

శ్రీ శ్రీ శ్రీ దక్షిణ

శ్రీ శ్రీ శ్రీ దక్షిణ

శ్రీ శ్రీ శ్రీ దక్షిణ

శ్రీ శ్రీ శ్రీ దక్షిణ

శ్రీ శ్రీ శ్రీ దక్షిణ :

శ్రీ శ్రీ శ్రీ దక్షిణ శ్రీ శ్రీ శ్రీ దక్షిణ

శ్రీ శ్రీ శ్రీ దక్షిణ

సూర్యుడగుచున్న నావలతలాలను దోకివేసి, మళ్ళీ చెట్టు చేరు
మొలవకండా గచ్చునేలలుగా మార్చేస్తారు. విశాలములైన వృక్షతేకులను
నరికివేసి ఇళ్ళు కట్టుకుంటారు. ఆ వృక్షాలే నెలవులుగా ఉండిన జంతువు
లను, పక్షులను పొరవోలేస్తారు. తాము కట్టిన ఫ్యాక్టరీల పొగలతో వాతా
వరణమంతా కలుషితమైపోతుంది. ఇలాగ వందలాది, నేలూని మానవులు
ప్రకృతిలో ఎంత వికృతిని తెచ్చినా వసంతముకును మరుగుపడజాలరు. పట్ట
ణాల్లోకూడా దాని శోభ దృశ్యమానమే; అనుభవమయమే.

సూర్యునిబం గోరువెచ్చగా ప్రకాశిస్తోంది. తాపోపకమకంగా గాలి
తరగలు వీస్తున్నవి. ఎక్కడపడితే అక్కడ నవజీవన రేఖలవలె గడ్డిపంకాలు
పొటుమిస్తున్నవి. గుండెలు నిండిన వసంతానందంతో పిచ్చుకలు, పూవు
రాళ్లు గూళ్లు నిర్మించుకుంటున్నవి; తేనెటీగలు నిరంతరం రాగాలాపన చేస్తు
న్నవి. మొక్కలు, పక్షులు, క్రిమికీటకాలు, పసిపిల్లలు—వృష్టి యాదవు
సంతోషతరంగితమై ఉంది. కాని మానవులు—వెద్ద పెరిగిన స్త్రీ, పురుషులు—
తమ మోసపుటెత్తులను, ఒకరినొకరు నీడించుకొంటున్న మానవుడు అనే వారికి
ప్రపూతమున, ప్రధానములు. ఈ వసంతోపయం గాని—వగావరజంతు
సంతానము ఆనందముకొరకై భగవంతుడిచ్చిన ఈ వసంత సౌందర్యము
గాని—ప్రేమ, శాంతి, సౌహార్ద్రము తొంగిమాస్తున్న ఈ వసంతశోభగాని
వారికి గణనీయంకాదు.

నగరంలోని జైలుఅధికారులకుకూడా—సర్వప్రాణుల సంతోషానందం
అవతరించిన యీ వసంతం కాదు పనిత్రవైనది. లోగడదినం సాయంత్రం
ఒకనోటీసు వచ్చింది. “ఏప్రిల్ 28 వ తేదీని 9 గంటలకు ముగ్గురు ఖైదీ
లను (ఇద్దరు ఆడవాళ్ళును, ఒక మొగవాణ్ణి) కోర్టులో హాజరుపెట్టాలి. వారిలో
ప్రముఖ నేరస్తురాలైన ఒక ఆడఖైదీకి దిట్టమైన పహారా ఉండాలి” — ఈ
తాళిదుగల ఆ నోటీసు జైలు అధికారులకు ఆనాడు అత్యంత ప్రధాన విషయమై పోయింది.

ఏప్రిల్ 28 వ తేదీ ఉదయం 8 గంటలు అయింది. పెద్దవార్డరు బయలుదేరివచ్చాడు. ఆడబైటిలు ఉండే వార్డరసారాలో నిల్చున్నాడు. అతనితోపాటే ఒక సన్నపాటి యువతికూడా వచ్చింది. ఆమె జుత్తు ఉంగరాలు తిరిగివుంది. బంగారు జరీ అంచుల గౌను తొడుక్కుంది. నడుముకు ఒక నీలపుబెట్టు పెట్టుకుంది. ఆమె చూపులు ఎందుకో బాధానూచకంగా వున్నాయి.

ఒక చీకటికొట్టు తాళంతీకాడు వార్డరు. లోపలనుంచి వెగటుపుట్టింది. గాలి తరగ గువ్వన వచ్చింది. “మస్లోవా కోర్టులో హాజరుకావాలి ఇవాళే” అని అరచాడు వార్డరు. వెంటనే మళ్ళీ తలుపు ఓరగా వేశాడు. లోపల జైలుగదిలో ఆడబైటిల గలగల రేగింది.

ప్రాణులకు కొత్తజీవం పోయగలిగిన ఆ వసంతకాలపు ఆమెరుగాలి జైలు ఆవరణలోనికికూడా చొచ్చుకువస్తోంది. కాని మామూలుగా అక్కడి గాలి సన్నిపాతజ్వర క్రిములతోను, మురికికంపుతోను బరువెక్కి వుంటుంది. కొత్తగా అక్కడికి వెళ్ళిన వ్యక్తి చింతాక్రాంతుడు కాక తప్పదు. ఆడ వార్డరుకు ఈ వాతావరణం అలవాటే. కాని ఇప్పుడామె బైటినుంచి వచ్చింది. వసారాలో అడుగుపెట్టేదో లేదో ఏవగింపు కలిగింది. నీరసించిన మనిషివలె నిల్చుంది.

“జైలు - తొందరగా రావాలి” — అని జైలువార్డరు కేకవేశాడు. ఒకటి రెండునిమిషాలు గడిచాయి. ఒక జవ్వని చలాకీగా బైటికి వచ్చింది. ఉన్నతమైన వక్షోభాగం - ట్రైపిల కిచ్చే బూడిదరంగు గౌను తొడుక్కుంది. సిల్క్ మేజోళ్ళు, జైలుబూట్లు ధరించింది - నల్లని అందమైన జుత్తు - తలకు చుట్టుకున్న తెల్లనిరుమాలులోనుంచి తప్పించుకుని వచ్చి చిరునుదురువూద దోబూములాడుతున్నాయి ముంగురులు. చాలకాలం జైల్లో వున్నందున ముఖం నిస్తేజమై వుంది. గదిలో ఒకమూల మగ్గబెట్టిన బంగారాదుంపల రంగును జ్ఞాపకం తెస్తోంది. ఒక కన్ను కొంచెం మెల్ల. ముఖం ఎంత నిస్తే జంగా వున్నా ఆ నల్లకలువలవంటి నేత్రాల జ్యోతిమాత్రం అనుపమానంగా వుంది. కొమ్మువిరిచి తీసిగా నడిచివచ్చిందా పడుచు.

వచ్చి వసారాలో వార్డరు ఎదుట నిల్చుంది మస్లోవా, అతని కన్నుల్లోకి చూస్తూ, అతని ఆంజులకోసం నిరీక్షిస్తూ.

వాగ్దరు గదితాళం వేయబోతున్నాడు. ముఖం ముడతలు పడిపోయిన ఒక ముసలిది ముందుకు వచ్చి మస్తోవాతో ఏమో చెప్పబోయింది. వాగ్దరు ఆమెను లోనికి నెట్టేసి తలుపు తాళంవేశాడు. లోపల ఎవరో పక్కన నవ్వారు. మస్తోవా తనలో తాను నవ్వుకుంది. ఆ ముసలిది మాత్రం తలుపు సందులోనించి ముఖంపెట్టి గట్టిగా చెప్పింది : జాగ్రత్త సుమీ ! వాళ్ళెంత ప్రశ్నించినా అదేమాట చెబుతూవుండు. అంతే. అనవసరమైనమాట అసూయ పలుకవద్దు.”

“ఏమైనా ఇంతకంటే చెడిపోయేరే లేదు కదా ! ఇంతకూ ఏదోవిధంగా అమీ, తుమీ తేలిపోవటమే నా కోరిక.”

“ఎటో మొత్తానికి తేలిపోతుందిలే. ఊహించండి” — అన్నాడు వాగ్దరు చమత్కారంగా.

ముసలిదానికళ్ళు తలుపుసందులోనించి ఇక కనిపించలేదు. వాగ్దరు మస్తోవాను జైలు ఆఫీసుకు తీసుకుపోయాడు. మస్తోవాను కొద్దిమీ తీసుకు పోయేందుకు నియమితులైన ఇద్దరు పైనికులు వచ్చివున్నా రుక్కడ. ఒక గుమాస్తా పొగాకుకంపు కొడుతున్న ఒక కాగితాన్ని వాళ్ళోచ్చాడు. మస్తోవాను చూపించి “తీసుకుపోండి ఈమెను” అన్నాడు.

ఆ యిద్దరు పైనికుల్లో ఒకడు నిశ్చీనవగరాడేనించి వచ్చిన రైతుకులానికి చెందినవాడు. మొగంనిండా స్ఫోటకం మచ్చలున్నాయి. గుమాస్తా యిచ్చిన కాగితాన్ని మడిచి జేబులో పెట్టుకున్నాడు. మస్తోవాను చూచి, తిరిగి తనతోడి పైనికునికేసి తిరిగి రెప్పలెగురవేశాడు. రెండో పైనికుడు చువాచ్ జాతివాడు. వికాలమైన రొమ్ము, బలంగల మనిషి. ఈ యిద్దరూ మస్తోవాను వెంటబెట్టుకుని బయలుదేరారు. జైలు ఆవరణవాటి పట్టణపు వీధుల్లో నడిచి వెళుతున్నారు.

బండ్లవాళ్లు, వ్యాపారస్థులు, వంటవాళ్లు, కార్మికులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు—ఒకరేమిటి అందరూ ఆగి ఆ వైదీని వింతగా చూడసాగారు. ‘ఇదంతా చెడునడత ఫలితం’ అనుకున్నారు. తమకు అలాంటి చెడునడతలేదు గనుక అట్టిగతి తమకు పట్టలేదని వారి ఊహ. పిల్లలు ఆమెకేసి ‘ఓవెద్ద దొంగ’ కామాలు అనుకుంటూ భయంభయంగా చూచారు. కాని పక్కనే పైనికులు వుండటం చూచి ఊరట చెందారు. ఒక పల్లెటూరి రైతుకూలీ పట్నంలా

బొగ్గులబస్తా అమ్మనుని, తేనీరు తాగి, ఇంటికిపోతూ, ఈ దృశ్యమూచి, జాపడి ఆ భైదీకి వకి చిన్ననాణెం ఇచ్చాడు. ఆమె తెల్లబోయి ఏదో గొలుకుంటి. వీధిలో యావన్నంటి తనకేనే చూస్తున్నారని ఆమె తెలుసుకుంది. ముఖం తిప్పకుండానే పక్కచూపులు చూచుకుంటూ నడుస్తోంది. అంతమందిని తాను ఆకర్షించగలగటం ఆనందహేతువుగానే వుంది. మెల్లిగా వీస్తున్న గాలికూడా ఆమెకు హాయి గొలుపుతోంది. కాని ఆమెకు నడక అలవాటు లేదు. జైలుఅధికార్లచివ్ బూట్లు మంచివి కావు. కింకరగోడ్ల మీద నడవటం కష్టంగా వుంది.

ఒకభావ్యపు వ్యాపారముని కొట్టుముందునించీ వెడుతున్నారు. కొట్టు ముందు వీధిలో కొన్ని పావురాలు గుసగుసతిరుగుతూ, గింజలేరుకు తింటున్నాయి. ఒక పావురాయికి మస్తోవా పాదం తగిలింది. ఆ పిట్ట రివ్వన ఎగిరి, చెక్కలు తుపటపకొట్టుకుంటూ ఆమె చెవిపక్కగా దూకుకు పోయింది. దాని చెక్కలగాలికి ఆమె బుగ్గులు వికసించాయి. ఆనందం విరిసిన మందహాసం చేసింది. కాని మరుక్షణమే తనస్థి జ్ఞాపకంరాగా వక దీగ్గు నివ్యాసం విడిచింది.

౨

మస్తోవా జీవితగాధ చాలా సామాన్యమైనది.

మస్తోవా తల్లి ఒక పల్లెటూరి ముసలమ్మకు వెళ్ళిగాని కూతురు. ఈ ముసలది భూకామందులైన ఇద్దరు దొరసానకు దాసీ. ఈ దొరసానులు కూడా వయసు చెల్లినవాళ్ళే. అయినా అవివాహితులు. వీరి పాడిగొడ్ల దగ్గర ఆ పల్లెటూరి ముసలది పనికి తుదిరింది. ఈ ముసలిదాని వెళ్ళిగాని కూతురుకు ప్రతియేటా ఒక పాపాయి ! సామాన్యంగా ఇటువంటి సంతానానికి పట్టేగతి అందరికీ తెలిసిందే. కుదిరినా ఆయన మర్నాటినుంచీ తమ పనిపాటలకు సంపాదనకు అడ్డు వస్తారని యీ పిల్లల్ని సరిగా చూడరు తల్లి ప్రేమకు నోచని అభాగ్యతతో కృశించి, చితికిపోతారా విడ్డలు. ఇలా అయిదుగురు చెల్లిపోయారు. అరవపిల్ల మస్తోవా. దాని జన్మకారకుడు ఒక బికారి, తిరుగుబోతు, ఈ పిల్లకు కూడా వై అయిదుగురి గతి పట్టేదే. కాని పురిటి పొత్తి క్కీ ఊన్నప్పుడే దొరసానమ్మగారి జాలిగుండెను ఆకర్షించగలిగింది. తమ

గొడ్డ సావిట్లో స్రవించిందిందుకు దొరసానికి కోపం వచ్చినా, పనికిందుకు చూసేసరికి జాతికిలిగింది. పిల్లకు రోజూ కేవిట్టిలో పాలు పోయించేది. తిట్టికి కొంత డబ్బు కూడా ఇస్తూ ఉండేది, పిల్లకు సాకేందుకు. ఇలా ఆ పిల్ల బ్రతికింది. 'చావుతప్పి బ్రతికిన పిల్ల' అని దొరసానులు మస్లోవాను గురించి అంటూ ఉండేవాళ్ళు.

మస్లోవాను మూడేళ్ళు వచ్చాయి. తల్లి అకస్మాత్తుగా జబ్బుపడి మరణించింది. పనిదాన్ని ఆమ్మమ్మ ఏమి పోషించ గలుగుతుంది ? దొరసానే మస్లోవా పోషణ భారం వహించారు. కాటుక పట్టలవంటి కన్నులతో ఆ పిల్ల పెద్దగా పెరుగుతూన్న కొద్దీ అందగత్తె అయింది. ఆమె చలాకీ తనానికి దొరసానులు ఆనంద పడేవాళ్ళు. ఆ పిల్లను ముద్దుగా కేటరీనా అని పిల్చే వాళ్ళు.

చిన్న దొరసాని సోఫియా వృద్ధయం చాలా మెత్తన. పెద్దావిడ మేరీ కొంచెం గడుసు. సోఫియా ఆ పిల్లకు మంచి మంచి గొనులు ఇచ్చేది. విద్యావతిని చేయాలన్న తలంపుతో చదువను, వ్రాయును నేర్చుకూ ఉండేది. మేరీకి మాత్రం ఆ పిల్లను తమ ఇంట్లో అన్ని పనులూ చక్కగా సవరించుకు పోయే మంచి పనికత్తెనుగా తయారుచేయాలని ఉద్దేశం. అందు కనుగుణంగా అన్ని పనులూ చేయిస్తూ ఉండేది. ఎక్కడైనా పొరపాటు వస్తే కోపంతో కొట్టేది కూడాను. ఇలా రెండురకాల వత్తిళ్ళకు లోనై ఆ పిల్ల కొంతవరకు గొప్ప ఇండ్ల సాంప్రదాయాలను, కొంతవరకు పరిచారికా సాంప్రదాయాలను అలవదుచుకో గలిగింది. కుట్టుపని నేర్చుకుంది. గడులు శుభ్రపరిచేది. పాత్రలను శుభ్రపరిచేది. అప్పుడప్పుడు ఏవో పుస్తకాలు చదివి యజమాను రాళ్ళకు వినిపిస్తూ ఉండేది.

ఎన్నో సంబంధాలు వచ్చాయి. క్రామిక వర్గానికి చెందిన యువకు లెందరో ఆమె ప్రేమను యాచించారు. ఎవరినీ వెళ్ళిచేసుకునేందుకూ మొగ్గ లేదామె. దొరసానుల ఇంట్లో ఒక హామైన బీబితానికి అలవాటు పడిన ప్రాణి కావటంచేత కష్టించి పనిపాట చేయవలసిన ఒక క్రామికుని భార్య అయిపోవటం ఆమె కిష్టం లేకపోయింది.

ఈ విధంగా ఆమె పదహారు వసంతాల పడుచు అయింది. ఒకనాడు దొరసాన్ల మేనల్లుడు దిగాడు; ఒక వర్ర జమీందారు. విశ్వవిద్యాలయంలో

నెద్ద చదువులు వెలిగిస్తున్నాడు. మేనత్తల్ని చూసిపోదామని వేంచేశాడు. మస్తావా తనకు తెలియకుండానే అతన్ని ప్రేమించింది.

రెండేళ్ళ తరువాత మరొకసారి అతడే వచ్చాడు మేనత్తల్ని చూసి పోదామని. పైన్యంలో ఉద్యోగం దొరికింది. ఆ ఉద్యోగంలో చేరబోతూ వచ్చి నాలుగు రోజులే ఉన్నాడు. నాలుగోనాటి రాత్రి మస్తావాను చెరచాడు. ఒక వంద రూబుల్సు నోటు ఇచ్చి మర్నాడు వెళ్ళిపోయాడు. తరువాత అయిదు నెలలయేసరికి తాను గర్భవతియని తేలిపోయింది. అక్కడి నుంచి ఆమెకీ ప్రపంచంలో ఏది చూసినా రోతగానే ఉండేది. రానున్న లోకాపవాదంనుంచి బైటపడటం ఎలాగ? అన్న ఆలోచనే ఆమెను నిరంతరం బాధిస్తోంది. మునుపటిలాగ దొరసానులను క్రద్ధగా సేవించలేకపోతోంది. అశ్రద్ధతోపాటు అవజ్ఞత కూడా చూపసాగింది. ఒకానొక సమయంలో వాళ్ళ యెడల చాలా అగౌరవంగా ప్రవర్తించింది. అందుకు తరువాత పశ్చాత్తాపపడి “ఇక నేను మీ కొలువులోనుంచి వెళ్ళిపోతాను; నెలవిప్పించండి” అన్నది. ఆసంతృప్తి కలిగి వాళ్ళామెను వదిలేశారు. ఆమె వెళ్ళిపోయి ఒక పోలీసు ఆఫీసరు ఇంట్లో పరిచారికగా కుదిరింది. కాని ఆమె అక్కడ కూడా నెలలు మాత్రమే ఉంది. ఆ పోలీసు ఆఫీసరు యాత్రాయేళ్లు దాటిన ఖదైవా ఆమెను లోగోన చూస్తుండేవాడు. ఒకసారి అతడు మానస్తోల్లాసం పట్టలేక చేరవచ్చినప్పు డామె “దుర్మార్గుడా! దయ్యమా!” అని యిట్టం వచ్చినట్టు తిడుతూ ఒక్క తోపు తోసింది. అతడు ఒరిగి పడిపోయాడు. దానితో ఆమె ఉద్యోగం పోయింది.

మరొక ఉద్యోగం కోసం ఆమె ప్రయత్నించలేదు. పురుడు వచ్చే రోజులు బయటపడుతున్నాయి. కనుక ఒకనాడు మంత్రసాని దగ్గరకు పోయింది. ఆ మంత్రసాని రైసెప్పు లేకుండా దొంగతనంగా సామాయం అమ్ముకుని కూడా ధనం సంపాదించుకుంటుంది. మస్తావా తేలిగ్గానే ప్రసవించింది. కాని మంత్రసాని ఆ ఉళ్ళో ఒక జ్వరపు కేసు చూసివచ్చి, ఆ చేతులతోనే మస్తావాను ముట్టుకోవటం చేతనో యేమో మస్తావాకు కూడా జ్వరం అంటుకుంది. అంచువల్ల పుట్టిన పసిపిల్లవాడిని అనాథ శరణాలయానికి పంపించవలసి వచ్చింది. పసిపిల్లవాడిని అనాథ శరణాలయానికి తీసుకుపోయిన యువతి వాడక్కడికి చేరగానే చనిపోయాడని చెప్పింది.

మస్లోవా మంత్రసాని వద్దకు నూట ఇరవైయేడు రూబుల్సుతో వచ్చింది. నూరు తన్ను చెరచివాడు ఇచ్చినవి, ఇరవైయేడు తన సంసాదనలో దాచుకున్నవి. మళ్ళీ మంత్రసాని నుండి విడిచిపోయేనాడు ఆమెవద్ద ఆరు రూబుల్సు మాత్రమే మిగిలాయి. డబ్బు దాచుకోటా ఆమెకు తెలియదు. ఇద్దరం వచ్చినట్లు తనకోసం ఖర్చుచేసుకుంటుంది; అడిగినవాళ్ళకెల్లా ఇచ్చేస్తూ ఉంటుంది. రెండు నెలలు తన ఇంట్లో ఉంచుకున్నందుకు మంత్రసాని 40 రూబుల్సు తీసుకుంది. కుర్రవాణ్ణి అనాథ శరణాలయానికి పంపించేందుకు 25 రూబుల్సు ఖర్చు అయినవి. మరో 40 రూబుల్సు మంత్రసాని ఆవును కొనుక్కుంటానని అప్పు తీసుకుంది. బట్టలకు తయారండారాలకు మస్లోవా 20 రూబుల్సుదాకా ఖర్చు చేసుకుంది. ఇక చేతిలో చిల్లిగవ్వకూడా లేక మళ్ళీ నాకరీ కోసం ప్రయత్నించాల్సి వచ్చింది. చివరకు వొక పార్కెట్టర్ ఇంట్లో కుదిరింది. అతడు పెళ్ళి అయినవాడే. అయినా మస్లోవాను మొదటి రోజునుంచీ పీడింపు సాగించాడు. ఆమె అతన్ని అసహ్యించుకుని వైదొలిగి తిరుగుతూ ఉండేది. ఏమైనా అతడు యజమాని; అనుభవజ్ఞుడు; మాయల మారి. బుట్టలో వేకాడు పిల్లను. కొన్నాళ్ళకు భార్యకు తెలిసిపోయింది. ఇద్దరూ ఏకాంతంగా గదిలోఉండగా వచ్చి పట్టేసింది. మస్లోవాను కొట్టింది; ఇన్నాల్ను పని చేసినందుకు జీతం ఇవ్వకుండానే వెళ్ళగొట్టేసింది.

ఆ తరువాత ఆమె బస్తీలోఉన్న పినతల్లి దగ్గరకు వెళ్ళింది. ఆ పినతల్లి భర్త పుస్తకాల బైండింగు చేసి డబ్బు సంపాదించుకునే వాడు. చాలాకాలం అతనికి సుఖంగానే గడిచింది. కాని రాను రాను వతసుగా పనిఇచ్చేవాళ్ళుమాని వేయటంచేత చిలికిపోయాడు. వైగా త్రాగుడు అలవాటైంది. జేబులోవున్న డబ్బులు సారాకొట్టో దులుపుకుని రావటం మామూలైంది. ఇట్టి పండ్లితుల్లో ఆ పిన తల్లి వొక ఇస్త్రీ దుకాణం పెట్టి, మొగుడి ఆసరా లేకపోయినా కుటుంబ పోషణ చేసుకుంటూ ఉంది. కావలిస్తే ఆ దుకాణంలోనే మస్లోవాను పని చేసుకుంటూ ఉండవచ్చుంది. కాని ఆ పాపులో నాకర్లు పడుతోన్న బాధలు చూసి ఆమె అందుకు వొప్పుకోలేదు.

కొన్నాళ్ళకు వొక ధనికురాలి ఇంట్లో పని దొరికింది. ఆ ధనికురాలికి ఇద్దరు పుత్రులు. వాళ్ళు హైస్కూల్లో చదువుకుంటున్నారు. పెద్దనాడు నూనూగు మీసాల మాత్రం యౌవనంలో వున్నాడేమో, ఇంట్లో

మస్తోవా కనిపించేసరికి రెప రెపలాడి పోయేవాడు. పుస్తకాలు మూసేసి, చదువు కట్టిపెట్టి ఆమెవెంట పడ్డాడు. ఆ తల్లి తప్పంతా మస్తోవాదేసని నిర్నయించి, నౌకరీలోనుంచి బర్తరఫ్ చేసింది.

మళ్ళీ నౌకరీకోసం మస్తోవా ఎన్నో విఫలప్రయత్నాలు చేసింది. చివరకామె కొక స్త్రీ కనిపించింది. ఆమె మెడనిండా నగలే; నేళ్ళనిండా వుంగరాలే. నౌకరీకోసం తహతహలాడుతోన్న మస్తోవాను ఆమె ఆప్యాయంగా ఆహ్వానించి, తనయింటికి తీసుకుపోయి రొట్టెలు, సారాయం ఆతిథ్యం ఇచ్చింది. ఒకచీటీరాసి ఎవరికో పంపించింది నేవకునిచేతి. సాయంకాలాని కల్ల ఒక పాడుగాటి మనిషి — శల, గడ్డం నెసినవాడు — సవిభాసంగా దయచేశాడు. మస్తోవాకు షక్కగా వచ్చి కూచున్నాడు. మిలమిల్లాడే కళ్ళతో ఆమెను తేఃపారచూచాడు. చిరునవ్వులతో ఇక సరసాలు ఆరంభించాడు. ఆ స్త్రీ అతిన్ని షక్కాదిలోకి తీసుకుపోయి “పల్లెటూరినించి వచ్చింది, కొత్తిపిట్ట” అని చెబుతూండగా మస్తోవా విన్నది. ఆ తరువాత ఆమె మస్తోవాను ఎడంగా పిల్చి— “ఈ వచ్చినాయన మంచికివి. బాగా డబ్బున్నవాడు. మనకు కుదిరితే నీ పని రొక్కమే” అని ఆశపెట్టింది. నిజంగానే అతని కామె నచ్చింది. ఒకపాలిక ఇచ్చాడు. తరచుగా వచ్చి కలుసుకుంటానని చెప్పాడు, వెళ్లాడు. ఆ పాతికా ఇట్టే మాయమైనాయి. కొంత పినశిల్లి కిచ్చింది - వుంటానికి, తింటానికి. మిగిలినదంతా టోపీలు, రిబ్బనులు మొదలైన ఫాన్సీ వస్తువులకు అయిపోయింది. కొన్నాళ్ళకు మళ్ళీ ఒకసారి కబురంపాడు కవి. వెళ్ళి మరొక పాతిక తెచ్చుకుంది.

పినతల్లిగార్లింగో వుండ నవసరంలేకుండా వేరే వకగది అద్దెకు తీసుకుని కవిగాను మస్తోవాను అందులో పెట్టాడు. ఆ పక్కయింట్లోనే వక మర్రదుకాణదారు వుంటున్నాడు. చూసేమాడ్డుతోనే మస్తోవా మనస్సు వాడిమీదికి పరిగెత్తింది - వాడుకూడా ఆమెను వెళ్ళిచేసుకుంటానన్నాడు. ఆ సంగతి ఆమె కవితో చెప్పింది. అతని అధీనంలోనించి బైటికి వొచ్చేసి వేరే ఒకగది స్వతింత్రంగా అద్దెకు తీసుకునిఉంటోంది. కాని ఆ వెళ్ళిచేసుకుంటానన్న దుకాణదారు వ్యాపారంమీద నిబ్బ వెళ్ళిపోయాడు. ఆ సంగతి ఆమెతో చెప్పకుండానే వెళ్ళిపోయాడు. ఆమెను వొదిలించుకుందామనే అలా వెళ్ళిపోయివుంటాడు. ఇంతకూ మస్తోవా మళ్ళీ వొంటరిదైపోయింది.

‘వోనీ, ఇలాగే స్వస్థంగా ఉండిపోతూ తా వంది అనుకుని ఒక పోలిసువచ్చి అలాగైతే పదుపువచ్చి లైకెన్సు లెన్సుగాలని, పువ్వు మధ్య పైవ్యవస్థకు చేరింతుమంటూ చెండాలు చెప్పాడు. కాగా మళ్ళీ మస్టావా పినిల్లి ముచకే నరింది.

అప్పుడయి ధరించిన విజయల గడ్డున్నీ, టోపీని దూచి వెనక్కి ఆశ్చర్యపోయాడు. ఈలాగి చాంబెలని చేయదుటానికి నోరు రాలేదు. పల్ల మ్మోదా ఏనుగుతనూ నెరిగిందని ఆమె చెబుతుంది. తానీ ఇత్రీసని చెయ్యాలా? అట్టిదేనా? అన్న ప్రశ్న మల్లవాను ఉదయించలేదు. బట్టన్నీ సోదా నీళ్ళతో నానబెట్టి ఉసుపచూ, మంటుపచూకే ఇత్రీ వెట్టెతో వాటిని సాల్పడేస్తూ, ఆ వెచ్చిటలో పనిచేస్తూ నిరసించిన పనివాళ్ళ కేసీ బాలిగా మారిన మస్టావా. తనలా ఆలాంటి గతే పట్టవలసేవున్నా? అని హడల్పోతూ అనకుండేది. ఇటువంటి నిర్బహాయ్తతో ఆమె ఒక తారువుకుకై బేతుగ్లో పడిపోయింది.

ఇంతమయినా మే మస్టావాకు బోగతాగటం అవుచాడైపోయింది. ఆ కుర్రుని కాణదారు చెప్పరుండా వదలీన వెళ్ళిపోయిన నానెంచీ వెద్దకుతా దుగ్లో తాగుడునూడా ఆరంభించింది. సారా నంలూ ఉన్న పనికారు ఆమెను అడ్డించింది; అందులో వున్న సహ ఆ నిమిలో, తుం దైన్యాన్ని మరచిపోగల అవకాశం లభించేది. బాగా తాగినప్పుడే ఒకరకమైన అస్థి విశ్వాసాన్ని పొందేది. అందుకే తాగేది. తాగినాకే లస్తాచిచూలు బాధపడకుండేది. ఆ తారువుకుకై రకరకాల ముసురపచ్చానూ తెచ్చి యిచ్చేది. మస్టావా వాటిని తుం పుంత్తకినాడా వెట్టేది. ఆమె హ్రాగిది కూడా తెన్నేది. దానిలో మస్టావాకు “మ యెక్కించీ బస్తీ”ని పడుపు వృత్తిలో ఉండి భోగభాగ్యాన్ని, ఆనందోత్సాహాన్ని సరించి ఆయ్యగా ఉపసమించేది.

మస్టావాకు ఇప్పుడు రెండేదాలులు కనపడుతున్నాయి. ఒకటి: ఎక్కి దైనా ఉద్యోగంలో కుసుకుతోవటం. ఒకవేళ కుసుకుకున్నా పుగాల్లు తున్న తిన్నగా గ్రతికనీయును. అక్కమావం వంకనమాపులలో, నరచాలాపా లతో వేళించుట్టింటారు. అనేకవిధాలుగా అవమానిస్తూ ఉంటారు అప్పు డప్పుడు రహస్యంగా వాళ్ళతో కామరేకి అంగీకరించక తప్పదు. ఇక

రెండోదారి: ప్రభుత్వం అనుమతిని బాసోటమైనది ప్రవృత్తి. మస్లావా ఈ రెండోదారినే అనుసరించింది. ఈ విధంగా... తిన్న మొట్ట మొదట చెరసల్లిన కుగ్ర జమిందారుమీద, తరువాతి తప్పు మోసగిరిన చుకాని దాసుమీద, తిన్న బాధించిన యంకా ఇల్లముద కనెట్టుకోగలుగుతాననుకుంది. అదేగాక తాను ఎలాటి దుస్తులు కావాలంటే అవే కొరకొక్కవచ్చునని ఆ పడుపుకత్తె చెప్పింది. మస్లావా ఉవ్విళ్ళూరిపోయింది. ఒక పసుపు పచ్చని నీల్కు గౌను, నల్లటిమెడనే అంనులది తొడుక్కుంటే తానెంత అందంగా ఉంటుంది! విలువైన, కోరిక దుస్తులలో తన భావి సౌందర్య రేఖను ఊపించుతుని ఆకపడింది. సరే నన్నది. ఆ సాయంత్రమే బండీమీద వకి డేరుబడిన ఒడుపుటింటికి చేరింది. ఆ పడుపుటింటి యజమానురాలు కిటీవా.

భగవదాదేశాలకు, మానవనీతికి విరుద్ధమైన పాపపంకిలజీవితం ఆరంభమైంది మస్లావాకు ఆ నాటినుంచీ. ఇలాంటి జీవితాన్నే గడుపుతున్న స్త్రీలు లక్షలాదిగా ఉన్నారు. ప్రజాక్షేమాన్ని కంక్షించే ప్రభుత్వం అట్టి విధానాన్ని సహిస్తోంది, చట్టబద్ధంచేసి ఆమోదించింది. అలా జీవించే స్త్రీలలో పదింటి తొమ్మిదింతులు ఘోరవ్యాధులకు, అకాల వృద్ధాప్యానికి, దుర్మరణాలకు గురివి పోతున్నారు.

పగలు ప్రాస్తు పీటవాశేవరకూ నిద్ర. మూడు నాలుగుగంటల మధ్య లేవటం. పడకదుస్తులు విప్పబడతే, కాఫీలు, సోడాలు తాగి ఇంట్లో పచాస్తు. తెరలు తిప్పించి కిటికీలగుండా చూడటం. ఒకింతో వక్రు సనీలేని పోస్టాటలు. తరువాతి న్నానాలు. అత్తర్లు పూసముకోటం. తలముడవటం. వంటికి సుగంధపత్రాలు రాసుకోటం. కిక్కికోవలసిన గౌనులుగురించి యజమానురాలితో ఘర్షణ. అద్దాబ్లో తినివీసే చూచుకోటం. వెలగల మధుర హారం. ఖరీదైన సీక్రెడుస్తుల్ని అవయవసౌష్ఠవాన్ని ముసుగుపరచుకుండా ధరించటం. విటమిన్లు, మినరలు ఆగమనం, సంగీతాలు, నృత్యాలు, కామకేళి విలాసాలు. పన్నలతో, పెద్దలతో, బీదవాళ్ళతో, సువంతులతో, అనారోగ్యవంతులతో, రోగిస్తులతో; జాతమత పవక్షతకుండా, ఉదారంగా, సరసాలు, కల్లాపాలు, ముద్దులు, కేరింతలు, పక్కలమీద బ్రాహ్మణులు, సోక్కులు, సోలుటలు - తెల్లవాశేవరకూ ఇదే విధమైన ఇక అప్పుడూ నిద్ర.

గాఢనిద్ర. ఇది అక్కడ దైనింది చక్క. వారాంతమున ప్రభుత్వ జైడ్యలు వచ్చాయి. చక్కగా లైస్యపరేషు చేద్దారు. మళ్ళీ ఇలానే మరొకారం గడపగడి అని లై సెన్సు ఇచ్చివేసెదారు. నాగివాతూ ఉంటుంది వకేరకమైన కథ ప్రతివాత్రీ - ఇలా వత్సరాల తరబడిగా.

ఇటువంటి జీవితంగా వస్తావా ఏజేర్లు గడిసింది. చెందుమూడు పశువుజిండ్లు మారింది. వక సారి ఆసుపత్రుపాలైందికూడా. ఆమె 28 వ యేట వక పశువుజిండ్లలో నిలిచి వకానొక సూపుటను చురస్కరించుకుని ఆమెను జైల్లో వేసారు. మూడునెలలు కారాగారంలో దొంగలు, ఖాసి దాస్ మధ్య గడిపింది. ఇప్పుడు విచారించు తీసుకువస్తున్నాను కోర్టుకు.

3

వస్తావా వైరికల నెంటు వకచి వకచి. అలసిసాలసి కోర్టుకు జేరే సరికి జరిగిందారు నెస్టాజో ఇంకా యెవైన పరువు దొంతరలనివ పవ లించే ఉన్నాడు. అతనే మస్సానాని చెప్పే దొర. దూదిపరుపులైన గాలి పరుపులు, ఆవైవ హం. తూలికాతప్పులు, దానిమిద్రభువులవారు. సుభ్రంగా యిశ్రీచేసిన అంగాల సిల్కుచొక్కా రాత్రులు తొడుక్కనేది తొడి గాడు. సిగరెట్టు దమ్ములనుతూ గతనం జరిగిందేమిటి, యానినం చేయ వలసినదేమిటి—అని ఆలోచిస్తున్నాడు.

లోగడ దివం సాయంత్రం నెస్టాజోకోర్పిగ్స్ వంశస్తుల ఇంట్లో గడిపి వచ్చాడు. కోర్పిగ్స్ వంశం కూడా ఒక జరిగిందారీ వంశమే. ఆ ఇంటి ఆడపడుచును నెస్టాజో వివాహం చేసుకోబోతున్నాడని ఊరంతా పుకారుగా నుంది. ఆ సంగతి జ్ఞాపకం రాగానే నిస్టాజో ఒక నిట్టూర్పు విడిచాడు. చివరంట కాలిన సిగరెట్టు పారేశాడు. వెండి డబ్బాలోనుంచి మరొకటి తీసి ముట్టిదాచుకున్నాడు. కాని మనస్సు మార్చుకున్నాడు మళ్ళీ. మృదువుగా వున్న తెల్లని పాదాన్ని క్రిందకి దించి చెప్పలు తొడుక్కని మంచం దిగాడు. రాజలాంచనమైన సిల్కు గౌను వెడల్పాటి భుజాలమీద వేలా తూడు. పక్క గదికి నడిచి వెళ్ళాడు. పళ్ళెపాడితో దంతధావన ముగించాడు. ఫన్నీరు పుక్కిలించి, ముఖం కడుక్కన్నాడు. తరువాత స్నానాల

గడికి వెళ్లాడు. పన్నీటి బలకం ఆడాడు. అందమైన దుస్తులుధరించి, బూటు
పోడుకుని అద్దం ముంగళా కూచున్నాడు; తల చువ్వుకున్నాడు.

అసినీ సింగ్ల గుస్తులు, మెడ పట్టీలు, పిన్నులు—అన్నీ మేలురకా
నికి చెందినవి; ఖరీదైనవి; పన్నీ క గలవి. ఈరకాల మెడ పట్టీలు ఉన్నాయి.
సేవీ కందింది ఒకటి తీసి ధరించాడు. ఈ విలాస వస్తువులమీద ఒకప్పుడతనికి
చాలా మోహం ఉండేది. ఇప్పుడెందులో నిగ్గుత్వంగా ఉంటున్నాడు.

ధరించి దుస్తులమీద సెట్లు పులుసుకున్నాడు. ఇంకా నిద్రనుత్తు
పూర్తిగా వదలేదు. భోజనాల గడికి వెళ్ళాడు. ఆక్కడో కేబిల్ వుంది.
దాని కాళ్ళు నాలుగూ సేదవాల పాదాలలాగ అందంగా చిత్రికీ సజ్జి
వున్నాయి రంగు దానిల అల్లెల డిజైనుల కరుకైన ఇస్త్రి గుడ్డను
చాచివీడ పుచ్చాడు. దానిపై ఒక కౌఫీ కేజీల్, పంచదార డబ్బా, వేడి
మీసడగల పళ్ళెం, రొట్టెల బొంతెరలు, చిక్కెట్లు-చాలా ఉన్నాయి. ఒక
బార్తా పత్రక, ఉత్తరాలు కూడా ఉన్నాయి ఆక్కడే.

సెక్లూడో ఉత్తరాలు తీసి చదువుకోబోతున్నాడు. ఇంతలో ఒక
లావుపాటి వడిమివయస్సు స్త్రీ వచ్చింది. ఆమె ఒక అల్లిక టోపీ ధరించింది.
ఆవిడపేరు అగ్రఫేనా, సెక్లూడో తల్లిగారి పరిచారిక. సెక్లూడో తల్లి ఇటీ
వలసే ఆ ఇంట్లోనే మరణించింది. అగ్రఫేనా సెక్లూడోను కనిపెట్టుకుని
ఇంటి పనులు దిద్దుకుంటూ ఆక్కడే ఉంటున్నది. ఒక పది సంవత్సరాలు
ఆమె సెక్లూడో తల్లితో విడేకాలలో ఉండి వచ్చింది. కాగా వేషభాష
ల్లోనూ, నడతలోనూ గొప్పయింటి మనిషిలా కనిపిస్తుంది. తాను ఇంత పిల్ల
పెట్టినందుంచీ వాళ్ళ ఇంట్లో పరిచారికగా ఉంటోంది. సెక్లూడోను చిన్న
పెట్టినందుంచీ యెరుగును. ఆమె చేతిలో ఏదో ఉండటం చూసి సెక్లూడో
అడిగాడు. “ఏమిటది అగ్రఫేనా?”

“జమీందారుగా రింటినుంచి వచ్చిన ఉత్తరం. తల్లిగారు రాసిందో,
కూతురమ్మే రాసిందో మరి! వాళ్ళ దానీ తెచ్చింది” అంటూ అగ్రఫేనా
ఆ పుత్తరాన్ని అతని కిచ్చింది అగ్గవంతుడైన మందహాసం చేస్తూ.

ఆ మందహాసానికి కోపం వచ్చినట్టు చురుగ్గా చూసి, “ఉహూ! ఏదీ”
అని అందుకున్నాడు. ఉత్తరం కూతురమ్మ రాసిందేనని ఆ మందహాసంలోని

అంతరాగ్రం. నెక్లాడ్తో కోర్చిగీనా రాకుమార్తెనే వివాహం చేసుకుంటాడని ఆమె అనుకుంటోంది. ఆమె అలా అనుకోవటమే నెక్లాడ్తో కు బాధాకరం అయింది.

“అయితే ఆ వచ్చిన దానీని ఇంకా నేపు ఉండమని చెబుతాను” అని అగ్రఫేనా అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోయింది.

సువాసనలను గుప్పతోన్న ఆ లేఖను విప్పి చదువుకున్నాడు నెక్లాడ్. ఆ బూడిదరింను దళసరి కాగితంమీది ఉత్తరం ఇది.

“ప్రస్తుతం నేను తమ భూతికత్తిరిగా పనిచేయవలసి వచ్చింది. ఇవాళ వీరినెవరో ఒక వ తేది. రెవరు కోర్చిగీనా ఎంచాయినారనిగా పోడరు కావలసి నగోడు. కాబట్టి మూలోపాలు చిత్రకాలకు ఎలా వస్తారు? వస్తానని నిన్న యాదానంగా మాట ఇచ్చారనికోండి; కోర్చిగీనా చూడరు రాకలోతే ఇన్నికోవలసిన 300 రూయిలు ఆరిమానాకు వొప్పకుని రాగలరా? ఈ సంగతి నిన్నరాత్రి మీరు వెళ్ళిపోయాక గుర్తుకు వచ్చింది. కనుక భూతికం చేయటమైనది—మీ కోర్చిగీనా రాకుమారి.”

వెనుకనైపు ఇలా రాసివుంది. తాళి రాత్రి వరకూ తమస్థానం తమ కోసమే కలెక్టుగా ఉండగలమని అయ్యి తమకు తెలియజేయకుంటోంది. ఎంత ఆలస్యం అయినాననే తప్పక దయచేయండి—మీ కో”

నుదురుమీద లేఖలేప్పదేలాగు కనబోమలెత్తాడు నెక్లాడ్. ఇందులో కొత్తేమీ లేదు. కోర్చిగీనా రాకుమార్తె తన్ను గట్టిగా చిక్కించుకోటానికి నేర్పుగా వలపన్ని, చూపులోన్ని ఎరలో ఇదొకటి.

పెళ్ళాడే యీడు దాటిపోయిన తరువాత సాధారణంగా పురుషుడు—ఎవతెనైనా ఎంతగానో ప్రేమిస్తే తప్ప—వెళ్ళికి ఉలబాటు పడడు. ఒకవేళ నెక్లాడ్తో ‘పోనీ, గార్హస్థ్యం స్వీకరిస్తాం’ అని నిశ్చయం చేసుకున్నా, వెంటనే కోర్చిగీనా రాకుమార్తెను వివాహం చేసుకుని ఇంటికి తెచ్చుకునే స్థితిలో లేడు. అందుకు చాలా కారణాలున్నాయి. ఎప్పుడో పది సంవత్సరాల క్రితం తాను మస్టోవా అనే పిల్లను చెరచి, మోసగించి విడిచి వచ్చిన సంఘటన మాత్రం ఆకారణాల్లో ఒకటికాదు. ఆ విషయం అతడేనాడో మరచిపోయాడు. భూతికంవున్నా, తాను వెళ్ళిచేసుకోటానికి అదొక ఆటం

కంగా అతడు భావించేవాడు కాదు. అసలు సంభేదమంటే — అతనికొక సంగార స్త్రీతో సంబంధం వుంది. ఆ సంబంధానికి తాను స్వస్తి చెప్పానని భావించినా, ఆమె మాత్రం వాదించుకునేట్టు లేదు.

ఒక జిల్లా అధికారి భార్య కొంచెం స్వేచ్ఛాప్రియ. ఏవో యెన్నికల సందర్భంలో నెక్లూడో ఆ ఊరు రావటం సంభవించింది. స్వభావతః అతడు అడవాళ్ళ ముందు సిగ్గుపడతాడు. ఈ స్వభావమే జిల్లా అధికారి భార్యను పురికొల్పింది. ఎలాగైనా అతన్ని తలక్రిందు చేద్దామని నిశ్చయించుకుంది. నేర్పుగా అతన్ని ఆకర్షించింది. పరిణయం ప్రణయంగా పరిణతి చెందింది. ఎందులనో చిహ్నం కంటున్నట్లు భావాసవ్యత అనుభవిస్తూనే నెక్లూడో లాంగిసోయాడు. అంతా అయిపోయిన తరువాతి పాపం చేశాననుకున్నాడు. ఆయితే ఆమె సమ్యక్తి లేకుండా ఈ బంధం తెంపేసుకోవటానికి గుండె చాలటం లేకతనకి. కోచ్చగినా రాకుమారిని పెండ్లి చేసుకోవటానికి అతన్ని ముందడుగు వేయనీకుండా వున్న అడ్డంకి ఇది —

టేబిల్ మీద పడివున్న వుక్తరాట్లో ఒకటి ఆ జిల్లాలో భర్త రాసింది. అతని దమ్మరి, పోస్టు ముద్ర చూసేసరికి నెక్లూడో ముఖం ఎర్రబడిపోయింది. ఏవో అపాయంలా పడచున్న పుటివలె అతనిలోని అంకిశ్చక్లలన్నీ మేల్కొంటున్నాయి కాని అందొళ్ళనకు తానేమీ లేదని తెలిసిపోయింది. ఆయన రాసిన విషయం వేరు; మేనెల ఆఖరులో ఒక మీటింగ్ దో జరుగుచున్నదని తెలియజేస్తూ; నూగ్లు, రోడ్లు మొదలైన ప్రముఖ విషయాలను గురించిన చర్చలలో తనకు సాయం చేయవలసినదిగా కోరుతూ; తప్పకుండా ఆనాటికి రమ్మని ప్రార్థిస్తూ రాశాడు. ఆ జిల్లాలోనే నెక్లూడో జమీ వుంది పెద్దది. విప్లవ పక్షంవాళ్లు తీవ్రంగా వ్యతిరేకిస్తారేమోనన్న భయంచేత ఆ జిల్లా అధికారి నెక్లూడో సహాయాన్ని అర్థించాడు.

ఆ అధికారి లిబరల్ పక్షీయుడు. మూడవ అలెగ్జాండరు కాలంలో తీవ్రంగా ఉలికి వచ్చిన విప్లవ వుద్యమాన్ని పెరగనీకుండా కృషి చేస్తూ వుంటాడు తన యువచరుల సహాయంతో. ఈ రకమైన గొడవలో మునిగి వుంటూ ఇంటి గుట్టు తెలుసుకోలేక పోయాడు.

ఈ పెద్ద మనిషితో సంబంధం వుండినంత కాలమూ నెక్లూడోకు దిన దిన గండంగానే వుండేది. చొకసారి అతడు తన గుట్టు కనిపెట్టి దెబ్బ

లాటకే వస్తున్నట్లుగా తోచింది. అప్పుడు ద్వారాన్ని మూసి మెట్ల గాబెలోకి పేల్చేస్తామగ మన్నాడు. మూసిపోతే ఆ అగ్గిసూ భార్య విస్మయంతో బావిలోపడి చచ్చిపోదామని దాడ్లొకరి సూచనతో పోయింది. తానే వెళ్ళి ఆమెను నెతుక్కురావలసి వచ్చింది.

ఈ సంగతులన్నీ గుర్తుపరాగా “నా, నా, తానప్పుడు వెళ్ళాడు. ఆమె ద్వారముంచి జాయి రావాలో” అనుకున్నాడు. వొక వారం క్రితం ఆమె కొక వుద్దరం రావాడు. అందులో ఆమె అనుభవాన్ని వివరించుటూ పశ్చాత్తాపాన్ని తెల్పడంచాడు. ఇక ఆ సుబంధానికి ఇదివరకూ స్వస్తి చెప్పకొనటమే మంచిది. ముఖ్యంగా “నీకు శ్రేయస్సు” అని రాశాడు. ఈ వుద్దరానికి ఇంకా జవాబు రాలేదు. కాకిపోవటమే సుభిషాచకంగా కనిపించింది. వొకనాళ్ళ పూర్వ సుబంధాన్ని ప్రతిపక్షముతోటం అద్దంలేకపోతే వెంటనే జవాబు రానేకీ; త్వరతో తానైనా సరికెత్తుమంటూ వచ్చేస్తే. అలా ఇదివరకు ఎన్ని సార్లు రాశాడు ! ఇటీవల కొన్నాళ్ళకుంచి ఎవరో ఆగ్ని సూ ఆవిడపూద గాథంగా కన్నువేసి వచ్చిట్లు తెలుస్తోంది. ఇది తనకు ఈగ్నాహేతువై, రవంత బాధాకరంగా వున్నా ఈ సక్రమంభయంచి బ్రతుపడే అవకాశం దొరికిందని సంతోషించాడు.

ఆ తరువాతి ఉద్దరం తన దివారు ద్వారానించి. ఆయన నెక్లూడోని త్రి సారి ఎన్టేటు చూట్టానికి రమ్మంటాడు. వచ్చి స్వాగ్గీనపరచుకొట్టుంటాడు. ఎత్తుక లాభదాయకం కాని పద్ధతి చకిటి ఇన్నాళ్ళుంచి ఆమెలలోవుంది. చనిపోయిన రాణిగారికికూడా ఇది లాభదాయకం కాదనే తాను నూచించి వున్నాడు. ఇప్పుడు యువరాజుగాకిచ్చే సలహాకూడా అదే. నైతులను కొలు కిచ్చేటట్టే భూమిని సా.తద్యవసాయం కిందికే తెట్టుంటాడు. ఈ పద్ధతీ చాలా లాభదాయకమంటూ రాశాడు. ఒకటవతేదీనాటికే తాను చెల్లించవలసివుంటే, మూడుకేల రూబుల్స్ ఆదాయం ఇంకా చెల్లించనియకు ఊమాపణ వేడుకున్నాడు దివారు. త్వరలో పశువుతానన్నాడు. ఇప్పుడే పంపించకపోవటానికి కాకణం తెలులదగ్గరయంచి వనూలు కాకిపోవటమే నట. వాగు ఎంతో వగాకోరులయ్యారట.

ఈ జాయి కొంత సంతోషాన్నే కాక విచారాన్నికూడ కలిగించింది. అంతవెద్ద ఎట్టేటుమీద అధికారం సంక్రమించడం అనందదాయకమే కాని

అక్రమం. నెహ్రూజీ హెచ్చుతగ్గులను ఎంతో మెచ్చుకునేవాడు. హెచ్చుతగ్గుల స్పెషల్ వక గొప్ప సామాజికవాదిగా పేరుప్రఖ్యాతులు గడించాడు. న్యాయంగం ఆలోచిస్తే సొంత భూమిపై వుండకూడదని హెచ్చుతగ్గువలె వాదించడమే కాకుండా విశ్వవిద్యాలయంలో చదువుకుంటున్నప్పుడు వ్యాసాలుకూడా రాశాడు నెహ్రూజీ.

“చెప్పినట్లు చేద్దాం, చేసినట్లు చెప్పుదాం” అనే పట్టుదలగల యువకుడు కనుక తనకు తనతండ్రినుండి సంక్రమించిన 500 ఎకరాల్ని రైతులకిచ్చేశాడు. ఇటీవల తిక్కావ్వారా సంక్రమించాయి పెద్ద ఎట్టాల్లు. ‘ఎవేళ్ళ క్రితం తనతండ్రినుండి స్వీకరించిన భూమిని రైతులకిచ్చినట్లు ఈ ఎట్టాల్లు కూడా ఇచ్చినాయేమో? లేక నెమ్మదిగా వెనక్కి భూమిల్ని పొరిస్తాల్లు తప్పలూనా అని నువ్వన్న న్నిరుతపరచుకోవడం.’ అనేదే ప్రస్తుత సమస్య. మొదటిపద్ధతని అనుసరించలేకపోయాడు నెహ్రూజీ.

కానిం, ఈ ఎట్టాల్లు లెప్ప అతనికి సేరే ఆధారంలేదు. ప్రభుత్వ హాఫీ అంటే ఇచ్చుంటేదు. వైగా తానొక భోగజీవితానికి అలవాటుపడిన వాడు. ఇప్పుడు మార్పుకోరుతుంటే ఆసాధ్యం. అదీకాక మునుపటి భావాలు మరుగుపడిపోయాయి ఇప్పుడు. చిన్న నాటి ఆశయాలు, యోవనంలో ఉన్న పుటి పట్టుదల, ఆసాధారణ కార్యాచరణకైన ఉత్సాహం - అన్నీ సడలి పోయాయి. సొంత భూమిపై కలిగివుండటం అన్యాయమనేది తిరుగుతేని వాదం. నెహ్రూజీదేసిన స్పష్టమైన సాంఘికవాద నిరూపణలకు సమర్థనలు హెన్రీ జార్జ్ కృతులలో చూచాడు తర్వాత. ఆ వాదన అసమంజసమని కొట్టివేయటమూ అసంభవమే. కాగా నానాజీ రాసిన ఉద్ధరం కొంత మానసిక ఆందోళనను కలిగించింది.

జ

నెహ్రూజీ కాఫీ తాగి తను చదువుకునేదికి బయలుదేరాడు. సమస్య చూచి తానెన్నింటికీ కోర్టుకి హాజరుకావాలో తెలుసుకోవాలి; రాకుమారిక జబు రాయాలి. పోతూపోతూ చిత్రశాలలో ఆగాడు. అక్కడ వూర్తి కాని చిత్రపు వోటి స్టాండుమీద నిల్చివుంది. కొన్ని బొమ్మలు గోడమీద వ్రేలాడుతున్నాయి. అవన్నీ చూస్తూనే ఈ కికారం (అంటే పునోగమింద

1ల వాహతు తనకు చేదినా చనిపించుచు. అందుకు కొంత బహుశా తన కింకార్యత పొందుచున్న బాటచేతనేనాని అట్లెప్పుడు పొందుతూవున్నాడు. ఏమందువల్లనా ప్రతి ముచ్చటకీ ఉత్సాహించుచు తొలగివచ్చేవాడు - కథలో చెప్పిన అధ్యయనమును అధ్యయనము. కార్యక్రమంగాని ఏ పనియైనా అతనికి గోత్రంగా ఉండేది. ఇప్పుడా కార్యక్రమంగానా తనకు విశ్లేషణించి లేచనిపిస్తున్నది. కాగా ఆ విశాలమైన కృంగారపు చిత్రాలలో ప్రవేశించేదనికి హృదయం కుంగిపోయింది. అలాగే తన సమయమునే నిలబెట్టేవాడు. 'అప్పుడు' అని రానిప్పుడు ఏమిటా అని అని సమయము తన మానాడు. పదకొండుగంటలకు కార్యక్రమం మాగుకానాని 3:00.

నెహ్రూగారి ఒక కుర్చీలో కూచుని చూస్తున్నా రాకుమారికి ఉత్తరం రాకాడు. ఆమె తన్ను కన్నుని ఆహ్వానించుచును హావదం తెలుపుతూ, నీలనింతవరకు రాత్రిభోజనం వేళకు రావటానికి ప్రయత్నిస్తానని రాకాడు. అంతా రాసి సమయమున్నాడు. ఉత్తరంలో ముద్రించిన ఆహ్వానము తి ఉన్నట్లు తోచింది. వెంటనే చించేకాడు దాన్ని. ఓపిగ్గా మరొకటి రాకాడు. ఈసారి మరీ కలుపుగా ఉన్నట్లు తోచింది. ఆమెకు నవ్వుకలుగుతుండేనా ననుకున్నాడు. దాన్నికూడా చించివేకాడు. గంటమోగించాడు సేవకుని కోసం. "ఏం, బాబూ" అనుకుంటూ ఒక ముచ్చటల ముచ్చటల వయసు మళ్ళీన నొకరు హాజరు అయినాడు.

"ఇదిగో, ఒక జట్కా తీసుకురా."

"చిత్తం"

"కోర్కెగిన్ రాకుమారి దాసేపుండి బైట. నావ్యమైనంతవరకు రాత్రి రావటానికి ప్రయత్నిస్తానని చెప్పి."

"చిత్తం."

"అలా దాసేదానిచేతి కయిచేయటం మర్యాదగా ఉండవేమో ! వృత్తిరమే రాద్ధానంటే సరగా కుదిరవావటం లేదు. నేనే వెళ్ళి కలుసుకుంటానే" అంటూ వొంకెమీది కోటు అందుకున్నాడు.

నెహ్రూగారి ఏమిటాకి వచ్చాడు. వారి కన్నులు మైలుబండి సిద్ధంగావుంది. బండవాడు దొంగగార్ని పలకరించాడు. "నిన్న రాత్రి కోర్కెగిన్ దొంగగార్ని యింటికాడికి బండి తోచుకొచ్చాపిండయ్యా. అప్పుడే తమను వెళ్ళిపోయారని

వాళ్ళ నోఖలు "చప్పలంబ" నెక్కడో కోర్టుగిల్ల గుంటు వచ్చిన సం-
కనిపెట్టి అగడ దింప నానుంట్రిం ఆ బండివాడు బాదుగ తిగులుతుందిక
అని ఆయన వెళ్ళిపోయే సమయానికి వచ్చామనుమని, కాస్త ఆలస్యం
వచ్చాడన్నమాట!

"కోర్టుగిల్ల ముఖంబ" నాకుగల సంబంధం ఊళ్లో బండివాళ్ళ
నూరా తెలిసిపోయిందే" అనుకున్నాడు నెక్కడో. అయితే తాను కోర్టు
రాకుమరిని వెళ్ళి చేసుకోవాలా, అక్కరేదా? ఈ ప్రశ్న మళ్ళీ
సుఖం పెరిగింది. కాని ఆ ముందుమే వాకి నిర్ణయానికి రాజాలకపో-
న్నాడు. కొంత కాలంపించి—ఈ విషయంలోనే కాదు, ఏ సమ-
వచ్చినా, ఎటు తేల్చుకోలేకనే పోతున్నాడు.

వెళ్ళి చేసుకోవాలే మంచిదని నిర్ణయించుకోవాలికి తగినన్ని
జాబు లేకపోయింది. వైవాహిక జీవితంలో సామాన్యంగా లభించే సుఖంమ
అటుంచినా, వాకి వైతాళ మార్గాన గ్రతుకు గడిచే అవకాశం ఏర్పడుతుం
అనేగాక—వాకి యిల్లు, భూమి, కుటుంబం ఏర్పడటంతో... ఇంతవర
క్రిమిలదంగా లేని తన జీవితానికి వాకి లక్ష్యం చదురుతుండేమోనని నెక్కా
ఆశ. ఇక వెళ్ళిచేసుకోవచ్చులేదు. అని నిర్ణయించుకోవాలికి తగిన
జాబు వున్నాయి. సాధారణంగా ప్రభుత్వ యావనం చాటిపోయిన
వాడీ... వెళ్ళి చేసుకుంటే స్వాతంత్ర్యం భంగమాతుండేమోనన్న భ-
సంకాపంగా వుంటుంది; అంతేకాదు, అంగాని వాకి విచిత్ర వ్యక్తిగా క
స్తుంది. త్రీ; ఆమె అంటే వాకి అవ్యక్తిభయం!

మిస్సేని వెళ్ళివచ్చుటం కోరకగిన విషయమే. కుటుంబం మం-
వచ్చినా, నడిచినా, నడిచినా అందరందవాళ్ళకు మల్లే వుండను.
కుటుంబ వృద్ధిపడుతూ వుంటుంది. ముఖ్యంగా ఎప్పుడూ నెక్కాడోను గుం-
తలచుకుంటూ వుంటుంది. అంటే అతనిలోని వాకి విశిష్టతను ఆమె గ్రహ-
గలిగిందంటే ఆమెలో వుండితెచ్చితి, చక్కని వివేకము వున్నాయని నెక్కా
నిర్ధారించుకున్నాడు. కాని—

మిస్సేని వెళ్ళిచేసుకోకూడదు అని నిర్ణయించుకోవాలికి తోడు
ఊహలు కొన్ని వున్నాయి. ఇంకొకన్నా ఉత్తమురాలొకతే దొరుక

దేహా నన్న ఆశ ఒకటి ఉంది. మిస్సీకి ఇప్పుడు ఇరవై యేడు యేళ్లు. ఇదే ప్రథమ ప్రణయం కాకపోవచ్చు. ఈ గూఢాచర కలిగినప్పుడల్లా బాధగా ఉంటుంది. ఇతేపూర్వం ఆమె ఇంకెవరైనా ప్రేమించియుండవచ్చునన్న హాసాస్వాధిమానియైన ఆతనికి నువ్వుహంగా ఉంది. ఇలాగ ఒకవంక వెళ్ళి వేసుకోమనీ, మరొకవంక వద్దనీ—మందుకూ వెనక్కు బాగుతూన్న గెండుచికాల ఆలోచనలలో తలక్రిందులౌతూ—తన వ్యవహారం ఇంటికీ, రేవుకీ కాని మక్కసామెతగా అయిందనుకుని నవ్వుకున్నాడు.

“ఏమయినా సరే, ఆ శిష్టాశ్రితాభివృద్ధివర్గం నుంచి ఉద్ధరం రావాలి. ఆమెతో తెగ తెంపులయేవరకూ నేను ఎటూ నిశ్చయించలేను” అనుకున్నాడు. ఈ సామెతతో సమస్యను వాయిదా వేసుకోగలిగిందనున కాస్త మనశ్శాంతి వేకూరింది. బండి కోర్టుగేటు ముందు ఆగింది.

“ఇప్పుడీ ధర్మాధ్యములైన నా విధుల్ని మననాన్వితంగా నిర్వహిస్తాను. రస్తుతః కర్తవ్య చింత వొదులుకునేవాణ్ణి కాదు. ఈ విధులు ఉల్లాసకరం గానూ వుంటాయి” అనుకుంటూ ద్వారపాలకుణ్ణి అతిక్రమించి కోర్టుభేరి కంఠాః ప్రవేశించాడు.

౫

కోర్టువరండాలు అప్పటికే సందడిగా ఉన్నాయి. డఫేదార్లు ఊపి రాడకుండా కాగితపు కట్టలు చంకిన పెట్టుకుని అటూ ఇటూ తిరిగి సతమత మవుతున్నారు. స్లీ డర్లు, ప్రాసిక్యూటర్లుకూడా వ్యగ్రచిత్తులై తిరుగుతున్నారు. వాదులు, ప్రతివాదులు విచారంగా గోడలప్రక్కన మసలుతున్నారు; కొందరు కూచోని నిరీక్షిస్తున్నారు.

“కోర్టుక్కడ ?” అడిగాడు శెక్లూడో ఓ బంట్లోతురు.

“సివిలు కోర్టు, క్రిమినలు కోర్టు ? ఏదండి ?”

“నేను జూరీ సభ్యుణ్ణి.”

“అయితే క్రిమినలు కోర్టున్నమాట ! ఇటు కుడివైపు పోయి ఎడమ ప్రక్క తిరగండి. ఆ రెండోద్వారమే” శెక్లూడో ఆ గుర్తుప్రకారం వెళ్లాడు. ఆ రెండోద్వారందగ్గర ఇద్దరు పురుషులు నిల్చి నిరీక్షిస్తున్నారు. ఒకడే

పొడుగ్గా లావుగా ఉన్నాడు. తనచిండాబాలు, పానీయాలు తేచ్చుకున్నాడు - చాలా హుషారుగా ఉన్నాడు. రెండవవాడొక యూరీయుడు సారావస్త్రకుడు.

“ఇదేనా జూరీసభ్యుల గది!” అని అడిగాడు నెక్లాడో. వాళ్ళప్పుడు ఊలు ధగగురించి మళ్ళాడుకొంటున్నారు.

“అవునండీ! మా తోపాటువారేనా మీరూను. జూరీసభ్యులే కదూ?” అన్నాడా వస్త్రకుడు హుషారుగా కల్లార్చుతూ. నెక్లాడో ‘అవు’నని తిలకిసి “బతే మనమంతా కలిసి పనిచేయాలన్న మాట” అన్నాడు.

“నా పేరు ‘బక్లామోవ్’ అంటారండీ. తను నామధేయం కలవిస్తారూ?” అని అడిగాడు వస్త్రకుడు.

నెక్లాడో తనపేరు చెప్పి జూరీసభ్యుల గదిలోకి వెళ్ళాడు.

ఆ గదిలో పలురకాల మనుష్యులు పదిమంది వున్నారు. వాళ్ళంతా అప్పుడే వచ్చినట్లున్నారు. కొందరు సుఖాసీనులై ఉన్నారు - కొందరు అటు ఇటు పచార్లు చేస్తున్నారు. కొందరు సరస్వర సంభాషణలు దిగి, పరిచయం చేసుకుంటున్నారు. ఒక రిటైర్డ్ కిల్నలు యూనిఫారంలోనే వచ్చాడు. కొందరు కోట్లు తొడిగారు. కొందరు మామూలుకోట్లు ధరించారు. వచ్చిన వాళ్ళలో చాలామందికి ఇలా కోర్టుకు రావలసినందున తను వ్యాపారాలు పాడైపోతున్నాయని లోలోపల చింత బాధిస్తూన్న పుటికీ పైకిమాత్రం వాళ్లందరి ముఖాల్లోనూ ఒక ధర్మాన్ని నెరవేరుస్తున్నామన్న ఆత్మత్పప్తి చిందులాడుతోంది.

వాళ్ళంతా వాతావరణం, వ్యాపారాల్లో లాభనష్టాలు మొదలైనవిషయాన్ని గురించి ఊహాగానం చేస్తున్నారు. నెక్లాడోతో పరిచయం లేనివాళ్లు ఆయన ఎరికలో ఒకరిని తహతీకలాడుతున్నారు, అదే ఓ పెద్దఘనతయైనట్లు! అలాగ ఇతర్లు వచ్చి తన పరిచయాన్ని యాచించటం నెక్లాడోకు గర్వకారణంగా ఉండేది. “వాళ్ళందరికన్నా నీలో ఉన్న గొప్పదనం ఏమిటి?” అని నిలవదీసి అడిగితే అతిడేమీ జవాబు చెప్పలేడు. కొన్నాళ్ళనుంచీ అతడు అనుసరిస్తూన్న జీవనపద్ధతులు ఉత్కృష్టము లనటానికి వీలేదు. ఇక పోతే ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, జర్మన్ భాషల్ని చక్కని ఉచ్చారణతో మాట్లాడగలడు. భరించే నీలుగు దుస్తులు, మెడపట్టీలు చాల విలువైనవే కావచ్చు.

అయితే అంతమాత్రానే అందరినీ మించిన ఆస్థిత వచ్చేసిందా? కాదని అతనికి తెలుసు. అయినాకూడా తనకు ఏదో ఆస్థిత ఉన్నదనే భావించాడు. అందరూ చూపించే గౌరవానికి తాను తగుదుననుకునేవాడు. ఎవరైనా అట్టి గౌరవం చూపకపోతే కించపడేవాడు. జ్యూరీసభ్యుల గదిలో అతన్ని కించపరచిన సంఘటన ఒకటి జరిగింది. జ్యూరీ సభ్యులలో ఒక వ్యక్తి కనిపించాడు. అతడు నెక్లూడో సోదరి పిల్లలకు ట్యూషను చెప్పేవాడు పూర్వం. నెక్లూడో అతన్ని బాగా ఎరుగురు. ఇప్పుడతడొక కళాశాలాధ్యాపకుడైనాడు. అతడిప్పుడు ముందుకువచ్చి నెక్లూడోతో ఎంతో పూర్వపరిచయం కలవాడుగా, బెరుకుతేకుండా మాటాడడం, ఒక ఒక నవ్వుటం నెక్లూడో అత్యగౌరవానికి ఆఘాతంలా ఉంది. చాల అసహ్యించుకున్నాడు స్థూలోపల.

అధ్యాపకుడు పీటర్ ముందుకువచ్చి “ఒహో, నువ్వుకూడా ఈ బోనులో చిక్కుకున్నావన్నమాట!” అంటూ పకపకనవ్వులతో నెక్లూడోను పలుకరించాడు. “ఈ బోనులోనంచి తప్పించుకుపోలేకపోయావన్నమాట!”

“తప్పించుకుపోవాలని నేనెప్పుడూ ప్రయత్నించలేదే!” అన్నాడు నెక్లూడో నిరుత్సాహంగా, గంభీరంగా.

“అదే, అదే నిజమైన సంఘటన అంటేను. కాని కొద్ది ఆకలి అయ్యేవరకూ - నిద్రమత్తు ముందుకువచ్చేవరకూ ఆను. అప్పు డింకో పదం సాడతావు.”

ఈ చర్చలో పూజానికొడుకు పీటర్ గాడు తనంతటివాణ్ణి ఏకవచనంలో సంబోధిస్తాడా అని నెక్లూడోకు చాల విచారం కలిగింది. తనబంధువులంతా చనిపోయారన్న దుర్వార్త విన్నప్పటివలె చాల విచారపడ్డాడు. ముఖం తిప్పుకుని మరోవైపు నడిచిపోయాడు. అక్కడ ఎవరో పెద్దమనిషి - గడ్డం, మీసాలు నున్న గొరిగిందుకున్నాడు - పొడుగ్గా తీవ్రంగా ఉన్నాడు - సివిల్ కోర్టుతో జరుగుతోన్న ఒక కేసునుగురించి రసవంతంగా చెబుతున్నాడు. బడ్డెలు, స్టేడర్లు చాలమంది తనకు చిరపరిచితులైనట్టు లేత సౌరకాయలు కోస్తున్నాడు. ఆ కేసులో జడ్జిగారి తీర్పుప్రకారం ఒక ముసలియువత - న్యాయం అంతా తనదే అయినా - చాల సొమ్ము తన ప్రతిష్ఠికి ఇచ్చుకోవలసి వచ్చిందిట. అటువంటి తీర్పు ఇచ్చేలాగ మేధావియైన స్టేడరు కేసును

నందుగా ఉన్నటులూ మాపిన నేర్పు అద్భుతం అని చెబుతున్నాడా ధ్యేయి.
'అట్టిదగు సుహామేధావి' అని ముగించాడు.

క్రోధలంతా సహు శ్రద్ధతో విన్నాడు. ఎవరికి నోచినిట్టు వారు
క్షుద్ధంగా వ్యాఖ్యానించడాని ప్రయత్నించారు. కాని ఆ వక్త ఎవరయినా
కొకరికీ తనదే వైచేయిగా మాటాడుతున్నాడు—అసలు ఆ నిడుగుం
యూహనూ లేనకు తప్ప సురింకెనదీ అవగాహన కానిదన్నట్టి.

వెళ్ళాడో రావంమే ఆలస్యంగా వచ్చాడు. అయినా ఇంకా చాల
నేపు ఆనలనెవచ్చింది. కోర్టు సభ్యుడోకొయన ఇంకా రావోడు. అసలీ
నొగుం అంగరూ ఆగివుండక లేపులేదు.

౬

న్యాయసభాధ్యక్షుడు తొందరగా నే వచ్చాడు. పొడుగ్గా, లావుగా

ఉంటాడు. పొడువైన జులపాలు ఉన్నాయి. వివాహితుడే. అయినా అడపా
తడపా అతినిర్మలం ఉంటాడు. అతని భార్య కూడా అలాంటిదే. కాంటి
ఒకటి అనందానికి మరొకరు అడ్డునచ్చేవాళ్ళు కాదు. నాటి ఉదయమే ఒక
స్విస్ పడుచు దగ్గరనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. ఆమె రమ్య దక్షిణభాగం
నుంచి పీటర్స్ బర్గ్ వెళుతోంది. సాయంత్రం 5, 6 గంటల మధ్య అతని
కోసం ఇటాలియా హోటలులో వేచి ఉంటానని ఆమె రాసింది. ఆమెతో
అతని ప్రణయ బాంధవ్యం గత సాయన వసంత ఋతువులో ఆరంభమైంది.
కోర్టు పనులు సాధ్యమైనంత ముందుగా ఆగంబించి, తొందరగా ముగించి,
ఆగగంటలు కాకముందే హోటలుకు వెళ్ళి ఆ అందమైన రాజకీయ స్విస్
పడతని కలుసుకుందామని ఆత్మత కలిగింది. అధ్యంతర సుందిరంలోకి వెళ్ళి
ఉచారు కోసం కాస్త వ్యాయామం చేశాడు.

కరీర వ్యాయామం, చన్నీళ్ళ స్నానం మరిమికి చాలా మేలు చేస్తా
యని అతని విశ్వాసం. ఒకటి తరువాత ఒకటిగా తన వ్యాయామ విధులను
నిర్వర్తిస్తూ ఉన్నాడు. ఇంతలో ఎవరో తలుపులోకిన చప్పుడు అయింది.
అధ్యక్షుడు తలుపు తెరచాడు 'అయ్యో, మిమ్మల్ని చాలానేపు నిలబె
ట్టానే!' అని నొచ్చుకుంటూ,

వచ్చినవాడు న్యాయసభా సభ్యులలో ఒకడు. ఆతని కన్నులలోని అసంతృప్తి రేఖలు బంగారు అంచుల కళ్ళిద్దాల్లోంచి తొంగిచూస్తున్నాయి.

“మాథ్యూనికీటిచ్ ఇవారే కూడా రాలేదు సుమండీ” అన్నాడు.

“ఇంకా రాలేదా?” అన్నాడు అధ్యక్షుడు యూనిఫారం ధరిస్తూ. “అయినగా రెప్పడూ ఆలస్యంగానే వస్తాడు.”

“ఆతగాడికి సిగ్గన్నా లేదేమంటా?” అని కోపంగా పలుకుతూ ఆ వచ్చిన సభ్యుడు కుర్చీలో కూలబడి, సిగరెట్టు వెలిగించాడు.

ఈయన చాలా నిక్కిచ్చి మనిషి. ఆ ఉదయమే పెళ్లాంతో కాస్త పేచీ పడ్డాడు. ఆమెకు సొంత ఖర్చులకింద ఇచ్చిన డబ్బును నెల కాకముందే ఖర్చు చేసేసుకుంది. వైగా ఇంకా కొంత డబ్బును-వై నెట్లో ఇవ్వాలింది-ఇప్పుడే ఇవ్వమంటోంది. ఆతడు లొంగలేదు. దీనితో పెద్దకలహం అయింది.

“అలాగైతే మీకు ఇంట్లో భోజనం ప్రాప్తిలేదు; దయచేయండి” అని ఆమె తర్జిించింది. అతడు ఇంట్లోనుంచి లేచివచ్చేవాడు. ఆమె ఎంత కైవా తగిన మనిషి. అన్నట్లు చేస్తుంది కూడాను. అని గుండె బెదురుతో ఉన్నాడు. “ఏనో నైతికంగా సంసారం గడుపుకు పోదాం” అనుకున్నవారి గతి ఇలాగే ఉంటుంది” అనుకుంటూ ఆగోగ్యవంతంగా, ఉల్లాసంగా ఉన్న అధ్యక్షునికేసి ఈర్ష్యగా చూస్తున్నాడు. అధ్యక్షుడు సవిలాసంగా తన జుల పాలు సరిదువ్వుకుంటున్నాడు. “అయిన చూడు, ఎంత ఆత్మత్వప్రీతితో సముల్లాసంగా ఉన్నాడో! కేనో, నానా బాధలు పడుతున్నాను” అనుకున్నాడు.

ఇంతలో కార్యదర్శి వచ్చాడు దస్తావేజులు కామాలు పుచ్చుకుని.

“ముందు ఏ కేసు విచారిద్దాం?” అధ్యక్షుడు ప్రశ్నించాడు.

“అ విషయప్రయోగపు కేసే” అన్నాడు కార్యదర్శి.

“అయితే సరే, మంచిదే” అన్నాడు అధ్యక్షుడు. నాలుగు గంటలు అయ్యేసరికి పని ముగించేసి వెళ్ళిపోవచ్చుగదా అని భావిస్తూ “అయితే మరీ మాథ్యూనికీటిచ్ వచ్చాడా?”

“ఇంకా రాలేదు.”

“మరి బైవే?”

“అయిన వచ్చాను.”

“అయిన కనిపిస్తే చెప్పి, ఎందుకీ విడుదలయ్యావు కేసులో అలా భిద్దాడుని.”

బ్రెవే పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు. ఈ కేసు విచారించింది అతనిది.

కార్యదర్శి బ్రెవేను వరండాలో కలుసుకున్నాడు. నంకలో దీని కాగితాల కట్టలు పెట్టుకుని, భుజాలు ఎత్తి పెట్టుకుని వస్తున్నాడు బ్రెవే.

“తెలుసు సిద్ధంగా ఉన్నట్టేనా? అని అడుగుతున్నాను అన్వేషకుల వారు” కార్యదర్శి అన్నాడు.

“మనమెప్పుడూ సిద్ధమేగా! ఎందుకీ ముందు అడుగుకునే కేసు ఏముంది?”

“విడుదలయ్యావు కేసు.”

“అయితే మంచిదేలే” అని ప్రాసిక్యూటరు అన్నాడేగాని అది మన నార అన్నమాట కాదు. గతరాత్రు అంతా విదేశం వెళ్ళిపోవోస్తే ఒక మిత్రునితో హోటల్లో పానీయాలు సేవిస్తూ, చిట్ల కేక అడుతూ గడిచాడు. తెల్లనారు ధూసు వచ్చి అదే వసు. ఒక్క నిమిషం సేవాయనా విడుదలయ్యాం కేసును గురించి కాగితాలు చదవనేలేదు. అందుకు తీరక ఒక్కసారి తేగు. ఇక ఇప్పుడు కూచుని వసువునామనుకుంటున్నాడు ఈ సంగతి. కార్యదర్శి పనిపట్టేశాడు. అందుకు మొట్టమొదట ఆ కేసే విచారించాలని అన్వేషకులకి సలహా ఇచ్చాడు. కార్యదర్శి రుక్మిణిలో పడిపోయాడు, సుఖ వాడి. బ్రెవే మితివాడి, సనాతన సాంప్రదాయకుడు. అందుకే కార్యదర్శిని బ్రెవే అంటే అసహ్యం; వైగా ఈస్ట్రీ చూడాలి, అంత పెద్ద పదవిలో ఉన్నాడని.

“అయితే మరి ప్లాప్ ట్సీ కేసు విషయం ఏమిటి?” కార్యదర్శి ప్రశ్నించాడు. ప్లాప్ ట్సీ అనేది ఒక మత సంబంధమైన మతం.

“సాక్ష్యాలు లేకుండా ఆ కేసు తెలుసేది కాదు. ఆ సంగతి చాలా తాను కోర్టులో.”

“అయితే, అలాగంటే ఎలా?”

“అంతే, అంతకంటే నావ్వకాను” అంటూ దైవ తన వినియోగి పెట్టి పోయాడు.

స్వామివేషే కేసుకు ఏదో ఒక అవసరమైన సాక్ష్యం లేవనెత్తే వంకని ముందే పట్టికో వాయిదా వేయించిపోతున్నాడు. అసలైన కారణం; జూరీలో దడుపుకున్న వాళ్ళే ఉన్నట్టులుంటే స్వామివేషేలు విడుదల అయిపోతారని అతని భయం. కిరక ఆద్యక్షునితో చెప్పి ముందేప్పుకో, అక్కడగా దడుపు రాని రైతులు ఉండే ఏ చిన్ని వ్యవసాయాలో ఈ కేసు విచారణకు వచ్చేట్టు చూడాలని అతని తలంపు. అప్పుడైతే తాను ఆశించినట్టు శిక్షలు పడతాయి.

వరదాలాగా సందడి జాప్తి అయింది. సివిల్ కోర్టు దగ్గర జరం మూగారు. ఇంకాక ఆ వస్త్ర చెబుతూ ఉండేన కేసు హయరంకు జరుగు తోంది; గుంపుగా కూడి వింటున్నారు.

విశ్రాంత సమయం అయింది. ఆ ముసలమ్మ లైటికి వచ్చింది. సాపం, ఆమె ఆస్తి అంతా ప్రతికష్టిక పెళ్ళిపోయింది. తీర్పు అంతా చెప్పాడు. మేధావియైన స్లివరుగారి చాక వ్యభం! అసలు కేసు ఏమిటో, న్యాయం ఎవరికో జడ్జిలందరికీ కూడా తెలుసు. అందరికన్నా బాగా తెలుసుకు ఆ ప్రోకక్షికి, అతని స్లివరుకూ. బ్రహ్మాండమైన తెలివితేటలతో కేసు దినా యించి, బుకాయించి ముసలిదాని ఆస్తిని కాజేశాడు.

ఆ ముసలమ్మ లైటికి వచ్చింది. పరిమల్లమైన గుమ్మలు పరించి వున్న. ఆమె పెట్టుకున్న టోపీ చుట్టూ పువ్వులు ఉన్నాయి. ఆ స్లివరుగారి దగ్గరకు వచ్చి “ఏమిటి బాబూ! ఇదంతా చాలా ఫోరం అయిపోయిందే!” అన్నది.

ఆ స్లివరు ఆమె మాటలు విరిపించుకోకుండా ఆమె టోపీమీది పువ్వులు చూస్తూ నిల్చున్నాడు-మరింకేదో విషయాన్ని గురించి అలోచిస్తూ.

ముసలమ్మ ముందుకు సాగిపోయింది. ఆమె వెనుకనే ఆ స్లివరు తీపి, గొమ్ము విరిచి నడిచున్నాడు. ఈ పెద్దగునిషి నేపథ్య ఆ పువ్వుల ముసలమ్మ తన సమస్తాన్ని కోలుకోయింది. ప్రోకక్షికి ఒక ఒడు రూపాయి సంక్రమించాయి. అతడిచ్చిన ఫీజు క్రింద పనివేల రూపాయి స్లివరుకు దక్కాయి.

స్నేహం మా థంబూ సేవ్యేష్టి మోగతోని. అందరి కన్నూ ఆరెనిమిదే ఉన్నాయి. “నన్ను అంతగా నా చూపులతో గౌరవించనక్కర్లేదు లేండి” అన్నట్టు నిర్ణీతమైనగా మందనకు పాగిపోయాడు.

ఐ

చిట్టచివరికి మధూకూడా వచ్చాడు. గుమాస్తా ఓ సన్నపాటి మనిషి-మెడ పొడుగు కింద వెనకటి ఓ మూల వున్న గో-వంకరగా ఉడుస్తూ వచ్చాడు జూరీసభ్యుల గదిలోకి. అలాదొకి. నిద్రాగతుడు. చదువుతూ చదువుతూ, తాగుడు ఆలవాటై చదువు మానేశాడు. మూడు నెలల క్రితం ఆరెని భాగ్యకు పరిచయమై లాంఛన ఓ ఆమెదానికి ఈ ఉద్యోగం ఇప్పించింది. ఇంతకాలం అంతా వున్నాడని నిన్ను కొన్నింటిని ఎదరైనా ఆశ్చర్య పడొందే.

“అయ్యోరా! అంబూ పోయి వచ్చేవా?”—మక్కట్లాలు తగిలించి చుట్టూ కలియచూచి అడిగాడు.

“ఎవరే అనుకొంటా” అన్నాడు వస్తాడు ముషారుగా.

“సరే చూద్దాం” అని కేబుల్‌నుంచి పేల్లజాబితా తీసి ముసగా పీలి చూడ, ఒకసారి అడ్వాల్టోరింగ్, థిరోకసారి అడ్వాల్ట్రైనుంచీ వచ్చినవారిని పరిశీలిస్తూ. కాన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్ సెక్రటరీ, రిజిస్ట్రార్ క్లర్క్ ఇవాన్ సిగనిచ్, ఒక సన్నపాటి రిట్రైన్ అఫీసు, వస్తాడు బాక్స్ మొదలైనవారిపేర్లు చదివాడు. వారంతా కొందరు తీపిగాను, మరికొందరు మందహాసంతోనూ హాజరు చెప్పారు. తరువాత ఆ గుమాస్తా జమిందారు నెహ్రూజీ పేరు చదివాడు. ఆరెనికూడా హాజరు చెప్పాడు. అప్పుడా గుమాస్తా తన కళ్ళద్వారా మిరుగుగా ఆయనకేసి చూచి, నవ్వుతూ నమస్కారం చేశాడు. అక్కడున్న వాళ్లందరూ ఆయనలో ఏదో విశేషం ఉన్నదని నూచించే నిమిత్తం.

మొత్తంమీద జూరీసభ్యులలో ఇద్దరు మాత్రమే స్త్రీలు హాజరు. హాజరు పట్టి మగించి, “తమరంతా కోర్టులోకి దయచెయ్యవచ్చు” అంటూ గుమాస్తా ద్వారం కేసి—“ఇటే దారి” అన్నట్టు చూపాడు. వెంటనే వారంతా కదిలి బిరిగింకరు తోసుకోవడా, ఆ ద్వారండాటి కోర్టులో ప్రవేశించారు.

అనొక సువిశాలమైన వందనం. ఆ మూల ఎక్కడనుండి వంటపం, దాన్ని అభివృద్ధిపరచుకొనితే పెద్దది కావచ్చును. ముందుగానే కమేజా, దానిని ద కమీన ఆకులచుట్టుకున్నట్లు అందును పెంచుకొన్నాము. మేముగ వర్తకగా మూడు ఎత్తయిన వర్షము. ఆ వర్షక నోడయిన పేదలో కత్తి పుచ్చుకుని, ఒక ఆకుకు ముందుకువేసి యున్నవందనం నుంచుకున్నట్లు సహజ ద్విక వర్తనకుం గాంచి, మట్టిచైత్రున ముళ్ళోరేటుం నకునిక ప్రేక్ష సభువు నిగ్రహం ఉంది. దానికింద ఎత్తయిన వ్యాపారం. అయిక్కడగా ప్రాణియ్యటకుగారి రాతలట్లు - దానికి ఎదురుగా ఎదురుచైత్రు క్యావర్తి కేనా-ఆ వైని కొన్ని కొయ్యలబాటు. వాటి ఉకల వైపున నూనెలబడిన బెంచీ. అది ఇంత వరగా ఖాళీగానే ఉంది. సుంటూనికి మట్టిచైత్రున జూలకు ఎత్తయిన కుప్పలు కన్నాయి-వెనకభాగం జూలులు తీసిన మర్మీలు పున్నాయి. అందులో నలుగురు ఆకవాగు—దానో, పొన్నకరి నూనెలో—ఇద్దరు కార్మికులు కూచున్నారు. ఆ నూనె కళకుదాని నిర్మలకుతున్నారు; నున గుసలకంటే నిర్మలం నూనెనే వైత్రులేరు.

జూరీలు ప్రవేశించగానే ఆ సుమార్త సహజమైన వంతరంభకతో వచ్చి అక్కనున్నవాళ్ళికి భద్రమెట్టేగకా అన్నట్లు “కోర్టువారు వేంబేస్తున్నారు” అని శబ్దోపించాడు. అంతరూ లేక నెలదగా కోర్టుసభ్యులు నుంటుపంపొందిక వచ్చాగు. మొట్టమొదట ప్రవేశించేటం కిందకుతీరింది. అవ యవసౌష్టవంతో, ఉందమైన ముందులతో విచ్చేశాడు. తిరువాత వచ్చాడు కోర్టు సభ్యులలో కల్లా విచారవదరుడు. ఇచ్చుకు అతని విచారం మరీ ఎక్కువైంది. పాపం, వాళ్ళ బావనూని కనుపించి తన చెల్లెలు ఇంటివద్దర వంటచేయటం కదని చెప్పాడు. “అయితే నున్నేకై నా హోటల్ చూసుకో వాలన్నమాట బావా” అన్నాడు పరిహాసయంతంగా.

“ఇదేం నవ్వులాటగా ఉంది నీవు?” అన్నాడా సభ్యుడు చురింత విచారపడుతూ.

చిట్టనివటి వచ్చాడు మూడోకోర్టు సభ్యుడు మాధూయి. అతడు నిత్యమూ ఆలస్యమే, వొచ్చేవాడేం, గుండ్రటి పెద్దకన్ను అతనికిగల ప్రత్యేకత.

అతడు కొన్నాళ్ళిందీ కనుపున్నట్లు ఇప్పుడో బాధపడుతున్నాడు. వైద్యులసలహా అనుసరించి ఆ నాటి శివయమే ఒక కొత్తవిద్వేగు ఆంధ్రం

చేశాడు. అందుచేతనే గోజూకన్నా ఎక్కువసేపు ఇంటిదగ్గర ఉండిపోవలసి వచ్చింది. మంటపం ఎక్కడతూ ధ్యానముద్ర పట్టాడు. వీ సమస్యనైనా పరిష్కరించటానికి అతడు కొన్ని విచిత్రములైన, ఎక్కడా లేని విధానాలను అనుసరిస్తాడు. అట్టి విధానాలలో ఫలితమే అప్పడప్పడతడు ప్రదర్శించే ఈ ధ్యానముద్రలు. ఈ కడుపునొప్పి రోగం నయం జౌతుందా, లేదా? ఇదీ అతనికి తేలవలసిన సమస్య ఇప్పుడు. ద్వారందగ్గరనుంచి మంటపంచూత తన కుర్చీదగ్గరకు వెళ్ళేసరికి ఎన్ని అడుగులు పడతాయో, ఆ సంఖ్య మూడుచేత నిశ్చేషంగా భాగింపబడితే తనరోగం మరుగుతుంది అని భావించాడు - కనుక బాగ్రతగా అడుగులు లెక్క లెట్టుకుంటూ వస్తున్నాడు - కుర్చీవద్దకు వచ్చే సరికి 26 అయినాయి. ఎలాగో మరో అడుగుకూడా వేసి 27 చేశాడు. 27 మూడుచేతి నిశ్చేషంగా భాగింపబడుతుంది కాబట్టి ఈ కొత్త చికిత్సా విధానంవల్ల తనరోగం మదరవచ్చునని సంతృప్తిపడ్డాడు.

యూ ఫారం చుట్టును ధరించి, జీవితమల మెడపట్టిలతో అధ్యక్షుడు, సభ్యులు కీచిగా ఉన్నారు. సహజంగా తాము చాల గురులమని వాళ్లే అనుకుంటూ ఉంటారు. వారు కూచున్న కుర్చీల నుందున్న మేజా మీద ఒక త్రిభుజాకారపు చిమ్మ ఉంది. దానిమీద గద్దబొమ్మ ఉంది. ఇవి గాక కిరాలు, సిగాబుడ్లు, ఆప్పుడే చెక్కిపెట్టిన పెన్సిల్లు ఉన్నాయి. జడ్జి లతో సహా ప్లెక్ ప్రాసిక్యూటరుకూడా వచ్చాడు. ఒకచంకలో కాగితాల కట్టలు ఇరికించుకుని, మరో చేయి ఊపుకుంటూ వచ్చాడు. కిటికీదగ్గరవున్న తన డస్కుదగ్గర ఆసీనుడై, ఒక్కనిమిషంకూడా వృధాపోనీయక కాగితాలు తీసి చదువుతుంటే నిమగ్నుడైనాడు. కేసు ఆగంభించేలోగా విషయమంతా హృదయస్థం చేసుకుని సిద్ధంగా ఉండాలని అతని ఆత్మత. ఇతడు కొద్దికాలం కిందనే ఈ ఉద్యోగంలోకి వచ్చాడు. ఇంతవరకు నాలుగుకేసులు పట్టాడు. పదవీమోహం గల మనిషి. గలగల ప్రమోదనలు సంపాదించాలని ఆశ. కనుక పట్టిన ప్రతికేసు వృధాపోకుండా శిక్షపడేలాగు చూడాలని అతని పట్టుదల. విషప్రయోగపు కేసు వెనుకముంగులు అవగాహన చేసుకున్నాడు. ఇవ్వవలసిన ఉపన్యాసాన్ని సిద్ధం చేసుకునే వున్నాడు. అయితే ఇంకా కొన్ని అంశాలు గుర్తు తెచ్చుకోవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. కాగితాలు తిరుగవేస్తూ గమనిస్తున్నాడు.

ఎదురుగా కార్యదర్శి కూచుని వున్నాడు. కావలసిన రికార్డు, కాగితాలన్నీ సిగ్గుచేసి పెట్టెకున్నాడు. లోగొక్కరింపబడిన పత్రాలలోని ఒక వ్యాసాన్ని చూస్తూ కూచున్నాడు లోగడ దినం ఎలాగో గంపాడించాడు దాన్ని. ఆ వ్యాసాన్ని గురించి ఆ కమిషనరీ పునరుత్పత్తి చర్చించాలని ఆతని ఉబలాటం. ఇద్దరూ హాహూలా కాస్త కలుస్తాయి. తినుక ముందుగా ఒక సారి వ్యాసాన్ని పరికిస్తున్నాడు.

౧౯

ప్రెసిడెంటు కొన్ని కాగితాలను ఆవగాహన చేసుకుని, గుమాస్తాను కార్యదర్శిని కొన్ని ప్రశ్నలడిగి, సవ్యములైన సమాధానాలను పొందిన తరువాత బైపేర్ని హాజరు పెట్టవలసిందిగా అజ్ఞాపించాడు.

కొయ్య ప్రభుల వెనుకనున్న తలుపు తెరచుకుని ఇద్దరు పోలీసులు తళ తళలాడే కిర్రలతో ప్రవేశించారు. వారి వెంకటేశ్వరరాగి జుట్టుగల స్పోటర్ కంపుల్లల పురుసుడొకడు, ఇద్దరు స్త్రీలు—మొదటి ముగ్గురు బైపేర్లు వచ్చాయి. ఆ పురుషుడు బైపేర్ల జైలు అధికారిచ్చిన చొక్కా తొడుక్కుని ఉన్నాడు. అది చాలా చొరుగుగా ఉంది. పాడుగాటి చొక్కా చేతులు క్రిందికి జారిపోతుండా తన నేతున్న పక్కలకు అదుముకుంటూ లోనికి వచ్చాడు. జడ్జిలవారి మాడమండా బెంచీమీద ఒక చివర వెళ్ళి కూచున్నాడు, మిగిలిన వాళ్ళకు బోలెడంత చోటు విడిచిపెట్టి, ప్రెసిడెంటుమీద చూపులు నింపి, ఏమో గొణుక్కుంటూన్నట్టు చవచ లాడించాడు.

ఆతని వెంకటేశ్వర వచ్చి ఆదర్శవే కూడా జైలు దుస్తుల్లోనే ఉంది. తలకొక రుమాలు నుట్టుకుంది. వచును మళ్ళీ పనినిషి. మొగం పో పోయి వుంది. కనుబొమలు తేవు. కుర్రెప్పలు బోసివి. జేవురిందిన కళ్ళు. శాంత మూర్తిలా ఉంది. వస్త్రాంటే గొరు దేనికో తగులుతుంది. తొందరపడకుండా జాగ్రత్తగా తప్పించి, వచ్చి కూచుంది.

మూడవ బైపేర్ మస్తావా.

ఆమె రాగానే కోర్టులోని అందరికీకొప్పు అటువైపే పరుగెత్తాయి. అందరి చూపులూ ఆమె ముఖపద్మంమీదే, ఆమె కాటుక పట్టలవంటికన్నులు.

మీరే, జైలవాస తొడగనిచ్చి కందుకంటే ఉబురతోన్న సొమ్ముగొడే తొడదాగింది. అక్కడ కొసలాగా నిప్పునిచ్చి పోలీసువాకునూడా. . . తన ముందునుంచి వెనుతోన్న ఆమెవైపు అలాగే చూస్తూ ఉండిపోయాడు. ఆమె వచ్చి బెంచీపాద కూర్చునేటకూ అలాగే చూచి చూచి, చివరకు తన్నుతాను తెలుసుకుని, తప్పుకును, ముఖం తిప్పుకున్నాడు; ఏమెక్కడట్టు కిటికీవైపు చూస్తూ నిల్చున్నాడు.

కోర్టులో ఇక జరగకలసి తంతు ఆంభమైంది. జూరీ సభ్యుల్ని తెక్కించారు. వానివాళ్ళను గురించి వ్యాఖ్యానించారు. వాళ్ళు చెల్లించకలసిన జరిమానాను నిర్ణయించారు. మరి కొంతమంది రిజర్వు జూరీలను నియమించారు.

చిన్న చిన్న కాగితాలపైన చేర్చు వ్రాసి సవరించేట్టి ఓ గన్నెంట్ చేసి, జరి ఆంధ్రుల చొక్కా చేతుల్ని వైట్ బాగి—నాడీనాడలా ముఖభింగిమ పెట్టి—ఒక్కొక్క చువతే లాంటిలాగ నిప్పు చువతున్నది—చొక్కా చేతుల్ని కిందికి గింతాడు వైట్ బాగి. జూరీ సభ్యుల వలె ప్రమాణాలు చేయించమన్నాడు సరి అయ్యేంతో.

ఆ సుతనువు ముసలివాడు - బూట్లొకటి అతని మొగం పాలిపోయి వుంది. కాపాడవు గొంతు, అలాగూ కిలున, ఓ చిన్న సజీవం కనిపించుచున్నాడు. అతికష్టమైన వ్యాసవీరతులను వదిలివచ్చాడు. కూచున్న జూరీ సభ్యులందరూ లేచి గురుకుడ సాగాను వ్యాసవీరం దగ్గర.

కిలువను వ్యవయానికి హత్తుకొంటూ వాళ్ళంతా తనకు దగ్గరగా వచ్చేవరకూ ఆగాడు.

ఈ సుతనువు 49 ఏళ్ళకుండి పని చేస్తున్నాడు. మనో మూడేళ్ళగా జరగబోయే సువర్ణోత్సవానికి తయారవుతున్నాడు. ఈ క్రిమిని కోర్టు ప్రతికూలనంది ఉన్నాడాయన. లక్షలాదిమంది ఇలా కోర్టులో ప్రమాణాలు చేయించి ఉండటమే ఆయనకొక గర్వకారణం. అంత ముదుసలి అయినా ఈ పదవీభారాన్ని చిర్చి శ్రేయస్సు, పిష్టిభూమి శ్రేయస్సు, కుటుంబ శ్రేయస్సు కోరి, మోస్తూనే ఉన్నాడు. తన తదనంతరం కుటుంబానికి కిక్కిరింపులు, మూడువేల రూపాయి ఈ సొమ్ముగొడ మొనుగోన్న వడ్డీ సంక్రమింపబడెను

గలిగివున్నాడు ప్రమాణాలు చేయించడమే ఓ పాడు నాకే అని అతనికే నాడూ తోచలేదు. ప్రమాణాలు చేయటాన్ని, చేయించటాన్ని బైబిల్ నిషేధించింది. నిన్నా దాగవల్ల మతగురువు బాధపడటంలేదు. వైశేష్యు ఈ ఉద్యోగాన్నితో మెచ్చుకొంటాడు. ఈ పదవల్ల ఎంతోమంది విచిత్రమైన వాళ్ళతో పరిచయం లభిస్తోంది అనికే. ఇంకొకవూర్యం టోపీనిండా వూలు తురిచిన ఆ ముసల్మన్ల ఆస్తి తుడిచివేట్టిన ఆ మేధావియైన స్త్రీడయ గారి పరిచయం సామాన్యమైనదా ?

జూరీలందరు తన్ను సమాపించిన తరువాత ఘటగురువు గొంతు నది రించుకుని ఇలా అన్నాడు :

“ఇప్పుడు మీ కుడీచేకుంటే ఎక్కడ — ఇలా ఉంచండి — వేర్లిలా ఉంచండి... ఇలా...” కింకత్ స్యంగుతో అన్నాడీ మాటలు. ముడుతలున్నట్టే చేతనైతే ఉంచేశముద్రతో తాను పంచుకున్న మాటలే వాళ్ళనూ పలకమని ఆదేశించి ఇలా అన్నాడు :

“చెప్పిపట్టుగా చెప్పండి! నేనొక సర్వశక్తిమంతుడైన భగవంతునిమీద, భగవద్వాక్యముల మీద, ప్రాణత్యాగ చిహ్నమైన ప్రభువు శిశువైన మనకుంచి ప్రమాణము చేయించున్నాడను. ఈ కార్యాచరణలో...” ఇక్కడ కాసేపు అగళంలే వచ్చింది. “నీ చేతని కొంచెం వైకెత్తి ఇలా ఉంచు” అని ఓ చేయి చించిన యువకాళ్ళి నుండవలించాడు.

ఒక దృష్టాంతమిప్పుడు కల్పన, వర్తమను ఇంకా మరకొందరు తమ చేతున్నీ మతగురువు చెప్పిపట్టుగానే ఉంచారు, అది తమకెంతో ఇష్టమైనట్లు. కొందరు నిర్లక్ష్యంగా, అజాగ్రత్తగా చేసిపోతున్నారు. కొందరు అవసరంలేనంత దృగ్ధంగా అరుస్తున్నారు. కొందరు తమలో తామే ఏమా గొణుక్కుంటున్నారో నెమ్మదిగా, తండ్రిత గురువుగారికి భయపడినట్లు గుర్తించా ఆచున్నందుకొంటున్నారు మళ్ళీ. కొందరు ఆ ఉపదేశ ముద్ర విరచకులమే లేదా, ఆ పట్టుకొని అగోచరమైన వస్తువు బాధిపోతుంటేమో నన్నట్లు. ముతావాళ్ళ సళ్ళిను కలుపుతూ వదుల్తూ, కలుపుతూ వదుల్తూ ఆడుకొంటున్నారు. ఏమైనా ప్రతివాడూ మొక్కు తీర్చుకొంటున్నాడు గురువు సమానించకుండా. కాని ఆచునకు మూతం గట్టినమ్మకం; తానొక ప్రభావశాలిని సేధిని సర్వహిస్తున్నానని.

ఈ ప్రమాణాలు పూర్వమున తర్వాత ప్రెసిడెంటు జూరీ సభ్యుల్ని తమలో ఒక పెద్ద నెన్నుకొనుచున్నాడు. అంతట అందరూ బిల బిలా చచ్చ గదిలోకి పోయి సిగరెట్లు ముట్టించారు. ఒకడు ఆ దగ్జా పురుషుని పెద్దగా ఉపపాదించాడు. అందరూ ఏకగ్రీవంగా అతన్నే ఎన్నుకొన్నారు. అంటించిన సిగరెట్లన్నీ ఆర్పిపోలేనే అందరూ మళ్ళీ వచ్చి కూర్చున్నారు కోర్టులో.

దగ్జాపురుషుడు తానే పెద్దగా ఎన్నుకొంటేనట్లు, ప్రెసిడెంటు తెలిగించాడు.

ప్రతిదీ సకచకా సాఫీగా సాగిపోయింద జరుగుతోన్న తంతుగా గాంభీర్యం తోణుతుంది. ఈ క్రిమం, గాంభీర్యం ఏదో సులలిని తోపింప చేస్తోంది. నెహ్రూడో కూడా అలాగే భావించాడు.

జూరీ సభ్యులు తమ ఆసనాల్ని అధ్యంించిన తర్వాత ప్రెసిడెంటు ఒక చిన్న ఉపన్యాసం ఆరంభించాడు. వారి హక్కుల, బాధ్యతల గురించి మాటాడినంతసేపూ తన అంగ భంగిమలు మారుస్తూనే ఉన్నాడు; ఓసారి కుడివైపుకువారి, మరోసారి ఎడమవేయి బల్లమీద మోక, ఇంకోసారి కుర్చీని ఆనుకొని, అప్పుడప్పుడు కాయితాలో కలంపుల్లో పుచ్చుకుంటూ పటరీతుల విలాసాలు జూపించాడు.

జూరీలు ఘోషలను ప్రెసిడెంటువ్వూ ప్రస్నించవచ్చు. సాక్ష్యం కోసం పట్టికెచ్చిన వస్తువున్న పరిక్షించవచ్చు. వ్రాతపత్రాలు జరుపవచ్చు నట కూడా. న్యాయ నిర్ణయం వాళ్ళ విధి. కోర్టురహస్యాలను బహిర్గతం చేసినా, ఇతిగతతో గూడు పురాణీ చేసినా ఓక్షార్హులౌతారు.

ఇలా జూరీల విధున్న గురించి అభ్యుక్తుడు నేసిన ఉపన్యాసాన్ని అందరూ మగ్నావగా విన్నారు. వక్తకుడు బ్రాచీ తాగిన ఊర్లుల సువాస నను వ్యాపింపజేస్తూ, దగ్గుల్ని ఆపుతుంటూ ప్రతిమాటకీ తల ఊపుతూ శ్రద్ధగా విన్నాడు.

(5)

ఉపన్యాసానంతరం ప్రెసిడెంటు ప్రవీలవైపు తిరిగాడు. “నైమన్, నిలబడు !”

నైమన్ చటుక్కున లేచాడు. వొణుకుతున్నాయి అతని పెదవులు.
“నీ పేరు ?”

“నైమన్” గట్టగట్టా చెప్పాడు జీరగొంతుకతో తయారుచేసిన జవాబులాగా.

“వర్గం ?”

“రైతు.”

“నివాసం ?”

“క్రాపివెనోస్కి జిల్లా, భోర్క్స్ గ్రామం.”

“వయస్సు ?”

“ముప్పయి మూడు. 1008లో పుట్టాను.”

“మతం ?”

“సనాతన సాంప్రదాయం; రమ్య మతం.”

“వెళ్ళిందా ?”

“లేదండి బాబూ !”

“నీ వృత్తి ?”

“హోటలు మారితేనియాలో నాకిది.”

“ఇదివరకు ఎప్పుడైనా కోర్టుకు ఎక్కావా ?”

“లేదండి. మా ఊళ్లో మా పూర్వపు బ్రతుకు—”

“అయితే ఇదివరకెప్పుడూ కోర్టుకు ఎక్కిలేదన్నమాట !”

“దేవుని దయవల్ల లేదండి.”

“కేసు కాగితం నీకు అందిందా ?”

“అందింది.”

“హూహ్..”

“యూఫీమియా” అంటూ మరో ఖైదీని పిల్చాడు ప్రెసిడెంటు.

యూఫీమియాకు ముందు సైమన్ ఇంకా నిలబడే ఉండటం చూసి అతన్ని కూచోమని ఆజ్ఞాపించాడు; సైమను అలాగే ఉన్నాడు.

మళ్ళీ “సైమన్ కూచో” అని కేక వేశాడు.

గుమాస్తా వచ్చి కొల నిక్కించి మిడిగుడ్లు చూపి “కూచో, కూచో” అని ఉరిమాకు భయంకరంగా. ఎంత గాభరాతో లేచాడో అంత గాభరాతో కూచున్నాడప్పుడు సైమను. మునుపటిలాగే అతని పెదవులు వొణికి పోతున్నాయి.

“సీ పేరు?” నిట్టూర్పుతో ఖైదీని అడిగాడు ఆమెవంక చూడకుండానే అధ్యక్షుడు వీచో కాగితాన్ని చూపుకుంటూ - గుర్రబా పని పూర్తి అవటం కోసం, అలా రెండేసిపనులు ఒకేసారి చేస్తూఉండటం ఆయనకు అలవాటై పోయింది.

యూఫీమియా నలభైమోడు సంవత్సరాల వృద్ధ. కొలమ్నా గ్రామస్థురాలు. సైమన్ తవలెనే హోటలు మారితేనియాలో నాకిరి.

“నే నింతకుపూర్వం కోర్టుకు ఎక్కలేదు. కేసు కాగితం అందింది” — చాలా దైర్యంగానే సమాధానం చెప్పిందామె, ఇదే జడినేరకం కాదన్నట్లు.

చివర ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పేసి, అధికారి ఆజ్ఞ కోసం ఆగకుండా కూచుండిపోయింది.

“సీ పేరు?” అన్నాడు రసిక్తుడైన ప్రెసిడెంటు మూడో ఖైదీని చూస్తూ ఒక ప్రశ్నేకమైన ఆదరణ ఒలికిస్తూ.

మస్లోవా లేవలేదు. అలాగే కూచుంది.

“లేచి నిలబడాలి” — అతిమృదువుగా అన్నాడు.

మెంటనే మస్లోవా లేచి నిల్చింది. ఆమె రొమ్ము ఉబికింది. నల్లని కన్నుల్లో చిరునవ్వులు విరికాయి. ప్రెసిడెంటు సుమాస్తా అలాగే నిల్చింది —

“సీ పేరు?”

“బూబోవ్”

నెట్లూడో ముక్కగాను తగిలినాడు. బైబిలకేసి పోకిలనగా చూస్తూ కూచున్నాను. “అయి వుండను. అనుభవం” అనుచున్నాడు ఆమెకేసి చూస్తూ.

“లూబోవ్ ! ఎంగకాతునీ ?” అనుచున్నాడు ఆమె తనకేసు చెప్పిన తరువాత.

వైసిడెంటు మామూలుగా తన ప్రశ్న పరంపర విడుదలచేసినాడు. కళ్ళద్వారా సభ్యుడు అడ్డువచ్చి, కోపంగా ఆయన బెవిల్స్ ఏవో చెప్పాడు. ఆయన తల ఊపి, బైబిల లక్షించి “అదేమిటి ? నీ కేసు లూబోవ్ అని లేని క్కడ” అన్నాడు.

బైబిల్ ఏ జవాబూ చెప్పలేదు.

“నీ అసలు పేరు కావాలి”

“పుట్టికప్పుడు కుడిచూచినాడు పెట్టిన పేరు కావాలి” అన్నాడు కళ్ళద్వారా సభ్యుడు కోపంగా.

“ఇదివరకు నన్ను కేటరినా అని పిలిచేవాళ్ళు.”

“ఉహు-అయివుండను” అనుచున్నాడు నెట్లూడో. కారిక్చర యాంతరాళంలో పూర్తిగా తెలిసిపోయింది. ఈమె ఆ పిల్లే—తన మేకప్ ల యింట్లో, అటు దాసీకాకుండా, పూర్తిగా సంస్కారవశీకాకుండా ఉండిన ఆ పిల్లే—ఒకప్పుడు తాను కామించిన, నిజంగా ప్రేమించిన పిల్లే—పట్టరాని తమకింలో అకస్మాత్తు ఒకక్షణం తాను చెరిచిన పిల్లే. అప్పుటినుంచి చుట్టూ ఈ నాటివరకూ ఆమెను కురించి స్మరించినా నీడు తాను-స్మృతీ వృద్ధయానికి నొవ్వు కలుగుతుంది గురు స్మరించలేదు. తానొక ఆత్మపక్ష్య, చురుకైన గల వాడు. అలాగని గర్వపడతాడు తాను-అటువంటి తానే ఈ యువతీపట్ల అంత నీచంగా, అవమానకరంగా ప్రవర్తించియున్న విషయాన్ని జ్ఞాపకం తెచ్చుకొనటం బాధాజనకమే కదా !

ఈమె ఆమె. ఆదిగో, ఆ ముఖంలో ఒక చెప్పురాని, విచిత్రమైన ప్రశ్నకా! అందరిముఖాలమీదికి కాదా ముఖం! అటువంటిముఖం మరెక్కడా లేదు. నాటికే నాటి. విశిష్టమైన ప్రశ్నకత కలదు - ప్రస్తుతం నాటి గొయ్యి ఉంది. అయినా ఆ తియ్యని వైచిత్ర్యం, ప్రశ్నకత కనిపిస్తూనే ఉన్నాయి—పెదవుల్లో, మెల్లకంటి చూపుల్లో, కంఠస్వనిలో...

“నీ కంశం పేరు?” — ప్రెసిడెంటు అడిగాడు.

“మా తల్లిగారి యింటి పేరు మస్లోవా, నన్ను అలాగే పిలుస్తారు.”

“ఏ వస్త్రం?”

“కుశీ”

“మతం? సనాతన సంప్రదాయమేనా?”

“చిత్తం”

“వృత్తి? ఏ వృత్తిలో ఉన్నావు?”

మస్లోవా మాటాడలేదు.

“ఏం నాకరీ చేస్తున్నావు?”

“ఒక వ్యాపారంలా”

“ఏం వ్యాపారం అది?” — కళ్ళద్వారా సభ్యుడు కోపంగా ప్రశ్నించాడు.

“మీకు తెలుసుగా!” అంటూ మస్లోవా మందహాసం చేసింది. తడవిడపడుతూ ఒకసారి చుట్టూ చూచింది; మళ్ళీ ప్రెసిడెంటు ముఖంలోకి మాన్తూ ఉండిపోయింది.

ఆమె ముఖవళికలో ఒక అసాధారణ భావశబలత కనిపించింది ప్రెసిడెంటుకు. ఆమె పలుకుబ్బలో, నవ్వున చిరునవ్వులో, చుట్టూ చూచిన చూపులో కరుణారసం తొణుకుతున్నట్టుంది. ప్రెసిడెంటు కాసేపు మానసిక పోయాడు. కోస్తంతా నిశ్శబ్దంగా ఉండిపోయింది. చివరకు ప్రేక్షకుల బెంచీలలో ఒకడు పక్కన నవ్వాడు. ‘ఇక’ అని నిశ్శబ్దం కోరుతున్నవాడులా ఒకడు అన్నాడు. తరువాత ప్రెసిడెంటు మళ్ళీ తన ప్రశ్నపరంపర సాగించాడు.

“ఇదివరకెప్పుడేనా కోర్టు కెక్కావా?”

“ఎన్నడూ లేదు” — ఆమె ఒక నిట్టూర్పు విడిచింది.

“కేసు కాగిత మందిందా?”

“అ!”

“కుషో,”

సీ అందమైన స్త్రీ శవ ఉత్తరేయపు కొంగు నట్టకొనే వాయ్యారం చిరుతూ వెనక్కి వంగి గొను అందును నట్టకొని కూచుంది, తన తెల్లని చిన్న చేతుల్ని థైవీ దుస్తుల్లో మునుచుకొంటూ - ఇంకా వ్రేసి డెంటు పైపే చూస్తోంది.

సాక్షున్నీ పిలిపించారు. నిపుణుడుగా పేరెన్నికగల డాక్టర్ని పిలిచారు కొద్దిలోపలికి.

డాక్టర్ని పిలిచి కేసు వివరాల్ని చదివి వినిపించాడు. 'బ్ర'లను ఒకేలా ఉచ్చించినా ఖంకున, దిగ్గుగా చదివాడు. కాని ఆకడు వేగంగా చదవటంమూలనని మాటలు కలసిపోయినవి. అర్థం కొట్టుకుపోయింది, ఆయోమయంగా తయారైంది.

బట్టలు కరకాల భంగిమల్లో కూచున్నారు—ముందుకు వెనక్కి వాలుతూ; ప్రక్కలకు ఆకొంటూ; కళ్ళు తెరుస్తూ, మూస్తూ. పోలీసు కెన్నోసార్లు నివృత్తి వచ్చింది. కాని అతికిష్టంపూడ ఆపుకొన్నాడు.

నైమగ్న దవడ అడిస్తూనే ఉన్నాడు. యూఫీమియా నిశ్శబ్దంగా నిటారుగా కూచుంది, అప్పడవ్వడు గోళ్ళతో కల గీరుకుంటూ.

మస్టోవా కడలకుండా సెదలకుండా నేరం వివరాలు చదివేవాని వేపు తేలిపార చూస్తోంది. అప్పుడు సమాధానం చెప్పాలన్న ఆత్మచేవలె కదిలేది, మళ్ళీ సిగ్గుపడి ఊరుకొనేది; దీప్తిగా నిట్టూర్చేది; చేతుల స్థానం మార్చి, చుట్టగా చూసి, మళ్ళీ కార్యదర్శివైపు చూపుల్ని కేంద్రీకరించేది.

నెక్లూవో కళ్ళద్వారా తీసుకుండానే మస్టోవాను చూస్తూ కూచుండి పోయాడు ఎడ్రయిన కుక్చీలో మొదటి కురులో. అతనిలో అతి భయంకరమైన అంతిమ్యర్థం చెలరేగింది.

౧౦

నేరం వివరాలివి:—

క్రీస్తుశకం 1088 వ సంవత్సరం జనవరి 17 వ తేదీన హోటలు హారిటూనియా యజమాని పోలీసు రిపోర్టు ఇచ్చాడు; తన హోటలులో స్కాల్ గోల్డ్ అనే వ్యాపారస్తుడు హఠాత్తుగా మరణించాడని. అతడు సైబీరియా నుంచి వచ్చాడట.

వెంటనే శవాన్ని డాక్టరు పరీక్షకు పంపారు. అధికంగా మరణం నేవించటంవల్ల హృదయకోశం దెబ్బతిని మరణించాడని డాక్టర్ రాశాడు. తరువాత శవాన్ని పూడ్చేశారు యథావిధిగా.

స్మెల్కోవ్ చనిపోయిన నాల్గవనాడు అతని స్నేహితుడు, తోటి నర్తకుడు అయిన టిమోఫిక్ పీట్యుస్కచుంచి వచ్చాడు.

టిమోఫిక్ తన స్నేహితుని మరణవార్తను, అప్పటి పరిస్థితులూ విన్నాడు. స్మెల్కోవ్ పొందినది దుర్మరణమేనని అతడు అనుమానించాడు.

స్మెల్కోవ్ ఆధీనంలోని కొంత ధనం, వజ్రపు ఉంగరం అతని మరణానంతరం రాయబడిన అగ్ని వస్తువుల జాబితాలో కనిపించటంలేదు. కాబట్టి కొందరు దుర్మార్గులు అతన్ని విషంపెట్టి చంపి, అవి కాజేసి ఉండ వచ్చు అని తన అనుమానాన్ని పోలీసులకు తెలిపాడు. తర్వాత దర్యాప్తు చేయగా తేలిన విషయాలివి:—

1. స్మెల్కోవ్ వద్ద బ్యాంకునుండి తెచ్చుకొన్న 3800 రూబుల్స్ వుండి వుండాలి. ఈ డబ్బు విషయం తెలిసినవారు హోటలు యజమాని, స్మెల్కోవ్ గుమాస్తా స్టారికోవ్ ఇద్దరే. ఆ గుమాస్తాకూ స్మెల్కోవ్ కూడా న్యాయపర కృతహారాలు నడిచాయి. స్మెల్కోవ్ మరణానంతరం నీలువేయ బడిన అగ్ని తోలు సంచిలో 312 రూబుల్స్ 15 కోపెక్స్ మాత్రమే వున్నాయి.

2. స్మెల్కోవ్ చనిపోయిననాటి క్రిమి రోజంతా కూడా మస్లోవా అనే వేళ్ళతో గడిపాడు. ఆ వేళ్ళహోటల్లో అతని గదికి కూడా రెండు సార్లు వచ్చింది.

3. స్మెల్కోవ్ కు చెందిన వజ్రపు వుంగరాన్ని ఈ వేళ్ళ తన యజమానురాలికి అమ్మింది.

4. స్మెల్కోవ్ మరణించిన వర్నాడే ఆ హోటల్లో పనికితై అయిన యూక్రెయియా 1870 రూబుల్స్ బ్యాంకులో తన పేర కసెటు అకౌంటులో డిపాజిట్ చేసుకుంది.

5. హోటల్లో పని చేస్తున్న పైమన్ వేళ్ళకు ఏదో పాపి ఇచ్చాడు. దాన్ని బ్రాండ్ లో కనిపి ఆ వేళ్ళ (మస్లోవా) వర్తకుంచే పంపింది. అలాగని మస్లోవాయే ఒప్పుకుంది.

క్రాసు పరీక్ష చేసినప్పుడు మస్లావా చెప్పిన విషయాలు వీరుంటే—
“మస్లావా వుంటాన్న పదుపుటింటికి స్కెల్గోవ్ వెళ్ళాడు. దబ్బు కావల్సి
వచ్చింది. హోటల్లో తన గదికి వెళ్ళి తీసుకురచ్చురి అతడు మస్లావాను
పంపించాడు. ఆమెకు తన తోలుపెట్టె లాళించేవి కూడా ఇచ్చాడు. ఆమె
వెళ్ళి తోలుసంచి తెరచి-ఆ వస్త్రముడు చెప్పిన ప్రకారం 40 రూబులు
మాత్రమే తీసుకుంది. ఆమె పెట్టె తెరుస్తూ ఉన్నప్పుడు యూఫీమియా,
సైమన్ కూడా వున్నారు. ఆమె ఆ 40 రూబులు తప్పితే మంకేమీ
తీసుకోలేను. అందుకు సైమన్, యూఫీమియా సాక్షులు.

మస్లావా ఇంకా ఇలా చెప్పింది—“రెండోసారి తాను హోటల్లో
ఆ వస్త్రముని గదికి వచ్చినప్పుడు... సైమన్ యిచ్చిన సాజీని బ్రాండ్లీలో
కలిపి అతన్ని త్రాగించిన మాట వాస్తవమే. కాని అది ఒక దుస్తుమందని
తాను భావించింది. అది అతడు త్రాగి నిద్రావశుడైనాడే తాను స్వేచ్ఛగా
పారిపోవచ్చుగా అని అలా చేసింది. అంతేనాని, అతని సొమ్ము కానేమీ
ముట్టుకోలేను. తన్ను స్కెల్గోవ్ కొట్టాడు. అప్పుడు తాను ఏడాళ్ళూ
వెళ్ళిపోతానని బెదిరించింది. అతడు తన్ను నిలుపుకుందామన్న కోరికతో
ఆ వజ్రపు వుంగరాన్ని స్వయంగానే ఇచ్చాడు.”

తిరిగి క్రాసుపరీక్ష చేయగా యూఫీమియా చెప్పింది :- “దబ్బు
పోవడం సంగతి తనకేమీ తెలియనే తెలియదు. తాను స్కెల్గోవ్ గదిలో
కైనా పోలేను. మస్లావా ఒక్కతే ఆ గదిలో తిరిగింది. దొంగతనం జరిగే
వుంటే మస్లావా వస్త్రముని తాళించేవి తెచ్చి పెట్టె తీసింపుడు అమే దొంగి
లించి వుంటుంది.”

ఈ సమయంలో మస్లావా ఆత్మలిపడుతూ ఏకా చెప్పింది :- “దబ్బు
తెరచి, యూఫీమియా తన మాచిడి-యూఫీమియా బ్యాంకులో సొమ్ము
డిపాజిట్ చేసినట్లు బ్యాంకుదస్త్రం చూపించి ‘అంతదబ్బు ఎక్కడిదని
అడిగాడు. అది తన 18 సంవత్సరాల కష్టాశీమనీ, అందులో తాను వివాహ
మాడబోతున్న సైమను దబ్బుకూడా కొంతవున్నదని చెప్పింది యూఫీమియా.

సైమనుని మొదట పరీక్షించగా తేలిక సంగతులు:- “తాను,
యూఫీమియా కలిసి మస్లావా ప్రోత్సాహంవల్ల దబ్బు దొంగిలించి ముగ్గురూ
పండుకొన్నారు. అందుకు గాని స్కెల్గోవ్ నిద్రావశుడైనాడేమిట

పొడి మస్టోవాకు ఇచ్చాడు. రెండోసారి క్రాస్ పరీక్షలో ఈ దొంగలెవరినాగాని మస్టోవాకు పొడి ఇవ్వటంలోగాని తనకేమీ ప్రయయం లేదని, అదంతా మస్టోవా పనేని చెప్పాడు. బ్యాంకులో నున్న దొంగ సంగతి అడిగితే యూఫీమియా చెప్పిందే చెప్పాడు. అయితే 18 ఏళ్ళ హోటలు నౌక రీలో కిట్టాతమనీ; హోటలు యజమాని - హోటలుకు వచ్చిపోతూఉండే ధార్మికు లిచ్చిన మామూళ్లబాపలు అనీ..."

ఇంకా విషయాలు తేలటానికి శవపరీక్ష జరుపవలసినవచ్చింది. డాక్టరు శవాన్ని కోసి, పేగులు పరీక్షించి స్మెగ్మోక్ విషప్రయోగంవల్ల మరిణించాడని రిపోర్టు ఇచ్చాడు.

ఆ తరువాత ధైరీలను పరీక్షించటం, సాక్షుల దగ్గరంచి విధాలుగా గొట్టటం జరిగింది

నేరారోపణ పత్రంలోని చరమ భాగంలో ఇలా వుంది —

‘పైదీకయూ వర్తకుడైన స్మెగ్మోక్ వ్యభిచారిని క్రాసుకుకు అలవాటు పడ్డాడు. కిటిలియా చదువుకోని పడుపుడిలోని మస్టోవాతో సంబంధం పెంచుకున్నాడు. ఆమె అంటే నువ్వు తెలిసి. తాను విలాసాగ్ధం కొనవలచిన తగుబండావల కోసం 40 రూబిల్స్ తెమ్మని తాళపు చెవి ఇచ్చి పంపాడు మస్టోవాను. హోటలికి కోయిన మస్టోవా యూఫీమియా సైమనలతో కలిసి కుట్ర పన్నింది. స్మెగ్మోక్ ధనము దోచుకొందామనుకున్నాడు ముగ్గురూ. అలాగే చేశారు’

కార్యదర్శి నేరారోపణ పత్రాన్ని ముగించిందింకా. మస్టోవా చివరలు లేచి ఏదో చెప్పబోయింది. ఆమె మొం కిందపోయింది. మళ్ళీ కార్యదర్శి చతురసాగాడు.

“మస్టోవా వాటాను క్రజపు ఉండరా, మరికొంత ధనం వచ్చి ఉంటుంది. ఆమె ఆ రాత్రి బాగా తాగివున్న కారణంనేత తన వాటాను ఎక్కడో దాచుకొనియైనా ఉండాలి; లేదా పారేసుకొనినా ఉండాలి. తరువాత ఈ ముగ్గురూ తమ నేరం నిరూపించుకుంటా ఉండేందుకోసం ఆ వర్తకుని పడుపుటింటినుంచి హోటలుకు రప్పించి-పాపాదాని ఇచ్చి చంపేయాలని ఎత్తు వేశారు. సైమన్ దగ్గర పాపాదం వుంది. మస్టోవా పడుపు టింటికి కోయింది. వర్తకుని ప్రోత్సహించి హోటలుకు తీసుకువచ్చింది.

సైమన్ ఇచ్చిన పాడిని బ్రాంప్స్ కోపి అతన్ని తాగించాది. అది తాగి నందువల్లనే స్మెల్కోవ్ మరణించాడు.”

“కాగా బోక్స్ గ్రామ కాపురస్తుడు సైమన్ (వయస్సు 33 ఏళ్లు) యూఫీమియా (వయస్సు 43 ఏళ్లు) మస్టోవా (వయస్సు 28 ఏళ్లు) ఈ ముగ్గురూ పై సుదహరించిన స్మెల్కోవ్ అను వర్తకునికి చెందిన 2600 రూబులును 1088-జనవరి 17 వ తేదీన దొంగిలించి, తమ నేరం బయటపడకుండా వుండేందుకు విమలప్రయోగం ద్వారా అతన్ని హత్య చేశారు. శిక్షాస్మృతి 1455 నెక్షను నమసరించి ఈ ముగ్గురూ నేరస్థులుగా పరిగణింపబడి జిల్లా కోర్టులో విచారణకు అర్హులై వున్నారు.”

ఇంత పెద్ద నేరారోపణ ప్రతాన్ని చదివేసి కార్యదర్శి తన స్థానంలో ఆసీనుడైనాడు-కొన గోళ్ళతో జుట్టు సరిరించుకుంటూ. “అమ్మయ్య” అని నిట్టూర్పు విడిచారు విని విని విసిగిపోయినవారు. ఇక విచారణ ఆరంభం కానున్నదికదా అని ఉత్సుకత పొందారు అందరూ. గూఢ రహస్యాలు బైటపడి న్యాయం జరుగుతుందిలే అని ఆశించారు. నెక్లాడిోకు మాత్రం ఏతాదృశ్య భావాలు కలగలేదు. పది సంవత్సరాల క్రితం ఒక ఆమాయకురాలుగా, విస్తారమైన అందంగల పిల్లగా ఉండిన మస్టోవా ఇలా మారిపోయి, ఇన్నిన్నీ పనులు చేసిందా? అని నిర్ఘాంతపోయి కూచున్నాడు.

౧౧

స్వేరాకోపణ ప్రత్రం చదవటం పూర్తి అయింది. అధ్యక్షుడు కాసేపు ఇతర సభ్యులతో సంప్రదింపులు సాగించాడు. తరువాత సైమన్ ను లక్షించి ‘సత్యాన్ని శోధిస్తారు పాశాళందాకా’ అని కృణినిశ్చయమైనట్లు మాన్తూ—

“సైమన్ !” అని పిల్చాడు ఎడమవైపుకు సవలాసంగా వొంగి.

సైమన్ లేచి నిల్చున్నాడు. నేతులు దించేసుకున్నాడు. ముందుకు కొంచెంగా వొంగి దవడ యెముకలు ఆడిస్తున్నాడు.

“1088-జనవరి 17 వ తేదీన స్మెల్కోవ్ వర్తకుని తోలునెట్టెట్టా నుంచి సువ్రస్య, యూఫీమియా - మస్టోవాలతో కలిసి, దబ్బు దొంగిలించి

హాని కలిగిన బ్రాహ్మీని మహావాచేత అతనికి నాగటాని కిప్పించి, అతన్ని చంపేశావన్న నేరాన్ని నీ మీద మోపారు. నువ్వు నేరం వొప్పుకుంటావా?" అడిగాడు వెసిడెంటు కుడివేపుకు విలాసంగా వొంగి.

"కాదండీ; నాక్కర్లంకదా! హోటలులో బసచేసేవాళ్ళకు పరిచర్యలు చేయటం మాని, అదీగాక—"

"ఆ విషయాలన్నీ తరువాత చెప్పుకుందువుగానిలే, ఇప్పుడు నేరం వొప్పుకుంటావా, లేదా?"

"ఎట్టే, లేదండీ—నేనూ—"

"ఆ గొడవంతా మరోసారి. ఇప్పుడు నేరం వొప్పుకుంటావా లేదా?" కాంతంగా, నూటిగా అడిగాడు ప్రశ్న.

"అలాంటి పని చెయ్యలేమండీ. ఎందువల్లనంటే—" మరొకసారి కోట్ల గుమాస్తా ముందుకు వచ్చి నైమన్ ను ఆసందర్భంగా వాగవద్దని నెమ్మదిగా నుండగించాడు. కాగితం పున్న చెయ్యిని అనోలా తిప్పి, భంగిమ మార్చి యూఫీమియావైపు తిరిగాడు—నైమన్ తో వ్యవహారం ముగిసిందన్నట్టు.

"యూఫీమియా! 1088-జనవరి 17న తేదీని నువ్వు, నైమన్-మస్టోవాతో కలిసి స్కెల్కావ్ తోలుపెట్టెలోని డబ్బు, ఉంగరం తస్కరించి, మీలో మీరు పంచుకుని, అతనికి విషంపెట్టి చంపినట్టు నేరం ఆరోపితమైంది. అపరాధం వొప్పుకుంటావా?"

"నావల్ల ఏమీ అపరాధం లేదండీ; నే నెప్పుడూ ఆ గది దగ్గరకైనా వెళ్ళలేదు. ఈ సాహసాత్మకాలే వెళ్ళింది. అంతా ఈమే చేసింది" ధైర్యంగా, విశ్కచ్చిగా చెప్పేసింది యూఫీమియా.

"ఆ విషయాలన్నీ తరువాత చెబుచువుగానిలే! కాబట్టి నువ్వు నేరం వొప్పుకోవన్నమాట!"

"నేను డబ్బు తీసుకోలేదు, విషంపెట్టలేదు; గదిలోకే వెళ్ళలేదు. నువ్వు నువ్వుంటున్నదీన్ని బయటికి గంతుని వుండును."

"ఈనక నువ్వు నేరం వొప్పుకోవు."

"ఈ ఘనం ఎప్పటికీ వొప్పుకోవు."

“సరే, మంచికే” అని చెప్పి డేంటు మస్తావాకు లక్షించాడు

“మస్తావా! నీటూద ఆగోషితమైన నేరం ఏమిటంటే—నవ్వు కేవలం నాటికనుంచి వర్తకుల తాళపు చెవితో చూటూకీ వచ్చావు. స్మెల్కోవ్ తోలువెట్టెగాని కొంత ఖనాన్ని, ఉంగరాన్ని తస్కరించావు” ఈ మాటలన్నీ అతిథు కింతసేం చేసిన ఎడిపిల్లవాడువలె చెప్పాడు. ఇంతలో ఎవడు వైపు కూచున్న ఓ సభ్యుడు అతని చెవిలో “సాక్ష్యాధిక్షాంసం కెచ్చి ఖండిన వస్తువులలో ఒక టుడ్డి మాయమైపోయింద”ని మెల్లిగా హాదాడు.

చుట్టూ చెప్పి డేంటు మొదలుపెట్టాడు. “తోలు సంచిలోని కొంత ఖనాన్ని ఉంగరాన్ని అపహరించి మీరు ముగ్గురూ పంచుకున్నారు. చూటూకు మారితూనియాను స్మెల్కోవ్ తో సహా నవ్వు తిరిగివచ్చి, చివరికి కలిపిన బ్రాండ్లని తాగించావు. తద్వారా అతిథి చంపావు—వొప్పుకుంటావా నేరాన్ని?”

“నే నేమీ నేరం చేయలేదు” చకచకా చెప్పరాగింది మస్తావా. “నే నింతకు పూర్వం చెప్పినే తిరిగి చెబుతున్నాను. నేను తీసుకోలేదు, తీసుకోలేదు. నే నేమీ తీసుకోలేదు. ఉంగరం మాత్రం ఆరునంటిట ఆయనే ఇచ్చాడు.”

“2600 రూబుల్లు దొంగిలించినట్లు నేరం వొప్పుకోవచ్చుమాట.”

“40 రూబుల్స్ తప్ప నే నేం తీసుకోలేదు.”

“సరే, పొడి కలిపిన బ్రాండ్ వర్తకునిచేత తాగించినమాట వొప్పు కొంటావా?”

“అర, అది వొప్పుకుంటాను. వాడు చెప్పింది నమ్మాను. అది మత్తు మందేకాని, అపాయకారి కాదని చెప్పారు. చంపాలన్న తిలంపుగాని, కోరిక గాని నాకు లేదు. భగవత్ సాక్షిగా చెబుతున్నాను” అన్నదామె.

“కాబట్టి నవ్వు స్మెల్కోవ్ తోలువెట్టె నుంచి డబ్బు దొడ్డిలోకి లేదు; కాని అతనికి పొడి కలిపిన బ్రాండ్ ఇచ్చావంటావు. అంతేగా?” అన్నాడు చెప్పి డేంటు.

“అవునండీ. అది నేనే వొప్పుకుంటున్నాను. నిద్రమత్తుకోసం ఇచ్చే పొడి అనుకున్నా. అతన్ని నిద్రపుచ్చటానికే ఇచ్చానది. ఇంత ఘోరం చెయ్యాలన్న తలంపుగాని, కోరికగాని నాకు లేదు.”

ఇంతవరకూ బాగా నడిచిందనుకున్నాడు ప్రెసిడెంటు. “సరే! అదంతా ఎలా జరిగిందో చెప్పు.”

మస్టావా ప్రెసిడెంటు ముఖంవంక చూస్తూనే వుంది. “చేసిన తప్పు చేసినట్టుగా వొప్పుకుంటివా నీకే మంచిది” అన్నాడు.

“ఎలా జరిగిందా?” మస్టావా చూతాత్తుగా మొదలుపెట్టింది. “నేను హోటలుకి వచ్చాను. దారి చూపించారు అతిని గదికి. అతడక్కడే వున్నాడు. అప్పటికే బాగా తాగి వున్నాడు” అమె ‘అతడు’ అనేమాటని వుచ్చరిస్తోన్నప్పుడు ఖంగారు పడుతోంది. “నేను వెళ్ళిపోదామనుకున్నాను. కాని అతడు వెళ్ళనీయలేదు.” చెప్పదలచింది మరిచినట్లో, లేక మరో సంగతి జ్ఞాపకానికి వచ్చినట్లో అమె అగిపోయింది.

“డోఁ. ఆ తరువాత?”

“ఆ తరువాతనా? నే నక్కడే కొంతసేపుండి తిరిగి ఇంటికి వెళ్ళాను”

ఇంతలో పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు లేవబోయాడు. అది గమనించిన ప్రెసిడెంటు “ఏమైనా ప్రశ్న వేస్తారా? సరే అడగం”దని అరుజ్జ ఇచ్చాడు.

“సైమన్ కూ మస్టావాకూ పూర్వ పరిచయం వుందా?” అని అడగ దలచాను. మస్టావా వంక చూడకుండానే ఈ మాటలు అన్నాడు. అని పళ్లు బిగపట్టి కోపం ప్రదర్శించాడు.

ప్రెసిడెంటు అదే ప్రశ్న అడిగాడు. మస్టావా ప్రాసిక్యూటర్ కేసి ఖంగారుగా చూచింది.

“సైమన్ తోనా? పరిచయంవుంది.”

“ఆ పరిచయం ఎటువంటిదో తెలిసికోదలచాను. మీరిద్దరూ తరచు కలసుకుంటూ ఉంటారా?”

“పరిచయం ఎటువంటిది? వాళ్ళ వూరిలో బస చేసినవాళ్ళ కోసం పిలిచేవాడు. నిజానికి అది పరిచయమే కాదు” మస్టావా తన చూపుల్ని ప్రవేశపెట్టుకుంచి ప్రాసిక్యూటర్ మీదికి, తీరిగి ప్రవేశపెట్టు మీదికి తీవ్రపరచుకుంటూ ఉండిపోయింది.

“నైమన్ మస్టావానే ఎందుకు పిలవాలి, ఇంకా ఆసక్తమంది పడుచు లుండగా?” అర్థ నిమిషాల తేత్రమై వక్రంగా నవ్వాడు ప్రాసిక్యూటరు.

“నాకు తెలీదు. నాకెలా తెలుస్తుంది. అతడు తనకి ఇష్టమైన వాళ్ళను పిలుస్తాడు” మస్టావా భయంగా నాలుగు వైపులా చూచింది. చివరికా చూపులు ఆమూల నెక్లూడోమిద వాలాయి.

“ఆమె నన్ను గుర్తించిందేమో!” అనుకున్నాడు నెక్లూడో. అతని ముఖం రాగరంజితమై పోయింది. కాని మస్టావా ఏమాత్రమూ గుర్తించ లేదు. మళ్ళీ ఆమెచూపులు ఆత్మితగా ప్రాసిక్యూటరుమీదికి కళ్ళి పోయాయి.

“కాబట్టి ఈమె నైమన్తో తనకేమీ సన్నిహితమైన సంబంధం లేదని చెబుతోంది. ఇక నేనడిగే ప్రశ్నలేమీ లేవు” అంటూ ప్రాసిక్యూటరు బిల్లుమిద పోటీపెట్టి ఉంచిన మోచేయి తీసివేసి ఏవో రాయటంలో పడ్డాడు. నిజానికి అతడేమీ రాయటంలేదు. ఇదివరకు రాసివుండిన అక్షరాలమీదే దిద్దుకుంటూ ఉన్నాడు. గొప్పగొప్పలాయర్లు మంచి తెలివైన ప్రశ్నలడిగి ఇలాగే రికార్డులో ఏవో గిలుక్కుంటూ వుండటం ప్రాసిక్యూటరు పలుసార్లు చూచాడు. తానూ అదే విధానాన్ని అనుకరించబోయాడు.

ప్రవేశపెట్టు కాసేపు ఆగాడు. ఈలోగా కళ్ళద్వార సభ్యుని అడిగాడు; “పట్టిలో కేయరచేసివుంచిన ప్రశ్నలన్నీ అడుగుదామా?” అని.

“సరే, తరువాత ఏమైంది?”

మస్టావా భైర్యం తేచ్చుకుని ప్రవేశపెట్టుకేసే చూస్తూ ఇలా చెప్పింది— “తరువాత ఇంటికి వచ్చేశాను - తెచ్చిన డబ్బులు యజమానురాలికిచ్చి నిద్రపోయాను. కాసేపు అయేసరికి మా పడుపుకత్తెలలో బెర్తా అనే ఆమె వచ్చి నన్ను లేపింది. “అనుగో, నీ బేరగాడు మళ్ళీ వచ్చాడు. పో” అంది. నాకు ఇష్టంలేదు - కాని యజమానురాలు వెళ్ళింది. అతడు

“పరిచయం ఎటువంటిది? వాళ్ళ చూట్టాలో ఎవరేసివవాళ్ళ కోసం పోయేవాడు. నిజానికి అది పరిచయమేకాదు” మస్టావా తన చూపుల్ని ప్రెసిడెంటుకుంచి ప్రాసిక్యూటర్ మీదికి, తిరిగి ప్రెసిడెంటు మీదికి తిప్పుకుంటూ ఉండిపోయింది.

“నైమన్ మస్టావానే ఎందుకు పిలవాలి, ఇంకా అనేకమంది పడుచులుండగా?” అర్థ నిమిలిత నేత్రుడై వక్రంగా సవాళుడు ప్రాసిక్యూటరు.

“నాకు తెలియదు. నాకెలా తెలుస్తుంది, అతడు తనకి ఇష్టమైన వాళ్ళను పిలుస్తాడు” మస్టావా భయంగా నాలుగు వైపులా చూచింది. చివరికా చూపులు ఆమూల నెహూడోమీద వాలాయి.

“ఆమె నన్ను గుర్తించిందేమో!” అనుకున్నాడు నెహూడో. అతని ముఖం రాగరంజితమై పోయింది. కాని మస్టావా ఏమాత్రమూ గుర్తించలేదు. మళ్ళీ ఆమెచూపులు అత్యంతగా ప్రాసిక్యూటరుమీదికి కళ్ళి పోయాయి.

“కాబట్టి ఈమె నైమన్తో తనకేమీ సన్నిహితమైన సంబంధం లేదని చెబుతోంది. ఇక నేనడిగే ప్రశ్నలేమీ లేవు” అంటూ ప్రాసిక్యూటరు బల్లమీద పోటీపెట్టి ఉంచిన మోచేయి తీసివేసి ఏదో రాయటంలో పడ్డాడు. నిజానికి అతడేమీ రాయటంలేదు. ఇదివరకు రాసివుండిన అక్షరాలమీదే దిద్దుకుంటూ ఉన్నాడు. గొప్పగొప్పలాయర్లు మంచి తెలివైన ప్రశ్న లడిగి ఇలాగే రికార్డులో ఏదో గిలుక్కుంటూ వుండటం ప్రాసిక్యూటరు పలుసార్లు చూచాడు. తాను అదే విధానాన్ని అనుకరించబోయాడు.

ప్రెసిడెంటు కాసేపు ఆగాడు. ఈలోగా కళ్ళద్వారా కళ్ళుని అడిగాడు; “పట్టిలో కాయారుచేసివుంచిన ప్రశ్నలన్నీ అడుగుదామా?” అని.

“సరే, తరువాత ఏమైంది?”

మస్టావా ధైర్యం తేచ్చుకుని ప్రెసిడెంటుకేసే చూస్తూ ఇలా చెప్పింది— “తిరువాత ఇంటికి వచ్చేకాను - తెచ్చిన డబ్బులు యజమానురాలికిచ్చి నిద్రపోయాను. కాసేపు అయేసరికి మా పడుపుకత్తెలలో బెర్తా అనే ఆమె వచ్చి నన్ను లేపింది. “అనుగో, నీ బేరగాడు మళ్ళీ వచ్చాడు. పో” అంది. నాకు ఇష్టంలేదు - కాని యజమానురాలు వెళ్ళమంది. అతడు—”

‘అతడు’ అనే పదం ఉన్నరించకలసి వచ్చినప్పుడెల్లా ఖగారు పడుతోంది. “అతడు ఖాద్యములు, నుద్యమములు తెప్పించి మా అందరితోనూ బండ్లాపేస్తున్నాడు. తెచ్చిన డబ్బు అయిపోయింది. ఇంకా కావాల్సి వచ్చింది. యజమానుగారు అతన్ని విశ్వసించలేకపోయింది. అప్పు డాతడు తాళించేసి యిచ్చి సన్ను పంపించాడు. డబ్బు ఎక్కడ ఉందో, ఎంత తీసుకురావాలో చెప్పాడు - నేను చెల్లాను.”

ప్రెసిడెంటు తన ఎడమప్రక్కనున్న సభ్యుడితో ఏవో గుసగుసలాడుతున్నాడు. కాని తాను కడదాక వింటున్నట్టే నటిస్తూ “ఊరి వెళ్లావు; ఆతిరువాతి?” అని అడిగాడు ఆమె చివరమాటల్ని అందుకుని.

“వెళ్ళి అతిడు చెప్పినట్టే చేశాను. అతని గదిలోకి నేను వొంటరిగా పోలేదు. ప్రైవేట్ ను, ఈమెను పిలుచుకుపోయాను” అని యూఫీమియా వంక చూపించింది.

“అది అబద్ధం నేను లోనికి పోలేదు” అంటూ యూఫీమియా చెప్పు సాగింది. కాని తొట్టవారు ఆమెను మాటాడనీయలేదు.

“వాళ్ళు మాస్త్రావుండగానే నేను నాలుగునోట్లు తీశాను” అని మస్తోవా చెప్పుసాగింది, యూఫీమియా వంక చూడకుండానే ముఖం చిట్టిస్తూ.

“అయితే, 40 రూబుల్స్ తీసేటప్పుడు తోలుపెట్టెలో ఎంత ధనం వున్నదీ తెలిపే చూసిందా?” ప్రాసిక్యూటరు మళ్ళీ అడిగాడు.

ప్రాసిక్యూటరు ప్రశ్నించేటప్పటికే గడగడలాడింది మస్తోవా. ఎందు వల్లనో తెలియదు. ప్రాసిక్యూటరు తన్ను సాధించదలచుకొన్నట్టు మాత్రం ఆమెకు నుస్ఫరించింది.

“నేను లెక్కపెట్టలేదు కాని వంద రూబుల్స్ నోట్లు కొన్ని వుండటం చూచాను.”

“అంతైదీ వందరూబుల్స్ నోట్లు ఉండటం చూచింది. అది చాలు” అన్నాడు ప్రాసిక్యూటరు.

“ఊరి - డబ్బు తీసుకుని యింటికి వచ్చావు. ఓహో?” - ప్రెసిడెంటు అడిగాడు గోడమీద గడియారం నేసి చూశా.

“జూను - తెచ్చాను.”

“అయితే తరువాత?”

“అతడు మళ్ళీ నన్ను హోటలుకు తీసుకువచ్చాడు.”

“పాడి అతనికెట్లా ఇచ్చావు? పోనీయితో కలిపేనా?”

“ఎలా ఇచ్చానంటే - అందులో కలిపారు, ఇచ్చాను.”

“ఎందుకీచ్చావు?”

మళ్ళీవా వెంటనే జవాబు చెప్పలేదు. ఒక పెద్దవిట్టూర్లు విడిచింది. “అతడు నన్ను ఇంటికి పోనీయలేదు. నేను అప్పటికే చాలా అలసిపోయి వున్నాను. బైటికి వచ్చి నైమన్ తో బెప్పారు. ‘అతను నన్ను విడిచిపెట్టటం లేదు; చాలా అలసిపోయాను’ అని, ‘మేము కూడ అతడంటే విసిగిపోయాం. వెంటనే నిద్రవచ్చి పడిపోయేమందు ఇద్దామరుకుంటున్నాం. అతడు మళ్ళీ వచ్చి పడిపోయాక నువ్వు వెళ్ళిపోవచ్చు’ అన్నాడు. నైమన్ - ‘మంచిదే’ అన్నాను - అతడు ఒక పొట్టుం ఇచ్చాడు. అది అంత అపాయకమైనదని నే ననుకోలేదు - అది తీసుకుని గదిలోకి వెళ్ళాను. అతడు పడుకుని బ్రాండ్ కావాలన్నాడు. ఒకబుడ్డి తీసి రెండుగ్లాసుల్లో పోశాను. ఒకటి అతనికి, రెండోది నాకు. అతనిగ్లాసులో పొడి కలిపారు, ఇచ్చాను. విషం అని తెలిస్తే ఇస్తానా?”

“అయితే మరి, అతని ఉంగరం నీ చేతుల్లోకి ఎలా వచ్చింది?”

“తనంతట తానే ఇచ్చాడు.”

“ఎప్పుడు?”

“మళ్ళీ హోటలుకు తిరిగి వచ్చామే-అప్పుడు. నేను ఇంటికి పోతా నని మారాం చేశాను. అతనికి కోపంవచ్చి నా తలమీద బలమైన బెట్టు కొట్టాడు. నాకు చాలా కోపం వచ్చింది. వెంటనే తిరిగి వెళ్ళిపోతానన్నాను. అప్పుడు తన వలికే ఉన్న ఉంగరం తీసి నాకిచ్చేశాడు.

ఈ సమయాన పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్ లేచి తానై స్వయంగా ఖైదీని కొన్ని ప్రశ్నలడగటానికి ప్రెసిడెంటు సమ్మతి పొందాడు. ఇలా ఆరంభించాడు తన ప్రశ్నలు.

“స్మెల్కోవ్ గదిలో వైదీ ఎంతసేపు ఉంది?”

మగ్గివాడు మళ్ళీ భయం వేసింది. తన చూపుల్ని ప్రాసిక్యూటర్ ముఖం మీదనుంచి వ్రేసిడెంటు వైపు మళ్ళించుకుని గాభరాగా చెప్పింది. “ఎంతసేపు ఉన్నానో జ్ఞాపకంలేదు.”

“స్మెల్కోవ్ ను విడిచి వెళ్ళిన తర్వాత హోటల్ లోనే ఇంకెక్కడికేనా వెళ్ళిందా వైదీ; జ్ఞాపకం ఉందా?”

మగ్గివాడు కాసేపు ఆలోచించింది. “ఔను. అతని గదిపక్కనే ఒక ఖాళీ గది ఉంది. అందులోకి వెళ్ళాను.”

“ఎందుకు వెళ్ళావు అక్కడికి?” ప్రాసిక్యూటర్ తన్ను తాను మరచిపోయి, ప్రథమ పురుష మానేసి, మధ్యమ పురుషలోనే ఆడగసాగాడు.

“బండికోసం వెళ్ళిన నాకరు తిరిగి వచ్చేవరకూ కాస్త విక్రాంతి తీసుకుందామని వెళ్ళాను.”

“ఆ ఖాళీ గదిలో వైదీతోపాటు సైమన్ కూడా ఉన్నాడా, లేదా?”

“అతడు కూడా వచ్చాడు.”

“ఎందుకు వచ్చాడు?”

“వర్తకుడు తెచ్చిన బ్రాండ్ ఇంకా కాస్త మిగిలివుంది. ఇద్దరమూ అవచేకాం.”

“ఓహో, ఇద్దరూ కలిసి అవచేకారేం! అయితే సరే; వైదీ సైమన్ తో అప్పుడైనా మాట్లాడిందా? ఏ విషయాల గురించి?”

మగ్గివాడు కోపంగా చూసింది. కిగోలాలు లజ్జానుభవములై నాయి. గాభరాపడుతూ చెప్పింది. “ఏ విషయాలు గురించా? ఏ విషయాన్ని గురించి నేను మాట్లాడలేదు. నే నెరిగిందల్లా అంతే. నన్ను మీరేమైనా చేయండి. నే నేమీ నేరం చెయ్యలేదు.”

“ఇక నేను అడిగేది ఏమీలేదు” అని ప్రాసిక్యూటరు తాను ఇవ్వ వలసిన ఉపన్యాసంలో ఈ కొత్త అంశం కూడా రాసుకున్నాడు-ఖాళీ

గదిలో వైచిత్ర్యంతోపాటు మహావా ఉన్నదీ అని, ఆ సంగతి ఆమె ఒప్పుకున్నదీ అని.

కానీవు కోర్కె అంతా నిశ్చయంగా ఉంది.

“ఇంకా నువ్వు చెప్పవలసివేమో లేదా?”

“అంతా చెప్పనే చెప్పారు” మహావా ఒక నిట్టూర్పు విడిచి కూచుంది.

ప్రెసిడెంటు ఏవో రాసుకున్నాడు. ఎడమపక్కన కూచున్న సభ్యుడేదో చెప్పింది విన్నాడు. పది నిమిషాలు విశ్రాంతి ప్రకటించి లేచాడు. పాడుగాటి గడ్డంగల సభ్యునికి కాస్త కడుపునొప్పి తీరగబెట్టింది. కాస్త మద్దన చేసుకుని, రెండు చుక్కలు మందు తాగాలి. ఈ సంగతే ప్రెసిడెంటుతో విన్నవించుకున్నాడు. అందుకనే పదినిమిషాలు విశ్రాంతి ప్రకటించవలసి వచ్చింది.

జడ్జిలు లేవటంతోనే ప్లీడర్లు, జ్యూరీలు, సాక్షులు-అంతా లేచారు. సగం విచారణ పూర్తి అయింది కూడా అన్న సంతోషంతో అందరూ అటూ ఇటూ తిరుగువారంభించారు.

సెక్లూడో జ్యూరీల గదిలోకిపోయి కిటికీవద్ద కూలబడ్డాడు.

౧౨

“బ్రౌను, ఆమె మహావామే.”

సెక్లూడో-మహావావాల మధ్య నడిచిన వ్యవహారాలు ఇవీ—

తాను విద్యార్థి దశలో ఉండినప్పుడు ప్రప్రథమంగా మహావాను చూచాడు. విశ్వవిద్యాలయంలో మూడోయేడు చదువుతూ ‘భూమి కాల విధానం’ అనే వ్యాసాన్ని తయారు చేస్తున్నాడు.

మాస్కోకు దగ్గరగా తన తల్లికి పెద్ద యెట్టేటు ఉంది. మామూలుగా వేసంగి సెలవులు ఆక్కిడే తల్లితోనూ, చెల్లెలితోనూ గడుపుతూ ఉండే

వాడు. కాని ఆ యేడు నెల్లెలికి వెళ్ళి “యింది; ఆమె అత్తవారింటికి వెళ్ళింది. తల్లి ఆరోగ్యం కొరకు పడేశాలకు వెళ్ళింది. కనుక తా నీసారి మేనత్తల ఇంటికి వెడదాం అని నిశ్చయించుకున్నాడు. మేనత్తల యెట్టేటలో ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. చిక్కగా వ్యాసం పూర్తిచేసుకోవచ్చు. విఘ్న కారణాలేమీ ఉండవు. పేనెట్లకూ అతినిమిద అపేక్ష యెక్కువ. ఆ పూర్వాచార పరిమళాలైన ఆ యెట్లయెడ అతినికి ప్రీతి ఉంది.

నెల్లూడోకు మేనత్తల యింట్లో వేసంగి సెలవులు ముఖ్యంగా, ముక్కు సుగంధంగా గడచిపోయాయి. తానా యువకుడు. నైనె అదుపు చెప్పేవాళ్ళవరూ లేరు. ఆ గోజుల్లో అతడు మానవ జీవితంలోని సొందర్యాన్ని ప్రాముఖ్యతని ప్రప్రథమంగా గుర్తించాడు. ప్రతి మానవ జీవితానినీ సుఖింపజేసే కర్తవ్యంలోని విశిష్టతను గమనించాడు. ప్రతిజీవి స్వయం వ్యక్తిత్వానినీ, ప్రపంచాభ్యుదయసాక్షిగల వికాల-అవకాశాన్ని అర్థం చేసుకున్నాడు.

జ్యోతిర్ద్యాలయంలో ఉంటూ పెన్సర్ రాసిన సాంఘిక శాస్త్రాన్ని అమలైతగా చదివాడు. సొంత భూ ఆస్తులు కలిగివుండు విషయమై పెన్సర్ కు గల భావాలు నెల్లూడోను బాగా ఆకర్షించినై. నెల్లూడో కూడా ఒక పెన్సర్ భూ ఆస్తికి వారసుడై ఉండటం అందుకు ముఖ్యహేతువు. అతని తండ్రి పెద్ద ఆస్తిపరుడేమీ కాదు. కాని తల్లికి పుట్టింటివా రిచ్చిన సువేల ఎకరాల భూమి ఉంది. సొంత భూ ఆస్తులు కలిగి ఉండటం అన్యాయమనీ, క్షామనీ అతడు విశ్వసించాడు. సహజంగా అంతరాత్మ బోధ. నలకు అనుసరించి నడుచుకునే ఆదర్శవాది అతడు-అంతరాత్మ చేసే ప్రబోధాలకు తదితరములను బలి యిచ్చుకొనటంలోనే ఆధ్యాత్మికానందం ఉన్నదని నమ్మేవాడు. కనుక ఆస్తి హక్కుల్ని సమూలంగా వొదిలేసుకోవాలనీ, తన తండ్రివల్ల సంక్రమించిన భూ ఆస్తిని కృతసాయ కూలీల పరం చేసి వెయ్యాలనీ నిశ్చయించుకున్నాడు. ఇప్పుడీ భూసంస్కరణ విధానాలను గురించే పరిశోధక వ్యాసం తయారుచేస్తున్నాడు.

మేనత్తల ఎట్టేటలో ఉన్నంతకాలమూ-తెల్లవారుర్నూమునే, ఒక్కొక్కప్పుడు మూడుగంటలప్పుడే లేచేవాడు-కొండపక్కన నదిలో స్నానం చేసి వచ్చేవాడు. కాఫీతాగి తన వ్యాసం రాసుకునేవాడు సాగినంతమటుకు

బోలెడన్ని గ్రంథాలు ముందు వ్రాసుకుని, లేకపోతే ఒక్కొక్కరోజున వ్యాసరచన కట్టిపెట్టేసి చుట్టూ పొలాల్లో నాంధ్రాచారం చేసి నవ్వేవాడు. మధ్యాహ్నం భోజనసమయంలో ఉన్నాడంటే పన్ను, సాక్షి చెబుతూ అత్తన్నీ నవ్విపోవేవాడు. సాయంత్రమప్పుడు గుర్రంపట్టి నాన్నచేరేవాడు; లేకపోతే ఒక చిన్న పడవెక్కి నదిలో కొండూరు వెళ్లేవాడు. వాణి కాసేపు చదువుకునేవాడు. లేదా అత్తయితో పట్టు ఉండేవాడు.

అనేకరాత్రులు, ముఖ్యంగా వెన్నెలరాత్రులు అతనికి నిద్రపట్టేవి కాదు. మధురభావావేశం తీవ్రతగల అమృత-భస్మం వెన్నెలరాత్రులూ ఏవేవో స్వప్నాలు ఊహించుకుంటూ, భాగ్యలబ్ధితో ప్రోద్బలం పొందేవాడు.

అలా ఆనందంగా, ప్రశాంతంగా ఒకమాట (డివిజియన్) అయి పూర్తిగా పరిచారా కాగి, ఇటు పూర్తిగా సంస్కారవతి కాని - అందమైన మెల్లకంటి చూపుల - చురుకుడకల - చుట్టోవా అతన్ని అజ్ఞానం లేదు. అప్పటి కఠినికి పందొమ్మిదేళ్లు. తల్లచాటున పెరిగివచ్చాడు. ఇంకెవరూ పవిత్రజీవితానికి అలవాటుపడేనవాడే. ఎన్నడైనా ఒకయ్యకతి అరసి కట్టాడే కనిపిస్తే ఆమె అతనిభార్య - తాను వెళ్ళాడటని మిగిలి యువకులు, నా అతని దృష్టిలో యువకులు కాదు; మామూలు మనుష్యులు, అంకే.

మేనల్లల యింటిపక్కనే ఒకామె ఉంటోంది. ఆమెకు ఇద్దరుకూతుళ్లు (కాస్త పెద్దవాళ్ళే) ఒక బళ్ళోకి పోయేకొడుకు ఉన్నాడు. శైశవకాలం నానికి చెందిన ఒక యువక చిత్రకారుడుకూడా వాళ్ళతో ఉంటున్నాడు. ఒక పండుగరోజున వీళ్ళంతాకూడా నెల్లూడో మేనల్లల యింటికివచ్చారు - ఆ నాడు అందరూ కలిసి వలసాగా గడుపుదామని.

సాయంత్రమప్పుడు తేనీరు తాగి అందరూ ఇంటిముందున్న విశాలమైన ఆ గడ్డిపైదానింబూద ఆటకు జొరబడ్డారు. ముస్తోవాకూడా ఆటకు వచ్చింది. అదొకరకమైన ఆట. జట్టు కలుస్తూ ఉంటారు; విడిపోతూ ఉంటారు. ఒకసారి ఆ పరిగెత్తటంలో నెల్లూడో ముస్తోవాను పట్టుకున్నాడు. అప్పుడు వాళ్ళిద్దరూ ఒకజట్టు వినారు ఇంకెవరూ ముస్తోవా చూపుట అతనికి పసండుగానే ఉండేది; కాని ఆమెతోటి ఏ విధమైన దగ్గరసంబంధమూ అతడు ఊహించుకొని ఉండలేదు.

చెట్టపట్టాలు పట్టుకుని జట్టుగా నిల్చున్న నెక్లూడో - మస్లోవాలను చూపిస్తూ - “వీళ్ళు ఎక్కడైనా కాలుజారిపడిపోతే తప్ప పట్టుకోటం కష్టం” అన్నాడు చిత్రకారుడు. ఈసారి పరిగెత్తి పట్టుకోవలసినవంతు చిత్రకారునిది. అతనికాళ్ళు పొట్టివి, బల్లివములు; అతడు లేడిలా పరుగెత్తిగలడు.

“చువ్వేమిటి, పట్టుకోలేకపోవటమేమిటి?” అన్నది మస్లోవా.

“ఒక్కటి... చెండు ..మూడు” అన్నాడు చిత్రకారుడు.

మస్లోవా గలగలనవ్వుతూ చిత్రకారుని వెనకాల వెళ్ళి నిల్చుని అతని లావైన చేతికందరాలను తన కోమల హస్తాలతో నొక్కిపట్టి, వెంటనే ఎడమవైపుకు గబగబా పరిగెత్తిపోయింది. చిత్రకారునికి దొరక్కుండా పోదామన్న ఊహతో నెక్లూడో మరోవైపు పరిగెత్తాడు. కొంతదూరం పోయి వెనక్కు తిరిగి చూచాడు. అతను తన్ను వెంటడించటంలేదు. మస్లోవాను పట్టుకోవాలని పరుగుదీస్తున్నాడు. ఆమె అతనికి చిక్కికుండా గబగబా పరుగెత్తిపోతోంది. అక్కడ ఒక మల్లెపొద ఉంది. పొదవెనుక వచ్చి తన్ను కిలుసుకోమని మస్లోవా నెక్లూడోకు సైగచేసింది. అలా వచ్చి కిలుసుకుని మళ్ళీ చెట్టాపట్టాలు పట్టేస్తే ఇక వాళ్ళ నతడు తాకికూడదు. అది ఆటలాని వగతు. నెక్లూడో ఆమె సైగను అందుకున్నాడు. పొద వెనక్కు పరుగెత్తుకు వచ్చాడు. కాని అక్కడో చిన్న గుంట ఉన్న సంగతి ఆతడెరగడు. గబగబా వచ్చి అందులో పడ్డాడు. అయినా వెంటనే లేచినవ్వుతూ నిల్చున్నాడు.

తుమ్మెదలవంటి చంచలనేత్రాలతో, ఆనందపరిపుల్లమైన ముఖంతో మస్లోవా అతనిదగ్గరకు పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చింది. ఇద్దరూ చెట్టాపట్టాలు పట్టేకారు.

“బాగా దొబ్బి తగిలించనుకుంటానే!” అన్నదామె, చెదరిపోయిన తన ముంగురులను సరిచేసుకుంటూ, రొప్పుతూ, నూటిగా అతని ముఖంలోకి చూస్తూ, ఒకచిత్రమైన మందహాసం చేస్తూ.

“ఇక్కడో గుంట ఉందని నాకు తెలియనే తెలియదు” అన్నాడు నెక్లూడో అలాగే నవ్వుతూ - ఆమె చేయిని ఇంకా విడువలేదు. ఆమె వెనక్కు పోలేదు, తనచేతిలోని ఆమె హస్తాన్ని మృదువుగా నొక్కుతూ,

పెదవుల్ని ముచ్చెట్టుకున్నాడు నెక్లాజో - "అదిగో, అదేం పని!" అంటూ ఒక్కపూవులా చేరుచోదలించుచు, ఒక్కడగుంచి శిశిహోయింది.

పూలమొగ్గలు విచ్చుతోన్న మల్లెయాకుల కొమ్మల మీద రాగరంజితమై, చిరుచెవులు పోసిన ఆమె బుగ్గలమీద విసుగుపడి - మాటిమాటికీ వెనక్కు తిరిగి ఆటకేసి మాచుకుంటూ, ముందుకు సాగిపోయింది.

ఆ తరువాత నెక్లాజో - మల్లోవాల సంబంధాలు పరస్పర పవిత్ర ప్రణయాకర్షణలైన నవవహూవరుల మధ్యవలె నడిచివై.

మల్లోవా గదిలోకి వచ్చిన్నచో కాదు, ఎంతదూరమైనా ఆమె అలికిడి వినిపించినా నెక్లాజోకు ఈ ప్రపంచమంతా తేజోమయంగా కనిపించే ప్రతి సూర్యోదయమూ అతనికి ఆనందమేల్పేస్తుంది. జీవితమంతా ఆనందమయంగా కనిపించింది - ఆమెను అలాంటి అనభూత కలిగింది - ఒకరి సమక్షంలో ఒకరున్నప్పుడే కాదు - ఒకరినొకరు మనసారా తెలుసుకున్నప్పుడు కూడా ఒక అలౌకికానందానుభూతి కలిగే ఇద్దరి.

జిల్దగర్నించి ఒక నిరానందకరమైన ఉత్తరం వచ్చినా - తన వ్యాసరచన కంటే వడిగా - యుద్ధులకు సహజమైన నిర్వేదం అప్పుడప్పుడు తన్ను ముంచుకున్నా - మల్లోవాను స్మరించుకుంటే సరి - ఆమెను చూడాలని వాంఛిస్తే సరిగి శ్రీ ఉత్సాహ - ఉల్లాసాలు కలిగేవి.

మల్లోవాకు ఇంట్లో పనిపాటలు తక్కువగా లేవు. ఆయినా అప్పుడప్పుడు కాస్త వీలులేసుకుని ఏమన్నా చగువుకుంటూ ఉండేది. నెక్లాజో ఆమెకు మంచి మంచి పుస్తకాలు చదవమని యిచ్చేవాడు - పరండాలోనో, మెల్లాలోనో, దొడ్లోనో అప్పుడప్పుడు ఇద్దరు ఎదురుపడినప్పుడెల్లా కాసేపు వీమెమో గుసగుసలాడుకునేవారు.

మెల్లోవా ఆ యింట్లో ఒకముసలి పనిమనిషి. ఆమెగదిలో అప్పుడప్పుడు నెక్లాజో మల్లోవాతో చాలాసేపు సంభాషణ నెరపుతూఉండేవాడు. అది మధురక్షణలుగా గడిచేవి. ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడు అతనికి గాని, ఆమెకుగాని నిరానందంగా ఉండేది - పరస్పరం ఎదురుపడినప్పుడు వాళ్ళిద్దరూ పెదవులు పలికేమాటల్లో కంటే వాళ్ళిద్దరూ మించిన అర్థంఉండేది - మాటాడినంతసేపూ పెదవులు వొణికివి - ఎదో భయం తోచేది. మళ్ళీ విడిపోయేవాళ్ళు.

ఆ సేసంగిలో నెల్లొడో అక్కడ ఉన్న న్నాళ్ళూ ఇక్కరికిథా అలాగే సాగింది. మేనల్లులు పసిపల్లారు. భయపడ్డారు. అతని తండ్రి ఎరుకపరుస్తూ ఉత్తరం రాశారు - నెల్లొడో మస్లోవాతో అవినీతికరంగా ప్రవర్తిస్తాడేమోనని మేరీ భయపడ్డా. కాని నెల్లొడోకు మస్లోవాయెడగల ప్రేమ పవిత్రమైనది - ఆ ప్రేమలోనే తన జ్ఞేమం, ఆమె జ్ఞేమం ఇమిడివున్నట్టు తలచేవాడు-పాశవికమైన తీవ్రవాంఛలేమీ అతనికి లేవు అట్టి వాంఛలు ఏనిమిషమందైనా సుగించినా చీ,చీ అనుకునేవాడు. 'కుర్రవాడు పట్టుదలగలవాడు; ఈ పిల్లను ప్రేమిస్తున్నాడు; దాని కులాన్ని సాటించకుండా, దాని సామాజికస్థితిని గమనించకుండా అహంతిం వెళ్లాడేస్తాడేమో కదా!—'అని చెండ్లో వేసిన ప్రసోక్తిగూ భయపడ్డది. మేరీ ఊహకంటే సోఫియా ఊహ సరైనదని చెప్పాలి.

నెల్లొడోకు తాను మస్లోవాను ప్రేమిస్తున్నానన్న భూనం ఉండినా - మేనల్లులు వచ్చి దానీపిల్లనో నీవంటివాడి కిసంబంధం తగునా? అని గట్టిగా మందలించినా - ఈ ప్రేమగాధ మరొకరకంగా నడిచేసి. అతడు కల్లకపటంలేని యువకుడు. తానొక బాలికను ప్రేమిస్తున్నప్పుడు ఆమెనే వెళ్ళాడు తుట ఒక ఆభ్యంతరం ఎందుకుండాలో ఉండకూడదు అని స్థిరనిశ్చయానికివచ్చి వుండేవాడే-కాని మేనల్లులు తాము కన్న భయాలను బయటపెట్టలేదు. తాను మస్లోవాను ప్రేమిస్తున్న సంగతి తనకు తెలియకుండానే నెల్లొడో సెలవుల ఆనంతరం వెళ్ళిపోయాడు. మస్లోవా సమక్షంలో తనకొక అనిర్వచనీయ-అనుభూతి కలుగుతున్న సంగతి మాత్రం అతనికి తెలుసు. ఆపాదమస్తకమూ తనలో నిండిపోయిన జీవితానందపు జాలు అది అనుకున్నాడు. ఈ ఆనందాన్నే ఆమెకూడా తనతోపాటు పంచుకుని అనుభవిస్తోంది అనుకున్నాడు. చివరకు తాను వెళ్ళిపోయేగాడు ఆమెకూడా మెల్లొగో మేనల్లుల పెరుక అశ్రువులు కమ్మిన నేత్రాలతో తన్ను అవలొకిస్తూ నిలుచింది. తనకు మళ్ళీ సంభవపడబోని ఒక అందమైన, విలువైన ఏదో ఒకవస్తువును విడిచిపోతున్నట్టు విచారపడ్డాడు.

“వెళ్ళిపోతున్నాను మస్లోవా!” అన్నాడు బండి ఎక్కెతూ మేనల్లుల పెరుకనే వున్న పిల్లను చూచి.

బండీ కడులుతోంగి, “శిరిగాండి” అన్న ముగ్ధుని హస్తచక్రే కన్నీళ్ళు ఆపుకుంటూ, మృదుమధురమైన కంఠస్వరాలతో అని కన్నులూ పుట్టాకి వెళ్ళిపోయింది, అక్కడ వీకారింగా వీడ్చి వ్యావరధారాన్ని చింపి నేయటానికి.

౧౩

ప్రథమాతి రెండేళ్ళకు నైగా నెల్లాడో మల్లవాని చూడలేదు. మిలిటరీ ఆఫీసుగా హోదా వెలిగింపుడు ఉద్యోగిలూ పురపాలక మేన తల్లి చూడడానికి వచ్చాడు. ఆపుడు మల్ల మల్లవాని చూడడం తటస్థం చింది. ఈ మూడేళ్ళలో ఆతడు చాలా మరణిస్తాడు. మూడేళ్ళకిందటి నెల్లాడో నిజాయితీ మనిషి; స్వాగతహతుడు; ఒక సహాయంతోనం ఎంత త్యాగాసక్తనా వెనుదీయని ఆదర్శవాది. ఇప్పుడతడు అధునిక నాగరికతలో తయారైన ఆహంభావి; నైతిక పతితుడు; ఆత్మసంతృప్తినే ప్రధానంగా చూచుకునేవాడు.

ఆ నాడతనికి ఈ భగవత్ సృష్టి యావత్తూ ఒక దుర్గాభ్యాసమైన సమస్యగా గోచరించేది. పట్టుబలతో, ఉత్సాహంతో ఈ అంతట జగత్తరమా స్వాన్ని ఆవగతం చేసుకోవాలని ఆన్వేషిస్తూ ఉండేవాడు - ఈ నాడు అతనికి మానవజీవితరహస్యం అంత నిగూఢమైనదిగా తోచబడలేదు. బట్ట బయలుగా కనుపిస్తున్నట్టుగానే ఉంది. తాను అవలంబిస్తున్న జీవనస్వతుతే సర్వోత్కృష్టములైనవని భావిస్తున్నాడు. ఆ నాడు తాను ప్రవృత్తితో తాదాత్మ్యము పొందవలసి అవశ్యకతను గుర్తించాడు; ప్రాణిత్వైవిధ్యాల, వేదాంతాల భావాల వైశిష్ట్యాన్ని అనుభవించవలసిన అవసరాన్ని గూడా గమనించాడు. ఇప్పుడతనికి ఈ మానవనిర్మితసంస్కారాలు, తోటివాడతొటి సంబంధాలు-ఇవే ప్రముఖములు, ఆవశ్యకములు అయినవి - పూర్వం స్త్రీ వ్యక్తి అంటే అతని దృష్టిలో ఒక అవస్థనీయమైన రమ్యవస్తువు - ఇప్పుడతనికి ఆడదాని ఉపయోగం ఫలానా అని నిర్దిష్టమైపోయింది. ఇదివరకే అనుభవించి వున్న ఒక ఆనందలక్ష్మికి స్త్రీలు మంచి సాధనాలు. ఆ రోజుల్లో కాంచనం అంటే అంతే మమతలేదు. తనకు తల్లి పాపిత్వా ఉండిన దయ్యంలో మూడో వంతుమాత్రంతో సుపెట్టుకోగలిగేవాడు; తన తండ్రెళ్లు సంక్రమించిన

ఆస్తిని తాను తీసుకోకుండా రైతుకూలీల పరం చేయగలిగాడు. కాని ఇప్పుడో! తనకు ఇవ్వబడుతోన్న నెలకు 500 రూబులు భార్య చాలటం లేదు; ఈ విషయమై ఇటీవల తల్లితో కొంత ఘర్షణపడ్డాడుగాడాను.

మునుపు అతనికి 'నే'నంటే ఆత్మ స్ఫురించేది. కాని ఇప్పుడు 'నే' ననగానే అతనిలోని పశుత్వం వ్యక్తమవుతోంది. ఈ భయభరిత పరిణామ మంతా అతడు ఆత్మవిశ్వాసాన్ని కోల్పోయి పరులకు నమ్మటం చేతనే కలిగింది. ఆత్మవిశ్వాసంతో జీవించటం కష్టం. అలా జీవించాలంటే ప్రతి విషాది సమస్యనూ స్వబుద్ధ్యా నిర్ణయించుకోవాలి. అట్టి స్వయం నిర్ణయం సదృష్టప్రకారం ప్రాబులాడే పశుత్వానికి అనుబంధంగా ఉండదు. దానికి వ్యతిరేకంగానే ఉంటుంది. ఇతర్లు నమ్మటం మొదలుపెడితే మనం నిర్ణయించుకోవలసింది ఏమీ ఉండదు. ప్రతిదీ ఇంతకు పూర్వమే పాశవికభాతి కానంద లబ్ధికి అనుకూలంగానే, ఆధ్యాత్మిక సుఖానికి వ్యతిరేకంగానే నీర్మితమై ఉంది. అంతేకాదు; ఆత్మవిశ్వాస పరుడై, స్వబుద్ధితో నడిచేవాడు. ఇతర్ల నిందలకు, విమర్శనలకు గురికావలసి వస్తుంది. ఇట్లానే అనుసరించి పోతూవుంటే అందరూ 'భేష్, భభీ' అంటారు.

అలాగే నెమ్మదో ఇదివరకు విశిష్ట సమస్యల్ని గురించి-అంటే భగవంతుడు, సత్యం, సంపద, దారిద్ర్యం మొదలైన అంశాలు గురించి ప్రసంగిస్తూ ఉంటే అందరికీ హాస్యాస్పదంగా ఉండేది. "అసంవర్ధ విషయాలను గురించి వాగుతాడేం" అనుకున్నారు. మేనత్తలు కూడా వ్యంగ్యంగా అతన్ని మెట్టవేదాంతం కింద కట్టేసి ఎగతాళి చేసేవారు. కాని తానునాడా నవలలు చదవటం మొదలుపెట్టి-అసంవర్ధపు గాథలు చెబుతూ-ప్రేమించి నాటక ప్రదర్శనాలకు హాజరై-అందరూ వార్షింబే చొబారు హాస్యపు మాటల్నే వినుతున్నా ఉంటే-యావత్తందీ అతన్ని పొగడుతున్నారు, ప్రోత్సహిస్తున్నారు.

ఖర్చులు తగ్గించుకోవటమే మంచిదని భావించి, ఒక పాత ఓవర్ కోటు మాత్రమే వేసుకుని, సారాయం తాగటం మానుకుని-జాగ్రత్తగా జీవితం గడుపుకుంటున్నప్పుడు అదంతా నటన, భేషజం అని అందరూ తూరుపూర పట్టినవాళ్ళే. కాని నేటలకూ, విలువైన పుస్తకాల బీరువాల కోసమూ, ఇతర ఆడంబరాల కొరకూ వివిధాధనం ఖర్చుచేస్తూ ఉంటే

‘అహ! మంచి అభిరుచులుగల వ్యక్తి’ అని ప్రశంసించినాడు, బహుమానా లిస్తున్నారు ప్రజలు.

పెళ్ళి అయ్యేవరకూ వ్యక్తిచూడ కూడనని సవిత్రంగా ఉన్నంత కాలమూ—‘పాపం, వీడు ఆరోగ్యం పాడు చేసుకుంటున్నాడే’ అని మిత్రులంతా ఆత్మత ప్రకటించేవాళ్లు. తరువాత కొన్నాళ్ళకు అతడు ఒక శ్రావ్య యువతి సావాసాన్ని సంపాదించినప్పుడు—‘భేష్, నా కొడుకు మగాడని పించుకున్నాడు’ అని తల్లి కూడా సంతోషించింది. మళ్ళీ వాతొ ఆతని సంబంధం విన్నప్పుడు—‘అయ్యో, దానీ పిల్లను పెళ్ళాడుతాడేమో కదా!’ అనే ఆమె భయపడ్డది. కాని అవినీతికి దిగుతాడేమోనని కాదు.

ఇలాగే వెనక నెక్లూడో సొంత ఆస్తి ఉండటం తప్పని చెప్పి కండ్ల ద్వారా సంక్రమించిన వీణేటును రైతులకు పంచిపెట్టినప్పుడు—ఆ పని ఎవళ్ళకీ నచ్చలేదు. అతని బుధుమిత్రులంతా విచారించారు. దీనివల్ల దెప్పేవాడికి దెప్పే సందు, నవ్వేవాడికి నవ్వే సందు అయింది. ఇంత ఆస్తి పొందినా రైతు లేమీ బాగుపడలేదనీ, వైగా మరంత దరిద్రులై నారనీ, పని మానేసి బాహుటంగా తొగి తిరుగుతున్నారనీ అంతా విమర్శించారు.

కాని నెక్లూడో సైన్యంలో చేరి పెద్ద పెద్ద కులీరులనబడే వాళ్ళతో చేకాటులూ జూదాలూ ఆడి పెద్ద మొత్తాలే కోల్పోయినా, మూలభనం కదిలించవలసి వచ్చినా విచారపడలేదు అతని తల్లి. వైగా సంతోష పడేది, అదంతా సహజమూ, నాగరిక లక్షణమూ అని భావించి.

పూర్వం తాను చెడ్డగా తిలచిందంతా మంచివంటుంది ప్రపంచం. తాను మంచిదియకున్నదానిని ఆమూలాగ్రం వోషహూయ్యమంటుంది. మొదట్లో నెక్లూడో చాలా నుభవపడ్డాడు. క్రమంగా ఆ తాప తీవ్రత తగ్గింది. నెక్లూడో మెత్తబడిపోయాడు. ఆత్మవిశ్వాసాన్ని కోల్పోయాడు. ఇతర్లను నమ్మటం మొదలుపెట్టాడు. మొదట్లో కొంత అసహ్యంగా ఉంటున్నా రాను రాను ఆ వెగటు తగ్గింది. ఈ పరిణామ దశలో పొగ తాగటం, బ్రాంపీ సేవించటం అలవాటుయింది. ఆ విధంగా వెగటుపోయి ఎంతో హాయి అనుభవిస్తున్నాడు ఇప్పుడు.

ఉద్యోగ పూరితుడైన సెక్లూడో ప్రపంచమంతా ఆమోదించే మాత్తు నాగరిక పద్ధతికి ఆతుక్కుపోయాడు. దానిని కాదని, దాని కతీతమైన దేనినో కోరే అంతిర్వాణిని సైతం పీక నొక్కేశాడు.

ఈ మార్పు ఆతడు పీటర్సుబర్గు వెళ్ళటంతో ఆరంభమై, మిలిటరీ ఉద్యోగంలో చేరటంతో ఉన్నత అవధిని చుంబించింది.

సాధారణంగా మిలిటరీ జీవితం అవినీతికి పుట్టిల్లు. సోమరితనానికి మొదట మెట్టు. వినేకాన్ని చూపించగల, ఉపయోగకరమైన పనిపాటలు ఉండవు. సాధారణ మానవ ధర్మాలనుంచి విముక్తి లభిస్తుంది. జీవంలేని దైనందిన కార్యక్రమం మాత్రం నడుపుతూ ఉండాలి. ఇతర్లమీద పరిపూర్ణాధికారిం లభిస్తుంది కాని తాము కూడా తమ పై ఆఫీసర్ల ముందు బానిసల కన్నా హీనాతి హీనస్థితిలోకి దిగజారిపోతారు.

హింసలు, హత్యలు, అత్యాచారాలు—ఈ మొదలైన సమస్త అవినీతి కార్యాచరణలకు మిలిటరీ ఉద్యోగం ఒక లైసెన్సు. అధికార గర్వానికి ధనమదాంధ్రత తోడౌతుంది. రాచకులం వారితో సన్నిహిత సంబంధం కూడా ఏర్పడుతుంది. ఏ తత్ఫలితం సంపూర్ణ స్వాధీనపరత్వమే. ఇదే సెక్లూడోను ఉద్యోగంతోపాటే ఆపహించింది. లోడి ఆఫీసర్లలాగే తానూ తియ్యారైనాడు. చేసేపని ఏమీలేదు. యూనిఫారం దుస్తున్న శాకర్లు బ్రష్తో సాపుచేసి అందిస్తారు. తాను ధరిస్తాడు. కత్తుల్ని సేవకులే తుడిచి చేతి కిస్తారు. మాలిన్ చేసి గుర్రాన్ని ఎవరో తెచ్చి ముందుంచుతారు. తాను దాన్ని అధిగోహించి సెన్యపర్యవేక్షణకు వెడతాడు. అక్కడ కత్తి నాలుగుసార్లు రుగ్గిశిస్తాడు; రెండు తుపాకులు పేలుస్తాడు. ఆ పనులే ఇతర్లకు బోధిస్తాడు. ఇంతకంటే అతడు చేసే ఘనకార్యాలేమీ లేవు. అయినా పెద్దలందరూ చక్రవర్తి కూడా ఈ ఉద్యోగాన్ని నిలువబెట్టారు, అవసరమన్నారు, ప్రశంసిస్తున్నారు.

ఇవిగాక ఆతడు చేయవలసిన ప్రముఖ కార్యాలు ఇంకా కొన్ని ఉన్నాయి. అవి పెద్ద పెద్ద హోటళ్ళలో స్వేచ్ఛగా తినటం, తాగటం, ఎక్కడిచుంహో వచ్చి పడుతున్న డబ్బును విచ్చలవిడిగా ఖర్చుపెట్టటం, నాటకాలకు, నృత్యకాలలకు, సంబరాలకు హాజరుకావటం, సారాయంతో, స్త్రీలతో, చిల్లరలతో కాలక్షేపం చేయటం-ఇత్యాదయిక.

ఈ రకమైన జీవితం మిలిటరీ వాళ్ళకు ఇతరులకంటే అధ్వాన్నంగా చేస్తుంది. మిలిటరీవాడు కాక మరొకడైతే ఇలాంటి జీవితం గడుపుతూన్నప్పుడు కనీసం వృషభాంతరాశాల్లోనన్నా సిగ్గుపడతాడు. కాని మిలిటరీవాడో! ఇటువంటి జీవితాన్ని గడుపుతూన్నందుకే గర్వపడతాడు. యుద్ధ సమయమైతే మనీషా, సెక్లూడో తురకలతో యుద్ధం సంభవించిన కిర్వాతసే జేరాడు. “మేము మా జీవితాల్ని వైతం యుద్ధభూమిలో అర్పించబోతున్నాం. కాబట్టి మేము ఇలాంటి ఆనందదాయకమూ, నిర్లక్ష్య పూరితమూ అయిన జీవితాన్ని గడపటం ఉత్తమమే కాదు, అత్యవసరం కూడాను. కనుకనే మే మిలా గడుపుతాం” అంటారు వాళ్ళు.

ఇలాంటి అపరిపక్వములైన ‘అభిప్రాయాలతో’ అభిరుచులతో ఉన్నాడు సెక్లూడో ఇప్పుడు. పూర్వం తానేర్పరచుకున్న వైతిక నిబంధనలను సడలించుకొంటూ తానొక స్వేచ్ఛాజీవి ననుకొని ఆనందపడుతూన్నదకే ఇది. సంపూర్ణ స్వాధీనపరత్వం కరుడుగట్టిపోయింది అతనిలో.

మూడేళ్ళ తరువాత మళ్ళీ ఒకసారి మేనత్తల్ని చూడడానికి వచ్చినప్పుటి సెక్లూడో స్థితి ఇది.

౪

మొందు పోయిన సెక్లూడ్ని చేరుకోవడానికి తానుపోయే మార్గంలో దగ్గరగా ఉంది కదా అని మేనత్తల ఊరు వచ్చాడు సెక్లూడో. రమ్మని వాళ్లెంతో బ్రతిమాలుతూ ఉత్తరాలు రాశారు. అదీగాక ముఖ్యంగా మస్తావాను చూడమన్న కోరికకూడా ఉంది. అతనికి బహుశః అతని హృదయంతరాళంలో అదుపుయిన పశుత్వం ఆకాంక్షించే పాపచిరులు ఉండి యుండవచ్చును. కాని ఆ సంగతి అతనికి వైకి తెలిసియుండకపోవచ్చు. ఒకప్పుడు తానా ఊళ్ళో ఎంతో హాయిగా వేసంగి సెలవులు గడిపాడు - కనుక మళ్ళీ ఒకసారి అచ్చోటికి వెళ్లాలన్న కోరిక కలగటం సహజం. తన్ను ఆక్షుగా చూచే మేనత్తల్ని చూడబోతున్నాననుకున్నాడు. గుండెలో ఒక మూల మస్తావా మెదులుతూనే ఉంది. ఆమెనుకూడా చూడబోతున్నాననుకున్నాడు.

మార్చి చివరవారంలో వచ్చాడు - వర్షం కుంభపోతగా కుగ్గిస్తోంది - తాను తడిసి ముప్పుందుమైనాడు. అయినా ఉత్సాహమతుడు సుక నీగస

పడచిదు - ఒక వంక చీరతో మోటుకుతూ కూడా మీన తల్లియంటిముందు బండిదిగాడు. దిగుతూ, “ఆమె ఇంకా ఇక్కడే వున్నదో, లేదో” అనుకున్నాడు.

బండీ చప్పుడు వినగానే ఆమె బయటికి వస్తుందనుకున్నాడు. కాని ఆమె రాలేదు. ముఖద్వారము దగ్గరైనా ఆమె ఎదురుపడలేదు. ఎవడో ఒక సేవకుడు గోడలు తుడుస్తూ కనిపించాడు. దొడ్డివైపు గదిలోకి వెళ్ళిన తర్వాత మీనత్త సోఫియా కనిపించింది.

“వచ్చావు నాయనా” అంటూ సోఫియా స్వాగతం ఇచ్చింది.

“అయ్యో మరి తడిసిపోయావే! చప్పున గదిలోకి పోయి దుస్తులు మార్చుకో.....మోటుకూడా వచ్చాయిరా అబ్బాయి నీకు!” అన్నది సోఫియా. అని ఆత్మతగా మస్తావాను కేకవేసి, పిలిచి, తొందరగా వేడివేడి కాఫీ తయారుచేసి తీసుకురమ్మని పుర్రాయిించింది “ఇదిగో ఒక నిమిషంలా తైస్తాను” అంటూ ఒక పరిచితమైన మధురకంతధ్వనితో ఆ వెనుక మెల్లాగో నించి వినిపించింది. “అమ్మయ్య ఆమె ఇక్కడే వున్నదన్నమాట!” అని నెక్లాడో హృదయము స్పందించింది. మేఘాల్లోనుంచి సూర్యబింబం బయటికి వచ్చినట్లయింది.

నెక్లాడో తనగదిలోకి వెళ్లాడు. అతనివెంట ఇంటినాకరు టిఫాన్ కూడా వచ్చాడు. మస్తావా క్షేమసమాచారాలూ, ఆమె ఏమిచేస్తోన్నదీ, ఆమెకు వెళ్ళిసంబంధాలు ఏమైనా వస్తున్నాయేమో—ఈ విషయాలన్నీ టిఫానును అడుగుదామనుకున్నాడు. కాని వాడిముఖంలో ఒక గంభీర ముద్ర వుంది. వాడు మంచి మర్యాదస్తుడుకూడాను. నెక్లాడో అడగడం లేని విషయాలు అడగలేకపోయాడు. చివరకు అతని మనుమల్ని గురించి, క్కల్ని గురించి, గుర్రాల్ని గురించి అడిగాడు. ఒక్క కుక్కమాత్రం గడచిపోయిందని చచ్చిపోయిందని టిఫాన్ చెప్పాడు.

నెక్లాడో తడిదుస్తులు తీసివేశాడు. పొడిదుస్తులు ధరిస్తున్నాడు. బైట పరిచితమైన అడుగుల చప్పుడు వినిపించింది. బైటనుండి తలుపుతట్టిన చప్పుడయ్యింది. ఆ సవ్వడి ఎవరిదో అతనికి తెలుసు. అలా నడవటం, తలుపు తట్టటం ఆమెనే.

కోటు బుబాలనూడి అగిలెమకొని అడుపుతాను. “నా అగిలెమకొని”
న్నాడు.

ఆమె మస్తావాయే. పూర్వంకన్నా అందంగా వుంది. కొంచెము
బల్ల వున్న ఆ కాటుకకెళ్లు పూర్వంలాగే అతని ముఖంబోకి చూస్తున్నవి.
నుపటిలాగే ఒక తెల్ల గొను తొడుక్కుంది. ఆమె అతనితో సం ఒక సువా
స సబ్బు, రెండుతుండ్లు తెచ్చింది. ఆ సబ్బు అప్పుడే పెట్టెగొనుంచి తీసిన
త్రది. దానిమీద కంపెనీ పేరు తెల్లపే అక్షరాలు మెరుస్తున్నవి. తుండ్లు
త్రీచేసి పరిశుభ్రంగా వున్నాయి. ఆమెకూడా ఎంతో ఆహ్లాదకరంగా
ంది. అతన్ని చూడగానే ఆపుతో లేకపోయిన చిరునవ్వు ఆమె పెదవుల్ని
పింపజేసింది.

“బాగున్నారా?” అని ఆమె ఎంతో కష్టంమీద ఉచ్చరించింది,
మీ బుగ్గలో గులాబీలు పూచినవి.

“నువ్వు కులాసాగా, అరోగ్యంగా వుంటున్నావా?”—నెక్లూడో
గాడు తానుకూడా సిగ్గుపడుతూ.

“భగవంతుని దయవల్ల. ఇదిగో మీ కిష్టమైన సబ్బు బిళ్ళ, తుండ్లు
క్రడ వెడుతున్నాను. మీ అత్తగారు పంపించారు” అని చెప్పి వాటిని
క్రడొక కుర్చీమీద పెట్టేసి ఆమె వెళ్ళిపోయింది.

టిఫాన్ స్నానానికీ, తరువాత అలంకరణానికీ వలసిన సామగ్రి అంతా
పరచివుంచాడు. నెక్లూడో హృదయం వెలుగులు చిమ్మింది. ఆనందం
ంది.

మేనల్లలకు నెక్లూడోమీద అపేక్ష యెక్కువ. ఈ సారి అతనిని
“ధికమైన ఆప్యాయతతో ఆదరించారు. ఇప్పుడు నెక్లూడో యుద్ధభూమికి
తున్నాడు. గాయాలే తగలవచ్చు; మరణమే సంభవించవచ్చు; కాబట్టి
శత్రుల మనస్సు చాల మెత్తబడింది ఈ సారి.

నెక్లూడో మొదట ఓ పగలూ, రాత్రి మాత్రమే వుండామను
న్నాడు. కాని మస్తావాని చూచేసరికి మనసు మారింది. ఈవ్వురు పండు
వెళ్ళేవరకూ ఇక్కడే ఉండాలనిపించింది. తోటి ఆఫీసరుయిన స్కోక్

బక్కు తానే పోయి 'వడేసా'లో కలియవలసింది, అతన్నే వచ్చి తన మీస
తల యింటిదగ్గర కలుసుకొమ్మని తంతిపంపాడు.

మస్లానాను చూచినప్పటినుంచి మనసులో ముసపటిభావాలే పొడ
నూపినాయి. మునుపటివలెనే ఆమె తెల్లటిగౌను కనిపించేసరికి మనసు జిల్లు
మంటూంది. ఆమె సదభ్యుని, కంఠస్వగం, నవ్వు కలకలలు ఎంతో ఆనం
దాన్ని ఇస్తున్నాయి. ఆమె నల్లటి కళ్ళని చూస్తూవుంటే గుండె వెన్నవలె
అయిపోతున్నది. అన్నిటికంటేకూడా, తాము ఎదురుపడినప్పుడు ఆమె సిగ్గు
తనము అతణ్ణి చకితుణ్ణి చేస్తూంది. తానామెను ప్రేమిస్తున్నా ననుకున్నాడు.
కాని పూర్వంవలె కాదు. మూడేళ్ళనాడు ఈ ప్రేమ ఏదో అనివ్వాద్యంగా
వుండేది. తాను ప్రేమిస్తూన్నట్లు తనకే తెలిసివుండలేదు. ప్రేమించటం జీవి
తానికి ఒకసారే అని ఆ నాటి తననూత్రం. కాని ఈ నాడు తాను ప్రేమి
స్తున్నానని తెలిసి ప్రేమిస్తున్నాడు; అందుకు సంతోషిస్తున్నాడుకూడాను.
ఈ ప్రేమ ఎటువంటిదో, ఎంతవరదాక తీసుకుపోగలదోకూడా అతనికి
(విస్మయం కాకపోయినా) తెలుసు. ప్రతిమానవునిలోవలె నెక్లూడోలోకూడా
రెండుకేళ్లు వున్నాయి. మొదటిది ఆధ్యాత్మికం. అది సర్వలక్ష్మేయసున్నకు
దారిచూపే ఆత్మసుఖాన్ని మాత్రమే కోరుతుంది. రెండవది పాశవికము.
అది స్వసుఖాన్ని మాత్రమే కోరుతుంది. స్వాధ్యంకోసం విశ్వక్రేయాన్ని బలి
గొనడానికి సిద్ధపడుతుంది. పీటర్స్ బర్గ్ లో వుంటున్నప్పుడు ఈ పాశవిక
శక్తి నెక్లూడోలో తలెత్తి, క్రమేణా మిలిటరీ వుద్యోగములో చేరిన తరువాత
విజృంభించింది. ఇప్పుడదే ఆధ్యాత్మికశక్తిని అణగత్రొక్కి విశృంఖలంగా
రాజ్యం చేస్తున్నది.

ఇప్పుడు మస్లానాను చూచినప్పుడు పూర్వంవలెనే మధురభావాలు
కలుగుతున్నాయి. ఆ నాటి ఆధ్యాత్మికశక్తి మరొకసారి ఉచికి వైకి రావటా
నికి ప్రయత్నించింది. రెండురోజులు అతనిహృదయంలో రెండు కేళ్లుకూ
అవిరామమైన సంఘర్షణ జరిగింది.

నిజానికి మేనత్తల యింట్లో తాను ఎక్కువరోజులు వుండటానికి
తగినంతకారణం ఏమీలేదు. ఆ సంగతి అతనికే తెలుసు. ఉన్నందువల్ల
ప్రయోజనమూ లేదు. కాని ఉన్నందువల్ల హాయిగా ఆనందంగా ఉంది -
అన్నీ ఎరిగివుండికూడా ఆత్మప్రతారణతో అక్కడే ఉండిపోతున్నాడు.

ఆ నాడు ఈస్టరుపండుగ. మూడు మైళ్ళదూరాన చర్చిలో వుంటున్న మతిగురువు కాలినడకన దొరసాన్ల యింటికి అర్చనాసం వచ్చాడు. అందరు ప్రార్థనకు హాజరైనారు. మల్లవా కిర్కూరను మొదలైన వస్తువులను తెచ్చి తలుపుప్రక్కన కూచుండి, ప్రార్థన జరగించితేత్రా స్వేదో మల్లవా వైపే చూస్తున్నాడు. ఆ రాత్రి మెక్రేనా చర్చికి పోదామరి స్వీపడు తోంది. తానుకూడా వెడదామని బయలుదేరాడు స్వేదో.

చర్చికి పోయేమార్గం దుర్గమమైనది. మూడు మైళ్ళదూరం వుంటుంది. బండిపోగు. నడవటం కష్టం. మేచర్లల యింట్లో శ్రవంతేమండా సొంత యింట్లోలాగ వుంటున్నాడు కాబట్టి, వాళ్ళగుర్రాన్ని తీసు తగిలించి తీసుకు రమ్మని నౌకరును ఆహ్వానించాడు - తాను కోలు తగిలించుమని బయలు దేరాడు - ఆ ముసలిగుర్రం దారిపాడుకునా సకిలీగ్రూనే వుం. మంచు పడుతోంది - చెట్లచేమలగుండా ఆ చిమ్మచీకట్లో సాగిపోయాడు.

౧౫

ఆ చీకటిలో స్వారీ చేసుకుంటూపోయి చర్చి ఆవరణలో ప్రవేశించాడు. చుట్టూ దీపాలు వెలుగుతున్నాయి. లోపల ప్రార్థన అంతకు మునుపే ఆరంభమైంది. అక్కడవున్న రైతులు అతన్ని గుర్తించారు. తమ దొరసాన్ల మేనల్లుడని ఆదరంగా ఎదురు వచ్చారు. స్వగత వాక్యాలు పలికారు. గుర్రాన్ని తీసుకుపోయి సురిక్షితమైన చోట కట్టివేసి, మేత వేశారు. అతన్ని చర్చిలోనికి వెంటబెట్టుకు తీసుకుపోయారు.

లోపల జనులు క్రొక్కరిసి ఉన్నారు. కుడివైపున అంతా రైతులు కూచున్నారు. ముసలివాళ్లు ముతకబట్టలు కట్టుకొని ఉన్నారు. యువకులు కొత్త దుస్తులు ధరించి, నడుములకు రంగు రంగుల పటకాలు పెట్టుకున్నారు.

ఎడమవైపున అంతా యువకులు నిల్చున్నారు. కలలకు ఎర్రని సిల్కు రుమాళ్లు చుట్టారు. నలుపురంగు వెల్వెట్ జాకెట్లు తొడుక్కున్నారు. ఎర్రని, ఆకుపచ్చని, నీలపు-రంగు రంగుల గౌనులు ధరించారు. మందపాటి తోలుబూట్లు తొడుక్కున్నారు. యువకుల వెనుక ముసలమ్మలు ఉన్నారు. వీరు నిరాడంబరమైన, స్వయంగా వడికి నేసుకున్న దుస్తులే ధరించి,

మామూలు తెల్లని మిమాల్లు తలకు చుట్టారు. అందమైన దుస్తులు ధరించి చిన్న పిల్లలు లోపలికి వస్తూ, బైటికిపోతూ హడావిడిగా ఉన్నారు.

పురుషులు తలలు వంచి, ప్రాణ్ నా నిమగ్నమై కొంతసేపు అలాగే ఉన్నారు. చివరకు మామూలుగా తలెత్తి కూచున్నారు.

స్త్రీలు-ముఖ్యంగా ముసలివాళ్లు చుట్టూ దీపాలు ఉన్న ఒక శిలువ వంక తడేకంగా చూస్తున్నారు. వ్యవయంపై శిలువ గుర్తు రచించుకుని మోకరిల్లి ఏదో జపించారు. చిన్న పిల్లలు పెద్దల్ని అంకరిస్తూ-ఇతట్లు తమను కనిపెడుతున్నారని తెలిస్తే మాత్రం అత్యంత శ్రద్ధాభక్తులతో ప్రాణ్ నలు చేశారు. చివరకు అంతా కలిసి భక్తి గీతాలు పాడారు.

నెక్లాడో ముందుకు సాగివచ్చాడు. చర్చి మధ్యభాగంలో ఆ ప్రాంతపు ధనికవర్గంవారు కొందరున్నారు. భార్య పుత్రులతో సహా ఒక భూస్వామి, పోలీసు ఉద్యోగి, టెలిగ్రాఫ్ ఆఫీసు గుమాస్తా, ఎత్రియిన బూట్లు తొడుక్కున్న వర్తకుడు, పతకం ఒకటి ధరించిన ఉరిపెద్ద—వీరంతా వరుసగా కూచున్నారు. భూస్వామి భార్యకు వెనకాల మెట్రేనా ఉంది. ఆమె ప్రక్కనే తెల్లటి గౌను తొడుక్కుని మస్లావా ఉంది. ఆమె నల్లని కేశచింఠముపై ఒక యెర్రని అడ్డచంద్రాకారపు ఆభరణం ఉంది.

పండుగకు తగినట్టుగా అంతా అందంగా, తేజోయంతంగానే ఉంది. బంగారు శిలువలు పుచ్చుకుని మతగురువు-చక్కగా దువ్వుకున్న తలలతో, అందమైన దుస్తులతో గాయక శిఖామణులు, వ్యవయంగమములైన పాటలు, అందర్నీ మతగురువు ఆశీర్వదించటము అంతా బాగానే ఉంది. పీటన్నింటి కంటే తెల్లని దుస్తులు ధరించి, నల్లటి జుత్తులో ఎర్రని ఆభరణం ధరించి, విచిత్ర శోభావంలములైన చూపులుగల మస్లావా సమ్మోహనకరంగా ఉంది.

నెక్లాడో ఆమె పక్కనుంచే ముందుకు సాగిపోయాడు. ఆమె తనకేసి చూడకపోయినా తన గాలిసోకిన రీతులు ఆమెలో చూశాడు. తానామెతో చెప్పవలసిన సమాచారం మిగిలేదు నిజానికి. ఆయినా ఊహతో లేకపోయాడు. “మా మేనల్ల ప్రార్థన లైపోవటంతోనే ఉదయానికెళ్లి ఉపవాస వ్రతం మానేసి పారణ చేస్తుందిట” అని నెమ్మదిగా ఆమె చెవిలో ఊదాడు. ఆ పక్కగా వెడుతున్నప్పుడు.

మస్లావా బుగ్గలు రాగరంజితములై నాయి. అతన్ని చూసినప్పుడల్లా ఆమె కంటే. ఆ కాటుక పట్టుకొంటి కర్లు నవ్వుతూ ఆచిని ముఖంమీద వాలాయి.

“ఆ సంగతి నాకు తెలుసు” అన్నది ఆమె.

ఆ సమయాన చర్చి గుమాస్తా పవిత్రజలం వున్న పాత్ర పుచ్చుకుని అటువైపే వెడుతున్నాడు. దొరసాన మేనల్లుడైన నెక్లాడోవు తప్పుకుని దూరంగా వెడదామన్న ఆత్మతెలో మస్లావాను రాసుకుంటూ వెళ్ళాడు. నెక్లాడో ఆశ్చర్య చకితుడైనాడు. ఈ చర్చిలోని ప్రతివస్తువు-అంటేకాదు ఈ ప్రపంచంలోని సర్వమూ ఆమె కొరకే సృష్టంపడినది. ఈ సంగతి ఆ గుమాస్తాకు ఏమి తెలుస్తుంది? దేనియెడలనైనా అవజ్ఞుని మాపవచ్చు. కాని ఈ సమస్తమునకూ కేంద్రమైన మస్లావాపట్ల ఆవృత్తి మాపవచ్చునా? ఆ బంగారు శిలువల మెరుపు ఆమెకొరకే. ఆ దిపాల ప్రకాశం ఆమె కోసమే. ఈ భక్తి గానాలన్నీ ఆమె కొరకే. ప్రపంచంలోని అందమంతా ఆమెకోసమే నన్ను సంగతి మస్లావాకు కూడా తెలుసునని నెక్లాడో భావం. తెల్లని ముస్తుల్లోని ఆ సుందర విగ్రహాన్ని, ఆమె ముఖబింబంలోని ఆనంద లేఖన్ని చూసినప్పుడు, నెక్లాడోకు తన హృదయంలోని పాటే ఆమె హృదయంలో కూడా గేయమాన మాతున్నట్టు తోచింది.

ప్రార్థన ముగిసింది. నెక్లాడో బైటికి వచ్చాడు. రైతులు పక్కలకు ఒత్తిలి తోడయిచారు.

మెట్ల దగ్గర ఆగాడు. బిచ్చగాళ్ళు చుట్టూ మూగారు. తన దగ్గర వున్న చిల్లర యావత్తూ వాళ్ళకు పంచివెట్టేశాడు. ఇక మెట్లదికి వచ్చేశాడు. అరుణోదయం డొతొంది. చాలామంది చర్చి ఆవరణలోని గోరీల దగ్గర మూగారు. మస్లావా ఇంకా చర్చిలోనే ఉంది. నెక్లాడో ఆమెకోసమే ఎదురు చూస్తూ వున్నాడు.

ఒక ముసలివాడు మెడ ఊపుకుంటూ సూరించాడు. ఒకప్పుడతడు నెక్లాడో మేనల్లల యింట్లో వంటవాడుగా వున్నాడు. ఈ పండుగనాడు సౌహార్ద్ర చిహ్నంగా ఒకరొకళ్ళు ముద్దుపెట్టుకోటం ఆచారం. ఆ ముసలి వాడు నెక్లాడోకు పండుగ ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. అతని భార్య నెక్లాడోతో

పసుపురంగు వేసిన కోడిగుడ్డును బహుమతి చేసింది. ఇంతలో మరొక రైతు యువకుడు వచ్చి వుల్లాసంగా నెక్లాడోను ముద్దు పెట్టుకుని ఒక గోదను రంగు పూసిన కోడిగుడ్డును వుపహారంగా ఇచ్చాడు.

ఈ సమయాన అల్లంతి దూరాన మెర్రేనా కనిపించింది. ఆమె ప్రక్కనే ఎర్రని ఆభరణంగల నిగనిగలాడే వేణీబంధం కూడా కనిపించింది.

తన ముందున్నవాళ్ళ తలల మీదుగా నెక్లాడోను చూసింది మస్లావా. ఆమె ముఖచిహ్నాన్ని అతడు చూచాడు.

మెర్రేనాతో సహా అక్కడ అగిరి మస్లావా బిచ్చగాళ్ళకు భర్తం చేయటానికే. ఒక బిచ్చగాడికి మక్కులేదు. దానిస్థానే ఒకపుండు వుంది. వాడు చేతులు చాచి మస్లావా ముందు నిలబడ్డాడు. ఆమె అతనికేదో ఇచ్చింది. ఇచ్చి ఏమత్రమూ అసహ్యించుకోకుండా అతన్ని మూడుసార్లు పండగముద్దులు పెట్టుంది. ఆ సమయంలో ఆమెచూపులు నెక్లాడోవైపు ప్రసరించాయి. అక్కడామె వైపే చూస్తున్నాడు. “నేను చేస్తున్న పని సరియైనదేనా?” అని అడుగుతున్నట్టు వున్నాయి ఆమె చూపులు. “బాను, ప్రేమనీ! అది సవ్యమైన పనే, సర్వం శివమే. సుందరమే, ప్రేమే” అని సమాధానం చెబుతున్నట్టున్నాయి. అతనిచూపులు.

మెర్రేనా మస్లావాలు వచ్చి నెక్లాడోను కలుసుకున్నారు. నెక్లాడో వాళ్ళకు పండుగ ముద్దులిచ్చే కోరికలో లేడు. ఆమెకు దగ్గరగా వుండాలని వుత్సుకుడయినాడు.

“ఈ నాడు వగ్గ వ్యత్యాసాలు పొటిచరాడు. అందరం సమానమే”- అన్నభావం కనబరుస్తూ-మెర్రేనా చేతిరుమాలుతో తుడుచుకున్న పెదవుల్ని ముందుకు చాచింది, నెక్లాడో ముఖంలోకి చూస్తూ, పండగముద్దులకోసం.

నెక్లాడో వంగి ఆమెను ముద్దుపెట్టుకున్నాడు. వెంటనే మస్లావా కేసి చూచాడు. ఆమె సిగ్గుపడుతూ దగ్గరకు వచ్చింది. పరస్పరం రెండు సార్లు ముద్దుపెట్టుకున్నారు. కాసేపు ఆగారు. మూడోముద్దుకూడా అవసరమా అని అలోచిస్తున్నట్టు. అవసరమేనని తేల్చుకుని మూడోసారికూడా ముద్దుపెట్టుకున్నారు - మండిహాసాలు చేశారు.

“మతిగరువుగాంటికి వెళ్ళేవా?” అని అడిగాడు నెక్లాడో.

“ఉహుఁ - ఐక్కడే కానేవు కూచుందాం” అని - ఆనందహేతువైన ఒకబరువైన పనిచేసి అలసిన దానివలె - ప్రయత్న పూర్వకంగా పదికిని. ఉన్నత వక్షసిమ ఉదికి పడిపోతూ ఉంది - ఆమె అతనికేసి చూస్తోన్న చూపులో భక్తితత్పరత, పవిత్ర కన్యాత్వం, ప్రేమ తోడికి సలాడుతూన్నై.

స్త్రీ పురుషప్రేమ ఎప్పుడో ఒక మధురక్షణాన ఉన్నస్థాయిని అందుకుంటుంది. అది ఆపార పారవశ్యస్థితి, విదుర్భగవత తానులేని అచ్చతెలివి; ఇంద్రియాతీతమైనది. ఈ యీష్టపండుగనాటిరాత్రి అట్టి మధురక్షణమే నెక్లూడోకు సంప్రాప్తమైంది. ఇప్పుడు మళ్ళీ మస్టోవాన సృష్టిపై ఆ మధురక్షణమే స్మృతిపథాన్ని అక్రమించేసింది. మరేదీ చూడటానికి తానులేదు. ఆ మెత్తని నిగనిగలాడే నల్లనిజుట్టు—వంటికి దిగుతుగా సూక్తుకుపోయి యావనవిహ్ని తాలైన అవయవసౌష్ఠవాన్ని చూపుతోన్న తెల్లనికొడు - అప్పడప్పుడే ఔన్నత్యాన్ని కూర్చుంటున్న వక్షోభాగం - కాటుకకీళ్లు - లజ్జారణకపోలాలు - పవిత్రప్రేమవాహినులనే చిముతోన్న ఆ మధురాకృతి నిండిపోయింది స్మృతిపథాన. ఆ మధురాకృతి ప్రసవించే పవిత్రప్రేమ అతనికోసమేకాదు (నెక్లూడోకు తెలుసు ఆ సంగతి) ప్రతివాని కోసమూ; అందమైన వస్తువులపట్లనే కాదు, పవంచములోని సర్వముపట్లనూ—ఆమె ముద్దుపెట్టుకున్న బిచ్చగాని పట్లకూడాను.

అటువంటిప్రేమ ఆమెలో వున్నదని అతనికి తెలుసు. ఆ రాత్రి, ఆ మర్నాటి ఉదయం అది అతనిలోకూడా ఉంది. అట్టి ప్రేమలోనే తా నామెతో తాదాత్మ్యము పొందినట్టు తెలుసుకున్నాడు - ఆ రాత్రి అది అందుకున్న స్థాయిలో అక్కడే ఆగిపోయి ఉంటేనా! “ఔను, ఆ ఘోర వ్యవహారమంతా ఆ పండుగనాటిరాత్రే జరుగలేదు” అనుకున్నాడు నెక్లూడో జూరీసభ్యుల గదిలో కిటికీదగ్గర కూలబడివుంటే.

౧౬

చచ్చినుంచి యింటికిరాగానే మేనల్లలతోపాటు ఉపవాసవ్రతాన్ని ముగించి అల్పాహారాలు నేనించాడు. ఇంత సారాయంకూడా వుచ్చుకున్నాడు. మిలిటరీ ఉద్యోగంలో చేరినతరువాత ఈ తాగుడు బాగా అలవాటైపోయింది. తనగదిలోకిపోయి దుస్తులు మార్చుకోకుండా, అలాగే పడి

నిద్రపోయాడు. కొంతసేపటికి ఎవరో తలుపు తట్టుతూంటే విని లేచాడు. ఆ తట్టేది ఆమెనని గుర్తించాడు. కళ్లు నులుముకుంటూ ఒళ్ళు విరుస్తూ “నువ్వేవా? మస్తావా! లోపలికి రా” అన్నాడు.

ఆమె తలుపు తోసింది. “భోజనం తయారైంది” అంటూ ఒకనువార్త చెబుతున్నదానివలె, నవ్వుతూ అతనికేసి చూచింది. ఆ తెల్లగొనే తొడు కుండి, జుట్టులో ఆ ధనురాకారపు ఆభరణమూత్రం లేదు.

“వస్తున్నాను” అంటూ లేచి, తల దువ్వుకునేందుకు దువ్వెన అందుకున్నాడు.

ఆమె ఇంకా ఆక్కడే నిల్చుంది. అత డెది గమనించి, దువ్వెన అవ తలవెట్టేసి, ఆమెవైపు రెండడుగులు వేశాడు. వెంటనే ఆమె వెనక్కు తిరిగి లేడిపిల్లలా వెళ్ళిపోయింది.

“అరె, బుద్ధిలేదు నాకు - పట్టుకుని ఆపితే బాగుండిపోయేది”-అనుకున్నాడు. ఆమె వెనకాలే రివ్వున పరిగెత్తాడు. సమీపించాడు.

ఆమెను ఎందుకు వెంటడించాడో తనకే తెలియదు. ఆమె తన గది ముందుకు వచ్చినప్పుడు - సాధారణంగా అట్టి సమయంలో అందరూ చేసే పని యేదో - తానూ చేసేయిండ్లవలసినది. చేయలేదు. అది లోకైంది.

“మస్తావా! కాస్త ఆగు.”

ఆమె అగింది. “ఏం కావాలి మీకు?”

“ఏమీ లేదు. కొంచెం—” అట్టిస్థితిలో మామూలుగా పురుషులు ఏం చేస్తారో జ్ఞాపకం తెచ్చుకుని- తన హస్తాన్ని నడుంచుట్టు పోనిచ్చాడు, ప్రయత్న పూర్వకంగా.

ఆమె అతని కన్నుల్లోకి చూస్తూ కదలేదు, మెదలేదు.

“వద్దండీ, వద్దు”- అన్నదామె సిగ్గుపడుతూ. కన్నులు అశ్రుసిక్తములై నాయి. గట్టిగా అతనిచేయిని తోసివేసింది. వెళ్ళాడో ఆమెను వదిలి వెట్టాడు. అతనికి భావాసవ్యత కలిగింది, సిగ్గుపడ్డాడు. తనపై తనకే వినుగు కలిగింది. హృదయాంతరాళంలో అణగిమణియుండిన ఉన్నత ఆశయనూర్తి జాగృతయైన కారణంచేతనే ఈ భావాసవ్యత, సిగ్గు తనకు

సంభవించాయన్న సంగతి అతడు గమనించియుండవలసింది. కాని అది ఈ చేతగానితనంవల్ల సంభవించిన దుష్ఫలితాలనకున్నాడు. అందరు పురుషులూ అట్టిస్థితిలో ఎలా ప్రవర్తిస్తారో తానూ అలాగే ప్రవర్తించియుండవలసినదని అనుకున్నాడు. మళ్ళీ ముందుకు పరిగెత్తి ఆమె బుగ్గలమీద ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

ఆ నాడు మల్లెవారుగూటున పెట్టుకున్న ముద్దువంటిది కాదిది. నేటి తెల్లవారుగూమున చచ్చి ఆవరణలో ముద్దుపెట్టుకున్న ముద్దువంటిదీ కాదిది. ఇదిఒక భయంకరమైన ముద్దు. దానిలోని భయనవృత్తిని ఆమె అనుభవించింది.

అతడు భోజనశాలలోనికి వచ్చాడు. మేనల్లలు ఉచితరీతిని ముస్తాబై వున్నారు. ఇంటివైద్యుడు, మరొక పొరుగింటి వైద్యునిషికూడా వున్నారు. అంతా మామూలుగానే ఉంది. వెళ్లడో వచ్చడంలా మూత్రం ఒకటుపాను రేగుతోంది. భోజనంమూను ఎవరేమి మాటాడుతున్నారో అతనికి అర్థం కావటంలేదు. తన్నెవరైనా ఏదైనా ప్రశ్నవేస్తే ఏదో తోచిన జవాబు చెప్పేస్తున్నాడు. ఎప్పుడూ మస్టావానుగురించే ఆలోచన! శ్రోవలో ఆమెను పట్టుకుని ముద్దుపెట్టుకున్నప్పటి ఆవేశ తీవ్రతనే స్మరిస్తూవున్నాడు. తదితరమేమీ అతనిపనుస్సులు చొరటంలేదు. అతడు గదిలోకివచ్చినప్పుడు చుట్టూ కలయడాడలేదు. కాని ఆమెకూడా అక్కడే ఉన్నట్టు తెలుసుకున్నాడు. అక్కడ వున్నంతసేపూ ఆమెవైపు చూడకుండా ఉండటానికి విశేషప్రయత్నం ఆవసరమైంది.

భోజనానంతరం తనగదిలోకి వెళ్లాడు. అటూఇటూ పచార్లుచేశాడు. ఇంట్లో ఏ కాస్త అలికిడి అయినా వొళ్ళంతా చెవులై వింటున్నాడు. పరిచితములైన ఆమె అడుగు సవ్వడులకు ఎదురుమాస్తున్నాడు. అతనిలోని పశుత్వం పూర్తిగా విజృంభించింది; మూడేళ్ళనాటి అతనిలోని ఆధ్యాత్మిక తత్వాన్ని, ఆ తెల్లవారుగూమున తలెత్తిన ఆధ్యాత్మిక తత్వాన్ని ఈ పశుత్వం అణచివేట్టేసింది. ఇప్పుడీ పశుత్వమే అతనిలో ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యం వహించింది.

రోజంతా ఆమెకోసం తనాతనా పడుతూవున్నా ఆమెను కలుసుకోటం తలెత్తించలేదు. ఆమె తన కంటపడకుండా వైదొలగి దిరుగుతోంది కామాలు!

సాయంత్రమప్పుడు ఆమె అతని గదికి ప్రక్కనే ఉన్న మరో గది లోకి రావలసి వచ్చింది. ఇంటి వైద్యుణ్ణి ఆ రాత్రి ఆక్కడే ఉండిపోమ్మ న్నారు. ఆయనకు పక్క వెయ్యటానికి వచ్చింది మస్లావా. ఆమె వెనుకనే నెక్లూడో కూడా గదిలోకి వెళ్ళాడు. మెల్లిగా అడుగులు వేసుకుంటూ, ఊపిరి బిగబట్టి వెళ్ళాడు ఏవో మహానేరం చేయబోతున్నవాడులాగ.

ఇంటి వైద్యునికోసం వేసిన పక్కమీద రెండు అమర్చబోతూ ఉన్నదామె. ముందు దానికి శుభ్రమైన గలీబు తొడగబోతూ ఉంది. గలీబు తెరచి రెండు మోచేతుల వరకూ దానిలో పెట్టింది. ఇంతలో వెనక్కు తిరిగి నవ్వింది. అది పూర్వంవలె ఆనంద నూచకమైన మంబహాసంగా కాదు. భయగ్రస్తం, దయనీయం అయిన చిరునవ్వు. “నువ్వు చేయగోయేది తప్ప” అని ప్రబోధిస్తున్న దా చికిలినవ్వు. అతడు కాసేపు ఊరుకున్నాడు. గుండెలో అప్పటికీ సశో-అసమ్మత పెనగులాటకు అవకాశం ఉండింది. పవిత్ర ప్రేమ ఆమె తరఫున వట్లా పుచ్చుకుని, ఆమె ఆశయాల్ని గురించి, భావిశీలతాన్ని గురించి—మెల్లిగానైనా వాదించింది. దానికి ప్రతకక్షిగా మరోవాణి బయలుదేరింది. “జాగ్రత్త! సుఖం, భోగం లభించగల ఈ అవకాశాన్ని జారవిడుచుకోవద్దు” ఈ రెండోవాణి మొదటి దాన్ని పీకనొక్కేసింది. అతడు కృతనిశ్చయమై ఆమెకు సమీపించాడు. అదుపు మీరిన ఒక ప్రబల-భయంకర పాశవిక మోహం అతన్ని ఆవేశించింది.

ఆమె నడుముచుట్టూ చెయి వైసవైచి మంచంమీద కూచోబెట్టాడు. ఇంకా చేయవలసిందేమో ఉన్నదన్నట్టు ఆమె సక్కినే తానూ కూచు న్నాడు.

“వొదిలిపెట్టండి, నన్ను పోనీయండి” అని ఆమె దయనీయంగా పలి కింది. “అదిగో మెట్రేనా వస్తోంది” అన్నది. ఎవరో నిజంగా వస్తున్నట్టే ఉంది.

“అయితే సరే, ఈ రాత్రి నీ దగ్గరకు వస్తాను. ఒంటరిగానే ఉంటావు కదూ!”

“ఏమిటి మీ ఉద్దేశం! ఎట్టే! ఉహుఁ. ఉహుఁ” అన్నదామె. కాని అవి పెదవులమీదనుంచి వచ్చినమాటలే. అపాద మస్తకమూ నూతనా వేశ వికంపితమైన ఆమె శరీరం చెబుతోన్న కథ వేరు.

“మేలేనా వచ్చింది. ఆమె ఒక చుప్పటి తెచ్చింది. నెక్లూడోకైపు మందలిస్తున్నట్లుగా చూసింది. సరిగా చూడకుండా ఎక్కడ చుప్పటో తీసుకు వచ్చినందుకు మస్లోవాకు కోపం చేసింది.

నెక్లూడో మాటాడకుండా బైటికి వచ్చేవాడు. స్వీయంగా పడలేదు. మేలేనా చూపులోని మందలింపు గ్రహించాడు. ఆ మందలింపునికే లగిన కారణం ఉన్నదని అతనికి తెలియ. తాను తక్కువ వేస్తున్నట్లు గ్రహించాడు. కాని మస్లోవా యెడల ఉండవలసిన పవిత్ర ప్రేమను అణగారేస్తేనే ఒక కొత్త పోలిక కట్టి ఒక్కటే ఇప్పుడు పరిచిలో ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యం వహించి ఉంది. ఈ పశుత్వ తృప్తికోసం అకశ్యం తానేవో చేయాల్సి. అందుకు ఆవ కాళాన్ని ఎలా పొందుతానా అని ఆలోచిస్తున్నాడు.

ఆ సాయంత్రమంతా తన గదిలోకి, బైట వరండాలోకి అటూ ఇటూ తిరిగాడు. ఆమెను ఏకాంతంగా ఎలా కలుసుకోవాలన్నది ఒక్కటే ఆలోచన ! కాని ఆమె అతని కంట పడలేదు. నైగా మేలేనా ఆమెమీద ఒక కన్ను వేసే ఉంచింది.

౧౭

బ్రాగా చీటి పడింది. ఇంటి వైద్యుడు వెళ్ళి తన గదిలో పడుకున్నాడు. మేనత్తలు తమ గదిలో విశ్రమించారు. మేలేనా కూడా వాళ్ళ దగ్గరే ఉన్నదని నెక్లూడోకు తెలుసు. కాబట్టి పరిచారికల గదిలో మస్లోవా ఏకాంతంగానే ఉంటుందని ఊహించాడు. వెంటనే పసారాలోకి వచ్చాడు. అంతా చీటిగా ఉంది. పొగమంచు వ్యాపించి ఉంది. వంద అడుగుల దూరాన కొండ పక్కగా ప్రవహిస్తోన్న నది విచిత్రంగా కట్టిస్తోంది. అది మంచుగడ్డలు పగులుతోన్న చప్పుడు. నెక్లూడో మెట్టు దిగి పరిచారికలుండే గది కిటికీవద్దకు వచ్చాడు. గుండె విపరీతంగా కొట్టుకుంటోంది. తన హృదయ ఫుట్టి ధ్వజాలు తనకే వినిపిస్తున్నాయి. నెట్టూర్పులు పుచ్చుతున్నాడు. గదిలో ఒక చిన్న దీపం వెలుగుతోంది. డేవిల్ ముందు కూచుంది మస్లోవా. ఏమో ఆలోచిస్తోంది. నెక్లూడో కిటికీ దగ్గరే చాలాసేపు నిల్చున్నాడు. ఆమె ఏమిచేస్తుందో చూడాలని కోరిక. ఒకటి రెండు నిమిషాల వరకూ ఆమె కదలేదు. చివరకు చుఖం ఎత్తింది. నవ్వుకుంది. తన్ను తాను మందోంచుకుంటు

న్నట్టుగా తల ఊపింది. కూచున్న భంగిమ మార్చింది. చేతులు బల్లమీద పెట్టి ఎదురుగా చూస్తూ కూచుంది తడేసింగా. అతడక్కడే నిల్చుని ఆమెను పరికిస్తూ ఉన్నాడు. తన గుండె చప్పుడు, దూకాన్ని వస్తున్న నదీ తిరంగ రవాలు వింటున్నాడు. ఆ నది దగ్గర, పొగ మంచులో వీచో నిరంతరపు ప్రకృతి వ్యాపారం సాగుతోనే ఉంది. మంచుగడ్డలు ఒకదాని కొకటి డీకొని, ముక్కలు ముక్కలుగా పగిలిపోతూ, వింత వింత శబ్దాల్ని పుట్టిస్తున్నాయి. అవి నీళ్ళలో జారి పడిపోతూ చప్పుడు చేస్తున్నాయి. ఈ చప్పుడులన్నీ కలిసి ఎవరో వెక్కి వెక్కి- ఏడుస్తున్నట్టుగా తోపిస్తున్నాయి.

మస్టావా ముఖ కవళికలో వీచో గంభీరత ! వీచో బాధ ! తీవ్రతరమైన హృదయ మథనం వ్యక్తమౌతున్నది. అది చూసి నెహ్రూడో జాలిపడ్డాడు. కాని అదేమిటో మరి, ఈ జాలి అతని వాంఛల్ని మరింత మండించాయి. గాఢవాంఛ అతన్ని ఆవేశించింది.

వెళ్ళి తలుపు తట్టాడు. విశ్వచ్ఛక్తి నోకినట్టు ఆమె ఉలికిపడిపోయింది; శరీరమంతా కింపించింది. భీతాహంగా చూసింది. చిహ్నాలన లేచి కిటికీ దగ్గరకు వచ్చింది. గాజుపలక గుండా అతన్ని చూసి గుర్తించింది. ఆమె ముఖంలో ఎన్నడూ లేని గంభీరాన్ని నెహ్రూడో చూశాడు. అతని చిరునవ్వుకు బదులుగా ఆమె కూడా చిరునవ్వు పెట్టింది. కాని ఆమె హృదయంలో భయమేకాని నవ్వులేదు. సైగచేసి పిల్చాడు ఆమెను - పెరటలోనికి రమ్మని - ఆమె తల అడ్డంగా తీప్పి, కిటికీదగ్గరే నిల్చుంది. గాజుపలకకు దగ్గరగా ముఖంపెట్టి ఆమెను పిలువబోయాడతడు. కాని ఆమె ద్వారం కేసి తిరిగింది. ఎవరో ఇంట్లోనుంచి ఆమెను పిల్చారు - నెహ్రూడో కిటికీ దగ్గరనుంచి కదలిపోయాడు.

పొగమంచు దట్టంగా వుంది. నాలుగడుగులుదాటి వెళ్ళితే కిటికీ కనుపించదు. దీపపు వెలుగుమాత్రం ఎర్రని ముద్దలా కనిపిస్తుంది. నది దగ్గరనుంచి మంచుపెళ్ళలు పగిలి, నీళ్ళలో రాలుతూన్న చప్పుడు వినిపిస్తూనే వుంది. దూరాన పొగమంచులో ఒకకోడి కూసింది. దానికి జవాబుగా మరొకకోడి కూసింది. దానితో ఊళ్లోవున్న కోళ్లన్నీ కూయసాగినవి. వాటి అన్నింటి కూతలు కలిసి ఒక్కమాత్రంగా పరిణామం చెందాయి. ఆ రాత్రి కోళ్ళకూయటం అది ఊడోసాది.

కాసేపు నెక్లూషో యింటి వెనుకకైపు మూలపచ్చాడు చేశాడు. చివరకు మళ్ళీ కిటికీదగ్గరకు వచ్చాడు. దీపం వెలుగుతూనేవుంది. ఏమి చేయాలో తోచక ఆమె అలాగే కూచుని ఆలోచిస్తూనేవుంది. అతడు రాగానే ఆమె తలయెత్తింది. అతడు గాఢపలకమీద చప్పుడు చేశాడు- అది ఎవరోహడా తెలుసుకోకుండానే ఆమె గదిలోనుంచి పారిపోయింది. వెనుకకైపు తలుపు తెరచినట్టు చప్పుడైంది. ఆ పక్కన వసారాలో ఆమెకోసం కామచుని వున్నాడు. రాగానే మాటాడకుండా సందిట పట్టుకున్నాడు. ఆమె అక్కడ కరుచుకుంది. మొగమెత్తి, పెదవులిచ్చి, ముద్దుల్ని స్వీకరించింది. పక్కవసారాలో ఒకమూల నిల్చువున్నా రిద్దరూ. తీరని నిపుల వాంఛాత్మక అరున్ని బాధిస్తోంది.

మళ్ళీ లోపల తలుపు తెరచిన చప్పుడైంది. “మస్లావా!” అని కోపంగా కేకచేస్తోంది మెల్లీనా.

ఆమె అతని కాగిలి చీల్చుకొని గబగబా పారిపోయింది ప్రచారికల గదిలోకి. లోపల తలుపు గడియనేసిన చప్పుడైంది. మళ్ళీ అంతా నిశ్శబ్దం! దీపపు వెలుగు మాయమైంది. పొగమంచు మాత్రం తీవ్రంగా వ్యాపించు కొస్తోంది. నది దగ్గర ధ్వనులు యధావూర్వంగానే ఉన్నాయి. నెక్లూషో తిరిగివచ్చి ముఖద్వారంగుండా ఇంట్లోకి వెళ్ళాడు. కాని నిద్రపట్టదు. మళ్ళీ లేచి బయలుదేరాడు. మెల్లీనా తన గదిలో గుర్రు తీస్తోంది. ఆ పక్క గది ముందుకు వెడుతున్నాడు. ఇంతలో మెల్లీనా దగ్గరికి, అతని గుండె - గోయింది. ఒక అయిదు నిమిషాలు అక్కడే మొద్దులా ఉండిపోయాడు. మళ్ళీ గుర్రుతీయసాగింది. మెల్లిగా మస్లావా గది ద్వారందగ్గరకు చేరాడు నెక్లూషో. లోపల నిశ్శబ్దంగా ఉంది. ఆమె మేల్కొనే ఉండాలి; లేకపోతే ఆమె ఉచ్చాస నిశ్వాసాలు వినిపించేవే. మెల్లిగా “మస్లావా!” అని పిచ్చాడు. ఆమె చివాలున లేచింది. వెళ్ళిపొమ్మని కోపగించుకుంటున్నట్టుగా ఇలా పలికింది.

“ఏమిటి మీ ఉద్దేశం? ఏం చెయ్యాలోనీ? మీ మేనత్తలు చింటాగు సుమీ!” ఇవీ ఆమె పలికిన మాటలు. కాని, “కానీ దాన్ని” అని చెబుతున్నట్టుగా ఉంది ఆమె శరీరం యావత్తూ. ఇదే అతనికి వినిపించింది.

“తలుపుతీ! ఒక్క నిమిషం! బ్రతిమాలుతున్నాను” వీమి పలుకుతున్నాడో కూడా అతనికి తెలియదు.

లోపలనుంచి మాటమాట లేకు. ఆమె చేయి గడియారానికి వాలిన సుశబ్దం వినిపించింది. గడియారం తీసిందామె. అతడు లోపల ప్రవేశించాడు. పడక దుస్తులో ఉన్న ఆమెను గట్టిగా కాగిలించుకున్నాడు. అమాంతం ఎత్తుకుని బైటికి తీసుకువచ్చాడు.

“వీమిటని? ఏం చేస్తున్నారు?” అన్నదామె నిమ్మలంగా. అతడామె మాటల్ని తెక్కచేయలేదు. తన గదిలోకి ఎత్తుకుపోయాడు.

“ఉహూ. వద్దు. నన్ను పోనీయండి” అంటుందామె అతనిని గట్టిగా కరచి పట్టుకుని.

*

*

*

కొంతసేపటికి ఆమె వలుకుతూ, అతని మాటలకు సమాధానం చెప్పకుండా, మౌనముద్ర వహించి—అతని వదిలి వెళ్ళిపోయిన తరువాత, అతడు మళ్ళీ వసారాలోకి వెళ్ళాడు - జరిగిన సంఘటనలోని అంతరార్థాన్ని అవగతం చేసుకునేందుకు.

తెల్లవారబోతున్నట్టుంది. నది దగ్గర రోదన ధ్వనులు బాస్తీ అయి పోయినాయి. పొగమంచు బాగా కిందికి దిగింది. వైన చంద్రబింబం మసక మసకగా వెలుగుతోంది.

“ఈ జరిగిన వ్యవహారంలోని భావం వీమిటి? అపార సుఖాన్ని అనుభవించానా? దురదృష్టపు కూపంలో పడ్డానా?” తన్ను తాను ప్రశ్నించుకున్నాడు నెక్లూడో.

“ఇది అందరికీ కలిగే అనుభూతే. అందరూ ఇలాగే చేస్తారు” అని తనకుతానే సమాధానం చెప్పుకున్నాడు; వెళ్ళి పడుకుని నిద్రపోయాడు.

౧౮

మర్నాడు స్కోట్లెట్ వచ్చాడు. మంచి హుమరస్ మనిషి. షార్ప్ డ రీతులు తెలిసినవాడు. అతని నాజూకు తనానికి, ఉదారస్వభావా

నికి, చలాకీతనానికి, ముఖ్యంగా ఆతనికి నెక్లాడోవోవ్చుల ప్రేమకు మేనత్తలు సంతోషించారు.

స్కోన్ బిక్ చూపిన దౌనాధ్యానికి మేనత్తలు సంతోషించారు గాని, అది మరీ అతగా ఉండడం వాళ్ళకు కలుగుతూ తోచింది. వాళ్ళింటికి ఎవరో గుడ్డివాళ్లు వస్తే స్కోన్ బిక్ వాళ్ళకు ఒక రూబల్ ఇచ్చాడు. ఇంట్లోవున్న వాళ్లందరికి 15 రూబల్స్ మామూళ్ల క్రింద పంచివెట్టాడు. గోఖునా పెంపుడు కుక్క కాలికి దెబ్బతగ్గి నెక్లాడు కాదురూపుడే తన జీత ఆదాయ నిల్గు జేబునుమీలు చించి కట్టు కట్టాడు. ఆ రోజుకు రుసుళ్ళు దళుకు 15 రూబల్స్ ఖరీదు ఉంటాయని స్కోన్ చూపు తెలుసు. ఇంక పెద్ద బోదా ర్యాన్ని ఆ యింటి ముగిలి దొరనాడు అదిచుక్కెడూ చూసి నవ్వలేదు. స్కోన్ బిక్ లోకులకు 2 లక్షల రూబుల్స్ బాక్ ఉన్నాడని-ఆ బాక్ ని తన జీవితంలో చెల్లించబోవటం లేదని-ఆ ముగిలి దొరనాడుకు తెలియదు. అలాంటప్పుడు ఒక పాతక, ముప్పుయి రూబల్స్ ఆతనికోక డెస్కులో విషయంకాదు.

స్కోన్ బిక్ వచ్చిననాటి పగటిపూట మాత్రమే ఉన్నాడు. ఆ రాత్రే అతడూ, నెక్లాడో కలసి బయలుదేరారు. వాళ్ళ వైశ్యం చాలా ముందుపోయి ఉంటుంది. వాళ్ళకున్న సెలవులు కూడా అయిపోయాయి.

ఆనాడు నెక్లాడో హృదయంలో రెండు భావాలు అవినాశముగా వెనగులాడినవి. గతకాత్రి సంఘటన మరపురానిది. తనివి తీసుకోయినా కొంతవరకైనా నెరవేరిన ఆ తీవ్ర హాళివికి వాంఛాసంబంధమైన అలజడి ఒకటి రేగుతూనే వుంది. తానేదో తప్పుచేశానని-ఆ సుకోసం కాకపోయినా తనకోసమైనా దానిని సరిదిద్దుకొనవలసిన అవ్యక్తత వున్నదని ప్రేరేపణ కూడా రేగింది.

నెక్లాడోకు స్వాగ్ధము పారం ముట్టిన దశ అది. తన్ను గురించే తప్పు తదితరమైన ఆలోచనలే లేదతనికి. తాను చేసిన పనికి పరులు నిందిస్తారేమో అని భయం తప్పు చుస్తోవా సంగతేమిటి? ఆమె గతి ఏంకావాలి? ఆనే సంగతే అతనికి తట్టలేదు.

ఆమె తోటి తనకుగల సంబంధాన్ని స్కోన్ బిక్ పసిపట్టినట్లు తోచింది నెక్లాడోకు. అందు కతడు సిగ్గుపడలేదు. గర్వించాడు.

స్కోన్ బక్ మస్టావాను చూసిన తర్వాత సెక్లూడోతో ఒకసారి ఇలా అన్నాడు. “ఓహో! నీ మేనల్లల ఇంటినిద ఎంగుతు ఇంత ప్రీతో— వారంగోజులు గడచినా ఎంగుతు ఇక్కడనుంచి కడలలేకపోతున్నావో నా కళ్ళం అయిందీ. అవును ఆత్మర్యమేముంది? నే నైనా అలా చేసేవాడినే. ఆమె చెడ్డ అందగత్తె సుమీ!”

మస్టావావై తనకుగల మోహం పూర్తిగా తీరకుండానే వెళ్ళిపోవడం సెక్లూడోకు కించగానే వుంది. కాని తప్పనిసరిగా వెళ్ళిపోవలసిన పరిస్థితి వీర్పడటం కూడా ఒకందుకు మంచిగానే తోచింది. మస్టావాతో ఇలాంటి రహస్య బాంధవ్యాన్ని ఎంతకాలమో కొనసాగించలేదు గదా! ఇట్టిదానికి యీ విధంగా స్వస్తి జరగడం మంచిదే ననుకున్నాడు. కొంత డబ్బు ఆమె కివ్వటం మంచిదని తోచింది. ఆమె కోరిందని కాదు, ఆమెకు కావాలనికాదు, ఆమెను తాను ఉపయోగించుకొన్న తర్వాత ఏమీ ఇవ్వకుండా తాను వెళ్ళిపోవడం తన నిజాయితీకి భంగం ఆచుకున్నాడు.

సాంఘికంగా తనకున్న హోదాను, ఆమె స్థితిని పోల్చి చూసుకుని ఎంత ఇన్నే జౌదార్య మనిపించుకుంటుందో నిర్ణయించుకున్నాడు. మధ్యాహ్న భోజనానంతరం ఆమెకోసం పక్క వసారాలో కాచివున్నాడు. ఆమె అతన్ని చూచి, బుగ్గలు జేపూగించి ముందుకు సాగిపోయింది, “పరిచారికల గది తీసేవుంది జాగ్రత్త! అన్నట్లుగా ఆ దిక్కుకు కనురెప్ప లెగురవైచి. కాని అతడామెను ఆపి “నేను వెళ్ళిపోతున్నాను. నీకు చెప్పిపోవడానికి వచ్చాను” అన్నాడు-తన చేతులోవున్న కవరు ఊపుతూ. ఆ కవరులో ఒక వంద రూబుల్సునోటు ఉంచాడు.

ఆమె అతని భావం గ్రహించింది. చెయ్యి అడ్డంగా ఊపింది. ఈయ వచ్చిన అతని చేయిని వెనక్కు తోసింది.

“తీసుకో. తీసుకోవాలి తప్పదు” అని గొణుగుతూ, కవరును ఆమె గొనుకు వున్న పక్కజేబులో తోసి, గబగబా తన గదికి పరుగెత్తుకు పోయాడు ఏదో దెబ్బ తగిలిన వాడివలె. చాలాసేపటి వరకు అటూ-ఇటూ ఏదో బాధపడుతున్న వాడివలె గొణుక్కుంటూ పచార్లు చేశాడు. “ఇంత కంటే నే నేమి చేయగలను? అందరికీ కలిగే అనుభూతి వంటిదే ఇది. స్కోన్ బక్ కు పంతులమ్మతో జరుగలేదా? గ్రెహబాబాయికి జరిగింది. నా

తండ్రి పల్లె ప్రాంతంలో ఉంటున్నప్పుడు ఒక చైతుష్టితో సంబంధం ఏర్పడింది. ఆమెకు ఒక కొడుకు కూడా కలిగాడు. వాడికి 'మిటింకా' ఇష్టమిట. బతికే వున్నాడు. ప్రతివాడూ అలాకే చేస్తున్నప్పుడు నేను దేసిందిమాత్రం తప్పేముంది?" ఇలా అనుకుంటూ మనశ్శాంతిని పొందుదామని వ్యక్తప్రయత్నం చేశాడు. జరిగిన సంఘటన అతని అంతరాత్మను దగ్ధంచేసివేసింది.

నిజానికి తాను నీచంగా, క్రూరంగా, విరికివాడుగా ప్రవర్తించినట్లు అంతరాత్మ లోతుల్లో భవనితూ వుంది. ఈ సంఘటన తనకు జ్ఞాపకం ఉన్నంత కాలమూ తాను లోకిం మఖం చూడలేదు; ఇతరుల తప్పుల్ని ఎంచలేదు; ఇదివరకులాగ తానొక ఉన్నతాశయాలుగల ఉదార వ్యక్తి అనుకుంటూ దైర్యంగా, కులాసాగా జీవించి గడపలేదు. కాబట్టి ఈ సన్నివేశాన్ని గురించి తలచుకోకూడదు. దాన్ని మరచిపోవడంలో విజయం పొందాడు నెహ్రూజీ. తన ఉద్యోగం, కొత్త పరిసరాలు, నూతన మిత్రవర్గం అందుకు సహాయ భూతములై నాయి. రోజూలు గడిచినకొద్దీ యీ విషయ స్మరణ తగ్గిపోయింది; చివరి కితను పూర్తిగా మరచిపోయాడు.

యుద్ధానంతరం నెహ్రూజీ ఒకసారి మస్లావాను కలుసుకుందామన్న కోరికతో మేనల్లల యింటికి వచ్చాడు. ఆ పిల్ల తమ కొలువులోనుంచి అప్పుడే వెళ్ళిపోయిందనీ, ఎక్కడో ఒక శిశువును ప్రసవించిందనీ, ఆ తన వాత మనిషి పూర్తిగా చెడిపోయిందనీ మేనల్లలు చెప్పారు. అదంతా విని నెహ్రూజీ చాలా బాధపడ్డాడు. ఆమె ప్రసవించిన కాలాన్నిబట్టి పుట్టిన బిడ్డ తనదే అయివుండవచ్చు; కాకిపోనూ వచ్చు. మేనల్లలు మస్లావాను గురించి చాలా చెడుగా చెప్పారు. తల్లి బుద్ధి దానికి సంక్రమించిందన్నారు. ఈ మాటలు నెహ్రూజీకు సంతోషాన్నే ఇచ్చాయి. ఎందువల్లనంటే, తన తప్పు ఎగిరిపోయింది. ఆపరాధం అంతా తన మీదకుంచి తొలగిపోయింది.

"మొట్టమొదట ఆమె, ఆమె బిడ్డ ఎక్కడ వున్నారో తెలుసుకుందామని కొంత ప్రయత్నించాడు. కాని ఆమెను గురించి స్మరించినప్పుడల్లా ఒక బాధ, సిగ్గు కలుగుతున్నందువల్ల ఆ ప్రయత్నం మానివేశాడు. మళ్ళీ ఆ పాపాన్ని తలచుకోకుండా మరచిపోదామనే ప్రయత్నించాడు.

ఇప్పుడు మళ్ళీ కోర్టులో మస్లావా ప్రత్యక్షం అయిన కారణాన వెనుకటి గాధ అంతా నెహ్రూజీకి మనస్సులో తివ్విపోసినట్లయింది. ఈ మహా

పాపం అంతగా త్వణో మోక్షా పదిసంవత్సరాలు గడిపాడు. తన నిర్దాక్షిణ్యతను, క్రూరతను, పిరికితనాన్ని ఒప్పుకుంటే తీరవలెననిపించింది. కాని అంత దైర్యం, నైతికబలం లేవు. ఈ పూర్వగాథ అంతా ఆమెగాని, ఆమె క్షీణతగాని కోర్టులో బయటపెడతారేనూ—ఇంతమందిలో తన్ను సిగ్గుపర్చుతారేమో—అన్న భయం అతనిలో సందడిచూపే వుంది.

౧౯

ఇటువంటి మరణితిగో నెక్లడో కోర్టువిడిచి బైటికి వచ్చాడు. జూరీల గదిలోకిపోయి, కటికీదర్గర కూచున్నాడు. చుట్టూ జూరీలందరూ పిచ్చాపాటీ మాటాడుకుంటూ ఉంటే నెక్లడో వింటూ సిగ్గుచెల్లు కాలుస్తున్నాడు.

వర్తకశిఖామణి స్మూక్విచ్ గురించి, అతనికి భోగ వనితలమీద గల ఆసక్తినిగురించి విచర్చిస్తున్నాడు. జూరీలవెద్ద ఏవో సారకాయలు కోస్తున్నాడు. పీటరు యూడీయునితో హాస్యాలు ఆడుతున్నాడు; ఇద్దరూ పగలబడి నవ్వుతున్నారు - ఎవరైనా ఏదైతే నా అడుగుతున్న ప్రశ్నలకు నెక్లడో టూకీజవాబులు చెప్పేసి ఊరుకుంటున్నాడు.

సహజమైన వంకరసడకలతో గుమస్తా వచ్చి - జూరీలందరూ మళ్ళీ కోర్టుకు హాజరుకావలసిందిగా కోరాడు - నెక్లడోకు భయం కలిగింది. విచారించటానికి కాదు - విచారించబడటానికి తాను కోర్టుకు వెళ్ళుతున్నట్టనిపించింది - నలుగురిలో తలయెత్తుకు తిరిగే తాహతుతేని పరమదుర్మార్గం తాననిపించింది. కాని అలవాటు చొప్పున సహజ కీచిని తెచ్చుకుని కోర్టులో ప్రవేశించాడు. మంటపంమీద తన కుర్చీలో, కాలుమీద కాలు నేనుకుని, చేతిలో కళ్ళకోడు విలాసంగా పట్టుకుని కూచున్నాడు.

బైటిలకూడా తిరిగివచ్చి యథాస్థానాల్లో కూచున్నారు. కొన్ని మాత్రం కొత్తముఖాలు కనిపిస్తున్నాయి. వాళ్లు సాక్షులు - కొయ్యిస్తంభాల ముందు ఒక లావాటి శ్రీ కూచుని ఉంది. మస్టావా ఆమెనే తడేకంగా చూస్తూఉండటం నెక్లడో గమనించాడు. వెల్వెట్ జాకెట్టు, సిల్క్ గౌను - వేషం అడంబరంగా ఉంది. తలకొక ధనురాకారపు ఆభరణం

ఉంది; పట్నంలోని పెద్ద పక్షపులింటి యజమానురాలు అది. ఆ పక్షపులింటిలోనే మల్లావా ఉంటోంది. ఇప్పుడామెను సాక్షులకోసం పిలిపించారు.

సాక్షులు తీసుకోటం ఆసంభవమైంది. సాక్షులంతా తమజేర్లు, మఱిం మొదలైన వివరాలన్నీ చెప్పారు. సాక్షులుబహుదా ప్రమాణాలు చేయాలా? అక్కణ్ణేదా? అని కొంతకేసు వివాదం జరిగిసమీపట—చుట్టి మతగురువు శిలువ పుచ్చుకుని, నుహా ధునకార్యం చేస్తున్నానన్న విశ్వాసంతో తయారైనాడు. అందరిచేతా ప్రమాణాలు చేయించాడు.

ప్రమాణాలు అయిన తరువాత పక్షపులింటి యజమానురాలు ఒక్క కేటీవాను తప్ప మిగిలిన సాక్షులందరినీ తైటికి తీసుకుపోయారు. కేసును గురించి ఆమెకు తెలిసినంతా చెప్పమని కోర్టు ఆజ్ఞాపించింది. ఆమె ప్రతివాక్యానికి తలఁచుతూ, మందహాసాలు చిలుకుతూ, తెలివితేటలతో ఆమూలాగ్రం చెప్పింది - మొదట హోటలు నాగెన సైమన్ వచ్చి, సైమన్ రియా వద్దకునికోసం ఒకపిల్లను పంపించమని అడిగాడు. తాను మల్లావాను పంపింది. మరి కానేపటికి మల్లావా తిరిగివచ్చింది వద్దకునితో సహా. అప్పుటికే అతడు బాగా భ్రమలెక్కి వున్నాడు—ఈ మాట అంటూ ఆమె నవ్వింది—ఇప్పుడ వచ్చినట్టు తాగుతూ పక్షపులిల్లతో జల్లు చేస్తున్నాడు. డబ్బు అయిపోయింది. మల్లావాను తినిగదికి పంపాడు - ఆ పిల్లంటే ఆప్యాయత—ఈ మాట అంటూ ఆవిడ మల్లావాకేసి మాచింది.

ఈ సందర్భంలో మల్లావా నవ్వికట్టు నెళ్ళాడొడు తోచింది. అదిని కి సహ్యం అనిపించింది. ఏదో బాధతోబాడిన భావానుభూతివలతోనాడు.

“మల్లావానుగురించి నీ యభిప్రాయం ఏమిటి?”—మల్లావా తనపుట్టిడను అడిగాడు భిడియపడుతూ. జడ్జి కావాలని ప్రయత్నిస్తున్న ప్లిడరాయన.

“ఆమె చాలమంచిది. చదువుకుంది. మాట, మర్యాద తెలిసినపిల్ల. ఒక గొప్పయింట్లో పెరిగింది. ఫ్రెంచిభాష బాగా చదువుతుంది. అప్పుడప్పుడు ఒకగుక్క ఎక్కువగా తాగుతుంది. కాని వాళ్ళుచరచి వుండ దెప్పిడూను. చాలా మంచిపిల్ల.”

మల్లావా కేటీవా ముఖంలోకి చూస్తూఉంది. అకస్మాత్తుగా జూరీ సభ్యులవైపు చూపులు తిప్పింది. చివరకి నెళ్ళాడొమీద వాలాయి. ఆమె

ముఖం గంభీరంగా మారిపోయింది. ఒక కన్ను మెల్ల, రెండు కళ్ళమాపులూ తడేకంగా నెక్లాడో మీదే ప్రసరించాయి. అతికి లోలోపల భయం భయంగా ఉంది. కాని ఆ తేజోవంతములైన కళ్ళమీదినుంచి తనమాపులు మరల్చుకోలేకపోయాడు.

నాటి భయంకరరాత్రి స్థాపకం వచ్చింది. ఆ పొగమంచు - చది దగ్గర మంచుపెళ్ళలు పగిలిన రోదన ధ్వని—తెల్లవారుగూమున ఉదయించిన మసకచంద్రబింబం—అన్నీ సృష్టిపీఠిలో తిళుక్కుమన్నాయి - రెండు శత్రులూ ఆ యావత్తునూ స్ఫురణకు తెచ్చాయి.

“ఆమె నన్ను గుర్తించే వుంటుంది”—అనుకున్నాడు నెక్లాడో. వీదో ఒక ఆహూతాన్ని తప్పించుకోటాని కన్నట్టు వెనక్కు ఒరిగాడు. కాని ఆమె అతన్ని గుర్తించలేదు. ఒక్క చిన్న నిట్టూర్పు విడిచి, ప్రెసిడెంటుకేసి చూచింది. నెక్లాడోకూడా ఒక్కనిట్టూర్పు విడిచాడు.

“అబ్బ, ఈ వ్యవహారం చప్పున ముగిస్తే బాగున్నా” అనుకున్నాడు.

తుపాకి పుచ్చుకుని పొలాల్లోకి వెళ్ళినప్పుడు గాయపడిన పిట్టను చంపవలసివస్తే ఎంతజాలి, అసహ్యం కలుగుతుందో...ఇప్పుడు నెక్లాడోకు అలాగే ఉంది - గాయపడ్డ పిట్ట బుట్టలో తిన్నుకులాడుకుంటూ ఉంటుంది. ఎవరికైనా జాలి కలుగుతుంది - చప్పున దాన్ని చంపేసి, ఆ విషయాన్ని మరచిపోదామనిపిస్తుంది.

అట్టి పగస్పర విరుద్ధభావ పరంపర నెక్లాడో హృదయంలో సంగడి స్తున్నది.

౨౦

నెక్లాడోను ఏడిపించాలన్నట్టుగా విచారణ ఎంతకూ ముగియటం లేదు. సాక్ష్యుల విచారణ చాలాసేపు జరిగింది. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు, ఇరు పక్షాల ప్లీడర్లు బోలెడన్ని అసవసర ప్రశ్నలు వేకారు. సాక్ష్యుల విచారణ ముగిసినతర్వాత ప్రెసిడెంటు జ్యూరీలకు పిల్చి సాక్ష్యంతోసం తీసుకురాబడిన వస్తువుల్ని పరీక్షించ మన్నాడు. చూపుడువేలికి పెట్టుకునే రత్నపు

ఉంగరం - పొడిని డాక్టర్ల పరీక్షించిన ఒక గాజుగొట్టెను-ఈ మొదలైనవి ఇంకా వస్తువులు వున్నాయి.

ఈ వస్తువుల్ని పరిశీలించే ముందు-శవాన్ని పరీక్షించి డాక్టరు లేట్ని విషయాల్ని చదవాలి అని పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు కోరాడు. ఈ తంతు అంతా చకచకా ముగించేసి స్పీస్ పడుచు దగ్గరకు వెళదా: అని వ్రేసిడెంబు తొందర పడుతున్నాడు. డాక్టరు నివేదికను చదవటంవల్ల తలనొప్పికలగటం భోజనానికి ఆలస్యం అవటం తిప్ప ప్రయోజనం ఉండదని అనుకున్నాడు. కాని ఇప్పుడు ప్రాసిక్యూటరు దాన్ని చదవాలి అంటున్నాడు. వ్రేసిడెంబు కాదనలేక సరేనని ఒప్పుకున్నాడు. సెక్రటరీ లేచి చదవవలసి వచ్చింది.

బాహ్యపరీక్షవల్ల తేలిన అంకాలు.

1. సెల్లోక్స్ ఎత్తు 6 అడుగుల 5 అంగుళాలు.

“అబ్బ చాలా ఎత్తుకుమీ!” అన్నాడు వద్దకే శిఖామణి నెక్లాడో చెవిలో.

2. 40 యేళ్ళవాడుగా కనిపిస్తుంది.

3. శరీరం ఉబ్బినట్లుగా ఉంది.

4. మాంసం ఆకుపచ్చగా వుంది; అక్కడక్కడ నల్లటి మచ్చలు న్నాయి.

5. చర్మంమీద బొబ్బలు (కొన్ని చోట్ల చాలా పెద్దవి) ఉన్నాయి.

6. జుట్టు రాగి రంగులో వుంది. వెంట్రుకలు దట్టంగా ఉన్నాయి. కాని ముట్టుకుంటేనే రాలిపోతున్నాయి.

7. గుడ్డు ముందుకు తోసుకొచ్చాయి.

8. ముక్కుల్లోనుంచి, చెవుల్లోనుంచి, నోట్లోనుంచి ఒకరకమైన ద్రవం / ఊరుతోంది.

9. కొమ్ము, ముఖం బాగా ఉబ్బిపోయి మెడ కనిపించటం మేలేదు.

...

...

...

ఈ విధంగా శవపరీక్షకు సంబంధించిన విషయ విస్తృతి నాలుగు పేజీలు 27 పేరాలలో ఉన్నది. మృతకశేటర వర్ణనతో నెక్లాడోకు

పూర్తిగా చిరాకెత్తిపోయింది. మస్లావా బ్రతుకు—శవం ముక్కులోనుంచి ఏదో ద్రవం ఊరటం - గుడ్డు పొడుచుకురావటం - తాను మస్లావాను ఆదరించిన విధం - ఇవన్నీ ఒకేరకానికి చెందిన—అంకాలే ఈ ఒకేరకానికి చెందిన అంశాలలో నిమగ్నమైపోయాడు.

బాహ్యపరీక్ష వివరాలు ముగిశాయి. ప్రెసిడెంటు ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచాడు. గొడవ అమిపోయింది కదా అనుకున్నాడు. కాని సెక్రటరీ అంతర పరీక్షాఫలితాలను చదవసాగాడు. ప్రెసిడెంటు మళ్ళీ తలవాల్చి ఆర చేతిలో నుదురు అడుపుట్టాడు. నెహ్రూజీ పక్కన కూచున్న వర్తకుడు నిద్ర ఆపుకోలేకపోతున్నాడు. కుసుకుపాట్లు తీస్తూ మాటిమాటికి ముందుకు తూలుతూ ఉన్నాడు.

అంతర పరీక్షా ఫలితాలు :

1. ఫుర్రె యెముకిలమీదనుంచి చర్మం తేలిగ్గా వొచ్చేసింది.
2. ఫుర్రెయెముకిలు ఉండవలసినంత మందంగానే ఉన్నాయి. సరియైన స్థితిలోనే ఉన్నాయి.
3. మెదడులో నాలుగంగుళాల పొడవున మచ్చలు ఉన్నాయి.

...

...

...

ఇంకా ఇలా 13 పేరాల గ్రంథం ఉంది. చివర డాక్టర్ల సంతకాలు ఉన్నాయి. డాక్టర్ల చ్చిన అభిప్రాయం చివరి పేరాలో ఉంది; “కడుపు లోను, కేగుల్లోను; కిడ్నీలలోనూ కనుపించిన మార్పుల్ని బట్టి...విషం కలిపిన సారాయం కడుపులోకి పోయినందువల్లనే స్మెల్లోగ్ మరణించివుంటాడని చెప్పటానికి ఎక్కువ అవకాశాలు కనిపిస్తున్నాయి. ఎటువంటి విషం చేత చచ్చిపోయాడు అనే విషయం తేల్చిచెప్పటం కష్టం. కాని పొట్టలో ఎక్కువగా సారాయమే కనిపిస్తున్నందువల్ల విషం కలిపిన సారాయంచేతనే మరణించివుంటాడని అనుకోక తప్పదు.”

“పొట్టలో అంత సారాయం ఉన్నదంటే బాగా తాగిన శక్తి మంతుడన్న మాట!” - అన్నాడు వర్తకశిఖామణి అప్పుడే నిద్రమత్తు వొదిలి.

ఈ నివేదిక చదవటానికి పక్కాగంట పట్టింది. అయినా ప్రాసిక్యూటరు తృప్తిపడలేదు. “ఇంకా లోపలి అవయవాల పరీక్ష చదవనక్కర్లే

దనుకుంటాను" అని వ్రేసిడెంటు అన్నాడు. "ఎవ్వో, చదవాల్సిందే" అన్నాడు ప్రాసిక్యూటరు. చదివింపించటం తన హక్కు అయినట్లు, ఆ హక్కు తాను పొంది తీరవలసిందేనన్నట్లు, ఆ హక్కు మంజూరు కావాలే అన్నది చేసుకుంటానన్నట్లు అతని ముఖ కవచం చెబుతోంది.

పాడుగాటి గడ్డంగల కోర్టు సభ్యుడు అసలే కళ్ళునొప్పిలో బాద పడుతున్నాడేమో పూర్తిగా విసిగిపోయాడు.

"ఇవన్నీ చదవటంవల్ల ఏమిటి ప్రయోజనం? కాలహరణమే గాని ఏమన్నా ఉందా? ఈ కొత్త ఆఫీస్ లంతా ఇంతే. అనవసర కాలక్షేపం చేస్తూ ఉంటారు" అన్నాడు.

బంగారపుఅంచుల ముక్కద్దాలు గల సభ్యుడు ఏమీ మాటాడకుండానే కూచున్నాడు - తన భార్య తల్లగాని, ప్రపంచంవల్లగాని తనకేమీ మేలు చేకూరబోయేది లేదన్నట్లుగా విచారంగా చూస్తున్నాడు.

రిపోర్టు చదవటం ఆరంభం అయింది:

"1088 ఫిబ్రవరి 15 వ తేదీన ఈ క్రిందసంతకం చేసిన నేను మెడికల్ డిపార్టుమెంటువారి అనుజ్ఞప్రకారం 638 సంఖ్య పరీక్ష చేశాను" - గొంతెత్తి బిగ్గరగా చదువసాగాడు కార్యదర్శి, అక్కడ చాలామందిని ఆవరించిన నిద్రమత్తును పారవోలుదామన్న నిశ్చయంతో - "అసిస్టెంటు మెడికల్ ఇన్ స్పెక్టరు సమక్షంలో ఆంతర - అవయవాల పరీక్షను కొనసాగించాను.

1. కుడినైపు ఊపిరితిత్తి, గుండెకాయ (ఆరుపౌనుల బాడీలో ఉన్నాయి.)

2. కడుపులోని భాగాలు (6 పౌనుల బాడీలో.)

3. పొట్ట (6 పౌనుల బాడీలో.)

4. పేగులు (తొమ్మిదిపౌనుల బాడీలో.)

5. కాలేయము, ప్లీహము, కీడ్నీలు (9 పౌనుల బాడీలో.)

వ్రేసిడెంటు సభ్యుల అనుమతి తీసుకుని అన్నాడు -

"ఈ రిపోర్టు ఆంతా చదవటం అనవసరమని కోర్టువారు భావిస్తున్నారు" కార్యదర్శి చదవటం ఆపివేసి కాగితాలు మడిచేశాడు. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు కోపంగా ఏమిటో రాసుకోటం మొదలుపెట్టాడు.

“జూరీసభ్యులు ఇక సాక్ష్యంతోసం వచ్చిన సామగ్రిని పరిశీలించ వచ్చు” అన్నాడు ప్రెసిడెంటు. జూరీలపెద్ద, ఇంకా మరికొందరు లేచి టేబిల్ దగ్గరకు వెళ్ళారు. ఏమిచేయాలో వాళ్ళకే తెలియటంలేదు. ఉంగరం కేసి, గాజుజాడీల కేసి, గాజుకొట్టం కేసి మాస్తూ నిల్చున్నారు. వర్తక శిఖామణి ఆ వుంగరం తనవేలికి సరిచోతుందేమో చూచుకున్నాడు.

“ఉంగరం చాలపెద్దదయ్యా! ఆ సైబీరియా షావుకారు వేలు దోస కాయంతలావు ఉంటుందనుకుంటా” అన్నాడు. అతడు మనోవీధిలో భావిం తుకున్న సైబీరియా వర్తకుని రాక్షసరూపం వింతగాలిపింది.

౨౦

వస్తువుల్ని పరీక్షించటం అయిపోయింది. ప్రెసిడెంటు విచారణ అయినట్టేనని ప్రకటించాడు. తరువాత ప్యాసిక్యూటరు ఉపన్యాసం ఉంది. ‘కాని’మృన్నాడు ప్రెసిడెంటు. “ప్రాసిక్యూటరు కూడా మనిషేగదా! పొగ తాగాలనో భోజనం చేయాలనో ఉండదా? చప్పన ముగించి అందరి మీదా దయ చూపించకపోతాడా” అనుకున్నాడు ప్రెసిడెంటు. కాని ప్రాసిక్యూటరు ఇతరమీదేకాదు, తనమీద కూడా దయ చూపలేదు. అతడో మూర్ఖుడు. దీనికి తోడు పాఠశాలలో చదువు ముగించే నాటికి దురదృష్ట వశాత్తు బంగారు పతకం బహుమానం పొందాడు. విశ్వవిద్యాలయంలో గోమనుల న్యాయశాస్త్రాన్ని చదివేప్పుడు తాను ‘దాస్యం’ గురించి వ్రాసిన వ్యాసానికి బహుమానం వచ్చింది. ఇక అతనికి స్వీయసామర్థ్యంలో గట్టి నమ్మకం ఉంది. మితిమీరిన ఆత్మతృప్తితో ఆత్మవిశ్వాసంతో వ్యవహరిస్తాడు. ఆడవాళ్ళతోటి వ్యవహారాల్లో కూడా కలుగుతున్న జయాలు ఆత్మాభి మానాన్ని బలపరచినవి. దానితో అతని మూర్ఖత క్రుతిమించిపోయింది.

అతడు నెమ్మదిగా లేచి తీవిగా నిలబడ్డాడు. ఒక చేయి టేబిల్ మీద మోపి, చుట్టూ కలియచూశాడు. తిల కొంచెం వంచి, తైదీల చూపుల్ని పరిహరించి—నివేదికలు చదువుతున్నప్పుడు తాను సిద్ధం చేసుకుని వున్న ఉపన్యాసాన్ని ఆరంభించాడు.

“జూరీ మహాశయులారా ! ఇప్పుడు తమ ముందు విచారణ జరుగుతున్న ఈ కేసు చాలా ప్రముఖమైనదని చెప్పాలి—”

పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు ఉపన్యాసం కూడా—పేరు ప్రతిష్టలు పొందిన పెద్ద పెద్ద అడ్వోకేటుల ఉపన్యాసాలవలె, ప్రజలందరూ గ్రహించదగిన ప్రాముఖ్యత కలదిగా ఉండాలని ఆతని కోరిక. అయితే అక్కడికి వినవచ్చిన ప్రజలు ఎంతోమంది లేరు. ఒక టుట్టుపనికికై, ఒక వంటలక్క, సైమన్ సోదరి ఒకతె, ఒక గుర్రపు బండివాడు వీళ్లు నలుగురే ఉన్నారు. అయితే యేం ? పెద్ద పెద్ద వక్తల వలెనే తానూ ఆరంభించాడు. “నే ఆమె వున్న మనో వైజ్ఞానికపు లోతులు తిరచి, సుఘానికి వేరు పూజా దొంగ ఉన్న అంశాలను బైట పెట్టాలి. ఇది ప్రాసిక్యూటరుగారి ప్రధాన తీవాళ్ళకు

“జూరీ మహాశయులారా ! ఇప్పుడు తమ ముందున్న ఈ కేసులోని మన ఈ కథాబాంధవమున పెచ్చు పెరిగిపోతున్న అవినీతికి అనుగుణంగా ఉన్నది. నేటి మన సంఘము ఈ అవినీతి కీలకలను బలియైపోతుఉ

ఇలాగ చెప్పడలచుకున్న అంశాలలో ఒక్కటి కూడా విడిచిపెట్టకుండా, ఎక్కడా గుక్కతిప్పకోకుండా, గంటంపావు వరకూ అనన్యవాధ్యారా ప్రవాహాన్ని చిమ్మేకాడు.

మధ్యలో ఒక్కసారి మాత్రం నీళ్లు నములుతూ కాసేపు ఆగిపోయాకాని మళ్ళీ వెంటనే అందుకుని ధాటిగా ఉపవ్యసించాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు జూరీలవైపు చూస్తూ లలిత లలితమైన పవోచ్ఛారణతో పలికాడు. మరొకప్పుడు పుస్తకంలో చూసుకుంటూ నిషయాల్ని గుర్తు తెచ్చుకుని మాటాడాడు. మరింకోకప్పుడు పీడగ్లవైపు తిలకిస్తూ దిగ్గరగా గొంతెత్తి చాతుర్వం చూపాడు. కాని ఒక్కసారి కూడా వైబీలకేసి మాత్రం చూడలేదు; వాళ్లు మాత్రం అతని ముఖంలోకే తిదేకంగా చూస్తూ వింటున్నారు. అతడు తన ఉపన్యాసంలో వివిధ వైజ్ఞానిక వాదాలను, సమస్యలను సృశించాడు. పరిణామ వాదం, పిత్రీయ - పరిసరప్రభావాలు, హిప్పొటిజమ్ మొదలైన వన్నీ వచ్చాయి.

ఇంతకూ పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు దృష్టిలో స్కెల్కోవ్ ఉత్తమోత్తముడైన రమ్యన్ సారుడు; ఉదారశీలి; అందర్నీ కేలిగ్గా నమ్మే స్వభావం కలవాడు, అవినీతిపరుల-నీచుల చేతుల్లో చిక్కి ప్రాణాలు కోల్పోయాడు.

మైను బక నాకరు. గాస్యస్పత్తి వాడికి వంశ పారంపర్యంగా వచ్చింది. వాడు మూగ్గుడు, నీతి నియమాలెరుగడు, బుద్ధి హీనుడు, వాడికొక మతమంటూ ఏమీలేదు. యూఫీమియా వాడి ఉంపుడుకత్తై. వంశక్రమాల గతమైన అవినీతి ఆమెలో మూర్తి కట్టింది. ఈ కేసులో ప్రధానపాత్ర మస్తావా. ఒక వ్యక్తి ఎంతవరకు పతితం కావచ్చునో ఆమె బ్రతుకు చెబు తున్నది. ఈ సందర్భంలో ప్రాసీక్యూటరు ఆమెవైపు చూస్తూ ఇలా చెప్పాడు. “ఈవిడ—ఆ పడుపుటింటి యజమానురాలు చెప్పినట్టు—చదువు చుకున్న ఆనాధ బాలికగా పెరిగింది. పుట్టుకతోనే అవినీతి బీజాలు ఈమెకు గొయ్యిందవచ్చు. ఒక గొప్పవాళ్ళ ఇంట్లో పెరిగింది, చదువుకుంది, షిపోతే బాగుపడేదేమో! కాని తన్ను పెంచి పెద్దచేసిన వాళ్ళకు పంది. తనలో రేగిన కామానికి, మోహానికి లొంగిపోయింది. ఒక ఇంట్లో చేరింది. అక్కడ ఉండే భోగవనిత లందరిలోకీ...కాస్త అయినాకునివున్న మనిషి కాబట్టి, ప్రత్యేకత సంపాదించుకోగలిగింది. జూరీ ‘కాని’శయలారా! ఇండాకి ఆమె యజమానురాలు చెప్పగా విన్నాడుకదా! పొగు వచ్చిన విటులను మాట మర్యాదలతో వశం చేసుకోగలను. దాన్నే మీరూ టీజిమ్ అంటారు. ఛార్లాట్ వైజ్ఞానిక పరిశోధనల ద్వారా కని ప్రాప్త శక్తి అదే. ఈ శక్తి ప్రభావంతో...దాక్షిణ్య మూర్తియైన వర్తకుని మూగ్గువా లోబరుచుకున్నది. అతని నుంచితనాన్ని అవకాశంగా తీసుకుని వశాన్ని దోచేసింది, చివరకు నిర్దాక్షిణ్యంగా చంపివేసింది.”

“అట్టే పెంచేస్తున్నాడు ఉపన్యాసాన్ని” అన్నాడు ప్రెసిడెంటు పక్కనవున్న ‘గాస్యస్పతి సుఖంతేని’ సభ్యునితో.

“బుద్ధిలేని పుండాకోరు” అన్నాడాయన కోపంతో.

పబ్లిక్ ప్రాసీక్యూటరు ధోరణి సాగిపోతూనే వుంది.

“జూరీ మహాశయలారా!” కాస్త వాయ్యారం వొలికించాడు. ఆ నిబ్బన్న భంగిమలో—“మీరు ఇవ్వబోయే నిర్ణయంమీద ఈ వర్తకుల భవిష్యత్తేకాదు సంఘ భవిష్యత్తం కూడా ఆధారపడి ఉంది. కనుక ఈ సేరం లోని లోతులు బాగా గమనించండి. మస్తావావంటి అవినీతిపరులైన వ్యక్తుల వల్ల సంఘానికి గల ఆపదను గుర్తించండి. ఈ జాడ్యం పాకిపోకుండా

సంఘాన్ని రక్షించండి. సంఘంలోని నిర్దోషులు, మర్యాదస్తులు ఈ దౌష్ట్య లకు గురికాకుండా కాపాడండి.”

తన ఉపన్యాసానికి తానే ముగిసిపోతూ, ఇవ్వవలసిన తీర్పును భావిస్తూ ప్రాసిక్యూటరు కుర్చీలో కూచున్నాడు.

మహావక్తృత్వలక్షణ చిహ్నితమైన అతని వుపన్యాస సాగాంశం ఇదీ; ‘హిస్టోరిజమ్ అనే శక్తిచేత మస్లావా వర్తకుని పూర్తిగా లోబరుచుకుంది. అతడామెను పూర్తిగా విశ్వసించాడు. అతని తాళంచెవి తీసుకుని ఆమె అతని గదికి వెళ్ళింది. డబ్బుంతా కాజేయాలనే ఆమె వుద్దేశం. అలా దొంగ తనం చేస్తోంటే సైమన్, యూఫీమియా వచ్చి చూశారు. అందుచేత వాళ్ళకు కూడా ఆ కాజేసిన డబ్బులో భాగం పెట్టింది. చేసిన నేరం కప్పిపెట్టుటానికి ఆమె మళ్ళీ వర్తకునితో హోటలుకు వచ్చి, అక్కడ అతన్ని విషం పెట్టి చంపింది.”

ప్రాసిక్యూటరు ఉపన్యాసం ముగియగానే ఒకస్టేడరు-నడివయసులో ఉన్నవాడు—లేచివచ్చి, సైమన్, యూఫీమియా నిర్దోషులంటూ ఒక ఉపన్యాసం ఇచ్చాడు. వాళ్ళదగ్గర 300 రూబుల్సు ఫీజు వుచ్చుకున్న స్టేడ రీయన. వాళ్లు నిర్దోషులని వాదిస్తూ నేరం అంతా మస్లావామీద మోపాడు. తాను తోలుపెట్టేలోనుంచి డబ్బు తీస్తున్నప్పుడు సైమన్, యూఫీమియా దగ్గరే వున్నారని మస్లావా చెప్పినమాట అబద్ధం అని చెప్పాడు. విషంపెట్టి చంపినట్టు నేరం ఆమెమీద ఉంది. కాబట్టి ఆమె మాటలన్నీ యధార్థాలుగా తీసుకోకూడదని వక్కాణించాడు. సైమన్, యూఫీమియా-ఇద్దరూ హోటల్లో కప్పపడి, చాకిరీచేసుకుంటున్నవాళ్ళు; హోటల్లో బసచేయటానికి వస్తూవుండే ధనవంతులు రోజుకు 5 రూబుల్సువరకూ మాయాళ్ళు ఇస్తూఉంటారు. కాబట్టి వాళ్లు బ్యాంకులో వేసుకున్న 1800 రూబుల్సు వాళ్ళ స్వార్జితమే. అంత డబ్బు వాళ్ళు అడ్డంకుకోలేరనటానికి వీలేదు. వర్తకుని డబ్బు మస్లావాయే దొంగిలించివుండాలి. ఆ డబ్బు ఆమె ఎవరి కైనా ఇచ్చిందో, లేక తాగిన మత్తులో పాలేసుకుందో. ఒక్క మస్లావాయే విషంపెట్టి వర్తకుని చంపింది. కాబట్టి సైమన్-యూఫీమియామీద దొంగ తనంకేసు కొట్టివేయమనీ- ఒకవేళ దొంగతనం చేసినట్టు కోస్తూవారు నిర్ధారించే ట్టుయితే విషప్రయోగంలో మాత్రం వాళ్ళకేమీ సంబంధంలేదని తీర్పు

యివ్వాలనీ - జూరీలను కోరుతూ స్టేషను తన ఉపన్యాసాన్ని ముగిస్తూ ప్రాసిక్యూటరు నాదాన్ని ఖండించాలని ఇలా చెప్పాడు :

“వంశపారంపర్యంగా అవినీతి యూఫీమియాకు సంక్రమించినట్లు ప్రాసిక్యూటర్ గారు - తమ మనోవైఙ్ఞానికీ శాస్త్రపండిత్యాన్ని ప్రదర్శిస్తూ-చేసిన వాదన అంగీకరించటానికి వీలేదు. ఎందుచేతంటే యూఫీమియా తల్లిదండ్రులెవరో ఎవరికీ తెలియదు.”

ప్రాసిక్యూటరు కోపంగా చూచి ఏదో రాసుకున్నాడు. స్టేషనుగారి వాదాన్ని అవణ్ణి చేస్తున్నట్టుగా భుజాలెగురవేశాడు.

తిరువాత మస్లావా తరపు స్టేషను లేచాడు. మస్లావా డబ్బు దొంగ తనం చేసిందన్న అంశాన్ని అతడు ఖండించబూకుతోలేదు. స్మెల్కోవ్ ను విషంపెట్టి చంపాలన్న పాపచింత ఆమెకు లేనే లేదనీ - అతనిని నిద్రావిఠుని చేద్దామన్న కోరికతోనే పొడిగలిపి సారాయం ఇచ్చిందనీ-చెప్పాడు. మస్లావా ఇలా వ్యభిచారంలో దిగటానికి ఒక పురుషుడు కారణం అనీ-ఆ పురుషుడు అశిక్షితుడై వున్నాడనీ-అతనిమూలాన ఈమె పతితమై పాపం అంతా భరించవలసి వచ్చిందనీ-చెప్పాడు. కాని ఈ విషయాలన్నీ ఎవరికీ నచ్చలేదు; వైగా అసందర్భాలుగా కనిపించాయి. పురుషుని దుర్మార్గం, అబలల నిస్సహాయత్వం-ఇత్యాది విషయాల్ని చెబుతూ మనోవైఙ్ఞానికాంశాలను వివరిస్తూ ఉన్నాడు. అప్పుడు ప్రెసిడెంటు విసిగొట్టి—“అసలు కేసువిషయాల్ని గురించి మాటాడండి” అని మందలించాడు.

చివరకు పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు మళ్ళీ లేచాడు. మొదటిస్టేషను చెప్పిన అంశాన్ని ఖండిస్తూ తిన్న సమర్థించుకోటానికి ప్రయత్నం చేశాడు. “యూఫీమియా తల్లిదండ్రులెవరో తెలియనంతి మాత్రాన- వంశానుక్రమంగా గుణాలు సంక్రమిస్తాయను సత్యాన్ని త్రోసికేయటానికి వీలేదు. వంశాన్ని బట్టి గుణాలను చెప్పినట్టే, గుణాల్నిబట్టి వంశాన్ని చెప్పవచ్చు” అన్నాడు.

“ఇక రెండోస్టేషనుగారు-మస్లావా యెవరో ‘లేనివ్యక్తి’చేత చెరచబడి, పతితురాలైందని చెబుతున్నారు. ఇంతవరకు దొరికిన సాక్ష్యాల్నిబట్టి ఆమె అనేకుల్ని భ్రమింపజేసి, మోసగించి, లోబరుచుకున్నదని తెలుస్తున్నది”- ఈ మాటలు పలికి విజయగర్వంతో ప్రాసిక్యూటరు కూచున్నాడు.

తరువాత టైప్లు తమవ తోనించి చెప్పకోవచ్చునని కోర్టుకుపోయింది. యూఫీమియా లేచి, ఇదివరకు మళ్లీనే, తనకోసం తెలియదని, ఇంకాలో తనకోనిధమైన గంటభరమూ లేదని చెప్పి నేరం అంతా మళ్లీవానినికే నెట్టేసింది. 'ఇక మీదట' 'నేను నిరపరాధిని' 'అని అన్యాయం' అన్నమాటలు పడేపడే పలికింది. మస్లోవా ఏమీ మనవిచేసుకోలేదు. "గర్భవాదా చెప్పకోవచ్చు" అన్నాడు వెసిడెంటు. కాని ఆమె అతినికేసి చూచి, చుట్టూ పకిసారి వేటకుక్కలు లేరునుతున్న దుర్గంలా కలయజూచి, తల వంచుకుని వెక్కి వెక్కి ఏడవసాగింది.

బలవంతాన పొంగివచ్చే దుఃఖాన్ని ఆపుకుంటూన్న నెక్లాజో గొంతు నుంచి ఒక విచిత్ర శబ్దం వెలికి వచ్చింది. అది విన్నాడు వక్తా షేఖామణి. "ఏమిటేమిటి?" అని ఆత్మతగా ప్రశ్నించాడు. ఈ కన్నీళ్ళకు కారణం నరాల బలహీనత అని చెప్పాడు నెక్లాజో. ఆ కన్నీళ్లు అందుకే కిరిపించ వుండా కళ్ళతోడు తగిలించుకున్నాడు. జేబునుంచూ తీసి నెమ్మదిగా తుడు చుకున్నాడు.

తన పూర్వగాఢ, తన అమానుష ప్రవర్తన కోర్టులో ఆందోళన ముందు బయటపడితే తనకెంత అవమానమాతుంచోనన్న భయం తీవ్రతరంగా వుండి అతనికి.

౨౨

టైప్లు మాట్లాడడం పూర్తిఅయిన తర్వాత జూరీలకు అడుగువలసిన ప్రశ్నలు తయారైనాయి. అంతట ప్రసిడెంటు కేసు సారాంశాన్ని చక్కగా ముద్దుగా వుపసవ్యసించాడు.

"దొంగతనం దొంగతనమే. దోపిడీ దోపిడీమే. తాళం వేసిన ఇంట్లో దొంగలుపడి దోచుకుపోతే, తాళం వేసిన ఇంట్లో దొంగతనం జరిగిందంటూ" తాళం వేయ్యని ఇంట్లో జరిగింది దోచుకుపోతే, తాళం వేయ్యని ఇంట్లో దొంగతనం జరిగిందంటూ" ఇలా చెబుతూ చాలాసార్లు నెక్లాజోకోపి చూశాడు. తాను చెబుతూన్న ఈ మహాసత్యాన్ని అతడు ముఖ్యంగా అర్థం చేసుకుని, తరువాత జ్యూరీలందరికీ కూడా తెలియజెప్పాలని ఆ మాటల

భావం. ఈ సత్యాన్ని జ్యోతీలందరూ గ్రహించారని తోచిన మీదట అతడు మరో సత్యాన్ని వుద్ఘాటించాడు. “హత్య అనేది ఒక కార్యం. దాని ఫలితం ఒక మనిషి చాలి. కాబట్టి కేసుపెట్టి గంపటం కూడా హత్య అన్నమాట. ఈ సత్యాన్ని కూడా జ్యోతీలు ఆగ్రం చేసుకున్నారన్న నమ్మకం గోచరించిన మీదట ఇలా చెప్పాడు—“దొంగతనము, హత్య-రెండూ ఒకేసారి జరిగినట్లయితే దాన్ని ‘హత్యతో కూడిన దొంగతనము’ అంటారు.”

ఉపన్యాసం దబ్బున ముగిస్తామనే వ్రుది లోపల. స్విస్ పడుచు తనకోసం ఎదురుచూస్తూ వుంటుందనీ తెలుసు. అయినా ఉపన్యాసం ఆరంభించాక దిబ్బున ఆపలేడు. ఉద్యోగ ధర్మంలో అలా అలవాటై పోయాడు. చెప్పాడు పోతున్నాడు... “బైబిలు నేరస్తులని తోస్తే నేరస్తులనే చెప్పాలి; నిరపరాధులని తోస్తే నిరపరాధులనే చెప్పాలి. ఒక అంశంలో నేరస్తులనీ వరొక అంశంలో నేరస్తులు కావనీ తోస్తే ఒక అంశంలో మాత్రమే నేరస్తులని చెప్పవలసిందనీ అంశంలో నేరస్తులు కావనీ చెప్పాలి.. యీ నిర్మలించే హక్కు జ్యోతీలకు ఉన్నది. అయితే వారు దాన్ని వివేకంగా వుపయోగించాలి.”

ఇలాంటి ప్రముఖమైన సూచనలు జ్యోతీలకు ఇంకా ఇవ్వాలని ఉత్సాహం అయితే వుంది—కాని గడియారంకేసి చూశాడు. మూడింటికి అయిదు నిమిషాలు వుంది. కాబట్టి “నేను ఎక్కువగా చెప్పనక్కర్లేదు; మీరంతా బుద్ధిమంతులు, ఆగ్రం చేసుకోగలరు” అని కేసు వివరాలను, పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు, స్టీడరు పలుసార్లు చెప్పివున్న సంగతులను, మళ్ళీ విశదం చేశాడు.

సభ్యులంతా ఆయన ఉపన్యాసాన్ని శ్రద్ధగానే విన్నారు. మధ్య మధ్య చేతి గడియారాలు చూసుకుంటూ. ఉపన్యాసం చాలా దీర్ఘంగా ఉన్నదేగాని మొత్తంమీద బాగుంది. ఉండవలసిన రీతిగా వుంది. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు, లాయర్లు, కోర్టులో వున్న యావన్నెందీ అలాగే అభిప్రాయ పడ్డారు.

ఇదివరకు చెప్పిన విషయాగే మళ్ళీ చెబుతున్నాడు. అయితేయేం ? ఉపన్యాసం చేయవలసిన హక్కు వదులుకుంటాడా ? తన కింత మాధుర్యం

తన ఉచ్చాసంతోస విశ్చింత—తన వక్తృత్వంతన్నే ముగించుచున్నాడు. దప్పున ముగించ బుద్ధి పుట్టటంచేను, జ్యోతికన్నేన అధికకాల ప్రాముఖ్యతను సరించి వారా యధికకాలను దుర్వినియోగం చేయకుండా సక్రమంగా వినియోగించవలసిన బాధ్యత గురించి, జూరీలంటే సంఘానికి అంతరీక్ష వంటి వారనీ, ఇలా చాలా సంగతులు వాక్రచ్చాడు.

రైనిడెంటు మాటాడుచున్నంతనేవూ మస్లోవా అతనికేసి చూస్తోంది. ఒక్క ముక్కు కూడా తీర వోవండా కింగ్‌తో. కాగా తన కేసి చూస్తున్న భయం నెట్లాజోకు తప్పిపోయింది. ఇక ఎప్పుడూ ఆమె వైపే చూస్తూ కూచున్నాడు. ఒక దునిసిని మనం చాలాకాలం అయిన తరువాత చూడటం తట్టిస్తే మొట్టమొదట కాల ప్రభావంవల్ల కలిగిన మార్పులు కొన్ని ఆ ముఖంగా కనిపిస్తాయి. క్రమశః ఆ మార్పులు అంతర్నిత ములైపోతాయి. ఆ ముఖం పూర్వం మనం ఎరిగి యుండినప్పుడు వలెనే కనిపిస్తుంది. చివరకు ఆ వ్యక్తిగారి ప్రత్యేక, అసాధారణ, అధ్యాత్మిక వ్యక్తిత్వమే మన అంతర దృష్టికి వ్యక్తమైపోయింది. మస్లోవాను అలాగే చూస్తున్న నెక్కాజోకు ఈ దశలన్నీ కలిగాయి.

ఇప్పుడు జైలు దుస్తులు ధరించింది. వక్షోభాం పూర్వంకన్నా వున్నంతఅయింది. ఫాలభాగాన ముడతలు ఏర్పడ్డాయి. కళ్లు కాస్త పుబ్బుగా ఉన్నాయినా ఈమె ఆనాటి దుస్థావాలాగే, ఈస్టర్ పండుగనాటి రాత్రి అమాయకంగా పండుగ ముద్దుకోసం తన ముందు నిల్చుని తన ముఖంలోకి చూస్తున్న దుస్థావాలాగే నిలిపించింది. అనందం, జీవం పొట్ల వాడుతోన్న ఆనాటి కేత్రాకీ అవి.

“ఇన్నాళ్ళుంచీ ఈమెను నేను చూడేదేను. చివరకేనాడు నేను జ్యూరీ సభ్యుడుగా రావటం, ఈ కేసు విచారణకు రావటం విచిత్రంగానే వుంది. ఇప్పుడామెను ప్రైవీల బెంచిమీద చూస్తున్నాను. ఇది ఎలా సర్వవ సిస్తుందో! అబ్బ! చప్పున ముగిస్తే బాగుండును.”

లో లోపల పక్కాతైప రేఖలేవో పొడమాపుతున్నాయిగాని అతడు వాటికి లొంగలేదు. “ఇలా ఇది కాకతాళియంగా సుభవించింది. తన జీవితాన్ని స్పృశించకుండా దాని దారిన అదే పోతుందో” అనుకున్నాడు.

యజమాని కుక్కపిల్ల మెదమీన జూలు గట్టిగా పట్టుకుని లేవనెత్తి నప్పుడు అది ముట్టై ఊపుతుంది; బయిమని అరుస్తుంది. కాళ్లు తన్నుకుంటుంది; పట్టు తప్పించుకుని పారిపోగామని చూస్తుంది. కాని దయలేని యజమాని దాన్ని విడిచిపెట్టడు. అట్టి కుక్కపిల్ల స్థితిలో ఉన్నాడు నెహ్రూజీ.

నెహ్రూజీ తాను చేసిన పాడుపనిలోని నైచ్యాన్ని గ్రహించుకున్నాడు. భగవంతుని ప్రభావాన్నీ తెలుసుకున్నాడు. కాని ఇంత తాను ఆ నాడు చేసిన దాని ఫలితమేనని అంగీకరించటానికి మనసు ఇష్టపడటంలేదు. కాని నిద్రయుడైన భగవంతుడు తన్ను గట్టిగా తన పట్టులో ఇముడ్చుకున్నట్లు అనుభవిస్తున్నాడు - ఇక తప్పించుకునే మార్గం లేదని తోచింది. అయినా ఇంకా భైర్యం సడలకుండా, తీవ్రంగా, కాలుమీద కాలు వేసుకుని, చేతిలో కళ్ళజోడు విలాసంగా పట్టుకుని ముందువరుసలో, ఎత్తుకుర్చీలో కూచునే ఉన్నాడు. న్యాయాంతరాళంలో ఆ నాటి తన కూరత్వం, నైచ్యం, పిరికి తనమే కాదు-అహంకార భూయిష్టమైన తనజీవితంలో అవినీతిని యావత్తూ చూస్తునే ఉన్నాడు. తన యీ మహాపాపంపై ఈ పదేళ్ళనుంచీ ఉండిన ఆచ్ఛాదనం చెదరిపోతూఉంది; దానిచాలున ఏమి వున్నదో మసకమసకగా చూడగలుగుతున్నాడు.

౨౩

ప్రెసిడెంటు తన ఉపన్యాసాన్ని ముగించాడు. ప్రశ్నల జాబితాను జ్యూరీపెద్దకు అందజేశాడు-అది పుచ్చుకుని జ్యూరీలందరూ-ఒకరివెంట ఒకరు లేచి-కోర్టువిడిచి కాసేపు స్వేచ్ఛగా ఉండవచ్చు కదా అన్న సంతోషంతో-దేనికో సిగ్గుపడుతున్న వాళ్ళలాగ - ఏమి చెయ్యాలో తెలియక - చర్చా గృహానికి పయనమై వెళ్ళారు. నైనికుడు వరనించి తీసిన కత్తిపుచ్చుకుని ద్వారందగ్గర నిలబడ్డాడు. జడ్జీలు లేచి బైటికి వెళ్ళారు. ఫైదీలను కూడా బయటికి తీసుకువెళ్ళారు.

చర్చాగృహం చేరగానే జూరీలందరూ సిగరెట్లు ముట్టించారు. కోర్టులో ఉన్నంతసేపూ అసహజమైన పరిస్థితుల్లో ఉన్నట్లుగా ఉంది. తాముతాము కానట్టనిపించింది. బైటికివచ్చేసి సిగరెట్లు సీలుస్తుంటే మామూలు ధోరణిలో పడ్డట్లు అనిపించింది. చలాకీగా సంభాషణకు దిగారు.

“ఆ పిల్లది తప్పేమీలేదు. అనవసరంగా ఇంద్రులో చిక్కించాడు. దయతలచి విడిచిపెట్టమని మనం నిశ్చయపడ్డాం”—అన్నాడు వర్తకుని మణి, జాలి ప్రకటిస్తూ.

“మనం ఆలోచించి నిశ్చయించబడిన సమస్య అదే. వ్యక్తిగత అభిప్రాయాలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వకూడదు”—అన్నాడు జ్యోతిషేంద్ర.

“వైసిడెంటు ఉపన్యాసం ముత్రం శేషుగ్గా ఉంది, చెప్పడూ!” అన్నాడు కల్పల్.

“శేషుగ్గా అంటావేమిటి? నాకు నిద్రవచ్చేస్తేను!”

“మస్టర్ వా హోటల్ నాకర్లతో కలిసి చేసిన పన్నె ఉండాలి. లేకపోతే వాళ్ళకు డబ్బు సంగతి తెలిసివుండటానికి అవకాశంలేదు. ఈ మధ్య సంగతి మనం గమనించాలి” అన్నాడు యూదు జాతీయుడు.

“అయితే ఆమె దొంగతనం చేసిందంటావా?” - అడిగాడు మరొక జ్యోతి సభ్యుడు.

“ఎవ్వ, నేను నమ్మను. అదంతా ఆ ఎక్స్‌ప్లెయిన్ దెవ్ (యూఫీ మియా) పనే”—అన్నాడు వర్తకుడు.

“అంతా అందరే; భలేవాళ్లు”—అన్నాడు కల్పల్.

“తాను గదిలోకి వెళ్ళలేదని చెబుతోందే అది!”

“ఓ, అయితే దానిమాటే నమ్ముతావా?”

“నేను దానిమాట చచ్చినా నమ్మను.”

“నువ్వు నమ్మటం, నమ్మకపోవటంతో సమస్య పరిష్కారకాదు”—అన్నాడు యూదీయుడు.

“ఆ పిల్ల తాళించేవి తెచ్చింది”—అన్నాడు కల్పల్.

“ఏం తెస్తే?”—వర్తకుడు అడిగాడు.

“ఉంగరంకూడా ఆమెకే చిక్కింది.”

“ఎలా చిక్కిందో అంతా ఆమె చెప్పిందిగా!”—అన్నాడు వర్తకుడు మళ్ళీ—“వాడు క్లాస్ కోపదారి మనిషి. వైగా డోసు ఎక్కువైంది ఆ

పిల్లను లాగికొట్టాడు. తరువాత పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. 'ఏం అవుతోకునుమా! ఇదిగో ఇది తీసుకో' అని ఇచ్చాడు. నిశ్చయించవలెమా! 6 అడుగుల 5 అంగుళాల ఎత్తుట. కనీసం 280 సోనుల బరువైనా ఉంటాడని నా నమ్మకం."

"అసలు అదిగాదు సమస్య. ఈ సన్నాగం అంతా పన్ని, ఇంతపని చేసింది ఆ పిల్లా? లేక ఆ హోటల్ నాకర్లా? అదీ ఆలోచనీయాంకం-" అన్నాడు పీటర్.

"నాకర్లే అంతపని చేసివుండటానికి వీలేదు. తాళపు చెవి ఆ పిల్లదగ్గర ఉంది."

ఇలా చాలాసేపు ఎవరియిష్టం వచ్చినట్టు వాళ్ళు మాటాడారు. చివరకు జ్యూరీ పెద్ద అన్నాడు-"బాబులూ! క్షమించాలి. మనం టేబిల్ దగ్గర మన మన ఆసనాల్లో కూచుని ఈ విషయాన్ని చర్చిద్దాం"- అని అందరినీ పిల్చి తాను అగ్రాసనాధిపత్యం వహించాడు.

"కానీ అబ్బ! ఈ లంజలు ఎంతకైనా తగుదురు"-అని యూజీ యుడు చెబుతూ-మస్టావాయే దీనికంతకూ మూలం అని నిరూపించటానికి- ఒక పడుపుకత్తై తన మిత్రుని జేబుగడియారాన్ని దొంగిలించిన కథ ఒకటి ఆమూలాగం చెప్పాడు.

కన్నల్ కూడా అటువంటిదే మరొకథ ఏకరువు పెట్టాడు.

జ్యూరీ పెద్ద బల్లమీద వెన్సిల్ లో చప్పుడు చేస్తూ-

"బాబులూ! ఇప్పుడు మనమీ ప్రశ్నలపై దృష్టివుంచాలి" అని జ్ఞాపకంచేశాడు అందరూ నిశ్శబ్దంగా ఉండిపోయారు.

ఆ ప్రశ్నలు ఇవీ :

1. బోర్కి గ్రామకాపురస్తుడు, 33 ఏళ్ళ వయసుగల ఫైమన్ 1088-జనవరి 17 లేదీని స్మెల్కావ్ అను వర్తకునికి నిమం కలిపిన బ్రాండ్ ఇచ్చి చంపి, అతని సొమ్ము 2800 రూబుల్సు, ఒకవజ్రపు ఉంగరమూ కాజేశాడా?

2. 48 సంవత్సరాల వయసుగల యూజీమియా పై సుదహరించిన నేరాలు చేసిందా?

3. 28 ఏళ్ళ వయసుగల మస్టోవా పై సదహరించిన నేరాలు చేసిందా ?

4. యూఫీమియా పై సదహరించిన నేరాన్ని చేసియుండకపోతే హోటలులో స్కెల్కోవ్ బసచేసిన గొల్లో వున్న అతని తోటపెట్టె తా నొకతాళం చెవితెచ్చి ఊని 2600 రూబుల్సు దొంగిలించిందా ?

జ్యూరీ పెద్ద మొదటిప్రశ్న చెడివాడు. “మంటూరు ?” అని ప్రశ్నించాడు.

దీనికందరూ వెంటనే సమాధానం చెప్పేశాడు. డబ్బు దొంగిలించటం, వస్త్రకుని చంపటం-ఈ రెండునేగాలా నైచన్ చేశాడు అని ఏకగ్రీవంగా వొప్పకున్నారు. బిక్టరియసుల కార్మికనాయకుడు మాత్రం వొప్పకొలేదు. అతనికి సరిగా కేసు అర్థంకాలేదు కామాని జ్యూరీ పెద్ద అతనికి విషయాన్ని బోధించటానికి వూసుకున్నాడు. నైచన్ కేరసుకునటానికి గల కారణాలను అతనికి చెప్పటానికి ప్రయత్నించాడు. అప్పుడా కార్మికనాయకుడన్నాడు. “నాకు అంతా బాగానే అర్థం అయింది. అయినా మనం వాళ్ళమీద దయచూపాలి. మనం మాత్రం బుధులమా యేమిటి ?” — కార్మికనాయకుడు తన అభిప్రాయాన్ని మారుకోలేదు

యూఫీమియా కేరసురాలూ, కాదా ? అన్న విషయంమీద చాలా సేపు వివాదం లేగింది. విషప్రయోగంలో ఆమెకు ప్రమేయం ఉన్నట్టు రుజువులు లేవు. ఆమె స్త్రీదరు కూడా ఆ సంగతే నొక్క చెప్పాడు. కనుక చివరకు ‘కేరసురాలు కాదు’ అని నిశ్చయించారు. మస్టోవాను విడిదించాలన్న కోరికతో వర్తక శిఖామణి యూఫీమియా మీదనే నేరాన్ని యావత్తూ నిలుపుదామని చూశాడు. ఇంకా మరి కొందరు సభ్యులు కూడా అతన్నే బలపరిచారు. కాని యూఫీమియాకు విషప్రయోగంలో ఏ విధమైన సంబంధం లేదు అని గట్టిగా వాదించాడు జూరీ పెద్ద. చాలాసేపు వాదోపవాదాలు జరిగాయి. చివరకు జూరీ పెద్ద చెప్పిన మాటే నెగ్గింది.

నాలుగవ ప్రశ్న తీసుకున్నారు. యూఫీమియా కేరసురాజే అని తేల్చారు. కాని ఆమెకు దయదలచి విడిచిపెట్టువలసిందిగా కార్మిక నాయకుని పట్టుదలమీద సిఫార్సు చేశారు.

మస్లావాకు సంబంధించిన మూడో ప్రశ్న మీద చాలా సేపు భీషణ చర్చ జరిగింది. ఆమె దొంగతనమూ చేసింది, విమంశపెట్టి చంపింది-అన్నాడు జ్యూరీ పెద్ద. వర్తకుడు మాత్రం దానికి వొప్పకోలేదు. కల్నల్, యూవ్ యుడు, కార్మిక నాయకుడు వర్తకుని అభిప్రాయంలో ఏకీభవించారు. మిగతావాళ్లూ అటూ ఇటూ ఊగులాడుతూ ఉన్నారు. ఈపాటికి జ్యూరీ సభ్యులంతా చర్చల్లో అలసిపోయారు. ఏదో విధంగా ఈ తీర్పు ముగిస్తే చాలా మునుపే చచ్చేవారు. చచ్చిన యీ గొడవలోనుంచి బయటపడితే చాలుననుకున్నారు. కాగా జ్యూరీ పెద్ద ఇచ్చిన అభిప్రాయానికి బలం చేకూరుతూ వచ్చింది.

మస్లావా ఎలాంటి మనిషో నెక్లాజో ఎరిగివున్నాడు. కోర్టులో ఆమె వైఖరి చూచాడు. “ఆమె దొంగతనం చేయలేదు. విమంశపెట్టి చంపనూ లేదు. ఆమె నిర్దోషి” అనుకున్నాడు. జ్యూరీలంతా అదే అభిప్రాయానికి వస్తారనుకున్నాడు. వర్తకుడు మస్లావా అందాన్ని మెచ్చుకుని (ఆ సంగతి దాచటానికికూడా అతడు ప్రయత్నించడు) ఆమె తరపున వాదిస్తున్నాడు. ఆ వాదన సహేతుకంగా లేదు. జ్యూరీ పెద్ద తన అభిప్రాయమే నెక్లాజుని పట్టుగా ఉన్నాడు. మిగతా జ్యూరీలంతా ఓసిగెల్తి ఉన్నారు. మస్లావా నేరస్థురాలే అని నిర్ణయం జరిగిపోయేలా ఉంది. ఈ సందర్భంలో నెక్లాజో తన అభిప్రాయాన్ని చెబుదామనుకున్నాడు. అలా చెబితే—మస్లావాతో తనకుగల సంబంధం బయటపడుతుందేమోనని భయపడ్డాడు. అయినా అలా సాగిపోనివ్వటం సులువు కాదనిపించింది. ఏదో మాటాడబోయాడు. ముఖం ఎర్రబడింది. మళ్ళీ పారిపోయింది. ఇంతలో పీటర్ లేచాడు. అతనికి జ్యూరీ పెద్ద అధికారిక కంఠధ్వని వచ్చింది. లేచి నెక్లాజో చెప్పవలసిన మాటలే పీటర్ చెప్పేశాడు : “ఒక్కమిమం నేను చెప్పే మాట వినండి. తాళం చెబి ఆమెదగ్గర ఉన్నంతమాత్రాన దొంగతనం చేసింది ఆమెనని మీరు తలుస్తున్నారు. నాకుట్లు దొంగ తాళం చెబిపెట్టి తోలుపెట్టే తీసియుండకూడదా?”

“ఔను, ఔను”—అన్నాడు వర్తకశిఖామణి.

“ఆమె డబ్బు కాజేసివుండదు. తానున్నస్థితిలో అంతడబ్బు తీసుకు పోయి, దానితో ఏమిచెయ్యాలో ఆమెకు తెలియదు”

“ఔను. ఆ మాటే నేనూ చెప్పదలచుచున్నాను” అన్నాడు వర్తకుడు.

“ఆమె డబ్బుతోనూ హోటలుకు వచ్చినప్పుడు-అంటే పెట్టెలో డబ్బు మరమే కాజేస్తే బాగుండునన్న ఆలోచన ఆకాశాన్ని కత్తిగి ఊడ వచ్చు. అవకాశాన్ని ఉపయోగించుకుని, అపరాధాన్ని ఆ పట్లమీద దుడ్తే కాదు.”

ఇంత వ్యతిరేకంగా మాటాడుతున్నాడని జ్యూరీ పెద్దల కోపం వచ్చింది. పీటర్ పలికిన రీతికూడా అతనికి తోపకారణం అయింది. అందువల్ల తాను పట్టిన కుండేటికి మూడేకాళ్ళని మొండిపట్టు సబ్బాడు. పీటర్ సహేతుకంగా మాటాడాడు. మస్లావా డబ్బు దొంగిలించకీదరి, ఉంగరాన్ని వర్తకుడే ఆమెకు స్వయంగా ఇచ్చాడని వాదించాడు. ఆధిక సంఖ్యాసల చేత వోప్పించాడు. కాని—

విషప్రయోగాన్ని గురించిన సంగతి చర్చకు వచ్చినప్పుడు “విషం తాగించాలన్న దురుద్దేశం ఆమెకు లేదు కనుక ఆమెకు విడుదల చెయ్యాలి” అన్నాడు వర్తక శిఖామణి. కాని జ్యూరీ పెద్ద పిట్టేదన్నాడు—పాడి కలిపి యిచ్చినట్టు ఆమె స్వయంగా ఒప్పుకుందని చెప్పాడు.

“ఒప్పుకుంది, నిజమే. కాని అది నల్లమందనుకుని ఇచ్చింది” అన్నాడు వర్తకుడు.

“నల్లమందు కూడా మనిషి ప్రాణం తీసేయగలను”—అంటూ కొంత కాలంకింద తన బావమగది భార్య నల్లమందు దోసుఎక్కువై ప్రాణంపోయేటంత పన్నెందని ఒక కథ ఆరంభించి-తీచిగా, రసవత్తరంగా చెప్పాడు. అదంతా అనవసర కథాకథనం అయినప్పటికీ అతన్ని ఆపమని చెప్పటానికి ఎవరికీ సాహసం లేకపోయింది. ఆ యూపీయుడు కల్నల్‌ను ఆనకరించి తాను కూడా ఒక కథ చెబుదామన్న ఉద్దేశంతో “కొంతమంది నల్లమందు ఉండలు కుంకుడు కాయంతచి కూడా మింగగల మహామహులు ఉన్నారు. మా బంధువుల్లో ఒకడు—” అంటూ ఆరంభించాడు. కాని కల్నల్ అతన్ని మాటాడనీయకుండా తన బావమగది భార్యను గురించే ఇంకా చాలా వివరాలు చెప్పుకుపోయాడు.

“అయిదు గంటలైపోతోంది, చూశావా?” అన్నాడో జ్యూరీ.

“బాసు. వీమి రాద్దాం? ధనాన్ని దొంగిలించకుండా శేరస్థురాలు అని రాద్దామా?” జ్యూరీవెద్ద అడిగాడు.

తన పాయింట్ నెగ్గిందిగా అని వీటరు సంతోషించి అందుకు బిష్పకున్నాడు.

“అమెరు కూడా దయవలచి విడిచిపెట్టవలసిందిగా సిఫార్సు చేద్దాం” అన్నాడు వర్తకుడు.

అందరూ బిష్పకున్నారు. ఆ ముసలి కార్మిక నాయకుడు మాత్రం ‘అమె నిర్దోషి’ అని నిక్కచ్చిగా రాయాలని పట్టుపట్టాడు.

“బాసు, ధనాన్ని దొంగిలించకుండా అని రాస్తున్నాంగా. అంటే శేరస్థురాలు కాదన్నమాటే!” అంటూ జ్యూరీవెద్ద అతనికి నచ్చచెప్పటానికి ప్రయత్నించాడు.

“బాసు, అంతే. దయవలచి విడిచిపెట్టవలసిందని సిఫార్సు చేద్దాం చాలు” అన్నాడు వర్తకుడు.

అంతా అలసిపోయి ఉన్నారు. బుగ్రలు తీకమక పడిపోయాయి చిర్చలవల్ల. ‘బ్రాండ్లీలో పాడి కలిపి యిచ్చిందిగాని, ప్రాణం తీర్దామన్న దుశ్చింత అమెకు లేదు’ అని రాయవలసిన ఆవశ్యకత ఎవరికీ తోచలేదు. మనస్సు బాగా-వికార భావాలవేలి-విచలితమై వున్న నెహ్రూజీ కూడా ఆ సంగతి గమనించలేదు. మైన అనుకున్న ప్రకారం ప్రశ్నల పెట్టెలో జవాబులు రాసి కోర్టులోకి పట్టుకెళ్ళారు.

ఒక లామరు చచ్చాలన్నీ వొప్పజెప్పాడు. 20 పేజీల లాటిన్ భాషలో రాసిన చెట్ట చదివాడు. చివరకు ఇన్ని ఇవ్వలు గుప్పెట్లో తీసి, లెక్కపెట్టి, బేసి అయితే వారిని న్యాయమనీ, సరిఅయితే ప్రతివాదిదే న్యాయం అనీ నిర్ణయించి తీర్పు ఇవ్వవలసిందిగా జడ్జికి సలహా ఇచ్చాట్ట.

అలాగే వుంది ఈ కేసు తీర్పుకూడా. అందరూ ఏకగ్రీవంగా అమెరించారు. కాబట్టికాదు ఈ నిర్ణయం తీసుకున్నది. కల్నల్ తన బావమరది గాభ వివరించాడు. నెహ్రూజీ విచలిత మనస్కుడై ‘ప్రాణం తీర్దామన్న చెడు తలంపు అమెకు లేదు’ అనే వాక్యం రాయవలసిన ఆవశ్యకతను మరచి పోయాడు. జవాబుల్ని రాసిన తరువాత ఒకసారి అన్నీ చదివేటప్పుడు

పీట అక్కడ లేదు, బైటికి వెళ్లాడు. అందరూ బాగా అలసిపోయి, చప్పున ఇళ్ళకు పోదామన్న ఆత్మతేజో వుండి, వీరో ఒకరకంగా, ఈవ్వవ వారం ముగిసిపోతే చాలకున్నారేగాని, తీర్పు సక్రమంగా వున్నదా, లేదా అని ఎవరూ ఆలోచించనే లేదు. జ్యూరీలు గంట మోగించారు. పోలీసు కత్తి పుచ్చుకుని ద్వారం దగ్గర పక్కకు తొలిగాడు. జజ్జీలు అసీనులై నారు. జ్యూరీలు ఒక్కొక్కరే లోనికి వచ్చారు.

జ్యూరీలు రాసితెచ్చిన సమాధానపత్రాన్ని జ్యూరీవేర్డ్ ప్రెసిడెంటుకు అందించాడు. ఆయన దాన్ని చూచి ఆశ్చర్యపడ్డాడు. “దొంగతనం చేసే ఉద్దేశంలేదు.” అనే వాక్యం వుంది కాని ‘ప్రాణం తీయాలన్న ఉద్దేశం లేదు.’ అనే వాక్యం జ్యూరీలు రాయలేదు. దీనినిబట్టి ‘మర్డర్’ దొంగ తనం చేయలేదు; కాని కారణం ఏమీ లేకుండానే విషంపెట్టి ఒకమనిషిని చంపింది-అని జ్యూరీల నిర్ణయమైవట్టు స్పష్టం...

“చూడండి, ఈ జ్యూరీలు యెంత అసంబద్ధపు నిర్ణయానికి వచ్చారో! ఆమెకు నైబీరియాకు ప్రవాసశిక్ష, నిర్బంధ బానిసత్వం తప్పదు. పాపం నిర్దోషి” అన్నాడు ప్రెసిడెంటు తనపక్కన గంభీరముద్ర వహించివున్న సభ్యునితో.

“ఎంతే మీరు ఆమె నిర్దోషి అనే భావిస్తున్నారా.”

“అవును. ఆమె నిస్సందేహంగా నిర్దోషి. 817 సెక్షన్ ప్రకారం— జ్యూరీల నిర్ణయం అన్యాయం అని తోస్తే కోర్టువారు దాన్ని తోసివేయవచ్చు. ఏమంటారు మీరు?” అని ప్రెసిడెంటు మరొకసభ్యుని ప్రశ్నించాడు.

కిడుపునొప్పితో బాధపడుతున్న ఆ దయాద్రిష్టానయుడైన ఆ సభ్యుడు తనముందు వున్న కాగితములమీది ఒకసంఖ్యకు చూచి, దానిలోని అంకెలను కూడాడు. ఆ మొత్తము మూడుదేలి భాగించాడు. నిశ్శేషముగా పోలేదు. నిశ్శేషముగా పోతే ప్రెసిడెంటు అభిప్రాయంతో ఏకీభవిస్తామనుకున్నాడు. కాని మెత్తని మనస్సు కిలవాడు కాబట్టి నిశ్శేషంగా పోకపోయినా ప్రెసిడెంటు చెప్పినమాటకు ఒప్పుకున్నాడు.

“అవును మీరు చెప్పినట్టే చేయడం మంచిదనుకుంటాను” అన్నాడు.

“మరి మీరేమంటారు?” అని ప్రెసిడెంటు గంభీరముద్ర వహించి వున్న సభ్యుని ప్రశ్నించాడు.

“ఉహూ, నేను ఒప్పుకోను.”

ప్రెసిడెంటు తన చేతిగడియారంవైపు చూచాడు. టైము పరుగెత్తుతోంది. సమాధానపత్రాన్ని జ్యూరీపెద్దకిచ్చి చదవమన్నాడు. అతడు ఒక సారి దగ్గి, గొంతు సవరించుకొని చదివాడు. ప్లీడర్లు, పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్, కార్యదర్శి-కోర్టు అంతా ఆశ్చర్యపోయింది. ఖైదీలు అద్దంగాక బల్లలమీద అతుక్కుపోయి కూర్చున్నారు. ప్రెసిడెంటు లేచి “ఖైదీలకు యెటువంటి శిక్షలు వేయాలి?” అని ప్రాసిక్యూటర్ని అడిగాడు.

ప్రాసిక్యూటరు, మస్టోవాకు శిక్ష వేయించగలిగానని - అదంతా తన మహాపన్యాస ప్రభావమే అని-చాల గర్వించాడు. లేచి యిలా చెప్పాడు.

“సెప్టెంబరు 1452—1453 ఆర్టికిల్ ప్రకారమూ-యూఫీమియాకు 1659 ఆర్టికిల్ ప్రకారమూ-మస్టోవాకు 1454 ఆర్టికిల్ ప్రకారమూ శిక్షలు విధించాలి.”

ఈ శిక్షలన్నీ తీవ్రతరమైనవి.

శిక్షల్ని గురించి ఆలోచించేందుకు ప్రెసిడెంటు సభ్యులతో సహా లేచాడు.

నెక్లాడోతో జ్యూరీలపెద్ద యేమో చెబుతున్నాడు. పీటర్ అక్కడకు వచ్చి “చాకారా, మనము ఎంత సిగ్గుచేటుపని చేశామో! ఆమెను నైబీరియాకు ప్రవాసం పంపిస్తున్నాము” అన్నాడు.

“అంటే?” నెక్లాడో ఆశ్చర్యంగా అడిగాడు.

“ఏమంది? ప్రాణం తీయాలన్న వుద్దేశం ఆమెకు లేదు, అనే వాక్యాన్ని రాయడం మనం మరచిపోయాం. ప్రాసిక్యూటర్ ఆమెను పది హేను సంవత్సరాల నిర్బంధ బానిసగా నైబీరియాకు పంపించే వుద్దేశంలా వున్నట్టు. ఆ సంగతి కార్యదర్శి నా కిప్పుడే చెప్పాడు.”

“మరి ఆలాగే నిర్ణయించాంగా!” అని జ్యూరీపెద్ద పలికాడు

“అమ్మె, దొంగతనం చేయలేదని మనం నిర్ణయించాం. కాబట్టి వర్తకుని చంపాలన్న దురుద్దేశ్యం ఆమెకు వుండదు. ఆ సంగతే సమాధాన పత్రంలో రాయటాని మనం మరచిపోయాం.”

“మరి నేను రాసిన సమాధానాలన్నీ బిగ్గరగా చదివానుగా! ఎవరూ అభ్యంతరం చెప్పలేదే అప్పుడు.”

“నే నప్పుడే బయటకు వెళ్ళాను” అంటూ పీటర్ నెక్లూడోకైపు తిరిగి “ఎలాగైతే మనకేంతే, అని నిష్క్రమ్యంగా వుండి వుంటారు మీరు” అన్నాడు.

“నేను అనుకోలేదు...” అని ఏమో చెప్పబోయాడు నెక్లూడో.

“అవును మీరు అనుకోరు.”

“మళ్ళీ ఇప్పుడు సరిజేయించుదాం” అన్నాడు నెక్లూడో.

“వుహూం. లాభంలేదు. అయిపోయింది.”

నెక్లూడో ఖైదీలకేసి చూశాడు. వాళ్లు అక్కడ సైనికులమందు చలనం లేకుండా కూచున్నారు. మస్లావా చిరునవ్వు నవ్వుతూనే వుంది. హృదయంలో ఒక పాపచింతి పొడచూపింది. ఇంతనేపటినుంచి ఆమె విడుదల అవుతుంది; పట్నంలోనే వుంటుంది; కాబట్టి ఇక ముందు ఆమెతో నెక్లూడో తనకు ఎలాటి సంబంధం వుంటుంది? అనే సంస్కృతావస్థలో వున్నాడు. ఎట్టి సంబంధం వెట్టుకున్నా కష్టమే. నిర్బంధ వానినగా ఆమె సైబీరియాకు ప్రవాసమే వెళ్ళేట్టయితే, ఇక ఆమెతో తనకేవిధమైన సంబంధం వుండదు. తుపాకి దెబ్బతిన్న పిట్టను బుట్టలో నేసుకున్న తర్వాత అది లోపల గిల గిల తన్నుకుంటావున్నా, అది బతికి వున్నట్టు లెక్కాదు.

౨౪

క్వీటర్ చెప్పినట్టే జరిగింది.

జడ్జీల సంప్రదింపుల గదిలోనుంచి వ్రెసిడెంటు తిరిగి వచ్చాడు. చేతిలో కాగితం పుచ్చుకుని ఇలా చదివాడు.

“శ్రీశ్రీశ్రీ జార్ చక్రవర్తిగారి జిల్లా క్రిమినల్ కోర్టులో జూరీల నిర్ణయాన్ని అనుసరించి, క్రిమినల్ చట్టం 771, 776, 778 కారకుల ప్రకారం వైమన్, మస్లావా తమ అన్తి హక్కుల్ని కోల్పోయి, వైమన్

ఎనిమిది సంవత్సరాలు, ముస్లావా నాలుగు సంవత్సరాలు సైబీరియాలో నిర్బంధ బానిసలుగా పూడవలెనని తీర్పు చెప్పడమైనది. యూఫీమియా తన పితృచక్రమం, స్వాగృహితులైన ఆస్తులపై హక్కులు కోల్పోయి మూడు సంవత్సరాలు కారాగార శిక్ష అనుభవించాలని తీర్పు చెప్పటమైనది.

నైజన్ చేతులు చిక్కిల కాగింపుకుని, చెదవులు కదుపుతూ నిల్చున్నాడు. యూఫీమియా ప్రశాంతంగా నే వుంది. ముస్లావా ముఖం కందగడ్డ అయింది. “నేను నేరం చేశాడేమి. నా తిప్పేమీ లేదు” అని హతాశ్టంగా హలంతా ప్రతిస్పందించేట్టు అరిచింది. “నే నేమీ చెయ్యలేదు. నే ననుకోను కూడా లేదు. నిజంగా చెబుతున్నాను” అంటూ బెంసీమీద కూలబడి, నిగ్గరగా వెక్కి వెక్కి ఏడవసాగింది. నైజన్ యూఫీమియా బైటికి వెళ్ళిపోయారు. ముస్లావా మాత్రం అలాగే సజీ ఏడుస్తూ వుండి కొంతసేపటివరకూ.

నెక్లాజో హృదయంలోని పాపచింతలన్నీ మటుమాయమైనాయి. వరండాలో ఆమెను కలుసుకుందామని వెళ్ళాడు. ఎందుకో తెలియదు; ఆమె నొకసారి చూడాలని కోరాడు—తొంపు దగ్గర గుంపుగా వున్నారు జనం. స్టేషన్లు, జూరీలు ఎలాగో బెడద వదిలింది కదా అని సంతోషంగా వెళ్ళిపోతున్నారు గబగబా. నెక్లాజో వాళ్ళంతా వెళ్ళిందాకా ఆగి, వరండాలోకి వచ్చాడు. కాని ఆమె చాలా ముందుకు వెళ్ళింది. ఆమె వెనుకనే ఆడు కూడా వెళ్ళాడు. అందరూ అతనికేసి చూశారు. కాని అతడు లెక్క చేయలేదు. ఆమెను సమీపించాడు. ఆమెకన్నా ముందు వెళ్ళి ఆగాడు. ఆమె ఏడుపు కొంచెంగా తగ్గింది. కిందిపోయి, అగ్రుసితమైన ముఖాన్ని తుడుచుకుంటూ... అతన్ని గమనించకుండానే సాగిపోయింది. నెక్లాజో గబగబా వెసిడెంటు దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఆయన అప్పుడే కోర్టు విడిచి బయలుదేరాడు. అయినా వెంటండించి పట్టుకున్నాడు.

“ఈ కేసును గురించి నాలుగు మాటలు మీతో మాట్లాడదామనుకున్నాను. నేను ఒక జ్యూరీ సభ్యుణ్ణి.”

వెసిడెంటు తన పెండి పొన్నుకర్ర నేవకుని చేతుల్లోనుంచి అంది పుచ్చుకుంటూ అన్నాడు. “ఎందుకు మాట్లాడకూడదూ! నెక్లాజో! నీతో మాట్లాడడం నాకు సంతోషం. మనం ఇదివరకొకసారి కలుసుకున్నాం కదూ!” కొంత కాలం క్రింద ఒక సాయంత్రంపూట ఇద్దరూ కలుసుకోటం సంభ

వించింది. అప్పుడు స్నేహాదో చూచాడు. చూచుచున్నాడు. ఆ సన్నివేశాన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకుని ప్రెసిడెంటు అంగ పడ్డాడు.

“మహావాసు. గురించి అర్థమైంది కానిక నమోదాకంబో భాగపాలు వచ్చింది. విషం పెట్టి చంపిన నేరం అమె చేస్తూనే ఉంది. అయినా నిర్భయ బానిసగం శిక్ష విధించారు” అన్నాడు స్నేహాదో విచారంగా.

“మీ రిచ్చిన నిర్ణయాల నాకు తెలియలే కోట్ల జీవుల చెప్పింది. ఆ నిర్ణయాలు అసందర్భంగా వున్నప్పటికీ—” అంటూ ప్రెసిడెంటు ద్వారం వైపుకు సాగాడు.

“హేను; కానీ పొగసాటు సమీపించుకోకండి క్షణేదా ?”

“అపీలుకు అవకాశం వుందనే వుంటుంది నవ్వుతాను. స్వేదనతో మాటాడి చూడండి.”

“కాని మరం చేసింది ధోరం !”

“మాచారూ ! మహావాసు రెండే ముగ్ధాలు వున్నాయి—” ప్రెసిడెంటుకు సాధ్యమైనంతవరకు స్నేహాదోతో మర్యాదగా, సన్నిహితుగా మాటాడాలనే వుద్దేశం. జాలపాలు చక్కగా సరియైనవి, స్నేహాదో సూచించిన వస్త్ర పట్టుకుని, ద్వారం వైపు నడుస్తూ “మీరు కూడా వస్తున్నారా ?” అని అడిగాడు.

“హేను” అంటూ అయిన పక్కనే నివసనగాడు స్నేహాదో.

ఇద్దరూ వీధిలోకి వచ్చారు. సాయంత్రపు ఎడ అద్దెన కరంగా వుంది. బండ్ల చప్పుడుకల్లు కొంచెం బిగ్గరగా మాటాడుకోటం వాసించారు.

“పరిస్థితి విచిత్రమైనది; మాచారు మా ! మహావాసు ప్రకటనగా విడుదల చేయుటమో, లేక కొద్దికాలం జైల్లో పెట్టుటమో—ఏదో ఒకటి జరిగి తీరాలి. వేరే మధ్య మార్గం అంటూ లేదు. ప్రాణం తియ్యబడ్డ తలంపు అమెకు లేను” అని మీరు రాసిన వున్నట్టుంటే అమె విడుదలైపోయేదే !”

“హేను. అలా రాయకుండా వుండటం మానే క్షమించరాని తప్పు.”

“అక్కడే వుంది మరి కీలకం యావత్తూ” అంటూ ప్రెసిడెంటు మందహాసం చేశాడు. పతి గడయారం చూసుకున్నాడు. తన స్విస్ పడు

చును వెళ్ళి దగ్గించుటానికి ఇంకా ముప్పావుగంట కాలం వుంది, అంతే. కావలిస్తే నీడయితో మాటాడి, అసీలుకు అవకాశాలు వుంటే ఆలోచించండి. అట్టి అవకాశాలు ఎప్పుడూ తేలిగ్గానే దొరుకుతాయి” అని తుది సలహా చెప్పి ప్రెసిడెంటు ఒక బట్టావాణ్ణి పిల్చాడు. “వోల్టర్ స్క్రియా హోటల్ కు వెళ్ళాలి. ముప్పుయి కోవెక్ లు ఇస్తాను; నే నెప్పుడూ అంత కంటే ఎక్కువ ఇవ్వను” అన్నాడు.

“చిద్దం; ఎక్కండయ్యా బండి.”

“సాతో ఏమన్నా అవసరం వస్తే మా ఇంటికి రండి” అని నెక్లూడోకు తన చివినామా చెప్పి, గుండి యెక్కి వెళ్ళిపోయాడు.

౨౫

ప్రెసిడెంటుతో మాటాడిన తరువాత, కాసేపు ఆ సాయంత్రపు చల్లని గాలులు సోకిన మీదట, నెక్లూడో హృదయవేగం కాస్త తగ్గింది.

“జరిగిన వ్యవహారమంతా చాలా విచిత్రంగా వుంది—వీలైనంత వరకు కనీసం ఆమె శిక్షను తగ్గించడానికైనా నేను శక్తివంచన లేకుండా పని చెయ్యాలి” అనుకున్నాడు. పట్నంలో పెద్ద స్టేడరుగా పేరు గాంచిన ఫాసరిన్, మికిషిన్ లను తలచుకున్నాడు. వెంటనే వెళ్ళి వాళ్ళతో సంప్రదించాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. వాళ్ళకోసం మళ్ళీ కోర్టులోకి వచ్చాడు. మేడమిడికి వెళ్ళాడు. అక్కడే ఫాసరిన్ దర్బారం అయింది. “ఒక వ్యవహార సందర్భంలో మాటాడ్డానికి వచ్చాను” అన్నాడు నెక్లూడో.

ఫాసరిన్ నెక్లూడోను గుర్తించాడు. “నే నిప్పుడు అలసివున్నాను. నువ్వు వచ్చిన పని చప్పున తేలేదైతే చెప్పండి ఇక్కడే”—అంటూ నెక్లూడోను ఒక గదిలోకి తీసుకుపోయాడు. బహుశా అది ఒక జడ్జిగారి విశ్రాంతి గది అయివుంటుంది. ఇరువురూ ఒక టేబిల్ ముందు కూచున్నారు.

“చెప్పండి; ఏమిటా వ్యవహారం?”

“మొదట మీరిదంతా రహస్యంగా ఉంచారు. ఇందులో నేను శ్రద్ధ చూపుతున్నానని ఎవరికీ తెలియకూడదు.”

“సరే, దానికేం ?”

“ఇవాళ నేను జ్యూరీ హోదాలో కోర్టుకు హాజరైనాను. ఒక నిరస రాధిని సైబీరియాకు ప్రవాసం పంపించాం. అది నాకు చాల బాధగా ఉంది.” - నెహ్రూజీ లజ్జానిస్తున్నాడేనాడు. కాస్తంత తికమకపడ్డాడు. తన సీత తనకే ఆశ్చర్యం కలిగించింది. ఘానరీన్ అతనిముఖంమీదినుంచి చూపుతున్న తపస్విని, నేలకేసిచూస్తూ వింటున్నాడు.

“నిరపరాధియైన స్త్రీకి శిక్ష పడింది. పైకోర్టుకు ఆపీలు చేయాలని నా డిమాండ్.”

“అంటే, సేనేటుకేగా !”

“ఓహో. మీరే ఈ కేసులో వకాల్తా పుచ్చుకోవాలి. బిరుదులన్నీ, ఎంతైనా సరే, నేనే భరిస్తాను.”

“ఓ, దానికేం ? ఏర్పాటుచేసుకుందాం లెండి” - అంటూ వ్యవహార సందర్భాల్లో నెహ్రూజీ ఎక్కువ అనుభవజ్ఞుడు కాకపోయినందుకు మంద హాసం చేస్తూ - “ఏమిటా కేసు ?” అడిగాడు.

జరిగిందంతా చెప్పాడు నెహ్రూజీ.

“సరే, నేను యావత్తూ లేపు అగ్గం చేసుకుంటాను. మీ రెల్లండి రాండి. ఉహూ, గురువారం రాండి పోనీ - మీరు నేను సలహా చెబుతాను. ఇప్పటికిక మనం వెడదాం; నాకు వేరేపని ఉన్నదిక్కడ.”

సెలవుపుచ్చుకుని నెహ్రూజీ పెళ్ళిపోయాడు.

స్త్రీ డెయిలీ మాటాడిన తరువాత - మహిళావాదు సాయంచేయాలన్న తలంపుతో కొంతవరకు ఉపక్రమణికి సాగించిన - నెహ్రూజీకు మరి కాస్త ప్రకాంతత చేకూరింది. వీధిలోకి వచ్చాడు. వాతావరణం ఆహ్లాదకరంగా ఉంది - వసంతపవనమును తనివితీర పీల్చాడు - బండివాళ్ళ బుడ్డాలు, కాని కాలినడకనే వెళ్లాడు. మహిళాతోటి తన పూర్వగామి యావత్తూ మళ్ళీ బుర్రలో తిరిగింది. వ్యవయం కుంగిపోయినట్టయింది. అంతా విచారమయంగా కనిపించింది. “ఈ గొడవంతా తరువాతి ఆలోచిస్తాను. ప్రస్తుతానికి వెగటుగా ఉంటున్న ఈ ఆలోచనలన్నీ మరిచిపోవాలి” అనుకున్నాడు.

కోర్పిగిన్ రాకుమారి ఆహ్వానం జ్ఞాపకం వచ్చింది. భోజనసమయం గాటకుండా వెళ్ళవచ్చునుకున్నాడు గడయారం చూచుకుని. ఒక త్రాసు పండి కనిపించింది. పరగెత్తి అందులో ఎక్కాడు. పెద్దబజారులో దిగాడు. క్షణమించి బండీనుకుని కోర్పిగినిల భవనానికి వెళ్ళాడు.

౨౬

“బ్లాండి, బాబూ, రండి” అంటూ ద్వారపాలకుడు స్వాగతవాక్యాలు పలికాడు. తొలుపులు తెరచాడు. “మీకోసం ఎదురుచూస్తున్నారండి, భోజనాలకు కూహోబోతున్నారు. మీరు వస్తే లోపలికి దయచేయమని తెలుచుచున్నా బాబూ!” అన్నాడు.

“కొత్తవాళ్ళు ఎవరన్నా వచ్చారేమిటి?”- నెహ్రూడొ ప్రశ్నించాడు.

“కొలోనోవ్, మైకేల్, ఇంటివాగు - మరొకెవరూ లేరు బాబూ!”

నెహ్రూడొ మెల్లెక్కి పేడమీదికి వెళ్ళాడు-అతి వైభవోపేతంగా ఉన్న స్పృహమందిరాన్ని చాటి, భోజనశాలలో ప్రవేశించాడు. కోర్పిగిన్ కుటుంబం అంతా టేబిల్ చుట్టూ ఉంది. మొదట ముసలి కోర్పిగిన్ కూచున్నాడు. ఆయనకు ఎడమపక్క డాక్టరు కూచున్నాడు; కుడిపక్కన కొలోనోవ్ కూచున్నాడు. కొలోనోవ్ ప్రస్తుతం ఒక బ్యాంకు డైరెక్టరు. కోర్పిగిన్ కు కావలసిన స్నేహితుడు; లిబరల్ పక్షియుడు-ఆ తరువాత ఎడమ పక్కన కేనర్ కన్య కూచుంది. ఈమె మిస్సీ చెల్లెలికి పంతులమ్మ. మిస్సీ చెల్లెలు నాలుగేళ్ళపిల్ల - పంతులమ్మ పక్కనే కూచుంది. వీళ్ళకెదురుగా మిస్సీ తమ్ముడు ‘వెట్రా’ కూచున్నాడు. ఇతడు హైస్కూల్లో ఆగవతరగతి చదువుతున్నాడు. అతనిపేర్లు ఇంకా కాలేదు. అందుకేనే కుటుంబం ఇంకా పట్నంలోనే ఉంది. అతని పక్కనే అతనికి ట్యూషన్ చెబుతున్న ఒక విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థి ఉన్నాడు - మిస్సీ సేనతండ్రి కొడుకు మిషా, నలభైయేళ్ళ కన్య ఒకతెనూడా ఉన్నారు. టేబిల్ చివర మిస్సీ కూచుంది. ఆమె పక్కనే ఒక ఖాళీ కుర్చీ ఉంది.

“వచ్చావా? కూహో, ఇంకా మేము చేపలకూరదగ్గరే ఉన్నాంలే”- అన్నాడు ముసలి కోర్పిగిన్ నెహ్రూడొకు సాగతవాక్యంగా, కటించుకున్న

పళ్ళమీద కూరముక్కలు పరపర నమలుతూ బట్టర్ని పిలిచి భోగిగావున్న కుర్చీముందు లేచిలోమీద కన్నులతో నెగ్గచేసి చూపించాడు. కోలోలోనిదా తురుముకుని నమలుతున్నాడు; మాట్లాడే ఓపికలేదు. నెస్టుజో ఈ ముసలి కోర్చిగిన్నను బాగానే ఎరిగివున్నాడు. భోజనముందు అక్కన్ని చాలసాధ్య ఇదివరకు చూచేవున్నాడు. కాని ఈ వూట మాస్తూంటే ఆనవ్వుం కలిగింది. ఆతని క్రూరస్వభావం అప్రయత్నంగా తలపుకువచ్చింది. మిలిటరీ కమాండరుగా ఉన్నప్పు డీ పెద్దమనిషి అనేకమందిని కొడడాడెప్పులు కొట్టించాడు; ఉరితీయించాడు-ఎందుకయ్యా అంటే తాను ధనవంతుకు గనుక - పెళ్ళ అనుగ్రహాలు తన కక్కలేదు గనుక.

బట్టర్ అన్నీ వడ్డించిన వెండిపేలు తెచ్చి ఉంచాడు. నెస్టుజో ఒక సారి బల్లచుట్టూ నడిచి అందరితోనూ కరస్పర్శచేసి, పరామర్శించాడు. తాను ఇదివరకెన్నడూ మాట్లాడి కూడా ఉండనివాస్తూ కొందరున్నాడు. ఇలా అందరినీ పరామర్శించవలసిన ఆచారం అతనికి కాస్త వెళ్ళుగా అని పించింది. వచ్చి ఖాళీ కుర్చీలో కూచున్నాడు. తనటూ అరంభించిన తరువాతగాని, తన కాకలి బొతున్నట్టు తెలుసుకోలేకపోయాడు. పెళ్ళలో కలిపి రొట్టె తింటున్నాడు.

“బాగా సమాజపు పునాదులు పెళ్ళిగించేశారా ? నేనెప్పున్నీ వొడి లేసి, నిరసరాధున్నీ శిక్షించారా ?” అంటూ వ్యంగ్యంగా కోలోలోనొక ప్రశ్నించాడు నెస్టుజోను ఉద్దేశించి. పునాదులు పెళ్ళిగించటం అనేది... ఒక వార్తా పత్రికలో ఇటీవల...జ్యూరీ పద్ధతిని నిరసిస్తూ రాసిన వ్యాసంలో వాడిన పదం. ఆ వ్యాసాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని కోలోలోనొక మాస్టరుగా పలికాడు. కోలోలోనొక తెలివితేటల్లోనూ, పాండిత్యంలోనూ విశేష విశ్వాసంగల కోర్చిగిన్ జమిందారు-‘పునాదులు పెళ్ళిగించటం’ అను పదాన్ని తాను గూడా రెండుసార్లు ఉచ్చరించి పకపక నవ్వాడు.

మొరటుగా జవాబు చెప్పటం యిష్టంలేక, నెస్టుజో మాట్లాడలేదు. వేడివేడి ఫులును నంజుతున్నాడు.

“భోజనం చేయనీయండి. అతన్ని” అన్నది మిస్సీ నవ్వుతూ. తనకు నెస్టుజోతోగల సన్నిహిత పరిచయాన్ని నలుగురూ గ్రహించాలన్న ఉద్దేశంతో ‘అతన్ని’ అనే సర్వ నామాన్ని ఉపయోగించింది.

ఆ తర్వాత కోలోసోవ్ జ్యూరీల పద్ధతిని నిరసిస్తూ పత్రికలో పడిన వ్యాసంలోని విషయాలను గురించి చెప్పాడు. మిస్సీ పినత్రాడి కొడుకు మిషా కూడా ఆ పత్రికలోనే పడిన మరో వ్యాసంలోని విషయాలను చెబుతూ కోలోసోవ్ ను సమర్థించాడు. మిస్సీ విలువైన చుట్టులు ధరించి తీవ్రంగా కూచుంది.

“నీకు బాగా ఆకిలైందనుకుంటాను” అన్నదామె నెక్లూడోతో.

“మీరు సినిమాకు వెళ్లారా?”

“లేదు మానేశాం. టెన్నీసు ఆడాం-క్రూక్స్ బాగా ఆడతాడు నుమి!”

ఏదో చునశ్చాంతి చిక్కుతుందని నెక్లూడో వచ్చాడు. ఈ ఇంటి లోని నాగరికతా లక్షణాలు అతనికి బాగుంటాయి. ఈ ఇంట్లోవారికి అతని యెడ గౌరవం వుంది. అతన్ని మెచ్చుకుంటారు. కాని ఈనాడు అతనికి ఈ ఇంట్లో ప్రతిదీ-ద్వారపాలకుని దగ్గరనుంచి మిస్సీ వరకు-ఇంటిలోని ప్రతి అలంకరకూమూ వెగటుగా, అసహజంగా కనిపించింది. ఆత్మ గౌరవం పొలిపోతూ మాటాడిన కోలోసోవ్ కింతధ్వని అసహ్యంగా ఉంది. ఎద్దు లాంటి విగ్రహం తాను - కోర్చిగిన్ కూడా అతనికి నచ్చలేదు. ముఖ్యంగా అతన్ని అని మిస్సీ ఉపయోగించిన సర్వనామం అతనికి బాధ కలిగించింది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆమెలో అతనికి - వెన్నెలలోవలె విశుద్ధ సౌందర్యమే కనిపిస్తుంది. కాని ఇప్పుడామె నూర్యోదయానంతరం వెల వెలబోయే చంద్ర బింబంలా కనిపిస్తున్నది. ఆమెలోని లోపాలే చూడగలుగుతున్నాడు. ఆమె ముఖంలోని ముడతలు, తలలో నెరసిన వెంట్రుకలు, తోసుకు వచ్చిన మోచేటి ఎముకలు, బాగా పెరిగిన బొటనచేలి గోరు-ఇవన్నీ కనిపిస్తున్నాయి అతనికి.

“టెన్నీస్ ఆట్ల విసుగు పుట్టిస్తుంది” అన్నాడు కోలోసోవ్.

అందుకు మిస్సీ ఒప్పుకోలేదు. టెన్నీసు ఆట చెడ్డ ఆహ్లాద కరంగా ఉంటుందని ఆమె వాదించింది. ఓ పెద్ద చర్చ ఆరంభమైంది. పంతులమ్మ, హైస్కూలు కుర్రవాడు, పిల్లలు తప్ప మిగిలినవారంతా చర్చలో పాల్గొన్నారు.

“ఎందుకు వచ్చిన వానోపవాదాలు ఉవన్నీను?” అంటూ భోజనం ముగించి కోర్పిగిన్ జమిందారు లేచి వెళ్లాడు అవనితోపాటే అందరూ లేచి మరొక టేబిల్ వద్ద కూచుని, సారాయం తాగుతూ సుభాషణ ఆరంభించారు.

టెన్నీస్ ఆటను గురించి తాను వెల్లడించిన అభిప్రాయాన్ని సమర్థిస్తూ నెక్లూడోచేత మాటాడించాలని మిస్సీ కోరిక. కాని అతడు పరభ్యాసంగా ఉండుట ఆమె కనిపెట్టింది. అత్యుచిత నూచకములుగా ఉన్నాయి అతని మాపులు. కారణం తెలుసుకోవాలని ఆమె అత్యంత పడ్డది.

“మా అమ్మ దగ్గరికి వెళదామా?” అని అడిగింది.

“అవును, వెళదాం” అని అన్నాడేగాని అతని కింతభవనిలో వ్యతిరేకార్థము స్ఫురించింది. అతడు సిగరెట్ తీసి వెలిగించాడు.

మిస్సీ అతనికేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూస్తోంది. అతడు ఆమె భావాన్ని గమనించాడు. వాళ్ళింటికి వచ్చి వాళ్ళకు కిష్టం కలిగించటం భావ్యం కాదనుకున్నాడు. “మీ అమ్మగారికి అభ్యంతరం లేకపోతే ఎందుకు రానూ?” అన్నాడు.

“ఆమె నీ రాకకు సంతోషిస్తుంది. అక్కడే సిగరెట్టు తాగవచ్చు. కోల్ నోవ్ కూడ అక్కడే వుంటారు.”

కోర్పిగిన్ దొరసాని ఆ రాత్రి అందరితోపాటు భోజనానికి రాలేదు. ఆమె రోగిష్టి మనిషి. ఎనిమిదిసంవత్సరాలనుంచి ఆమె ఎక్కువగా బయటటికి వెళ్ళదు. మరి ముఖ్యమిత్రులను తన గదిలోనికే రప్పించుకొని మాటాడుతుంది. అక్కడే ఒక్కడే భోజనం చేస్తుంది.

ఈ ‘మరీ ముఖ్యమిత్రుల’లో నెక్లూడో ఒకడని చెప్పవచ్చును. అతడు తెలివైనవాడు. అతని తల్లి కోర్పిగిన్ కుటుంబంతో చాల పరిచయం కలిగి వుండేది. మిస్సీ నెక్లూడోను వివాహమాడటం వాంఛనీయం. కాబట్టి అతడు కోర్పిగిన్ దొరసాని సమక్షంలోనికి నిస్సందేహంగా రావచ్చు.

మిస్సీ నెక్లూడోను తల్లిగారి గదికి తీసుకుపోతూ మధ్యహోల్లో ఆగింది. అగి ఒక కుర్చీ చేయిమీద తన అరనేతులు నొక్కిపట్టి నిల్చుంది. ఆమె

వెళ్ళికి తగుతూలానుతోంది. నెహ్రూడొ సంబంధం మంచిదే. తనకుకూడ అతడంటే యిష్టమే. ఐతే అతడు 'తన సొత్తు' కావాలన్న కోరికేగాని, తాను 'అతనిసొత్తు' అవాలన్న ఉద్దేశంలేదు.

“నువ్వు యివాళ అదోలా వున్నావు. ఏం జరిగిందో చెప్పాలి” అని ప్రశ్నించిరామె.

అతనికి ఆ నాడు కోర్టులో వ్యవహారాలన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చాయి. సిగ్గు పడ్డాడు. అబద్ధం చెప్పలేక-“జరిగింది మొత్తానికి ఒక అసాధారణ సంఘటన” అన్నాడు.

“ఏమిటని? చెప్పవా?”

“ఇప్పుడు కాదు... నేను చెప్పలేను. దాన్ని గురించి నేనే యింకా పూర్తిగా అగోచించలేను”-అతడు మరీ సిగ్గుపడ్డాడు.

ఆమెకు కోపం వచ్చింది. కనుబొమ్మ కదిలింది. “చెప్పవన్నమాట!” అంటూ పట్టుకున్న కుర్చీని అవళికి తోసేసింది.

“ఉహూ-చెప్పలేను”-నిజంగా ఒక అసాధారణ సంఘటనే జరిగిందని విశ్వసించాడు నెహ్రూడొ.

“అయితే యిక్కరా!” అని పలికి, మిస్సీయుండు నడిచింది, మామూలు కన్న తొందరగా. ఆమె కన్నీళ్ళు ఆపుకోటానికి ప్రయత్నిస్తున్నట్టుగా కనిపించింది. తానామెకు బాధ కలిగించినందుకు సిగ్గుపడ్డాడు. ఆ సమయంలో తాను వీమత్రం దొర్నల్యం చూపినా-అది ప్రమాదహేతువౌతుంది. తానామెను కట్టుబడిపోవలసివస్తుంది. ఇటువంటి భయం అతని కప్పుడు జాస్తిగా వుంది. నెమ్మదిగా ఆమెవెంట నడుస్తూ కోర్పిగిన్ దొరసాని గది లోకి వెళ్ళాడు.

౨౭

మిస్సీ తల్లి కోర్పిగిన్ దొరసాని అప్పుడే భోజనము ముగించింది. ఆమె ఎప్పుడూ ఒంటరిగానే భోంచేస్తుంది. ఆమె పక్కదగ్గర మేజామీద గిన్నెలో కాఫీ వుంది. ఆమె పొడుగ్గా, సన్నగా వుంటుంది. నల్ల నిజాట్టు.

కళ్ళుకూడా నల్లనివే. పళ్ళు కొంచము పొడుగు. యావం కదలి మనిషి లాగా నటిస్తుంది.

ఇటీవల ఆ మెకు, డాక్టరుకు గల పరిచయాన్ని భార్యకు ఎక్కువగా మాటాడుకుంటూ ఉంటారు. నెహ్రూజీ కూడా విన్నాడు. కన్నడా డాక్టరు ఆమె పక్కదగ్గరే... గడ్డం నున్న గా దువ్వుకొలి రూదున్నాడు. నెహ్రూజీకు లోకులు అనుకుంటావున్న మాటలు వ్రాపకం వచ్చాయి. ఆరొక చిరాకెత్తి పోయింది. టేబిల్ దగ్గర, దొరసాని దగ్గరగా, ఒక పవడిదర్జీలా కోల్ లోసోవ్ కూచుని తన కాఫీ గిన్నెలో చునా ఉప్పుతున్నాడు. టేబిల్ మీద సారా బుడ్డి ఒడిటివుంది. నెహ్రూజీను అక్కడను తీసుకువచ్చిని పెట్టి వ్రావలేదు—

“అమ్మకు విసుగువుట్టి మిమ్మల్ని తమేస్తే, అప్పుడు నా దగ్గరికి రండి”—అని కోల్ లోసోవ్ ను నెహ్రూజీను లక్షించి పనికి నవ్వురూ వెళ్ళి పోయింది.

“కులాసాగా వున్నావుటయ్యా! కూచో” అని నెహ్రూజీకు స్వాగతం చెప్పి నవ్వింది దొరసాని. ఆ పొడుగాటి కట్టించునున్న పట్ల బుజుటపడ్డాయి. “కోర్టునుంచి చిరాకుగా వచ్చావని విన్నాను. వృతయుగల వాడికి కోర్టు వ్యవహారాలు కల్లోలంగానే ఉంటాయి” అన్నది.

“అవును. ఇంకొకరిని విచారించడానికి మనకేమి హక్కున్నది అని పిస్తుంది.”

అతని వాక్యంలోని సత్యాన్ని ఆమెదిస్తున్నట్టుగా ఆమె తల ఊపింది. “మరి నువ్వు రాస్తున్న చిత్రం ఎంతవరకు వచ్చింది? తయారైన తర్వాత చూడాలని నా కెంతైనా ఉంటుంటుంది ఉంది. రోగిష్టిదాన్ని అయినాను. లేకపోతే ఎప్పుడో వచ్చి చూసేదాన్నే.”

“నే నా బొమ్మ గియ్యడం మానేశాను” అని నెహ్రూజీ నిర్లక్ష్యంగా జవాబు చెప్పాడు. ఆమె ఫలికైన మాటలు కేవలం పొగడ్త కోసమేనని తెలుసుకున్నాడు. ఆమె వైకి నటిస్తూన్న యువ్వం ఎంత అబద్ధమో, తన్నామె పొగుడుతూవున్న మాటలు కూడా అసత్యలే. అందుచేత నిర్లక్ష్యంగా అలా జవాబు చెప్పాడు.

“అరే, ఎంత విచారకరమైన మాట ! ఇతనికి మంచికాభిజ్ఞత వున్నదని రెజీన్ కూడా చెప్పగా విన్నాను. మానేయడం దేనికి ?” అంటూ దొరసాని కోల్లాసోవ్ వైపు తిరిగి పలికింది.

ఈమె ఇలాంటి పచ్చి అబద్ధాలు సిగ్గు లేకుండా ఎలా పలుకుతుందో ! అని లోలోన కోపగించుకున్నాడు నెహ్రూజీ.

నెహ్రూజీ కోపంగా వున్నాడని, అతన్ని ఏ విధంగానూ ఉల్లాస పర్చడం సాధ్యం కావటంలేదని దొరసాని గుర్తించింది. అప్పుడొక కోల్లాసోవ్ వైపు తిరిగి-కొత్తగా ప్రచురితమైన ఒక నాటకాన్ని గురించి అతని అభిప్రాయం ఏమిటని ప్రశ్నించింది. అతని విచారాలు విశిష్టములని ఆమె ఉద్దేశ్యం. కోల్లాసోవ్ నాటకాన్ని, నాటక కర్తను తీవ్రంగా విమర్శించి తన అభిప్రాయాలను ఏకరువు పెట్టసాగాడు. ఇంతవరకు ఆ నాటకం చాలా బాగుందని అనుకుంటున్న ఆమె అతని అభిప్రాయాలను లొంగిపోయింది. నెహ్రూజీ వింటూ కూర్చున్నాడు. కాని అతనికేమీ అర్థంకాలేదు. బుద్ధి ఎక్కడో వుంది.

కాసేపు కోల్లాసోవ్ కాసేపు దొరసాని మాటాడుతూ ఉన్నారు. వాళ్లు నాటకాన్ని లెక్కచేయలేదు. వారిలో వారికి పరస్పరమూ గౌరవం లేదు. కుతకల వరకు తిన్నారు కాబట్టి అది అరిగేవరకు వెదపు లాశించాలన్న కోరికే తప్ప మరేమీ లేదు. కోల్లాసోవ్ ఒక గ్లాసు ఎక్కువగా తాగాడు. అయినా తాగుడు అలవాటైనవాడే కాబట్టి తూలలేదు; అసందర్భంగా వాగలేదు; ఆవేశంగా మాత్రం మాటాడాడు. అప్పుడప్పుడు దొరసాని మాత్రం విసుగ్గా కిటికీవైపు చూస్తోంది. కిటికీలోనుంచి ఒక సాయం సూర్య కిరణం పాకి వస్తోంది, ఆమె ముసలి ఋగాన్ని వెలిగింపేసుకు.

“అహా ! ఎంత బాగా చెప్పావు” అనికోల్లాసోవ్ చెప్పిన ఒక అభిప్రాయాన్ని హర్షిస్తూ గంట మోగించింది దొరసాని. డాక్టరు లేచి మాటాడకుండా వెళ్ళిపోయాడు. నెహ్రూజీ అతనికేమి మాతూ దొరసాని కోల్లాసోవ్ తో మాటాడుతూనే ఉంది.

గంటవని నౌకరు వచ్చాడు. కిటికీ తెరిచికి లాగి ఉంచుని ఆమె ఆజ్ఞాపించింది.

“వీమైనా చెప్పండి. ఆతని మాటల్లో రహస్య వాదం ఉంది. రహస్య వాదం లేనదే కవిత్వం లేదు. కవిత్వం లేకుండా రహస్య వాదం ఒక సుదీనమృకిం బొతుంది. రహస్యవాదం లేని కవిత్వం కవిత్వం కాదు, ‘గ్యుమ్’ ఆమె అగింది. తెలిపించి వెళ్ళిపోతూన్న నౌకరుచైత్ర కోపంగా మాన, “ఆ తెరకాదు, ఈ పెద్ద కిటికీ తెర” అని గర్జించింది వీరోధాభి అభివయిస్తూ. నౌకరుచేత ఒక పని చేయించటానికి యిన్ని మాటలు తాను మాటాడవలసి రావటమే ఆ బాధకు కారణము. ఆ బాధోపశమనానికి ఒక సువాసన సిగరెట్టు తీసి వెలిగించింది.

ఆ సేవకుడు తన పొరపాటుకు ఉమాపతి చెప్పకుంటూ పెద్ద కిటికీ దగ్గరకు వచ్చి, కిటికీలోనుంచి వచ్చే సూర్య కిరణాలు ఆమె ముఖంపై పడకుండా తెర సవరించాడు. కాని అప్పటికీ ఆమె తృప్తిపడలేదు. చుట్టూ రహస్య వాదమును గురించిన తన ఉపన్యాసాన్ని ఆమె అతిన్ని ముంచుకువలసి వచ్చింది. వాడు తన ప్రాణాల్ని తీసేస్తున్నాడు. ఎంత చెప్పినా అర్థం చేసుకోడు.

సేవకునికి కోపం వచ్చింది. వాడి కళ్ళు మెరిశాయి. స్టెల్లాజో ఇదంతా కనిపెడుతూ వున్నాడు. “వీన్ని దయ్యం ఎత్తుకుపోయి. వీనికి కావలసేందేమిటి” అని ఆ సేవకుడు లోలోన భావిస్తున్నట్లు స్టెల్లాజో ఊహించాడు.

“డాక్టర్ చెప్పిన వాదంలో చాలవరకు సత్యం ఉంది. కాని అతిగా పెళ్లాడు చాలబోట్లు”—అన్నాడు కోలోనోవ్ పడకటర్ఫీలో వాతి, చుట్టూ దొరసానికేసి మాస్తూ.

“నీ సంగతి ఏమిటి? వంశపారంపర్యంగా గుణాలు సంక్రమిస్తాయను వాదాన్ని నువు అంగీకరిస్తావుటయ్యా!”—దొరసాని స్టెల్లాజోను ప్రశ్నించింది. ఇంతసేపటినుంచీ అతిడు హాసంగా ఉండటం ఆమెకు నచ్చలేదు.

“ఉహు—నేను ఒప్పుకోను”. ఈ సమయాన వీరోధాభి విచిత్రభావాల్లో అతినిలో రేగుతున్నాయి. బలిసిన కండరాలతో శరీర సౌందర్యం కరగి

ఆ నౌకరుముందు కోలోసోవ్ - వెస్ట్ నిమ్మకాయంత పొట్టతో, బట్టతలతో, కండపట్టని శేతులతో - నిజంగా కళాస్పష్టిలాగే వున్నాడు. సిల్కుదుస్తుల్లో దాగిన దొరసాని ఆవయవాలుకూడా నిజరూపంలో అతని భావవీధిని పొడ నూచినవి. అతనికి అసహ్యం కలిగింది ఈ ఆలోచనల్ని రావండా తోసివేయ ప్రయత్నించాడు.

దొరసాని నెక్లూడోను చూచి, అతిదు పరధ్యానంగా ఉండటం గమనించింది. “ఎస్సీ సీకోసం చూస్తున్నది కామాలు, వెళ్ళి ఆమెను కలుసుకో. ఆమె నీతో ఎడరంగం ఆడాలనుకుంటోంది.”

“ఆమె యేమీ ఆడాలనుకోటంలేదు. ఈమె పచ్చిఅబద్ధం చెబుతోంది” అనుకున్నాడు నెక్లూడో - దొరసాని నెలవుతీసుకుని వెళ్ళిపోయాడు.

ఇందాకి భోజనశాలలో ఉండిన 40 యేళ్ళ కన్య అతనికి హాల్లో ఎదురైంది.

“జ్యూరీసభ్యుడుగా మీరు నిర్వహించిన విధులు మిమ్మల్ని చికాకు పరచినట్టు కనిపిస్తున్నది. ఔనా?”

“ఔను, క్షమించాలి. నేను చాల నిరుత్సాహంగానే ఉన్నాను. నా నిరుత్సాహంతో ఇతిగ్రహి బాధించటం నా కిష్టంలేదు.”

“ఎందుకూ నిరుత్సాహం?”

“ఎ మాట అడగద్దు. నేను చెప్పలేను.”

“నిజం చెప్పాలంటారుగా మీరే. ఇదివరకు ఎన్ని భయంకరసత్యాలు చెప్పారు కాదు! ఇప్పుడు చెప్పకూడదా?...ఏం, మిస్సీ ఏమంటావు?”
న్నదామె అప్పుడే అక్కడకు వచ్చిన మిస్సీని తిలకించి.

“అప్పుడు ఆటల్లో వున్నాం. ఆటలో నిజం చెప్పవచ్చు. కాని స్తవికింగా మనం చాల చెడ్డవాళ్ళం - అంటే, నేను చెడ్డవాడినన్నమాట నిజం చెప్పలేకపోతున్నాను” ఈ మాటలు గంభీరంగా ఉచ్చరించాడు గాడో.

ఆ నలభైయేళ్ళ కన్య అతని గంభీరతను గమనించలేదు. “మనము నకు అంత చెడ్డవాళ్ళమో చెప్పండి.”

“నేను నిరుత్సాహంగా వున్నానని చెప్పకొట్టకంటే చెప్పడం మరొకటి వుండును. నే నెప్పుడూ అలా చెప్పకొను. కనుక నెప్పుడూ ఉత్సాహంగానే వుంటాను. సరే, యిప్పుడు మాతో వచ్చావా? నిరుత్సాహాన్ని పటాపందలు చేస్తాం”- అన్నది మిస్సీ.

కళ్లెం తగిలించి జీను వెయ్యటానికి రాతువేళే యుగిరిపుర లోనికి పోయే గుఱ్ఱంవలె అయినాడు నెక్ల్యాడో. కాని తిమాయాయకొని, యింట్లోకి వెళ్ళిపోవడానికి ఏదో సాకుచెప్పి బయలుదేరాడు. నిజాన్ అని చెప్పిన సమయంలో మిస్సీ మామూలువలె, అతనినేయని వస్తువు విచారించింది. “ని బాధ నీ మిత్రులకుకూడా బాధే అని గుర్తించుకో, కేపు వచ్చావా?” అని అడిగింది.

“బహుశః రాను” అని పనికి నెక్ల్యాడో వెళ్ళిపోయాడు.

“ఏమిటో ఆశ్చర్యంగా వుండే! ఇదేదో తెలుసుకోవాలి. ఏదైనా ప్రేమబాధేమో అవుతుంటారు. పాపం బహు సున్నితమైన ముఠు కల వాడు.” అన్నది నలభైయేళ్ల కన్య.

“ఏదో అధమరకపు ప్రేమ వ్యవహారమై వుంటుంది” అని మిస్సీ అవ బోయింది. కాని అనలేదు. ఆమె కన్నుల్లో కాంతి మాయమైపోయింది. ముఖం పూర్తిగా మారిపోయింది. “మనందరికీ జీవితంలో మంచిోజాలు వున్నాయి; చెడురోజులూ ఉన్నాయి” అని మాత్రం సలికింది.

“అటువంటివాడుకూడా మోసంచేస్తాడా? ఇంతవరకు వచ్చాక అత డలా చేస్తే, అది దుర్మార్గమే” అని ఆ నలభైయేండ్ల కన్య అన్నది.

“ఇంతవరకు వచ్చినతర్వాత” అనే వాక్యభాగానికి సరియైన అర్థం మిస్సీకూడ చెప్పజాలదు. కాని అతడు తనలో ఆశలు లేకెత్తించినట్లు ఇంపు మించు వెండ్లాడుతానని వాగ్దానము చేసినట్టు ఆమెకు తెలుసు. ఈ విష యమై నిశ్చితమైన మాటలేమీ యిద్దరిమధ్య జరిగివుండలేదు. చూపులు, చిరునవ్వులు, నూచనలు మాత్రమే జరిగాయి. అయినా అతడు ‘తనసొంతే’ నని ఆమె భావించింది. ఇప్పుడతన్ని పోగొట్టుకొనడం దుఃఖహేతువు.

“ఛీ, ఛీ, సిగ్గుచేటు.” అని పలుసార్లు అనుకున్నాడు నెక్లాడో యింటికిపోతూ. మిస్సీతో మాటాడినప్పుడు తనలో కలిగిన కుంగుబాటు మరపుకు ర వటండేదు. అయినా తాను చేసిన తప్పేముంది? ఆమెతో తానేవిధంగానూ కట్టుబడిపోలేదే? వెళ్ళిచేసుకుంటానని మాట యివ్వలేదే! కాని ఒకరకంగా తానామెకు కట్టుబడియున్నట్టు, మాట యిచ్చినట్టు గానే లోలోపల స్ఫురిస్తోంది.

“ఛీ, ఛీ, సిగ్గుచేటు” అనుకున్నాడు నెక్లాడో. మిస్సీతో తనకుగల సంబంధాన్ని మాత్రమే పురస్కరించుకొని కాదు-ప్రతిదీ సిగ్గుచేటుగానే కనిపించిందాతనికి. అదేమాట అనుకుంటూ తన యింటి వసారాలో అడుగు పెట్టాడు. రాత్రి భోజనం చేయనని నాకరుకు చెప్పాడు. ఇంటికి వెళ్ళిపోమ్మన్నాడు కాని కార్నీ వెళ్ళలేదు. వాడు అదివరకే భోజనం తయారుచేసి టేబిల్ మీద ఆమెచ్చించాడు. వాడిప్పుడు అవన్నీ తీసేస్తున్నాడు. అతన్ని చూస్తోంటే నెక్లాడోకు కోపంగా వుంది. అందరూ కలసి తన్ను బాధిస్తున్నారనిపించింది. కార్నీ వెళ్ళిపోయిన తరువాత నెక్లాడో మేడమీదికి వెళ్ళి తేనీరు కలుపుకోబోతున్నాడు. అప్పుడు అగ్రఫేనా వస్తున్నట్టు అడుగుల చప్పుడయింది. వెంటనే నెక్లాడో అక్కడినుంచి పక్కగదిలోకి వెళ్ళి తలుపు వేసుకున్నాడు. ఆ గదిలోనే మూడు నెలల క్రితం తన తల్లి చనిపోయింది. అక్కడ రెండు విద్యుద్దీపాలు వెలుగుతున్నాయి. గోడలమీద తల్లిచిత్రం ఒకటి, తండ్రిచిత్రం ఒకటి వున్నాయి. చివరరోజుల్లో తల్లితో తనకుగల సంబంధాల్ని స్మరించాడు. అవి అసహజంగానే వుండేవి. అది కూడా సిగ్గుచేటైన విషయమే. ఆమెకు జబ్బుచేసినప్పుడు, చప్పున ఆమె చనిపోలేనే బాగుండుననుకున్నాడు. ఆమె బాధలు అంతమై, సుఖంగా ఆమె స్వర్గంలో వుండాలన్న సద్భావంచేతనే అలా కోరానని అనుకున్నాడు. కాని నిజానికి ఆమెబాధ చూడలేక, ఆమె చచ్చిపోతేనే తనకు సుఖం అని భావించి అలా కోరాడు.

గోడమీది తల్లి ఫోటోను 5000 రూబుల్లు యిచ్చి ఒక ప్రఖ్యాత చిత్రకారునిచేత గీయించాడు. మెడవొంపులు కనిపించేట్టుగా భుజముల

అందఁ యోతకం ఆయ్యేలాగు వెల్వెల్ ముట్టులు భరించినట్లుగా చిత్రం గీశాడు. వత్సభాగం ఉన్నతంగా, ప్రస్తుతంగా కనిపిస్తోంది. ఇలా అన్న నన్నంగా తనతల్లి చిత్రం ఉండటం కంటే తోచింది. చిత్రంలో ఇంతే తోభావంతంగా వున్న ఆ కృత్తి సూసునెలల క్రితం కల్యాణకృష్ణుడు, 5 గది లోనే కాదు, ఇంటికిందా మహాసుని కొట్టేలాగు వ్యాధిగ్రస్త అయింది. ఆ వాసున యిప్పుడుకూడా వస్తున్నట్లు కనిపిస్తోంది. ఆవనానకలో ఆమె అతని చేయిపట్టుకొని “వాటూ నేనేదైనా చేయవలసివనిచేసి ప్రంవళిపోతే నన్ను నిందించకు సుమీ” అంటూ కన్నీళ్లు కార్చింది.

ఇదంతా స్మరిస్తూ మరొకసారి చిత్రంలోని తల్లి యొక్క అక్షరన్న వక్షసీమను చూశాడు. అప్పుడతనికి మిన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చింది. బీకసారి ఆమె ఇలాగే తన వక్షస్సీమ బయటికి కనుపించేలాగు దుస్తులు ధరించి అతన్ని తన గదిలోకి రమ్మని పిలిచి, అప్పుడామె కృత్యమందిరానికి వెళ్ళబోతోంది. అందుకు తగిన దుస్తులు వేసుకుంది. ఆ దుస్తులలో తన్ను అడడు మాడాలని పిలిచింది. ఇప్పుడామె మెడ, భుజాలు, వక్షము తలపుకు వక్షి రోతగా ఉంది. ఆమె తండ్రి సాక్షాత్తు బీక జంతువు; ఎన్నో వచ్చిన కృత్యాలు చేశాడు. రోగిష్టి తల్లి సాక్షిల్యం అనుమానాస్పదం. ఈ అంశాలన్నీ అతనికి తలపుకు వచ్చి రోత కలిగించాయి. ఛీ, ఛీ, నిర్దశేటు !

తనకు స్వేచ్ఛ కావాలి. కోర్చిగెలతోడి యీ అనహజపు గంటం ధాలయంది విడుదల పొందాలి. స్వేచ్ఛగా, పోయిగా డిపిరి పీల్చుకో గలిగిన స్థితి కావాలి. రోము సగరానికి వెళ్ళిపోయి, తన చిత్రాన్ని గీసు కుంటూ కాలక్షేపం చేయకూడదూ ! కాని తనకు కళారంగంలో అంతవెద్ద తెలివితేటలేమీ లేవు. పోనీ, అలా వివేకాలకు పోతే పోయిగా డిపిరి పీల్చుకునే అవకాశమైనా లభిస్తుందిగా ! మొదట కాన్స్టాంటినోపల్ కు వెళ్ళాలి. ఆ తరువాత రోమ్ సగరానికి-అయితే ఈ లోపున ప్లేడరుతో అన్ని విషయాలూ మాటాడి కేసు వొప్పజెప్పాలి.

వెంటనే అతని భావ వీధిలో మస్తావామూర్తి ప్రస్తుతంగా పొడ నూపింది. కోర్టులో తీర్పు విన్న తరువాతి ఆమె వెక్కి వెక్కి యేడ్చిన దృశ్యం కన్నుల గట్టినట్లయింది. కాలుస్తున్న సిగరెట్టు శేలకు నొక్కి అల్పే కాదు, మరొకటి తిని వెలిగించాడు. అటూ, ఇటూ పచార్లు ఆరంభించాడు.

ఒక్కొక్కటిగా-ఆమెతో తనకు గలిగిన అనుభవాలన్నీ జ్ఞప్తికి వచ్చాయి. తీవ్ర దారుణమంభ తన్ను ఆనేశించిన నాటి రాత్రి గుర్తుకు వచ్చింది. తన పశువాంఛ తీర్చుకున్నా ఆకాభంగమే కలిగింది. తరువాత ఈస్వరు పండుగ నాటి తెల్లవారు ఝామున, చర్చిలో ప్రార్థనల అనంతరం చేకూరిన అనుభవం గుర్తుకు వచ్చింది. తెల్లని గొను తొడుక్కుని, సిగలో ధనురాకారపు ఎరని ఆభరణం పెట్టుకున్న మస్తావామూర్తిని సృగించాడు. నిజంగా తానా రాత్రి ఆమెను హృదయపూర్వకంగా ప్రేమించాడు. ఆ ప్రేమ పవిత్రమైనది. అంతకు పూర్వం కూడా తానామెను ప్రేమించే ఉన్నాడు. మొదట వేసంగి సెలవుల్లో వ్యాసం వ్రాస్తూ మేనత్తల యింట్లో వుంటున్నప్పుడు కూడా తానామెను ప్రేమించాడు. అప్పటి తనస్థితి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాడు. ఆనాటి తన పవిత్రమైన ప్రథమ యవ్వన దశ సృరించుకుని చింతాక్రాంతు డైనాడు.

ఆనాటి మస్తావాకూ, పడుపుటింట్లో ఉంటూ విషప్రయోగ నేరం మీద ప్రవాస శిక్షకు గురియైన ఈనాటి మస్తావాకూ ఎంత వ్యత్యాసం ఉందో—ఆనాటి తనకూ, ఈనాటి తనకూ అంత వ్యత్యాసం ఉంది. ఆనాడు తాను స్వేచ్ఛాజీవి; నిర్భయముడు; ఆదగ్గవంతమైన భవిష్యత్తుకోసం ఆన్వేషిస్తున్నవాడు. ఈనాడు తానొక నిరుపయోగ మైన-శూన్యమైన-విలాసమయ జీవితంలో నిర్బంధితుడు, ఇందులోనుంచి బైటపడదామన్న కోరికే లేదు లెకు; ఒకవేళ అలా కోరినా బైటపడే మాగ్గం లేదు-ఆనాడు తాను సగర్వంగా తలెత్తుకు తిరిగాడు; నిష్కర్షగా ఉండేవాడు; సత్యమే పవిత్రమే. ఈనాడు తాను భయంకరములైన అసత్యాలలో మునిగి ఉన్నాడు. ఈ అసత్యాలనే తన చుట్టూ ఉన్నవాళ్ళంతా సత్యాలని ఆమోదిస్తున్నారు. వాటిని తాను కుత్తుకబంటి మునిగి ఉన్నాడు; వాటికే అలవాటు పడిపోయాడు. వాటిలోనుంచి బైటపడే మాగ్గం లేదు.

కోర్చిగిన్ దొరసానితోనూ, ఆమె భర్తతోనూ తనకున్న సంబంధాన్ని వొడిచించుకోటం ఎలాగ? మిస్సీ చేతుల్లోనుంచి విడుదల పొందటం ఎలాగ? సొంత భూ ఆస్తి అంటూ ఉండరాదని తాను విశ్వసించాడు. కాని తల్లినుంచి సంక్రమించిన పెద్ద భూ ఆస్తిని అనుభవిస్తూనే ఉన్నాడు. అశయానికీ, ఆచరణకూ మధ్య ఏర్పడిన ఈ వ్యాఖ్యాతి వోషాన్ని పోగొట్టు

కోటం ఎలాగ? మస్టావాపట్టు తాను కావించిన సాగానికి నిష్క్రమి
ఏమిటి? ఆమెను తాను ప్రేమించాడు. ఇప్పుడామెను వొడిచివేయవచ్చా?
సైబీరియా నిర్బంధ బానిసత్వమునంచి ఆమెను తప్పించేందుకు నాకు ఒక
స్టేషన్ మూటాడి, అతనికి క్షేమ చెల్లించించి మాత్రాన సరిగ్గాయిందా?
డబ్బు చెల్లించి పాపపరిహారం పొందవచ్చా? సామెతల వరుసన ఆనాడు
ఆమెకు డబ్బు ఇచ్చాడు. ఆ సన్నివేశమంతా చుట్టూ బుర్రలో తగుక్కు
చున్నది.

వసారామండు ఆమెను అడిగి, వంద రూబుల్లు ఉన్న కవళును ఆమె
గాను జేబులో పెట్టేశాడు. అంతే కాదు అంతే కోయాడు బాద్యో. అంత బాధ
ఇప్పుడూ భరిస్తూనే ఉన్నాను. “నీవును, దుర్మార్గుడు అలాంటిది చేస్తాడు.
ఆ దుర్మార్గుడు, నీవును నేనే” అని అనేకసార్లు వైకే ఉచ్చరించాడు.
కాసేపు ఆగాడు. తాను నిబంధించిన నీవునూ, దుర్మార్గుడూనా...? దేను
తనకంటే నీవునూ, దుర్మార్గుడూ ఇంకెవరు ఉన్నారు...? ఇంకొకటిచేవా?
కోర్చిగీన్ దొరసానితోనూ, ఆమె భర్తతోనూ తన సంబంధాలు సేవనైతే
కాదా? డబ్బుమీద తనకుగల ప్రీతి అసహ్యకరమైనది కాదా? తల్లి
యిచ్చి పోయిన డబ్బును స్వేచ్ఛగా ఖర్చుపెట్టుకుంటున్నావే! అది
స్వాస్థ్యతం ఎలాటిది? సోమరియై, పిచ్చంగా బతుకుతున్నాడు. ఇన్ని
మాటలెందుకు? మస్టావా యెడ తాను కావించిన అపచారం చాలు. తాను
నీవును, దుర్మార్గుడు అపటానికి అంటున్నా ఏంకావాలి...? ప్రపంచం
తన్ను గురించి ఎలానైనా అనుకోని. తాను ప్రపంచాన్ని మోసగిస్తే మోస
గించవచ్చు. తన్ను తాను మోసగించుకోలేడు.

కోర్చిగీనా దంపతుల యెడల, కాస్నీ యెడల, మిస్సీ యెడల—
అందరి యెడలా తనకు అసహ్యం కలిగింది. ఎందుకల్ల? తనమీదే తనకు
అసహ్యంకలిగింది - ఎందుకల్ల? తనమీదే తనకు అసహ్యం ఉంది. దీని
ఫలితమే ఇతరవై అసహ్యం. ఇలాగ తన వైచారాన్ని తానే అంగీకరించ
టంలో ఒక రకమైన బాధ ఉన్నా ... సంతోషప్రదమూ, కాంతి
దాయకమూను.

మస్టావా జీవితంలో ‘అత్యుపరిమితి’ అనేది ఒకేసారి కాదు, పలుసార్లు
జరుగుతూ ఉంటుంది. అంతే—కొంతకాలం ఏవో ప్రభావములకు లోబడే

సత్యపథమునంచి వైదొలగి నడుస్తాడు. చివరకు తెలుసుకుని తన జీవితంలో శేరుకున్న కుళ్ళంతా కడుక్కుని, మళ్ళీ కొన్ని సిగ్గుతాల్ని ఏర్పరచుకుంటాడు; తడనుగణంగానే నడుస్తానని నిశ్చయించుకుంటాడు. ఈ సారి ఇక తప్పుడు దోచకు దిగను అని గట్టిగా సంకల్పిస్తాడు, డైరీ రాయటం మొదలుపెడతాడు. ఇలా ఆరింభించిన కొద్దివరకు మారకు అని ఆశిస్తాడు, దీన్నే ఆతడు 'జీవితంలో నూతనాధ్యాయం' అంటాడు. కాని ప్రతిసారి ప్రపంచపు మాయావాగులలో పడిపోతూ ఉంటాడు. పూర్వంకన్నా అధికపతితుడౌతూ ఉంటాడు.

ఇటువంటి ఆత్మపరిశుద్ధి అతనికి చాలాసార్లు అయింది. మేనల్లలతో వేసంగి గడుపు వచ్చినప్పుడు మొదటిసారి. దానిఫలితం కొన్నాళ్ళు ఉంది. తరువాత సివిల్ సర్వీసు వొదిలిపెట్టి, యుద్ధసమయంలో ఆత్మత్యాగానికి కూడా సిద్ధమై మిలిటరీలో చేరినప్పుడు రెండోసారి - కాని ఈ సారి త్వరలోనే పతితుడైనాడు. తరువాతి మళ్ళీ మిలిటరీ ఉద్యోగం విడిచి కళాభిరుచితో విదేశాలకు వెళ్ళినప్పుడు మరొకసారి ఆత్మపరిశుద్ధి చేసుకున్నాడు.

అప్పటినుంచి ఇప్పటివరకూ చాలాకాలం గడిచింది. ఈ మధ్య ఎప్పుడూ ఆత్మపరిశుద్ధి జరుగలేదు. కాబట్టి అంతరాత్మ ఆదేశాలకూ, గడుపుతున్న జీవనవిధానానికి పెద్దఅంతరం ఏర్పడివుంది. ఈ మహదంతరాన్ని చూచి గాభరాపడిపోయాడు. ఇది 'నూతనాధ్యాయం' మనేది అసంభవం అవుతున్నాడు. "అనేకసార్లు ఆత్మపరిశుద్ధి చేసుకున్నావు కాదా? ఏమి లాభం కలిగింది?" అని ఒక శబ్దం నిలవదీసి అడిగింది అతనిలోంచి "మరొక సారి ప్రయత్నించి మాత్రం ఏం ప్రయోజనం? నువ్వు ఒక్కడివేనా? అతా అంతే. జీవితం అంటే అంతే" - అని గొణిగింది ఆ వాణి. కాని సత్యము, శాశ్వతము, అనంతము అయిన ఆధ్యాత్మిక-అంతర్యామి నెహ్రూజీలో జాగృతమైంది. అందుకోవలసిన ఆదర్శానికి, ఉన్న అధమస్థితికీ మహదంతరమే ఉన్నా-అతనిలో మేల్కొన్న ఆధ్యాత్మికశక్తికి నిరుత్సాహం కలగలేదు.

"ఏమైనా సరే, ఇప్పుడు నన్ను బంధించివున్న కట్లు తెంపేస్తాను- సత్యమే చెబుతాను. మిస్సీతో నిజం చెప్పేస్తాను. నేను అవినీతిపరుడిననీ, ఆమెను వెళ్లాడబాలననీ చెప్పేస్తాను-ఆమె తల్లితోకూడా చెప్పేస్తాను...

ఆమెకు చెప్పేమీ లేదు. ఆమె కంప్రైజ్లో చెప్పేస్తాను; నేను వట్టే మర్నా ద్దడిచనీ, ఇన్నాళ్ళకుంచీ నాళ్ళను మోసగిస్తున్నాననీ-సంక్రమించిన ఆస్తిని ఆశయాలను అనుగుణ్యంగా వీణో చెయ్యాలి. మళ్ళావాద్యకరు పోయి... ఆమె యెడల మహాపాపం చేశానని... నేను వట్టి సంచుణ్ణి చెబుతాను; క్షమాపణ వేసుకుంటాను..."

"బోను, ఆమె క్షమాపణ యాచిస్తాను. అవసరమైతే ఆమెను వివాహం చేసుకుంటాను" ఇక చిన్న పిల్లవాడులా చేతులు కట్టివున్నాడు. కన్నులపైకెత్తి ఎవరినో ఉద్దేశించి ఇలా పలికాడు—“ప్రభూ! నా కిష్టం నాయపడు. మంచి మార్గాన్ని ప్రహేళించు. నీవు నాలో ఉపవిష్టమవు కావాలి; నన్ను పరిశ్రమి చేయాలి.”

ఈ ప్రాశ్నన ఫలితం ఇదివరకే చేయించి, భగవంతుడతనిలో మేల్కొన్నాడు. అతడు భగవంతునితో తాదాత్మ్యాన్ని అనుభవించాడు; స్వేచ్ఛను పరిపూర్ణతను, అనందాన్ని చూచినాన గలిగాడు. కర్మబంధ అతనికి లభించింది. అతని కిన్నులు ఉక్రమృతములైనాయి. ఇన్నాళ్ళకుంచీ ఆతనిలో నిద్రాణమై యున్న అధ్యాత్మికశక్తి మేల్కొన్నందున కలిగిన మహదానంద ప్రసవాలు ఆ కిన్నీళ్లు.

శరీరం వేడేక్రినట్టయింది. కిటికీ తలుపులు తెరచాడు. అవతల తోట ఉంది. బైట ప్రశాంతంగా చక్కని వెన్నెల్లు కాస్తోంది. చెట్ల ఆకులు కాస్త గలగల శబ్దించాయి. ఆమీద అంతా నిశ్శబ్దం. అతడు నిశ్చిన్న కిటికీ ఎరుగుగావున్న ఆ చట్టావేసిని నేలమీద ఒక ఆరు రాలిన చెట్టు నీడ సుష్టుంగా కనిపిస్తోంది. అటు ఎడమవైపు గుర్రపుకాల వై కప్పు వెన్నెల్లో తెల్లగా ప్రకాశిస్తోంది. తోట చుట్టూ ఉన్న ప్రహారీగోడ నీడ చెట్ల కొమ్మల సందుల్లోంచి దృశ్యమాన మౌతున్నది. గుర్రపుకాల వై కప్పు కేసి, వెన్నెల్లోని మనోభయ, చెట్ల నీడల్ని చూస్తూ... ఉల్లాసాన్ని యిచ్చే ఆ మంద పవనాల్ని తనివితీర తాగాడు.

“అహా! ఎంత హాయి! భగవంతుడా, ఎంత హాయి!” అన్నాడు. తనలో సాగిపోతున్న పరివర్తనను లక్షించే అలా పలికాడు.

వృష్ణవా తిరిగి తన బ్రతుగది చేరేప్పటికి సాయంత్రం ఆరుగంటలైంది. నడక అలవాటులేదు. కింకర రోడ్డుమీద ఆనాడు పోయే శ్రద్ధాగా నడిచింది. పాదాలు నొప్పలు పెడుతున్నాయి. కింకరకు విధిస్తూ కోర్టుయిచ్చిన తీర్పు ఆమెను కుంగదీసింది. వైగా కడుపులో ఆకలి. మొదట కాసేపు విచారణ ఆపి, అందరూ బైటి? పోయినప్పుడు సైనికులు తాము తెచ్చుకున్న రొట్టెలు, ఉడకబెట్టిన గుడ్లు తింటున్నారు. అది చూసి మస్టావాను నోదూరింది; తనకూ ఆకలిగా ఉన్న సంగతి తెలుసుకుంది. కాని వాళ్ళను అడుక్కోటం పరుపుతున్న పని యని ఊహించింది. మరి మూడు గంటలైన తర్వాత వున్న ఆకలికాస్తా చచ్చిపోయింది. నీరసంగా మాత్రం ఉంది. తన వాత కోర్టు తీర్పు పడుకు పాటు లా వచ్చింది. మొదట తీర్పును అపార్థం చేసుకున్నా నేమో ననుకుంది. తనకు ప్రవాస శిక్ష పడుతుందని ఎన్నడూ అనుకోలేదు. తన చెవుల్నే తాను నమ్మలేక పోయింది. కాని జడ్జిలు, జ్యూరీలు ప్రశాంతంగా కూచున్నారు. వాళ్ళందరికీ ఈ తీర్పు సహజంగానే కనిపించింది; అనుకుంటూ ఉన్నదే. అప్పుడామెను వొట్ట మండి పోయి బిగ్గరగా తాను నిర్దోషిని అరిచింది. ఆ యరుపు కూడా వాళ్ళకు సహజమే అనిపిస్తుంది. చెప్పిన తీర్పును మార్చగల శక్తి ఆ యరుపుకు లేదని తెలుసుకున్న తర్వాత నిస్పృహతో వెక్కి వెక్కి ఏడవసాగింది. ఈ జరిగిన ఘోర అన్యాయానికి బలియైపోవలసిందే. గత్యంతరం లేదు-అని కంగిపోయింది.

ఇంకా ఆశ్చర్యకరమైన సంగతేమంటే-తనవంక సాక్షాత్తుగా చూసిన ఆ యువకులే (యువకులు కాకపోయినా ముసలివాళ్ళు మాత్రం కాదు) తన కిటువంటి శిక్ష విధించారు. విచారణ కాకిముందు తాను ఖైదీల గదిలో కూచుంది. అప్పుడు వీరంతా ఏదో వంకపెట్టుకుని అటుకేసి పోతూనో, లేక గదిలోకి వచ్చి తనకేసి అదేసరిగా, సాక్షాత్తుగా చూశారు. ఆ తరువాత వాళ్ళు ఏ కారణంచేతనో తనకు ప్రవాసశిక్ష విధించారు. మొదట ఆమెకు ఏడుపు వచ్చింది. కాని క్రమేణా మనిషి మొద్దుబారిపోయి, నిశ్చలంగా ఖైదీల గదిలో కూచుంది తిరిగి జైలుకు తీసుకుపోయేందుకు సైనికులు వచ్చే వరకూ, సిగరెట్లు కాలాల్చున్న కుతీ మాత్రం బాధిస్తోంది. ఈ సమయంలో

నైరున్, యూఫ్రిసియా వచ్చాడు. మాకానీ యూఫ్రిసియా మళ్ళావారు బడయడ తట్టు నారంభించింది.

“హే. ఏం లాభం పొందగలిగావు? నేనప్పుడాని కావని మునుపు చేసుకోగలిగావా? చింకిరి నువ్వబావా? రెనిన కిక్కి పోవావు? నైదిరి యాలో నీ తీ కలుకులున్న అయిపోతాయిలే.”

మల్లావా నిక్కలుగా అలా కూర్చుంటావా? మాస్తా కూమరి.

“ఎందుకు నన్ను బాధిస్తావు? నన్ను నే నేనన్నా అన్నావా?” అని మాత్రం పలికింది. మరి మాటాడలేదు. తనచాత వైరియస్ వచ్చి నైరున్ యూఫ్రిసియాలును తీసుకుపోయారు. అప్పుడు మల్లావా ముఖం కాస్త ఒక సిందింది, ఎవలో ఒక నైరుకుడు మూడు గుంటులు చేతిలో పట్టుకుని తెచ్చాడు. “నవ్వేకదూ, మల్లావా అంటే. ఒకామె నీ కిక్కినది” అంటూ ఆ దబ్బు ఆమె కిచ్చారు.

“ఎవరామె?”

“నవ్వు దబ్బు తీసుకో, నేను వెళ్ళిపోవాల్సి.”

పసుపుటింటి యజమానురాలు కెబీవా పంపించి నా దబ్బు. కోర్టు మూసివేతాక “మల్లావాను కాస్త దబ్బు ఇవ్వచ్చా?” అని కోర్టు సమాప్తం అడిగి-అతడు అనుమతించగా ఆమె మూడు గుంటులు తీసి యిచ్చింది. గుమాస్తా ఆ దబ్బును నౌకరు కేతికి ఇచ్చి పంపించాడు. “మల్లావాను ఇవ్వాలి. అంతా ఇవ్వాలి సుమీ!” అన్నది కెబీవా. ఆమె అంత అపరమ్య కంగా మాటాడినందుకు నౌకరుకు కోపం వచ్చి మల్లావాను సరైన సమాధానం చెప్పకుండా దాటిపోయాడు.

దబ్బుచూచి మల్లావా గంతోషించింది. ఇప్పుడు తనకు కావలసిన సిగరెట్టు కొనుక్కోవచ్చు. సిగరెట్టు దమ్ముకోసం తనాతమాలుతోంది ప్రాణం. బైట యెవరో పొగ పీలుస్తున్నారు. ఆ వాసన గాలికి గదిలోకి కూడా వచ్చింది. ఆమె నాసికారంధ్రాలు జల్లుతున్నాయి. కాని చప్పున బైటికిపోయే యోగ్యత కనిపించలేదు. ఆమెను తీసుకుపోవచ్చున్న ఆజ్ఞ సెక్రటరీదగ్గర్నుంచి రావాలి. కాని ఆయనగారు ఖైదీలసంగతే మరిచిపోయాడు.

ప్రభుత్వం నిషేధించిన వ్యాపారాన్ని గురించి ఒక ప్లీడరుగో వివాదపడు తున్నాడు.

అయిదుగంటలకు ఆజ్ఞ వచ్చింది. సైనికులు ఆమెకు తీసుకుని బయలు దేరారు. వీధిలోకి వచ్చాక మస్లోవా ఒక సైనికునికి డబ్బిచ్చి రొట్టెలు, సిగరెట్టు తెచ్చి పెట్టెను అడిగింది. సైనికుడు నవ్వాడు. డబ్బు తీసుకుని ఆమె కోరినవి తెచ్చియిచ్చాడు; మిగిలిన చిల్లర ఆమె కిచ్చేశాడు - కాని దారిలో సిగరెట్టు పీల్చారాదని నిషేధించటంవల్ల, తీరని కుతితో నడవ సాగింది. చివరకు జైలుగోటు సమీపించారు. రైలుమీద తెచ్చిన నూరు మంది ఖైదీలను లోపలికి తీసుకుపోతున్నారు. అంతమంది రకరకాల ఖైదీలు గుంపుగా వెడుతోంటే గలగలశబ్దం లేచింది; దుమ్మురేగింది. ఆ ఖైదీలందరూ లోనికి వెడుతూ మస్లోవాను సాపేక్షగా చూచినవాళ్ళే. కొందరూమెను రాదుపోవటానికికూడా ప్రయత్నించారు.

“భలేపిట్ట ఉందిరా ఇక్కడ!” అన్నాడొకడు.

మరొకడు ఆమెను కన్నుకొట్టి పురుకరించబోయాడు.

నల్లటిమనిషి ఒకడు-కాళ్ళకు సంకెళ్లు ఉన్నాయి - ఆమెముందు ఆగి, చూచిచూచి ఆటై కావలించుతున్నాడు. ఆమె అతన్ని బలంగా తోసేసింది. “ఎందు కింత కోపం? నన్నెరగవూ? గొప్పకు పోతావెందుకు? రా, రా” అంటూ నవ్వుతూ పళ్ళు చూపాడు వాడు.

“ఏమిటిరా, కుంకా? అది?” - అంటూ వెనుకనుంచి ఇన్స్పెక్టరు గర్జిస్తూ వచ్చాడు; అప్పుడు వాడు భయపడి ముందుకు సాగిపోయాడు.

“ఇక్కడేం చేస్తున్నావు?” - అని ఇన్స్పెక్టరు మస్లోవాను ప్రశ్నించాడు.

తాను అప్పుడే కోర్టునుంచి తీసుకొనిరాబడినట్టు; అలసిపోయి, మాటాడలేకుండా ఉన్నానని ఆమె చెప్పదలచుకుంది.

“ఈమెను ఇప్పుడే కోర్టునుంచి తీసుకొచ్చామండి” - అన్నాడు సైనికుడు ఇన్స్పెక్టరుకు సలహాచేస్తూ.

“అయితే పెద్దవాడవు కొన్నింటిని, ఇక్కడెవరూ? ఇటు వంటి వ్యవహారాలు నాగటానికి వీలే ఏకైకం” — అంటూ పెద్దవాడవు కేక వేశాడు.

పెద్దవాడవు సాకొలోన్ వచ్చావు. మల్లవాడు ఒక్క కంటుకెంటి తనవెంటనే రమ్మలి పైగచేశాడు. స్త్రీల వాడులో సవేదించింది మస్సోవా. వాడవు ఆమెను సోదా చూచాడు. నిశ్చేష్టమవుతున్నా ఆమెవద్ద కనపించ లేదు. సిగరెట్టు పెట్టెను రొట్టెల పాట్లలో దాచుకున్నామె. ఉదయాన ఆమెను ఏ గదిలోనుంచి టైటికి తెచ్చాడో ఆ గదిలోనికే ఆమెను పొమ్మని తలుపువేశారు.

11

60

మస్సోవా ఉన్న కారాగారం పెద్దదే. 21 అడుగుల పొడవు, 16 అడుగుల వెడల్పుగల గది. రెండుకిటికీలు ఉన్నాయి. నిద్రా బిడ్డలకు లున్నాయి. టైటిల పడుకోవలసింది వాటిమీదనే - ఎడమతైపున. ఒక పెద్ద నీళ్ళతోట్టి ఉంది. ఇందులో 15 మంది టైటిలు ఉన్నారు. ముగ్గురపిల్లలు కూడా ఉన్నారు. బాగా చీకటిపడలేదు. అప్పుడే ఇద్దరు స్త్రీలు పడక వేశారు. వారిలో ఒకతె టైటుకోగి. ఏదో దొంగతనం చేసిందని ఆమెను వైదుచేశారు. ఆమె నిద్రపోవటంలేదు. కళ్ళు తెరచుకుని అలాగే పడుకుని ఉంది. గొంతుకు ఎగడట్టుతోన్న కఫాన్ని ఆపుకుంటూ దగ్గుల్ని అణచు కుంటూ పడుకుంది-మరొకతె పాన్ పోర్ట్ లేవంచుకుగాను అరెట్టు అయింది.

మిగతావాళ్ళు చాలామంది కిటికీలోనుంచి కొత్తగా తీసుకురాబడు తోన్న టైటిలకేసి చూస్తున్నారు. ముగ్గురుమాత్రం తట్టుపని చేసుకుంటు న్నారు. వారిలో కోరబైవా ఒకతె. ఉదయాన మస్సోవాను కోర్టుకు సాగ నంపుతూ సలహాయిచ్చినది ఈమే. పొడుగ్గా ఉంటుంది. గంభీరమైన ముఖం. కణతలదగ్గర జుట్టు నెరిసింది-గండరించిన గండభాగం. కనుబొమలు కలిసే ఉంటాయి. ఆమెభర్త తనకూతుర్ని కామించాడని అతన్ని చంపేసింది - ఆ సేరాని కామెకు సైబీరియా ప్రవాసశిక్ష విధించారు. ఆ గదిలోని టైటిల కామె నాయకురాలైంది. వాళ్ళ సహాయంతో అక్కడే ఆమె సారా వ్యాపారం సాగించగలుగుతోంది. ఆమె పక్కన కూచున్న యువతి

కాన్వాస్ సంచి అబ్దుల్-అజీజ్ రైల్వేలో కౌన్సిలర్లుగా పనిచేసారు. రైలు పోతున్నప్పుడు జైలాలు వుచ్చుకుని రాసేవారు. అందువల్ల ఒక చిన్నప్రమాదం సంభవించింది. తత్ఫలితంగా మూడు నెలల కారాగారశిక్ష అనుభవించింది. ఆమె పొట్టిగా ఉంటుంది. చుట్టిముక్కు. నల్లని చిన్నకళ్ళు, కొంచెం వదులుబోతు. గుండెమెత్తన, కుట్టుపనిలో వున్న మూడవ టైప్ థియోసోఫీయా. వయసు చిన్నది. చాల అందగత్తె. పనిపిల్లల కళ్ళనలె ఆమె నేత్రాలు ప్రభావంతాలు. నిగనిగలాడే సోగవెంట్రుకల్ని చుట్టి ముడివేసుకుంది. భర్తను విషంపెట్టి చంపటానికి ప్రయత్నించిందన్న నేరమిద ఆమెకు జైల్లోపెట్టారు. ఆమెకు పదహారేళ్ళు పెళ్ళి అయింది. ఆమె యిష్టం తెలుసుకోకుండా ఆ పెళ్ళి చేశారు. పెళ్ళి అయిన కొద్దిగోటలలోనే ఈ నేరం నేసింది. మొదట 'బేబీ' మీద వొదిలిపెట్టారు. ఆపూడామె ఎనిమిది నెలలు ఇంటిదగ్గరే ఉంది. ఈ కాలంలో భార్యభర్తల మధ్య పొరుపులు పోయాయి. ఎంతో సఖ్యత ఏర్పడింది. ఇద్దరి ఆత్మలూ కలిసిపోయాయి. భర్తకు, మామగారికి, ముఖ్యంగా అత్తగారికి ఆమె అంటే ఎంతో యిష్టత ఏర్పడింది. ఆమెకు విడుదల చేయించుకోవాలని నిశ్చయంతాలు చేశారు. కాని లాభంలేకపోయింది. వైబీయాలో నిర్బంధ బానిసగా ఆమెకు పంపించటానికి తీర్పు అయింది. ఆమె చలాకీపిల్ల; ఎప్పుడూ వన్యవృత్తి ఉంటుంది. ఆమెకు మస్లావాతో మంచి సాన్నిహిత్యం ఏర్పడింది. ఇద్దరూ బల్లచక్కలు పక్కపక్కనే వేసుకుని ఉడుచుంటారు ఎప్పుడూ. మస్లావాకు పరిచయం చేయటం తన విధిగా భావిస్తుంది, థియోసోఫీయా.

ఐనిపాటలేమీ లేకుండా ఇద్దరు స్త్రీలు తమ బల్లచక్కలమీద కూచుని వున్నారు. ఒకతెను 40 ఏళ్ళు ఉంటాయి. ముఖం పాలిపోయింది. ఒకప్పుడు చాల అందగత్తెయై ఉండవచ్చు- ఒక పనిబిడ్డను గుండెకనుముకుని కూచుంది. ఒకసారి ఈమె మేనల్లుణ్ణి వైద్యంకోసం చేర్చటానికి బలవంతాన గుర్రంమీదెక్కించుకుని తీసుకుపోతున్నారు పోలీసులు. గ్రామస్థులంతా అది అక్రమమని అడ్డగించారు. ఈమె...ఆ కుర్రవాణ్ణి మోసుకుపోతున్న గుర్రపుకళ్ళాన్ని పట్టుకుని ఆపేసిందట. ఈలో రైతులంతా పోలీసులదే తప్పు అని సాక్ష్యం ఇచ్చినా ఆమెకు జైలుశిక్ష తప్పలేదు. మరొక తెమునలిది. నడుము వొగ్గిపోయింది. తలంతా ముగ్గుబుట్ట అయింది. అటూ యిటూ గంతులు

నేస్తున్న నాచేశ్వర మహర్షి స్వర్ణ తోపాతూ అం నుంచొచ్చావో చాలు
తోపాలు పాతకా నస్తుతోహ. ఇది మున్న చోక్కా తొడుక్కని ఆ
మగ్రవాడు గురవా ముగ్ధుడైనా ఆనాలో నన్ను పట్టుకోరికయ్యానో—
అంటూ కేకలు వేస్తున్నాడు

విద్యుదాక ఇంకా నున్న స్త్రీలు విషాదీ పుర నిలుస్తారు. లైజు
రిగి వచ్చిన స్త్రీలు అటువైపు వెనుకొచ్చే మాత్రం, అటువైపు, కేకలువేస్తూ
ఉన్నారు. నాళ్ళలా ఒకలేనాలా నన్ను వుంది. మేం నిండా మచ్చలు
చేతులు, మెదకోళ్ళు పుట్టే వున్నాయి. నాళ్ళ పుట్ట. అమె పుట్టగా ఎవో
అసభ్యంగా ఆరచి, పాతకా అబ్బింది. ఈశు కూడా దొంగతనం చేసిందన్న
నేరం మీదే తైజ్జో నువ్వి. అమె పుట్టనే ఒక మరూ పురి. వట్లగా,
పొట్టిగా వుంది. పాళ్ళో పుట్టినట్టే అవ్వలేదు. బుగ్గ వినవులు, పళ్ళు చిన్నవి
చాలా ఎడంగా వున్నాయి పుట్ట వెదచి. తైజ్జో తైజ్జీలకు చాస్తూ వుండి
వుండి పిచ్చిగా ఆరుస్తోంది; కేకలువేస్తోంది. ఎట్లు పునులదొంగిదో, దొంగతనం
చేసిందనీ ఆమెమీద నేరాలు వున్నాయి. ఇంకా విచారణ కాలేదు. ఆమె
వెనుక ఒక గిట్టికీ స్త్రీ వుంది. ఆమె నువ్వులు మురికి పట్టేవాయి. ఏంంగా
వుంది ముఖం. ఆమె కూడా తైజ్జో తైజ్జీలకు చాస్తూ మండిపోయి వేస్తూ
వుంది. వీళ్ళతోపాలు వున్న మరో స్త్రీ సౌజన్యవశలా వసిస్తుంది. ఆమె
కిక్కు అందంగా వున్నాయి. ముగలమ్మగో ఆడుకుంటోన్న మగ్గవాని తల్లి
ఈమె. ఇంకో ఏడేళ్ల కూతురు కూడా వుంది. ఈ పిల్లలున్నూ ఆమెతో
పాలు తైజ్జో వున్నారు. నాళ్ళను ఎక్కడ చిచ్చెక్కాకటానో నా అన్న
నాళ్ళెవరూ లేదు. లైసెన్సు లేకుండా నానాయం అమ్మిందని ఆమెమీద
నేరం. కిటికీ కొంచెం దూరంగా నిల్చుని మేజోర్లు ఉల్లంపంబోంది. కిటికీ
దగ్గర స్త్రీల చేతున్న గోలకు ఆమె లోలోలల తోపించు కుంటోంది,
అసహ్యపడుతోంది. ఆమె కూతురు ఏడేళ్ళ పురుషు ఆ కురూపి గౌను
అంచులు పట్టుకుని నిల్చుంది. లైజు లైజీలా, కిటికీ దగ్గర స్త్రీలా పరస్పరం
విసురుకుంటూన్న తిట్లు వింటూ, వాటినే కంత్తం చేస్తామన్నట్టు ఆ చిన్న
పిల్ల మళ్ళీ మళ్ళీ వుచ్చిస్తోంది. పన్నెంకో లైయిచీ ఒక మతోబోధిగి
కూతురు. పొడగరి, హుంబాతనం పుట్టేమటు వుంటుంది. ఒక మానవ
బాకెట్టు తొడుక్కని పచ్చాడు వేస్తూవుంది. చెప్పలు లేవు, రెల దువ్వకో
లేదు. చిక్కిరి చిక్కిరిగా ముఖమీద పడుతున్నాయి వెంట్రుకలు. ఆమె

ఎవరి వంకా చూడటంలేదు. గోడవరకూ నడిచి, టక్కున వెనక్కు తిరుగు తోంది. తన పనిపిల్లను నూతిలో వేసిందని ఆమెమీద నేరం.

౩౧

మృస్తావా గదిలో ప్రవేశించే సరికి అందరూ ఆమెవైపు చూశారు. మతోన్యోగి కూతురు కూడా పచార్లు ఆపి, కరుబొమలెత్తి ఆమెవైపు చూసింది. అయితే ఏమీ పలుకరించలేదు. మళ్ళీ యథావూర్వంలా పచార్లు సాగించింది.

సంచి అల్లుతోన్న కొరబైవా నూదిని సంచికి గుచ్చేసి, కళ్ళద్దాలలో నుంచి మస్తావాకేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూసింది. “అయ్యో, భగవంతుడా! మళ్ళీ వచ్చావేం? నిన్ను వొదిలేస్తారనుకున్నా సుమీ” అన్నదామె కటువైన పురుష కంఠస్వరాన. కళ్ళద్దాలు, అల్లుతోన్న సంచి తన చక్కబల్ల మీద పెట్టింది.

“నిన్ను తప్పకుండా వొదిలేస్తారనే నేనూ, ఆముసలమ్మ అనుకున్నాం. ఒక్కొక్కప్పుడు అలాకూడా జరుగుతుంది, నిజమే. ఒక్కొక్కప్పుడు డబ్బుకూడా ఇచ్చి వొదిలేస్తారు. అవ్వప్రాన్ని బట్టి ఉంటుంది. ఇంతకూ మేం అనుకున్నదంతా తలకిందైనట్టుంచే! భగవంతుని ఉద్దేశం వేరు కామలు!”—అన్నది దీర్ఘాలు తీస్తూ రైలుగేటు కాపలావాని భార్య.

“ఏమిటి? నీకుకూడా శిక్ష పడిందా? నిజమే!”—ధియొడీసియా తృప్తిగా ప్రశ్నించింది, మస్తావాకేసి తన పనిపిల్లలవంటి నేత్రాలతో చూస్తూ. శోభావంతమైన ఆమె మోముతీరు మారిపోయింది. బావురుస ఏడవబోతున్నట్టు కనిపించింది.

మస్తావా ఎవరికీ ఏ విధమైన జవాబూ చెప్పలేదు. తన స్థానంలో వెళ్ళి కూచుంది, కొరబైవాను చేరువగా.

“పొద్దున్నించీ ఏమన్నా తిన్నావా?”—అంటూ ధియొడీసియా లేచి ఆమెదగ్గరకు వచ్చింది.

మహావా జవాదేమో చెప్పలేక, కొద్దెల కొద్దల ప్రేమకై తలకు చుట్టుకున్న పదాలు తీసింది. మహావాదేమో అనుకుంటూన్న ముదలన్న కూడా అక్కడికి వచ్చి 'హృదయం, హృదయం, హృదయం' అంటూ నాటకం వేస్తుంది. జాలి బిలికిస్తూ, అక్కడవాడు కూడా అక్కడికి వచ్చి కొద్దెల కొద్దల ప్రేమకై తలకు చుట్టుకున్న పదాలు తీసింది. అంతే సాగుతుంది ప్రతిదీ. తీసుకున్న చూసేసరికి ఆమె వెనక్కు వెళ్ళిపోయి, ఏమిట చేస్తోంది. జాలి వెనక్కు వెళ్ళిపోయి తలమీదకు వేసింది. చివరకు ఆ ముదలన్న కూడా వచ్చి జాలి చిలికినప్పుడు—పసిపండ్లనాడు కొద్దెల కొద్దల ప్రేమకై తలకు చుట్టుకున్న పదాలు తీసింది. అంతే సాగుతుంది ప్రతిదీ. తీసుకున్న చూసేసరికి ఆమె వెనక్కు వెళ్ళిపోయి, ఏమిట చేస్తోంది. జాలి వెనక్కు వెళ్ళిపోయి తలమీదకు వేసింది.

“మంచి స్నేహము పెట్టుకోవని ఎప్పుడూ చెప్పాం? యిది. ఏమిటి? ప్రమాదమేనా?” కొద్దెల కొద్దల ప్రేమకై తలకు చుట్టుకున్న పదాలు తీసింది.

మహావా మాటాడలేకపోయింది. కొద్దెల కొద్దల ప్రేమకై తలకు చుట్టుకున్న పదాలు తీసింది. అంతే సాగుతుంది ప్రతిదీ. తీసుకున్న చూసేసరికి ఆమె వెనక్కు వెళ్ళిపోయి, ఏమిట చేస్తోంది. జాలి వెనక్కు వెళ్ళిపోయి తలమీదకు వేసింది. చివరకు ఆ ముదలన్న కూడా వచ్చి జాలి చిలికినప్పుడు—పసిపండ్లనాడు కొద్దెల కొద్దల ప్రేమకై తలకు చుట్టుకున్న పదాలు తీసింది. అంతే సాగుతుంది ప్రతిదీ. తీసుకున్న చూసేసరికి ఆమె వెనక్కు వెళ్ళిపోయి, ఏమిట చేస్తోంది. జాలి వెనక్కు వెళ్ళిపోయి తలమీదకు వేసింది.

“అప్పుడు మహావాదేమో చెప్పలేక, కొద్దెల కొద్దల ప్రేమకై తలకు చుట్టుకున్న పదాలు తీసింది. అంతే సాగుతుంది ప్రతిదీ. తీసుకున్న చూసేసరికి ఆమె వెనక్కు వెళ్ళిపోయి, ఏమిట చేస్తోంది. జాలి వెనక్కు వెళ్ళిపోయి తలమీదకు వేసింది. చివరకు ఆ ముదలన్న కూడా వచ్చి జాలి చిలికినప్పుడు—పసిపండ్లనాడు కొద్దెల కొద్దల ప్రేమకై తలకు చుట్టుకున్న పదాలు తీసింది. అంతే సాగుతుంది ప్రతిదీ. తీసుకున్న చూసేసరికి ఆమె వెనక్కు వెళ్ళిపోయి, ఏమిట చేస్తోంది. జాలి వెనక్కు వెళ్ళిపోయి తలమీదకు వేసింది.”

రాగిజాట్టు కురూపి వొళ్ళంతా కదిలిపోయేలాగు నవ్వుతూ—“చలిమిడి గుడ్డలా తల గీయించుకుని వాడు చూడు ఏం చేస్తున్నాడో!” అంటూ కిటికీ చుక్కలు పట్టుకుని బండబూతులేమో తడుతోంది.

“ఫీ, ఆ లావాటి బోండాం ఎలా పగలబడి నవ్వుతోందో!” అని విసుక్కుని కొరాబ్లేవా మస్తావాకేసి తిరిగి “ఎన్నే శ్శేమిటి?” అని ప్రశ్నించింది.

“నాలుగు” మస్తావా చెక్కులమీద కన్నీళ్ళు కాలువలు కట్టాయి. ఒక కన్నీటి చుక్క సిగరెట్టుమీద పడింది. ఆమె ఆ సిగరెట్టును కోపంగా నేలమీద నలిమి విసిరిపార జేసి నరొకటి తీసింది.

రైలుకేటు కాపలావాని భార్యకు సిగరెట్ పీశ్చే అలవాటు లేదు. అయినా మస్తావా పారేసినదాన్ని తీసి, వంకరపోలే సరిచేస్తూ కూచుని వాగుతూనే ఉంది.

“చూడమాయీ! సత్యాన్ని పెంటనుప్పమీద పారేసి, వాళ్ళకు తోచినట్టు ఆడుతూ ఉంటారు. నిన్ను వొదిలివెట్టేస్తారనే మే మిక్కడ ఊహిస్తూ కూచున్నాం. నిన్ను వొదిలేస్తారని కొరాబ్లేవా చెప్పింది. నాకు మాత్రం అనుమానంగానే ఉంది. వాళ్ళు నీమీద దెబ్బ కొడతారనే అనుకున్నాను. అట్లాగే అయింది” అంటూ ఎమేమో వాగింది, తన కంఠ మాధుర్యానికి తానే ఆనందపడుతూ.

ఇంతసేపటినుంచీ కిటికీవద్ద నిల్చున్న స్త్రీలు కూడా మస్తావా దగ్గరకు సాగారు. బైటి కోలాహలం అణగిపోయింది. లైసెన్సు లేకుండా సారాయం అమ్ముతోస్తుండుకు జైల్లో పడ్డ యువతి, ఆమె ఏడేళ్ళ కూతురూ మొదట వచ్చారు. “అంత కఠినశిక్ష వేశారే, మరిను” అన్నదామె గబగబా మేజోళ్ళు కుట్టుకుంటూ, మస్తావా పక్కనే చేరగిలబడి.

“వెయ్యిరూ మరి! డబ్బులేనివాళ్ళం గనుక వేస్తారు. డబ్బుండి, వాళ్ళు ఎత్తుల్ని తలతన్నే జిత్తులు ఎత్తులుగల పీడర్ని పెడితే...మస్తావాయ్ వొదిలేశారే. ఆయన పేరేమిటి? వొంటినిండా పెంట్రుకలు, పొడుగాటి ముక్కు—ఆయన్ను గనుక పట్టివుంటే నిన్ను తప్పుకుండా విడిపించేవాడే.

“అతన్ని పడతావా? అన్నో! వెయ్యి రూబుల్లును తప్పకైతే నీ ముఖాన చెప్పు కూడా వెయ్యను” అన్నది ఒకశ్లేషి.

ఇట్లు తగులచెట్టిందన్న పేరానికి ప్రాకారోపద్య ములన్ను అందుకుని ఇలా అన్నది. “నువ్వు కూడా దురదృష్టవశురానివేమన్నా...! చూడూ, ఆ వుర్రాడి వెళ్ళాన్ని మదికి వాళ్ళి కైళ్ళో వెయ్యటం; నన్ను కూడా ఈ ముసలేతనంలా...” అమె తనకథ ఇలా చెప్పటం ముగిసాన “నిక్కచ్చ వేళ్ళావాటిక, లేకపోతే జైలు. ఈ రామా అవ్వోవాలు వచ్చేవరకూ ఆవు” అని ముగించింది.

“అంతేకన్నా అంతే” అన్నది లై సెన్సుకేవలం సారాయం అమ్మి జైలుకు వచ్చిన స్త్రీ. ఇంతలా పిల్లనాని తలమీద నృప్తి పెట్టి. మేజోసు కుట్టటం అమ్మ, సామాను అవతల పెట్టేసి, పిల్లవాన్ని వాళ్ళోకి తీసుకుపో జాగ్రత్తగా పేలు చూస్తూ-“సారాయం అమ్ముకున్నామంటే ఎందు కమ్ము తున్నాం? పిల్లల్ని గోషించుకోవటం ఎలాచు?” అన్నది.

ఈ మాటలు విన్నగానే ముస్తావాకు కాస్త సారాయం దొరికితే బాగుండు ననిపించింది.

గాను అంచుకో కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూ “కాస్త సారాయం ఏమన్నా?” అని అడిగింది కొర్రాజేనాను.

“సరే, కానీ” అన్నది కొర్రాజేనా.

౩౨

మస్తావా కొట్టెల పొట్టలలో దాచి తెచ్చిన డబ్బుతీపి కొర్రాజేనా వాకు ఇచ్చింది-రెండు రూబుల్లు యాత్రై కొపెక్కులు. అది తీసుకుని, పైకిటికీ వరకూ ఎగబాకింది అమె. ఒక దిన్న సారాయం బుడ్డే దాచి పెట్టిందక్కడ. మస్తావా చుట్టూ మూగినవాళ్లు చాలామంది తమతమ స్థానాలకు వెళ్ళిపోయారు. మస్తావా అంత దూరం నడిచి వచ్చినందువల్ల దుమ్ము కొట్టుకున్న దుస్తుల్ని దులుపుకుని కొట్టెల్ని తినటానికి కూచుంది.

“నీ తేనీగు నీకే అట్టిపెట్టాను. కాని చల్లారిపోయి ఉంటుంది” అంటూ థియోడీసియా ఆలమరలోనుంచి తేనీగు పోసిపెట్టిన పాత్ర, ఒక కప్పు తెచ్చింది. ఆమె చెప్పినట్లు అది బాగా చల్లారిపోయింది. తేనీటి సువాసనే లేదు. పాత్ర కంపు కొడుతోంది. అయినా అదే యింత కప్పులో పోసుకుని తాగుతూ, మధ్య మధ్య రొట్టె నమూతూ ఉంది. “ఓహో నువ్వు ఇక్కడే ఉన్నావా బాబూ!” అంటూ తన మూతికేసి చూస్తోన్న ఆ నాలుగేళ్ళ పిల్లవానికి రొట్టెయిక్క ఒకటి తుంచి యిచ్చింది.

ఇంతలో కొర్రాల్లేవా సారాబుడ్డి పట్టుకొచ్చింది. మస్తావా తాను కొంత తాగి, చిగిలింది కొర్రాల్లేవాకూ, నల్లటి పొట్టిదానికీ ఇచ్చింది. వీళ్లు ఆ గదిలోకెల్లా ‘ఒక ధనికవగ్గం’గా ప్రతిష్ఠ పొందారు. వాళ్ళద్వారా కాస్త డబ్బుంది. వాళ్ళలో వాళ్ళు భేదం లేకుండా ఖర్చుపెట్టుకుంటూ ఉంటారు. కానీప్పు అయేసరికి మస్తావాకు ఉపాయ కలిగింది. కొర్రాల్లేవా జరిగిన సంగతులన్నీ ఉత్సాహంగా బడబడా వాగేసింది. మధ్య మధ్య పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరును అనుకరిస్తూ అందర్నీ నవ్వించింది. ముఖ్యంగా కొర్రాల్లేవా వచ్చిన వాళ్ళంతా తనకేనే అస్తమానం సాశేక్షగా చూస్తూ ఉండటం బైబిల్ గదిలో తాను వున్నంతసేపూ వాళ్లు ఏదో వంకమీద అటుకేనే వస్తూ ఉండటం ఈ సంగతున్నీ వివరంగా చెప్పింది. “అక్కడ కాపలావాడు కూడా ఆనే వాడు ‘నిన్ను చూడ్డానికే వీళ్ళంతా రావటం’ అని. ఒకడు వచ్చేవాడు ‘ఫలానా కాగితం ఎక్కడుందీ?’ అనుకుంటూ. కాని వాడికి కావలసింది కాగితం కాదు. ఎగాదిగా నన్ను చూడ్డమే! ఆ చూపులతో నన్ను మింగేయ దలచుకున్నాడా అనిపించేది. అందరూ అంతే, రసిక శిఖామణులు!”

వెంటనే రైల్వే కూలివాని భార్య అందుకుంది: “అంతే, అంతే; బెల్లానికి చీమల్లా ముసురుతారమ్మా. మరిను, ఏం పోయేకాలమోగానీ” రాగాలు తీసుకుంటూ పలికింది.

“కొర్రాల్లేవా ఇక్కడికి వచ్చాక మాత్రం? కేటుదగ్గర వున్నాను. ఖయిదీల గుంపు వస్తోంది. దారిని ఊరికే పోయారా వాళ్లు? ఏమిటీ వెధవ గొడవ అనుకుంటూ, ఏమి చెయ్యాలో తోచక అలాగే నిల్చుండి పోయాను. అప్పుడు ఇన్స్పెక్టరు వచ్చి అదమాయిస్తే - వాళ్లు తలకాయలు వంచుకు పోయారు? వాళ్ళలో ఒకడు మాత్రం వచ్చి అసంతం మీదేపడ్డాడరా!”

“వాడు ఎలా వుంటాడో చెప్పు” రాగిబుట్టు పొద్ది అడిగింది.

“నల్లగా వుంటాడు; మీరూ వున్నాయి.”

“అయితే వాడే.”

“వాడంటే ?”

“వాడే, స్కెగ్లోవ్; ఇప్పుడు టిటుకేసి వెళ్ళాడుగా !”

“స్కెగ్లోవ్ అంటే ?”

“అయి, స్కెగ్లోవ్ను ఎవరవా ? రెండుసార్లు ప్రైవేటియాయించి పారిపోయాడు. ఇప్పుడు పట్టుకొచ్చారు. చుట్టి పారిపోతాడు, సందేహంలేదు. వాడంటే వాళ్ళదే భయం” రాగిబుట్టు పొద్దిదారికి ఈ సమాచారమంతా తెలిసింది. ఆమె మగ ఖయిమేలతో ఆప్యదప్యదు ఏర్పాటుచేసి మాటాడుతూ ఉంటుంది. అందుచేత ఆమెకు జైలును సంబంధించిన సమాచారాలు చాలా తెలుసు. “వాడు తప్పకుండా పారిపోతాడు; ఏం అనుమానం లేదు” అని ధోరణి ముగించింది.

“సరే, వాడు పారిపోతే, మనల్నీమీ తీసుకుపోతుందా !” అని పదికి కొర్రాజ్లేవా మస్లావావైపు తిరిగి అడిగింది. “అట్లు చేసుకోకుండా గురించి పీడ రేమంటాడు. ఎటీవన్ పెట్టవలసింది ఇప్పుడే అనుకుంటానే !”

తన కా విషయం ఏమీ తెలియదని మస్లావా జవాబు చెప్పింది.

ఇందాక కిటికీ దగ్గర వెలిసి నవ్వులు నవ్వుతూ ఉండిన మొగం మచ్చలావిడ రెండు చేతులా తల బయటకుంటూ ముందుకు వచ్చింది. “సెకెండుకు, నేను చెప్పినట్లు చెయ్యవే వస్తావా ! ఈ తీర్పు అన్యాయమని ఎటీవన్ రాయ; జైలు ఏజంటుకు నోటీసు ఇచ్చేయ్యి” — అని చెప్పసాగింది.

“అసలు నువ్వు ఎందుకొచ్చావిక్కడికి. సారాయం పనిపట్టావేమిటి? నీ వాగుడు చూ కక్కర్లేదు, నీ సలహాతో మాకు పనిలేదు” కోపంగా అన్నది కొర్రాజ్లేవా.

“అనవసరంగా నువ్వు కల్పించుకు వస్తావెందుకూ ? నీతో నేను మాటాడడం లేదే !”

“నీకు సారాయం కావాలి. ఒంతుకోసం నీ తిప్పుకుంటూ వచ్చావు.”

“పోనీ, కాస్త ఇద్దూ” అన్నది చుట్టావా. తన దగ్గర ఏదివున్నా కాస్త ఇతర్లకి పెట్టాలన్న బుద్ధి ఆమెకు. “పోనీ, నేనే ఇస్తాలే” అన్నది.

“ఏదీ కాస్త ఇవ్వు మరైతే” అంటూ ఆ మొగం మచ్చలావిడ కొర్రాజేవా వైపు తిరిగి—“నీవంటి వాళ్ళను చూసి భయపడతానుకుంటున్నా నేమిటి? అన్నది.

“పోవే దొంగదానా!” తిట్టింది కొర్రాజేవా.

“చూశావా, ఎలాంటి మాటంటావో!”

“ఛీ, చింపిరి గుడ్డలదానా!”

“నేనా చింపిరి గుడ్డలదాన్ని? ఖాసీ ముండా!”

“నువ్వు ఇక్కడనుంచి వెడతావా, లేదా!” కసిరింది కొర్రాజేవా. కాని ఆ మొగం మచ్చలావిడ ఇంకా ముందుకు వచ్చింది. కొర్రాజేవా ఒక దెబ్బసింది దాని గుండెమీద. అది వెంటనే కొర్రాజేవా జుట్టాక చేత్తో పట్టుకుని, మరోచేత్తో చెంపమీద కొట్టింది. కొర్రాజేవా ఆ చేయి చిక్కించు కుంది. మస్తావా, పొట్టిపిల్ల-ఇద్దరూ మొగం మచ్చలదాన్ని రెక్కలు పుచ్చు కుని ఇవతలకు లాగెయ్యాలని ప్రయత్నించారు. కాని అవిడ జుట్టు వొడి లేసి, పిడికిలి లిగించి మరో దెబ్బ కొట్టబోయింది. కొర్రాజేవా మొగం పక్కకు వెట్టుకుని, ప్రతికక్షిని గబగబ కొడుతూ, దాని చెయ్యిని కొరక బోయింది. మిగతా వాళ్ళంతా చుట్టూ చూసి, అరుస్తూ, ఇద్దర్నీ విడదీయ టానికి ప్రయత్నం చేశారు. జ్ఞయరోగివూడా వచ్చి, దగ్గుతూ, పోట్లాట చూస్తోంది. పిల్లలు ఏడుపు మొదలెట్టారు. ఈ కోలాహలం అంతా విని అడ వార్డుకు, జైలరూ పరుగెత్తుకువచ్చి ఇద్దర్నీ విడదీశారు. పోట్లాటలో త్రెస్సిపోయిన వెంట్రుకల్ని దులుపుకుంటూ కొర్రాజేవా—చినిగిపోయిన గొను రొమ్ము దగ్గర సద్దుకుంటూ మొగం మచ్చలావిడ—కోప తీవ్రతతో ఏమిటేమిటో వాగుతున్నారు.

“ఇదంతా సారాయం మూలాన వచ్చింది. ఉండండి, రేపు ఇన్స్పె క్టరుతో చెప్పేస్తాను. అయినే ఇస్తాడు మీకు మంచి సారాయం. నాకు వాసన వెయ్యటం లేదనుకున్నారా? ఉండండి, ఈ పోట్లాటలూ యివీ

ఏమిటో చూస్తాంటే. జాగ్రత్త ! మీ బోయిస్లతో మీరు పోరాడ, శేడా ?” అంటూ వార్డుల కేకలు నేలించి.

కాని గోల వెంటనే చల్లారలేదు, నాలా వెంటనే వచ్చినా తప్పేదని తీ అనే సమస్యను గురించి కష్టం కష్టం జరిగింది. చివరకు వార్డులూ, జైలరు వెళ్ళిపోయారు. కాంతి వచ్చింది. కాదా పడుకున్నాను ముసలమ్మ మోకిరిల్లి ప్రాశ్న చేసుకుంటోంది.

“జైలు పక్షులు రాక్షా కలిశాయి” అన్నది ముఖం మచ్చల పనిని ఎత్తిపొడుపుగా, ఒకమూల తెలుసుకున్నాను పడుకుని, కనీసం, కొన్ని అనరాని మాటలు కూడా విడిచింది.

“జాగ్రత్త ! మళ్ళీ పొటావు నా చేతిలో, ఏమిటయినావా !” అంటూ కొర్రాజేవా జవాబిచ్చింది. తిట్టుకు తిట్టు వొచ్చుతేస్తుంది.

“వాళ్లు వచ్చి విడవేశారుగాని, నేకపోలేనా, నీ గుడ్లు బెంకేసేదాన్ని”

కొర్రాజేవా దానికి తెగి జవాబేనో చెప్పింది. ఇలా ఆగి ఆగి కాసేపు మాటలయవన్నారు-ఆగి ఆగి మధ్య మధ్య మేఘాలు ఉరియిల్లు చివరకు అంతా నిశ్శబ్దం. జడివాన కురిసి వెలసిపట్టింది.

అంతా పక్కల మీద పడుకున్నారు. కొందరు, గుర్రులు కూడా తీస్తున్నారు. ముసలమ్మ ఇంకా ప్రాశ్నన ముగించలేదు. మతోహ్యోగి కూతురు మళ్ళీ పగార్లు ఆరంభించింది. బొట్టకీళ్ళు పూచికి తెచ్చుకుని మస్తోవా విచారక్రస్త అయింది. ఈ సంగతికి తెలుసు గుర్తుప తెచ్చింది యూఫీ మియా, ముఖం మచ్చలవివ. పైకిరేకు ప్రవాసం ! నిశ్చాగదానిన ! మస్తోవా ఈ అసోచిల్లి తట్టుకోలేకపోయింది. ఆమె ప్రక్కనే పడుకున్న కొర్రాజేవా కదిలింది.

“చూడు, ఎప్పుడైనా అగకున్నాడూ, ఇలా అవుతుందని ?” మస్తోవా మెల్లిగా అన్నది.

“ఏం భయంలేదులే; పైకిరేకులో మాత్రం మనుష్యులు బ్రతకటం లేదు ! అక్కడా నీకేదైనా సాయం దొరక్కపోదు” కొర్రాజేవా ఆమెకు ఓదార్చటానికి ప్రయత్నించింది.

“చచ్చిపోనులే, అది భాయమ్. అయినా ఎంత అవస్థామాడు! ఇన్నాళ్ళనుంచీ హాయిగా కాలక్షేపం చేశావా! ఇక మూడు బానిసనై—”

కొర్రాబ్బేవా ఒక నిటూర్పు విడిచింది. “ఇంతకూ విధిరాతి తప్పించుకోలేం.” కాసేపటివరకూ ఎవరూ మాటాడలేదు.

ఇంతలో అటువైపు మూలనుంచి ఒక విచిత్ర ధ్వనివినిపించసాగింది. “విన్నానా, ఆ గయ్యాళిది ఏం చేస్తోందో!” అని కొర్రాబ్బేవా మస్లోవా చెవిదగ్గర నెమ్మదిగా పలికింది.

అది ఆ మొగం మచ్చలవిడ వెక్కి వెక్కి యేడుస్తున్న చప్పుడు. బాగా తిట్టూ తిన్నది; కావలసిన సారాముం దొరకలేదు. ఆసలు తన బతుకంతా ఇతివృత్త చివాట్లు తింటూ ఉండటమే! అందరూ తన్ను పరిహాసం చేస్తారు. ఏడిపిస్తారు. ఇదందా జ్ఞాపకం తెచ్చుకుని ఏడుపు మొదలైంది. కాసేపు ఏడ్చి, దుఃఖోపశమనానికి గాను, తాను మొదటిసారి ప్రేమించిన ఘాట్టరికూలీ ‘ఘెడ్కాను’ను స్మరించుకుంది. పెంటనే ప్రేమగాధ ఎవిధంగా ముగిసిందోకూడా జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఒకనాడు ఘెడ్కా బాగా తాగివచ్చి, తమాషా కోసం ఇంతి మహాద్రావకం ఆమె శరీరంమీద (సున్నితిమైన భాగంలో) పూశాడు. బాధతో ఆమె మెక్కిలు తిరిగి ఏడుస్తోంటే, వాడు మిత్రులతో సహా పగలబడి నవ్వుతూ గంతులువేశాడు. ఇదంతా జ్ఞాపకం వచ్చి ఆమె ఇప్పుడు పసిపిల్లలా ఏడవసాగింది, ఎవరూ తన్ను చూడడంలేదు కదా అని, ముక్కుచీమిడి తుడుచుకుంటూ, కన్నీళ్ళు దిగమింగుతూ.

“దాన్ని చూస్తే నాకు జాలివేస్తుంది” అన్నది మస్లోవా.

“ఔను, జాలివేస్తుంది. కాని అలా విసిగిస్తుం దెందుకూ?” అన్నది కొర్రాబ్బేవా.

౩౩

అ మర్నాటి ఉదయం—తనలో ఏదో మార్పు వచ్చినట్టు గుర్తిస్తూనే నెక్లూడో మేల్కొన్నాడు. ఆ మార్పుమిటో తెలుసుకోకముందే— అది చాలా మంచిదనీ, ప్రముఖమైనదనీ తెలుసు కొన్నాడు.

ఔను, తానిక అబద్ధం ఆడటం మానెయ్యాలి. నిజం యావత్తు చెప్పేయ్యాలి.

ఆ ఉదయమే జిహ్వా అకాశ భాగ్య ద్వారమునకి కిక్కిరించింది. ఆ ఉత్తరమునకు: అతడు చాలా దోహదము చేసినాడు. అయితే అతనితో పూర్వ దాహాన్ని పొందుకోవడానికి వచ్చినట్లు. “వెళ్ళి చేసుకుని సుఖపడకాదని ఆశ్చర్యము.” అని చెప్పింది.

“వెళ్ళి” అని వ్యర్థముగా ఉచ్చరించాడు. “చానికీ మరకా చాలా దూరం ఇప్పుడు” అని అన్నాడు.

అదే ధర్మముల పోయి, అతని కృతజ్ఞతలతో చెప్పేయటంకాదా కిష్టమైన పనే. ఆమెకు నోవ్వు కలిగిపోతుంది. తాకివ్యవహారాన్నింటిలోనూ ఏదో బైటికి చెప్పుకొని దొరికి ఉండిపోతుంది. ఒక్క నిశ్చయానికి మాత్రం వచ్చాడు; వాళ్ళింటికి పోగూడదు; అడిగితే మాత్రం అలా చెప్పేయటమే.

అలాగే ఏసేవర్తకుపోయి ఉన్నదంతా చెప్పేయటంకాదా కిష్టమైన పనే. ఆమెకు నోవ్వు కలిగిపోతుంది. తాకివ్యవహారాన్నింటిలోనూ ఏదో బైటికి చెప్పుకొని దొరికి ఉండిపోతుంది. ఒక్క నిశ్చయానికి మాత్రం వచ్చాడు; వాళ్ళింటికి పోగూడదు; అడిగితే మాత్రం అలా చెప్పేయటమే.

కాని మళ్ళీవా విషయంలో మాత్రం ఏమీ దాచుకోలేదు. “జైలుకుపోయి అంతా చెప్పేస్తాను. క్షమించండి అని అంటాను. అదనం మైతే...దొంగ, అదనం మైతే ఆమెకు వెళ్ళిపోతుంటాను”- అని అన్నాడు.

ఒక నైతిక ప్రతిపక్షమీద తన నిశ్చయాన్ని త్యాగంచేసి, ఆమెకు వెళ్ళిపోవడానికి వాలన్న నిశ్చయానికి నాగానే అనిపించింది. అతని కృతజ్ఞతలతో చెప్పేయటంకాదా కిష్టమైన పనే. ఆమెకు నోవ్వు కలిగిపోతుంది. తాకివ్యవహారాన్నింటిలోనూ ఏదో బైటికి చెప్పుకొని దొరికి ఉండిపోతుంది. ఒక్క నిశ్చయానికి మాత్రం వచ్చాడు; వాళ్ళింటికి పోగూడదు; అడిగితే మాత్రం అలా చెప్పేయటమే.

ఇటువంటి సవచ్చేతనం అతనిలో పొడవూప చాలా దోహదమైంది. అగ్రాధీనా వచ్చినప్పుడు ఆమెతో కచ్చితంగా చెప్పేవాడు; తనకీ యిల్లా, నాకర్హా ఇక అక్కరలేదని. వెళ్ళిపోతున్నాను, గానీ నీవ్వుకరించుకున్నాడు

కాబట్టే ఇంత పెద్ద భవనంలో ఉంటూ, ఇన్ని భుక్తులు భరాయిస్తున్నాడని అనుకోవచ్చు ఎవరైనా. ఇప్పుడతడు ఈ యిల్లు అక్కడైతే అటువంటి వీధి అంతర్ధానం ఉంది. అగ్రఫేనా ఆశ్చర్యంగా ఆతని ముఖంలోకి చూచింది.

“అగ్రఫేనా! నువ్వు నాపట్ల చూపుతూ వచ్చిన శ్రద్ధకు కృతజ్ఞుణ్ణి. ఇక నా కీ యిల్లు, నాకర్హా అక్కరలేదు. సామానాల్ని - మా ఆమ్మ బ్రతికి వున్నప్పుడేక్కడక్కడ ఉండేవో-అలాగే సర్దిపెట్టు. మా సోదరి నటాషా వచ్చాక ఆమె చూచుకుంటుంది.”

“సద్దటం దేనికి? మళ్ళీ అవసరం వస్తాయేమో!”

“ఉహూ, అవసరం రావు. ఆందులో సుదేహం ఏమీలేదు. కార్నితోకూడా చెప్పి. రెండు నెలలజీతం ఊరికే ఇచ్చేస్తాను; ఇక వాడు నాకరీ రానక్కరలేదు.”

“ఒకవేళ మీరు విదేశాలకు పోదామనుకున్నా-మళ్ళీ వచ్చాక ఇల్లూ వాకిలీ, సామాలు కావాలి కదా!”

“నువ్వు పొరపాటు పడుతున్నావు అగ్రఫేనా? నేను విదేశాలేమీ పోవటంలేదు. ఎక్కడికేనా వెడుతున్నానంటే-మరో మాగ్గంలో వెడుతున్నానన్నమాట” — నెస్టాడో ముఖం లగ్జురుణమైంది. “బోను, ఈమెకు చెప్పేయవలసిందే. దాపరికం ఉండరాదు. ఎవరికైనా చెప్పేయవలసిందే” అనుకున్నాడు. “నిన్న ఒక ప్రముఖమైన విచిత్రసంఘటన జరిగింది. మా మేనత్త మేరీని ఎరిగున్నావు కదూ! ఆమెదగ్గర పెరిగిన మస్టావా తెలుసా?”

“ఎరక్కం. ఆమెకు నేను వట్టుపని నేర్పాను.”

“ఆమెమీద ఒక కేసు వచ్చింది. నిన్న కోర్టులో విచారణ జరిగింది. జ్యూరీ సభ్యుల్లో నే నొకణ్ణి.”

“అయ్యో, పాపం! ఆ షిల్లమీద ఏమి కేసు వచ్చింది?”

“వాత్యానేరం! దానికంతకూ కారణం నేను.”

“బాగుంది! మీరు కారణం ఎలా బోతారు?” — అగ్రఫేనా కన్నుల్లో మెరుపు కనిపించింది. ఆమెకు తెలుసు మస్టావా-నెస్టాడోల సంబంధం.

“బ్రాహ్మణ. నేనే మూలకారణం. అందుకే... నావిశ్వమే నా సభకా
లన్నీ మూలపోయాయి.”

“అది మిమ్మల్ని ఎలా మారుస్తుంది?” — అన్నానేనా విడిచిపెట్టవలసింది
అనిచుమంది.

“ఎలాంటి మార్పుమీ-అమ్మె అటువంటి మార్పులో పడిపోవటానికి
నేనే కారణం కాబట్టి - అమ్మె కిప్పుడు నా చేతనే ఉండే చూడమూ చేసి
తీర్చాలి.”

“మీ మాటలు మీ సహృదయాలకి అగుచున్నానే ఉన్నాయి.
కాని అక్కడ మీ తప్పేమీ ప్రత్యేకించి లేదు - మామూలుగా అందరికీ
జరుగుతాయి అటువంటి సంఘటనలు. విశేషం ఏమీ, వీటిలో సమాధానపడి,
మరచిపోవాలి” - గంభీరంగానే చెప్పింది మీ మాటలు అన్నానేనా. “ఆ తప్పంతా
మీదేని ఎందుకనుకోవాలి? అనుకోవలసిన పనిలేదు. అమ్మె తప్పునా
పట్టించని విన్నాను. అదేమీ తప్పు?”

“నాదే. కనుకనే దాన్ని దిద్దుకోవాలనుకుంటున్నాను.”

“దిద్దుకోవటం చాలా కష్టం.”

“కష్టమే, తేలికో అది నా పని. ఇక పోకే, ఇక్కడ నాకేరీపోయిన
తర్వాత నీ సంగతిగురించి—నూ అమ్మ వీమి చెప్పించుకో—”

“ఎవ్వో, ఆ సంగతి నేనాలోచించటం లేదు. ఉన్నన్నాల్లు నా
కిక్కడ లోపంలేకుండానే జరిగింది. పెళ్ళి అయిన మేనకోడలొకతే ఉంది
నాకు. అమ్మ నన్ను చాలాకోజులనుంచి గమ్మంటోంది; ఇక్కడ నాతో
మీకు పనిలేకపోతే అక్కడే పోయివుంటారు. కాని నా విచారం వీరుంటే—
అందరికీ మామూలుగా జరుగుతూండే ఒక సన్నివేశాన్ని పురస్కరించుకుంటే
అవసరంగా బాధపడుతున్నారే అని.”

“నేను మాత్రం అలా సమాధానపడలేకపోతున్నాను మరి.... వస్తువు
లన్నీ సర్ది చెయ్యటం—నూ, ఇంటిని ఎవరికై నా అద్దెకి వచ్చి యేర్పాట్లు చెయ్య
టం—నూ నువ్వు నాకు సాయం చెయ్యాలి. నామీద కోపపడకు సుమీ!
నువ్వు ఇన్నాళ్ళు చేసినదానికి చాలా చాలా కృతజ్ఞుణ్ణి.”

తానే చెడ్డవాడు, ఇతఁడు విసుగుపఱచి స్వభావం తనలోనే ఉంది—అని తెలుసుకున్న తర్వాత నెహ్రూజీకు ఇతఁడు లోని చెడ్డతనం, కరకు తనం కనిపించటం మానేశాయి. ఇప్పుడు అగ్రఫేనా అంటేనూ, కార్మి అన్నా కరుణతో కూడిన ఆదరణే కలుగుతోంది. కార్మితో కూడ తన సమాచారం యావత్తూ పెళ్ళి చెయిదామనుకున్నాడు. కాని అగ్రఫేనాకు ఉన్నంత చినువు వాడికి లేదు—కనుక చెప్పలేకపోయాడు.

కోర్టుపైపు బయలుదేరాడు. నిన్నటి జట్కూలోనే వెడుతున్నాడు. అదే బాట. కాని తాను మాత్రం నిన్నటి నెహ్రూజీ కాదు. ఈ సంగతి తనకే ఆశ్చర్యమనిపించింది. నిన్నటివరకూ సంభవమే అనిపించిన 'మిస్సీతో తన పెళ్ళి' ఇవాళ అసంభవమైపోయింది. నిన్నటివరకూ పెళ్ళి జరగటం, జరక్కపోవటం తన యిష్టానుష్ఠానమీద ఆధారపడివున్నదని - తన్ను పెళ్ళి చేసుకోవటంవల్ల ఆమె నిస్సందేహంగా సుఖపడితీరుతుందని భావించాడు. కాని ఇవాళ, ఆమెను పెళ్ళాడటానికే కాదు, ఆమెతో మామూలు సఖ్యత కలిగివుండటానికికూడా తగిన నిశ్చయించుకున్నాడు. "నే నెటువంటి వాడినో తెలుసుకుంటే ఆమె నా సుఖం చూడదు. నిన్ననే ఆమె శీలాన్ని కూడా శంకించాను. ఆమె నన్ను పెళ్ళాడినా నాకు శాంతిఉంటుందా? సుఖం మాట దేవుడెరుగును. మస్లావా జైల్లో ఉంది; నేడో, రేపో నైబీరి యోకు పంపించేస్తారు. నావల్ల సర్వనాశనం పొందిన ఆ యువతి నిర్బంధ బానిసగా నైబీరియాకు వెడుతుందీ? నేను కొత్తపెళ్ళాంతో వులుకుతూ మిత్రుల అభినందనాల్ని స్వీకరిస్తూ ఉంటానూ? లేకపోతే ఆ జిల్లా అధికారి భార్యతో కలసి... న్యూఢ్లు, రోడ్లు, మొదలైన ప్రముఖ విషయాలపై మీటింగులో వచ్చే వోట్లు లెక్కపెడుతూ ఉంటానూ? లేకపోతే ఈ జైలులో తాను పూర్తిచేయలేని ఆ బొమ్మ ముందు పెట్టుకుని కుంచితో గిలుకుతూ ఉంటానూ? అటువంటి పనుల్లో కాలం వృధా చేయబాల నిప్పుడు. ప్రస్తుతం పెళ్ళి పీడర్ని కలుసుకోవాలి. అతడేమి నిర్ణయిస్తాడో తెలుసుకోవాలి. తరువాత... తరువాత జైలుకు పోవాలి; మస్లావాను చూడాలి; అంతా ఆమెకు చెప్పాలి." ఈవచ్చిన తనలోని మార్పుకు నెహ్రూజీ సంతోషించాడు.

తాను జెప్పి ఆమె కంటా ఎలా నెప్పొందా; ఎలాబంటి ఆమె ముగ్గు
ఎలా అంగీకరించాడో; ఇంతకా ఉపాయమున్నదని—తాను చేసిన
పాపానికి పరిహారంగా ఏదైనా చేయరాదో; ఆమెను నెప్పొందటానికేమిటా
తన సంస్కృతను ఉపయోగపర్చుకొన్నాడు - అనికొక నూతనాంకం కలిగి
నేత్రాలు ఆగ్రసీత్రములైనాయి.

అర్చన

స్నేహజో కోర్టులో ప్రవేశించగానే కోర్టునుండి ఎదురైనాడు.
నిన్న విచారణకు వచ్చిన టైటిలేడ్లలో ఉంటున్నదీ; నాళ్ళను నెప్పొందా
లంటే ఎవరి అనర్థ బాంధవలనో; ఈ కేసుపై విచారణ అవగతయి చెబును
వన్నాడు.

టైటిలతో మాటాడాలంటే డైరీ పేజీలు అనర్థ కావాలి. “కావ
లిస్తే కోర్టులో పని అయిపోవటంతోనే సుమ్మన్న ఆయన వ్యవస్థ తీసుకు
పోతాను. కానేవు అగండ్. లోపలకు వయచేయండి” అని మర్యాదగా
చెప్పాడు గుమాస్తా.

స్నేహజో జ్యూరీల గదికి వచ్చాడు. జ్యూరీలంతా ఆసక్తితో లేచారు
కోర్టులోకి వెళ్ళటానికి. వర్తకరిఖాదుణి ఆసక్తితో కాస్త పలహారం చేసి
నిన్నటిలాగే చాలా ఉపయోగం ఉన్నాడు. స్నేహజో మాచి ఒక పాత
స్పృహితునివలె ఆప్యాయంగా పలుకరించాడు. పేటర్లు మాస్త్రే అరెస్ట్ అతి
పరిచయానికీ, జైలివచ్చుకూ ఈ నాడు స్నేహజోకు రోషంగాని, అనవ్యం
గాని కలుగలేదు. తనకూ నిన్నటి టైటికి గల సంబంధాన్ని జ్యూరీలందరికీ
చెప్పేద్దామనుకున్నాడు స్నేహజో-ఆసలు నిన్ననే, విచారణ జరుగుతూ
ఉన్నప్పుడే తాను లేచి, తన నేరాన్ని కోర్టులో, అందరి సమక్షాన వొప్పు
కొని యుండవలసింది.

అందరితోపాటు స్నేహజోమాదా కోర్టులో ప్రవేశించాడు. అన్ని
తంతులు నిన్నటిలాగే సాగిపోయాయి. ‘కోర్టువాడు వస్తున్నాడు’ అని ఉన్ము
టున-ముగ్గురు వ్యక్తులు తీవ్రంగా మెల్లమెల్ల మంటుంటూందికి రావటం - ఎత్తయిన
మర్చిలమీద జ్యూరీలు ఆసీనులు కావటం - ఆ పోలీసుకీ - ఆ మతిగురువే -

అంతా నిన్నటిలా. స్వామీల ప్రమాణస్వీకరణ, వారికి ప్రెసిడెంటుగారి ప్రబోధాత్మక ఉపన్యాసం మాత్రం ఇవాళ లేవు.

నేటిది ఒక దొంగలసభకేసు. ఇద్దరు పోలీసులు కత్తులెత్తి పట్టుకుని తైదీని లోనికి తెచ్చారు. వాడు గోధుమరంగుకోటు తోడుక్కున్నాడు. ముఖంలో గక్తం లేదు; వెళ్ళా తెళ్ళా బోతోంది-సన్నగా ఉంటాడు. రొమ్ము బలంలేదు. ఇగవై యేళ్ళకు వ్రవాడు. బల్ల మీదకూచుని కోర్టులోకి వస్తోన్న ప్రముఖవ్యక్తులందరినీ చెప్పాలన్నట్టుంటూ చూస్తున్నాడు - వీడూ, ఇంకో కడూ కలిసి ఒక పెద్దతాళంతో—కొక్కటి చూచుకూర్చున్న అరవై యేడు కో పెళ్ళులు ఛీదుచీసే—అనేక పాతచాపల్ని దొంగలించారని నేరారోపణ. చాపలు ఎక్కువపోతోంటే ఒక పోలీసు పట్టుకున్నాడని ఆ యిద్దరూ తాము వాటిని దొంగిలించేసి, తీసుకుపోతున్నట్టు వొప్పుకున్నారని—నేరారోపణ ప్రతింగా ఉంది. ఈ తైదీ ‘తోడుదొంగ’ జైల్లో మరణించాడు. కనుక ఇప్పుడీ ఒక్కడినే విచారించావున్నారు. ఆ పాతచాపలు సాక్ష్య సామగ్రియై టేబిల్ మీద పడివున్నాయి.

సాక్షులు, ప్రమాణాలు, ప్రశ్నలడగటం, క్రాస్ పరీక్షలు-అన్నీ నిన్నటి లాగే సాగిపోతున్నాయి వ్యవహారాలు. ప్రెసిడెంటు, ప్రాసిక్యూటరు, జేలు ఎవరు ఎన్ని ప్రశ్నలు అడుగుతూఉన్నా ఆ పోలీసువాడు (ఒకసాక్షి) “అంజేనండి” అనో, లేక ‘నాకు తెలియదు’ అనో జవాబులు చెబుతూ ఉన్నాడు. కోర్టులో అనుసరించవలసిన క్రమశిక్షణలో అతడొక యంత్రమై నోయాడు. చాలావరకు సూక్ష్మణివున్నాడు - అయినా నేరస్థుని ఆశ్చర్యవిషయమై మాత్రం విచారాలు చెప్పటానికి ఇష్టపడటంలేదు. అది అతనిముఖంలో గోచరిస్తూనే ఉంది. పెద్ద యజమాని రెండవసాక్షి; కోపదారి మనిషి. “ఈ చాపలు నీవేనా?”—అని ప్రాసిక్యూటర్ అడిగినప్పుడు, కొంతవరకు వెనుకాడుతూ అతడు తనవేసని చెప్పాడు. “అయితే ఆ చాపలు నీకెందుకు? ఏం చెయ్యదలచుకున్నావు?”—అని అడిగినప్పుడు తనకి కోపంవచ్చింది—అన్నాడు : “వాటిని ఏదయ్యం ఎత్తుకుపోతే నాకేం? అవి నాకక్కరలేదనలు. ఇంత గొడవపడాల్సి వుంటుందని తెలిస్తే, వాటికోసం వెతికేవాణ్ణి కాదు-వాటితోపాటు ఇంకో పదిరూబుల్సుకూడా ఇచ్చి దణ్ణంపెట్టి ఊరు కుండేవాణ్ని. ఇలా ఇక్కడికి లాక్కొచ్చి ఇన్ని ప్రశ్నలడుగుతారని నే

ననుకోలేదు. ఇంతవరకు రెండుబుట్టల బిడ్డల అయ్యాలు జన్మించారు. వైగా నాకు వొంట్లో సుక్రీగానూ ఉంది. కిక్కినోళ్ళు, చక్కటివ్వు.”

సాక్షి చెప్పింది అదే. అసలు నేరభూతం అంతా వొంగుతున్నాడు. బోనులో చిక్కిన జంతువులా భయంభయంగా మాత్రా, ఇదిగిది మాత్రా చెప్పేవాడు. కేసుంతా తేటతెల్లంగా ఉంది. అయినా ప్రాణివ్యాటకు కేసుగా నిల్చుని (నిన్నటిలాగే) ఏకేవో తన తెలివిని ప్రదర్శించే ప్రశ్నలు—తప్పు బప్పుకోలేని నేరస్తుని బోల్తా కొట్టించటానికాని ఉద్దేశించిన ప్రశ్నలు— అడిగాడు.

దొంగతనం ఇంట్లో జరిగిందని - దొంగవాడు చాళేం పగులగొట్టి లోపల ప్రవేశించి దొంగతనం చేశాడని-చూపుకోవాడు. రెండు ఉపన్యాసంలా. కాబట్టి వాణ్ని తీవ్రంగా శిక్షించాల్సిందేనని వాదించాడు. వైగి రుచ్చిస్తోనడు. దొంగతనం ఇంట్లో జరిగింది కాదని వాదించాడు. కాబట్టి వాడు దొంగతనం చేసినా-వాడు సంఘద్రోహియని ప్రాణివ్యాటకు కేసుని నిర్ణయం తప్పు అన్నాడు. తరువాత వైసిడేంటు నిన్నటిలాగే తటస్థమగా ఉండి కేసు వివరాలని ఉన్నది ఉన్నట్టుగా జూరీలకు-బాగా వివరించే అయినా-మరొక సారి తన ఉపన్యాసంలో వికారం చేశాడు. నిన్నటిలాగే మధ్యరహస్య విక్రంతిసమయాలు వచ్చాయి; సిగరెట్లు కాలూరు; ‘కోట్లవాడు వస్తున్నారు’ అని అరిచాడు; ముందుకు వస్తోన్న నిద్ర ఆపుకుంటూ ఇద్దరు పోలీసులూ వైగికి కాపలా కాచారు.

ఆ తరువాడు పొగాకు కంపెనీలో పనిచేస్తూ ఉండేవాడు. అయినా సంవత్సరాలు పనిచేశాడు అలాగ. ఈ సంవత్సరం ఒక సమైక్యంలో వాడూ పాల్గొన్నాడు. అందుకని కంపెనీ యజమాని అతన్ని నాకరీలోనుంచి తొలగించాడు. పనిలేక అతడు ఉన్నది భర్త్యులెట్టుకుంటూ తిరుగుతున్నాడు. ఒకసారి హోటల్లో నాడికొడిడు తోడు వోడికాడు. ఈ రెండోవాడు తాళాలు బాగుచేసేవాడు. వాడూ నాకరీ పోగొట్టుకున్న రకమే; బాగా తాగుతాడు. ఒకరాత్రి ఇద్దరూ బాగా తాగి, పెద్ద తాళం పగులగొట్టి కనుపించింది ఎత్తుకుపోయారు. ఇద్దరూ తమ నేరాన్ని వొప్పుకున్నారు. వైల్లో పడ్డారు. వైల్లో రెండోవాడు విచారణకు ఎదురు మాత్రా మరణించి

చాడు. ఉన్నవాణ్ణి సంఘానికి నేను పురుగుగా భావించి-వాసుంచి సంఘాన్ని క్షమించాని కోర్కెవారు చివ్వు పడుతున్నారు.

కోర్కెలో పురుగున్నా తలకు యావత్తూ మాశాడు న్నెట్టాడో. “నిన్నటి వ్యక్తిలాగే పిదప సంఘానికి చాలా అపాయకమిదే. వాళ్ళంతా అపాయకంలు ! వాళ్ళను పిచారించే మేము మాత్రం అపాయకంలు కాదు ! వట్టి వ్యక్తివాడ, నెలసగ్గాణ్ణి అయిన నేనూ; నేను ఇలాంటి వాడిని తెలిసి కూడా, నన్ను ప మాత్రం అసహ్యించుకోకుండా, మైగా గౌరవిస్తూన్న వాళ్ళంతానూ అపాయకంలు కాదు !

“పిదపూ పిదపేన సంఘాధికు కాను. మామూలు కుర్రవాడు. ఆ సంఘం ఆంధ్రుడి కనిపిస్తూనే ఉంది. పరిసితుల్ని బట్టి ఇలా తయారైనాడు. ఇటువంటి కుర్రవాల్ని తిప్పరాదిలో పడకుండా ఉండాలంటే అటువంటి పరిసితులు ఏర్పడకుండా చూడాలి. కేవలం వట్లు వాడు పట్నం వెళ్ళవలసి వచ్చినప్పుడు ఏ పుత్రాత్ముడైనా ఇంత బాధపడి కావలసిన సాయం చేసి వున్నట్లయితే పరిపాదే” అనుకున్నాడు నెట్టాడో ఆ కుర్రవాని వ్యాధి గ్రస్తమూ, భయగ్రస్తమూ అయిన ముఖాన్ని చూస్తూ. “కాని, ఆ తరువాత నైనా సరే-పన్నెండు గంటలు పొగాకు ఫ్యాక్టరీలో పనిచేసి, తోడి పని వాళ్ళ సహాయంతో సారాకొట్టుకు ఆలవాటు పడ్డప్పుడు ఏ గుణజ్ఞుడైనా వచ్చి-‘తప్పు బాబూ ! వెళ్ళవచ్చదు’ అని హితోపదేశం చేసి ఉన్నట్లయితే వాడు వెళ్ళటం మానేసేవాడు. చెడుదారి బట్టేవాడు కాదు. ఇలాంటి తప్పులు చేసేవాడు కాదు.

“వాడు పట్నంలో ఒక చిన్న జంతువులా బతకాడు. కేలు పడకుండా జుట్టు పొట్టుగా కత్తిరించుకుని ఫ్యాక్టరీలో చాకిరి చేస్తూ ఉండేవాడు. ఆ కాలంలో వాడిమీద ఇంత బారి చికిత్సవాడే లేకపోయాడు. అదీగాక వాడు పట్నం వచ్చాక తన తోడి పనివాళ్ళను-వెదర్చి, పిన్నల్ని చూసి నేర్చుకున్న వెంటనే అంటే ‘ఇతిర్లను మోసంచేసేవాడు, తాగేవాడు, అవసరమైతే దెబ్బలాటకు సిద్ధపడేవాడు, పోకిరిగా తిరిగేవాడే మనిషి’ అని.

“అనారోగ్యకరమైన పనిపాటలచేత, తాగుడు మూలాన, వ్యభిచారం వల్ల శరీరంచెడిగయి—పట్నంలో విచ్చల విడిగా తిరుగుతూ-స్వప్నంలో లాగ తికమక పడిపోయి-ఎక్కడో ఒక పెద్దలో జొరబడి, ఎవరికీ కొర

గాని పాత చాపలేవో ఎత్తుపహాతాదు-మనం ఇక్కడ కూడి—పాపం, వాడి నలా తయారుచేసిన పుష్పికున్న నిర్ముఖం చెయ్యటానికి వెంటిందము. వాణ్ణి తీక్షించి పుష్పికున్న చక్కచేస్తామని చూస్తాం. ఘోరం!”

ఈ ఘోరణిలో అలాచిస్తున్నాడు నెక్లాజో. కోర్టులో జరిగిన వ్యవహారాల్ని గమనించలేదు. జరిగిన విషయాల్ని తరువాత తెలుసుకుని నిశ్చలపోయాడు. ఇంత ఘోరాన్ని తాను ఇన్నాళ్ళకుంచి ఎందుకు చూడలేకపోయాడో, ఇతర్యయినా ఎందుకు చూడలేకపోతున్నాడో అతనికి గురూహ్యంగా ఉంది.

౩౫

ప్రొంతినమయంలో నెక్లాజో తైటికి వచ్చాడు. మళ్ళీ లోనికి వెడదామన్న ఉద్దేశం లేదతనికి. వాళ్ళ లోపల ఏమయినా చేసుకోనీ, తాను మాత్రం ఆ భయంకరమైన, బుద్ధిహీనమైన తైత్కెకలాటలో పాల్గొన దలచలేదు.

తైలు ఏజంటుగారి ఆధ్వర్యం నుండిరం ఎక్కడో తెలుసుకుని వెళ్ళాడు. అక్కడున్న నాకరు అతన్ని లోనికి పంపించటం ఇష్టంలేక “అయ్యోగారు చాలా పనిమీద ఉన్నారు” అని చెప్పాడు. కాని నెక్లాజో అతనిమాటలు లెక్కచేయలేదు. గదిదగ్గరకు సాగిపోయాడు. గుమాస్తా ఎదురైనాడు. “నేను జ్యూరీ సభ్యుణ్ణి; మీ అయ్యగారితో నేను వచ్చానని చెప్పు; ఒక ప్రముఖమైన విషయాన్ని గురించి మాట్లాడాలి” అన్నాడు.

నెక్లాజో ధరించిన దుస్తులు, అతని హోదామాది గుమాస్తా మాట మాట్లాడేటండా లోనికి వెళ్ళి అయ్యగారితో చెప్పాడు. నెక్లాజో లోకి రావటానికి అనుమతి అయింది. అతడంత పట్టుబట్టి లోనికి రావటం తైలు ఏజంటుకు కోపం కలిగించింది. అందుచేత “ఏం కావాలి తమకు?” అని తీక్షణంగా ప్రశ్నించాడు.

“నేను జ్యూరీ సభ్యుణ్ణి. నా కేసు నెక్లాజో అంటారు. తైటిగా ఉంటోన్న మస్తోవాను నేను చూడాలి. చాల ఆసనం”—అన్నాడు గట్టిగా, రవంత సిగ్గుపడుతూ, కేగంగా, ఇప్పుడు తాను వేముబోతోన్న అడుగు తన భవిష్యత్తు వితాన్ని రూపొందింప జాలినదిగా గుర్తిస్తూ.

జైల్స్ ఏజంటు పొట్టెగా, నిల్లగా ఉంటాడు. చిన్నకాపు; మెరిసే కళ్ళు. కింది దుండ పొడుచుకొచ్చినట్టు ఉంటుంది.

“మస్తావా? జైను, ఎరిగున్నాను. విషప్రయోగపు కేసులో ఆరెట్టు అయింది. తమరు ఆమెను చూడవలసిన ఎసముంది?” అని పలికి ఆ ప్రశ్న కటువుగా ఉంటుండేమోనని - ఊహించి, కటుత్వం తగ్గించాలన్న ఊహతో “కారణం తెలుసుకోకుండా మీరు అనుమతి ఇవ్వబాలను” అన్నాడు.

సెప్టాడో నుఖం ఎర్రబారింది. “ప్రముఖమైన కారణమే ఉంది.”

జైల్స్ ఏజంటు సెప్టాడోకేసి పరీక్షగా చూస్తున్నాడు. “ఆమె కేసు విచారణ అయిందా, లేదా?”

“నిన్న విచారణ జరిగింది. నాలుగు సంవత్సరాలు నిర్బంధ బానిసగా శిక్షితురాలైంది, అన్యాయంగా. ఆమె నిరపరాధిని.

మస్తావా నిరపరాధిని అన్న అంశంమీద ధ్యానం నిలపకుండా జైలు ఏజంటు చెప్పాడు “నిన్ననే విచారణ జరిగివుంటే ఆమె మునుపు వున్న జైల్లోనే ఉండాలి. అక్కడికి వెళ్ళి వైదీలను చూడాలంటే, ఏవో కొన్ని రోజులు ప్రత్యేకంగా ఉన్నాయి, ఆ రోజుల్లోనే వెళ్ళాలి. అక్కడికి వెళ్ళి కనుక్కోండి.

“కాని నే నామెను వీలైనంత తొందరలో చూడాలి” సెప్టాడో దవడలు వొణికాయి. తన భవిష్యత్తును నిర్ణయించే నిమిషం రాబోతున్నది.

“ఎందువల్ల?” జైల్స్ ఏజంటు కనుబొమలు చిరాకును నూచిస్తున్నాయి.

“ఎందువల్లనంటే-ఆమె నిగ్గోషి. అన్యాయంగా శిక్షితురాలైంది. తప్పకుండా నాది” సెప్టాడో కంఠధ్వని వొణికింది, చెప్పరాని విషయాన్ని చెబుతున్నానా అనుకున్నాడు.

“ఎలాగ?”

“ఎలాగంటే-నే నామెను ఒకప్పుడు నెరచి, యీ స్థితికి తీసుకొచ్చాను. నే నా పని చేయకుండా ఉంటే ఆమె ఈ నేరాలోపణకు గురి అయ్యేది కాదు.”

“అయితే అయివుండవచ్చు. అంత మాత్రాన మీరిప్పుడొకరినొకరు చూడవలసిన అవసరం వాళ్ళమీ కనిపించటం లేదు.”

“అవసరం ఉంది. నే నామెను అనుసరించి వెళ్ళవలసివస్తున్నాను. ఆమెను వెళ్ళిచేసుకో దలిచాను” అన్నాడు నెక్లూడో రెవరినూ. అతనికి కళ్ళనీళ్ళ పర్యంతం అయింది.

“అరే, అయ్యో, ఎప్పుడూ కని విని యెరుకని కన్యకాకమే యిది ! మీ కోరిక చాలా విపరీతంగా ఉంది నువ్వంటి” కుప్పడి కన్నులలో ఒక చిరు నవ్వు రేఖ అతని పెదవుల్లో దాగింది.

“పోనీండి, ఇంతకూ అనుమతి ఇస్తారా లేనా ?” కోపం గా అడిగాడు నెక్లూడో.

“అనుమతి కావాలంటారా ? ఇప్పుడే ఇస్తాను, కూరొండి దయచేసి” నెక్లూడో నిల్చునే ఉన్నాడు.

జైళ్ళ ఏజంటు ఒక అనుమతి పత్రాన్ని రాసి యిచ్చి, నెక్లూడోకైపు విచిత్రంగా చూశాడు.

“ఇక నే నీ కోర్టు సమావేశాల్లో కూడా పాల్గొన దలచలేను.”

“అందుకు సరియైన కారణాలు కోర్టువారికి తెలియజేసుకోవాలి తమరు. మీకు తెలియని దేముందీ ?”

“ఈ కోర్టు విచారణ లనేది నిరుపయోగములు, నీతి కరమైనవి. అదే నా కారణం.”

జైళ్ళ ఏజంటు పెదవుల్లో మళ్ళీ ఆ కోపబడి కనబడని చిరునవ్వు రేఖ తొంగి చూసింది. ఆ కారణం హాస్యాస్పదం అని చెప్పటానికి అచ్చట్టు. “కాని ఈ విషయంలో... జైళ్ళ ఏజంటుగా ఉంటూ నేను మీతో ఏకీభవించనని మీరు గ్రహిస్తారనుకుంటారు. కాబట్టి మీరు కోర్టువారికి తెలియ బరచుకోండి. మీరు చెప్పిన కారణాలు సరియైనవో కానో, వాళ్ళే నిర్ణయిస్తారు. సరియైనవి కాకపోతే జరిమానా వేస్తారు. కోర్టుకి తెలియబరచండి”

“నా నిశ్చితార్థప్రాయం చెప్పారు. ఎవరికీ తెలియదనుకో నక్కలేదు” అన్నాడు నెక్లూడో కోపంగా.

“అయి నే చిత్తం; సెలవు” ఈ విచిత్ర వ్యక్తిని చప్పున వొదిలించు కుందానుని అతని ఉద్దేశం.

సెక్లూడో వెళ్ళిపోయాడు. ఆ వెంటనే ఒక కోర్టు సభ్యుడు జైల్లో వీజంటు గదిలోకి వచ్చి—“ఎవరప్పుడు మీతో మాటాడి పోతున్నది?” అని అడిగాడు.

“సెక్లూడో. జ్యూరీల సభ్యుడు. ప్రైవీలలో ఒక తె-పిల్లో, పెద్దవో— ఉందట. దానికి నిర్బంధ బానిసగా నాలుగేళ్లు శిక్ష వేకారట, తాను దాన్ని ఎప్పుడో చెరిపాట్లు, ఇప్పుడు వెళ్ళిచేసుకోదలచాడు.”

“నిజంగానా?”

“అతడే చెప్పాడు. విచిత్రమైన ఆవేశంతో వైగా.”

“ఈ కాలపు యువకుల్లో వీవో ఒక అసాధారణ తత్వం ఉంటున్నది కుమీ!”

“మరీ అంత యువకుడేమీ కాదే ఆయన!”

“కాదనుకో. కాని అటువంటి వాళ్ళను ఇష్టం వచ్చినట్టు పోనీ కూడదు. కళ్ళెం బిగించి లాగుతూ ఉండాలి. లేకపోతే నిజంగా విప్లవకారులుగా తయారౌతారు.”

3౬

సెక్లూడో అక్కడనుంచి బయలుదేరి-సాధారణంగా విచారణ కాక ముందు ప్రైవీలను ఉంచే జైలుకు వెళ్ళాడు. కాని అక్కడ మస్లావా లేదు. ఒక వేళే పాత జైల్లో ఉండేమోనని అభిప్రాయ పడ్డాడు.

ఆ పాత జైలు అక్కడనుంచి చాలా దూరంలో ఉంది. సెక్లూడో అక్కడికి చేరుకునేసరికి సాయంత్రం అయింది. అదొక లంకంత పురాతనపు కొంప. సెక్లూడో ద్వారం ముందుకు రాగానే దోవారికు దతన్ని ఆపి గంట మోగించాడు. ఆ గంట విని ఒక జైలరు వచ్చాడు. సెక్లూడో తాను తెచ్చిన ప్రవేశాధికార పత్రం చూపించాడు. కాని ఇన్ స్పెక్టరు అనుమతి ఉంటేతప్ప లోనికి రానీయజాలనని జైలర్ చెప్పాడు. సెక్లూడో ఇన్ స్పెక్టరును చూడ్డానికి వెళ్ళాడు. మెట్లెక్కి వెడుతూంటే ఎవరో పియానో వాయిస్తున్నట్టు

వినిపించింది. ఒక పరిచయం వచ్చి తలుపుతీసింది. ఆమె కంప్యూటర్ కట్టు కట్టుకుంది. తలుపు తెరచగానే పాట మరొక వికరంగా వినిపించింది. అది ఒక పాతపాట. అందరికీ విసుగుపర్చుతున్న పాట. ఎవరోగాని దాగానే వాయిస్తున్నారు. కాని పూర్తిగా వాయిచటం లేదు. ఒక చరణమే వాయిచాక మళ్ళీ మొదలెత్తుకుంటున్నారు.

“ఇన్ స్పెక్టరుగారు ఉన్నారా?” నెస్టాడో పరిచయం ప్రస్తావించాడు.

“లేదు.”

“మళ్ళీ యిప్పుడొస్తారా?”

సంగీతం కాసేపు ఆగింది. మళ్ళీ ఆరంభమయింది బిగ్గరగా, విసురుగా. కాని ఒక్క చరణం మాత్రమే.

“అడిగినట్టి చెబుతానుండండి” అంటూ పరిచయంలానికి పోయింది.

సంగీతం ఉచ్చస్థాయిలో సాగుతోంది. కాని ఆ చరణం పూర్తిగాక ముందే మధ్యలో ఆగింది. పియానో ధ్వనిగాక ఒక యువతి కంఠం వినిపించింది.

“ఇంట్లో లేరని చెప్పు. ఇవాళంతా ఇంటికి రారని చెప్పు. ఎందుకూ గొడవగా వచ్చారు.

మళ్ళీ సంగీతం ఆరంభమయింది. మళ్ళీ ఆగింది. మళ్ళీ తోసికట్టు చప్పుడయింది. సమయంగాని సమయంలో వచ్చి సంగీతానికి అంతరాయం కలిగించిన వ్యక్తిని చీవాట్లు పెడదామని ఆ పియానో వాయిస్తూన్న మనిషి కోపంగా రావటం లేదుకదా!”

“మా నాన్న ఇంట్లో లేడు” ఆమె ముఖం పాలిపోయింది. జబ్బు మనిషిలా కనిపించింది. ముగిగురులు కళ్ళ కడంలాగా పడుతున్నాయి. ఇవతల గదిలోకి వచ్చి నెస్టాడోను చూడగానే మెత్తపడి, వైమాటలు పలికింది. అంతటితో ఆగక—“దయచేయండి...నీం కావాలి తమకు?” అని అడిగింది.

“జైల్లో ఒక ఫ్రెంచీని చూచిపోదామని వచ్చాను.”

“రాజకీయ ఫ్రెంచీ కామాలేం?”

“రాజకీయ ఖైదీ కాదు. జైళ్ళ ఏజంటు దగ్గరనుంచి ఆచుమతి తెచ్చుకున్నాను.”

“నా కేమీ తెలియదు. నాన్న బైటికెళ్లాడు. కాని దయచెయ్యండి... లోపలికి రండి... లేకపోతే, అసిస్టెంటు ఇన్స్పెక్టరు ఆఫీసులోనే ఉంటాడు, ఆయనతో మాట్లాడచ్చు... మీ పేరేమిటండీ?”

ఆ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పకుండా నెహ్రూడొ వెళ్ళిపోయాడు. పెన కాల తలుపు మూసిన చప్పుడయింది. చుట్టూ పియానో సంగీతం ఆరంభమైంది. పెడుతూన్న నెహ్రూడొకు ఆవరణలోనే ఒక ఉద్యోగస్థు డెయరుపడ్డాడు. అతడే, అసిస్టెంటు ఇన్స్పెక్టరు. నెహ్రూడొ తెచ్చిన ‘ప్రవేశాధికారి పత్రాన్ని’ చూశాడు. కాని దానితో పాతి జైల్లోకి వెళ్ళటానికి వీళ్ళేదన్నాడు. “అయినా వేళ దాటిపోయింది ఇవాళే. దయచేసి రేపురండి. రేపు పదిగంటలకు ఎవరైనా వచ్చి చూడవచ్చు. అప్పుడు రండి. ఇన్స్పెక్టరుగారు కూడా ఇంట్లోనే ఉంటాడు. మీరు కోరిన ఖైదీతో ఉమ్మడి సావిడిలోగాని— ఇన్స్పెక్టరుగారు ఒప్పుకుంటే ఆఫీసులోగాని—మాట్లాడవచ్చు.”

ఇంతకూ ఆ రోజున మస్తావాను చూడడం పడలేదు. నెహ్రూడొ ఇంటికి పోయాడు. మస్తావాను చూడాలి అన్న కోరికచేకలిగిన ఆవేశంలో కోర్టును గురించేమీ ఆలోచించలేదు. వీధులవెంట పెడుతూ జైళ్ళ ఏజంటుతోనూ అసిస్టెంటు ఇన్స్పెక్టరుతోనూ జరిగిన సంభాషణ నెమరు వేసుకుంటున్నాడు.

మస్తావాతో సంభాషించాలని ఆకాక్షించాడు. జైళ్ళ ఏజంటుతో కూడా ఆ సంగతి చెప్పాడు. ఆమెను చూడానికి రెండు జైళ్ళకు వెళ్లాడు. ఇంత జరిగిన తర్వాత అతనికి చాలా కలతగా ఉంది. చప్పున కాంతి చేకూరలేదు. ఇంటికి వెళ్ళిన తర్వాత డైరీ తీశాడు. చాలా రోజులైంది డైరీ ముట్టుకోక. ఇప్పుడు దాన్ని తెరచి, రెండు మూడు వాక్యాలు చదివి, ఈ విధంగా రాశాడు.

“రెండు సంవత్సరాలనుంచీ నేను డైరీ రాయటం లేదు; అటువంటి తెలివి తక్కువపని మళ్ళీ చెయ్యనక్కర్లేదనుకున్నాను. నిజానికి అది తెలివి తక్కువపని కాదు; నా ఆత్మతో సంభాషించుకోటం; ప్రతి మనిషిలోనూ

ఉండే పరమాత్మతో సంభాషించటం అన్నమాట. ఇన్నాళ్ళనుంచి ఈ ఆత్మ నిద్రపోయింది; కాబట్టి నేను సంభాషించ లేకపోయాను. ఎప్రిల్ 28 వ తేదీని కోర్టులో, నేను జ్యూరీ సభ్యుడుగా ఉండిపోతూ, ఒక అసాధారణ సన్నివేశం జరిగింది. దానితో నాకు కాలకువ కలిగింది. ఒకప్పుడు నేను చెరచిన మస్లావా బైపే దుస్తుల్లో, బైపేలు కూమనే బిల్లుమీద నాకు కనిపించింది. ఒక పొరపాటువల్ల, ముఖ్యంగా నా అపరాధంవల్ల నిచ్చించ దానినగా శిక్షిత అయింది ఆమె. ఇప్పుడే తైళ్ళ పీజంటును సంవర్ధించి తైలకు వెళ్ళాను. కాని నన్ను లోనికి పోనీయలేదు. కాని ఎలాగై నా ఆమెను చూడాలిందే, నా తప్పు ఆమె ముందు వప్పుకోవల్సిందే, ఆమెను వెళ్ళాడిమై నా సరే పాపనిష్క్రమి పోయి తీరాలిందే. భగవంతుడు నాకు సాయపడుగాక! నా చౌదయంలో కాంతి నెలకొన్నది; ఆనందం నిండివుంది.

32

అత్త రాత్రి మస్లావాట చాలానేపటివరకూ నిద్రస్వప్నలేదు. మరో ద్వ్యోగి కూతురు పచార్లు చేస్తున్న ద్వారంపైపు అడపనిగా చూస్తూ ఆటో చిస్తున్నది. తానీ మగబైపిలలో ఒకర్ని వెళ్ళిచేసుకోటం ఆనందభవం. బైలుకు సంబంధించిన ఉద్యోగస్థులలో ఒకరితోనో, గుమాస్తాతోనో, వాడర్తోనో ఎవరితోనో పొత్తు సంపాదించటం మంచిది. వాళ్ళూతా అలాంటివాళ్ళేగా!

శ్రీదేవు తనకేసి ఎలా చూచాడు! ప్రెసిడెంటు మాత్రం చూడలేదు! కనిపించిన ప్రతిమగవాడూ చూచాడు. ఏదో పనిమీద కోర్టుకు వచ్చిన ప్రతి వాడూ తన్ను సాక్షేషగా చూడకుండా పోలేను. కొన్నాళ్ళకింద తన్ను బెర్తా చూడ్డానికి వచ్చింది. వచ్చి ఆ విద్యార్థినిగురించి చెప్పింది. తెబ్బివా దగ్గర వున్నప్పుడు తా నతన్ని ప్రేమించింది. అతడు ఇటీవల తనసంగతి విని జాలినట్టాట్ట; బెర్తా చెప్పింది...ముఖం చుచ్చలావిడతో జరిగిన పోగ్గాట జ్ఞాపకం తెచ్చుకుని జారిపడ్డది తాను. ఇలా చాలామంది జ్ఞాపకంవచ్చారు. నెక్లూడో మాత్రం జ్ఞా.కింగాలేదు. తన చిచ్చుతనపుకోజును, ప్రపంచయావన దశ, నెక్లూడోమీది ప్రేమ—ఇవి మాత్రం జ్ఞాప్తికి రావు. వస్తే బాధాకరములు కావు? అవన్నీ ఎక్కి-డో హృదయాంతరాళంలో నిద్రాణములై ఉన్నాయి. తానతన్ని పూర్తిగా మరచిపోయింది; ఎప్పుడూ స్మరించుకో

లేను. కలగనైనా చూడలేదు. ఇవాళ కోర్టులో ఆతన్ని చూచినాడా గుర్తించలేకపోయింది. ఆ కోర్టులో ఆతడు యూనిఫాం లో ఉన్నాడు; నూనూగుమీసానే ఉండేవి; వొత్తుగా, ఉంగరాలు తిరిగిన బొట్టు ఉండేది. ఇప్పుడు బట్టతల అయిపోయింది. గుర్తించలేకపోవటానికి ఇదే కారణం కాదు; అసలెప్పుడూ ఆమె ఆతన్ని గురించి తలచుకోనేలేదు. భయంకరమైన ఆ నాటిరాత్రే ఆమె ఆతన్ని గురించిన స్మరణ అణచేసుకుంది. నైవ్యంలోనుంచి తిరిగివస్తూ ఆతడు మేనత్తల ఊళ్లో దిగలేదు; ఎకాయెకి వెళ్ళిపోయాడు. అప్పుడు తాను గర్భవతిని ఆమె తెలుసుకుంది. అతడు మళ్ళీ తిరిగివస్తూ ఉన్న ఆశ ఉన్నంతకాలమూ ఆమెను కడుపులోని బిడ్డ భారం గా కనిపించ లేదు. పిండం గర్భంలో తిరుగుతూ ఉంటే చిత్రంగా ఉండేది; ఏవో భావాలు సంచలించేవి. కాని నైవ్యంలోనుంచి తిరిగివచ్చేస్తూ వెళ్ళుచో అక్కడ దిగకుండా వెళ్ళిపోయాడని తెలిసినతర్వాత మాత్రం అంతా మరి పోయింది. కడుపులో బిడ్డ భారమే ఆయింది.

తమ ఊళ్లో దిగి; చూచి వెళ్ళమని మేనత్తలు ఉత్తరాలు రాశారు. కాని తొందరగా పీటర్స్ బర్గ్ వెళ్ళాల్సిన పనివూది కాబట్టి దిగజాలనని తంతి యిచ్చాడు. ఈ సంగతి మస్లావాకు తెలిసింది. ఆ రాత్రి రైలు వచ్చేసమయానికి స్టేషనుకు వెళ్ళడానికి వెళ్ళింది. రాత్రి పన్నెండంటికే వస్తుంది రైలు. దొరసాన్లకు చేయవలసిన పరిచర్యలన్నీ చేసేసింది. వాళ్ళు సడుగున్న తరువాత వంటలక్క కూతురును (చిన్నపిల్లను) వెంటబెట్టుకుని, పాతబూట్లు తొడుక్కొని, ఒక కుబ్బీ కప్పుకుని స్టేషనుకు వెళ్ళింది. అది చుట్టూ. వర్షం కురిసి కురిసి వెలిసింది.

పోలాలోనుంచి త్రోవ సరిగా కనిపించటంలేదు. చీకటి బలిసివుంది. మస్లావాకు దారి బాగానే తెలుసు. అయినా ఆ కారుచీకటిలో దోవ తప్పి ఒక చిన్న స్టేషన్ చేరుకుంది. అక్కడ రైలు మాడునిమిషాలు మాత్రమే ఆగుతుంది. రైలు వచ్చినప్పుడు మస్లావా గట్టిబా స్లాప్ ఫారంమీకి వెళ్ళింది. మొదటతరగతి వెంట్రో కిటిగీవద్ద ఆతడు కనిపించాడు. ఆ వెంట్రో విద్యుద్దీపాల కాంతిలో దేదీప్యమానంగా ఉంది. పట్టు పరుపులమీద ఇద్దరు ఆఫీసర్లు ఎదురు

బొమరుగా నూచుని చీట్లుకడుతున్నాడు. ఇద్దరెమనస్సుకన్న టేబిల్ మీద రెండు కొవ్వవత్తి దీపాలు వెలుగుతున్నాయి. ఒకపండ్లము, తెల్లని చొక్కా ధరించివున్నాడు. నీటులో వెంక్కు చేరిగిలబడి తూచుని ఎరుకో నవ్వుతున్నాడు. నెహ్లాడోను మస్లోవాగుర్తించింది. కిటికీని తట్టింది మొద్దుబాంపోయి న తనచేత్తో. ఇంతలో గంటమోగింది. రైలు మెల్లగా కనిపించి. చిల్లాట్రో నుంచి లేచి ఒకడు బైటికి చూచాడు. ఆమె మళ్ళీ కిటికీతలుపు తట్టింది, తన ముఖాన్ని ఆ తలుపుకు ఆనించి. బండి సాగిపోతోంది. తానూ లోపలికి చూస్తూ పక్కగా నడుస్తోంది. బైటికి చూచిన ఉన్యోగి కిటికీ దించేయటానికి ప్రయత్నించాడు. చేతిగాలేదు. అప్పుడు నెహ్లాడో అతన్ని తప్పుకోమని తానే దించటానికి ప్రయత్నించాడు. రైలువేగంగా కదిలిపోతున్నది. ఆమె కూడా త్వరత్వరగా నడవక తప్పకేదు. రైలువేగం హెచ్చింది. చివరకు కిటికీతలుపును దించేయటం జరిగింది. కాని ఆ సమయాన గార్డు ఆమెను వెనక్కు నెట్టేసి లోపలికి ఎగిరి అడుగువేశాడు. మస్లావా ప్లాట్ ఫారం మీద ఆలాగే పరిగెత్తుతూనే ఉంది. ప్లాట్ ఫారం అంతా తడిసిపోయివుంది. ప్లాట్ ఫారం చివరదాకా పరిగెత్తింది. అక్కడ మెట్లున్నాయి. ఆ మెట్లు మీద ఆమె పడిపోయేంతపని జరిగింది. ఈ సరికి మొదటితరగతి పెట్టెలు దాటిపోయాయి; రెండోతరగతి పెట్టెలు దాటిపోయాయి. తరువాత మూడో తరగతి పెట్టెలు గుర్రబా దాటిపోయాయి. ఆమె పరుగెత్తుతూనే ఉంది. ఆఖరికి చివరిపెట్టెకూడా ముందుకు దాటిపోయింది. దానివెనుక ఎర్రలైట్లు మెరిశాయి. విసురుగాలి వీచింది. ఆమె కెప్పుడున్న కంటి బారిపడిపోయింది. ఆమె ఇంకా పరిగెత్తుతూనే ఉంది.

“కంటి పడిపోయింది; కంటి” అంటూ ఆమె వెనకనే పరిగెత్తు కొస్తూన్న పిల్ల అరిచింది.

మస్లావా అగింది, వెంక్కు తిరిగి కంటి అంచునకి; వెక్కివెక్కి ఏడువసాగింది.

వెళ్ళిపోయాడు.

“అతడు విద్యుద్దీపాలు వెలుగుతూన్న మొదటితరగతిపెట్టెలో, పట్టు పరుపుల్లో కూచుని, తాగుతూ, విలాసంగా నవ్వుతున్నాడు. నేనీ చీకట్లో; బురదలో, వానలో నిల్చుని ఏడుస్తున్నాను” — అనుకుంది ఆమె. నేలమీద

కూచుని పెద్దపెట్టున వీడువసాగింది. ఆ పిల్లకు భయంవేసి, దగ్గరకువచ్చి, మెడకావలించుకుని “ఇక పోదాం, ఇంటికి” అన్నది.

“రైలు పోతున్నప్పుడు దానికింద పడుకుంటే పీడా వదిలిపోతుంది”- అనుకుంది మన్సోవా. పిల్ల దానిమాట లామె చెవికి తగిలేదు.

అలాగే చేయాలని నిశ్చయించుకుంది. మనస్సు ఒక తీవ్రమైన అలజడికి లోనైనప్పుడు సాధారణంగా అలాగే అనిపిస్తుంది. అతడు, కడుపులోబిడ్డ- అతినిబిడ్డ-అకస్మాత్తుగా వాణికింది; ఒకతోపు తోసింది. సన్నని, నుతి మెత్తని దేనితోనో పొడిచింది. అప్పుడు... ఒకనిమిషం కింద తానికీ బలకరే సనిపించిన బాధ మాయమైపోయింది; అతనిపట్ల కలిగిన కోపం కనిపించింది. తాను చచ్చియైనా సరే కనీ తీర్పుకోవలసిందే అన్న భావం లొంగిపోయింది. ఆమె కాంక్షించింది. లేచి, కంబళి కప్పుకుని యింటికి పోయింది.

వానకు తడిసింది; బురద కొట్టుకున్నాయి దుస్తులు; తాను అలసిపోయింది. చివరకు ఇల్లు చేరుకుంది. ఆ నాటినుంచీ ఆమెలో ఒకమార్పు ఆరంభమైంది. దాని పరిణామమే ఈ నాటి దశ. ఆ రాత్రినుంచీ ఆమెకు భగవంతునిలో నమ్మకంపోయింది. మంచితనంలో విశ్వాసం నశించింది. పూర్వం తనకు భగవంతునిమీద నమ్మకం వుంది. ఇతగ్లంతా కూడా భగవంతునియందు నమ్మకం కలిగివున్నారనుకుండేది. ఆ రాత్రి అనుభవం అయాక ఎవ్వరికీ భగవంతునిలో విశ్వాసం లేదనీ—భగవంతునిగురించి ఈ చెప్పేమాటలన్నీ అబద్ధాలు, మోసం అనీ—నమ్మింది. తాను ప్రేమించిన వ్యక్తి (బ్రౌను, ఆ సంగతి తనకు తెలుసు)—తన్ను అనుభవించి తన్ని పాఠశాడు, తన ప్రేమను అవమానించాడు. అయినా తానెరిగినవాళ్ళందరిలోకీ అతడే యోగ్యుడు. మిగిలిన వాళ్లు అంతికిన్నా ఆధములే. తరువాత జీవితంలో కలిగిన అనుభవాలన్నీ ఈ తన విశ్వాసాన్నే బలపరిచాయి—అతని మేనల్లలు-పవిత్రురాళ్లే—ఆ పిల్ల ఇక తనను పూర్వంలాగ నేవించలేదని తెలుసుకున్నప్పుడు వెళ్ళగొట్టేతారు. తరువాత ఆమె తన జీవితంలో కలుగుకున్న వాళ్ళంతా—ఆడవాళ్ళే అయితే తన ద్వారా డబ్బు సంపాదించాలని చూచారు; మగవాళ్ళయితే—ముసలి పోలీసు ఆఫీసురు దగ్గర్నుంచి జైలువాడగువరకూ—ప్రతివాడూ తన్నొక భోగవస్తువు నుగా చూచారు. ప్రపంచంలో ప్రతివాడికీ కావలసింది ఆ భోగమే ముఖ్యంగా. ఈ పాఠాన్నే బాగా నేర్చిపెట్టాడు ఆ కవి. స్వేచ్ఛాజీవితం

అరంభమైన తరువాత రెంజోసూరత్సరం ఆమె ఆకవిద్వార ఉన్నప్పుడు—
ఇదే జీవితసౌఖ్యం అనీ, కళాస్మృతం అనీ, ఆహార్యోధ అనీ ఖచ్చితంగా
చెబుతూ ఉండేవాడు.

ప్రతివాడూ స్వాగత పరుడు, స్వీయసౌఖ్యమే కోరుకుంటూ వుంటాడు.
భగవంతుడనీ, సద్వర్తనమనీ చెప్పే మాటలన్నీ పచ్చిమోసం. ప్రపంచమంతా
ఎందుకింత దౌర్భాగ్యంగా ఉన్నదనీ—మానవుల ఒకరి నొకరు పీడించు
కుంటూ, అందరూ దుఃఖభాజనులే బౌతున్నారామనీ — ఇలా ఏదైనా
అనుమానం వస్తే—అటువంటి విషయాల్ని గురించి ఎప్పుడూ ఆలోచించటం
మంచిదికాదని మానేసింది. మనస్సుకు విచారంగా ఉంటే సీగరెట్టు
వెలిగించేది. లేకపోతే నారాయణ తానేది. లేదా ఏ ముగ్ధవాడితోనన్నా
ప్రేమకలాపం సాగించేది. విచారం, గిచారం ఎగిరిపోయేది.

౩౮

బ్రదివారం తెల్లవారుగూమున అయిదు గంటలకు శ్రీల వార్డు
వసారాలో ఈలమోత వినిపించింది. అప్పటికే మేల్కొనివున్న కొర్రాణ్ణేవా
మస్తావానుకూడా నిద్రలేపింది.

మస్తావా లేచి 'ఎవరినో కొత్త ఖయిదీని తెస్తున్నారు కామారు' అను
కుంది. గాలి జోరుగా వీస్తున్నది. మస్తావా తనివితీర గాలి పీల్చుకుంది లోప
లికి. మళ్ళీ పడుకుని ఏ గొడవా ఉండని నిద్రావస్థలో తొరుకుతూ మరు
కుంది. కాని భయంవల్ల నిద్ర పట్టలేదు లేచి కూచుని చుట్టూ చూచింది.
అందరూ అప్పటికే లేచివున్నారు. పెద్దపెల్లలుమూత్రం ఇంకా నిద్రలోనే
ఉన్నారు. వాళ్ళకు మెకుమకు రాకుండా, మెల్లిగా వాళ్లు పడుకున్న పక్క
గుడ్డల్ని లాగుతోంది ఇవలికి-లై సెస్సు లేకుండా సారాయం అమ్మించుకు
అరెస్టు అయిన శ్రీ. పసిబిడ్డ పొత్తిగుడ్డల్ని ఆరగట్టుతోంది రైలుగేటువాని
భార్య. పసిబిడ్డ గుక్కపట్టి ఏడుస్తూంటే థియోడీసియా ఎత్తుకుని లాలి
స్తోంది. త్సయరంగి గుండెలమీద చేతులదుముకుని, ముఖమంతా ఎర్రబడేట్టు
దగ్గుతోంది-మధ్య మధ్య పెద్ద పెద్ద నిట్టూర్పులు విడుస్తూ, మూలుగుతూ
'మోసాంమచ్చల యువతి వెల్లకితలా బల్లచెక్కమీద పడుకునే ఉండీ, తనకు

వచ్చిన ఒక కల అందరికీ విగ్రహాగా చెబుతోంది. ముసలమ్మ మోకరిస్తూ ప్రార్థన చేసుకుంటోంది - అతి చాదస్తంగా, చదివిన ప్రార్థనే మళ్ళీ చదువుతో. మతోద్యోగి కూతురు బల్లచెక్కమీద కూచుని - నిద్రవత్తు వదలేదంటా - ముందు శూన్యంలోకి చూస్తోంది. నల్లటి పొట్టియువతి తన నల్లని బిరుసు వెంట్రుకల్ని వేళ్ళకు చుట్టుకుంటూ కూచుంది.

బైట అడుగుల చప్పుడు వినిపించింది. జైలుతలుపులు తెరువబడినవి. ఇద్దరు ఖయిదీలు వచ్చి గదిలోని నీళ్ళతోట్టిని బైటికి తీసుకుపోయారు. బైట ఖాళీస్థలంలోవున్న పంపుల దిగ్గరకు ముఖాలు కడుక్కొంటానికి వెళ్ళారు. అడఖయిదీ లంకా. మరో గదిలోవుండే యువతితో పోట్లాట చేసుకుంది ముఖమచ్చలావిడ. తిట్లు, ఆడిపోతలు, కేకలు.....

“నిన్ను ఒక్కతెనూ ప్రత్యేకంగా ఒక గదిలో ఉంచాలిలే వుండే!” అంటూ కోపంగావచ్చి ముసలిజైలు ముఖమచ్చలావిడను వీపుమీద బాగా కొట్టాడు. ఆ దెబ్బ ప్రతిధ్వనించింది. “జాగ్రత్త! మళ్ళీ అటువంటి పనులు చెయ్యకు” అన్నాడు.

“ముసలాడికి సయ్యాట లెదుకయ్యా!” అందామె, ఆ కొట్టటం తన్ను గిరుణించితానికి ఆతడు చూపిన విలాసక్రియగా భావించి.

“ఊఁ, తొందరగా కానీయండి. ప్రార్థనకు సిద్ధంకండి.”

తరువాత తనిఖీచేయటానికి ఇన్ స్పెక్టరు తన నోక్లతో సహా వచ్చాడు. తల దువ్వుకుని, దుస్తులు ధరించటానికి చాలినంత వ్యవధానం లేకపోయింది మస్తావా.

“తనిఖీకి హాజరుకండి” అని ఆరచాడు జైలురు.

ఇతర గదుల్లోని ఖయిదీలకూడా వచ్చారు. అందరూ చెండు వరుసలుగా నిల్చున్నారు. ప్రతి ఖయిదీ తనముందున్న ఖయిదీ భుజాలపై చేతులుంచి నిల్చిపోయింది. అందరినీ తెక్కించారు.

తనిఖీ అయినతరువాత స్త్రీవార్డుల ఖయిదీలందరినీ చర్చికి తీసుకుపోయింది. అన్ని గదుల్లోని స్త్రీఖయిదీలు కలిసి మారుమంది ఒక వరుసలో నిల్చుని వెళుతున్నారు. ఆ వరుసలో మధ్య వున్నారు థియోడోసియా, మస్తావా. అందరూ తెల్లనిబాకెట్లు తొడుక్కొన్నా; తెల్లని రుమాలు తలకు

చుట్టుకున్నారు. రంగుచుట్టులు సొంతవి ఉన్నవాళ్ళు భరించారు. ఇలా సొంతవి రంగుచుట్టులు కలవాళ్ళు—వైదీరియాకు ప్రవాసం పోతున్న శేరస్తులైన పురుషుల భార్యలు; భర్తలతో సహా వైదీరియాకు వెళుతున్నవాళ్ళు—అంతా ఒక వరుసలో వెళుతున్నారు. మెట్లగా అడుగులు వేస్తున్న చివ్వుడు; వాళ్ళలో వాళ్ళు గుసగుసలాడుతున్న భర్తలు, మధ్య మధ్య ఎవరో నవ్వుతున్న కిలకిలలు! అల్లంత దూరాన యూఫ్రియేటు వెళ్తుంది. మస్తావా నేలు పెట్టి చూపించింది దాన్ని ధియోడేసియాకు. చర్చిలో ప్రవేశించిన తరువాత ఎవరూ మట్లాడలేదు. కుడివైపున ఉన్నాయి వీళ్ళకు స్థిల్లు. ఒకరి నోరు తోసుకుంటూ స్థిల్లుకోసం కాసేపు గలభా పడ్డారు.

ఆ తరువాత మగఖయిదీలు వచ్చారు. ప్రవాసశిక్ష విధింపబడినవాళ్ళు, కారాగార శిక్ష అనుభవిస్తున్నవాళ్ళు, రకరకాల శేరస్తులు ఉన్నారు. వీళ్ళంతా చర్చిలో ఎడమవైపునా, మధ్యభాగంలోనూ ఆక్రమించుకుని నిలుచున్నారు.

చర్చిలో ఒకమూల ప్రత్యేకంగా నిర్బంధ బానిసలుగా వైదీరియాకు తీసుకుపోబడవలసిన శేరస్తులు ఉన్నారు. వీళ్ళకు ముందుగానే తీసుకొచ్చి అక్కడ నిలబెట్టారు. వీళ్ళకు బుర్రలు సగం గొరిగిపెట్టారు. వాళ్ళకు సంకెళ్లు ఉన్నాయి. ఇంకా విచారణ జరగని ఖయిదీలు మరోచక్క ఉన్నారు. వీళ్ళకు బుర్రలు గొరిగించారు, సంకెళ్ళూ ఉండవు.

జైలు ఆవరణలోని ఈ చర్చిని ఒక ధనిక వక్రకుడు కొన్ని లక్షల రూబుల్లు ఖర్చుపెట్టి నిర్మించాడు; వలసిన అలంకరణాన్ని సమకూర్చాడు. అది రంగు రంగుల కాంతులతో, బంగారు తళతళలతో మెరుస్తూ ఉంటుంది.

కాసేపు అంతా నిశ్శబ్దంగానే ఉంది. అయితే దగ్గులు, చీరటాలు, పిల్లల ఏడుపు, సంకెళ్ళ చప్పుడు వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. మధ్య ఉన్న ఖయిదీలు అటూ ఇటూ సర్దుకుని నడుమన ఒకదారి ఏర్పడేలాగు చేశారు. ఆ దారిని జైలు ఇన్ స్పెక్టరు నడిచిపోయి ముందర అందరికీ కనిపించేలాగు తన ఆసనంలో కూచున్నాడు.

ప్రాధన ఆరంభం అయింది...

మత గురువు జరీబట్టలు ధరించాడు. ఒక రొట్టె ముక్కను చిన్న చిన్న ముక్కలుగా కోశాడు. వాటిలో చాలా ముక్కల్ని ద్రాక్షసారాయం వున్న ఒక గిన్నెలో వేస్తూ వీవేవో చాలా మంత్రాలు చదివాడు. ఇంతలో మరొక మతోద్యోగి కొన్ని అంగంగాని ప్రార్థనలు గలగల చదివాడు. తరువాత ఖయీసీలతో కలిసి వాటినే గానం చేశాడు. చక్రవర్తికీ, చక్రవర్తి కుటుంబానికీ జైమం కలగాలన్న కోరిక ఆ ప్రార్థనలలో వ్యక్తమౌతున్నది. అవే ప్రార్థన స్లోకాలు ఒక్కొక్కరుగా, సమిష్టిగా, మోకరించి గానంచేశారు. తరువాత మతగురువు జాన్ సువాగ్తలో కొంత భాగాన్ని చదివాడు. ఆ చదివిన దాని సారాంశం ఇది: ఏసుక్రీస్తు చనిపోయిన తరువాత—స్వర్గంలోని తన తండ్రి కుడిచేయి పక్కన వెళ్ళి కూచునే ముందు—నిజాకృతిలో లేచివచ్చి మేరీకి కనిపించాడు. ఆ మెలోనుంచి ఏడు దయ్యాలను పారదోలాడు. తన శిష్యులకు కూడా కనిపించాడు. ఆ సందేశాన్ని విశ్వసించనివాడు సశిస్తాడు. విశ్వసించినవాడు సురక్షితుడౌతాడు...

ఈ తంతు యావత్తూ యధావిధిగా జరిపితే—మతగురువు మొట్టమొదట కోసి, ద్రాక్ష సారాయపు గిన్నెలో వేసిన రొట్టె ముక్కలన్నీ భగవంతుని రక్తమాంసాలుగా మారతాయని వాళ్ళ నమ్మకం. ఈ మహానీయమైన మార్పు తీసుకురాగల తంతు అంతా మతగురువు శ్రద్ధాభక్తులతో చేయాలి. చేతులు వైకెత్తుతాడు. నోకాళ్ళపై నిలుచుంటాడు. ముందున్న బల్లను, బల్లమీద వస్తువుల్ని ముద్దు పెట్టుకుంటాడు. ఒక చిన్న గుడ్డ అంచులు పట్టుకుని గిన్నె మీద అటు ఇటు ఊపుతాడు. అప్పుడు రొట్టె ముక్కలు, ద్రాక్ష సారాయం భగవంతుని రక్తమాంసాలుగా తయారైపోతాయి. కనుక ఈ తంతును చాలా పవిత్రమైనదిగా విశ్వసిస్తారు.

తరువాత మేరీ కన్యను గూర్చి స్త్రీత్ర గీతాలు ఆరంభించారు. మేరీ కన్యగావుండి క్రీస్తు ప్రభువును ప్రసవించింది. కాని ఆమె కన్యాత్వానికి ఏమాత్రము భంగం కలుగలేదు. కాబట్టి ఆమె అధిక గౌరవానికి అర్హురాలు. అప్పటికి ఆ మహానీయమైన మార్పు నిస్సందేహంగా జరిగిపోయినట్టే. ఒక

ముక్తి తీసుకుని మతగురువు నోట్లో చేసుకున్నాడు. అంటే భగవంతుని రక్తమాంసాలు తాను పారణ చేశాడు. ఆ గిన్నె చేతపుచ్చుకుని ముందుకు వచ్చి, తనలాగే పారణ చేయదలచినవా రెవరైనా వుంటే గమ్మని అడిగాడు. ఎవరూ రాలేదు. ఇద్దరు ముగ్గురు పిల్లు మాత్రం వచ్చారు.

వచ్చిన పిల్లల్ని మతగురువు కేర్లు అడిగి, బహు బాగ్రత్తగా ఆ చాడ సారాయంలో నానిన రొట్టె ముక్కల్ని చంచాతో తీసి, పిల్లల నోళ్ళలో వరుసగా చేశాడు. పిల్లలంతా భగవంతుని మాంసాన్ని తింటున్నారనీ, భగవంతుని నేత్తురును పారణ చేస్తున్నారనీ, మరొక చచ్చి వున్నోగి గీతం పాడాడు. ఆ తరువాత మతగురువు ఆ గిన్నెను చాటుకు తీసుకుపోయి మిగిలిన భగవంతుని రక్తమాంసాలను స్వాహా అన్నాడు. వెంటనే చెప్పలు చెప్పడు చేసుకుంటూ ఆందరి ముందుకూ వచ్చాడు. ఇంకెట్టితో చచ్చిలో సాంప్రదాయకమైన తంతు ముగిసినట్టే. కాని ఖయిచీలకు కాస్త ఓదాపు చెబుదామన్న వుద్దేశంతో మరో తంతు ఆరంభం చేశాడు.

ఆ పక్కనే గిట్టచేయబడిన ఒక విగ్రహం వుంది. దానిచుట్టూ ఆరు కొవ్వొదీపాలు వెలుగుతున్నాయి. ఎవరి రక్తమాంసాలను మతగురువు పారణ చేశాడో ఆ భగవంతుని విగ్రహమే అది మతగురువు ఆ విగ్రహం ముందుకు వచ్చి, నిల్చుని ఈ కిందివిధంగా ప్రార్థన చేశాడు.

“ఏనుశ్రభూ! మధురమూర్తి! సమస్త దేవతలకూ కంఠ్యదవు; సర్వ శక్తిమంతుడవు; నన్ను రక్షించు, రక్షకుడా! అని నిన్ను పిలుచువారిపై దయాదృష్టి ప్రసరించు. సౌందర్యమూర్తి! సాధుసజ్జనులను, ప్రవక్తలను సంరక్షించి, వారికి సాయుజ్యము ప్రసాదించుము. ప్రేమమూర్తి! ఏనుశ్రభూ!.....”

మతగురువు ప్రార్థన ఆపివేశాడు. ఊహి తీసుకున్నాడు. విగ్రహం ముందు మోకరిల్లి, అర్ధనిమిలితి నేత్రుడైనాడు. ఇవ్ సిక్తరు, వాన్దరు, తైదీయ-యావస్మందీ అతన్ని ఆనుకరించారు. మళ్ళీ మతగురువు కంఠం విప్పాడు.

“శ్రభూ! దేవాదులను సృష్టించినది నీవే—మహిమాన్వితుడవు. సర్వ రక్షకుడవు—సర్వశక్తిమంతుడవు—రాజుల ధైర్యము, బలము నీవే. త్యాగ మూర్తుల త్యాగశక్తి నీవే. నీ లీలలు విచిత్రములు. బ్రహ్మచారుల తేజస్సు

నీవే. యోగీశ్వరుల తపస్సు నీవే. పాపాత్ములను తడిమించి, మోక్షము ప్రసాదింపగల అపారదయా సమస్రదేవు నీవే. మమ్మల్ని కటాక్షించు.”

“ప్రభూ, ప్రభూ” అని మధ్య మధ్య పాపసాగ్ధ ఎంతో భక్త్యా వేరేం పొంగిపోయేలాగు ఉచ్చరించాడు. చివరకు ప్రార్థనవాక్యాలు ముగించి, మోకరిల్లి, అగ్ధనిమితి నేత్రుడై మళ్ళీ ఆరంభించాడు : “వీనుప్రభూ! భగవంతుని కుమారుడా! నాపై కరుణింపుము.”

అతనికి మళ్ళీ నే ఖయిదీలందరూ కూడా మోకరిల్లి, మళ్ళీ లేచి నిల్చున్నారు. వాళ్ళ కళ్ళకు తిగిలించిన సంకెళ్ళు శబ్దం చేసినవి.

తిరువాతి భగవంతుని స్తుతిస్తూ గీతాలు పాడారు. కొన్ని గీతాలకు మతగురువు పుస్తకంలోనుంచి చదివాడు. ఒక్కొక్క వాక్యం ముగియగానే ఖయిదీలు కెలలువంచి ధ్యానమగుర్తాతూ వచ్చారు. చివరకు మతగురువు పుస్తకం మూసేసి, నిట్టూర్పు డిచి, లోనికిపోయాడు. ఇంకా వ్యవహారం ముగియలేదు. మరొక అంకిం మిగిలివుంది.

మతగురువు గిట్టుచేసిన ఒక సిలువను పుచ్చుకుని వచ్చాడు. మొదట ఇన్ స్పెక్టరు, తిరువాతి జైలర్లు; ఆ తిరువాతి జైలర్లు ఒకరి నొకరు తోడుకుంటూ, తిట్టుకుంటూవచ్చి ఆ సిలువను ముద్దుపెట్టుతున్నారు. మతగురువు ఇన్ స్పెక్టరుతో మాట్లాడుతూ సిలువను, దగ్గరకు వచ్చినవాళ్ళ నోళ్ళకూ, ముక్కులకూ అంటిస్తూ ఉన్నాడు. వాళ్ళు దాన్ని, మతగురువు చేతనీ ముద్దుపెట్టుకోటానికి, తమలో తాము తొక్కులాడుకుంటూ చాలా అవస్థపడ్డారు. సాంఘిక సభ్యతకుంచి దూరము తొలగిపోయిన ఈ సోదరుల మనశ్శాంతి నిమిత్తం ఏర్పరుపబడిన ఈ మతివిషయకమైన తంతు ఇలా ముగిసింది చివరకు.

౪౦

వృత్తప్రవక్త ఏనుక్రీస్తు పేరును చాలసార్లు ఉచ్చరించాడు. ఎంతో ఘనంగా కీర్తించాడు. ఆ యేసుప్రభువే ఇటువంటి అగ్ధులీని...చర్చి భవనంలో జరుగుతూన్న తంతుల్ని నిషేధించి వున్నాడు. ఇలా గుళ్ళలో గుంపులుగూడి ప్రార్థనలు చేయవద్దని కచ్చితంగా చెప్పాడు. అసలు గుర్తు గోపురాల్ని భవనం చేసేందుకే తాను అవకరించినట్టు చెప్పుతున్నాడు. గుళ్ళు కట్టవద్దని ఆదేశించాడు. ఎవరివారు ఏకాంతంగా ప్రార్థనాదికాలను

చేసుకోవలసిందిగా ప్రబోధించాడు. ఇప్పుడు ప్రపంచంలో మనం చూస్తున్న ఈ విచారణలు, ఖయ్యుమీలుటాలు, బాధించటం, హత్యలు చేయటం — ఇలాంటివన్నీ ఏసుక్రీస్తు నిషేధించాడు. హింస ఏ రకముదైనా ప్రాకిరాదన్నాడు. బంధితులకు విమోచనం ప్రసాదించేందుకే తాను ఆవశ్యించానని చెప్పుకున్నాడు. ఈ సంగతులన్నీ చర్చిలో సమావేశమైనవారిలో.....ఇంక స్పెక్టరు మొదలు మస్లావావరకూ...ఎవరికీ తెలియవు.

క్రీస్తుదేవుని పేరుమీద జరుగుతూన్న ఈ తరంగమంతా ఆ దేవుణ్ణి ఆగారవపరచటమే, అవహేళన చేయటమే అని అక్కడికి వచ్చివున్న వాళ్లలో ఎవరికీ తెలియదు. అందరూ ముద్దుపెట్టుకునేందుకుగాను మతగురువు ముందుకు చాచిన ఆ సినిమ దేనికి చిహ్నము? ఇటువంటి ఘోరాల్ని, మోసాల్ని మానివెయ్యండని ప్రబోధించినందుకే ఏసుక్రీస్తు చిత్రవధ చేయబడిన విషయాన్ని గుర్తుకు తెస్తున్న చిహ్నం అది. ఆ సంగతి అక్కడ సమావేశమైనవారి కెవరికీ తెలియదు. రొమ్మెముక్కలు తిని, సారాయు లాగి, ఏసుక్రీస్తు రక్తమాంసాల్ని పారణచేస్తున్నట్లు భావిస్తున్న ఈ మతగురువులు అనేకమంది సామాన్య దీనప్రజల్ని మోసంచేస్తున్నారు, వాళ్లకు నానారాతనలకు గురిచేస్తున్నారు. ఏసుక్రీస్తునాళ్ళకోసం తెచ్చిన అమూల్యసందేశాన్ని వాళ్ళకు చెప్పుకుండా దాచేశారు. ఈ సంగతు లక్కడ హాజరై వున్న వారిలో ఎవరికీ తెలియవు.

మతగురువు తన కార్యకలాపం అంతా నిస్సంకోచంగా నిర్వహించే కాదు. చిన్నప్పటినుంచే అదే సంప్రదాయంలో పెరిగివచ్చాడాయె. ఈ సంప్రదాయాన్నే తన పూర్వీకులంతా అంగీకరించారు. చర్చిలో ఆచరణీయంగా అయింది. ప్రభుత్వంకూడా కావాలంటోంది. రొమ్మెముక్క ఏసుప్రభువు రక్తమాంసాలుగా మారిపోగలదనిగాని—అంతసేపు సాగిన ప్రాధ్వనలు, పారాయణలు ఆత్మీన్నతికి కారణములనిగాని—తాను నిజంగా భగవంతుని ఆహరించినట్టుగాని—మతగురువుకు విశ్వాసం ఏమీలేదు—ఎవరూ విశ్వసించరు. అయినా అందరూ విశ్వసించాల్సిందేనని ఆతనిపట్టు. ఇంతలా ఈ పట్టుదలకు కారణం ఏమిటయ్యా అంటే—ఇలా ఈ తరతు యావత్తూ చర్చిలో నిర్వహిస్తూ పడ్డనిమిదిసంవత్సరాలనుంచీ మంచి అదాయమే గడింపగలుగు

తున్నాడు. ఒక కొడుకునూ, కూతుర్నీ హైస్కూలుకు పంపించి, చదువు చెప్పించుకోగలుగుతున్నాడు.

చచ్చిగో వున్న ఇంకో మతోద్యోగి వ్యవహారం కూడా అంతే. శవాన్ని పోతేనేటప్పడు చచ్చిన ప్రాధనలు మొదలైనవి అతనికి బాగావచ్చు. అవి చచ్చినందుకు నిర్మితమైన రుసుము క్రైస్తవులయినవారు తప్పకుండా చెల్లిస్తారు. ఇత నూత్రాల అంతిరాధం అతడేనాడో మర్చిపోయాడు. జ్ఞాపకం వున్నట్లా అటువంటి ప్రార్థనాదికాలే. అనే ఇతెగ్లకు అత్యవసరాలన్న నమ్మకంతో ఆ మేల్కత్తా వుంటాడు. బంగాళి దుంపలు, పిండి, కట్టెపుల్లలు అమ్మే వాళ్ళు అవి ఇతెగ్లకు అత్యవసరాలన్న గట్టి నమ్మకం కలిగి వున్నట్టి.

జైల్ ఇన్ స్పెక్టరుగాని, వాగ్డల్లుగాని ఈ మత సిద్ధాంతాల అంతరాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నించరు. చచ్చిలో జరిగే ఈ తింతులకు గురించి కూడా యాదాగ్ధం వాళ్లకేమీ తెలియదు. జార్ చక్రవర్తి, వైయధి కారులూ ఇటువంటి సాంప్రదాయాల్ని విశ్వసిస్తున్నారు కాబట్టి తామూ విశ్వసిస్తున్నారు. ఈ విశ్వాసమే తమ క్రూర వుద్యోగాల నిర్వహణలో సహాయ భూతిం బోతున్నట్లు వాళ్ళకు ఏ కాస్తో అనుభూతి వుండి వుంటుంది. ఈ విశ్వాసమే లేనినాడు తాము తమ అధికారాల్ని ఉపయోగించి, ప్రజల్ని-నిరాశులుగా, అంతరాత్మకు చీమ కట్టినట్లయినా అనిపించక హింసించ గలగటం చాలా కష్టం. కష్టమేమిటి, ఆసంభవం. ఇన్ స్పెక్టరు వ్యాసంగులలో చాలి వుంది. ఈ విశ్వాస బలమే లేకపోతే ఇలా తన అధికారానికి దగ్గర గడపగలిగి వుండేవాడు? అనుకుంటే నిశ్చలంగా నిల్చున్నాడు. ఆ యా సమయాల్లో కన్నులు మూసి, మోకరించి, భిక్షావేళాన్ని తెచ్చుకోవడం ప్రయత్నించేవాడు. సాధారణంగాని రొట్టెముక్కల కోసం పట్లను ముందుకు వచ్చినప్పుడు ఒక గ్రామవాణ్ణి పైకి ఎత్తి పట్టుకుని మత గురువు ముందుంచాడు.

ఖయీదీలంతా చాలామంది-ఆ గిన్నెలు, సిలువలు, కొవ్వవత్తి దీపాలు విగ్రహాలు, పతనలు, పారాయణలు-ఇత్యాదులన్నీ ఈ లోకంలోనూ కొన్ని సదుపాయాల్ని కలిగింప జాలిన శక్తిమంతములు కావాలని భావించారు. ఎవరో కొద్దిమంది మాత్రం ఈ మోసాన్ని గ్రహించి, తమలో తాము నవ్వుతున్నారు. మిగిలిన అధిక సంఖ్యాకులు మాత్రం కొంతవరకు విశ్వసించి,

తాము కోరిన సమపాములకై ప్రాథనాదికాలు పలికి, వివాక కలిగి, నరు
ప్రాథనలు ఫలించకపోగా—పెద్ద పెద్ద చెరువున్నవాళ్ళే ఈ చెరువున,
వాటిలో జరిగే తంతులనూ మన్నిస్తున్నారు—వా, వెంటనే ఏ మాత్రమో
మహత్తు లేకపోలేదని భావించి—బహుశా ఈ లోకంగా కాకపోయినా,
పరలోకంలోనైనా వుపయోగపడకపోతాయా? అని సమాధాన పడ్డారు.

మళ్ళావా కూడా అలాగే అనుకుని సమాధాన పడ్డది. పీచో కొంత
శాంతి, జడత్వం అనుభవించింది. మొదట ఆమె గుంపులో వెనుక పడ్డవరికే
కనిపించుకుండా వుండాలనుకుంది. మత గురువు చేతిలోని సిలువకు ముందు
పెట్టుకునేందుకు అందరూ ముందుకు సాగిపోతూన్నప్పుడు ఆమె, థియో
డోసియా కూడా ముందుకు నడిచి వచ్చారు. ఇన్ స్పెక్టరు వెంటాట కైల
ర్లలో ఒక రైతు యువకుడు—అందమైన జుట్టూ అతను నిల్చువున్నాడు.
అతడు థియోడోసియాభర్త. భార్యకైపు తిడేకదృష్టిని మార్చుకొనివున్నాడు.
మతగురువు ప్రాథన చేస్తున్నప్పుడే మళ్ళావా అన్నీ కలిపెట్టించి. ఔనా,
కాదా అని అలోచిస్తూ థియోడోసియాతో గుస గుసలాడుతూ వుంది.
అందరూ మోకరిల్లి ప్రాథనకు దిగివస్తున్న ఆమె కూడా మోకరిల్లి కళ్ళు
మూసింది.

౬౦

నెక్లూడో వుదయాన్నే ఇల్లుబిడిచి బయలుదేరాడు. “హలో మమ్మ
పాలు” అని అరుదుకుంటూ పక్క సందులో వెళుతున్నా చొకిచైతు.

వసంత ఋతువు ప్రథమ వర్షం ఆ లోగడ దింపే మురిసింది. గచ్చు
చేయని ప్రదేశాల్లో గడ్డి పచ్చగా మెలిచి వుంది. తోటల్లో చెట్లు నీళ్ళు
పుష్పించి అందంగా వున్నాయి. దుకాణాల్లోనూ, నివాస గృహాల్లోనూ
నౌకర్లు కిటికీలు కుద్రపరుస్తూ వున్నారు. పాతదుస్తులూ, చౌకరకపు వస్తు
వులూ అమ్మే అంగడిముందు జనం గుంపులు కూడివున్నారు. పాతబూట్లు
చంకల్లో పెట్టుకొని కొందరు; పాతకోట్లు, పాతవొక్కాలు బుజాబియాడ
వేసుకుని కొందరు అమ్ముకుంటున్నారు.

ఆ నాడు ఆదివారం. ఫాక్టరీలకు వెలవుదినం. పరిశుభ్రమైన కోట్లు,
మెరుస్తోన్న బూట్లు తోడుక్కుని యువకులు—అందమైన గౌనులు ధరించి,

తలకు సిక్కురమాళ్ళు చుట్టుకుని స్త్రీలు—అంగళ్ళచుట్టూ మూగారు. పోలీసులు పిస్తోళ్ళు పుచ్చుకుని ఎక్కడెక్కడ గలభా జరుగుతుందా అని ఎదురు చూస్తూ ఉన్నారు. గడ్డినేలమీద బాలబాలికలు పరుగులు పెడుతూ తమ కుక్క పిల్లలతో ఆడుకుంటూ ఉన్నారు. దామలు అంగళ్ళముందు ఉన్న బిల్లల మీద కూచుని పిచ్చాపాటీ మాటాడుకుంటున్నారు. బండ్లు, బ్రాములు అటూ యిటూ తిరుగుతూనే ఉన్నాయి. ప్రాథమిక రమ్మని పిలుస్తున్న ట్టుగా చర్చీలలో గంటలు మోగుతున్నాయి. ఆదివారం గనుక ప్రజలు ఉన్నంతలో అందమైన దుస్తులు ధరించి చర్చీలకు వెడుతూ ఉన్నారు.

ఈ అందర్ని చూస్తూ ఆ దారి నే వెళ్లాడు నెహ్రూడో బండి యెక్కి. బండివాడు యెకాయెకి జైలువరకూ తోలుకుపోలేడు. చివరిమలుపు దగ్గర బండి ఆపేశాడు. ఆక్కడికి జైలు ఇంకా ఒకసంద అడుగులు ఉంటుంది.

ఆ మలుపుదగ్గరే చాలామంది స్త్రీ పురుషులు చిన్న చిన్న మాట లేవో పుచ్చుకుని నిల్చుని ఉన్నారు. కుడిచేతివైపు చక్కలతో కట్టిన చిన్న చిన్న యిళ్లు ఉన్నాయి. ఎడమవైపున రెండంతెస్తుల భవనం ఒకటి ఉంది. ఎదురుగా కనిపించే ఆ యిటుకల కట్టడమే జైలు. ఎవరినీ లోనికి పోనియటలేదు. గేటుదగ్గర ఒక కాపలావాడు నిల్చుని దగ్గరకు వచ్చినవాళ్లను అదలిస్తూ ఉన్నాడు.

కుడివైపున ఉన్న చక్కయిళ్లన్నీ ఒకే ఆవరణలో ఉన్నాయి. ఆవరణకు ఒక గేటు వుంది. ఆ గేటుదగ్గర—అంటే కాపలావాడికి ఎదురుగా ఒక జైలయరు కూచున్నాడు. అతనిచేతిలో ఒక నోటుపుస్తకం ఉంది. వచ్చిన వాళ్ళంతా అతనివద్దకు పోయి, తాము ఎవర్ని చూడానికి వచ్చారో ఆ టైటిల్ పేర్లు చెప్పుకుంటున్నారు. అత డా పేగ్లను నోటుపుస్తకంలో రాసుకుంటున్నాడు—నెహ్రూడోకూడా అతనివద్దకు వెళ్లి మస్లావా కేరు చెప్పాడు. అతడు రాసుకున్నాడు.

“చుమ్మల్ని లోపలికి ఎందుకు పోనియరు ?”—నెహ్రూడో అడిగాడు.

“చర్చీలో ప్రాథమిక జరుగుతున్నాయి. ప్రాథమికముగిసిన తర్వాత పోనిస్తాం.”

సెక్లూడో గుంపులోనుంచి పక్కకు తొలగి నిల్చున్నాడు. చికిరి దుస్తులు ధరించిన ఒకడు గుంపులోనుంచి గంభీరముగా తోసుకుపోతున్నాడు జేయలు ఆవరణలోకి.

“ఎక్కడికి తోసుకుపోతున్నావు?” - అన్నాడు కాపలావాడు తుపాకి ఎత్తిపట్టుకుని.

“నీకేంయి?” అని పలికి ఆతడు వెనక్కు తిరిగిచూచి, “వెళ్ళిపోతే ఆగుతాం. ఎందుకూ అలా గోలచేస్తావు, పెద్దపెన్సానిపట్టివెళ్ళు” అన్నాడు.

అక్కడ ఉన్నవాళ్ళంతా నివ్వారు. ఆ వచ్చినవానిలో చాలామంది బీదరికాన్ని వ్యక్తంచేస్తున్న దుస్తుల్ని ధరించినవాళ్ళే. కొందరు మనీ చిరిగిన పాతదుస్తులు వేసుకుని ఉన్నారు. అయితే కొద్దిమంది మలీనత కనిపించే డ్రీ ఫురుషులూ ఉన్నారు. సెక్లూడో పక్కనే ఒక లావుపాటి యువకుడు నిల్చునివున్నాడు. అతనిచేతులో ఒకమాట ఉంది. అందులో బనీన లూ, చొక్కాలూ ఉన్నాయి. “నువ్వు ఇక్కడికి రావటం ఇదే మొదటిసారి కామాటే?” అని సెక్లూడో అతన్ని అడిగాడు. ప్రతి ఆగివారీమూ వస్తూ ఉంటానని అతడు జవాబు చెప్పాడు. సంభాషణ సాగిపోయింది. అతడొక బ్యాంకులో దొంగిలకుడు. అతని సోదరుడు ఫోజునీ చేసినందుకు ఖయిదులో పడ్డాడు. ఇలా తన కథ యావత్తూ చెప్పకుపోతున్నాడు. ఇంతలో గుర్రపు బండి ఒకటి వచ్చి అక్కడ ఆగింది. అందులో ఒక విద్యార్థి, మేలిముసుగు వేసుకున్న ఒకయువతి ఉన్నారు. దాణా లోటులేకుండా బాగా బిబిసి వుంది గుర్రం. విద్యార్థిచేతిలో ఒక పెద్దబుట్ట ఉంది. అతడు బండి దిగి సెక్లూడో దగ్గరకువచ్చాడు. ఖయిదీలకు రొట్టెలు పంచిపెట్టాలని ఆ యువతి కోరింది; ఆమె తల్లిదండ్రు లంగీకరించి పంపించారు. వాటిని ఇప్పుడెలాగ పంచిపెట్టటం? సెక్లూడోను అడిగాడు.

“నేనైనా ఇక్కడికి రావటం ఇదే మొదటిసారి. నాకేమీ తెలియదు. అయినా అతిన్ని అడగండి—” అంటూ అటు కుడిచైపున...చేతిలో నోటు పుస్తకం పట్టుకు కూచున్న జైలరును చూపించాడు సెక్లూడో.

ఇంతలో ఆ పెద్ద యునుపతలుపు తెరుచుకుంది. ఒక ఆఫీసరు, ఆయన వెనకాలే ఒక జైలరు బైటికి వచ్చారు. ఖయిదీలను చూడవచ్చినవారు దయ

చేయవచ్చును అని నోలుపుస్తకం పట్టుకున్న జైలరు ఉన్నాటించాడు. దానితో చాలామంది ముందుకు నోసుకువచ్చారు. మరో జైలరు పక్కనే నిల్చి “హాహా, పదిహేను...” అని తక్కిస్తూ ఉన్నాడు. తలుపు అవతలి నిల్చున్న మరొక జైలులంకూడా... అనికే వస్తున్నవాళ్ళ వీపులపై తిట్టుతూ, మళ్ళీ తక్కిపెడుతూ వున్నాడు. నెస్టాడ్ వీపుమీద కూడా అతని చెయ్యి పడ్డది. కాని కాసు వచ్చినచి తలచుకుని సిగ్గుపడుతూ, కోప గించుకోటానికి అది సమయం కాదని, స్ఫురించి, ముందుకు సాగిపోయాడు.

ముఖద్వారం దాటగానే కళహిరచీ ఒక పెద్ద విశాలమైన గది సమావేశాలకు ఏర్పాటు చేయబడినది అక్కడ ఏసుక్రీస్తు సిలువవేయబడినట్టు గీసిన పెద్ద బొమ్మనుచూసి నెస్టాడ్ హాదలిపోయాడు.

“ఎందుకక్కడ ఈ బొమ్మ?” అనుకున్నాడు. ఇది మానవజాతి బంధనివోదనకు సంబంధించినట్లుచూపింది. నిర్బంధానికి సంబంధించింది కాదే!

నెమ్మదిగా ముందుకు సాగిపోయాడు. అతనికన్నా వెనుక ఉన్నవాళ్ళు కూడా ముందుకు దాటివెళ్ళారు. ఆ జైలులలో నిర్బంధితులై యుండే మహాపరాధులను తలచుకుని ఆనందించుకున్నాడు. నిన్న కోర్టులో విచారణ జరిగిన ఆ కుగ్రవాడు, మస్లావా నిరపరాధులే అయినా ఈ జైలుల్లోనే నిర్బంధితులన్న సంకతి గ్లాపకం రాగానే జాలిపడ్డాడు - తానిప్పుడా మస్లావాతో మాట్లాడానికి వచ్చాడు. సిగ్గుపడ్డాడు, అవతలి ద్వారంవద్ద ఉన్న జైలులరు ఏమో చెప్పాడు. కాని నెస్టాడ్ తన మనోభావాలలో మునిగిపోయి విని పించుకోలేదు. పోయిపోయి ఆడగుయిదీలు ఉండేవైపుకు పోవలసిన వాడు... మగగుయిదీలు ఉండేవైపుకు వెళ్ళాడు.

ఆత్మతపడుతూన్న వాళ్ళను ముందుచూసిచ్చి, చివరకు తానూ సమావేశమందెం ప్రవేశించాడు. అక్కడ రణగుణధ్వనిగా ఉంది. దాని అర్థం ఏమిటో తెలియటంలేదు. ఆ గదికి మధ్యగా రెండుపెద్దతెరలు ఉన్నాయి. ఒకతెరకు అవతలివైపు వైదీలు ఉన్నాయి. రెండవతెరకు యివతలివైపు వాళ్ళను చూడవచ్చిన బందుమిత్రాదులున్నారు. వీళ్ళంతా తెరలకు దగ్గరగా తోసుకుంటూ వచ్చి గలభాచేస్తున్నారు. ఈ వచ్చినవాళ్ళు ఈ తెరలగుండా వస్తువులూ వైదీలకు అందజేయకుండా కనిపెట్టివుండేందుకు పోలీసు

కాపలా ఉంది. ఈ పోలీసులు ఆ రెండు తెరలపక్క పూర్ణ చేస్తున్నారు. ఇవరలవాళ్ళు అవరలవాళ్ళతో మాటాడాలంటే పూర్ణగా ఆర్డర్ గాని విసబడదు. అందుచేత అంతగోలగా ఉంది.

భార్యాభర్తల, తండ్రీకోడుకుల, స్నేహితుళ్ళ ముఖాలు తెరలప అంటుకుని ఉన్నాయి. ఇవరలవాళ్ళు అవరలవాళ్ళనూ, అవరలవాళ్ళు ఇవరలవాళ్ళనూ చూచుకుని, చలకిరిందుకోనాని ఆప్యాయం గున్నాయి. ఆకేకమంది అలా ఒక్కసారిగా మాటాడుతూకుండుచుచున్నా. ఇప్పుడు గాంచి. కాగా ఎవరిమాటా విన్నప్పుడు విసిరించటంలేదు. ఎవరేమిటో బట్టి గాక ముఖపై ఖరులనుబట్టి మాత్రమే భావాలను, వాళ్ళ చుట్టూకాన్ని గ్రహించుకోవాలి. నెహ్రూజీ పక్కనే ఒక ముసలమ్మ నిల్చుంది. ఆమె తెరకావలవైపున వున్న ఒక యువకునితో ఏమో ఆప్యాయం మాటాడుతూకుంది. ఆమె పక్కనే ఒకరైతు. అవరలవైపునంచి తన్న పోలియన్న ఒక మర్దవాడు ఏమిటో చెబుతూంటే జాగ్రతిగా వింటున్నాడు. అది పక్కన చిరుగుల బట్టులు ధరించిన ఒక వ్యక్తి చేయి ఊపుతూ, నవ్వుతూ ఉన్నాడు. అతనిపక్కన ఒక స్త్రీ భుజంమీద కాలువా నేనుకుని, వాళ్ళో బిడ్డను పెట్టుకుని కూచుని ఏడుస్తోంది; తెరప అవరలవైపున ఆతల నెరిసి ఇంకాక నెహ్రూజీతో మాటాడిన దౌవారితుడు ఉన్నాడు; పెద్దగా అరుస్తున్నాడు తెరఅవరల నిచ్చున్న ఒక వయసుమళ్ళినబైవీని చూస్తూ.

ఇట్టి పరిస్థితులు మాచాక...తాళూడా ముళ్ళవాతో ఇలాగే మాటాడవలసి వుంటుందని నెహ్రూజీకు స్ఫురించింది, అధికారులమీద అతనికి కోపం వచ్చింది. ఇట్టి అమానుష పరిస్థితులకు అప్పుడ ఎవరూ విచగించుకుంటున్నట్టే లేదు. వైగా ఇదే ఉత్తరమువద్దకి అన్నట్టు ఇన్ స్పెక్టరు పైనికులూ, ఖైదీలుకూడా భావిస్తున్నట్టు కనిపించింది. నెహ్రూజీ ఆశ్చర్యపోయాడు.

అతనికి చాలా నిరుత్సాహం కలిగింది. ఒక అయిదునిమిషాలపాటు ఆక్కడ నిల్చున్నాడు. ఇట్టి అక్షవ్యస్తపు పరిస్థితున్న మాచాక అధికారం తనకేమీ లేదు. ఏదో ఒక నైతికసంబంధమైన జానగం తన్ను తుంగవీడున్నట్టు అనుభవించాడు.

నెళ్లాడో ధైర్యాన్ని తెచ్చుకున్నాడు. “ఎందుకు వచ్చానో ఆ పని నెరవేర్చుకుని మళ్ళీ వెళ్ళవలసిందే” అనుకున్నాడు. మరి ఇప్పుడు చేయవలసి ఏ పనేటిది? ఎవరేనా ఉచ్యోగిస్తుడు కనిపిస్తాడేమోనని అటూ ఇటూ చూచాడు. ఆ పజల గుంపుకు వెనక్కిగా ఒక లిఫ్టసరు... లిక్కుపలచనిమనిషి పచాల్లు చేస్తూఉన్నాడు. నెళ్లాడో అతన్ని సమీపించి, మర్యాద లక్షణాల్ని బలవంతాన పాటిస్తూ అడిగాడు.

“అయ్యో! ఆడబైదీలు ఉండేవోటికి తమరు వెళ్ళాలా?” ఎక్కడికి పోవాలి?” అని.

“ఆడబైదీలు ఉండేవోటికి తమరు వెళ్ళాలా?”

“ఔను, ఒక ఆడబైదీని చూడాలనుకుంటున్నాను.”

“అయితే, ఆ సంఘటి హోలోనే తమరు చెప్పుకుని ఉండాలిని. మీరు చూడదలచిన ఖయిదీ యెవరండీ?”

“అమె పేరు మస్రోవా.”

“రాజకీయ ఖయిదీ కామాకేం?”

“కాదు; అమె కేవలం—”

“ఊరి, విచారణ జరిగి, శిక్ష పడిందా?”

“పడింది. నిన్నగాక మోస్తూనే”—అనితమగా సమాధానంచెప్పాడు నెళ్లాడో, మంచిగా మాటాడుతూన్న లిఫ్టసరుకు కోపం రాకుండా ఉండేందుకని.

“ఆడఖయిదీలతో మాటాడాలంటే మీరు అలా వెళ్ళాలి”—అంటూ అభీసరు... నెళ్లాడో వేషభాషలనుబట్టి అతడొక పెద్దమనిషియని గుర్తించి... ఒక పోలీసును పిలిచి “వీరిని ఆడఖయిదీలు ఉండేవోటికి తీసుకుపో” అని ఆజ్ఞాపించాడు.

“చిత్తం” అన్నాడా పోలీసు, మీసాలు మెలిచేస్తూ, కోటుమీది పతకాల్ని సవరించుకుంటూ.

ఇంతలో ఆ యువ పక్షిగల వస్త్రం చివ్వుచున్నవాడై కన్నులు వినివచ్చాయి. ఇక్కడ వ్యవహారంతా విచిత్రంగా కనిపించింది. కాబట్టి, ఈ జైలు అవగాళిలో ఈ కృత్రిమత్యాగస్థి చేస్తావున్న జైలువా, నవ్వుకున్నా తాను నమ్మి ప్రవేశించి మాటాడి రావలం... ప్రతివాది నాళ్ళ అనుష్ఠాను వేడుకోవలసిని గత పట్టుటం.. ఇవంతా చురింత విచిత్రమనిపించింది.

పోలీసు సెన్ట్రాల్స్ అదేమిటా ఉండే వేపుకు తీసుకుంటావని, అది కూడా ఇందాక చూసిన గిరిజానీ పించి, అంతాన్నా చిన్నది. అంతా తెరలు కూడా ఉన్నాయి. అయితే కొద్దిమంది తైలలు మాత్రమే ఉన్నాయి. వాళ్ళను చూడవచ్చిన వాళ్ళు కూడా శబ్దంకాదు. కాబట్టి, గందరగోళం మాత్రం ఉన్నట్టేలా ఉన్నాయి. ఇంకావచ్చేది మృత్యు పిత (శ్రీ) వాడరు కాపలా కాస్తా ఉంది. ఆమె నుంచి అందుల జాకెట్ తోను కుక్కరి. నీలిరంగు తెల్లు పెట్టుకుంది. తెరలకు ముఖాలు ఆరించి చూడ వచ్చినవాళ్ళూ, ఖుషీలూ ఏమేమో మాటాడుకోబానిక ప్రయత్నిస్తున్నాడు. కొందరు మునివేళ్ళమీద నిల్చున్నారు. ఏమేమో అవధులు పడుతున్నాయి.

ఒక జిప్సీ యువతి, ఖుషీ, బిగ్గరగా ఆరుస్తోంది. ఉంగరాల జుట్టు మీది రుమాలు జారపోయింది. విచిత్రంగా ముఖంపెట్టి, అదేమిటా నుంచి మధ్యలో ఒక స్తంభం దగ్గర నిల్చి... నీలిరంగు కోలు తోనుకున్న ఒక జిప్సీ యువకుని ఉద్దేశించి బిగ్గరగా మాటాడుతోంది, చిత్రవిచిత్రాలుగా ముఖభంగిమల్ని ప్రదర్శిస్తూ. జిప్సీ యువకుని స్రుక్తనే ఒక వైలియను వేల మీద నాచుని ఒక ఖుషీతో ప్రసంగిస్తున్నాడు. అని పక్కనే, గుళాన్ని తెరకు ఆనించి ఒక రైతు యువకుడు, ఎర్రపని ముఖంతోనూ, పూర్వ వస్త్రాన్ని గుళాన్ని ఆపుకుంటూ నిల్చున్నాడు. పక్కనే తల జుట్టుగల ఒక చుక్కని అదే ఖుషీ తన నల్ల కంటవలకంటి నేత్రాలు విప్పి అతనితో ఏమో చెబుతోంది. ఆమె ఖుషీతోనీయూ. ఆరదామె భర్త. ఆ తరువాత ఒక అధా గుళుకు వెడల్పాటి ముఖంల ఒక అదే ఖుషీతో ముచ్చటపడుతున్నాడు. తరువాత ఇద్దరు యువకులు, ఆ తరువాత ఒక పురుషుడు, ఆ పై మరొక (శ్రీ) — వీరంతా కూడా తమ తమ బంధువులైన ఎవరో ఖుషీలకు చూడ వచ్చినవాళ్ళే; అక్కడ మస్తానా కనిపించలేదు. ఖుషీలకు వెన్నాడింది.

చగ్గర ఎవరో నిల్చుని నుండటం చూతాడు. నెట్లాడో. ఆమె మస్తావా అని పోల్చుకున్నాడు. అతని ఊరి ఆగిపోయింది. హృదయం దడదడా కొట్టుకో సాగింది. తన భవిష్యత్తు నీడల పక్కాన్ని నిర్మించే నిమిషం సమీపించింది. ఆమె ఢిల్లీలోనిదానూ పెన్సిల్వేనియాలోనిదానూ అమె పలుకుతోన్న మాటలు వింటూ సస్పెన్సుకుంటోంది. ఇద్దరి చుట్టలు ధరించీట. తెల్లని, బిగుతైన గౌను తొడుక్కుంది. నడుమకు ను్న పట్నా బిగువునల్ల వడ్డనీయ దొన్న త్వం ప్రస్తుతంగా ఉంది. తలమీద రుమాలుకుంచి నల్లని ముంగురులు తొంగి చూస్తున్నాయి.

“ఒక్క నిమిషం లో అంతా తేలిపోయింది. నేను ఆమెను ఎలా పిలవాలి? ఆమె వస్తుందా?” అనుకున్నాడు నెట్లాడో.

ఆమె తన్ను చూడ్డానికి బెర్గా వస్తాడేమోనని ఎవరు చూస్తోంది. తన్ను చూడ్డానికి నెట్లాడో పనికట్టుకు వస్తాడని ఆమె ఎన్నడూ అనుకోలేదు.

“ఎవరు కావాలి తమకు?” ఇనుపతెగల మధ్య కాపలా కాస్తున్న శ్రీ వాడ్యు అడిగింది నెట్లాడోను ఉద్దేశించి.

“మస్తావా” అన్నాడు నెట్లాడో అతి కష్టంమీద మాట తెచ్చుకుని.

“మస్తావా! నీ కోసం ఎవరో వచ్చారు” అన్నది వాడ్యు ఆమెవైపు తిరిగి.

మస్తావా ఒకసారి చుట్టూ తిరిగిచూచింది. రొమ్ము విరిచి ఇనుప తెగను కమిపించి, ఇద్దరు ఇరుదీలకు మధ్యగా సందు చేసుకుని, ముఖం ముంగురుపెట్టి ఆకస్మాత్తునెత్తై, ప్రాక్షాళకంగా నెట్లాడోవైపు చూసింది. అతిడు ధరించిన చుట్టల్ని బట్టి ఎవరో గొప్ప ధనవంతుడై ఉంటాడని తెలుసుకుండ; మరదహాసం చేసింది.

“నా కోసమేనా?” ఆమె అడిగింది. ఆ మందహాస వదనం, మెల్ల కన్ను తెరవ ఆంటి ఉన్నాయి.

“నే...ను; నే...ను నిన్ను చూడాలనుకున్నాను. నేను నిన్ను చూడాలను కున్నాను. నేను...” ముఘాలుకన్నా హెచ్చు స్థాయిలో మాట్లాడలేకపోయాడు.

మస్లావాకు అతని మాటకేమీ వినిపించలేదు. తాను చుట్టకు తెచ్చుకో నిష్టలేని ఏదో విషయాన్ని జ్ఞాపకం చేస్తున్నట్లున్నది అతని అనుభవం. ఆమె పెదవులమీది మందబాసం చూడమైపోయింది. ఇక తీవ్ర నిద్రావస్థలో ఆమె నుదుటిమీద పొడవైనది.

“మీరు చెబుతున్నది నాకు వినిపించటంలేదు” అన్నామె కను బొమలు కుంచింది.

“నేను రావటం...” అన్నట్లుగా ఆగిపోయాడు. బాగా, రెండు కిక్కు క్కం తాను నెరవేరుస్తున్నాడు. తన పాదాన్ని అంతరిస్తున్నాడు. ఈ ఆలోచనతో అతని కన్నలు చెమ్మగిట్టిపోయి. గొంతు గాఢంగా వాయింది. తెలుపున్న చుట్టూ గట్టిగా పట్టుకుని, దుఃఖం పొంది రావటండా తన్ను తాను సంబాళించుకున్నాడు.

“ఆమె కులాసాగా వుంటే నేను రావటం ఎందుకూ?” అంటున్నా రవరో అతని పక్కన.

“భగవంతుడే సాక్షి. నేనేపాపం ఎరగను” — అంటున్నా దొక బయిదీ.

మస్లావా అతని భావావేశాన్ని కనిపెట్టింది. అన్నీ గుర్తించింది.

“మీరు... ఉపహారం, ఏమో; నాకు జ్ఞాపకం రావటంలేదు” అని కిక్కు రగా అరిచింది మస్లావా అతనివైపు చూడకుండానే. వికసించి వుండిన ఆమె ముఖం వాడిపోయింది.

“నన్ను త్నమించమని అడగటానికి వచ్చాను” — పాతం వొప్పజెప్ప నట్టు పలికాడు నెహ్రూదొ. ఆ మాటలు పలికి తక్షణక పక్షతూ అటూ ఇటూ చూచాడు. మళ్ళీ అనుకున్నాడు : “బాబు, ఇది లబ్ధిపడవలసిన సమయం. పడవలసిందే” స్వరం మోర్చించి “నన్ను త్నమించు. నీకు నేను ఘోర అప చారమే చేశాను” — అన్నాడు.

ఆమె కదలేదు, మెదలేదు. ఆమె మెల్లకంటిమాపు అతని ముఖం మీదినుంచి తిరుగలేదు.

అశుభక మాటాడలేకపోయాడు. తెరపక్కనుంచి ఇవలకు వచ్చి గొంతుకిడ్డం పడుతోన్న దుఃఖాన్ని అపుకోవాలని ప్రయత్నించాడు.

ఇన్ స్పెక్టరు, అఫీసురు గదికి రచ్చారు. నెక్లాడో ఆగమం వాళ్ళ కుతూహలాన్ని రేకెత్తించింది. నెక్లాడో తెచ్చివచ్చి వేడు. ఇవలె తారాగ్రామం కూడా ఉండటం చూచి “మీరు ఎవరిని చూడడానికి వచ్చారో, ఆమెతో మాట్లాడండి లేదే?” అని ప్రశ్నించారు.

నెక్లాడో ముక్కు తెప్పించి, లేని కారణం తెచ్చిపెట్టుకుని “ఈ తెరలూ నంచి మాట్లాడండి కష్టంగా ఉంది. ఒక్కమాటా వినిపించు” — అన్నాడు.

ఇన్ స్పెక్టరు ఒక్క నిమిషం ఆలోచించాడు. “అలాగా! అయితే ఆమెను బైటికి రప్పిస్తాను” అన్నాడు. వెంటనే నుస్టావాను ఇవలెకు పంపించవలసిందిగా శ్రీ వాగ్దానం ఆహ్వానించాడు.

౪

మృగి కాసేపటికి మస్టావా మెల్లిగా నడుచుకుంటూ వచ్చి నెక్లాడో ముందు ఆగింది. అతని ముఖంలోకి చూస్తూ విచ్చింది. నల్లని ఉంగరాల జుట్టు; ముంగురులు నడుచుకుంటూ దోబూచుకుంటున్నాయి; అనారోగ్య చిహ్నాలైన ఉన్నా ఆమెముఖం ప్రశాంతంగా, అక్షయంగానే వుంది - కను రెప్పలు కొంచెం ఉబ్బుగా వున్నాయి. కాని కాటుకపట్టెల్లా కళ్ళు మెరుస్తూనే వున్నాయి.

“మీరు ఇక్కడ మాట్లాడుకోవచ్చు” — అంటూ ఇన్ స్పెక్టరు పక్కగా తొలగివెళ్ళాడు. నెక్లాడో గోడపక్కన వున్న ఒక్క బల్లదగ్గరకు నడిచాడు.

మస్టావా ఒకసారి ఇన్ స్పెక్టరువైపు ప్రశ్నార్థకంగా చూచింది. ఆశ్చర్యపడుతూ బుజాలు ఎగురవేసింది. నెక్లాడో పక్కన బెంచీమీద ఆసీన అయింది, గౌను సరుకుని.

“నువ్వు నన్ను క్షమించజాలవని నాకు తెలుసు...” కన్నీళ్ళు పొర్లి వచ్చి, కంఠం గాఢపడిపోంది, మాటలేక కాసేపు ఆగాడు. మళ్ళీ తెన్ను తాను సంభాషించుకుని అన్నాడు — “జరిగినదాన్ని చేస్తో తీసివెయ్యలేను. అయినా క్షమించడం తీసుకుంటూ ఇకముందు జీవించగలదంతా చేస్తాను. చెప్పండి...”

దీనికామె నూరిగా నడుచానని చెప్పలేదు. ఆమె వెళ్ళకన్న అతని కేసి చూస్తున్నట్టూ లేదు; చూడకుండా లేదు. “మీరు నా బావ ఎలా తెలుసుకోగలిగాను?”—అని అడిగింది.

ఆమెముఖం మారిపోయింది. అల్లాడకుండా లేదు. అట్టి ఆమెకైపు చూస్తూ, ఏమి చెన్నూలో తెలియక, భగవంతుని స్మరించి ఉన్నాడు—
“మొన్న జ్యోతీసుధుడుగ కోర్కెనవచ్చాను. నువ్వు నన్ను గుర్తించలేదా?”

“ఉహూ, నేను గుర్తించలేదు. గుర్తించేయక కృతార్థం ఏదీ? మాడనైనా లేదు.”

“షెడ్డ ఫుట్టింది కాదూ?”—ఈ ప్రశ్న అడిగి అతడు నిస్సహాయుడు.

“భగవంతుని దయవల్ల షెడ్డడు ఆస్పత్రులో చికిత్సయ్యాడు.”—ఆమెచూచి కోపంగా, అతనినుంచి ముఖం తప్పింది.

“అదేమిటి? ఎందువల్ల?”

“నాకేచాల జబ్బుచేసింది. చచ్చిపోతాను.” ఆమె తలెత్తి అతని ముఖంలోకి చూడలేదు.

“మా మేనల్లుడు నిన్ను ఎందుకు వెళ్ళగొట్టవలసి వచ్చింది?”

“గర్భవతియైన నన్ను ఎందుకు అట్టిపెట్టుకుంటారు? ఆ సంకతి తెలియగానే నన్ను వెళ్ళిపోయినారు. ఆ సంకతిల్నే తలుచుకుని లాభం ఏమిటి? నేనంతా మరచిపోయాను. అయిపోయింది.”

“అయిపోలేదు. నా పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తం చెప్పకుంటాను.”

“ప్రాయశ్చిత్తం చెప్పకునేందు కేముందీ? అయిందేమీ అయి పోయింది”—అంటూ ఆమె అతనికేసి చూచిన చూపు విచిత్రంగా వుంది. ఆమె అలా చూస్తుందని అతనిచెప్పడూ అనుకోలేదు. అతన్ని గిరువించానని చూచిన చూపు అది. అతనికిది అసహ్యకరంగానే ఉంది. కాని ఆ చూపు జాలిగొలిపేట్టుగానూ ఉంది.

అతన్ని కిరిగి చూడగలుగుతానని మహానా ఎన్నడూ అనుకోలేదు. ఈ క్షేలు ఆకరణలో, ఇప్పుడు కలుసుకోగలుగుతానని అసలే అనుకోలేదు. అతన్ని చూసి, గుర్తించినప్పుడు...తాను మరచిపోయిన...గుర్తుకు తెచ్చుకోనివ్వపడని స్మృతులను పైకి రావండా అణచుకోలేకపోయింది. ఒకప్పుడు

తానెత్ని ప్రేమించింది. అతడు తన్ను ప్రేమించాడు. అందరినీ యువకుడు. మధురాతి మధురములైన భావాలు పొంగిని వొక నివ్యులకం అప్పుడామె సృష్టించుకుంది. ఆ లోకం ఇప్పుడొకసారి స్వచ్ఛ పథంలో తిరుక్కు మన్నది. వెంటనే అతడు తన్ను విడిచిపెట్టి పోయిన క్రూర్యం, ఆ తరువాత తా ననుభవించిన బాధలు, అవమానాలు స్ఫురణకు వచ్చాయి. ఆమె హృదయం కుంగిపోయింది. కాని దాని హేతువులు తర్కించి, అవగతం చేసు కోలేకపోయింది. కనుక ఇన్నాళ్ళనుంచీ అలవాటైపోయిన ప్రవర్తనే చూపింది. తన ఆశాభీషుల స్మృతులను వొక బార జీవితపు మాడుగులా కప్పిపెట్టుకున్నది. తన పక్కన కూర్చున్న నెల్లాడో... ఇటీవల తన్ను కామించిన యువకుడులా భావించుకుంది. కాని ఈ భావన బాధాకరంగా పరిణమించగా దాన్ని రద్దు చేసుకుంది. ఇప్పుడీ విలువల, పెంటు వాసనలు గక్కుతూన్న దుస్తులు ధరించిన నెల్లాడో... అలనాటి, తన్ను ప్రేమించిన, తాను ప్రేమించిన; నెల్లాడో కాదు. తనవంటి వాళ్ళను, అవసరం కలిగి నప్పుడు ఉపయోగించుకునే విలాస పురుషులతో వొకడు. తనవంటివారు వొక్కొక్కప్పుడు వీలైనంత లాభిదాయకంగా ఉపయోగించుకోవలసిన పురుషులతో వొకడు. అందుకే ఆ గిరులచే చూపు విసిరింది. అతన్ని ఎలాగ వీలైనంత లాభికరంగా ఉపయోగించుకోవటమూ అని ఆలోచిస్తూ మౌనంగా కూచుంది.

“నువ్వు నిద్రోషివి. ఆ సంగతి నాకు నమ్మకంగా తెలుసు.”

“నిద్రోషి నా ? ఔను. నేను దొంగను, దోపిడికితైనా కాతేను. అంతా లాయరుమీద ఆధారపడి ఉంటుందిని చాలామంది చెబుతారు. వొక పిటీషన్ రాయమంటారు. కాని అది డబ్బుతో కూడిన విషయం.”

“ఔను. నేను లాయరుతో అంతా మాటాడాను.”

“లాయరు మంచివాడై ఉండాలి. అదీగాక మనం డబ్బుకు వెనకా ముందు చూడకూడదు.”

“చేతనైనంత చేస్తాను.”

కానీపు నిశ్శబ్దం. మళ్ళీ ఇదివరకులాగే మందహాసంచేసింది మల్లావా.

“మరి మిమ్మల్ని నేను అడిగేదేమంటే... కాస్త డబ్బు ఇవ్వగలరా ? మిమ్మల్ని... వొక పది రూబుల్లు...” అన్నదామె హఠాత్తుగా.

“బొనాను” అంటూ సెక్లూడో లికమకిసనతూ జేయిలో చేయి పెట్టాడు.

అటూ ఇటూ పచాస్లు చేస్తున్న ఇన్స్పెక్టరుకైపు చూసింది మహివా.
“అకిడు చూస్తుండగా ఇన్వేకిండి. అకినే క'క్షేత్తాడు అకికాన్తా.”

ఇన్స్పెక్టరు మరోకైపు చూస్తున్నప్పుడు సెక్లూడో జేబులోనుంచి పది రూబులు నోటు తీశాడు. కాని ఇన్స్పెక్టరు మళ్ళీ ఇటుకైపు తీసి వస్తున్నాడని గమనించి నోటును గుప్పెట్లో అణచేశాడు.

“ఈమె వొక జీవచ్ఛవం” అనుకున్నాడు సెక్లూడో. వొకప్పుడామె ముఖం ఎంతి అందంగా ఉండేది! ఇద్దోడది అపచిత్రం అయిపోయింది. ఆ నల్లని కన్నుల్లో వొక మాలిన్యం గూడు కట్టింది. నోటు వాదిన అకిని గుప్పెటు కేసి, ఇటు ఇన్స్పెక్టరుకేసి తిరుగుతున్నాయి అకిమ్మ. ఇద్దామ, వద్దా అని కాసేపు సంకోచించాడు సెక్లూడో. నూతన శిశ్చయాలనుంచి వచ్చి మామూలు జీవితంలోకి అతన్ని దించి కేయాలన్న ప్రయత్నంతో అతనిలో వొక కంఠ స్వరం బయలుదేరింది.

“ఈమెను పురస్కరించుకుని ముపు నీమిచేయగలవు? నీ మెడకామె వొక గుదిబండలాగ తిగుల్కొని నిన్ను అగాధానికి గుంజువ పోతుంది. నీవక ఎవరికీ ఏ విధంగానూ ఉపయోగ పడలేవు. ఇప్పుడు నీ దగ్గర వున్న డబ్బు అంతా ఆమె కిచ్చివేసి, శాశ్వతంగా సెలవు తీసుకుని వెళ్ళిపో. ఇక ఆమెతో ఏవిధమైన సంబంధమూ వెట్టుకోకు.

ఏదో వొక ప్రముఖ పరివర్తన తన ఆస్థానో బయగుతూన్నట్టు అతనికి స్ఫురించింది. తన నూతన ఆశయాలు, సిద్ధాంతాలు అన్నీ విచారించి తాకు న్నాయి. ఏ గాలి తాకుడుకో తూలిపోయి, ఏ ప్రపంచంలోనో కొట్టుకు పోవచ్చు. లోగడదనం భగవంతుని అస్తిత్వాన్ని అనుభవించి ఉన్నాడు. ఆ భగవంతుని సహాయాన్ని ఈ క్షణాన అర్పించాడు. ఆ భగవంతు డిప్పుడు కూడా తన పిలుపు ఆలించాడు. వెంటనే తన తలపులన్నీ ఆమెకు చెప్పివేద్దా మని నిశ్చయించుకున్నాడు సెక్లూడో.

“మహివా! నన్ను క్షమించమని అడిగేందుకు వచ్చావు. ముపు క్షమించ వా? క్షమిస్తావా ఏనాటికైనా?”

ఆమె అతని నూతుల్ని వినపించుకోలేదు. అతని గున్నెటకేసి, యినన్నె ట్టరుకేసి చూపులు తిక్కుతూ ఉన్నది. చివరకు ఇన్స్పెక్టరు ముఖం చాటుకొగానే చెబుచాచి, ఆ నోటు అందుకుని, దీని బెట్టులో దాచేసుకుంది.

“అదేమిటి? మీరు విస్మయంగా గుంటాడుతున్నారని” అన్నదామె వొక చిరువ్వుతో. ఆ చిరువ్వులో ఏదో ఏహ్యభావం స్ఫురించిదతనికి.

ఆమె హృదయంలో అతనియెడ ప్రణయప్రసంగం ఏదో ఉంది. అతడామె హృదయం పేరునను వెళ్లడానికి వీల్లేకుండా అది అడ్డుపడుతుంది. అలాగని అతనికి స్ఫురించింది. కాని చిల్రం ఏమంటే—అతడు నిరుత్సాహంతో ముఖపోవటంలేదు. ఒక చిత్రమై, మాత్రమైన తక్కి అన్ని ఆమె వైపుకు వాగుతోంది. ఆమె అత్యున్నతంగా వేమాలని అతని తలంపు. అది అత్యంతకష్టమైన పని. ఆ కష్టమే అతన్ని బానిసైస్తోంది. ఇప్పుడతనికి ఆమెపట్ల కరుణతోన్న భావంవంటిది తానెప్పుడూ ఇచ్చినాడు, ఎవరియెవలా అనుభవించిఉండలేదు. ఈ భావంలో స్వాగతం ఏదీలేదు. ఆమెవల్ల తాను కోరుతున్నదేమీ లేదు. ఆమె ఇప్పుడున్నట్లుగా ఉండకుండా, ఇదివరకొకప్పుడు వుండేట్లుగా వుండాలని అతని కోరిక.

“మహివా, నువు అలా మాటాడతావేమిటి? నేను నిన్నెరుగునును. నువు నాకు బాగా గుర్తే. పానోవోలో ఆ నాటిగోజులు నేను మరచిపోలేదు.”

“జరిగిపోయినదాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుని ఏం ప్రయోజనం?”

“జరిగినదాన్ని సరిచేసుకొనికే జ్ఞప్తికి తెస్తున్నాను. జరిగిన పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకుంటాను.” అని ఆమెను వెళ్ళిచేసుకుంటాననికూడా చెప్పివేస్తామనుకున్నాడు. కాని ఆమెమాట్లాడి ఏదో భయంకరమైన స్థితి కనిపించింది. అతనికిని ఏహ్యంగా పొడగట్టింది. చెప్పదలచినమాట చెప్పలేకపోయాడు.

అప్పటికి ఖగూచీలను చూడవచ్చిన వారంతా తిరిగి వెళ్ళిపోతున్నారు. ఇన్స్పెక్టరు నెక్లూడోవద్దకు వచ్చి—“ఇక టైము అయిపోయింది”దని చెప్పాడు.

“అయితే ఇక వెళుతున్నాను. ఇంకా నేను నీకు చెప్పవలసిన సంగతులు చాలా వున్నాయి. ఇప్పుడు చెప్పలేను అనంభవం. మరోసారి.

“మీరు”—అన్నాడు నెక్లూడో.

మస్లావా లేచింది వెళ్ళిపోడానికి. “అంతా చెప్పేశారనే అనుకుంటాను” అన్నది.

“ఉహూ, మరొకసారి కలుసుకోటానికి ప్రయత్నిస్తాను. అప్పుడు చెబుతాను—చాలా ముఖ్యమైన సంగతి.”

“అయితే రండి. ఎందుకు రాకూడదు?” అంటూ ఆమె మందహాసం చేసింది. తాను సంతోషపెట్టదలచిన పురుషులకేసి సాధారణంగా విసరే మందహాసం అది.

“నువ్వు వాకొక్ తో బుట్టువును మించిన వ్యక్తివి.”

“మోరేమిటో చిత్రంగా మాటాడుతున్నావు”—అని తల ఊపుకుంటూ మస్లావా వెళ్ళిపోయింది.

౪౪

త్రస్తు చూడగానే ఆమెకు సహాయం చేయాలన్న తన ఉద్దేశ్యాన్ని తెలుసుకోగానే—మస్లావా సంతోషిస్తుందని నెక్లాజో అనుకున్నాడు. ప్రస్తుత ప్రవర్తనను మార్పుకుని పూర్వపు మస్లావాగా మారిపోగల అవకాశం దొరుకుతుందనుకున్నాడు. కాని పూర్వపు మస్లావా ఆమెలో అనిలకించిందనే లేదు. ఆ మస్లావా చనిపోయినట్లు స్ఫురించింది, ఇది అతనికి ఆశ్చర్యకరమూ, దుఃఖదాయకమూ అయింది.

ఆమె తన ప్రస్తుత స్థితికి లజ్జపడటంలేదు. ప్రస్తుత స్థితి అంటే ఖైదీ అవటం కాదు. ఖైదీ అయినందుకు సిగ్గుపడుతూనే ఉంది. కాని ఒక జారినీ అయిపోయిన తన ప్రతుకు సిగ్గుపడటంలేదు. వైగా సంతృప్తి వహించి ఉంది. అందుకు గర్వపడుతూకూడా ఉంది. అది సహజమేమోకూడా. ఎవరైనా సరే తన వృత్తి ప్రముఖమూ, మంచిదీ అని తుచుకుంటే తిప్ప వ్యవహారం సాగదు. కనుక ఎట్టి స్థితిలో ఉన్న వ్యక్తియినా ప్రపంచజీవితాన్ని గురించి ఒక ప్రత్యేక దృక్పథాన్ని ఆలవరచుకుంటాడు; వాన్ని అనుసరించి తన వృత్తి మంచిదిగా, ప్రముఖంగా గోచరిస్తూ ఉంటుంది.

దొంగ, హంతకుడు, లంజ—ఈ మొదలైన వారంతా తమ తమ వృత్తుల దుష్టములని గుర్తించుకుని, సిగ్గుపడితీరుతారు అని మామూలుగా

అనుకుంటాం. కాని అది అపోహ. విధిక్రమంవల్ల, స్వాపరాధాలవల్ల కొందరు కొన్ని విపరీత పెరిగిపోయింది. దిగి జారిపోతారు; కాని ప్రపంచజీవితాన్ని గురించి ఒక ప్రత్యేక దృక్పథాన్ని అలవరచుకుని, ఆ రీత్యా తమ స్థితిగతులు స్వాభావికములేననీ, మంచివేననీ భావిస్తూఉంటారు. ఈ దృక్పథం చెదరి పోయి, తమకు దుఃఖం కలగకుండా ఉండేందుకుగాను తమలాంటి వ్యక్తుల తోనే - తమ భావాలవంటి భావాలను కలిగివున్నవారితోనే మెలగుతూ ఉంటారు. అందుకనే దొంగలు తమ చాకచక్యాన్ని గురించి; విటులు, విట కత్తెలు తమ విలాసాలను, వాంతికులు తమ క్రూరాల్ని గొప్పగా చెప్పుకుంటూ ఉంటారు. అటువంటివాళ్ళు అల్పసంఖ్యాకులుగా ఉండటంచేత, వాళ్ళకు మనం దూరంగా నేరే వలయంలో వుంటున్నందుచేత మనకు అదంతా విచిత్రంగా కనిపిస్తూ వుంటుంది. ఇదేవిధం మరొక రూపంలో గభ్య ప్రపంచం అనేవోటకూడా కనిపిస్తుంది. ధనికులు తమ సంపత్తును గూర్చి గొప్పలు చెప్పుకుంటారు. అది దోపిడీచేసిన సామ్యకాదా? మహా విజయాలు సాధించామని పైన్యాధిపతులు బడాయిలు పోతారు. వాళ్ళు చేసినవి హత్యలు కాక మరేమిటి? ఉన్నతాధికారులు అధికారాలు చలాయిస్తున్నారు. ఇది హింసకాదా? ఇట్టి వారందరి దృక్పథాలలోని వైపరీత్యాన్ని మనం అంతగా గమనించలేకపోతున్నామంటే - వీరు దేశంలో అధికసంఖ్యాకంగా ఉన్నారు; అట్టివారి వర్గంలోనే మనమూ తరచు మెలగుతూ వున్నాము. కనుక విపరీతంగా కనిపించటంలేదు.

మస్లావా జీవిత దృక్పథంకూడా ఇలాగే రూపొందింది. ఆమె ఒక బంజ. నైబీరియాకు ప్రవాసశిక్షణ ధించారు ఆమెకు. కాని తన ప్రస్తుత స్థితిగతులతో సంతృప్తిపడేవుండగల ఒక జీవనదృక్పథం ఆమెకు ఉంది. దానిద్వారా తన ప్రస్తుత స్థితికి గర్వపడగల మానసికస్థితికూడా ఏర్పడి పోయింది.

ఆమె దృక్పథాన్ని అనుసరించి యువకులు, వృద్ధులు, విద్యార్థులు, ఉద్యోగస్థులు - వీరంతా కాస్త చూపులైన యువతులతో సంభోగించి, ఆనందించుటే ప్రధాన లక్ష్యం. వారు ఏయే యితర వ్యాసంగా లలో నిమగ్నమై ఉన్నట్టు నటించినా, ఇంతిక్నా వారు కోరే మరొక ఆనందించేదు. తాను అందగత్తై; రూపసి; వాళ్ళను సంతోషపరచటం, పర

చకపోవటం తన అధీనం గోవున్న విషయం. కాబట్టి సుఖమో తనకొక కీలక స్థానం వుంది; తన ఊరికి ఆత్యవసరం. ఈ విధంగా ఈమె పూర్వచరిత్ర, ప్రస్తుత ప్రవర్తన ఈ దృక్పథాన్ని ఆచుకునిచే వుంది.

మొదట నెహ్రూజీ, తరువాత ఆ గోలీసు ఉద్యోగిదగ్గరనుంచి ఇప్పుడీ జైలులోని జైలుదరకూ-చాలామంది తన్ను వాంఛిస్తూనే వచ్చారు. గత పది సంవత్సరాలనుంచి అది తన ఆనుభవంలో వున్న విషయం. తనతో అవసరం లేని వాళ్ళవైపు ఆమె చూడనేలేదు; వాళ్ళ ఊసు ఎత్తుకోలేదు. కాగా ఈ ప్రపంచ ప్రజలంతా మోహతృష్ణా నివసులనీ, మోసగించో, బిత్తుల ఉపయోగించో, హింసించో, డబ్బు ఇచ్చో తన్ను చిక్కించుకోటానికి ప్రయత్నించేవాళ్ళవనీ ఆమెకొక స్థిరాభిప్రాయం కలిగిపోయింది. ఈ అభిప్రాయాన్ని పురస్కరించుకుని తన ఊరికి సంఘానికి అవసరమైనదనీ, ప్రముఖమైనదనీ ఆమెకు విశ్వాసం చిక్కింది. దాన్నే అంటిపెట్టుకుని ఉంది. అంటిపెట్టుకుని వుండకపోతే అది తనకిచ్చిన ప్రాముఖ్యత జాతిపోతుంది మరి. అది జాతిపోతే తనకు బ్రతుకే లేదు. కాబట్టి దానికే అంటిపెట్టుకుని ఉండి; అట్టి ఊహలు గల యురతుల పట్లనే చేరి కాలక్షేపం చేసింది.

ఇట్టి తన జీవితవలయంలోనుంచి మరో ప్రపంచంలోకి నెహ్రూజీ తీసుకుపోతున్నాడని ఆమెకు స్ఫురించింది. కనుక అంగీకరించలేకపోయింది. ప్రస్తుతం తనకున్న స్థానం, ఆత్మగౌరవం, ఆత్మకృప్తి శిఖలమైపోవటం ఆమె కిష్టంలేదు. కాబట్టి తన ప్రభుమయావనదశనూ, ఆ నాటి నెహ్రూజీతోటి తన పరిచయాల్ని స్మృతిపథంలోనుంచి తొలగించుకోటానికే ప్రయత్నించింది. ఈ స్మృతులు తన ప్రస్తుత జీవనపద్ధతులకు అనుగుణ్యంగా లేవు. కాబట్టి స్మృతిపథంలోనుంచి పరిమృప్తమైనాయి; లేదా అక్కడే బాతుగా, మళ్ళీ లేవకుండా పూడ్చిపెట్టబడి ఉన్నాయి. కనుక ఇప్పుడు తన్ను సమీపించిన నెహ్రూజీ ఒకప్పుడు తాను పరిశుద్ధంగా ప్రేమించియుండిన నెహ్రూజీలాగా కనిపించలేదు. ఇతడొక ఛనికుడు. ఇతన్ని...అందరూ మొగాళ్ళులాగే ఉపయోగించుకోవాలి. ఇంతే ఆమె అనుకుంది.

“అసలు ముఖ్యమైన విషయాన్నే ఆమెకు చెప్పలేకపోయాను” — అనుకున్నాడు నెహ్రూజీ ఇంటికి వెళుతూ — “నేను ఆమెకు పెళ్ళిచేసుకోదలచిన విషయాన్ని చెప్పనేలేదు; చెప్పలేకపోయాను” — అని నిశ్చయించుకున్నాడు.

ద్వారందగ్గర వున్న జైలర్లు మాడవచ్చినవారినందరినీ ఒక్కొక్కరినే వీపుమీద తట్టుతూ బైటికి పంపించేస్తూ వున్నారు. నెహ్రూజీ వీపుమీద కూడా ముద్రపడ్డది. కాని ఈ సారి అతిదగ్గర గమనింఁజేలేదు.

౪౫

త్రన జీవిత విధానంలో కొన్ని సంస్కరణలు తీసుకు రావాలని నెహ్రూజీ ఆశించాడు. నౌకర్లను పంపించువెయ్యటం; ఆ పెద్ద భవనం వొదిలేసి ఎక్కడైనా ఒక చిన్న యిల్లు అద్దెకు తీసుకుని ఉండటం—ఈ మొదలైనవి అతని ఆశయాలు. ఇలాంటి మార్పులన్నీ చలికాలం వచ్చేవరకూ ఆపుచెయ్యాలిందేనని అగ్ర ఫేసా సలహా ఇచ్చింది. ఆ భవనం ఇప్పుడు వొదిలేస్తే—ఎండా కాలంలో ఎవరు అద్దెకు తీసుకుంటారు? ఎవరూ లేకుండా అందులో సామానంతా ఏంకావాలి? కాగా ఒక నిగ్రాడంబర-సామాన్య జీవితవిధానంలో పడిపోదామని నెహ్రూజీ తలపెట్టిన ప్రయత్నాలు ఫలించలేదు. పరిస్థితులు యధాభ్రాన్తికంగానే సాగిపోతున్నాయి. పైగా ఇంట్లో ఒక కొత్త హంగామా బయలుదేరింది. 'ఊలు' దుస్తులన్నీ బయటికి తీసి, ఆరవేస్తున్నారు నౌకర్లు. ఇదివరకెన్నడూ ఎవరూ ఉపయోగించి ఉండని 'ఊలు' సరుకులన్నీ పెట్టెల అడుగునుంచి బైటికివచ్చి దండేలకు వేలాడుతున్నాయి. తివాచీలన్నీ కూడా బైటికి తెచ్చి నౌకర్లు దుమ్ము దులుపుతున్నారు. ఇంటి కాపలావాడు, నౌకరు కుర్రాడు, కార్మి, వంటవాడు—యావన్మంతీ ఈ పనిలో నిమగ్నులై ఉన్నారు. పెట్టెలన్నీ తెరచి, బట్టలన్నీ బయటికి తీసిన కారణాన ఇల్లంతా కలరాపుండల వాసన కొడుతోంది.

ఈ వ్యవహారమంతా చూశాడు నెహ్రూజీ. నిత్యజీవితంలో ఉపయోగ పడకుండా వున్న ఆడంబర వస్తువులు తన ఇంట్లో అసంఖ్యాకంగా వున్న సంగతి తెలుసుకున్నాడు. అప్పుడప్పుడు వాటిని బైటికితీసి దుమ్ము దులుప వలసిన ఉపక్రియలో ఇంటి నౌకర్లకు తగినంత శరీర వ్యాయామం కల్పించుటే వాటి ప్రయోజనం !

“ఇప్పుడు మన జీవిత విధానాన్ని మార్చుకోటం—మస్లావా వ్యవహారం తేలకుండా ఉన్నంత వరకూ—సాధ్యంకాదు. చాలా కష్టం. ఆమె విడుదల అయి తర్వాతి-లేదా ఆమెతోపాటు నేను వైద్యరికానికి ప్రవాసం

వెళ్ళవలసి వచ్చినప్పుడు-దానంతట అదే మారుతుంది—” అనుకున్నాడు సెక్లూడో,

అనుకున్న రోజుకు ఫాసరిన్ ఇంటికి వెళ్ళాడు సెక్లూడో. చాలా గొప్పగా ఉంది ఇల్లు. పెరడులో కొబ్బరిచెట్లు, ఇంకా అనేక రకాల మొక్కలూ అందంగా ఉన్నాయి లోపల చిత్ర విచిత్రాలైన యవనికలు ఉన్నాయి. ఇంట్లోవున్న విలాస వస్తువులన్నీ... ఏ పని చేయకుండా సోఫా రిగా ఉన్నా వచ్చిపడే సహమంత్రపు సిరిని నూచిస్తున్నాయి. బైటి గదిలో మేజా బల్బలమందు చాలామంది క్లయింట్లు కాచుకుని ఉన్నారు. ఏవో పత్రికలు తిరుగవేస్తూ అడ్వకేటు ఫాసరిన్ గారి దర్శనాన్ని ఆకేక్షిస్తూ ఉన్నారు. వారందరి ముఖాలూ విచారగ్రస్తంగానే ఉన్నాయి. ఆ గదిలోనే ఒక యెత్తుబల్లమందు స్టీడరుగారి గుమాస్తా కూచుని వున్నాడు. అతడు సెక్లూడోను గుర్తించి శేచివచ్చి స్వాగతం ఇచ్చాడు. “ఇప్పుడే వెళ్ళి స్టీడరు గారికి మీ రాక ఎరిగిస్తాను” అని బయలుదేరాడు. కాని ఇంతలో ఆ షక్క తలుపు తెరుచుకుంది. ఆనేకంగా ఏమో మాటాడుతూ ఒక నడిమి వయస్సు పెద్దమనిషి బయటికి వచ్చాడు. అతడు లావుగా ఉన్నాడు. ఒక వర్తకుడై ఉంటాడు. ముఖం కందిపోయి ఉన్నది. దట్టమైన మీసకట్టు. నూతన చుస్తులు ధరించి ఉన్నాడు. అతని వెనుకనే ఫాసరిన్ కూడా ఏవో మాటలు విసు రుతూ వచ్చాడు. ఇద్దరి ముఖాల్లోనూ... ఏవో లాభకరమైన—కాని ఒక మోసభూయిష్టమైన-పనిని కొనసాగించినప్పటి భావం వ్యక్తమౌతూ ఉంది.

“అంతా మీదే తప్పు. తెలిసిందాండి” చిరునవ్వుతో అంటున్నాడు ఫాసరిన్.

“తప్పులే చెయ్యకపోతే అందరమూ స్వదైనికే వెడతాం.”

“ఔనాను. ఆ విషయం మనందరికీ తెలిసిందే.”

ఇద్దరూ అసహజంగా నవ్వారు.

అడ్వకేటు సెక్లూడోను చూశాడు. “ఓ, మీరా! రండి—” అని వర్తకుని వీడ్కోని-తన గదిలోనికి తీసుకుపోయాడు. ఇద్దరూ ఎదురు బొదు రుగా కుర్చీల్లో ఆసీనులై నారు.

అంతకుముందే ఆ వర్తకునితో ముగించిన లాభసాటి సంభాషణ ప్రిథ్వీకు మనసునుంచి తొలగిపోలేదు. తనలో తనకు సంతోషం పొంగుతోంది. చిరునవ్వు అణచుకుని “సిగరెట్ కాలుస్తారా” అన్నాడు.

“వద్దులేండి, మస్లావా కేసువిషయం మాటాడి పోదామని వచ్చాను.”

“ఔనాను, మాటాడదాం. కాని... ఈ బలిసిపోయిన ధనవంతులు... అబ్బు... ఎలాంటి చిలిపివాళ్ళగుతున్నారు! ఆ మనిషిని మీరు చూశారుగా! వాడికి నూటాభరణాలన్నీ లక్షల రూబుల్లు అస్త్రీ ఉంది. స్వర్గం, పాపాలు గురించి మాటాడతాడు. మీ దగ్గరనుంచి ఒక ఇగరెట్ అయిదు రూబుల్లు, వీలుగా ఉంటే కాజేయటానికి వెనదీయడు.”

“వాడు స్వర్గం, పాపం అంటాడు. ఒక పాతిక రూబుల్లు ఎవడి దగ్గరో కాజేయ్యి అని నువ్వు బోధిస్తావు” ఈ మాటలు సెక్లూడో లో లోపలే అనుకున్నాడు. తన క్లయింట్లంతా ఒక కింది అంతస్తుకు చెందిన వారన్నట్టూ, తనూ, సెక్లూడో ఒక పై మైట్లుకు చెందిన వారన్నట్టూ భవించి మాటాడుతూన్న ఆ స్థితిగతులను చూస్తుంటే సెక్లూడోకు అసహ్యం కలసి పోలేదు.

“అబ్బ, వాడు నా ప్రాణం తీశాడు—దుర్మార్గుడు!” అంటూ ప్రిథ్వీకు మళ్ళీ మనస్థిమితాన్ని తెచ్చుకుంటున్నవాడలా నటించి—“ఊరి. ఇక మనకేద. కేసు అంతా శ్రద్ధగా చదివాను. తీర్పు చాలా అసంజృప్తిని కలిగించింది— అపీలుకు తగినంత కారణం లేకుండా ఆ అడ్వోకేటు కేసును తీగలేసి కూచున్నాడు.”

“మరి ఇప్పుడేమి చేద్దామంటారు?”

ఇంతలో గుమాస్తాగారికి వచ్చాడు. ఫాసరిన్ అతనికేసి తిరిగి అన్నాడు—“నే నన్ను మాటకు తిరుగులేదని అతనితో చెప్పా. అందుకతను ఒప్పుకుంటే సరే. లేకపోతే పోనీ—”

“అతను ఒప్పుకోటంలేదు.”

“అయితే పోనీ” ఫాసరిన్ ముఖం కోపంతో కంపించింది.

అన్నాడు దూకుడుగా... “ప్రిథ్వీకు డబ్బునుంచి తప్పుకొన్నాం అని నీళ్ళో ఉద్దేశం...” అని కాసేపు ఆగాడు. మళ్ళీ ముఖంలో మామూలు

కాంతం తెచ్చుకున్నాడు. మళ్ళీ అన్నాడు... “ఒక దివాలా తీసినవాణ్ణి... అతడు లోవలకు చాలా బాణీ ఉన్నాడు... అతన్ని ఒక అబద్ధపు నేరారోపణనుంచి తప్పించి తర్వాత పీళ్ళంతా నా చుట్టూ తిరిగటం మొదలు పెడుతున్నారు. అలాంటి కేసు ఎంతో ఖర్చు అవుతుంది. మేం మాత్రం ఇక్కడ ఊరే కూచున్నామేమిటి...? సరే, ఇక మీ కేసుకు వడ్డం. అంటే మీరు శ్రద్ధ తీసుకుంటూన్న కేసున్నమాట! కేసుకు చాలా ఘోరంగానే నిడపారు చెప్పిందూ. అపీలుకు ఏమాత్రం ఆవకాశం లేకుండా తగలేకారు. అయినా శిక్షను కొట్టివేయించటానికి ప్రయత్నం చెయ్యచ్చు. నేను గమనించిన విషయం అదీ—” అంటూ కొన్ని రాసిన కాగితాలేవో తీసి గలగలా అక్కడక్కడ ఇలా చదివాడు. “క్రిమినల్ డిపార్టుమెంటుకు సంబంధించిన అపీలుకోర్టువారి దివ్య సముఖమునకు:—కింది కోర్టు ఫలానా తీర్పు నుండి, మస్టర్ వా అనే యువతి స్మెల్ కోవ్ అనే వర్తకుని విషం యిచ్చి చంపించన్న కేసుకు రుజువై పీల్ కోడ్ 1454 కారిక ప్రకారం నైటీయాకు నిర్వాసిత కావలెనని తీర్మానం అయిన” ఇక్కడ ఆ పాడు స్టీవరు తాను తయారుచేసిన అపీలుకు చదువుతూ ఒకరకమైన ఆత్మశృద్ధి అనుభవించాడు. కాసేపు ఆగి మళ్ళీ చదివటం ఆరంభించాడు: “ఈ తీర్మానం అనేక పొరపాట్లు, తప్పిదాల ఫలితం అయివుంది. ఈ తీర్పుకు కొట్టివేయటానికి తగినన్ని ఆధారాలు ఉన్నాయి. మొదటిది: స్మెల్ కోవ్ ప్రేమికులకు సంబంధించిన వైద్యపరీక్షా ఫలితాల్ని చదువ నారంభించినప్పుడు వ్రెసిడెంటు ఆదిలోనే ఆటంక పరిచాడు” అని నెక్లూడోవైపు చూసి “ఇది మొదటి పాయింటు” అన్నాడు.

ఆ మాటకు నెక్లూడో ఆశ్చర్యపోయాడు. “కాని అది చదవవలసిందేనని కోరింది ప్రాసిక్యూటరేషన్!”

“అయితే కావచ్చు. అది చదవవలసిందేనని కోరటానికి డిఫెండెంట్ కు కూడా తగినన్ని కారణాలు ఉండవచ్చు.”

“అందుకేమీ కారణాలు ఉండవు.”

“ఏమైనా కానీ, అపీలుకు అదొక పాయింట్. ఇంకా వినండి” అని మళ్ళీ చదవటం ఆరంభించాడు: “ఇక రెండో విషయం; మస్టర్ వా తరఫున వాదిస్తోన్న స్టీవరు ఆమె స్వభావస్వరూపాల్ని గురించి మాటాడుతూ, ఆమె పతికావటానికి కారణభూతాలైన సన్నివేశాల్ని నిర్విమర్శనీయంగా వ్రెసిడెంట్

“డెంటు అడ్డువచ్చి ‘అనవసర-అనందస్థ’ ప్రసంగాల్ని వద్దన్నాడు. కాని క్రిమినల్ కేసులలో నేరస్థుల గుణగణాల్ని, వారి నైతిక స్థితిగతుల్ని విశద పరచటం చాలా అవసరం”-అంటూ నెహ్రూజీ ముఖంలోకి చూచి “ఇది రెండోపాయింటు” అన్నాడు.

“కాని ఆ స్థిడరు తను మాటాడేది ఎవరికీ అర్థంకాకుండా చాలా అసహ్యంగా మాటాడాడు”-అన్నాడు నెహ్రూజీ మరింత ఆశ్చర్యపడుతూ.

“ఔను, అలాడొక బుద్ధిహీనుడు. అర్థయుతంగా మాటాడడం అతనికేం చాతనాశుందీ?” అని స్థిడరు నవ్వుతూ “అయినాసరే, ఆపేటకు ఆదోక పాయింట్. “ఇక మూడోపాయింటు : చివరకు విచారణ వివరాలను తెలియజేస్తూ ప్రెసిడెంటు 1 వ సెక్షను 801 అంశం ప్రకారం...ఆమె నేరం చేసిందనటానికి ఏమే విచారణాంశాలు తోడుపడుతున్నాయో...జ్యూరీలకు చెప్పాలి; కాని ఆయన అలా చెప్పలేదు. స్మైల్ కోవ్ కు మస్లోవా విషం యిచ్చినప్పటికీ...అతని ప్రాణాల్ని తీయాలన్న కోరిక ఆమెకు వున్నదని చెప్పటానికి తగిన నిదర్శనాలు లేవు కనుక...జ్యూరీలు ఆమెపై హత్యా నేరాన్ని రుద్దనక్కరలేదు; ‘ఆమె అజాగ్రత్తగా, నిర్లక్ష్యంగా ప్రవర్తించింది; కఠిన్మతంగా వర్తకుడు చనిపోయాడు. కాని అతని మృత్యువును ఆమె కోరలేదు’ అని చెప్పటానికి జ్యూరీలకు హక్కువున్నది—అనే సంగతినికూడా ప్రెసిడెంటు జ్యూరీలకు చెప్పియుండవలసింది. కాని అతడు చెప్పలేదు’ ఇది చాల ముఖ్యమైన పాయింటు.”

“ఔను. కాని, ఆ సంగతి మేమైనా తెలిసికొని వుండాల్సింది. అది మా తప్పు.”

“ఇక నాలుగోపాయింటు : జ్యూరీలు తయారుచేసి యిచ్చిన తీర్పులోనే వ్యాపారం ఉంది. అసలు బుద్ధిపూర్వకంగా ఆశాపాతకురాలై మస్లోవా వర్తకుని చంపింది అని నేరాగోపణ. అసలు ధనాశే ఆ హత్యకు ఏకైక కారణం అయివుండాలి. కాని వర్తకుని డబ్బు కాటేయ్యాలన్న ఉద్దేశం మస్లోవాకు లేదని జ్యూరీలు అంగీకరించారు. వర్తకునివద్ద వున్న విలువైన వస్తువుల్ని దొంగిలించుకుపోవాలన్న ఆశకూడా ఆమెకు లేదని జ్యూరీలు అంగీకరించారు-అంటే ఆమె హత్య చేయ్యలేదన్న దానికీకూడా బిష్పుకోవటానికేసిద్ధపడ్డ రన్నమాట. కాని వారు తీర్పులో అలాగేనిక్కచ్చిగా

రాయలేకపోవటానికి కారణం : ప్రెసిడెంటువారికి విచారణాశాలకు వివరంగా చెప్పేయుండకపోవటమే. ఇందువల్ల పక్షాదులలో 8, 7; 803 కాకిల ననుసరించి ప్రెసిడెంటు జ్యూరీలకు వారి పాదసామును తెలియచెప్పవలసి వుంటుంది. జ్యూరీలు మళ్ళీ చెప్పిచుకుని మరొకటిన్న ఇచ్చకలసివుంది.”

“మరి ప్రెసిడెంటు అలా ఎందుకు చెయ్యకను?”

“ఎందుకు చెయ్యకనో నేనూ చెబుకుకోగోరుతున్నాను”-అన్నాను.

“అయితే ఈ పాదసామును నెనేలు సచివ్వుడంటరా?”

“అది ఆ సమయాన నెనేలు సభకు అధ్యక్షుడవహించే వ్యక్తిమీద ఆధారపడివుండే విషయం. ఇంకా ఎటు రాకాకో మామూడి : ‘ఈ విధంగా జ్యూరీలు ఇచ్చిన తీర్పునుపట్టి మళ్ళీ వారు సేకరణలుగా పరిశీలించి కక్షించడానికి కోర్టువారితో అధికారమూ లేదు; మళ్ళీ వా కేసుకు 771 కాకిల 3 వ సెక్షనుతో ముడిపెట్టేయకేమీ పోలేదు. క్రిమినల్ చట్టము ప్రకారం పదిగి సిద్ధాంతాలకే విరుద్ధంగా జరిగింది. ఈపై అంశాలకు పురస్కరించుకుని 909 కాకిల, 910 కాకిల 2 వ సెక్షను; 912, 928 కాకిల ప్రకారం ఈ కేసుకు అదేకోర్టులో మరొక డిపార్టుమెంటుకు తరగ విచారించేయవలసిందనవలసిగా కోరుతూ అపీలు చేయవలెననిచేసింది. కేసు చేరు తిగివదలతా నేకాను. కాని చెప్పస్తూ, మంచివారితం సాధించగలమని ఎదుగునవ్వకంతో చెప్పలేను. ఆ సమయాన నెనేలుగో నాజరయ్యే సభ్యులను బట్టి వుంటుంది. మీరు పలుకుచుండివుంటే వెళ్ళి ప్రయత్నం చెయ్యవచ్చు.”

“ఎరిగివున్నాను కొంతమందిని.”

“భేష్, అయితే తొందరపడండి. జాను నేకారంపే వాళ్ళంతా ఏ మూలగావున్నారో బాగు చేయించుకోవాలికి జల్దీపోతారు. మూడవైదొకాకారాను మళ్ళీ. అక్కడా స్వేతికపోకే ఇక చక్రవర్తికి అపీలు చేసుకోవాలని అనసరం ఏర్పడుతుంది - అప్పుడు నాడా కొంత తెలివైన భాగ్యతం ఆడాల్సి వుంటుంది. చిరవదాకా నేను వున్నాను కదా, అంటే డిటిమన్లు రానిపెనుతూ వుండటానికే-తెరవెనుక భాగ్యతాలకు కాను.”

“కృతిజ్ఞుణ్ణి. ఇక మీ ఫీజు విషయం...”

“మా గుమాస్తా మీకు పిటిషన్ తయారుచేసి ఇస్తాడు. అతిథు చెబుతాడు.”

“మరొక్క విషయం : నేను ఆమెను జైల్లో వెళ్ళి చూడడానికి ఒక ఆజ్ఞాపత్రం సంపాదించాను. కాని జైలు అధికార్లు నిర్ణయించే సమయానికి కాక మరొకప్పుడు డామెతో మాట్లాడానికిగాని, వేరే ఇంకో గదిలో ఆమెతో సంభాషించటానికిగాని ఆ ఆజ్ఞాపత్రం చాలదని వాళ్ళు అంటున్నారు. అందుకు గవర్నరుగారి అనుమతి కావాలిట. నిజమేనంటారా?”

“ఔను, నిజమేననుకుంటాను. గవర్నరు ప్రస్తుతం ఊళ్ళో లేడు. ఆయన అధికారాన్ని డిప్యూటీ గవర్నరు నిర్వహిస్తూ ఉన్నాడు. కాని అతడు చట్టి మూర్ఖుడు. అతనివల్ల మీకేమీ పని జరగదు.

“డిప్యూటీ గవర్నర్ అంటే మాస్టర్నికోయేనా?”

“ఔను, అతిథి.”

“అయితే అతన్ని నేను ఎరిగివున్నాను” — అంటూ నెక్లాడో వెళ్ళి పోడానికి లేచాడు. ఆ సమయాన ఒక అనాకారి యువతి బుర్రన లోనికి చొరవగా వచ్చింది. ప్యాకేజీరం, చట్టిముక్కు, విరూపమైన ముఖకవళిక. ఆమె అడ్వకేటుగారి భార్య. తన కురూపతకు ఏమాత్రము కించపడు తున్నట్లు లేదామె.

వస్త్రధారణలో ఆమె తన ఉపజ్జు చూపించింది. వెల్వెట్, సిల్క్ వస్త్రాల్లో చుట్టిపెట్టిన ఒక నీలిరంగు నిగ్రహంలా వుంది. పలుచనిజుట్టు ఒక రీతిగా దువ్వి ముడిచింది. ఆమె ఏదో విజయగర్వంతో గదిలో ప్రవేశించింది. ఆమె వెనుక నే ఒక మందహాసవదనుడుకూడా వచ్చాడు. ఒకసిల్క్ కోటు, తెల్లని మెడపట్టీ ధరించి వున్నాడు. ఆతిథి క గ్రంథకర్త. నెక్లాడో అతన్ని చూడగానే గుర్తించాడు.

ఆమె పక్కగది తలుపుతీస్తూ భర్తను ఆహ్వాయంగా పిల్చి, “మీరు కూడా రావాలి. వైమన్ కివి వచ్చారు. ఈ కావ్యపఠనం చేస్తాడు. తప్పకుండా రండి” అన్నది.

ఆ తరువాత ఆమె తన భర్తచేతిలో ఏదో చెబుతూవుండటం నెక్లాడో చూచాడు. అది తన్ను గురించే అయివుంటుందని ఊహించాడు. వెంటనే

అచ్చోటు వీడి వెళ్ళిపోయానికి ఉద్యుక్తుడైనాడు కాని ఆమె ఆతర్ని వారిం చింది—“క్షమించానీ; మిమ్మల్ని నేను ఎక్కడోలేదు—మీరుకూడా ఇక్కడే వుండి మా సాహిత్య వ్యాసంగంలో పాల్గొనాలి, చాలా ఉపయోగపడుతూ వుంటుంది. మా వారు ఎంత చక్కగా మాటాడతారనుకున్నా కెమిటి?” అని.

“నాకిప్పుడు ఎంతపని వున్నదో మాశావా?”—అన్నాడు అప్పకేలు మందహాసంచేస్తూ—అంత చక్కని మహాయల్లాది కోరికను చెల్లించడం నా వుండటం చాలా కష్టం అన్నభావాన్ని ప్రకటిస్తూ.

నెహ్రూడొ ఒక విచారనూచక మైన మాపుతో...ఆ యిల్లాది ఆహ్వా నాన్ని మృదువుగా నిరాకరించి...అచ్చోటు వీడి వెళ్ళిపోయాడు.

“అవోరకం మనిషిలా వున్నాడే!”—అన్నదామె ఆతర్ని గూర్చి ఆతడు వెళ్ళిపోయాక.

బైటంగిలో అప్పకేలు గుమాస్తా తయారుచేసిన పిటిషన్ నెహ్రూజీ చేతికిచ్చి - ఫీజు వెయ్యిరూబులు డొతుందండి. మా అప్పకేలు గారు నాధా రణంగా ఇలాంటి కేసులు పట్టరు. అయినా మీరు కాబట్టి వ్రాసుకున్నారు” అని చెప్పాడు.

“మరి ఈ పిటిషన్ మీద ఎవరు సంతకం చెయ్యాలి?”

“వైదీగా వుంటున్న ఆమె చెయ్యరద్యు. అది సందర్భపక్షాంతే అప్పకేలుగారే చేస్తారు. ఐతే ఆమెతరపున పవర్ ఆఫ్ ఆటార్ని వుండాలి.”

“అక్కరలేదు. అక్కడికే తీసుకుపోయి ఆమెచేతనే గురికం పెట్టి స్టాను”—అంటూ నెహ్రూడొ కదలి వెళ్ళిపోయాడు—ఈ మదిలై నా ఆమెను కలుసుకునే అవకాశం లభించిందని సంతోషిస్తూ.

౪౯

యధాసమయాన జైలరు ఈట. జైలు గదుల ఇరుప తలుపుల చప్పుడు. పదధ్వనులు. పాకీపనికి నియోజితులైన వైదీలు శిట్టలు పుచ్చుకుని తిరుగుతూ వాతావరణాన్ని దుర్గంధ కలుపితం చేశారు. వైదీలు ముఖమెత్త శనాది కాలు ముగించుకున్నారు. అధికార్ల తనిఖీ అయింది. తేనీరు కలుపుకునే దుకు నీళ్ళు కాదుకుంటున్నారు వైదీలు.

ఆ ఉదయం ప్రతి గదిలోనూ టైలర్ల సంభాషణ—నాడు కొరడా దెబ్బలు తినవలసియున్న ఇద్దరు టైలర్లు గురించి సానుత్తోని. ఆ ఇద్దరిలో వసీలే అనే యువకుడొకడు. అతడు కొద్దిగా చురుచున్నాడు. గుమాస్తా పని చేస్తూ ఉండేవాడు. ఈగ్నాప్రస్తుత కోపానేకంలా భార్యను వాళ్ళు చేశాడు. మిగతా టైలర్లు అతనింటే ఆధీనానం కుదిరింది హాస్యరసపుతంగా మాటాడతాడు. ఉగారనైన స్వభావం. జైలు అధికార్లతో భయంలేకుండా నిష్కర్షగా ప్రసంగించగలడు. జైలుకు సంబంధించిన చట్టాలన్నీ అతనికి బాగా తెలుసు అధికార్లు వాటిని అనుసరించి నడుచుకోవలసిందేనని అతడు గట్టిగా వాదిస్తాడు. అందువల్ల అధికార్లు కితనంలే ద్వేషం.

మాడు వారాల క్రితం ఒక జైలు పాకీవాడు ఫుసుగుగిన్నె పట్టుకు పోతూ కొంత వొలుకబోతుంటుం జరిగింది. అది జైలర్ ధరించిన కొత్త దుస్తులపై పడ్డది. అతడు పాకీవాణ్ణి చీల్చి కొట్టాడు. వసీలే పాకీవాని పక్షం వహించి అలా కొట్టటం న్యాయ విరుద్ధం అని గట్టిగా వాదించాడు. “నీకు న్యాయపాఠాలు నేర్పుతాలే ఉండు” అంటూ జైలర్ అతన్ని నానా మాటలూ అన్నాడు. వసీలేమాడా అలాగే ఏమీ తిగ్గకుండా మాటకు మాట సమాధానం చెప్పాడు. జైలరుకు వొమ్మ మండి కొట్టబోయాడు. వసీలే అతను యెత్తిన చేతుల్ని అలాగే గట్టిగా నొక్కి పట్టుకున్నాడు. పట్టిన చేతుల్ని అలాగే పట్టుకునివుండి అతన్ని బలంగా తలుపవతలకు నెట్టివేశాడు. జైలరువెళ్ళి ఇన్స్పెక్టరుకు ఫిర్యాదు చేసుకున్నాడు. వసీలేను ప్రత్యేకం ఒక గదిలో ఉంచమని ఇన్స్పెక్టరు ఆజ్ఞామించాడు.

ఈ ప్రత్యేక గదులు చాలా చీకటిగా ఉంటాయి. వీటికి జైలర్లు టైలు తాళం వేస్తారు. పడుకోటానికి పక్కగాని, నర్సిగాని, టేబిల్గాని ఉండవు. ఒట్టి నేలమీద పడి ఉండాల్సిందే. ఎలుకలు మీదనుంచి దాటిపోతూ ఉంటాయి. ఆ గదుల్లో ఎలుకలు అసంఖ్యాకంగా ఉంటాయి. గడుసు ఎలుకలు కూడాను. టైలర్ల రొట్టెల్ని జబర్దస్తీగా ఎత్తుకుపోతూ ఉంటాయి. వసీలే ఇటువంటి గదిలోకి వెళ్ళటానికి ఇష్టపడలేదు. తనేమీ తప్పు చేయ్య లేదని వాదించాడు. అధికార్లు బలప్రయోగం చేసినప్పుడు తీవ్రంగా వెనగు లాడాడు. అప్పుడతనికి ఇద్దరు టైలర్లు మద్దతుగా వచ్చారు. జైలర్లంతా ఏక మైవారు. వారిలో పెట్రోల్ అనేవాడు భీమబలుడని పేరుపడ్డవాడు.

అందరూ కలిసి ఖయీలీలను ఆ చీకటి గదుల్లో బంధించారు. ఖయీలీలంతా బ్రహ్మాండంగా తిగుగుబాటు చేస్తున్నారంటూ గోర్లారకు సమాచారం పంపించారు. వెంటనే ప్రముఖ నిర్వహకారులచేత విచారణ, కేసుపూర్వక-ఇన్వెస్టిగేషన్లు చేయించడంతో ముస్లిము దెబ్బలు కొట్టవలసినదిగా ఆర్డర్ జారీ అయింది.

ఈ సంగతి అందరికీ తెలిసిపోయింది. ప్రతిరోజూ ఖయీలీల ఈ విషయాన్ని గురించే చెప్పుకుంటూ ఉన్నారు. కొందరికైనా, ఫిర్యాదోపియా, మస్లావా ఒక మూల కూచుని లేసేరు తాగుతున్నారు. నారాయణ కూడా సేవించారు. అంగమూలాల ముఘాలు దాగా కేసుంచి ఉన్నాయి. ఉమరు గానూ ఉన్నారు. ఇప్పుడు మస్లావాకు నారాయణ దాగానే స్థాయి అవుతోంది. స్నేహితురాళ్ళకూ డిట్టంగా వస్తూ ఉంది.

“హావం, అతడు విప్లవం లేవనీయలేదు, తిగుగుబాటు లేవనీయలేదు. ఈ కాలంలో ఖయీలీలమీద చేయి చేసుకోకూడదు. అందుకని ‘రూలు’ ప్రకారం గట్టిగా మాటాడండి; అంతే” అన్నది కొందరికైనా తన గట్టి దంతాల మధ్య రొట్టెముక్కు కొరుపటూ.

“అతడు చాలా మందివాడు కూడాను; విన్నాను” అన్నది ఫిర్యాదోపియా, తేసేరు కలిపిన గిన్నె కెదురుగా ఒక మాటలముక్కమీద కూచుని.

“ఇదిగో, నువ్వు ఈ విషయం ఆయనతో చెబితే!” అన్నది రైల్వే కూలివాని భార్య మస్లావాతో ‘ఆయన’ అంటే స్టేషన్లో అని అమెభావం.

“అయితే చెబుతాను. ఆయన నాకోసం ఏమైనా చేస్తారు” అన్నది మస్లావా తల ఆడిస్తూ, మందహాసం చేస్తూ.

“మరి ఆయన ఎప్పుడొస్తాడు? అప్పుడే అతన్ని తీసువరాబోయారు బెత్తపు దెబ్బలు కొట్టటానికి. ఎంత ఘోరం!” అన్నది ఫిర్యాదోపియా.

“మా పల్లెటూళ్ళో ఒకసారి ఒకరైతును బెత్తపు దెబ్బలు కొట్టటాన్ని కళ్ళారా చూచాను. మా మామగారు పోలీసుల సముగాచరికి ఏదో పని మీద పంపితే వెళ్ళాడు. అక్కడ...” అంటూ రైల్వే కూలివాని భార్య ఒక్క పెద్దకథ ఆరంభించింది. ఇంతలో ఆ పక్కవరండాలో కంఠవ్వలులా, పడు ధ్వజులూ వినిపించాయి. కథ అంతటితో అగిపోయింది.

ప్రసంగం మానేసి స్త్రీలంతా వింటూ కూచున్నారు.

“అతిన్నే లావుగోతున్నారు. రాక్షసులు! అతన్ని పాపం చేస్తారు; సంజేహంటేను. రైలగ్లకు అతనిమీద పచ్చికోపం వుంది. అతడు వాళ్ళకెప్పుడూ బంగారం వాడు కాదాయెను”—అన్నది హోమోకా ఆను మహోయవతి.

కాసేపు నిశ్చలం. మళ్ళీ తన కథ సాగించింది రైల్వే కూలివానిభార్య. ఊరి మునసబుగారింటో ఒకరైతును చావుదెబ్బలు కొట్టుటం, తానా దృశ్యం చూడలేక మూగ్గుపోవటం—ఈ మొదలుగాగల సన్నివేశాలన్నీ చిత్రించింది - ఎంత కొడుతున్నా, పాపం ఆ రైతు ఒక్కమాటకూడా పలుక లేదని—ఏమేమో చాల చెప్పింది. థియోడోసియా తేనీటి సగంజామా సర్దింది. కొర్రాబైవా, రైల్వే కూలివానిభార్య కుట్టుపనిలో నిమగ్నులై నారు. మస్టావా మోకాళ్ళమట్టా చీతం పోనిచ్చి గుప్పటిమీద కూచుంది నిరత్యాచంగా. పడుకుని నిద్రపోదామనుకుంది. కాని ఇంతలో జైలువాద్దను వచ్చి “నీతో ఎవరో మాటాడ్డానికి వచ్చారు” అని చెప్పింది.

మస్టావా లేచింది - ఒక మాసిన అద్దంముందు నిల్చుని తలమీద రుమాలు సర్దుకుంది. “ఇదిగో, ఆయనతో మా సంగతి చెప్పటం మరచిపోకు గురూ!”—అన్నది మెస్టోవా ముసలమ్మ—“మేము ఇల్లు తగులబెట్టలేదు. ఆ రాక్షసుడే చేకాడావని. అతడు నిప్పు అంటిస్తావుండగా అతని సేవకుడే చూచాడు. వాడు నిజం దాచి పాపం మూట గట్టుకోడు. ఆయన్ను మా మిట్రీని ఒకసారి కలుసుకోమని చెప్పా - మిట్రీ అంతా ఉన్నది ఉన్నట్టు చెప్పేస్తాడు. ఏ పాపం ఎరక్కపోయినా మేము చూడు, ఎలా ఈ జైల్లో ఆవస్థపడుతున్నామో! ఆ రాక్షసుడు మాత్రం మరొకటి భార్యను పెట్టుకుని అక్కడ హాయిగా కులుకుతూ వున్నాడు!”

“అది న్యాయంకాదు”—అన్నది కొర్రాబైవా.

“చెబుతాను; ఆయనకు చెబుతాను...ఇప్పుడు నేనొక చుక్కమళ్ళీ వ్రేసుకుంటే! కాస్త వుత్సాహంగా వుంటుంది!”—అన్నది మస్టోవా, కళ్ళతో కులుకుతూ. కొర్రాబైవా ఒక అరగ్గాపెడు పోసి ఇచ్చింది. అది మస్టావా తాగేసి...“కాస్త ఉత్సాహంగా ఉంటుంది”...అని ఆనుకుంటూ వార్డన్ వెంట బయలుదేరి వెళ్ళింది, తల ఊపుకుంటూ, విలాసంగా నవ్వుతూ.

నెహ్రూజీ హాస్టల్ వచ్చిన మని చాలాశేషుని. నెహ్రూజీ ఆస్కాడకు రాగానే ద్వారం దగ్గర ఉన్న జైలరుల తాడు తెచ్చిన ఆడుమనిషి పత్రాన్ని చూపించాడు.

“ఎవర్ని చూడాలి తమరు?”

“మహావాసు; ఆమె ఇక్కడ ఖయిలే.”

“ఇప్పుడు వీలుకాదు - ఇన్ స్పెక్టరుగారు నేకే పనిమీద ఉన్నారు.”

“అయిన ఆఫీసులో ఉన్నారా?”

“ఉహూ, ఆ పక్కగదిలో ఉన్నారు.”

“వారిని నేను ఒకసారి సందర్శించాలి.”

“అయితే కాసేపు ఆగండి. వారు డైటెక్తి వచ్చాక మాట్లాడుతరు గాని.”

అప్పుడా పక్కనున్న ద్వారంనుండి ఒక సార్జంటు మేజరు వచ్చాడు. మొగం నున్నగా మెరుస్తోంది. మీసాలు పొగాకు చుట్టల వాస నకు ఆచిక్కిన్నాయి. అతడు ధరించిన యూనిఫారం చుట్టులు మెరుస్తున్నాయి. “ఎవర్ని బడితే వాళ్ళను లోపలికి రానిస్తున్నా వేమిటి?” అంటూ జైలరును తీవ్రంగా మందలించాడు.

సార్జంటు మేజరు ముఖవశికలోని విలక్షణతను నెహ్రూజీ చూశాడు. “ఇన్ స్పెక్టరుగారు ఇక్కడున్నారని వినివచ్చారు” అన్నాడు. అప్పుడు ఆ లోపలికి తలుపు తెరుచుకుని వెట్రోవ్ వచ్చాడు. అతడు ఆవేశంగా ఉన్నాడు. వాళ్ళంతా చెయటి పోస్తున్నది. — “ఓవిశాంతం జ్ఞాపకం ఉంచుకుంటాడు” అన్నాడు సార్జంటు మేజరువైపు చూస్తూ. సార్జంటు మేజరు కన్నుగిలికాడు...ఎవరో కొద్దద్యక్తి ఉన్నాడని తెలుపుతున్నట్టు. వెట్రోవ్ అది గమనించి, కనుబొమలు కుంచించుకుని వెళ్ళిపోయాడు.

“జ్ఞాపకం ఉంచుకునేది దేన్ని? ఎవరా జ్ఞాపకం ఉంచుకునేది? సార్జంటు మేజరు ఎందుకు కంటిపైగ చెయ్యొచ్చి వచ్చింది?” నెహ్రూజీ ఆలోచనలో పడ్డాడు.

“ఇన్ స్పెక్టరుగారిని మీ రిక్కడ కలుసుకోవారు. దయచేసి ఆఫీసు లోకి పయం” అన్నాడు సాన్యులు శుజను స్నేహాదోను ఉద్దేశించి.

స్నేహాదో ఆఫీసువైపు తిరిగి చెప్పిపోతున్నాడు. ఇంతలో ఆ వెనుక తలుపు తెరుచుకుని ఇన్ స్పెక్టరు వచ్చాడు. అతడు స్నేహాదోను చూడం తోనే జైలునున్నపు తిరిగి-“స్త్రీల వాడు 5 వ సంబర గదిలో వున్న మస్టా వాను ఆఫీసుకు పంపించు” అని ఆదేశించాడు-చుట్టి స్నేహాదో వైపుతిరిగి-“దయచేసి ఇటు నాతో రండి” అన్నాడు. ఇద్దరూ మెట్లెక్కి ఒకగదిలో ప్రవేశించారు. ఆ గదికి ఒకే కిటికీ వుంది.

“నీని ఎంత కష్టతరమైన బాధ్యతలనుకున్నారు? అబ్బబ్బ!” అంటూ ఇన్ స్పెక్టరు సిగరెట్ తీశాడు.

“అవును మీరు చాలా అలసిపోయిస్తే కనిపిస్తున్నారు.”

“అలసిపోవటమా, అలసిపోవటమా! ఇక్కడ అందరికన్నా నాకే ఎక్కువ బాధ. ఎలా ఈ గొడవలోనించి బయటపడదామా అని చూస్తున్నాను. అబ్బ. ఎంతకష్టం! ఎంతకష్టం!”

నిజానికి అతనికష్టమేమిటో స్నేహాదోకు తెలియవు. కాని ఆ సమయాన అతడు చాల నిరుత్సాహంగా - చూస్తే ఎవరికైనా బాని కలిగేట్లే ఉన్నాడు. “బ్రూ, మీ బాధ్యతలు చాలా కష్టతరమనే తోస్తున్నది. అయితే మరి మీరే వుద్యోగం చెయ్యకపోతేనేం?” అన్నాడు స్నేహాదో.

“మటుంబాన్ని ఏమిచెయ్యను? పోషించద్దా!”

“మరి అంత కష్టతరమైనప్పుడు—”

“ఇటువంటి కష్టతరమైన ఉద్యోగంలోమాటాడే నేను దేశానికి కొంత ఉపయోగపడుతున్నానుగా! వీటి సంతకము ఇక్కడ బాధ్యతలను శుశువుగానే నిర్వహిస్తూ వుంటాను. నేను గాక మరొకడైతే తల్లకిందైపోవలసిందే ఇక్కడ రెండు చేతులు దివం ఉన్నాయి. ఎటువంటి జనం అనుకున్నారు? వాళ్ళు అనువులో పెట్టటం తెలిసివుండాలి. మాటలు చెప్పటం కాదు; సామర్థ్యం ఉండద్దా! ఇంతమా వాళ్ళంతా మానవమాత్మలే. వాళ్ళ పట్ల బాలిపడక తప్పదు.” ఇలా తన భోరణిలో ఆయన ఇటీవల బైబిల్ లో ఒక పోరాటం జరిగిందనీ, అందులో మనిషి చచ్చిపోయాడనీ, విశదంగా చెప్పసాగాడు. ఇంతలో మస్టోవాను వెంటపెట్టుకుని జైలుకువచ్చాడు.

జైలరు వెంకట వస్తున్న ముఘానాను నెక్లాడో చూచాడు. ఆమె విలాసంగా తల ఊపుకుంటూ నడిచివస్తున్నది. ఆమె ముఖం ఉత్సాహ వంతంగా ఉంది. కాని ముందుకువచ్చి ఇన్ స్పెక్టరుకు చూడ్డంతోనే ఆమె ముఖం కవళిక మారిపోయింది. ఆతనివైపు డెరుగ్గా చూడసాగింది. వెంటనే తన్ను తాను సంబోధించుకుని, నెక్లాడోను ఉద్దేశించి—“కులాసాగా ఉన్నారా?” అని ప్రశ్నించింది. మొదటిసారి వలెగాక, ఈ సారి ఉల్లాసంగా, చిరునవ్వుతో కిరచాలనం చేసింది.

ఈసారి ఆమెయూనిస్ చొరవకు ఆశ్చర్యపోతూ—“పీటీఎస్ తెచ్చాను; నువ్వు సంతకం పెట్టాలి. అద్వైతేటు పీటీఎస్ తయారు చేశాడు. చువు సంతకంచేస్తే పీటర్స్ బిల్లు పంపింది—” అన్నాడు నెక్లాడో.

“అయితే సరే, మీ ఇష్టప్రకారమే—” అన్నవామె కళ్ళు తిప్పుతూ, మందహాసం చేస్తూ.

నెక్లాడో జేబులోనుంచి ఒక చుడిచివున్న కాగితాన్ని తీసి పేమిల్ దగ్గరకు నడిచాడు. “ఆమె ఇక్కడ సంతకం చేయవచ్చునా?” అని ఇన్ స్పెక్టరువైపు చూచి అడిగాడు.

“చేయవచ్చు. కూచోండి ఇదిగో కలం...నీకు రాయటం చేతనానా?” అని అడిగాడు మస్లోవాను.

“ఒక స్పృదు రాసేదాక్కో” అని మందహాసం చేస్తూ, దుస్తులు స్వక్రమని, పేమిల్ దగ్గర కూచుంది మస్లోవా. తన చిన్న చేతిలో కలం గట్టిగా పట్టుకుంది. నవ్వుతూ నెక్లాడో కేసి చూచింది.

ఏమి రాయాలో నెక్లాడో చెప్పాడు; ఎక్కడ సంతకం చేయాలో చూపించాడు.

ఆమె ఒక నిట్టూర్పు తీసి, కలం సిరాలోముంచి, కొంచెం పోటీమీడి సిరా చులిపి, జాగ్రత్తగా తన చేతి రాసింది. “అయిందా?” అని అడిగింది. ఆమె చూపులు నెక్లాడోమీదినించి ఇన్ స్పెక్టరుమీది గాకా పయనించాయి.

నెక్లాడో ఆమెచేతినుంచి కలం తీసుకున్నాడు. “నీతో నాలుగు మాటలు చెప్పాలి” అన్నాడు.

“సరే, చెప్పండి” మరుక్షణమే ఆమె ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చిన దానిలాగా గంభీరవదన అయింది. మత్తుగా ఉండిపోయింది. ఇక సైక్టరు లేచి, గరివిడిచి వెళ్ళిపోయాడు.

౪౮

వైస్సోవాను తీసుకువచ్చిన జైలరు అల్లంతి దూరాన కిటికీ అందు మీద కూచున్నాడు:

నెక్లూడో భావి జీవిత విధానాన్ని నిర్నయించే సమయం వచ్చింది. మొదటిసారి వచ్చినప్పుడే అసలు సంగతిని ఆమెకు చెప్పేశామోయినందుకు తిన్న తాను చాలసార్లు నిందించుకున్నాడు—“నిన్ను నేను చెళ్ళాడుతాను” అని చెప్పి కెయ్యాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. టేబిల్ అవతల అంచున కూచుని ఉన్నదామె. ఆమె కెదురుగా ఇవతల అంచున కూచున్నాడు నెక్లూడో. గడూ వెలుతురు బాగానే ఉంది.

ఆమె ముఖం ప్రశస్థుటంగా కనిపించింది. ఆమె కన్నుల నలుపు, మూతి దగ్గర వొంపులు, ఉబ్బిపున్న కనురెప్పలు చూచాడు. అతనికి జాలి కలిగింది. టేబిల్ మీద ముందుకు వంగి, నెమ్మదిగా, కిటికీదగ్గరవున్న జైలరుకు వినిపించకుండా ఇలా అన్నాడు:

“ఈ పిటీషన్ వల్ల కూడా ప్రయోజనం కలక్కపోతే చక్రవర్తికి అపీలు చేద్దాం. చేయవలసిందంతా చేద్దాం.”

“ఔనాను. మొదటిసారిచీకూడా ఒక మంచి స్టేడరువుంటే ఎంత బాగుండేది. అప్పుడు నా తరపున వాదించిన స్టేడరు ఎంత చిలిపి మనిషి! అక్షమాసం నా అందాన్ని పొగడటం తప్ప ఆయన చేసినదేమీ లేదు—” ఆ మాట చెప్పి ఆమె ఘక్కున నవ్వింది—మళ్ళీ అందుకుని—“నాకు మీతో పరిచయం ఉన్నట్టు అప్పుడు తెలిసి పుగళ్ళే మరో విధంగా ఉండేది. ప్రతివ్యక్తి దొంగేనని నాళ్ళ అభిప్రాయం” అన్నది.

ఈ సారి ఆమె తీరు విచిత్రంగా కనిపించింది నెక్లూడోకు. తన మనసులో మాట చెప్పివేద్దామని ఉద్దుక్తుడైనాడు. కాని ఆమె మళ్ళీ తన ధోరణి సాగించింది.

“మీకొక సంగతి చెప్పాలి: ఇక్కడొక ముసలమ్మ ఉంది-ఆమె చాల మంచిది. ఆమెని విచిత్రమైన గాథ. ఏమీ నేరం చెయ్యకపోయినా ఆమెనూ, ఆమె కొడుకునూ జైల్లో పెట్టేశారు. వాళ్ళు ఒక ఇంటికి నిష్పం టించి, తగలజేర్చారని అబద్ధపు నేరం మోశారు వాళ్ళు నిర్దోషులని అందరికీ తెలుసు. చూచారా! మీతో నాకు చాలా పరిచయం వున్నదని తెలిసి నా ద్వారా ఆమె మీ కొక విన్నపం పంపించింది. మీరు ఆమె కుమారుని వెళ్ళి కలుసుకోవాలట.” ఈ మాటలు చెబుతూ మహావా తల అటూ, ఇటూ త్రిప్పి అతన్ని క్రీగంట మాచింది. “వాళ్ళని మెన్షన్ వంశం. చాల మంచి ముసలమ్మ. మీరు చూస్తే, ఆమె ఒట్టి నిర్దోషి అని, మీ నోటిమీది గానే ఆనేస్తారు. ఆమె కొడుకును వెళ్ళి చూస్తారు కదూ! మీరు చాల మంచివారు” అంటూ మందహాసం విసిరి, క్రీగంటమాచి, తల వంచుకుంది.

ఆమె అంత చొరవగా, చతువుగా మాటాడుతూ ఉండటం చూచి సెక్లూడో మరింత ఆశ్చర్యాన్ని వ్యక్తపరచాడు. “సరే కనుక్కుంటాను కాని నన్ను గురించి నీకు కొన్ని సంగతులు చెబుదామని వచ్చాను. ఆనాడు నేను చెప్పిన విషయం జ్ఞాపకంఉందా?” అని అడిగాడు.

“ఆ నాడు మీరేమేమో చాల చెప్పారు. ఏం చెప్పారు!” అంటూ చిరునవ్వు చిలకరిస్తూ ఈ పక్కనుంచి, ఆ పక్కకు తల తిప్పింది.

“నువు నన్ను క్షమించవలసినదిగా కోరాను...”

“దానివల్ల ఏం ప్రయోజనం. క్షమించటం, క్షమించటం, ఏం లాభం! ...మీరు...”

“కేవలం మాటలవల్లే కాదు. క్రియారూపానకూడా నా పాపానికి పరిహారం చెప్పుకుంటాను. నిన్ను వెళ్ళి చేసుకోవాలనికే నిశ్చయం చేసు కున్నాను.

ఆమె ముఖవళిక అకస్మాత్తుగా మారిపోయింది. భయగ్రస్త అయి నట్టు కనిపించింది. ఆమెకిన్నులు అతని ముఖంమీదే నిల్చిఉన్నాయి. కాని ఆమె అతన్ని చూస్తున్నట్టులేదు.

“ఎందుకూ?” అన్నదామె కోపంగా చూస్తూ.

“భగవంతుడు సాక్షిగా-అది నా విధి అని నమ్ముతున్నాను.”

“మీకు ఇప్పుడు ప్రత్యక్షమైనాడా భగవంతుడు? తెలిసే మాటాడుతున్నారా? ఎవరా భగవంతుడు? ఆ భగవంతుడు మీకు ఆనాడే స్పృతికి వచ్చియుండవలసింది” ఆమె అక్కడ లగి అలాగే నోరు తెరచుకుని నిల్చిపోయింది. సారాయపు వాసవి కొట్టింది. ఆమె అంతి ఉద్రిక్తయై ఉండటాటానికి కారణం నెన్నుకో ఆపుడు గ్రహించాడు.

“కొంచెం సంతాపించుకుని శాంతపడు.”

“ఎందుకు శాంతపడాలి? సారాయపు కైపులో ఉన్నాననుకుంటున్నారా? కైపులోనే ఉన్నాను. ఏనాసే నేను మాటాడుతున్నానో నాకు తెలుసు” ఆమె ముఖం కందగడ్డ అయింది. మళ్ళీ దూకుడుగా అన్నది—
“నే నొక బైదీని; లంజను. మీరు కులీనలు, మర్యాదస్తులు. నన్ను స్పృశించి మీరు మలినపడ ననసరం లేదు. మీరు మీ రాణిగారి దగ్గరకు వెళ్ళండి. ఒక పది రూబుల్సుతో నా రాజును నేను కొనుక్కోగలను”

“నువు ఎంత క్రూరంగా మాటాడినా, నా భావాల్ని గ్రహించలేవు. నీ పట్ల ఎంత ఘోర శరణుడివిగా నన్ను నేను ఉపహించుకుంటున్నానో నీవు తెలుసుకో లేవు.”

“నేరణులని, తెలుసుకున్నారా? ఆనాడు తెలుసుకోలేదే! నూరు రూబుల్సునోటు విసిరేసి వెళ్ళిపోయారు. నా కిమ్మతు” అన్నదామె కోపంగా.

“ఔనాను. నాకు తెలుసు. కాని ఇప్పుడేమి చెయ్యాలి? ఇక నిన్ను విడిచివెట్టను. అది నా నిశ్చయం. నేను ఇందాక అన్నట్టు చేస్తాను”

“ఏమీ వద్దు. అక్కలేదు” ఆమె బిగ్గరగా నవ్వింది.

“మస్తావా!...” ఆమె చెయిపుచ్చుకుని చెప్పబోయాడు.

“ఇక మీరు వెళ్ళిపొండి—నేను ఖయిదీని, మీరు మర్యాదస్తులు. మీ కిక్కడేమీ పనిలేదు”—అంటూ ఆమె తన చేయిని వెపక్కు లాగేసుకుంది. కోపంతో ఆమె రూపం యావత్తూ మారిపోయింది.

“మీ పాపాన్ని పోగొట్టుకోటానికి నన్నే ఉపకరణంగా చేసుకోవాలని చూస్తున్నారన్నమాట. ఈ లోకంలో నా ద్వారా కావలసిన సుఖం పొందారు. ఇక భరలోక సుఖాన్నికూడా నా ద్వారానే పొందగోరుతున్నారే? మిమ్మల్ని చూస్తే అసహ్యం పుడుతోంది - ఆ కళ్ళజోడూ,

కోవ్వెక్కి మరేద భూయస్థుడైన నీ కోరికమా-ఎందు అనగ్నాడు! నో, నో" — అంటూ పిచ్చిగా కేకలు వేసే దానె.

శైలరు వెంటనే అక్కరికి వచ్చాడు. "ఏమిటి బాగామా చేస్తున్నావు. అలా ఎగిసి పడటం చాలా దారు.."

"పోనీశీ, ఆమె నేమీ అడుగు...అన్నాడు నెల్లూడో.

"అలా వొన్ను మరచిపోయిందె?" - అన్నాడు శైలరు.

"కొంచెం ఓపిక పట్టు"-అన్నాడు నెల్లూడో. శైలరు మళ్ళా కంబో వల్లి కూచున్నాడు.

మస్టావా మళ్ళీ ఆసీనుడైంది. నేలశైవు కృష్టి సాగిస్తూ-తన రెండు చేతుల్ని గట్టిగా కదలిచెట్టుచుని కూచుంది.

"నీకు నా మాటమీద నమ్మకం లేదా?"-కొంచెం ముందుకు వంగి ప్రశ్నించాడు.

"నన్ను వెళ్ళిపోను కోవాలన్న మీ కోరికే నా? ఉహుం. అలా బంగటానికి వీలేదు. నేను ప్రాణత్యాగం చేస్తాను."

"కానీ, నీకు సాయం చేస్తూనే ఉంటాను"

"అది మీకు సంబంధించిన విషయం. కాని మీ చేతినించి నేనేమీ కోరను. ముమ్మాటికీ అంతే... అయ్యో; నేను ఆనాడే చచ్చిపోయిందా ఇంత కాలం ఎందుకు బ్రతికి ఉండాలి!..." అంటూ జాలిగా వీడవసాగింది.

నెల్లూడో మరేమీ మాటాడకపోయాడు. ఆమె వీడుపుకు విచలితుడైనాడు-ఆమె కళ్ళెత్తి అలేని ముఖంలోకి ఆశ్చర్యంగా చూచింది. నెమ్మదిగా తన రుమాలుతో కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంది.

శైలరు మళ్ళీ వచ్చాడు. ఇక వెళ్ళి పోవలసిన సమయం అయిందని జ్ఞాపకం చేశాడు; మస్టావా లేచింది.

"నువు కొంచెం భావానేకంలో పడిపోయావు. పిలుచిక్కితే రేపు మళ్ళీ వస్తాను. తీర్గిగా ఆలోచించుకో"-అన్నాడు నెల్లూడో.

మస్టావా అందుకు జవాబేమీ చెప్పలేదు. కిల యెత్తనే లేదు. శైలరును అనుసరించి వెళ్ళిపోయింది.

మస్లావా తన జైలుగదిలో ప్రవేశించిన తరువాత.....

“మంచిదే అనుకున్నప్పుడల్లా అవకాశాలే రావు. అతనికి నీ మీద బాగా మోజు కలిగినట్టు తెలుస్తూనే ఉంది. అతడు నీవెంటు బడుతున్న రోజుల్లోనే ఫలితం సంపాదించేయ్యవే పిల్లా! అతడు నిన్న జైల్లోనించి బయట పడవేయగలడు. ధనవంతులు ఎంతపనైనా చెయ్యగలరు. తెలుసా?” అన్నది కరోజేవా.

వెంటనే రైల్వేస్టేషనివానిభార్య అందుకుంది. “ఓహో, నిజమే—ఒక బీదవాడు పెళ్ళి చేసుకోవాలనుకుంటే బోలెడన్ని విఘ్నాలు వచ్చి పడతాయి. భాగ్యవంతుడైతే అనుకుంటే చాలు; అయిపోతుంది పని.”

“ఇంతకూ మా సంగతి ఆయనకు చెప్పావా?”—ముసలమ్మ అడిగింది.

మస్లావా ఎవరికీ ఏమీ జవాబు చెప్పలేదు. అలాగే పక్కమీద పడుకుని ఉంది సాయంత్రం వరకూ...ఇంటి కప్పువైపు ఒక మూలను దృష్టి నిలిపి—

ఆమె హృదయంలో ఒక బాధా జనకమైన యుద్ధం సాగింది. నెక్లాడో మాటలవల్ల అలనాటి తన జీవన ప్రపంచం జ్ఞప్తికి వచ్చింది. దాన్ని తాను పూర్తిగా అర్థం చేసుకోకుండా, అసహ్యించుకుని బైటికి వచ్చేసింది. ఇప్పుడు తన మైకపు అవస్థలోనుంచి మెళుకువ కలిగింది. కాని విస్మయంగా స్మృతి పథంలో ఉన్న ఈ గతాన్ని చూస్తూ బ్రతికి వుండటం అసంభవమని తోచింది. బ్రతికివున్నా అపరిమితమైన బాధే. కాగా సాయంత్ర మయ్యేసరికి సారాయం తెచ్చి, తన సఖురాలైన తోబాడ అప్యాసుంగా తాగేసింది.

౪౯

నెక్లాడో జైలు ఆవరణవిడిచి వెడుతున్నాడు. తానుచేసిన నేరం ఎంత ఘోరమైనదో ఇప్పుడతనికి బాగా బోధపడింది. తన నేరానికి పరిహారం చెప్పకోవాలన్న తలంపే లేకపోతే, అది అంత ఘోరమైనదని తనకు బోధ పడివుండేదికాదు. తన విషయమేకాదు; ఆమె యైనా తనకు జరిగిన మహాపచారంలోని ప్రారతను సంపూర్ణంగా తెలుసుకుని ఉండేది కాదు. ఇంతవరకూ అతడు తనకు కలిగిన పశ్చాత్తాపాన్ని తలచుకుని తన్ను తాను

ప్రశంసించుకుంటూ ఉన్నాడు. కాని ఇప్పుడు అతని హృదయం తననే తనకు కలిగిన అసహ్యభావంతో నిండిపోయింది. ఆయన తానెప్పుడూ నిజమే చెప్పి దొరుకోలేదు, కాని ఈ కొత్త సంబంధమువల్ల భరితాయి పోతూ ఉండడం ప్రశంస చేసింది.

అతడు జైలు ఆవరణ చాటిపోతూ ఉండగా ఒక జైలు బయటకుంచి వచ్చి అతనికొక చీటీ ఇచ్చాడు. జైలు బయట చూడడానికి ఇంపుగా లేదు. అతని చొక్కామీద పతికాలు వేలాడుతున్నాయి. అతడు జైలు బయటకు వచ్చాడు. “ఈ చీటీ తమకెవరో ఇచ్చడని ఇచ్చిపోయారు.”

“ఎవరూ?”

“చదువుకోండి, తెలుస్తుంది. ఒక రాజకీయ యుద్ధం. నేను ఆ వార్త లోనే ఉంటాను. ఆమె నన్ను పని చేసివెట్టబోతుంది. ఈ పని జైలు నిబంధనలకు వ్యతిరేకమే నయంకోడే. ఆయనా మానవత్వాన్ని పునఃస్థాపించుకుని...” జైలు కంఠంపై అసహజంగా ఉంది.

నెక్లూడోవ్ ఆశ్చర్యం కలిగింది. రాజకీయ యుద్ధం వార్తలో ఉండే జైలు. జైలు ఆవరణలోనే, అందరూ చూడవచ్చునా? నేను నా స్వయం ఉత్తరాలు అందిస్తూ ఉంటాడా? అతడు జైలులోకి, ఒక రహస్య పరిశోధకుడు కూడానని నెక్లూడోవ్ అప్పటికి తెలియదు. జైలు ఆవరణ చాటి వెళ్ళిపోతూ చీటీ విప్పి చదువుకున్నాడు. అందులో ఇలా ఉంది.

“తమరు ఒక క్రిమినల్ యుద్ధం విషయంలో పని చేస్తున్నారని జైలుకు వస్తూ పోతున్నారని తెలిసింది. మిమ్మల్ని చూడాలని కోరిక కలిగింది. తమరు నన్ను వచ్చి చూడడానికి అనుమతిపత్రం సంపాదించగలరనిగా ప్రార్థిస్తున్నాను. అది లభించగలదు. ఆ క్రిమినల్ నేరస్తురాన్ని గురించి, ఇంకా నాకు సంబంధించిన వార్తల్ని గురించి చాలా వివరాలు మీకు నివేదిస్తాను. ఇట్లు... మీరూ దుఖోవా.”

దుఖోవా ఒక పట్టెటూల్లో పంతులమ్మ. ఒకసారి ఎదుగుకోవడం వేటాడే నిమిత్తం నెక్లూడో ఆ ప్రాంతానికి వెళ్ళిఉన్నాడు. అప్పుడతనూ, కొందరు స్నేహితులూ కలిసి ఆ పట్టెటూల్లో ఉండటం జరిగింది. ఆ గోడల్లో దుఖోవా నెక్లూడోను గండ్పించి, శివవిద్యాలయంలో చదువుకునే నిమిత్తం కొంతసేం కావాలని ఆశ్రయించింది. నెక్లూడో ఆమెకు అప్పుడు ధన

విప్లవకారిణిగా దుఖోవా తైవీ అయివుంటుంది; సందేహంలేదు. తప్పు కుండా వెళ్ళి చూడవలసిందే. మస్టావానుగురించిన సందర్భంలోకూడా ఆమె ఏమో సలహాయస్తానని రాసిందిగా!

౫౦

మర్నాడు ఉదయాన్నే లేవగానే లోగడదినం తన చర్యలంతా ఒక్కసారి తలపుకో వచ్చింది. భయవిచలితుడైనాడు. కాని మరుక్షణమే... తాను ఆరంభించినదాన్ని కొనసాగించి తీరాలిసిందే నని దృఢనిశ్చయమై నాడు.

భర్తవీక్ష తొందరచేయగా ఇల్లువిడిచి బయలుదేరాడు. జైల్లో మస్టావాను వెళ్ళి చూడ్డానికి, మెన్సోవ్ వంకరులైన తల్లి కొడుకుల్ని కలుసుకోడానికి, మస్టావా విషయంలో చెబుతానని చీటీ రాసిన దుఖోవాను కలిసి మాట్లాడానికి. అనుమతిపత్రం సంపాదించటానికి వైన్ గవర్నరు ఇంటికి వెళుదేరాడు.

వైనుగవర్నరు అయిన మాస్లన్నికోను నెస్టాడో ఇతఃపూర్వం ఎరిగి వున్నాడు. ఒకప్పుడు ఇద్దరూ కలిసి వైన్యంలో పనిచేశారు. మాస్లన్నికో కోశాధికారిగా ఉండేవాడు. దాక్షిణ్యబుద్ధి ఉంది. ఉద్యోగధర్మాన్ని శ్రద్ధగా నిర్వహిస్తూఉండేవాడు. తన ఉద్యోగానికి సంబంధించిన అ చిన్నవలయాన్నీ, రాజకుటుంబాన్నీ తప్ప అతడేమీ యెరగడు. త దితరాన్ని తెలుసుకోవాల్సన్న కుతూహలమూ అతని కుండేదానా. కొన్నాళ్ళకుంచీ అతడావుద్యోగం విడిచి పరిపాలనకాఖలో చేరి పనిచెస్తున్నాడు. ఈ ఉద్యోగం మార్పుకు అతనిభార్య ప్రోత్సాహం కారణం. ఆమె ఒక ధనవంతులయింటిబిడ్డ. మంచి ఉత్సాహవంతురాలు. ఆమె తన భర్తను ఒక మెంపుడు జంతువునులాగ ఆదరించేది. అతన్ని పరిహాసంచేసి ఆడిస్తూ, బుజ్జగిస్తూ ఉండేది-ఒకసారి శీతాకాలంలో ఈ దంపతుల్ని వెళ్ళి సందర్శించాడు నెస్టాడో. కాని మళ్ళీ ఇంత వరకూ మరోసారి వెళ్ళటాని కితనికి మనస్కరించలేదు.

నెస్టాడోను చూడగానే మాస్లన్నికో ముఖం విప్పింది. పూర్వం లాగే ఆ ముఖం కిందగడ్డలాగ కొవ్వెక్కి ఉంది. మిలిటరీ పనిచేస్తున్నప్పటి వలనే పరికుభ్రమైన దుస్తులు ధరించి ఉల్లాసంగా ఉన్నాడు. ఆ రోజుల్లో

అప్పటి ఫేమరుకు తగివట్టు చెక్కుచెదరని మిలిటరీ దుస్తులు... ఎదురు రొమ్ము దగ్గర గట్టిగా బిగిసిపట్టే చొక్కా - తొడుక్కునేవాడు. ఇప్పుడు సివిల్ ఉద్యోగానికి తగినట్లుగా నేపథ్యాగణ వుంది. ఇప్పటి చొక్కా కూడా ఎగుడురొమ్ముదగ్గర గట్టిగా పట్టేసి, ఛాతీ వెడల్పును ప్రదర్శిస్తోంది. ఆధునిక ఫేమరులకు తగినట్టే వుంది వ్యవ్రధారణ. అతినికి సలక్ష్యసంపత్తు రాల వయస్సు వుంటుంది. వయస్సులో అంతరం ఉన్నా, పరస్పరం సన్నిహితంగానే వుంటారు.

“ఒకానొ, ఎంత మంచివాడివయ్యా! మా ఆవిడ లోపల ఉంది. వెడదాం, రా. ఇంకా మీడింగుకు పదినిమిషాలు వ్యవధి ఉందిలే. గతర్నయ ఉరికి వెళ్ళారు. ఇప్పుడు ప్రభుత్వ బాధ్యతలన్నీ మనవే, తెలుసుగా!” - అన్నాడు మాస్టర్నికో మిత్రుని ఆగమనంవల్ల కలిగిన తృప్తిని వెల్లడిస్తూ.

“నేను ఒకపనిమీద వచ్చాను.”

“ఏమిటిది?” - అన్నాడు మాస్టర్నికో బెడరిపోయి, ముఖంలో గాంభీర్యం తెచ్చుకుని.

“మీ జైల్లో ఒక వ్యక్తిని...” ‘జైల్లో’ అను కల్పం విచగానే మాస్టర్నికో ముఖంలో కాశిన్యం వచ్చేసింది. “ఒక వ్యక్తిని అప్పుడప్పుడు నేను వెళ్ళి కలుసుకుంటూ ఉండాలి. మామూలుగా అందరూ వెళ్ళే ఖయిదీలతో మాటాడ్డానికి నిర్దేశితమైన వాళ్ళోకాదు; ఆ నిర్దిష్ట సమయాల్లోనే కాదు. ఎప్పుడుపడితే అప్పుడు, అఫీసులో, ఆ వ్యక్తిని నేను కలుసుకుని మాటాడాలి. అది మీవల్ల అవుతుందని చెప్పారు.”

“బౌనాను. మన ఆజ్ఞ లేకుండా మామూలు పద్ధతులకు భిన్నంగా ఎలా జరుగుతుంది? నీ కోసం ఏమైనా చేస్తాను. కాని మన రాజనీకం తాత్కాలికమే సుమీ!” అన్నాడు మిత్రుని వీపు దువ్వుతూ.

“ఆమెను వెళ్ళి చూడ్డానికి అవసరమైన మీ అనుమతి పత్రాన్ని ఇప్పిస్తారు కదూ!”

“ఆడమనిషా ఏమిటి?”

“బౌను.”

“జైల్లో ఎందుకున్నదీ?”

“ఎవరినో విషంపెట్టి చంపిందన్న నేరంమీద, ఆమెను అన్యాయంగా శిక్షించారు.”

“న్యాయబద్ధమైన పంచాయతీ పద్ధతిమీదే జరిగిందిగా అది. యిక దాన్ని మార్చటానికి వీలేదు. ఆ మాట నువ్వు ఒప్పుకోవనుకుంటాను. అయినా నా నిశ్చితాభిప్రాయం అదే!” ఈ నిశ్చితాభిప్రాయం ఆయన గత పన్నెండు మాసాలనుంచీ ఒక కన్సర్వేటివ్ పక్ష పత్రికలో చదువుతూ వస్తున్నదే. స్వంతం కాదు. “నువ్వు లిబరల్ పక్షంవాడి వనుకుంటానే!” అన్నాడు.

ఒక వ్యక్తిమీద తీర్పు చెప్పేముందు ఆ వ్యక్తి వాదన కూడా వినాలనీ-ఒక వ్యక్తిమీద నేరం ఋజువయ్యే వరకూ ఆ వ్యక్తి ఇతరులతోపాటు సన్మానార్హుడేననీ-ఏ వ్యక్తినీ, ముఖ్యంగా విచారణ జరిగి నేరం ఋజువు కాని ఏ వ్యక్తినీ అవమానించరాదు, కొట్టరాదు. ఆనీ-సెహ్లాదో అభిప్రాయం. ఇటువంటి అభిప్రాయం కలిగి ఉన్నందున చాలామంది అతన్ని లిబరల్ పక్షియనుకుంటారు. అలాగ తన్ను ఒక రాజకీయ పక్షానికి చెందిన వాణ్ణిగా వాళ్లు కేటాయించటం అతనికి ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తూ ఉంటుంది. అన్నాడు నవ్వుతూ... “నేను లిబరల్ పక్షంవాడినో, కానీ నాకు తెలియదు. కాని ప్రస్తుతం పంచాయతీ పద్ధతి ఎంత లోపభూయిష్టంగా ఉన్నా... పూర్వపు నిరంకుశ విధానాలకంటే నయమేనని నాకు తెలుసు.”

“మీ వకీలేవరు?”

“ఫాసరిన్ తో సంప్రదించాను.”

“అరె, ఫాసరినా?” అన్నాడు మాస్టర్నికో బిత్తరపోతూ. గత సంవత్సరం ఒక కేసులో సాక్షిగా తాను కోర్టుకు హాజరుకావలసి వచ్చింది. అప్పుడు ఫాసరిన్ తనను క్రాస్ పరీక్ష చేస్తూ, ఒక అరగంటసేపు బహు నాజూరుగా వీడిపించి విడిచిపెట్టాడు. “ఫాసరిన్ తో నువ్వు ఏ సంబంధమూ పెట్టుకోకు అబ్బాయి! అతడు మహా చెడ్డమనిషి సుమీ!” అన్నాడు.

ఆ మాటకు నెక్లుజో నూటిగా సమాధానం చెప్పలేదు. అన్నాడు- “నాది మరొక మనవి కూడా ఉంది. నేను చాలా కాలంనుంచీ ఎరిగివున్న మరొక యువతి కూడా ఉంది. ఆమె ఉపాధ్యాయిని. పాపం, దయనీయమైన మనిషి. ఆమెను కూడా జైల్లో వేశారు. ఆమె నన్ను చూడాలను

వంటోంది. ఆమెను కూడా నేను వెళ్ళి కలుసుకోవాలని మోగు అనుచు తిరిచాల్సింది."

మాస్టర్ని కో తల పంకించి ఆలోచించాడు. "ఆమె రాజకీయ ఖయదీ అనుచుంటాను."

"ఓహ, అలాగే చెప్పారు."

"ఓహ? చూచావా! రాజకీయ ఖయదీలను వెళ్ళి చూడాలంటే వాళ్ళ చుట్టూలే అనుచుతి ఇస్తారు. అయినా నేను నీకు అనుచుతి ఇస్తాను. దాన్ని దుర్వినియోగం చెయ్యవని నా నమ్మకం. ఆమె శేరేమిటి? మఖోవా కదూ! అందగత్తేనా?"

"వట్టి తురూపి."

మాస్టర్ని కో ఆముదం తాగివారులూ ముఖంపెట్టి, షేకిల్ దగ్గరకు పోయి, ఒక కాగితంమీద ఇలా అనుచుతి పత్రం రాసి ఇచ్చాడు: "ఈ అనుచుతి పత్రాన్ని తెస్తున్న నెక్లజో క్లెల్లోవున్న మల్లావూ, మఖోవాను చూడవచ్చును. క్లెల్ అధికారులు అతన్ని అటంకపెట్ట నవసరంలేదు."

"ఇంకేం, ఇక నువ్వు ఇది పుచ్చుకుని వెళ్ళవచ్చు. క్లెల్లో ఎలాగ మేము క్రమశిక్షణ నెరపుతున్నామో నువ్వు చూడగలుగుతావు. నిజానికి అక్కడ క్రమశిక్షణ నెరపటం చాలా కష్టమే. ఎంతోమంది ఖయదీలాయెరు - మైగా ప్రవాస శిక్ష విధించినవాళ్ళున్నారు. కాని నే నక్కడ విధులన్నీ సక్రమంగా కొనసాగిస్తున్నాను. ఆ పని అంటే నాకు యిష్టం. ఖయదీలంతా చాలా హాయిగా, తృప్తిగానే ఉంటున్నారు. చూస్తావుగా! కాని వాళ్ళతో మెల గటం తెలిసి ఉండాలి. కొద్ది రోజుల క్రితం వాళ్ళతో ఒక తిప్పలు వచ్చింది. చెప్పిన మాట వినలేదు కొందరు. చట్టానికి విరుద్ధంగా ప్రవర్తించారు. మరొక క్లెలే దాన్ని 'తిరుగుబాటు' అని చెప్పేసి, ఘోరంగానే శిక్షించేవాడు. కాని ఆ పరిస్థితుల్ని అదుపులోనికి తెచ్చి, శాంతి నెలకొల్పాం. ఒక వంక జాలి ఉండాలి; మరొక వంక అధికారాన్ని పట్టుదలతో చూయిస్తూ ఉండాలి" అంటూ గట్టిగా పిడికిలి మూశాడు. నేళ్ళ ఉంగరాలూ, చొక్కా కమిజులమీద బంగారు గుండీలూ కనిపించేట్టు.

"ఓ, అలాగా! నాకేం తెలుసునూ! రెండుసార్లు వెళ్ళి చూశాను చూసి చాలా నిరుత్సాహపడ్డాను."

“హానెక్ రాజీగారిని ఎరిగి వున్నావా? ఆమెను నువ్వు ఒక్కసారి చూసి తీరాల్సింది. ఆమె జైల్లో చాలా సేవచేస్తున్నది. చాలా మంచిపనులు చేస్తుందిలే! అంతా ఆమె కృషి. తరువాత నా కృషిన్నీ. చాలా మార్పులు తీసుకొచ్చాం. పూర్వం ఉంటూ ఉండిన ఘోర పరిస్థితులు ఇప్పుడేమీ లేవు. ఖయదీలంతా చాలా హాయిగా ఉంటున్నారు. నువ్వు చూస్తావుగా! ఇక ఫాసరిన్ సంగతి! అతన్ని నేను బాగా ఎరగను. సంఘంలో అతని స్థానం నేరు. అందుచేత మాకు ఎప్పుడూ ఎడమేనవుకో. కాని అతడు మహా చెడ్డమనిషి నుమీ! అతడు కోర్టులో స్వతంత్రించి ఎటువంటి సంగతులు ఎత్తుతాడనుకున్నావు! అబ్బ! ఆ సంగతులూ, వాడూ...”

“కృతజ్ఞుణ్ణి, ఇక వెళ్ళి వస్తాను”-అని ఆతడిచ్చిన అనుమతిపత్రాన్ని తీసుకుని, ఇక అతనిమాటల్ని వినిపించుకోకుండా నెక్లూడో పోబోతున్నాడు.

“లోపలికి వచ్చి మా ఆవిడతో మాట్లాడిపోవూ?”

“క్షమించాలి; ఇప్పుడు వ్యవధిలేదు.”

“నువ్వు వచ్చి కూడా ఆమెను చూడకుండా వెళ్ళిపోయావని తెలిస్తే ఆమె నా మీద విరుచుకుపడుతుందే!” అంటూ మాస్టర్నికో నెక్లూడోను మెట్టుగిరి కిందివరకూ పంపించటానికి వచ్చాడు. అక్కడ ఆగి - “లోపలికి ఒకసారి రాకూడదూ!” అన్నాడు.

కాని నెక్లూడో తనకు వ్యవధిలేదని గట్టిగా చెప్పాడు.

“అయితే వచ్చే గురువారం తప్పకుండా రా. నువ్వు వస్తావని ఆమెతో చెబుతాను”-అంటూ మాస్టర్నికో మెట్లెక్కి వైకి పోయాడు.

౫౦

నెక్లూడో బండీ యెక్కి జైలుకు వెళ్ళాడు. ఇన్ స్పెక్టర్ గారి ఇంట్లోకి దారితిశాడు. ఆ నాటివలెనే పియాసో వాయిస్తున్న ధ్వనులు వినిపించాయి. కంటిమీద కట్టు కట్టించుకున్న ఒక నౌకరువచ్చి, ఇన్ స్పెక్టరుగారు ఇంట్లోనే వున్నారని చెప్పాడు. నెక్లూడోను ఒక గదిలోనికి తీసుకుపోయాడు. అక్కడ ఒకసోఫా ఉంది. ఆ సోఫాముందొక బేబిల్ మీద ఒక పెద్దలాంతరు ఉంది. ఇన్ స్పెక్టరు విచారకరములూ, అలసట నూచించునవీ అయిన చూపులతో

వచ్చాడు. “కూచోండి, ఏం కావాల తమకు?” అన్నాడు నెహ్రూజీ
ఉద్దేశించి, తాను తోడుకున్న కోటునుండి వెట్టుకుంటూ.

“వైస్ గవర్నరుగారివద్దనుంచి ఈ అనుమతి పత్రం తెచ్చాను. నేను
మస్లావాను చూడాలి.”

“మస్లావా?” - అన్నాడు ఇన్స్పెక్టరు పియానో వాయిద్యకర్లు
సరిగ్గా విసపడక.

“మస్లావా.”

“ఓహో, ఔను”-ఇన్స్పెక్టరు లేచి పియానో వాయిద్యకర్లును
గదిగుమ్మందాకా వెళ్లాడు. వెళ్ళి అన్నాడు-“మేరీ! ఆ వాయిద్యకర్లు ఒక్క
క్షణం మా నెయ్యి కూడదూ! వెర్రిలేవరన్నా వచ్చి మాటాడుతూంటే విసిరి
చెడ్డా.” సంగీతమంటే తన వ్రాతానికెంత బాధాకరమో ఆ కంఠస్వనిలో
నూచించాడు.

పియానో ఆగింది. గదిలోని వ్యక్తి గుమ్మందాకా వచ్చి తొంగి
చూడడం జరిగింది. పియానో ఆగినందుకు ఇన్స్పెక్టరు ముఖంలో కాస్త మన
కాంతి వచ్చింది-ఒక సిగరెట్టు వెలిగించాడు. మరొకటి తీసి నెహ్రూజీకు
ఇవ్వబోయాడు.

నెహ్రూజీ పుచ్చుకోలేదు. “నేను చూడగోరుతున్నది మస్లావాను”-
అన్నాడు.

“మస్లావా! ఆమెను ఇవాళ మీరు చూడడం బాగుండును.”

“ఎందువల్ల?”

“అంతా మీరు చేసిందే”-అని చిరువర్ణ చిలికి ఇంకా ఇలా అన్నాడు-
“ఇదిగో. మీరావిడకు డబ్బు యివ్వకండి. లేకపోతే నా కివ్వండి. ఆమె
కోసం నేను దాచివెట్టి ఉంచుతాను. నిన్నును మీలేవో కాస్త వైకం ఇచ్చి
వుంటారు; దానితో బాగా సారాయం తెప్పించేసుకుని-జైల్లో ఖయదీలు
సారాయం తెప్పించుకుని తాగుతూవుండటం చెడ్డ అనర్థం అయిపోయింది.
మేం దాన్ని మాన్పించలేకపోతున్నాం-ఇవాళ మస్లావా తిప్పతాగి మత్తైక్కి
వుంది; మరి రెచ్చిపోయివున్నది కూడాను.”

“నిజంగానా?”

“జేసు, నేను కొంచెం కఠినంగాకూడా ప్రవర్తించవలసివచ్చింది. ఆమెను ప్రత్యేకం ఒక వేరేగదిలో ఉంచాల్సివచ్చింది. మామూలుపరిస్థితిలో ఆమె మంచిమనిషే కాని మీరు డబ్బు ఇవ్వకండి. ఖయీదీలంటే మహా చెడ్డ.....”

లోగడదినం మస్లావాతో తాను కావించియున్న సంభాషణ యావత్తూ నెక్లాడోవ స్ఫురించింది. భయవిచలితుడైనాడు.

“రాజకీయ ఖయీదీ దుభోవాను చూడవచ్చునా?”

“కావలినై చూడండి పోనీ.”

ఇంతలో అయిదారేళ్ళపిల్ల ఒకతె గదిలోనికి వచ్చింది. ఆమె ఇన్ స్పెక్టరుల కూతురే. తండ్రిదగ్గరకు వస్తోంది. నెక్లాడోవైపు దృష్టులు నిగిడ్చి నేలపైపు చూడకుండా గబగబా నడిచివస్తోంది. అక్కడ పడివున్న దుప్పటిలో ఆమె కాలు చిక్కుకోటూ చూచి ఇన్ స్పెక్టరు “పడతావు సుమీ” అంటూ లేచి, గబగబా వెళ్ళి పిల్లను ఎత్తుకున్నాడు. ఆ పిల్ల ఇంకా నెక్లాడోవైపే బెరుగ్గా చూస్తోంది. ఇన్ స్పెక్టరు ఆ పిల్లను తీసుకుపోయి, లోపల దించేసి, తిరిగి వచ్చాడు.

మళ్ళీ పియానో ఆరంభమైంది. ఇద్దరూ జైలుకుపోవటానికి లేచారు. “ఆమెకు సంగీతమంటే చెడ్డ యిష్టం లెండి” అంటూ ఇన్ స్పెక్టరు నెక్లాడోవ జైలులుకు తీసుకువెళ్ళాడు.

వాళ్ళిద్దరినీ చూచి నాకర్లు జెయిలుగేటు తెరిచారు. జెయిలర్లు ఇన్ స్పెక్టరుకు సలాములుచేసి, సమ్రతగా నిల్చారు. తల సగం గొరిగించుకున్న ఖయీదీలు కామాల బొచ్చెలలో వీదో మోసుకుపోతూ, ఇన్ స్పెక్టరును చూసి, భయం భయంగా సాగిపోయారు. ఆ ఇద్దరిలో ఒకడు కోపంగా మాళాడు. అప్పుడతని సల్లని కళ్లు ఉరిమి మాళాయి.

“నిజానికి ఒక కళలో అభిరుచి ఉన్నప్పుడు దానికి మనం దోహదం ఇవ్వాలి; అణచివేయ్య కూడదు. కాని ఇల్లు చిన్నదైనప్పుడు అత్తమానం పియానో మోత చాలా ఘోరమనిపిస్తుంది” అంటూ ఇన్ స్పెక్టరు జైలర్లను

గాని, ఖైదీలనుగాని గనుండువారిని ఏమో చెబుతూముందుకు పోయాడు. చివరకు ఇద్దరూ హాల్లో ప్రవేశించారు.

“మీరు ఎవర్ని చూడాలన్నది?”

“దుఖోవా.”

“ఓహో, ఆమె కోటుఖయిదులలో ఉంది. కొంచెం అగాలి.”

“ఈ లోగా మెర్సోవ్ వంశీకులైన పత్నీ కొడుకులను చూస్తాను. ఇల్లేవో తగలబెట్టారన్న సేరంమీద వాళ్ళు ఖయిదీలున్నారు.”

“చూడండి, 21వ గది. లేవోలే ఇక్కడికే పిలిపిస్తాను.”

“వద్దలెండి, అక్కడికే వెళ్ళి చూస్తాను.”

“అక్కడికి వెళ్ళటంకంటే, ఇక్కడికే వాళ్ళను పిలిపిస్తే బాగుంటుంది.”

“వద్దు; అక్కడికి నే నే వెడతాను. బాగుంటుంది.”

“అయితే మీ ఇష్టం” అంటూ... అక్కడికి అప్పడే వచ్చియున్న తన కింది ఆఫీసరును ఉద్దేశించి- “వీరిని మెర్సోవ్ ఉన్న 21 వ నంబరు గదిలోకి తీసుకు వెళ్లు. ఆ తరువాత ఆఫీసుకు తీసుకురా. అక్కడికి ఆమెను పిలిపిస్తాను ఆమె పేరేమన్నారా?”

“దుఖోవా.”

చిన్న ఆఫీసరు యువకుడు, అందగాడు. అతని దుస్తులు అర్హు వాసన కొడుతున్నాయి. ఆదరపూర్వకమైన మందహాసం వెలిగిస్తూ, “ఇటు దయచేయండి; వెడదాం. మీకు ఖయిదీల పరిస్థితులు తెలుసుకోవాలని కుతూహలం కలిగిందీ!” అన్నాడు నెట్లూకోరు ఉద్దేశించి.

“ఓహో, కుతూహలమే కలిగింది, అవినాక ఏమీ సేరం చేయక పోయినా ఇక్కడ ఖయిదీ అయివున్న ఒక్క వ్యక్తికి సాయం చేయటం నా విధి అని భావిస్తున్నాను.”

ఆఫీసు బుజాలెగరజేగాడు. “ఓహో, ఒక్కొక్కప్పుడు అలాగూ జరగటం కద్దు. ఒక్కొక్కప్పుడు వాళ్లు అబద్ధాలా చెబుతారు.”

జైలు గదుల తలుపులు తెరిచే వున్నాయి. కొందరు ఖయదీలు వరం డాలో ఉన్నారు. ఆఫీసరు జైలర్ల నమస్కారాలు స్వీకరిస్తూ, ఖయదీలకేసి క్రిగంట చూశాడు. వాళ్లు భయంగా వెనకడుగులు వేసి, తమ తమ గదు ల్లోకి చల్లగా జారుతుని, నమ్రతగా నిల్చుని, ఆఫీసరును చూస్తున్నారు. అక్కడినుంచి ఆఫీసరు నెక్లూడోను ఎడమచేతివైపు వున్న వార్డులోనికి తీసుకు పోయాడు. ఈ వార్డు చాలా ఇరుకుగా ఉంది. దుర్వాసన కూడా ఎక్కువ గానే ఉంది. ఇక్కడ కాపలావున్న జైలరు ముసలివాడు; ముఖమంతా ముడ తలుపడి ఉంది-అతన్ని ఉద్దేశించి “మెన్లోవ్ ఎక్కడ?” అని ప్రశ్నించాడు ఆఫీసరు.

“ఈ ఎడమవేపు ఎనిమిదో గది.”

“మరి ఇవి? వీటిలో కూడా ఖయదీలు ఉన్నారా?” నెక్లూడో అడిగాడు.

“ఒక్క : డిలో తప్ప అన్నింటో ఉన్నారు.”

౫౨

• ఈ వార్డులోని జైలుశ్రీ తలుపులకు సుమారు ఒక అంగుళం వ్యాసం గల రంగ్రా లున్నవి.

“లోపలకు మాడవచ్చునా?”-నెక్లూడో ఆఫీసరును అడిగాడు.

“ఓ, మాడండి, ఫరవాలేదు” - అన్నాడు ఆఫీసరు-అని, అక్కడి జైలులర్ వైపు తిరిగి ఏవో ప్రశ్నలు వేస్తున్నాడు.

నెక్లూడో ఒక రంగ్రం లోనుంచి చూచాడు. లోపల ఒక పొడుగాటి యువకుడు-నల్లటిదండ ఉంది-అటూఇటూ పచార్లు చేస్తున్నాడు. రంగ్రం లో నుంచి ఎడమో చూస్తున్నట్టు గమనించి, ఒకసారి అటువైపు కోపంగా చూచాడు-మళ్ళీ పచార్లు చేస్తూనే ఉన్నాడు.

నెక్లూడో మరొక రంగ్రం లోనుంచి చూచాడు. లోపలనుంచి ఆ రంగ్రం లోనుండా తనవైపు చూస్తున్న ఒక భయవిచరితమైన వికాలశత్రం ఎదురైంది. నెక్లూడో అడుగు వెనక్కువేసి వచ్చేశాడు. చూడోగదిలో

ఒక పొట్టిసురిపి, నిండా దుప్పటి కిప్పుకుని పడుకుని వుండటం చూచాడు. నాలుగో గదిలో ఒక పెడల్పాటి ముఖం గల పెద్దమరిపి, మోకాళ్ళమీద మోచేతులునించి, తలవాల్చుకుని కూచున్నాడు. చూసి అడుగుల చప్పుడు వినిగానే తలయెత్తి చూచాడు. అతని వికాలనేత్ర గోడ్లాలో నిరాశ, నిస్పృహ ఉన్నాయి. ఆ వచ్చేది ఎవరో తెలుసుకుందామన్న మహాహలం గూడా అతనికున్నట్టు లేదు. ఎవరోస్తే యేమిటి? తనకేమీ వోల్చేది లేదన్నట్టుగా కూచున్నాడు. అతన్ని చూచి నెక్లూడో విచిత్రమైతాడు. మరింకే గదిలోకి తొంగిచూడలేదు. సరాసరి 21వ నెంబరు గదివరకూ వెళ్ళాడు. జైలరు తలుపు తెరచాడు. ఒక యువకుడు-పొడుగాటి మెడ, కంఠంబడిన శరీరం, చిన్నతల, గుండ్రని దయాభరితములైన నేత్రాలు- తొట్టుపాలుగా లేచి, ఆగంతుకుల వైపు చూచాడు - భయాన్నీ, తొట్టుపాలుచూ నూచిస్తూ, ప్రశ్నార్థకంగా నెక్లూడోవైపు, జైలరువైపు, ఆఫీసురువైపు చూపులు విసురుతున్న అతని గూడ్రని, దయాభరితములైన నేత్రాలు నెక్లూడోను ఆకర్షించాయి.

“నీ పరిస్థితులు తెలుసుకోవాలని మీరు వచ్చారు.”

“కృతజ్ఞుణ్ణి.”

“హేను, నీ సంగతి విన్నాను. అసలు ఆ కేసు అంతా నీ నోటి ద్వారానే వివరించి వచ్చారు”-అన్నాడు నెక్లూడో కటికేంద్రము వదుల్తూ.

మెన్నోవకూడా కిటికీదగ్గరకువచ్చి తన కథ చెప్పు నారంభించాడు. మొదట ఆఫీసురునుచూచి కొంచెం సంకోచించినా, క్రమశః వైర్యం తెచ్చుకుని అంతా చెప్పాడు. కాసేపు ఉండి ఆఫీసురుకూడా జైల్లోకినో పనులు విధించు నిమిత్తం బైటికి వెళ్ళిపోయాడు.

ఒక సాధారణ రైతుబిడ్డనికి సహజమైన ఉచ్చాసణలో, కిటికీలో తన కథ అతడు చెప్పాడు. ఆ కథ...అవమానకరములైన జైలుదుస్తులు ధరించిన ఒక ఖయీదీ నోటి ద్వారా వ్యక్తం కావటం నెక్లూడోకు విచిత్రంగా ఉంది. ఒకవంక అతని కథ వింటూనే ఆ జైలుగదిని కలయిచూచాడు. గడ్డిపురుపు పరచిన ఒక చిన్నమంచం! మందపాటి ఇనుప చువ్వల కిటికీ! చెమ్మ గమ్మతూ మురికిగా ఉన్న గోడలు! జైలు దుస్తులు ధరించి, దయనీయమైన ముఖంతో నిరుత్సాహియై యున్న

అభాగ్యుడు ! నెళ్లాడో చాలా విచారించాడు. ఆ విచారంలో...అతడు చెప్పేదంతా పచ్చి అబద్ధం అని భావించేసి, వినకుండా వెళ్ళిపోడానికి ఉద్యుక్తుడయ్యేవాడేమో ! ఒక వ్యక్తిని ఏమీ కారణం లేకుండా...కేవలం తానే ఇతరవల్ల చావుదెబ్బలు తీన్నవాణ్ణి బలవంతాన పట్టుకొచ్చి, జైలు దుస్తులు తొడిగి, ఇలా ఒక అమానుష ప్రశ్నలలో బంధించటం ఘోరం ! వట్టి అమానుషుడు, నెమ్మదస్తుడు అయిన అతడు చెబుతున్న కథ సత్యం కాదేమోనని అనుమానించటం అంతేకన్నా ఘోరాతి ఘోరం !

ఆసలు కథ ఇది : వెళ్ళి కాగానే ఈ యువకుని భార్యను ఆ ఊరి హోటలు యజమాని మాయజేసి వశపరచుకున్నాడు. యువకుడు న్యాయం కోసం కోర్టులకు వెళ్లాడు. హోటలువాడు ఉద్యోగస్థలకు లంచాలిచ్చి తప్పించుకున్నాడు. చివరకొకనాడు అతడు వెళ్ళి తన భార్యను బలవంతాన ఇంటికి లాక్కొచ్చాడు. కాని ఆ మర్నాడే ఆమె మళ్ళీ హోటలు యజమాని యింటికి పారిపోయింది. తానూ వెళ్ళి, తన భార్యను తనకు ఒప్పుగించ వలసిందిగా కోరాడు. ఆ స్థితి తన యింట్లో కనిపిస్తూనే ఉన్నా—“నీ భార్య నా యింటో లేదు; నువ్వు ఇక్కడినుంచి వెళ్ళిపో” అని గర్జించాడు హోటలువాడు. యువకుడు వెళ్ళలేదు. హోటలువాడు, అతని నోకర్లు కలిసి అతన్ని చితకగొట్టారు. ఆ మర్నాడు హోటలుకు నిష్పంటుకుంది. ఆ యువకుడూ, అతని తల్లి కలిసి హోటలుకు నిష్పంటించారని నేరం మోపారు. నిజానికి అతడు నిష్పంటించలేదు. ఆ సమయాన అతడొక మిత్రుని మాడబోయాడు.

“హోటలు తగలబెట్టింది నువ్వు కాదన్నమాట. నిజమేనా ?”

“అటువంటి ఆలోచన నాకు కలలోకూడా లేదు బాబూ ! నా త్రుళ్ళ వాడే చేసుకుని వుంటాడావని. కొద్దిగోజుల క్రితమే ఇమ్మారు చేశాడని విన్నాను. మా అమ్మ, నేనూ కలిసి చేశామట ! అంటున్నారు. అలా చేస్తామని ముందుగానే భయవెట్టామట కూడా ! నేను కోపంగా ఆయన గారింటికి ఒకసారి వెళ్ళినమాట నిజమేనండి. కడుపులో మండి వెళ్ళాను. కాని యిల్లు తగలబెట్టేపని ! నేను చెయ్యలేదు. ఆయనే తగుల బెట్టుకుని మా మీద నేరం వేశాడు.”

“ఇదంతా నిజమేనా ?”

“భగవంతుడు సాక్షాత్తుగా చెబుతున్నాడు. నిజమేనండి... నయం ఉండండి” అంటూ అతడు నెహ్రూజీతో పాదాలమీద వాల్చిపోయాడు. అతి కష్టమీద నెహ్రూజీ అతన్ని లేవనెత్తాడు. “కరుణించండి; నే నిక్కడ అకారణంగా చచ్చిపోతున్నాను” అంటూ అతడు వెక్కి వెక్కి ఏడవ నారంభించాడు-మాసిపోయిన చొక్కా అంచున తన కళ్ళిచ్చు కుదురు కుంటూ.

“వస్తారా, బాబూ!” అన్నాడు ఆశీషవచ్చి.

“వస్తున్నాను” అని పత్రికి మెన్షన్ కైపు తిరిగి “జరుగుపడదు. క్రైస్తవంగా ఉండు-నాకు చేల్చిన నాయం చేస్తారు” అని ఆహ్వానంగా ఓవార్లు వాక్యం పలికి, అచోటు పీడి వెళ్ళిపోయాడు. శైలవచ్చి తలుపులు మూసే కాదు. మెన్షన్ తలుపులకు ఆరుదని ఆ రంగంబోయింది చూస్తునే నిల్చున్నాడు.

౫౩

వార్డు విడిచి నెహ్రూజీ తిరిగి వస్తున్నప్పుడు దారిలో చాలామంది టైదీలు నికృష్టమైన దుస్తుల్లో, దీన వదనాలతో కనిపించారు. మధ్యాహ్న భోజన సమయం అయింది. శైలు గదుల తలుపులన్నీ తెరచే ఉంచారు. వాళ్ళు తనకేసి సకాతుకంగా చూస్తున్నారు. వాళ్ళపట్ల జాతి, వాళ్ళకు అలా అక్కడ బంధించి యుంచిన అధికారపట్ల నిరసన-వివిధ భావాలు ఆతనిలో సందడించాయి. వాళ్ళ విచారణకర సరిక్కితులను ఆలా లాను పరీక్షగా చూస్తూ ఉన్నందుకు తనమీద తనకే ఏహ్యమనిపించింది.

ఒక గదిలోనుంచి చాలామంది టైదీలు గుంపుగా తోసుకుని వచ్చి నెహ్రూజీకు సలాంచేసి దీనంగా అరిచారు-“అయ్యా! బాబూ! మా వ్యవహారం చప్పున తేల్చండి సామీ!”

“నేను మీ అధికారిని కాదు; నాకేమీ తెలియదు.”

“అయినా మీరు పెద్దమనుషులు. అధికారంతో కాస్త చెప్పండి” అని కోపంగా ఒక కింతస్వరం.

“మీరూ మానవులే. కాస్త దయచూడండి. మే మీ అవస్థలో దిగబడి ఇది చెండ్లోనెల. నిష్కారణంగా మా కీ గతి పట్టింది”

“అదేమిటి? మీ మాటలు నా కిర్థంకావటంలేదు.”

“మాకే అర్థంకావటం లేదండి. మమ్మల్ని ఇక్కడ బంధించేశారు. ఇది రెండోనెల.”

ఆఫీసరు చెప్పాడు : “జౌను, నిజమే. పాసుపోర్టులు లేకుండా ప్రయాణాలు చేస్తున్నందుకు వీళ్ళను పట్టుకున్నారు. వెంటనే వాళ్ళ రాష్ట్రానికి వాళ్ళను పంపించేయవలసింది. కాని అక్కడే జైలు తగులబడిపోయింది. అక్కడే స్థానికాధికారులు వీళ్ళను పంపించవద్దని కోరుతూ ఇక్కడికి రాశారు. పాసుపోర్టులు లేకుండా ఉన్న ఇతర సందర్భాల్లో వాళ్ళ వాళ్ళ రాష్ట్రాలకు పంపించేశాము. వీళ్ళను మాత్రం ఇక్కడే ఉంచాం.”

“అంతమాత్రానికేనా?”-అంటూ నెక్లూడో నిర్ఘాంతపోయాడు.

ఇంతలో మరో నలభైమంది ఖైదీలు తోసుకువచ్చి నెక్లూడోను, ఆఫీసరును చుట్టుముట్టారు - అందరూ ఏకకంఠంతో ఏదో చెప్పటం సాగించారు. ఆఫీసరువాళ్ళను అదలించి-“ఎవరో మీలో ఒక్కరు మాటాడండి”-అన్నాడు.

ఒక పొడుగాటి రైతు-నలభైయేళ్ళు ఉంటాయి; కింకరరాళ్ళు కొట్టుకుని జీవిస్తూ ఉండేవాడు. నుజుసుడులాగే కనిపిస్తున్నాడు-ముందుకు వచ్చి “మమ్మల్ని అందరినీ ఇళ్ళకు పంపించేయవలసిందిగా ఆజ్ఞలు వచ్చాయండి. కాని పాసుపోర్టులు లేవని మమ్మల్ని ఇక్కడ బంధించారు. పాసుపోర్టులు అసలే లేకపోలేదు; ఉన్నాయండి; కాని ఒక పక్షంరోజులు గడువు మించి దాటాయండి. ప్రతియేటా ఇదే కథ. కొత్త పాసుపోర్టులు ఇవ్వరు; పాత వాటికి గడువైపోయిందని శిక్షిస్తారు. ఈ సంవత్సరం వీళ్ళను రెండునెలల సంచిక్రిమిసల్ నేరస్థులమలాగా ఇలాగే బాధిస్తున్నారు” అని చెప్పాడు.

“మేమంతా తాపీపని చేసుకుని బతికేవాళ్ళమండీ-మా వూళ్ళో జైలు తగలబడిందని మాకు సమాధానం చెబుతున్నారుండీ. అది మా అపరాధమా?”

నెక్లూడో అంతా విన్నాడు. విన్నదంతా అర్థం చేసుకున్నాడో లేదో తెలియదు. ఆ చెబుతున్న తాపీ మేస్త్రీ చెంపమీద పాకుతున్న ఒక పేను మీద ఆతనిదృష్టి బద్ధమై వుంది. చివరకు ఆఫీసరువైపు తిరిగి “అదేమిటండి; అంతమాత్రానికే వీళ్ళ నిలా బాధిస్తున్నారా?” అని అడిగాడు.

“ఔను, వీళ్ళను ఇంట్లో పంపించేదండవలసింది. కాని అధికారుల మరచిపోయాలో ఏమో తెలియదు” — శాంతింగా జవాబు చెప్పాడు ఆఫీసరు.

ఆఫీసరు వాక్యం ముగియకముందే ఒక దున్నులుడైన గన్నపాచార్యునివీ — అతడూ ఖైదీయే — ముందుకు వచ్చి, క్లెగ్లో తిరుగు పెడుతున్న బాధపై చెప్ప బోయాడు — పెదవులు వింటగా కదిలిస్తూ — “కుక్కల కంటే హింసమండీ బాబూ...” అన్నాడు.

“మరీ గోడపెక్కవైందే! నోరుమూసుకో, బాగ్రత!” — ఆఫీసరు గర్జించాడు.

“ఇంతకూ మా నేరం ఏమిటో చెప్పండి” అన్నాడతడు ఏమైనా గానీ అన్న తెగువతో.

“నోరు ముయ్యి” అని ఆఫీసరు గర్జించాడు, అతడు జంకి వెనక్కు తగ్గాడు.

“దీని యథమేమి తిరుమలేశ!” అనుకున్నాడు నెక్లెగ్.

అలా బంధిఖానాలలో నిశ్చలము బ్రతుకు వెళ్ళుచున్న ఈ యభాగ్యుల ఖైదీలను వందలాదిగా చూస్తూ — ఆఫీసరు వెంట ఉండిచూచున్న నెక్లెగ్ దొరు తానేదో చూచేశాడ అనుభవిస్తున్న వాడిలాగా తలపోశాడు.

“ఇలా నిరపరాధులు శిక్షితులౌతున్నారన్నమాట!”

“మమ్మల్ని ఏం చెయ్యమంటారు హా! అలా అబద్ధాలాడుతారువాళ్లు. వాళ్లమాటలు వింటే అంతా నిరపరాధుల్లా కనిపిస్తారు” అన్నాడు ఆఫీసరు. అని చివరకు — “నిజానికి కొందరు నిరపరాధుల్ని కూడా బంధించటం జరుగుతుంది లెండి” — అని కలిపాడు.

“ఔను, పాపం, వీళ్ళేమీ నేరం చెయ్యలేదుగా!”

“ఔను. ఆ మాట ఒప్పుకోవాల్సిందే, కాని వాళ్లు బాగా చెడిపోయారలెండి — వీళ్ళలో కొందరున్నార; అన్నీటికే తెగించిన ఉద్దండులు. వాళ్ళు కఠినంగా చూడాల్సిందే. అటువంటివాళ్ళు నిన్ను ఇద్దర్ని శిక్షించాల్సి వచ్చింది.”

“ఎలా శిక్షించాకోమిటి?”

“నేము బెత్తంతో వీపులమీద కొట్టించాం. అలా ఉత్తరువైంది.”

“అటువంటి శిక్షలు రద్దుచేశారు కామాలు!”

“ఇటువంటివాళ్ళు అనుభవించవలసిందే.”

నెక్లూడో హాల్లో కూచుని తాను మోచినపరిస్థితులన్నీ నెమరుకు తెచ్చుకున్నాడు. అక్కడ దండన విధానాలను తెలుసుకున్నాడు. హృదయం చాలా బాధపడ్డది. నిరుత్సాహం, దుఃఖం, బాలి ఆవరించాయి.

తరువాత అతడు ఆఫీసరు చెబుతున్న మాటల్ని వినిపించుకోకుండా సరాసరి ఆఫీసుగదిలోకి వెళ్ళాడు. అక్కడ ఆఫీసరు వీవో కాగితాలు పని శీలించటంలో నిమగ్నుడై వున్నాడు. దుఖోవాకు కబురు చెయ్యటం కూడా మరచిపోయాడు. నెక్లూడో రాగానే ఆ సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. “దయచేసి కూచోండి, ఆమెను ఇప్పుడే పిలిపిస్తాను” అన్నాడు.

౫౪

ఆఫీసులో రెండు గదులున్నాయి. మొదటిదానిలో ఒక పాత కుంపటి వుంది. కిటికీలు దుమ్ము కొట్టుకుని వున్నవి. ఒకమూల ఖైదీల ఎత్తు కొలిచేందుకు నల్లని కొయ్యిస్తాండు వుంది. మరోమూల క్రీస్తుదేవుని పటం వ్రేలాడుతోంది. ప్రజల్ని హింసించే ప్రతివోటా ఈ క్రీస్తుదేవుని పటం ఉంచటం ఆచారమయిపోయింది. ఈ గదిలో చాలా మంది జైలర్లు నిలుచుని యున్నారు. మరోగదిలో సుమారు ఇరువదిమంది గుంపుగా కూచుని నెమ్మదిగా మాటాడుకొంటున్నారు. కిటికీ దగ్గర రాతిబల్ల వుంది.

ఇన్ స్పెక్టరు షేబిర్ దగ్గర కుర్చీలో కూచున్నాడు. నెక్లూడో అతని పక్కనే ఉన్న కుర్చీలో ఆసీనుడై, ఆ గదిలోవున్న మనుష్యుల ముఖాలు అవలోకిస్తున్నాడు.

ఆ గుంపులో ఒక యువకునిపై నెక్లూడో చూపు పడ్డది. అతని ముఖము ఉత్సాహవంతముగా నున్నది. పొట్టిచొక్కా తొడుక్కున్నాడు. నల్లని కనుబొమ్మలుగల ఒక నడిమి వయస్సు స్త్రీతో, చేతులు తిప్పుతూ మాటాడుతున్నాడు. ఆ యిద్దరి పక్కనే ఒక ముసలివాడు నీలపు కళ్ళద్దాలు

పెట్టుకుని ఒక యువతి హస్తాన్ని కట్టుకొని కూచున్నాడు. ఆ యువతి
 పైకి నువ్వుతో వుంది. ఆమె ఆ మునునదితో ఏమో చెప్పినట్లుగా ఒక
 పది పిల్లలవారి భయం, భయంగా ఆ యువతని కేసి చూచుచున్నాడు.
 ఒకమూల ఇద్దరు ప్రేమా ప్రేమపరులైనారు. తేత కయ్యున్నట్లు, చక్కగా
 వుంది. జుట్టు సగనిగ లాడుతున్నది. యువకుని లాగుకున్న నువ్వు, పసిగు
 ప్రమేన దుస్తులు ధరించింది. యువకుడు అందగాడనే చెప్పాలి. ఆ పిల్లరు
 బాకెట్టు తొడుతున్నాడు. ఇద్దరూ ప్రేమపరులై ఆ మూల గురుకురు
 లాడుకొంటున్నారు. చేతిలో దగ్గర జుట్టుగా నెలకొనియున్న ఒక స్త్రీ
 కూచుంది. ఆమె నల్లని దుస్తులు ధరించింది. క్షయనోగికలై నిలిచున్న ఒక
 కుర్రవాని భుజం మీద తల ఆనించి ఏమో చెప్పినట్లుగా ఉంది. కాని కంఠం
 భాష్యుర్యమై మాట రావటము లేదు. ఆమె ఆనీ పిల్లలు చూచుచుంది.
 ఆ కుర్రవాని చేతిలో ఒక కాగితం ఉంది. ఏమిచూడలేదు. అదిదా
 కాగితాన్ని కోపంగా మడిచి నేళ్ళ సందన నొప్పుతున్నాడు. ఆ పక్కనే
 ఒక అడపిల్ల కూచుని ఏడుస్తున్న తల్లిని ఏదాడుస్తున్నది ఆ పిల్ల బొట్టుగా
 అందంగా వుంది. ఆ ముక్కు తీరు, పెదవులకంపు, దుస్తుల పురుగుదల
 ఆకర్షకములుగా వున్నాయి. అసలు అందముతో ఆ అమాంకంపు కన్నులతో
 వుంది. నెట్టాడో ఆ గదిలోనికి వచ్చినప్పుడు క్షణమాత్రంగా ఆమె ఆకెన్ని
 చూచింది. అతడు ఆమెను చూచాడు. వెంటనే ఆమె వెంటనే తిరిగి తల్లితో
 ఏమో చెప్పింది. ఆ మూలకున్న ప్రేమా ప్రేమపరుల దగ్గరగా ఒక పిల్లని
 వ్యక్తి, విచారవశమై, తిన్న మావవచ్చిన మరొక వ్యక్తితో ఏమో కోపంగా
 మాటాడుతున్నాడు.

ఆ గదిలోని వ్యవహారమంతా నెట్టాడో పరమానాలంగా కలయ
 చూస్తున్నాడు. ఒక చిన్న కుర్రవాడు ముందుకు వచ్చి తన తీరు గాంతుకతో
 “మీరు ఎవరికోసం వచ్చారు?” అని ప్రశ్న చేశాడు. నెట్టాడో ఆశ్చర్యంగా
 ఆ కుర్రవానిపై చూశాడు. ఆ మొద్దుమొగము, ఆ ముఖంలోని గంభీర
 భావము, ఆ మురుకైన కళ్ళు చూచి నెట్టాడో జవాబు చెప్పకుండా ఉండ
 లేక పోయాడు. “నేను ఎరిగివున్న ఒక యువతి కోసం వచ్చాను.”

“ఆమె మీకు చెల్లెలా?”

నెట్టాడో మళ్ళీ ఆశ్చర్యాన్ని తెలుపుతూ, “కారు, నా చెల్లెలు కాదు...
 నువ్వు ఎవరితో వుంటున్నావిక్కడ?”

“నేనా! మా అమ్మతో. ఆమె రాజకీయమైతే!”

సెక్లూడో ఆ కుర్రవానితో ప్రసంగించటం చట్టవిరుద్ధం అని ఇన్ స్పెక్టరు గ్రహించి కేక నేశాడు; “మేరీ పావ్ లోనా! ఈ కుర్రవాణ్ణి తీసుకు వెళ్లు” అని. సెక్లూడో ఆక్కడికి వచ్చినప్పుడతని దృష్టిని ఆకర్షించి యుండిన ఆ అందగత్తే పేరీ పావ్ లోనా. ఆమె కూచున్న చోటునించి లేచింది. మంచి పొడగరి. ఒక యువకుడులాగ గంభీరంగా నడుస్తూ వచ్చింది.

“మా వాడు మిమ్మల్ని ఏమిటో అడుగుతున్నట్టున్నాడే!” - సెక్లూడోను ఉద్దేశించి, మందహాసపూర్వకంగా ప్రశ్నించినదామె. ఆమె చూపులు కల్మషరహితాలు. ఆమె ముఖం చూస్తే ఎవరికీ చెడుతలంపులు కలుగ నేరవు.

సెక్లూడో కుర్రవానివైపు నవ్వుతూ చూస్తూ జవాబు చెప్పాడు—

“ఈ పసివాడికి అన్ని విషయాలు కావాలిలే ఉంది. నే నెవర్ని చూడ్డానికి వచ్చానో. అతనికి కావాలిట!”

ఇక ఇన్ స్పెక్టరు కలుగజేసుకున్నాడు—“ఇక్కడ అపరిచితులతో నువ్వు వచ్చి మాటాడడం చట్టవిరుద్ధం” అన్నాడు.

“చిత్తం, చిత్తం” అంటూ ఆమె కుర్రవాని చెయిపుచ్చుకుని - అతని తల్లివున్న చోటుకు తీసుకుపోయింది. సెక్లూడో ఆమె వెడుతున్న వైపు చూస్తూ, ఇన్ స్పెక్టరును ఉద్దేశించి “ఆ పసివాడు ఎవరు?” అని ప్రశ్నించాడు.

“అతనితల్లి ఇక్కడొక రాజకీయభయినీ. ఆమె వాణ్ని జైల్లోనే ప్రసవించింది” అని సగర్వంగా...తన జైలు ఎంత గొప్పసంస్థో నూచిస్తున్నట్టుగా జవాబిచ్చాడు.

సెక్లూడో ఆశ్చర్యపోయాడు.

“ఆమె భర్తకూడా ఆమెతో నైబీరియా వెడుతున్నాడు” అని చెప్పాడు ఇన్ స్పెక్టరు.

“మరి ఆ ఆమెయి?”

ఇన్ స్పెక్టరు బజాలు ఎగురవేశాడు: “ఆ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పలేను. అదీగాక-అదిగో దుఖోవా వచ్చింది.”

గ్రామిణి వెనుకవైపున ఉన్న ద్వారంనుంచి దుఖోవా వయ్యంగా నడిచి వచ్చింది - బక్కపలచని మనిషి, ప్రసన్నత చిరకే వెళ్లకపోయి.

“మీరు వచ్చినందుకు కృతజ్ఞుడాను. నేను జ్ఞాపం చెప్పాను” - అన్నదామె నెక్లూడోతో కరచాలనం చేస్తూ.

“నిన్ను ఈ స్థితిలో చూస్తూనని నేనెన్నడూ ఆనందోలేదు.”

“నే నిప్పుడు సుఖంగానే వున్నాను. చాలా హాయిగా వుంది. ఇంత కంటే కోరదగించేమీ లేదు” - సహజంగా నీరుత్సాన్ని చూచిందే ఆ వెళ్ల, గుండ్రని కన్నులు నెక్లూడో ముఖఫలకంమీద నిలబడి - నన్ను మెనచొంపులు గులుకరిస్తూ.

ఆమె ఎట్టిపరిస్థితులలో ఖయిదీ అయిందో తెలుసుకోవాలని నెక్లూడో కోరాడు.

దుఖోవా తన పరిస్థితులు యావత్తూ ఆవేశంగా చెప్పింది. ‘ప్రచారము’ ‘సంఘటనపరచుట’ ‘సాంఘికవిభేదాలు’ ‘వర్గాలు’ - ఈ మొదలైన పదజాలం ఆమె ఎక్కువ ఉపయోగిస్తూ ప్రసంగించింది - ‘విప్లవసంఘా’నికి సంబంధించిన రహస్యాలు చాలా చెప్పింది. అవి విని నెక్లూడో సంతోషిస్తావని ఆమె అనుకుంది. శరీర దుర్బలతను చూచిస్తున్నది ఆమె సన్ననిమెడ. ఆమె కేకములకు ఎన్నాళ్ళయిందో సంస్కారమేకీదు. నెక్లూడో ఆమెను ఒడించి చూస్తున్నాడు - ఈ వ్యక్తి ఆనలెందుకు ఇటుకంటి వ్యవహారాల్లో పడిందో! ఇప్పుడవన్నీ తనకెందుకు చెబుతున్నదో! అతనికి ఆకృర్యం అయింది. జాలి కలిగింది. ఈ జాలివేరు; అకారణంగా నిర్బంధితుడైయుండి మెన్నో దుండల ఇంతకుముందే కలిగిన జాలి అది వేరు. దుఖోవాకు విస్మయమైన భావాలు ఉన్నట్టు కనిపించదు. ఆమె మనస్సు గ్యోలుగా వుంది. తన కార్యక్రమ నిర్వహణలో ప్రాణత్యాగం చెయ్యటానికైనా సిద్ధంగా ఉన్న నాయకురాలుగా ఆమె తన్ను తాను భావించుకుంటోంది. కాని ఆ కార్యక్రమం ఏమిటో, దాని సాఫల్యం ఎట్లు సాధ్యమో ఆమె విస్మయంగా చెప్పలేక పోతున్నది. అందుకే నెక్లూడోకు జాలి కలిగింది.

దుభోవా నెట్లాకొని ఎందుకు చూడాలనుకున్నదంటే—తన స్నేహితుగాలాంటి రెండవమూ ఆమెకేసు - అయినా నెలబల క్రింద రెండు పాటు ఆరెట్టు అయింది. ఆమెకు చెబుకున్నాడంటే ఒకకోటలో బంపించారు. ఆ అమ్మాయి కన్నా కొంత సిగ్గు బుద్ధులు గొలిచింది. పసిద్ద - బుద్ధులు ఆమెకి కాదు. ఇంకొకరే ఆమెకు గాదు. అందుకే గానా ఆ బాలిక ఆరెట్టు కావటంగా కొంచెం కల తాగుతూ బాగున్నారైవట్టు దుభోవా బాధ పడుతోంది. నెట్లాకొని గొప్పగొప్పవారితో పరిచయం వున్నట్టు ఆమెకు తెలుసు. ఎలాగైనా ఆతడు ప్రసన్నులచి లిడియాను చెబుతుంటే విడిపిస్తాడేమోనని ఆమె ఆశించింది. అదీ గాక —

పీటన్నులల్లోని కళాటాలోనే కాగా గారజిడు అనుభవిస్తున్న గుర్తే విచ్ అనే ముద్రాబొకడున్నాడు. ఆతన్ని చూడడానికి ఆతని తల్లికి అనుమతి సంపాదించివెట్టుమనీ—ఆతడు ఎదువుకోటానికి కొన్ని వైఖరిక ప్రంథాలు సమకూర్చి వైట్లను—దుభోవా నెట్లాజేసు కోరింది.

పీటన్నులల్ల వైట్లనప్పుడు తాను ఈ విషయాల్లో చేతనైసంత సాయం చేస్తానని నెట్లాజే మొట యిచ్చాడు. ఇక దుభోవా గాధ : మంత్రవాని పక్షి ప్యాక్షన తర్వాతి ఆమెకు ఒక విప్లవసంఘంలో సంబంధం ఏర్పడ్డది. కొన్నాళ్ళకుగా బాగానే సాగింది. కాని వాడు కరపత్రాలు ప్రచురించి, కర్మాగారాలలో ప్రచారం సాగించారు. విప్లవసంఘంలోని ప్రముఖసభ్యుడొకడు ఆరెట్టు అయినాడు. వాళ్ళ రహస్యకరపత్రాలు కొన్ని పట్టుబడ్డాయి. ఇంకా చాలామంది సంఘసభ్యులు ఆరెట్టు అయినారు. అప్పుడు తాను (దుభోవా) కూడా ఆరెట్టు అయిందని చూచుకొక ప్రవాసశిక్ష నిధిస్తారు. అయితే యేం? తనకేమీ విచారించేను - ఈ గాధ అంతా చెప్పి ఒక జాలిక మైన నప్పుతో ముగించింది.

తనవార నెట్లాజే మేరీపావ్ లానా గురించి వివరాలు అడిగి తెలుసు కున్నాడు. మేరీపావ్ లానా ఒక నైన్యాధికారి కూతురు-విప్లవకారులతో ఆమెకు సంబంధం ఉంది. ఒక ఉద్యోగిని హత్యచేసినదన్న నేరంమీద ఆమె నిర్బంధితి అయింది. కొందరు విప్లవకారులు, ఆమె ఒక ఇంట్లో ఉండేవాళ్ళు. ఆ ఇంట్లో ముద్రణయంత్రం ఉంది. ప్యాష్టి వాబుయం రహస్యంగా అక్కడే ప్రచురితం జేతూవుండేది. ఒక నాటిరాత్రి పోలీసులు పనిపట్టి దొర్లనంగా

చొచ్చుకువచ్చారు. ఆ యింట్లో ఉన్నవారన్న స్వేచ్ఛకు కక్షకాగ్రం పీపాలు ఆర్పివేసి పొదిపొనాచారు. ఆ సందర్భంలో ఒక స్త్రీచూచి పట్టెలు కేర్చి పోతు ఆధికారిని చంపివేశాడని అరిచింది. తనవార వచ్చాడని జరిగివున్నదని “పోలీసు అధికారిని కేసే చూడరాను” అని మేరే పావోలానా చెప్పింది. నిజానికి ఆమెదగ్గ పట్టెలు ఏదీ, పట్టెలు లేవు. చీమలవూతా ఆసాదం కలిగించే స్వభావం కాదు అయ్యింది; అయితే యే? కేసే చూడరాని చెప్పి, ఆ మాటమీదే నిలబడింది. తప్పులేదనిగా ఆమెకు వైదీకిచూ ప్రవాచనము కిందిగాదు. “ఎంత సన్మోక్షమైన జీవితం” అంటూ సభావా రమోద ముంచించింది.

దుభావా నెక్లడోకు చెప్పడలచి విషయం చూకొట్టింది : మస్టోవా జీవితగాథ ఆమె చెప్పింది; మస్టోవాలో నెక్లడోకు గల సంబంధాన్నికూడా విన్నది. మస్టోవాకు వీలైతే కాటోలిక్ ధర్మమేల వాళ్ళకొక మాళ్ళేందుకు ప్రయత్నించవలసిందిగా ఆమె నెక్లడోకు గలహా చెప్పింది. అలా కాకపోతే జెయిలు ఆసుపత్రిలో ఒక నిర్భాగైనా చేపించటం మంచిదని నూచన చేసింది.

నెక్లడో ఆమె యిచ్చిన గుహా స్వీకరించి, కృత్యం చేసి, వీలై సంతవరకు అలాగే చేస్తాననికూడా అన్నారు.

మీది

“ట్రైము అయిపోయింది. ఇక ఎక్కడీ వాళ్ళక్కడ నెళ్ళిపోవాలి.” అని ఇన్స్పెక్టరు కేసేకాదు. నెక్లడో దుభావాను వీడ్చొని తెలుపు దగ్గరకు వచ్చేశాడు. అక్కడ కాసేపు ఆగాడు.

“ట్రైము అయిపోయింది; ఇక వెళ్ళండి” అంటున్నాడు చూకొసారి ఇన్స్పెక్టరు.

ఇన్స్పెక్టరు హెచ్చరికవల్ల గుస గుసలు మరీ ఎక్కువై నాయి. అంతేగాని ఎవరూ వెళ్ళిపోడానికి ఉద్యుక్తులు కాశేదు. ఇన్స్పెక్టరు కంతం విసగానే కొందరు లేచారు. కాని శీచివార్లు అలా నిల్చుని ఇంకా మాటాడుతూనే ఉన్నారు. మరికొందరు విడిపోవలసి వచ్చిందే అని అక్కడేవుండి కన్నీళ్లు విడుస్తున్నారు. ఆ తిలీ, క్షయరోగి అయిన కొడుకు-వాళ్ళ బాడకు

మరీ జాతిరంగా ఉంది. ఆ యువకుడు కాగిర, ముక్క వేళ్ళకు ఇంకా చుట్టుకుంటూనే ఉన్నాడు; అతని ముఖం కోపశీర్షితంగానే ఉంది; తల్లి చూపే వాత్సల్య వాహినలకు విచలితుడు కాకుండా ఉండేందుకు మిక్కిలి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. విడిపోవలసి వచ్చేయన్న దుఃఖంతో తల్లి అతని భుజం మీద ముఖంవెట్టి, కళ్ళి- వెక్కి- ఏడువసాగింది. ఆ వెద్ద వెద్ద కన్నుగల బాటిక ఆ తల్లికి ఎదురుగా నిల్చుని ఏవో సాంతర్వన వాక్యాలు పలుకుతోంది. నీలపు కళ్ళద్వారాలుగల ముసలివాడు కూతురి హస్తాన్ని ఆలాగే పుచ్చుకుని విచారంగా... ఆమె చెప్పేటన్న మాటలకు తల ఊపుకున్నాడు-ప్రేమి క్రేముకులు లేచారు; ఒకరి కళ్ళలోకి ఒకరు చూసుకుంటూ మౌనంగా నిల్చున్నారు.

“వాళ్ళే కాస్త ఇక్కడ ఆనందంగా కనిపిస్తున్నవాళ్ళు” అన్నాడు నెక్లాడోవ్ దగ్గరగా నిల్చున్న... ఒక పాట్టికోటు తొడుకున్న వ్యక్తి... ఆ ప్రేమి క్రేముకుల వైపు కేలువెట్టి చూచిస్తూ—

నెక్లాడో చూపులూ, ఆ పాట్టికోటు తొడుకున్న వ్యక్తి చూపులూ తమవైపు ఉండటం గమనించి, ఆ ప్రేమి క్రేముకులు మరింత ఉల్లాసంగా చెట్టాపట్టాలు పుచ్చుకుని నృత్యంచేయ నారంభించారు.

“ఈ రాత్రి వాళ్ళిక్కడ జైల్లో వెళ్ళి చేసుకోబోతున్నారు. ఆమె అతనితో కూడా సైబీరియాకు వెడుతుంది” అన్నాడా వ్యక్తి.

“అత నెవరు?”

“ఎవరో నేరస్తుడే-సైబీరియాకు పంపించేస్తున్నారు - ప్రవాస శిక్ష. ఏదో పాపం కాస్త సంతోషం! లేకపోతే ఏముంది వాళ్ళ జీవితాలు!”

ఇన్ స్పెక్టరు కంతం మళ్ళీ వినిపించింది. “దయచేసి మీరంతా వచ్చిన వెళ్ళిపోండి. లేకపోతే నే నేదో కఠినమైన చర్య తీసుకోవలసి వస్తుంది. చాలానేషయింగ్; ఇక ఇక్కడ ఎవరూ ఉండటానికి వీలేదు” ఇలా అంటూ అయిపోయిన సిగరెట్టు పారేసి కొత్త సిగరెట్టు ముట్టించాడు ఇన్ స్పెక్టరు. ఇతర్లకు చెరుపుచేసే మార్గాలు చాలా ఉన్నాయి. ఒక వంక - ఎల్లను బాధ పెడుతూనే, ఆ బాధపెడుతున్నది. నిజంగా తాను కా... కనిపింపజేసే నేర్పు, విధానం ఉన్నాయి. అయినా ఆ గదిలో ఉన్న - దరి బాధకూ

తానే బాధునికైతట్టు వెళ్ళేస్తాడు కుడిచివట్టు... ఏవో బాధ అతని ముఖంలో కనిపిస్తూనే ఉంది.

చిట్టచివరకు ఖయీలీలా, వారిని చూడవచ్చి... వారు ఎవరవోకదా వారు వెళ్ళిపోవలసి వచ్చింది. కొత్తొక్కోనే గది కట్టివేసి పోతున్నారు. డయిగోగి, నీలపు కళ్ళెద్దల మురివాగు, చాటిగోకూరు... ఇలాంటి ఆ కుర్రవాణ్ణి తీసుకుని. మేరీ హాట్లోనా కూడా వెళ్ళిపోయింది.

చూడవచ్చువారు కూడా వెళ్ళిపోయారు. నెక్లూడో కూడా గవళ దాటి మెట్లు దిగుతూ ఉన్నాడు. పొట్టి కోటు, రోమియో క్యూట్ అని పక్కనే వస్తున్నాడు. “ఎంతో విచిత్రమైన కథలతో మామంజీ! ఎక్కువగా ఇన్‌సెక్టులకు మనం మెచ్చుకోవాలి. డైం నీలంకూటం తీసుకొని పోయి చదు-కాస్త దయాదాక్షిణ్యంలున్నాయి వున్నట్టి. ముకులతో, బంధువులతో కాస్త ప్రసంగించుకోగల అవకాశం లభిస్తే ఈ ఖయీలీలకు ప్రాణం నేచి వచ్చినట్టుగా ఉంటుంది పాపం!” అన్నాడా పొట్టికోటు క్యూట్.

నెక్లూడో హాట్లోకి వచ్చాడు. అక్కడ అతన్ని ఇన్‌సెక్టుల వచ్చి కలుసుకున్నాడు. “మస్టావారు చూడాలంటే మీరు చూడవలసి వచ్చు రండి” అన్నాడు నెక్లూడోపట్ల గౌరవాన్ని ప్రకటించు ఉచ్చేతతో.

“అలాగే” అని చెప్పి నెక్లూడో దాటిపోయాడు.

మస్టావా నిజంగా నిద్రోషి-కాని ఆమె అనుభవంకన్నా బాధిల్లి తలచు తుని నెక్లూడో చింతించాడు. ఆమెలాగే అనేక బాధలకు గురియై ఇంకా చాలామంది అటుపడిస్తున్నారు. వాళ్ళు కైలు అధికారులు ప్రాంతంగా పొందిస్తున్నారు. ఈ క్యవహారమంత చూడక నెక్లూడో... ప్రపంచంలో దయాదాక్షిణ్యంలున్నాయా, లేవా? అని సుశంకులతో పడ్డాడు. భగవంతుని సమూహా? అక్కర్లేదా? అనే విచింతనలతో పడ్డాడు.

ఏవో నికానోక అంశం అధికారులు ఇంకా కాగిరించిన వెట్టలేదు కారణం పురస్కరించుకుని అసంఖ్యాకమైన ఈ నిద్రోషులందా నానా బాధలు పడుతున్నారు. అనేక అవమానాలు వహిస్తున్నారు. కేసులు అధికారుల అత్యాచారాలు హద్దుమీరి భయభరంగా పరిణమించాయి. తమ సోదరులను హింసించటమే వారి వృత్తి. ఇలా అతిక్రమంగా కృతహరిస్తూ

తామెకు ఉత్సాహమును సమగ్రబాధ్యుని నిర్వహిస్తున్నట్లు నిర్వహిస్తాడు. అన్నిటికన్నా పెద్దది భయంకరంగా ఉంది. ఇంకా స్వేచ్ఛకు వ్యవహారం. ఆతడు జబ్బును నిలబాటు వున్నాడు. మనకు ఉత్సాహం. మృత్యువులో రవంతయ అంటూ ఉంది. కాని ఉత్సాహం కాదు. తాను చెప్పినట్లుగా పని చేస్తునే ఉన్నాడు. అల్లీ హాతుశ్శూ, ఇండ్రికొడుకున్న, ఎడబాపుతూనే ఉన్నాడు. ఇలా అన క్రూర్యానికి గురియౌతూన్నవాళ్లంతా తనలాంటివాళ్ళే, తన పిల్లలాంటివాళ్ళే-అయితే మాత్రం ?

“ఈ జైల్లు - ఈ వ్యవహారమంతా దేనికోసం ?” తన్ను తాను ప్రశ్నించుకున్నాడు నెక్లాడో. మానసికంగా కలిగిన ఈ బాధ అతని శరీరానికికూడా ప్రాణనట్టయింది - ఆతనెప్పుడు ఈ చోటికి వచ్చినా ఇలాగే బాధపడుతూ వుంటాడు. ఆ ప్రశ్నకు మాత్రం జవాబు లభించటంలేదు.

౨౦౭

మర్నాడు నెక్లాడో అడ్వోకేటును చూడ్డానికి వెళ్లాడు. మెన్షోవు వంశీకుల కేసునుగురించి చెప్పాడు. వాళ్ల తరపున వకాల్తా పుచ్చుకుని పని చేయవలసిందిగా అభ్యర్థించాడు. అడ్వోకేటుకూడా...ఆ కేసుకు సంబంధించి వివరాలన్నీ బాగా తెలుసుకుంటాననీ...నెక్లాడో చెప్పిన అంశాలన్నీ సత్యములని తనకు తోచినట్టయితే...వాళ్ళ తరపున దేశ్చేమీ పుచ్చుకోకుండానే పనిచేసి వెడలవననీ...వాగ్దానం చేశాడు. ఏమీ తప్పుచేయకపోయినా, వాకానొక పొరపాటువల్ల ఇంకా పేయబాకీవున్న ఆ నూట ౧౦౦ ముప్పయిమందిగురించికూడా నెక్లాడో అడ్వోకేటుకు చెప్పాడు. “దానికి బాధ్యులెవరు ? తప్పెవరి దంటారు ?” అని ప్రశ్నించాడు.

ఆ ప్రశ్నకు సరైన జవాబు చెప్పాలన్న తలంపుతోనే అడ్వోకేటు వాకా నిమిషంసేపు మానంగా ఉండి “తప్పెవరేవా ? ఎవరిదీకాదు. గవర్నరును అడగండి, ప్రాసిక్యూటర్ని సిద్దిస్తాడు; ప్రాసిక్యూటర్ని అడగండి, గవర్నరును దూషిస్తాడు; ఎవర్ని ఏమంటానోబోజ్జేను” అన్నాడు.

“నేనెప్పుడు గవర్నరును చూడ్డానికి వెళుతున్నాను. ఆయనతోనే చెబుతాను.”

అడ్వోకేటు మంగళాసు చేశాడు.

“ఎబ్బే, అందువల్ల ప్రయోజనమేమీ కలవదు - అది... మీరు మిశ్రుడుగాని చుట్టగాని కాను కద! - అది... అయినా మాంచి జీర్ణులమౌ జంతువులెడి.”

ఈ అడ్వోకేటును గురించి ఇదివరకు మాస్టర్నికో చెప్పిన మాటలను గుర్తుకువచ్చి నెహ్రూజీ మరేమీ ప్రకటించలేదు. అడ్వోకేటు కోర్టులో పుచ్చుకుని మాస్టర్నికో యింటకి వెళ్ళాడు. మాస్టర్నికోను కానికా? రెండు సంగతులు అడగాల్సి ఉంది. ఒకటి: మాస్టర్నికోను కేసులోకి తీసుకువచ్చిన చట్టబద్ధత విషయం. రెండు: పాస్‌పోర్టులు కేసు కేసులలోకి తీసుకువచ్చిన మంది అభ్యాగ్యులను గురించి - మాస్టర్నికో అంటే తనకు అన్నే కాదు. అటువంటివానిదగ్గరకు పోయి ఆ సమీ, ఈ సమీ చేసివేస్తే తన అభ్యాగ్యులను మనస్కురించని పని. అయినా తన ఉద్దేశం నెహ్రూజీ అంటే అంతా గత్యంతరం కనిపించటంలేదు.

మాస్టర్నికోగారి భవనమును చాలా జట్కాలు అగివున్నాయి. నాడు గవర్నరుగారి భార్య విందుచేస్తోంది. విందుకు తనకుకాదా అభ్యాగ్యుల వచ్చిన సంగతి నెహ్రూజీకు జ్ఞాపకం వచ్చింది. అతడు వ్యాసమునిని బండి దిగాడు. అంతకుముందే ఒక బంజీలోనుంచి దిగి ఒక యువకుడి వ్యాసముని కుడు మర్యాదగా లోనికి దారి జూపుతున్నాడు. ఆయన తన ముందు అంచులు నేలమీద జీరాడి మట్టి గొట్టుకోకుండా కొంచెం ఎత్తివేస్తున్నాడని నడుస్తోంది. ఆయన నీలమండలు సన్నని. నల్లని స్ట్రాపింగులు నేలమండల స్థిపుర్లు తోడుకుంది. ఆ పక్క నల్లని జట్కాలమధ్య తలంపులు మూర్తి పున్న బండి ఒకటి ఉంది. అది కోర్టులో మంజులని నెహ్రూజీ కుడు పట్టాడు. ఆ బండివాడినినూడా తా నెరుగును. వాడి నేరశిక్ష అట్టు, ఎక్కిని బుగ్గలు తనకు పరిచితాలే. వాడు మునుకువచ్చి, లోపలి తీసి... అతడు తన దైన స్నేహితునివలె... అయినా మిక్కిలి మర్యాదపూరితంగా నటించేవాడు. మాస్టర్నికో ఎక్కడున్నదీ తత్రులను అడిగి తెలుసుకున్నాడు. తన వాడు నెహ్రూజీ. కాని అదిచే కనిపించాడు ఉన్నాడు. అతడు అభ్యాగ్యులను. అతనితోనాటు ఒక ప్రముఖవ్యక్తికూడా ఉన్నాడు. వ్యక్తిగా నెహ్రూజీ దిగివచ్చారు. ఆ ప్రముఖవ్యక్తి ఒక మిలిటరీ ఉన్నాడు; తనకు మిలిటరీ

పట్నంలో స్థానికవలసిన ఆవశ్యకతను గురించి, వాటి నిర్వహణ ఖర్చులకు గాను ఒక లాటరీ ఏర్పాటు చేస్తే బాగుంటుందనీ, ఆ పని అంతా స్త్రీలు పూనుకుని చెయ్యాలనీ, అది వారికి ఒక చక్కని వ్యాసంగంగా ఉండగలదనీ... ప్రైవేటిభావంలో చెబుతున్నాడు. ఇంతలో నెహ్రూజీ కనిపించగానే... “ఓహో! నెహ్రూజీ! ఎలా ఉంటున్నావు, ఏం కథ! ఈ మధ్య పూర్తిగా అదృష్ట్యుడివైపోయావే? ఊరి చప్పున లోనికిపోయి అమ్మగారి దర్శనం చేసుకో-కోర్పిగిన్ వంశీయులంతా కూడా వచ్చారు, తెలుసునా? పట్నంలోని అందమైన భావలంతా కూడా వేంచేశారు” అంటూ చెబుతూనే ప్రక్కన దాప్పున నుంచు చీకెడు; మిలిటరీ కోటును వొంటికి తగిలించ మని దాని భావం. ఆ తరువాత మాస్టర్ని కోతో కరస్పెక్టు చేశాడు, వీడోగ్గులు నిమిత్తం.

“వచ్చావా? చాలా సంతోషం - పైకి పోదాం పద!” అంటూ ఆప్యాయంగా పలుకుతూ మాస్టర్ని కో నెహ్రూజీ చెప్పుచున్నవి గలగబా మెట్లెక్కించి నీసుకుపోయాడు. ఆ మిలిటరీ ఉద్యోగివంటి ఒక ప్రముఖ వ్యక్తి నీస యింటికి వచ్చాడన్న ఉత్సాహంలో ఉన్నాడు మాస్టర్ని కో. ఒక కుక్కను దాని యజమాని దువ్విరప్పుడు గాని, చెవిగోకినప్పుడు గాని సాధారణంగా దానికి కలిగేటువంటి ఆనందంలాంటిదే అతని ఆనందమూ. అటు వంటిప్పుడు కుక్క తోక ఉబలాడిస్తుంది; ఆనందంగా మూలుగుతుంది; గంతులేస్తుంది; యజమాని తొడమీద ముట్టేనేని దుద్దుతుంది. గుండ్రంగా తరుగుతుంది. మాస్టర్ని కోకు కూడా అలాగే చెయ్యాలనిపిస్తున్నది ఆ సమయాన. నెహ్రూజీ ముఖంలోని గంభీరమంద్రం అతడు గమనించలేదు; అతని ముట్టెక్కి వినిపించుకోలేదు; గలగబా మెట్లెక్కించి ద్రాయిగురూమెలోకి నీసుకుపోయాడు నెహ్రూజీ అనుసరించి వెళ్ళాడు. ఏం జేస్తాడు?

“ఆవశ్యకత విషయాలు తరువాత మాట్లాడుదాం. నీకేం కావాలన్నా నేను చేసిపెడతాను” అన్నాడు మాస్టర్ని కో నర్తనశాలలోనుంచి వెడుతో న్నప్పుడు. “నెహ్రూజీ రాజకుమారుడు వచ్చాడని చెప్పు” అజ్ఞాపించాడు మాస్టర్ని కో అక్కడి ద్వారపాలకుడిని. వాడు గలగబా లోనికి వెళ్ళాడు.

“ఇక నీ ఆజ్ఞ ఏమిటో చెప్పు. కాని నువ్వు మా ఆవిడకు చూడాలి. మొన్న వచ్చినప్పుడు ఆమెకు కలుగుకోకుండానే వెళ్ళిపోయావు. అందుకావే నామీద చాలా కోప్పడింది” అన్నాడు మాస్టర్ని కో.

ద్వారపాలకుడు వెళ్ళి నెల్లాడో ఆగమవాద మోక్షసానిగారికి చెప్పనే చెప్పాడు. అశేషమయిన నెల్లాడో మూర్ఖుని కోల్పోనట్లు ద్రావించి రూమ్ లో ప్రవేశించాడు. గవర్నరుగారి భార్య వేయ అన్నా. ఆమె చట్టా చాలామంది యువతులు పరివేష్టించి యున్నారు. చిరుచర్చ మొనరి వదలం ఎత్తి ఆమె నెల్లాడో వైపు చూసింది. ఆ ద్రావించి రూమ్ లో మోక్షం కోందరు యువతులు ఒక టేబిల్ చుట్టూ ఆసీనులై లేచిరు లేచివున్నారు. వారి పక్కనే కొందరు మిలిటరీలో పనిచేస్తున్న యువకులు నిల్చుని ఉన్నారు. మగవాళ్ళు, ఆడవాళ్ళు కంఠధ్వనులు అవిరాచ కోలాహలంగా ఉన్నాయి.

“వచ్చావా? నువ్వు మమ్మల్ని పూర్తిగా మరచిపోయావనిపన్నం నుమీ! నీకు మే మేమి అపరాధం చేశాం చెప్పు-” అని...నిజంగా లేని ఆప్యాయతను వ్యక్తంచేసే మాటలతో ఆమె నెల్లాడోకు స్వాగతం చెప్పింది. వెంటనే ప్రత్యక్షనవున్న ఒక యువతిని చూసి “మన నెల్లాడోను నువ్వు ఎరిగి ఉన్నావుగా! దగ్గరకువచ్చి కూచో” అన్నది. అప్పుటికి ఊరుకోకుండా అవతలి టేబిల్ వద్ద ఉన్న ఒక యువతిని పిల్చి “రావమ్మా! మిస్సీ! వచ్చి మా టేబిల్ దగ్గర కూచో. నీ తేనీరు ఇక్కడికి తెప్పిస్తాలే” అన్నది.

“నీ మాట నేను ఒక్కనాటికి ఒప్పుకోను. బట్టబయలుగా కనిపించటంలేదా? ఆమె ప్రేమించనేలేదు-” అంటూ ఒక స్త్రీ కంఠం వినిపించింది.

“ఆమెకు పుల్లని పదార్థాలమీద ప్రేమ ఉంది.”

“మీ పరాచకాలకు అంతులేకుండా ఉండే!” అన్నది పట్టుచుట్టులా బంగారు ఆభరణాలూ ధరించిన ఒక యువతి.

“ఈ చిన్న బిస్కట్లు చాలా రుచిగా ఉన్నాయి నుమీ! మరోటి పుచ్చుకుంటాను.”

“సరేగాని, నువ్వు త్వరలోనే పట్నం విడిచేసి వెళ్ళిపోతున్నావేమిటి?”

“ఓను. ఇవాళే ఆఖరురోజు. అందుకే ఇలా వచ్చాం. అందర్నీ ఒక సారి మాడ్డం వీలుపడుతుందికదా అని.”

“పల్లెలో ఎంత అందంగా ఉంటుంది! ఈ వసంతం హాయిగా గడుపుతాం.”

మిస్సీ తలచినట్లుగానే ఉంది, అది ఆమెకు బాగా తగిలుతుంది. ఆమె మంచి రూపానికి కనిపిస్తోంది. నెల్లూడోను చూడగానే ఆమె చెక్కులు స్వీట్లతో రాగరంజితమై పడినవి. నెల్లూడోను చూడగానే “మీరు ఊరు విడిచి వెళ్ళానుకున్నాను” అన్నది.

“వెళ్ళిపోయేవాడినే. కొన్ని వ్యవహారాల్నిబట్టి అగవలసి వచ్చింది. ఆ వ్యవహారాల నిమిత్తమే వచ్చానక్కడికి.”

“మా అమ్మను చూడడానికి ఒకసారి మా యింటికి రారూ! ఆమె చాలా సంతోషిస్తుంది” అన్నది మిస్సీ. కాని తాను అన్నమాట అసమీచిగా తనకు తెలుసు. నెల్లూడోను కూడా తెలుసునని తనకు తెలుసు. ఆమె మరింత సిగ్గుపడిపోయింది.

ఆమె సిగ్గుపడటం తాను గుర్తించినట్లుగా నటిస్తూ... “ఏమో, నాకు తీరిక ఉండవలసివంటూను” అన్నాడు నెల్లూడో.

మిస్సీకి కోపం వచ్చింది, చురుగ్గా చూసింది, బుజాలు ఎగురవేసింది. పక్కన ఉన్న ఒక ఉద్యోగివైపు చూసింది. అతడు ఆమె చేతిలోని ఖాళీ కప్పును అంచుకున్నాడు. తాను మరో తేనీటి కప్పును పుచ్చుకుని విసురుగా ఇంకో టేబిల్ వద్దకు ఆంగులు పంగులు వేసుకుంటూ వెళ్ళిపోయింది.

“శిశుపోషణశాలయానికి నవ్వు చందా ఇవ్వాలి కుమారీ!”

“ఇవ్వనన్నా నేమిటి? కాని మంచు లాటరీ వ్యవహారం చూడాలి.”

“ఏదో చూడండి మరి” అంటూ ఒక తెచ్చికోలు నవ్వు.

గవర్నరు భార్య ‘అన్నా’కు ఆనందం హద్దులుదాటి ప్రవహిస్తోంది. ఆమె యిల్లు రికరకాల అతిథులతో కళకళలాడిపోతోంది.

“నవ్వు ఏదో క్షీణింపును సంబంధించిన వ్యవహారంలో మునిగి ఉన్నావని మావారు చెప్పారట. నీ హృదయం నేను ఎరక్కుపోలేదు. మా వారి దగ్గర చాలా లోపాలే ఉండవచ్చు. కాని... నవ్వు ఎరగవూ...? ఆయనది మెల్లని హృదయం. పాపం ఆ దిక్కుమాలిన ఖైదీలందరినీ తన బిడ్డలులాగే

మాచువంటూ రగుకో" అన్నా కారేపు మానంగా ఉంది. భక్త ఆజ్ఞల్ని పురస్కరించుకుని జైలు కాపులు ఖైదీలగు దెబ్బలు పుచ్చుకుని కొడతారు. అటువంటి తన భక్త దౌవార్యాన్ని ఎంకా ఎక్కువగా వర్ణించేయకు పదాలు దొరకిలేదామెను, చిరువపుని చివ్వింది. ఇంతలో ఒక ముసలారిత ఆక్కివరు వచ్చింది. అన్నా ఆమెకేసి తిరిగింది.

మామూలుగా అటువంటి సమాజేశ్లాలో అవసరమైన అక్కరహిసము లైనమాటలు చాల క్లుప్తంగా మాటాడే నెట్లాదో మాట్లాడ్చి కోవర్డులు పెట్టాడు.

“మితో నాలుగునిమిషాలు మాటాడాలి.”

“ఓ, తప్పకుండా. రా, ఆగదిలోకి పోదాం.”

జపానీయుల పద్ధతిలో నిర్మితమైన ఒక చిన్న గదిలోకి నెట్లాచెడ్డయా.

౫౮

“ఒక సిగరెట్టేమన్నా కాలుస్తావా? కాని ఉండు, ఇక్కడ మనం బాగ్గతగా ఉండాలి. ఏమాత్రం ఘరాబు చెయ్యకూడదు” అంటూ మాన్లన్నికో ఒక చిన్నగిన్నెలాంటిది తెచ్చాడు...కాల్చిన సిగరెట్టు మసి రాల్చటానికి- “ఊఁ. ఇక కానీ” అన్నాడు.

“నేను మిమ్మల్ని రెండు విషయాలు అడగానీ.”

“ఊఁ. అడుగు.”

మాన్లన్నికో ముఖంలో ఒకరకమైన నిరుత్సాహం కనిపిస్తోంది చెవి వేసకాల యజమాని గోకినప్పుడు కుక్కురు కలికే ఆనందంలాంటిది అతనిలో ఇప్పుడు లేదు. డ్రాయింగురూములోనుంచి ఆయా యువకుల, పురుషుల సంభాషణలు ఇక్కడికి వినిపిస్తూనే వున్నాయి. మాన్లన్నికో ఒకచెవితో డ్రాయింగురూమ్లోని కలకలాత్ని, మరో చెవితో నెట్లాదో మాట్లాడ్చి వింటూ కూచున్నాడు.

“మళ్ళీ ఆ అమ్మాయినిగురించే మితో మాటాడిపోదామని వచ్చావు” అన్నాడు నెట్లాదో.

“ఔను. గుర్తుంది. నేరఘ్నులు కాకపోయినా శిక్షితురాలయిన ఆవిడనుగురించి కదూ!”

“అమెను జైలుఆనుపత్రిలో పనిపాటలు చేసేందుకు నియమించవలసిందిగా మిమ్మల్ని కోరటానికి వచ్చాను. అలా చెయ్యటానికి వీలుంటుందని విన్నాను.”

మాస్టర్ని కో పెదవులు విగించి కాసేపు ఆలోచించాడు. “అలాచెయ్యటానికి వీలుండదేమో అనుకుంటాను. అయినా ఆలోచించి చూస్తాను. ఏ సంగతి తంతిద్వారా రేపే నీకు తెలుపుతాను.”

“ఆనుపత్రిలో చాలామంది రోగులు ఉన్నారనీ, నేవాదికాలు చెయ్యటానికి పనిమనుషులు అవసరమనీ విన్నాను.”

“నిజమే-నిజమే. ఏ సంగతి రేపు తెలుపుతానన్నానుగా!”

“చిత్రం.”

ద్రాయింగురూములోనుంచి కిలకిల నవ్వులు వినిపించాయి.

“అతనిపేరు విక్టర్. ఉత్సాహవంతుడైన మనిషి. చక్కనిమాటకారి.”

“నేను తమకు మనవి చేయవలచుకొన్న మరో విషయం నీమంటే- పాస్‌పోర్టులు పంపించటం ఆలస్యమైన కారణాన నూటముప్పయిమందిని జైల్లో పెట్టి ఉంచారు. ఒక సెలనుంచి వాళ్ళు జైల్లో వస్తుతూ ఉన్నారు” — అంటూ నెక్లాడ్లో ఆ కేసునుగురించిన వివరాలన్నీ నివేదించాడు.

“ఈ విషయాలన్నీ నీ కెలా తెలిశాయి —” మాస్టర్నికో ప్రశ్నించాడు. తానీ సంభాషణ ఏవగించుకుంటున్నట్టుగా కనిపించాడు.

“నేనొక ఖైదీని చూడ్డానికి వెళ్ళాను. అప్పుడు వాళ్ళంతా నా చుట్టూ ముగి అడిగారు.....”

“ఏ ఖైదీని చూడ్డానికి వెళ్ళావు?”

“ఏ పాపం ఎరక్కపోయినా ఖైదులో ఉంచబడిన ఒకరైతను, అతనిపక్షాన వకాల్తా పుచ్చుకుని పనిచేయవలసిందిగా ఒక ప్లీడరుగార్ని ఏర్పాటుచేశాను. ప్రస్తుత విషయం అదికాదు. పాస్‌పోర్టులు పంపించటం

అలస్యమైన కారణంచేత నిరపరాధులైన వాళ్ళను అలా జైళ్ళలో తోసెయ్యటం బాగుందా? అని అడుగుతున్నాను. అవగా?—”

మాస్టర్ని కోరు కోపం వచ్చింది. “అదంతా న్యాయాధిపత్యం నుంచి ధించిన వ్యవహారం. జైళ్ళలోకి వచ్చిందా, పైపిలంతా న్యాయంగా క్షమించబడినవారేనా అని నిర్ధారించవలసింది పట్ల ప్రాసెక్యూటర్లు, కారి వాళ్ళా పని చెయ్యరు.”

“కాబట్టి మీరీ విషయంలో చెయ్యగలగిందేమో లేదనేనా నేను అడగ చేసుకోవలసింది?” నెక్లూడో నిరుత్సాహంగా అడిగాడు. “అప్పుతా గవర్నరు పట్ల ప్రాసెక్యూటరుమీడికి తోడ్పడని ఆడ్వోకేటు ఇవరకే చెప్పాడు.

“ఎవో చేస్తాను - వెంటనే ఆలోచిస్తాను ఆ విషయమై.

డ్రాయింగురూములోనుంచి...స్ట్రీటు, పురుషులు ఎత్తుపై యెత్తులుగా పరస్పరం పరాచికాలాడుతుంటూ గండరశోకంగా నవ్వుతూన్న చప్పుడు.

“సరే, సువ్రు చెప్పిన విషయమై చెయ్యకలసినదంతా చేస్తాను” అని మరొకవారి చెప్పాడు మాస్టర్ని కో-చెప్పి, ఇక మనంకూడా...అక్కడంతా ఉన్నార...పోదాం పద” అంటూ తన ఉంగరాలపేళ్ళనుంచు ఉన్న సిగరెట్ ఆర్పివేశాడు.

ఇద్దరూ బయలుదేరి డ్రాయింగురూముద్వారందాకా వెళ్లారు. “ఒక్క నిమిషం ఆగండి. నిన్న కొందరు ఛైర్మన్ జైల్లో తీవ్రంగా కొట్టారని విన్నాను-నిజమేనా?” నెక్లూడో అడిగాడు.

మాస్టర్ని కో చిన్నబోయాడు. “ఒహో, అదా సంగతి! నిన్న జైలు ఆవరణలోకి రానివ్వటం తప్పే ముమీ! ప్రతివిషయమూ నీకే కావాలన్నే ఉండే. పద-అన్నా పిలుస్తోంది పోదాం” అంటూ అనేకంగా నెక్లూడో చెయి పుచ్చుకుని లోనికి లాక్కపోదామని చూశాడు. అది అనందావేశం కాదు; ఒక విధమైన ఆత్మత.

నెక్లూడో పట్టు విడిపించుకున్నాడు. ‘జైల్లోస్తా’నని ఎవరితోనూ చెప్పలేదు. మానంగా తల వంచుకుని, నిరుత్సాహంగా డ్రాయింగురూములో

నుంచి వెళ్ళిపోయాడు మెట్లు దిగి హాల్లోకి వచ్చాడు. ద్వారపాలకుడు పక్కకు ఒడుక్కున్నాడు. నెట్లూడో గట్గచా దాటిపోయాడు.

“ఏమిటి అతని వ్యవహారం. మీ రేమన్నా రేమిటి?” అన్నా అడిగింది భగ్గను.

“అతనెప్పుడూ అంతేలేండి” అన్నా చెవరో ఒక మూలనుంచి.

“అదొక రకమైన పిచ్చిలేండి” అని హేళనగా ఒక కంఠం.

“షిచ్చా? ఉన్నాకమా?” అని మరో కంఠం.

ఆ తరువాత చాలానేపటివరకూ అందరూ నెట్లూడోను గురించే మాట్లాడుతున్నారు, నవ్వుతున్నారు.

ఆ మర్నాడే నెట్లూడోను మాస్టర్నితో ద్వారనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. చక్కని, మందపాటి క్లెజుపేషనుమీద రాసిన ఉత్తరం సీలుచేసిన కవరులో వచ్చింది. మస్టావాసు ఆసుపత్రులో పనికిత్తైగా చేర్చుకునే విషయం ప్రస్తావిస్తూ డాక్టరుకు ఉత్తరం రాకాననీ-నెట్లూడో కోరిక సానుకూలం కావచ్చుననీ-రాకాడు మాస్టర్నితో. కింద మాస్టర్నితో సంతకం కళాత్మకంగా ఉంది. ‘నీ మిత్రుడు మాస్టర్నితో’ అని అడుగున ఉన్న మాటల్ని చదివినప్పుడు “బుద్ధిహీనుడు” అని పైకే అప్రయత్నంగా ఉచ్చరించాడు నెట్లూడో. తానొక ఉచ్చమైన పదవిలో ఉన్నట్టూ, ‘నీ మిత్రుడు’ అని రాయటంలో తానొక మెట్టదిగి వచ్చినట్టు మాస్టర్నితో అభిప్రాయం కామాలు! తాను చేస్తున్న ఈ ఉద్యోగం నిజంగా మలినమైనది. సిగ్గుచేటైన పదవి అది. అయినా కూడా తానొక ప్రముఖ వ్యక్తియని మాస్టర్నితో భావిస్తున్నాడు. ‘నీ మిత్రుడు’ అని రాయటంలో నెట్లూడోను అభినందించుచామనా! లేక ‘నే నంత గర్విస్తాని కాదు’ అని పరోక్షంగా ప్రకటించుకోటానికా?

౫౯

ఒక్కొక్క మనిషి ఒక్కొక్క రకమైన ప్రత్యేక గుణగణాల్ని కలిగి ఉంటాడని అనుకుంటూ ఉంటాము. అది సరికాదు. ఫలానా మనిషి దయశలవాడనిగాని, క్రూరుడనిగాని, బుద్ధిహీనుడనిగాని, చురుకైనవాడనిగాని, సోమరి అనిగాని వాకొంటూ ఉంటాము. కాని మనుషులలా ఉండరు.

అడవాళ్ళ విజిటింగ్ రూమ్‌లో సెక్లూడో-మస్ట్రావాలను సమావేశం ఏర్పాటు చేశాడు ఇన్‌స్పెక్టరు.

ఇన్‌స్పెక్టరు సెక్లూడోపట్ల ఆనందంగానే ప్రవర్తింగాడు. కాని యిది వరకులాగ ఎక్కువగా మాటాడలేదు. చూడవచ్చిన వారితో ముక్తసరిగా మాటాడి పంపింకేయకలసిందిగా కొత్తగా ఆస్టరు జారీ చేయబడింది. సెక్లూడో కెళ్ళి ముప్పిర్ కోతో మాటాడిన తరువాత వచ్చిన ఫలితం ఇది.

“మీ రామెను చూడవచ్చు. అభ్యంతరంలేదు. కాని డబ్బు విషయమై నేనడిచారు చెప్పినమాట గుర్తుంచుకోండి. ఆమెను ఆసుపత్రికి ముప్పింకే విషయమై గవ్వరుగాని మాకు రాకూ. డాక్టరుగాని ఒప్పుకోవచ్చు. అది జరిపించవచ్చు. కాని అడిచే ఒప్పుకోటంలేదు. ‘ఆసుపత్రిలో రోగిగిట్టి మారి వంకలకందుకే నేను నీళ్ళూ, రొట్టెలు తీసుకుపోయి అందిస్తూ ఉంటానా?’ అంటున్నదామె. వీళ్ళ సంగతి మీరు బాగా తెలియదండీ!” అన్నాడు ఇన్‌స్పెక్టరు.

అందుకు సెక్లూడో జవాబేమీ చెప్పలేదు. మస్ట్రావతో సమావేశం ఏర్పాటు చేయవలసిందిగా మాత్రం కోరాడు. ఇన్‌స్పెక్టరు ఒక జైలర్ను పిల్చాడు. సెక్లూడో ఆ జైలరువెంట అడవాళ్ళ విజిటింగ్ రూమ్‌కు వెళ్లాడు. అక్కడ మస్ట్రావా స్క్రీన్ వెనకాలనుంచి మెల్లగా భయంభయంగా వచ్చి అతని ముఖంలోకి చూడకుండానే—“మొన్న మీరు వచ్చినప్పుడు ఏమేమో మాటాడేను. జమించండి” అన్నది.

“నేను గాదు నన్ను జమించవలసింది” అన్నాడు సెక్లూడో.

“ఏమైనా ఇది మీరు మాత్రం నా విషయం ఏమీ పట్టించుకోకండి” ఆమె కన్నుల్లో పూర్వపుకోపం వ్యక్తమైంది.

“ఎందువల్ల?”

“జూను-అంటే.”

“ఏం?”

ఆమె మరోసారి అతని ముఖంలోకి చూచింది. పూర్వంలాగే ఆ కోపపు చూపు!

“బాను-అని అంటే, ఇక నాకు నన్ను నివ్వలేకపోయింది-నా కోర్కెను మీరేమీ అట్టింపకున్నా—” అనే చెప్పటం కనిపిస్తాయి. కాకేపు మానంగా వుంది. “నిజం చెబుతున్నా - నేనీక విడిచిపెట్టడం వల్లనే...”

అనులో నీదో ఒక అనన్యభావం, తనీ తన్నుట్టు కలిపింది. తన అనులోనే ఒక సద్భావంనాదా తన్నుట్టు నేనానానా చెప్పింది. వరకూ ఇలాగే నిరాకరించింది. ఇప్పుడూ నిరాకరిస్తోంది. నన్నానా నన్నయంలోని అనుమానాలన్నీ మాయమైపోయాయి. అది అంటే ఒక తీవ్రమైన హృదయవేదన పునఃప్రతిబింబిస్తోంది.

“మళ్లవా? ఇవివరకు నిర్దోషమేమీ మళ్లీ చెబుతున్నారు. నన్ను వివాహం చేసుకోవలసిందిగా నిన్ను కోరుతున్నారు. తన వ్యవస్థకుండా ఉన్నంతకాలం నేను నిన్ను అనుసరిస్తూనే ఉంటాను-నిన్ను వాళ్ళు ఎక్కడికి పంపినీ అక్కడికే నేనుకూడా వస్తాను.”

“ఇక మీ యిష్టం-నేను చెప్పేదేమీ లేదు.” మళ్లవావేరపును మళ్లీ కంపించాయి.

అతడుకూడా మరికొంతసేపటివరకూ ఏమీ మాటాడలేకపోయాడు. చివరకు అన్నాడు: “నేను మా సల్లెబూళ్ళకేసి వెడతాను. అక్కడనుంచి పీటర్స్ బర్గు వెడతాను. నీ...రునకేను పురక వివాహంపంపి, ఈ రోజు తప్పిపోయేలాను నా కాయిత్రులూ ప్రయత్నించేస్తాను.”

“ఒక వేళ శిక్ష తప్పనిసరే అయ్యేట్టుంటే నూత్రం మీరేమీ కొరక పడకల్లేదు. శిక్షకు అర్హురాలినే నేను—ఈ నిధంగా కాకపోయినా మరొకవిధంగానైనాను.” పొద్దెవచ్చే కన్నీర్లు ఆపుకోకుండా చాలా కన్నునంది మళ్లవాకు. తన హృదయవేగాన్ని దాచుకుని అడిగింది: “మెన్షన్ చేసు చూచారా? నిజంగా వాళ్ళు నిర్దోషులు.”

“బాను-నేనూ అలాగే అనుకుంటున్నాను.”

“చాలా మంచి ముసల్మన్లు!”

మెన్షన్ చేసుకురించి తాను తెలుసుకున్న వివరాలన్నీ చెప్పాడు నెల్లూడో. “నీకేమన్నా కావాలా?” అని అడిగాడు చివరకు.

“నాకేమో జక్కలేదు.”

ఇరువురూ నిశ్చయంగా వున్నాడు కాకేపు - మాతాస్తుగా మస్తావా మొగమెత్తి “ఈనాడు అనుగ్రహం చేయించుకుంటున్నాను... మీ కిష్టమే చేయవలెను. వచ్చినా లేకుండా వచ్చినా కూడా...”

మా నెక్క “నెక్కాడో ఆమె కన్నుల్లోకి చూచాడు - ఆమె సవ్యకున్నాయి.

“బాగుంది. మంచిమాట!” అని మాత్రం అన్నాడు నెక్కాడో. ఆ తరువాత ఆమెను విడిచి వదిలివేళిపోయాడు.

“బాగుంది - ఈమె పూర్తిగా మారిపోయింది” అనుకున్నాడు నెక్కాడో. ఇత్యువ్యాధి అరిచివేస్తోంది అని చూచాడు కలిగివున్నాయి. కాని ఇంకా... తానిది మరెక్కడా ఎక్కడికి ఒక కొద్ద అనుభూతి కలిగినట్టుంది. ప్రేమ అజేయం అన్న సత్యం గుర్తించినట్టునిపించింది.

మస్తావా తిరిగి తన జైలుగదిలోకి వచ్చేసింది. అక్కడంతా గందర గోళంగా మాటాడుకుంటున్నారు. ఆమె తాను తొడుక్కున్న వైకోటు విప్పేసింది. చేతులు ఒడిలో ముడి పెట్టుకుని బల్లచెక్కమీద కూచుంది - క్షయవ్యాధితో బాధపడుతున్న ఆ స్త్రీ; వ్లాడిమిర్ యవతి, ఆమెబిడ్డ, మెన్షోవ్ ముసలితల్లి, కాపలా నాకరు భార్య - అంతా ఉన్నారక్కడ. పూజారికూతురుకు పిచ్చెత్తిందని నిర్ణయమైపోయింది; చెండురోజుల క్రితమే ఆమెను ఆసుపత్రిలో చేప్పించారు. ఇంకా కొందరు యువకులు అలంత దూరాన తవతవ దుస్తులు ఉతుక్కుంటున్నారు. ముసలమ్మ నిద్రపోతోంది; జైలుగది తలుపులు తీసే వున్నాయి; కాపలానాకరు పిల్లలు బైట వరండాలో ఆడుకుంటున్నారు. వ్లాడిమిర్ స్త్రీ బిడ్డనెత్తుకుని మస్తావా వద్దకు వచ్చింది - కాపలానాకరు భార్య స్టాకింగులు కుట్టుకుంటూ మస్తావాకు ఎదురుగా వచ్చింది.

“అయినతో మాటాడేవా?” అడిగారంతా.

ఎత్తుబల్లమీద కూచుని, నేలకు ఆసనుండా - ఉన్న కాళ్ళు ఊగిస్తూ ఉంది మస్తావా.

“ఏమిరించి ఏమిలాభం? మౌరీదేమీ లేదు. సంతోషంగా ఉండు మస్తావా?” అన్నదా కాపలా నాకరు భార్య స్టాకింగు కుట్టుకుంటూ.

మస్తావా ఏమీ జవాబు చెప్పలేదు.

“అడవాళ్ళంతా బట్టలు ఉతుక్కుంటూ ఇలాగ చాలా దుబ్బలు ధర్మంచేకారని చెప్పుకుంటున్నావే?” అన్నది వ్లాడిమిర్ స్త్రీ.

“ఫినాషా...! ఈ చిన్న బొందడు ఎక్కడెక్కడా?” విసుక్కుంది కాపలా నాకరు భార్య వెంటనే నూని, ప్లాంకింగ్ లో నుచ్చేసి బయటికి వెళ్ళిందామె.

ఇంతలో బైట కొందరు యువతుల కంఠధ్వనులు వినిపించాయి. చివరకు వాళ్ళు జైలు గదిలోకి వచ్చారు. వాళ్లూ వైచిత్రే. అందరికీ జైలు చెప్పులున్నాయి. ప్లాంకింగులులేవు. వారిచేతుల్లో ఒకటిరెండు రొట్టెలు ఉన్నాయి. ఫియోడోసియా మస్తావా దగ్గరకు వచ్చి నిలుచింది.

“ఏమిటి కథ! ఏదో జరిగినట్టుండే!” అంటూ మస్తావాకేసి తన చిక్కని నీలి కన్నులతో ప్రేమగా అవలోకిస్తూ “ఇటు చూడు-మనం తేనీరు తాగే మందు తింటానికి” అంటూ తాను తెచ్చిన రొట్టెలు చీరువామిద పెట్టింది.

“ఏమైందీ? అతడు నిన్ను పెళ్ళిచేసుకునే ఉద్దేశం మార్చుకున్నాడేమిటి?” కొర్రాబైవా అడిగింది.

“ఆయన మార్చుకోలేదు. కాని నాకే ఇష్టంలేదు. అలాగనే చెప్పా నాయనతో” అన్నది మస్తావా.

“నీ కేమన్నా మతిపోయిందా!” గొణిగింది కొర్రాబైవా.

“అడుగో మీ ఆయన. అతడు కూడా నీతో వొస్తున్నాడుకదా?” కాపలా నాకరు భార్య అడిగింది.

“ఔను. మా పెళ్ళి ఇదివరకే అయింది” ఫియోడోసియా జవాబు చెప్పింది.

“అతడీమెతో కలిసి ఉండటానికి ఇష్టంలేకపోతే ఈ అవస్థ అంతా ఎందుకు పడుతున్నాడు?” ఫియోడోసియా అడిగింది.

“అతడీమెను పెళ్ళి చేసుకున్నాడంటే బంగారపు గనిలో కూచుం దన్నమాటే” అన్నది కొర్రాబైవా.

“నన్ను జైలు అధికారులు ఎక్కడికి తీసుకుపోతే అక్కడికే నాతో కూడా వస్తానంటున్నాడాయన. అలా వొస్తే మంచిదే. రాకపోయినా మంచిదే. కాని నాకు నేనై రమ్మని ఆయన్ను కోరను. ప్రస్తుతం పీటర్స్ బర్గ్ పోయి ఈ కేసు వ్యవహారం తేల్చుకొస్తానంటున్నాడు. మంత్రిలంతా ఆయనకు చుట్టారే. కాని అయినా ఆయనతో నా కవసరం లేదు” అన్నది మస్టావా.

“జూను. ఆ మాటా నిజమే—” అన్నది కొర్రాజ్లేవా తన సంచి విప్పి అందులోని వస్తువులు పరిశీలిస్తూ, మరేదో విషయాన్ని గురించి అబోచిక్నూ, అన్యమనస్కుడై. “పరేగాని, ఒక చుక్క వేసుకుందామేమిటి?” అని అడిగింది చివరకు—

“నువ్వు కానిస్తే కానీ—నేను తాగను” అన్నది మస్టావా.

రెండవ భాగం

బ్రిక పక్షం రోజుల్లో మస్లావా కేసు సెనేట్‌లో విచారణకు రావై వుంది. ఆపీయరు అంత బలం లేదనీ, కాబట్టి సెనేట్‌లో ఆపీలు ఓడిపోయే పక్షంలో చక్రవర్తికి అర్జీ వెల్లుతున్నాడనుకు సిద్ధమై వుండటం మంచిదని కోర్టు ఆశీర్వాదమును పంపిస్తున్నాడు. కనుక ఆ సమయానికి సెన్ట్రాల్ టీటర్స్‌లో పట్టుంలో హాజరై వుండాలి. మస్లావాలో మాడా ఆ సేర్‌కులు జాన్ సెల ఆరంభంలో బయలుదేరవచ్చు. మస్లావాను అనుసరించి కైరీయాకు వెళ్ళి దానికే సెన్ట్రాల్ గట్టిగా నిశ్చయించుకున్నాడు. అందుకే ఈ లోగా వొక సారి వెళ్ళి తన ఆస్తి పాస్తులన్నీ మాయమని రావటం అవసరం. వ్యవహారాలు కొన్ని చక్కజేసుకుని రావలసి వుంది. మొదట టెన్‌మిస్ట్రీకి వెళ్ళాడు. అతనికి వున్న ఆస్తిలో చాలా భాగం అక్కడే వున్నది.

అతని బాల్యము, యవ్వనంలో చాలా భాగము అక్కడే గడిచాయి. ఇటీవల రెండు పర్యాయాలు అక్కడికి వెళ్లటం కూడా సంభవించింది. వొకసారి తల్లి కోరికమీద జర్మన్ గుమాస్తాను తీసుకుని ఆయన వ్యయాలను చూసుకుని వచ్చాడు. అక్కడ కొలుదాగ్లకూ యజమానులకూ మధ్య గల సంబంధాలు అతనికి బాగానే తెలుసు. వ్యవసాయ కూలీలు యజమానుల దయాదాక్షిణ్యాలపై ఆధారపడి వుండవలసిందే. విశ్వవిద్యాలయంలో చదువుకుంటూ వున్నప్పుడు అతనికి హెన్రీజార్జి సిద్ధాంతాలపై చుక్కచుక్క వుండేది. వాటిని ప్రబోధిస్తూ వుండేవాడు. వాటిని అనుసరించి విశ్వవర్షమైన తన భూమిని రైతులకు ఇచ్చివేశాడు. తరువాత వైశ్యంలో చదివేసి వచ్చాడు; సంకల్పనానికి ఇరవై వేల రూబుల్సు చొప్పున ఖర్చుపెట్టుకుంటూ భోగజీవితానికి అలవాటు పడ్డాడు. చదువుకుంటూన్నప్పుడు రాను ప్రచారం చేసిన సిద్ధాంతాలను పూర్తిగా మరచిపోయాడు. ప్రతియేటా తల్లి తనకు పంపిస్తున్న ధనం ఎక్కడినుంచి వస్తున్నదా? అన్న ప్రశ్న అతనికి స్ఫురించలేదు. అయితే తల్లి చనిపోయిన తరువాత, అన్ని తన చేతుల్లోకి వచ్చాక, తానే యజమాన్యం చేస్తూ వుండవలసిని చింతింపుటలో ప్రసారాలొడన బయలుదేరింది. తనకూ తనసొంతం అనబడే ఆస్తి సంబంధం

న వ జీ వ నం

నువ్వే ఉన్నావే సుఖం దేమిటి? ఎవ్వరూ అట్లా క్రితం అయిపోయి ఉన్నావే ఈ వేదాని మీ తనకు వుండేదా? కాదు. “ప్రస్తుతం ఉన్నావా? ఈ వ్యవస్థ ఇలా వుండకలసిందే” అని చెప్పేవాడు. అంతరాత్మ నోరు నొక్కినా, ఎక్కడో దూరంగా తనకేమీ జ్ఞానం కాలక్షేపం చేస్తావుండేవాడు. కాని ఇప్పుడు తాను కొన్ని నూర్లు చేయక తప్పదు. ఆ మాస్టులు తనకు నష్టదాయకములు అయితే అవుగాక! తనభూమిని రైతులకు తక్కువ కొలుకు ఇచ్చినట్లానికి నిర్భయించుకున్నాడు. అలా చేస్తే రైతులు యజమానులపై ఆధారపడినవలె ఉన్నారేమిట. అయితే ఇదే వ్యవసాయ సమస్య అన్నింటినీ పరిష్కరించడానికి ఉత్తమమార్గం అంటానికి నీల్లేను. ఆ సంగతి నెక్లాడోకు తెలుసు. కాని వ్యవసాయకాలిల కష్టాలన్నా ఈ కాలదారుల ఇబ్బందులు స్వల్పం. వ్యవసాయకాలి అయితే నిత్యం యజమానికి దాస్యం చేస్తూ ఉండాలి. స్వం సమకూర్చినట్లుతూ వుండాలి. కాలదారు అయితే యేడాదికి కొంత కాలం చెల్లించటంతో సరిపోతుంది. కొంతనయం. ఇది అసలు సమస్య పరిష్కరించేందుకు ప్రధానవిధానం కాకపోయినా ప్రథమ సోపానం అని నెక్లాడో అభిప్రాయపడ్డాడు.

నెక్లాడో కున్ మిన్ స్కి చేతనకి సుధావ్యం అయింది. జీవితంగా ఉద్యోగాలు క్రిమంగా తగ్గించుకుంటూ వచ్చాడు; తాను కష్టపట్టు ముందుగా తిరిగి ఇవ్వలేదు. స్టేషన్ లోదిగి ఒక గుర్రపుండి మాటాడుకుని ఎక్కాడు. బండివాడు యువకుడు, వాచాల్లుడు. ఏమీమా ప్రసంగిస్తూ సందర్భశాసన బర్మన్ గుమాస్తా గురించి కూడా చెప్పటం సాగించాడు. ఆ జర్మన్ గుమాస్తా యజమానే తన బండిలో ప్రయాణిస్తున్నాడని అతనికేం తెలుసూ? నెక్లాడో తనకు రాస్తే చెప్పడలయితేమీ చూడారు. బండివాడు తన కొరడాను విలాసంగా పట్టుకుని, బండితోటంలో తనకున్న ప్రజ్ఞా విశేషాన్ని ప్రదర్శించేలా దాపురూ ఇలా చెప్పాడు—

“ఆ జర్మన్ వాడికి ఎంతనీటు! ఏమి గోటు! మూడుగుర్రపుబండ్లు వున్నాయి అరగాడికి. వాటిల్లో భార్యా, తనూ పి కాళ్ళు పెడుతూఉంటాడంటే. అయినా వాకి నెట్టబంతి కూడా వుంది. ఎల్ లెక్ట్రీక్ లైట్లు ఇంటి నిండారు! ఈ రాజధానిలో ఎక్కడా లేదంటే అలాంటి గొప్పభవనం.

ఎంతడబ్బు కూడబెట్టాడనుకున్నా కేమిటి? ఒకవేళ అన్ని కొనేశాడు కదా!"

తన జర్మన్ గుమాస్తా ఎలా మేనేజ్మెంటు చేసుకొస్తున్నది తానెన్నడూ పట్టించుకోక పోవటంవల్ల అతడెంత లాభం తొట్టేసుకున్నది తనకు తెలుసు. పలుసార్లు అరుకుంటూనే వుండేవాడు. బండివాని మాటలు చెవికి ఇంపుగా ఎలా వుంటాయి?

నల్లని మేసూలు కమ్ముకొచ్చి సూర్యకిరణాన్ని కప్పేకాయి. 'బిటు' ధాన్యపు పొలాల్లో కలుపు తీస్తున్నారు చెబుతారు. సర్వోత్తమమిది మైదానాలు చూడడానికి అందంగా వున్నాయి, వైక పట్టాలు ఎరుగుతూ వుంటేను. బూరుగుచెట్లు తప్ప తక్కిన వృక్షజాలమంతా చిగురు తొడిగింది. చిక్కెల్లో పశువులు మేస్తున్నాయి. దూరాన కొన్ని పొలాలు దున్నుతూ వున్నారు. ప్రకృతి అంతా ఇంత సౌందర్య మయంగా వున్నా ఎక్కడో పీచో అసౌఖ్యంగా వున్నట్టు నెక్లూడోకు స్ఫురిస్తూ వుంది మాటిమాటికీ. ఏమిటా అని తిరచి చూసుకున్నాడు. కన్నుల యెడట పొడగట్టింది బండివాని కథ. చివరకు ఇల్లు చేరుకుని వ్యవహారాల్లో దిగిన తరువాత యీ విచారపు తెర పడి పోయింది.

ఆఫీసు పుస్తకాలన్నీ తనిఖీచేశాడు. తమక్రింద పనిచేస్తూన్న కృషికు లకు సొంతభూమి అంటూ ఏమైనా ఉన్నా అది చాలా స్వల్పం అనీ, ఆ స్వల్పమైనా తమ భూముల మధ్యలోనే ఉన్నదనీ, అందువల్ల తమకు చాలా లాభం కలదనీ జర్మన్ గుమాస్తా ఇచ్చకాలు చెప్పాడు. అతనిమాటలు విన్న తరువాత, ఆఫీసు పుస్తకాలు చూచిన తరువాత నెక్లూడో తనభూమిని యావత్తూ కృషికులకు కాలు కిచ్చివేయటానికి కృతనిశ్చయమైనాడు.

ఆఫీసు పుస్తకాలనుబట్టి, జర్మన్ గుమాస్తా మాటలనుబట్టి నెక్లూడో తెలుసుకున్న విషయాలు ఇవి : తనకుగల నుక్షేత్రమైన భూమిలో మూడింట రెండు వంతులు యంత్ర సహాయమున సాగుబడి జౌతున్నది. మిగిలిన మూడవ వంతును కూలివాళ్ళు సాగుచేస్తున్నారు. మూడు యెకరాలను సాగు చేస్తే వాళ్ళకు ఇచ్చే కూలి అయిదు రూబులు మాత్రమే. మూడు ఎకరాలనూ మూడుసార్లు దున్నాలి, యెద నెట్టాలి, కాపలా ఉండాలి. పంటకు వచ్చాక కొయ్యాలి; ధాన్యం బస్తాలకెత్తి యజమానికి వోప్పగించాలి; ఇంతకు పక్క

మరగా బయటికి అయిదు రూబులను సూత్రం చొరుకుతాయి. ఇక వాళ్ళకు రూపసేన లిండి గింజలకు, కూరకలకు, వంటకీటెలకు భావంయలవానికి అనుగుణంగా వాణిపదుకూ ఉంటాయి. ఇలా కుడిలచేత సాగుచేసి పోతున్న భూమిగాక వైదుల కాలకు తీసుకుని సాగుచేసి చేస్తున్న భూమి కూడా ఉన్నది. అట్టి రైతులు చెల్లిస్తూన్న కౌలుధనం...వాళ్ళు సాగు చేసే భూమి విలువపై 5% వడ్డీకి నాలుగు రెండు ఉంది.

ఈ భూమి పరిస్థితులన్నీ నెక్లూడోకు తెలియనివి కాదు. వీటిని అంటి పెయ్యాలని ఆతని ప్రస్తుతిపు ఆలోచన. భూమిని యావత్తూ కూలి జనానికి కాలకు ఇచ్చివేసేట్టుయితే చాలా స్వేచ్ఛలు ఉన్నాయని జర్మన్ గుమాస్తా చెప్పాడు. వ్యవసాయపు పనిమట్లు ఇంగ్లీష్ వృధాగా పడివుండ వలసి కద్దుంది. ఒకశత వాటిని అమ్ముకున్నా నాలుగోవంతు ధర కూడా రాదు. అదీగాక ఆ కూలీలు భూమిని జాగ్రత్తగా చూడక నిస్సారం చేసే వారు. నెక్లూడోకు చాలాకష్టం వాటిలుతుంది కాని ఈ సాకులన్నీ నెక్లూడో కోక నిశ్చయాన్ని దృఢపరచి చేశాయి. తన ఆదాయం తగ్గిపోయినా సరే, భూమిని కూలి జనానికి కాలకు ఇచ్చివేయటం చాలా మంచిపని యని విశ్వసించాడు. ఆ పని తాను అక్కడ ఉన్నప్పుడే త్వరలో ముగించేయాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. వైరు కోసే అమ్మటం, వ్యవసాయపు పనిమట్లు, ఇంకా కొన్ని అక్కరకు రాని ఇళ్ళూ వస్త్రాలను అమ్మివేయటం—ఈ మొదలైన పనులన్నీ జర్మన్ గుమాస్తా కాలక్రమాన నిర్వహిస్తాడు. తన మిశ్రాన్ని సమాపంలా ఉన్న మూడు పల్లెలలోని కూలిజనాన్ని సమావేశ పరచవలసిందిగా జర్మన్ గుమాస్తాను ఆదేశించాడు. ఆ సమావేశంలో తాను తన భూమిని వానికి ఏ వరతులపై కాలకు ఇచ్చేనీ చెప్పదలచుకున్నాడు.

తన వాత ఆతడు ఆకీసునుంచి బయలుదేరి ఇంటి ఆవరణలో పచారు చేశాడు, తన భావి కార్యక్రమాన్ని గురించి ఆలోచించుకుంటూ. పూల తోటలో ప్రవేశించాడు. ఇప్పుడా పూలచెట్ల పెంపకాన్ని గురించి ఎవరూ పట్టించుకున్నట్టు లేదు. ఇక్కడి పూలచెట్ల అంటున్న జర్మన్ గుమాస్తాగారి యింటి ఆవరణలోకి వెళ్ళిపోయాయి. ఇక్కడి ఈ పూలమొక్కలన్నీ ఎండి పోతున్నవి. అక్కడినుంచి నెక్లూడో నిమ్మచెట్ల వరుస దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఇదివర కతడు ఈ ప్రదేశంలోనే వచ్చి చుట్టూ కాలుకుంటూ ఉండేవాడు. తన తల్లిని చూసిపోయేందుకు వస్తాండే అందకత్తె కిరిమోవాతో ఇక్కడే

సరస శల్లాపాలు ఆడుతూ ఊరేదేవాడు. హరి జనుల సమావేశంలో తాను ఇవ్వదలచుకున్న ఉపన్యాసాన్ని టూగీగా పనసులో తయారు చేసుకున్నాడు. తరువాత వచ్చి కాసేపు స్టాన్ సమావేశాతో కార్యక్రమం సాగించాడు. ఆ పైని టీ క్రాగి తన బయోచరిత్రను సరిగ్గా పని, తనకోసం ప్రత్యేకించిన గదిలోకి వెళ్ళాడు.

గని పరిశుభ్రంగా ఉంది. గోడలమీద వెనిస్ పట్నాంగుచి వచ్చిన పటాలు వేలాడుతున్నాయి. రెండు కిటికీల దువ్వన ఒక విలువుటర్న ఉంది. పరుపు పరచిన స్వింగు మంచం ఉంది. పక్కన కేజిలోమీద ఒక అద్దం, తాను తెచ్చిన చిన్న పెట్టె వున్నాయి. ఆ పెట్టెలో తాను తెచ్చుకున్న పుస్తకాలు సుభరణకు వచ్చాయి. వాటిలో ఒకటి రమ్యన్ భాషలో వ్రాసిన “నేరములు-వాటి స్వభావము” సరించిన ఒక మనస్తత్వ పరిశోధన గ్రంథం. కాని ఇప్పుడు చదివేందుకు సమయం కాదు. వెంటనే పనులకు పే ముంచుగా లేవచ్చు; లేచి కూలి జనుల సమావేశానికి ఆయత్తం కావచ్చు.

ఆ మూల ఒక విలువైన పతక మర్చి కనిపించింది. అది తన తల్లిగారి పడకటింట్లో ఉంటూ ఉండేది. దాన్ని చూడడంతోనే అతని హృదయంలో ఒక భావావేగం పొడచూపింది. తలవని తలంపుగా ఒక దుఃఖపు తెర ఆవరించినట్టు అయింది. ఈ పెద్ద ఇల్లు సాడు పెట్టకలసిందేనా? తోట అంతా చిట్టడవిగా మారిపోవలసిందేనా? ఈ పొలాలు, పనువుల కాలలు, గుర్రాలు గొడ్డు, గోద—ఇవన్నీ సంపాదించటానికీ, పోషించటానికీ...తాను గాక పోయినా ఎవరో ఒకరు ఎంతో శ్రమించి వున్నారు. ఇదంతా వాడివిజేయటం, ఆదాయాన్ని పోగొట్టుకొనటం అనుకున్నంత తేలికా?

“ఉహూఁ. నాకు సొంత భూ ఆస్తి ఉండవక్కర్లేదు. ఇల్లు, వాకిలి కూడా అవసరం లేదు. నేను వైద్యరియా వెళ్ళిపోతున్నాను. ఇల్లు, ఆస్తి నా కేమీ అక్కర్లేదు” అని అతనిలోనుంచి ఒక శబ్దం.

“అంతా బాగానే ఉంది. అయితే యావజ్జీవం నువ్వు వైద్యరియా లోనే ఉండబోవటం లేదుగా! వెళ్ళిచేసుకుంటావు; పిల్లల్ని కంటావు; ఆ పిల్లలకు ఈ ఆస్తి అంతా సుక్రమైన స్థితిలో వొప్పజెప్పటం నీ విధి. పాడు చేయటం తేలికే; సంపాదించటం కష్టం కాదు! ముఖ్యంగా నీ భవిష్యత్తును గురించి ఆలోచించుకుని తదనుగుణంగా నీ ఆస్తిపాస్తుల వ్యవహారాల్ని

నడుపుతోవాలి. నిజంగా నీ అందరినీ కబేరగా పాడమే చేస్తున్నావా? లేక అదంబరంతోనూ ఈ గురి పెట్టేవావా?" అని చూడోళ్లం లతనితో ధ్వనించింది. కొంత అత్యాచారాలకు పాద...నిజానికి ఇతళ్ల ప్రశంసలను చూడగోనాలన్న కోరికే లేదు యీ స్త్రీయూనికి కాదని అని తనకు తాను అంగీకరించాడు. ఈ విషయమై జరిగింది అది తొలిసారి ఆ కేక ప్రశ్నలు ఎదుర్కొని సాగినవి. అని మరొక పరిష్కారానాధ్యాయులు గా ఉన్నవి.

ఈ భావాలన్నింటినూ చూసి తనకు ముందు నిద్రపడితే బాగుండు ననుకున్నాడు. తొలుతనే నాకే మొదలు పరమార్థంగా వుంటుంది; ఈ విషయాలన్నీ సాక్షాత్తుగా జరిగివున్నాయికోవద్దు ననుకున్నాడు. కానీ చాలా సేపటివరకూ నిద్రపట్టలేదు. మెల్లగానీ, వెన్నెల వెలుగుతోపాటు కిప్పల రొదకూడా కదిలొ ప్రవేశిస్తోంది. పక్షిదంపతుల కలకలాదం వినిపిస్తోంది. దానితో ఇన్స్పెక్టరుగారి కూతురి సంగీతమాధుర్యం గుర్తుకువచ్చింది. తరువాత మళ్లీ నా పట్టికి వచ్చింది. "నువ్వు అది సర్వమూ వొదిలిపెట్టేయాలి" అని ఆమె ఆ నాడు చెబుతూంటే వెదపులు ఎలా వోజీకాయో!—తైట బెకబెకచుంటూ ఆ కిప్పల దవడలవలె. అంతట ఆ జర్జన్ గుమాస్తా ఆ కిప్పలున్న బైపుకు జారిపోతున్నట్లు లీలగా కనిపింపసాగింది. అతన్ని పట్టుకుని ఆపవద్దూ! కానీ అతడు వెళ్ళేనే వెళ్ళాడు. వెళ్ళేటమే కాను; మళ్లీ వాగా మారిపోయి నెక్లూజోను ఉపాలించిమతూ "నువ్వు జమీందారు బిడ్డవు. నేను నేరక్షురాలి" అంటుంది వినిపించింది. "ఎబ్బే, నే నా నిశ్చయాన్ని పాటించిపోయి, వెనక్కు తగ్గకూడదు. నేను చేస్తున్నది తప్పా, బిప్పా? నాకు తెలియదు. అయినా ఆ విచారణ నాకు అక్కరలేదు. ఏమైనా గానీ. ఇప్పుడు నేను నిద్రపోవాలి—" ఈ రకమైన అలోచనా పరంపర సాగిసాగి...ఇన్స్పెక్టరు, మళ్లీ వా కనిపించిన ప్రదేశంవరకూ అతని మనస్సు వెళ్ళింది. అంతే, ఆ తరువాత ఏమీ లేదు.

౨

ఉదయాన తొమ్మిదింటికి నిద్రనుంచి లేచాడు నెక్లూజో. ఆఫీసు నాకరు ఆయన బూట్లను చక్కగా పాలిష్ చేసి తీసుకొచ్చాడు. అంతగా అని ఎన్నడూ తలతలకలాడుతూ ఉండలేదు. చల్లని పరిశుభ్రమైన ఊటజలం

కూడా ఆ నౌకరు తెచ్చి ముందుచాడు; కాబట్టి జనం సమావేశం జౌతు న్నారన్న వార్త చెప్పాడు. వెంటనే నెహ్రూజీ పక్కమీదినుంచి లేచాడు. తన ఆలోచనలన్నీ మనసులో ఏకత్రితం చేసుకున్నాడు. తన భూమి స్త్రీని యావత్తూ కార్మికజవానికి పంచియిచ్చే విషయంలో గతరాత్రి తనలో పొడ నూపిన సంకీర్ణభావం ఇప్పుడు శత్రుమాత్రమూలేదు. అటువంటి భావం తనలో ఎందుకు పొడనూపిందో తనకే అర్థమయ్యేలా వుంది. తాను చేయ దలుచుకున్న పనియెడల ఉత్సాహం తోజికింది. సగర్వంగా లేచాడు.

కిటికీలోనుంచి అటు టెన్సిను ఆకేఫలంవైపు చూచాడు. అక్కడే తన రైతాంగం సమావేశమౌతున్నది. గతరాత్రి కప్పులు ఎప్పుడూ అరిచా యింటే...జౌను మరి; మందంగా ఉండింది వాతావరణం, గాలి లేచా యెను. ఉదయాన కాస్త విడిపాటి చినుకులు పడ్డవి. చెట్లయామల మీద, గడ్డిపోచలమీద నీటిబిందువులు నిల్చివున్నాయి. కొత్తగా మొలచిన మొక్కల కువాసనతోపాటు, ఇంకా వర్షం కావాలన్న కోరికకు తెలుపు తూన్న చెమ్మనేలవాసన కిటికీనుండా లోనికి వస్తోంది.

దుస్తులు వేసుకుంటూ నెహ్రూజీ పలుసార్లు అటు టెన్సిను ఆకేఫలం వైపు చూచాడు. ఒక్కొక్కరే వస్తున్నారు కూలీలు. ఒకరొకరు పలుకిరి చుకుని కూచుంటున్నారు. చేతికర్రలను తడుముకుంటూ పరస్పరం వీమేమో సంభాషించుకుంటూ వున్నారని ఇంకేలో...అసంఖ్యాకమైన బోల్తాములు గల చొక్కా తొడుకున్న నౌకరు వచ్చి అయ్యగారికి మనవి చేశాడు— కూలీలంతా వచ్చివున్నారునీ, ‘టీ’యో, కాఫీ’యో, అయ్యగారు తమ కిష్ట మైనది వుచ్చుకుని వెళ్ళేవరకూ వాళ్లు వేచివుంటారనిన్నీ.

“ఉహూ... నేను ఇప్పుడే వెళ్ళి వాళ్ళను చూడాలి” అన్నాడు నెహ్రూజీ. అంటూ ఉండగానే అతనిలో ఒక లజ్జాభావం అంపించింది. చాలా తక్కువ కాలకు తన భూమిని వారికి ఇవ్వబోతున్నాడు. ఇలాంటి సంఘటనను వాళ్లు ఎప్పుడూ ఉహించుకున్నావా ఉండదు. ఇది ఒక వర ప్రసాదం వాళ్ళకు. అయినా నెహ్రూజీ ఎందుకొంతో లజ్జానిస్తున్నాడు.

చివరకు నెహ్రూజీ రైతులముందుకు వచ్చాడు. నెరిసిన తలలవారు, బట్టతలలవారు, నల్లనిజాబ్బు ఉన్నవారు—రైతులంతా గౌరవమాచ్యంగా కిరీవేస్తున్నారు తీసేశారు. వారి ముందు నెహ్రూజీ భావానుభూతి కలిగి

ఏమీ మాటాడలేకపోయాడు. తుప్పుపడుతూనే ఉంది. రైతుల బెడబోజాల మీద, గడ్డాలమీద, తోనుక్కున్న పోక్కుమీద పక్షిప్తబొమ్మలు ఇట్టి వుంటున్నాయి. వారంతా ఆయనకేసి చూస్తున్నారు, ఏమి చెబుతాడోనని. కాని ఖిడీయపడుతూ అనిజేమీ చెప్పలేకపోతున్నాడు. అప్పుడు జర్మన్ గుమాస్తా లేచాడు. తిండి యెక్కువై బొర్ర, కండలు పెరిగిన శరీరం ఆటనిసి. ఒకవంక ఆరిస్తే, నెట్లబొమ్మ చూచి, మనోవంకను ఆ కార్మికజనాన్ని చూస్తే ప్రపంచంలో ఉన్న భయంకర కృత్యాలు బోధపడతాయి. ముడు తెలుపడిన కేరీవాలతో, ఎముకలు బయటపడుతున్న బిచ్చిపిచ్చిన కేరీవాలతో ఉన్నారు ఆ కార్మికులు.

“దొంగగారు మీకోసం గొప్పమేలు చెయ్యాలని వచ్చారు. భూములను మీకు వదులుకు ఇస్తారు. అందుకు తప్పక మీలో లేదు—” అన్నాడు జర్మన్ గుమాస్తా.

“అన్నత లేకపోవకు మేమిటి బాటయా? సాక్షాత్తమానం మీ పనే చేస్తున్నాం కాదా! పెద్దదొంగసానిగారు మమ్మల్ని సాకించి ఎంతో దయతో. ఆమె ఆత్మకు శాంతి చేసుకురాక! ఇప్పుడు ఈ చిన్నదొంగగారు మమ్మల్ని తోసిపారేస్తారా? ఆయనకు మా భయపాదాల—” అన్నాడో రాగిజుట్టు రైతు.

“దొంగగారు మాకీ అన్యాయంచేశారు అని చెప్పటానికి లేదు. మా గోడు ఏమిటి అంటే ఒకే ఒకటి: నేను బంజుటానికి చాలినంత పొలం లేదు—” అన్నాడో వెడ్లూరి రొమ్మగల రైతు.

నెట్లబొమ్మ ఆమాట అందుకుని, “ఓహో, అందుకు నే నుమ్మల్ని అందర్నీ ఇక్కడ సమావేశపరచాను. ఎట్టయితే భూమి యావత్తూ మీకే తీసుకోవచ్చు—” అన్నాడు.

రైతుల కామాట అర్థం కాలేనో, అర్థమైనా సమ్యలేకపోయారో... ఎవరూ మాటాడలేదు.

“ఏమిటి? భూమి యావత్తూ మీమే తీసుకోవచ్చా? అంటే?” ఒక నడిమివయస్సు రైతు ప్రశ్నించాడు.

“తక్కువ కాలుష భూమి అంతా మీరే దున్నకుం అనభవించవచ్చు.”

“హాగానే ఉంది—” అన్నాడు.

“కాదు మేము ఇప్పుడు గతంలోని అయిలేక—” అన్నాడు మరొకడు.

“ఔను, కొలుకు మనం సరిగ్గుతు పుచ్చుకోకువద్దా?”

“దున్నతుని బ్రతకవలసిన వాళ్ళకేగా మనం!”

“అదే దొరగారికి హస్తేన విధానం. కానీ, వనం చేయించటం తప్ప మరేమీ పనివుండదు— చూడండి, ఎలా పాపం పండినాడో చూడండి!”— అంటూ ఇలా పలుకుకొంటూ వ్యాఖ్యానాలు చెబుతున్నారు.

“పాపం కంటా మీదే. మీ పని మీరు సక్రమంగా చేస్తూ బాధ తగా ఉంటే—” జర్మన్ గుమాస్తా ఏమో చెప్పిపోయాడు.

“అది మాకు ఎలా సాధ్యం ఔతుంది? ‘పనువున్న పంటచేయి’ ఎందుకు తోలావురా?’ అని దబాయితావు నువ్వు. ‘కేసు తోలానా? కొద్ద వలి పట్టుకుని వొడ్లు చూడడం అయిపోయేటటు రోజంతా కట్టబడ్డా; రాత్రి అయేసరికి బడలికమీద నిద్రపట్టేసింది. పనువులకు కాపలా ఉండలేక పోయాడు. అని ధాన్యపుచేలోపాయి పడ్డాయి. సుబ్బేమో నా వొండే మీది చర్మం వొలిపించేశావు—” అన్నాడోక కోనుముక్కు గల కూత్తి.

“ఔను మరి, రూపుప్రకారం నడుచుకోవద్దటా?”

“మీరు రూపు మాటాడతారు. మాకు ప్రాణాలుపోతున్నాయి—” అన్నాడోక పొడగరియైన, నల్లజుట్టుగల మధ్యవయసువాడు.

“పొలంమట్టా కంచె పెట్టమని చెప్పారు కాదా?”

“అందుకు కలప సన్నయి చెయ్యండి మరి! నిరతు కంచె నేర్పాకదా అని నాలుగు తాగు; పరికారని మాడు వెలలు బైల్ల సేయించి దాఫ పెట్టావు. దాంతో కంచె పోయింది; అన్నీ పోయాయి.”

“ఎమిటుంటాడవు?” అన్నాడో అడిగాడు మరొకడు.

“ఏముంది? గజవొంగ వాడు ప్రతియేమో నడ అడవిలోనికి కలప దొంగిలించుకు పోతూ పోతాడు” అని సమాధానం చెబుతూ జర్మన్ గుమాస్తా కూలివానివైపు తిరిగి, “ఔనోయి, ఇట్లు సొంత అస్తులకు మన్నించటం నేర్చుకోవాలి మరి!” అన్నాడు.

ల్పించేనని అట్టివాళ్ళు పట్టు పట్టారు. చివరకు ఎలాగైతేనేమి జుక్కా గుమాస్తా చాకచక్యంకల్లు కాలి భవం విషయంలోనూ, ఇంకా చురుకుల విషయంలోనూ ఒక నిర్ణయానికి వచ్చారు. తరువాత రైతులంతా కలబాగా మాటాడుకుంటూ తమ వాదకు క్షేపణోయాడు. కాలి దస్తావేజు చూడకు చేయటానికి నెహ్రూజీ ఐర్మన్ గుమాస్తా ఆశీసులూ? వెళ్ళాడు.

అంతా నెహ్రూజీ కోరుకున్నట్లే జరిగింది. ఆ దిల్లాలో ఇతరమోస్తా భూములమీద ఇచ్చే కాలకన్నా 30 శతాంశాలు తక్కువ కాలకే తన భూమిని రైతులకు ఇచ్చేస్తున్నాడు. ఇంకా వల్ల తనకు వచ్చే ఆదాయం సగానికి సగం తగ్గిపోయింది, అయినా తనకు కావలసినవానికన్నా ఎక్కువే వస్తున్నది. దైగా అదే ఒకటి అమ్మాడు, దాని తాలూకు దెబ్బ చావారి. అమ్మబోతూన్న వ్యవసాయపు పనిముట్లమీద కొంత సొమ్ము రానై ఉంది. అయినా వొక్క విషయం మాత్రం లోటుగా కనిపిస్తున్నది. రైతులు ఏదో కృతజ్ఞతా వాక్యాలు పలికినా వాళ్ళ ముఖాల్లో తృప్తి కనిపించలేదు? ఇంకా అధికంగా ఆశిస్తున్నట్లు కనిపిస్తారే? కాబట్టి తాను చాలా దానాస్తున్నాడు; అయినా రైతుల్ని తృప్తిపెట్టనూ లేకపోయాడు.

మర్నాడు దస్తావేజుమీద సంతకాలు ఆయాయి. నెహ్రూజీ రైతు ప్రతినిధులతో కలిసి ఆశీసులూనుంచి బయట పడ్డాడు. ఇంకా చేయవలసిన పని ఏదో ఉండి చేయనివాడివలె అసంతృప్తి భావంతో ఉండి వెళ్ళాడు. ఏదో అసంతృప్తి, నిరాశ తొణుకుతూన్న ముఖాలు గల రైతులకు తన వీడ్కోలు చెప్పి స్టేషన్కు పోయాడు. తనలో కూడా ఏదో చెప్పడాని అసంతృప్తి సంపాదించింది. ఏదో విచారం, అల్ల అశాంతి ఉన్నాడు.

3

క్రొన్మెన్స్కీనుంచి నెహ్రూజీ తన మేనల్లలనుంచి సంక్రమించిన ఎట్టేటును చూడ్డానికి వెళ్ళాడు. అక్కడే అతడు ప్రస్థావనంగా మస్తావాను చూశాడు. అక్కడి భూ ఆస్తిని కూడా క్రొన్మెన్స్కీలో వలెనే రైతుల పరం చెయ్యాలని ఆశని కోరిక. అవీగాక మస్తావా గురించి, ఆమె కన్న బిడ్డను గురించి సర్వం తెలుసుకోవాలని కూడా ఆశని ఉద్దేశం. ఆ బిడ్డ

జనిపోయిన మాట నిజమే అయితే ఎలా జనిపోయిందీ, అంతా తెలుసుకోవాలని ఆతని కుతూహలం.

తెల్లవాడేవరికి సానాపో వేడకున్నాడు. భవవసుంతా పాడుబడి వుంది. అక్కడక్కడ వైకిష్ణవ ఇనుపరేకు x తుపాసుగాలులకు చెదరి వున్నాయి. దాగా తుప్పుపట్టి పోయాయి. వంటయిల్లు, పశువులకాలలు పడిపోయే స్థితిలో వున్నాయి. చుట్టూ తోటమాత్రం పూర్వంకన్నా దట్టంగా పెరిగి, నిండుగా పూచి, విరివిగా కాచి చూపులకింపుగానే వుంది. అదిగో ఆ మూలనే రాను పన్నెండుసంవత్సరాల క్రితం మల్లవాతో ఆడుకుంటూ ఆ పాద వెరకాల్లే పడిపోయాడు. అప్పుడు చేతికి ఒక రేగిముల్లు బాగా గుచ్చుకొని నొప్పిచేసింది. అదిగో ఈ మూల తన మేకర్ర సోఫీయా ఆ రోజుల్లో పాతిన సీమరేగుచెట్టు ఎంతఎత్తుగా పెరిగిందో! రోద చేసుకుంటూ ఆ వైపున నది ప్రవహిస్తూవుంది. ఆ పక్కన మైదానంలో రైతుల పశువులు మేస్తూవున్నాయి.

ఆ కూలిపోతున్న యింట్లో సముద్రారు ఉంటున్నాడు; కారేజి చదువు పూర్తికాకముందే వచ్చేసినవాడు. నవ్వుముఖంతో వచ్చి నెక్లూడోకు స్వాగతం ఇచ్చాడు. చిరునవ్వు నవ్వుతూనే “రండి ఆఫీసులోకి” అంటూ పలికి లోనికి దారితీశాడు. అనుకోని మేలు ఏదో ఇస్తారు అన్నట్టు ఆశ గొలుపుతూన్న దాతని చిరునవ్వు - సముద్రారు లోనికి వెళ్లాడు. ఏవో గుసగుసలు లోపలనుంచి వినిపించాయి. నెక్లూడో ఎక్కివచ్చిన బండీవాడు కిరాయి తీసుకుని వెళ్ళిపోయాడు. అతనిబండీ గుర్రపు మెడగంటలమోత నన్నగిల్లినది. చివరకు కాసేపు నిశ్శబ్దం. తరువాత ఒక అమ్మాయి, కర్నక బాలికలు సాధారణంగా భరించే పరికిణీ తొడుక్కుంది, చెవులకు లోలకులున్నాయి—కిటికీపక్కనుంచి వెళ్ళింది. ఆమెపక్కనే ఒక మనిషికూడా వెళ్ళాడు బూట్లచప్పుడు చేసుకుంటూ.

ఆ గదిపక్కనే కూచున్నాడు నెక్లూడో తోటవైపుమాస్తూ. వసంత పవనం మెల్లగా వీచింది. మొక్కలు వాచేందుకు కొత్తగా త్రివ్విన పాచుల్లో నుంచి మట్టివాసన మోసుకొస్తున్నదా గాలి. చెవుటపట్టిన ఆతని నుదుటి మీది ముంగురులతోనూ, కిటికీప్రక్కనవున్న కాగితాలతోనూ ఆడుకుంటున్నది ఆ గాలి తరంగాలు.

అల్లంకూరూరాః నువ్వులు. వాట్లులు ఉత్తరముంటూన్న చప్పుడు లయతప్పకుండా విడిచిస్తూ ఉన్నాయి. ఒకానొక క్షణ భయభక్తి వైఖరివలె స్థిరంగా రోదచేసుకుంటూ స్థిర వ్యక్తిత్వముచే ముగ్ధుల పరిణామం.

అప్పుడు ఒక్కసారిగా నక్కజోతు చన నూర్చు యోధులలో అదే చోట, అలాగే స్త్రీలు బిల్లులు ఉత్తరమున్న చప్పుడు, వసంతవనాలు వీచి తన ముందుకులతో అడుక్కోవటం, ఇప్పుటి మోస్తరుగానే ఒక క్షణ తుదన చెవిక్రక్కుకుంచి రోద చేసుకుంటూ పరిణామం—ఇదేమిది! అనుభూతి కలిగివుండటం జ్ఞానకానికి వచ్చింది. నిజంగా తన 18 వత్సరాల యౌవనమూర్తికేనని అనుకుని ఉండవలసివచ్చింది. కాని ఆ వయస్సులో తనకు వుండిన ఆ పవిత్రత, ఉత్సాహం, భవిష్యత్తులో ఉన్నదానికాదా లక్షణ ప్రజ్వలిస్తూ వున్నట్లు ఒక చిత్రమైన అనుభూతి కలిగింది. కాని కల తెలిసోయి మెలకువ రాగానే అదంతా అసంభవం అని తోచింది. చాల విచార గ్రస్తుడైనాడు.

“మీరు భోజనం ఎప్పుడు చేస్తారు?” అని అడిగాడు సముద్ధారు వచ్చి.

“మీ యిష్టం. నాకు ఆకలిలేదు. మొదట ఊళ్ళో కాస్త తిరిగి వస్తాను.”

“ఇంట్లోకి రారూ మరి? లోపల అంతా సవ్యంగానే వుంది.”

“ఇప్పుడు కాదు. తరువాత - అయితే ఇక్కడ మెట్రినా అనే పేరు కల యువతి ఉన్నదా?” ఆమె మస్థానాకు పిచిత్రం.

“ఓహూ. ఉంది. కనీసంగా వందలకేసి అమ్మకుంటువుంటుంది. అందుకామెను నేను తరచు తిట్టి కోపించుకుంటూ ఉంటాను. కాని ఆమెది జాలికరమైన స్థితి. ముసలిదై పోయింది. మరుమన, మరుమార్లు ఉన్నారు—” అంటూ సముద్ధారు చిరునవ్వు ప్రదర్శించాడు యజమానిని సంతోష పెడుతున్నాననుకుంటూ—ఇటువంటి విషయాలలో ఆయన దృక్పథంకూడా తనలాంటిదేనని భానిస్తూ.

“ఆమె నివాసం ఎక్కడ? వెళ్ళి చూడాలనుకుంటున్నాను.”

“ఊరిచివర ఎక్కడో దూరంగా చురుగులతో కట్టిన పాక ఒకటి వుంది; దాని ఆవరణ ఆమె పాక వుంది. విమ్మలై తినుకువెడతాను అక్కడికి కావస్తే—” అంటూ సముద్రాన్ని చూడడం చేశాడు.

“అక్కలేదు. నేనే వెళ్ళి కనుక్కుకుంటాను. మీరు మాత్రం ఇక్కడి రైతులవందల్ని సమాజేతరం చేసి. నేను వాళ్ళతో మన భూమిని గురించి మాట్లాడాలి” అన్నాడు సెక్లూడో. టెన్విన్ స్మీతలనే ఇక్కడి రైతులతో కూడా ఒక బడంబడికను... వీలైతే ఆ సాయంత్రమే... వాలని అతని ఉద్దేశం.

౪

గోటుదాటి వీధిలోకి వచ్చాడు సెక్లూడో. ఆ లోలావల అమ్మాయి ఎక్కడికోపోయి తిరిగి వచ్చేస్తోంది. ఆమె కుడిచేతిలో కోడిపెట్ట ఒకటి వుంది. ఎడమచేయి విసురుగా ఊపుకుంటూ గలగల నడుస్తున్న దామె. కాని సెక్లూడును చూడగానే నడక వేగం చాలాభాగం తగ్గింది. దగ్గరకు రాగానే ఆమె అతనికి తలవంచి నమస్కారం చేసింది. తరువాత అతన్ని దాటిపోయిన తరువాత చుట్టూ నడక వేగం పూర్వంలా మెచ్చించింది.

సెక్లూడో ముందుకు సాగిపోగా బావిదగ్గర ఒక ముసలమ్మ కనిపించింది. ఆమె ఒక చింఱిరి ముతకబట్ట కట్టుకుంది. రెండు నీళ్ళబిందెలు మోసుకుపోతూవుంది. ఆమెకూడా అతన్ని చూడగానే నీళ్ళబిందెలు దించుకుని, వంగి నమస్కారం చేసింది.

బావిదాటి సెక్లూడో ఊళ్ళోకి సాగిపోయాడు. అప్పటికి పది గంటలే అయింది. అయినా ఎండవేడి తీక్షణంగా ఉంది. అప్పుడప్పుడు మాత్రం మబ్బులు వచ్చి నూర్చుకున్నాయి. కష్టమైనాయి. వీధుల్లో, అంత మరీ అసహ్యంగా లేటోయినా, పేడ కంపు తీవ్రంగా కొడుతోంది. పొలాలకు ఎరువు మోసుకు పోతోన్న బండ్లలోనుంచి వస్తున్న దా వాసన. అవీగాక ప్రతి ఇంటిముందూ, ప్రతిరోజూ పోగుచేస్తూ వచ్చిన ఎరువు కుప్పలు విరివిగా ఉన్నాయి. ఆ కుప్పల్ని కదిలించి బండ్ల కెత్తుకుంటున్నారైతులు. వారి పొదాలకు అచ్చాననం లేదు. చుట్టలు మట్టి కొట్ట కుని ఉన్నాయి. ఎరువును పొలాల్లో పోసేసి బండ్లలో కేరింతలు కొట్టంటూ కొందరు

రైతు యువకులు తిరిగి వస్తున్నారు. వారంతా ఆశ్చర్య చకితులై చూడ సాగారు. నెక్లూడోను, లావుగా కూడగొట్టుకున్న, వొక గోధుమరంగు టోపీ ధరించి, వెండి పాన్సుగల కర్ర ఉప్పుమంటూ ఈ పల్లె పీఠులలో పోతున్న ఈ కొత్త వ్యక్తి ఎవరు? స్త్రీలు వాకిలి నుమ్మాల్లో నిల్చుని కొందరు, లోపలి మెట్లాలో నిల్చుని కొందరూ ఆతనికేసి చూస్తూ పరస్పరం వింత పడుతూ ఉన్నారు.

మరికొంత దూరం సాగివచ్చాడు నెక్లూడో. ఒక యింటి ఆవరణ లోనుంచి వొక బండి వస్తోంది. దానినిండా ఎరువు దట్టించి ఉంది. మైన వొక చాప పరిచారు కూయివేయకు. బండి యెక్కితాను కూడా వెళ్ళి లన్న ఆత్మతతో వొక ఆశ్చర్య కర్రవాడు వెనుక పరిక్రమిస్తున్నాడు. వొక రైతు యువకుడు మోతులు పుచ్చుకుని ఎదుర్కొని తిన్నగా వీధిలోకి మరలించుకొస్తున్నాడు. అతనికి సాయంగా వచ్చాడు వొక ముసలి రైతు. గుండెమీది యెముకలు బయటకు వచ్చాయతనికి. మురికి చుట్టులు ధరించి ఉన్నాడతను. బండి వీధిలోనికి వచ్చేసింది; ముందుకు సాగిపోయింది. ముసలి రైతు వెనక్కు తిరిగి వచ్చేవాడు. ఆక్కడ నెక్లూడో నిల్చి వుండగా చూసి నమస్కారం చేశాడు. “మా దొరసాన్ల మేనల్లుడుగారు కామా మీరు?” అని పలుకరించాడు.

“ఔను.”

“ఓ. చుమ్మల్ని చూడ్డానికి వచ్చారా? ఎంత వయస్సు!” అన్నాడా వాచాలుడు ముందుసారి.

సమాధానం వెంటనే తోచక “ఔను; చూడ్డానికే వచ్చాను. ఎలా వుంది మీ వ్యవహారం?” అని అడిగాడు.

“మా వ్యవహారమా! ఘోరంగానే ఉంది.”

“ఎందువల్ల?” అంటూ గేటులోకి అడుగువేశాడు నెక్లూడో.

“ఘోరంగాక ఏమింది బాబూ!” అంటూ ముసలివాడు లోపలికి దారితీశాడు. గొడ్డకోసం కామాలు వేసిన పండిట్లో ఆగాడు నెక్లూడో.

“ఇంట్లో అంతా కలసి పన్నెండుగురం ఉన్నాం బాబూ! నెల అయ్యేసరికి నాలుగుబస్తాల ధాన్యం కావాలి. కొనటానికి డబ్బు ఎక్కడ

నుంచి వస్తుందీ!” అంటూ ఆ ముసలివాడు తన ముంబాన్ని చూపించాడు. వైటలు జారగా, కాళ్ళన్నీ మురికియై బద్దపూర్వీకం ఎరువుతున్నమాద కనిపించారు నెక్లూడోవ్.

“సాంతంగా ధాన్యం పండించుకోవూ చాలినంత?”

“సాంతమే?” వ్యంగ్యహాసం చేశాడా రైతు. “ముగ్గురికి సరిపోయే ధాన్యమే మా సాంతానికి పండించుకోగలగుతున్నాం. నిరుటిధాన్యం కిష్టమన పండుగవరకూ మూత్రమే సరిపోయింది.”

“ఆ తరువారే ఏం చేశావు మరి?”

“ఏం చేశాను? ఒకకొడుకుని పాలేరుగా వొప్పజేప్పేశాను. తరువాత తమ దినాణంబో జిప్సా తెచ్చుకున్నాను. అదైనా మరి మూడునెలలు వచ్చింది. ఇప్పటికీ ఆ వడ్డీ చెల్లించలేదు.

“వడ్డీ ఎంత?”

“పదిహేడు రూబుల్లు. ఈ పాడుబ్రతుకు ఎలా కడతేరాలో భగవంతుడికి తెలియాలి.”

“మీ పాకలోకి నేను రావచ్చునా?” అంటూ నెక్లూడో ముందడుగువేశాడు. ఆ యెరువుతున్నమాద కాల్చివేళ్ళ సంచుల్లోనుంచి మురికినీరు ఉబుకుతూఉంటే ఆ ముసలిరైతు ముందుగా నడిచిపోయి పాకతలుపు తెరచాడు. “రండి బాబూ!” అని ఆహ్వానించాడు. ఆ యువతులు జారివైటలు సవరించుకుని ఆత్మర్యంగా నెక్లూడోకేసి చూస్తూ ఉన్నారు. పులుకడిగిన మత్స్యంలా ఉన్న ఆ వడ్డీ అంత పరిశుభ్రమైన దుస్తులు ధరించి తమ పాకలోకి కోరి వస్తున్నాడేమిటి?

చింకిపారలేవో ధరించిన ఇద్దరు ఆడపిల్లలు పాకలోనుంచి బైటికి వచ్చారు. ఎదురుగా ఆ ద్వారంముందు నెక్లూడో బాత్రూమ్ గా వదిలి ఆ యిరువురూ పాకలో ప్రవేశించారు. ఇద్దరూ పులుకడిగిన పాక అంతా రెండుపెద్ద రాటాలు ఆక్రమించుకొని వున్నాయి పొయ్యివద్ద ఒక నరాలు వెళ్ళుకొచ్చి వున్న ముసలివ్యక్తి నిల్చుని ఉంది.

“ఇరుగో వస దొరగారు మనల్ని చూడడానికొచ్చారు” అన్నాడు ముసలిరైతు.

“దయచేయండి బాబూ!” అన్నవా ముసలమ్మ.

“మీ జీవమాత్ర ఎలా సాగుతోందో చూచామనుకున్నాను.”

“మాస్తున్నారా! ప్రాణమో కూలిపోయేసితిలో ఉంది. ఎప్పుడు కూలిపడి ఎవరు చావనున్నారో చెప్పలేం. కూలిపోవటం కంటే గట్టిగా ఉంటేను. రాజాల్లాగ ఉండొచ్చు ఇంజనలో అంటాడు మా ముసలమ్మ.”

“వంట చేస్తున్నట్టున్నావు. ఏం కూరలు చేస్తున్నావు?” నెహ్రూజీ అడిగాడు.

“కూరలా!—అన్నం, గంజి...” అంటూ ఇంకేమో చెప్పబోతూ బోనినోరు వెళ్ళిపెట్టింది ఆ ముసలమ్మ.

“వీవీ, మీ అన్నం, కూరలు ఎలా ఉంటాయో నేను చూడాలి.”

“మావి దృష్టి తగిలే వంటకాలు కాదు బాబూ—మాపించడే” అంటూ ముసలిరైతు భార్య అడ్డాపించాడు.

“మా బీదరైతుల భోజనం చూస్తారా! మొత్తానికి మంచిపట్టుదలగల దొరే! అయినా చెప్పాను కదా బాబూ! అన్నం, గంజి—పులుసుకూడా పెడుతున్నాను. ఆ యింటావిడ చేపలు తెచ్చింది. అవి నాలుగు పులుసులో వేస్తాను.”

“అంతేనా, ఇంకేం లేదా?”

“ఇంకేం కావాలి మాకు ఇంకా శ్రమం పలున్నాయి. పోయినాడా ఉన్నాయిగా!” అని ఆమె నవ్వుతూ వీధిగుమ్మంకేసి చూచింది. గుమ్మం దగ్గర అప్పుడే చాలామంది పిల్లలు, పసిపిల్లల్ని ఎత్తుకున్న ఆమ్మలక్కలు గుమికూడి వింతగా మాస్తున్నార. కొత్తవ్యక్తకేసి - బీదవాళ్ళ భోజనం చూడాలని పతూహలపడుతున్న నెహ్రూజీ వాళ్ళకొక వింతమనీలా ఉన్నాడు.

“ఇంతకూ మా బతుకు చెప్పకుండానే తెలిసిపోతున్నది లెండి” అన్నాడు రైతు. అని గుమ్మంకేసి తిరిగి “ఎందుకూ మీరంతా అక్కడ?” అని అరిచాడు.

“సరే, ఇక నేను పోయివస్తాను” అంటూ వీదో, సిగ్గుపడినవాడులా పలికాడు నెహ్రూజీ. ఆ సిగ్గుకు కారణం ఏమిటో తనకే తెలియదు.

“తమరు మా ఇంటికి దయచేసివెళ్ళండి. తప్పక వెళ్ళండి—అన్నాడు రైతు.

గుమ్మందగ్గర కూడిన జనం పక్కటెముకలను చూస్తున్నారు. నెట్లవాడో తిన్నగా వెళ్ళి పీఠిలో పడ్డాడు. ఇద్దరు పిల్లవాళ్ళు కుతూహలంగా ఆయన్ను అనుసరించి వెళ్ళుతున్నారు. వెద్దవాడు తొడుక్కన్న చొక్కా చిక్క పూడు చాలా తెల్లగా ఉండి ఉండాలి. రెండవ బాలుడు తొడుక్కన్న చొక్కా రంగు వెలిసి, అక్కడక్కడ చినిగి ఉంది.

“ఇప్పుడు మళ్ళీ ఎవరింటికి వెళ్ళుతున్నారు?” తెల్లచొక్కా అబ్బాయి ప్రశ్న వేశాడు.

“మెర్రేనా ఇంటికి. మీరేమిట ఎరుగున్నారు?”

రంగు ముసిన చొక్కా అబ్బాయి ఎందుకో పకపకా నవ్వుతూ మొదలు వెళ్ళాడు. వెద్దవాడు మాత్రం గంభీరంగా అడిగాడు: “మెర్రేనా అంటే చాలా పెద్దామె. ఆమెనా?”

“ఔం. ఆమె పెద్దదే.”

“ఆమెనా? ఊరి చివర ఉంటున్నది. మేం చూపిస్తాం పదండి— ఏంరా? ఈయనతో కూడా వెడదామా?”

“మరి గొడ్డు?”

“వాటికేం ఫరవాలేదురా!”

చిన్నవాడు అంగీకరించాడు. ముగ్గురూ ముందుకు సాగిపోయారు.

౨౩

పైద్దల సమక్షంలోకన్నా పిల్లలతో ఉన్నప్పుడే నెట్లవాడోరు హాయిగా ఉంది. రంగు వెలిసిన చొక్కా వేసుకున్న కుర్రాడు సవ్యలుమానేసి పెద్ద కుర్రాడులాగే సగౌరవంగా మాట్లాడసాగాడు.

“ఈ ఊళ్ళో మిక్కిలి బీదవాళ్ళెవరో చెప్పగలరా?” నెట్లవాడో ప్రశ్నించాడు.

“మరి బీదవాళ్ళా. మైకేల్ బీదవాడే. నైరున్, మూత్రోవ్, మూర్ఖా— మూర్ఖా చాలా బీదా” అన్నాడు పెద్దవాడు.

“అనీస్యా మాజీమిటి? అందరికన్నా శేడగులో ఉంది. ఆనాకు ఆవు కూడా లేదు. అడుక్కుంటోంది సామం!” అన్నాను చిన్నవాడు.

“ఆవు శేడగులో. అయినా వీళ్ళింకో ముక్కుకేగా ఉన్నాడు! మా యింట్లో అయిదుగురు ఉన్నారు” అని వెళ్ళి వచ్చాడి వాడు.

“అయితే మాత్రం? అనీస్యాకు మొగుడు లేడుగా!” అని చిన్నవాడు అనీస్యా పట్టాన్ని వదలలేదు.

“అనీస్యా మొగుడు చచ్చిపోయాడంటూవు మాళ్ళా వాడా అంటుంటే ఇంచుమించు, ఆమెకూ మొగుడు లేడు.”

“ఏం? ఏమైనాడామె మొగుడు?” అడిగాడు శెల్లాడో.

“ఛైదులో ఆధూరిస్తున్నాడు” అన్నాడు వెళ్ళివచ్చాడు. ఏడాదికింద భూస్వామిగారి అడవిలో రెండు చెట్లు నరికి తేమ్మకున్నాడు. అందుకోసం జైల్లో పెట్టించారు. ఆరునెల్లనుంచీ జైల్లోనే ఉంటున్నాడు. భార్య అడుక్కు తింటోంది. ముగ్గురు పిల్లలు ఉన్నారు. ఒక ముసలమ్మకూడా ఉంది. ఆమెకు ఎప్పుడూ సుస్తే” అని చిన్నబ్బాయి యావత్తు కథా చెప్పాడు.

“ఎక్కడ ఆమె ఉండేది?”

“అదిగో, ఆ ఇంట్లోనే” అంటూ తుర్రవాడు ఆ పక్కనే ఉన్న పాకవైపు వేలుపెట్టి చూపించాడు. ఒక పసి తుర్రవాడు ఆ యింట్లో జైటి గుమ్మం నుంచు...అక్కడ పాతివున్న ఒక వాసం కొడుకప్పుడుపరిపడేటో కుండా నిల్చున్నాడు.

“అయ్యో, చంటివెనక ఎక్కడికి పోయామా!” అని అతన్నూ ఒక యువతి, మలిన వస్త్రధారిణి, గబగబా పరుకెత్తుకు వచ్చింది. శెల్లాడో అచ్చటికి రాకముందే ఆమె వచ్చి పసిపాపను ఎత్తుకుని లోనికి తీసుకుపోయింది—శెల్లాడో ఆ పసిపాపకు ఏమి అపకారం చేస్తాడోనని భయపడు తున్న దానివలె.

శెల్లాడోగారి అడవిలో చెట్లు నరికినందుకు జైలుశిక్ష అనుభవిస్తున్నది ఆ యువతి భర్తే.

చివరకు మెర్రేనా నివసిస్తున్న పాక వద్దకు వచ్చారు.

“ఈమె కూడా దండ్రమే అనుభవిస్తోందా?” అని ప్రశ్నించాడు నెక్లాడో.

“మెరేనా బీదరి కాదు” అని ఆ చిన్న మగ్రాడు కచ్చితంగా చెప్పాడు, “ఆమె సారాయం అమ్ముతుంది” అన్నాడు.

మగ్రవాళ్ళను బైటనే ఉంచి నెక్లాడో లోపలికి వెళ్ళాడు. పద్నాలుగుడుగుల పొడవు నున్నదా పాక. లోపలఉన్న ఆ చిన్న మంచం పొడుగాటి మనిషి పడుకుంటే చాలగు. “ఈ మంచమిదే మస్తావా బిడ్డను కన్నది. తరువాత వ్యాధిగ్రస్తురాలైంది” అనుకున్నాడు చూసి నెక్లాడో. పాకలో చాలా భారం ఆక్రమించి ఉన్నది ఒక కేళిచుక్కం. నెక్లాడో లోనికి వచ్చిఉన్న ముసలమ్మ, పెద్ద మగుడురాలు మగ్గం పనిలోనే ఉన్నారు. లోనికి నవ్వుంటే ఎత్తులేని గుమ్మం లగిలి నెక్లాడో చూచు కట్టం చేసింది.

“ఎవరు కావాలి మీకు?” అని ముసలమ్మ పరస్పరంగా ప్రశ్ని విసిరింది. మగ్గంమీది నూలుపోగులు ఎంత శ్రమపడినా సరిపడటంలేదు. అందుచేత విసుగ్గానూ, కోపంగానూ ఉంది మనిషి. అదీగాక లైసెన్సు లేకుండా సారాయి అమ్ముకుంటున్నది కాబట్టి ఏ కొత్తమనిషి వచ్చినా భయగ్రస్తు రాలవటం సహజం.

“నేను ఈ ప్రాంతపు ఎస్టేటుకు ఆధిపతిని, నీతో మాటాడాలి.”

ముసలమ్మ ఆత్మ తేరిపార చూసింది. ఆమె ముఖ కివళిక మారింది.

“ఓహో, మా నాయకుడే! మా బాబు! నువ్వేనా? ఎవరో దారిక పోయేవాడనుకున్నాను. కోపంగా పలుకరించాను, తిప్పుయింది” అంటూ ఆస్థాయంగా ఆడరాలు పలికింది మా ముసలమ్మ.

“నీతో కాంతంగా మాటాడాలి” అంటూ నెక్లాడో అటు తలుపు కేసి చూచాడు. అక్కడ ఇద్దరు పిల్లలు, వాళ్ళవెనుక ఒక యువతి, ఆమె చంకలో నీరసించి, నెత్తురు పాలిపోయి, తుమ్మహాసం చేస్తున్న ఒకపనిపాప.

“ఏమిటి. అదేమైనా ఆలా చూస్తూ నిల్చున్నావు. ఇస్తాలే. ఏదీ ఆ కర్ర ఇలా అంటివున్నా—” అన్నది ముసలమ్మ ఆ యువతి నుద్దేశించి. “ఆ తలుపు మూసేయి” అనికూడా ఆజ్ఞాపించింది.

ఆ పిల్లలు వెళ్ళిపోయారు. చంటిబిడ్డ నెత్తురున్న యువతి బైటి అడుగువేసి, తలుపు మూసేసింది.

“ఎవరూ? అగి ఆలోచిస్తూ చూచాను. చూచానే! చూచాను! మురింగానం! ఎటువంటివారు ఎలాంటి కొరకైనా వయస్సేదా?!” అంటూ ముసలమ్మ ఒకటొచ్చి చుమ్ముకుంది. “కూర్చో, నాచూ! కూర్చో. నీ దయ్యమో అగుతున్నాను. చూస్తున్నానే. మూడు ముసలమ్మల వాణ్ణి! కన్ను సరిగా కనడక పొరపాటుగా ప్రకటించారు నాచూ! క్షమించు” అన్నది.

నెల్లూడొ పుట్టిలో కూచున్నాను. ముసలమ్మ అతని కెదురుగా నిల్చుంది—మడి అరచెయిలో చెంప ఆనించుకుని, ఎవరూ అరచేయిలో మడి మోచేయి ఆనించుకుంది.

“నీలా వయసు మళ్ళిపోయింది బాబూ! కన్నుచూచుకోవాలి కంటే వాడివి ఆ రోజుల్లో—ఇప్పుడో విరిలెటూ, చీపలూ కావాలి!”

“బోనాను - మస్టోవా భూపకంవుందా నీకు?”

“మస్టావా? భూపకం లేకేం నాచూ? అక్కూరుతులే గదా! ఎంత యేడ్చాను దానికోసం? మరచిపోతానా? పాపం చెయ్యని వాడొక్కరి ప్రపంచంలో? జాకప్రభువుకు తోపం తెప్పించనివారెవరు? యావం ఎలాంటిదో మనకు తెలియనిదెయిందీ? కాఫీ, టీ, తాగుతామేమో, ఎప్పుడో దయ్యంవచ్చి పట్టేస్తుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు దయ్యమే ఎక్కువబలం చూపిస్తుంది. అప్పుడేం చేస్తాం? నువ్వు వొడిచేకావు. అహం- నూరు మూలుగు బహుమానం ఇచ్చావు కామా! హాహ! ఆవిడేం చేసింది! చెబితే విన్నదా? నేను చెప్పినట్టు వింటే బాగుపడేది. అక్కూరుతులే నేం; నేను అపద్ధం చెప్పేదిలేను; మంచిసిల్ల కాదబ్బాయి! మంచిపోట చాకిరి పెట్టారు - శాంగివుంటేనా? అయ్యగార్ని తిట్టేం. మాంటివాన్లు పెన్వవాళ్ళు తిట్టవచ్చా? వెళ్ళగొట్టారు వాళ్ళు. మరోపోట పనికి కుదిర్చారు—అక్కడైనా బుద్ధిగలిగి వుండచ్చా? ఉహూ, ఉండలేదు.”

“ఆమెబిడ్డ యేమైంది? నీయింట్లోనే ప్రసవించింది కదా! ఆ బిడ్డ సంగతి కావాలి నాకు.”

“ఫౌండింగ్ ఆసుపత్రికి పంపించేశాను. అంతన్నా ఏం చేయనీ? ఎవరైనా అంతే చేయాలి కదా! తల్లి జబ్బుపడిఉంటే బిడ్డను శోష

డమా? పోలు, పోవణ లేకపోతే శిశువుగతి ఏం కావాలి? అందుకని బాగా ఆలోచించి ఫౌండేంగ్ ఆసుపత్రికి పంపించేశాను.”

“ఆసుపత్రిలో ఆ బిడ్డ నిజిష్టరు నందు ఎంత?”

“ఒక రిజిష్టరు నాలుగు ఇచ్చారు. కాని ఆ బిడ్డ చనిపోయిందిగా! ఆమె ఆ బిడ్డను ఆసుపత్రికి తీసుకుపోయిన వెంటనే చనిపోయింది.”

“ఆమె అంటే యెవరు?”

“అదే స్కాగోడ్నోలో ఉండే ఆమె; ఇదొక వ్యాపారం ఆమెకు— చాలా తెలివగల మనిషి. ఆమెపేరు మలినాథ. ఇప్పుడు చెబుతోందిలే. ఎలా చేసేదనుకున్నావు ఈ వ్యాపారం? వాళ్ళూ, పిళ్ళూ పిల్లల్ని తెచ్చి వొప్పగించేవారు. ముగ్గురు నలుగురు పోగయిన తర్వాత వాళ్ళను ఫౌండేంగుకు తీసుకుపోయి వొప్పజేప్పేది. అదాకా తనదగ్గరే వుంచుకుని ఆహారం ఇస్తూ పోషించేది. భలే చక్కని ఉయ్యాల ఉండేది ఆమెదగ్గర. అందులో ముగ్గురు నలుగురు పిల్లల్ని కూడా పడుకోబెట్టచ్చు. ఒకరోజుతెలుసు డీకొట్టుకోకుండా ఆ వుయ్యాలలో మంచి యేర్పాటు ఉంది. అందర్నీ ఆ వుయ్యాలలో పెట్టి తీసుకుపోవచ్చు.”

“ఊరి - చెప్ప, చెప్పు.”

“ఆమె అలాగే మస్కోవా బిడ్డనుకూడా తీసుకుపోయింది. ఒక పదిహేన రోజులు బిడ్డ ఆమె యింట్లోనే వుంది. అప్పుడే ఆ బిడ్డ జబ్బుపడింది.”

“బిడ్డ అందంగా ఉండేదేనా?”

“చాలా అందంగా ఉండేది. అలాంటి బిడ్డను నేనెక్కడా చూడలేదు. అచ్చంగా నీరూపమే.”

“ఎందుకు జబ్బుపడింది? మంచి ఆహారం ఇవ్వలేదు కామాలు!”

“అ, ఏమి ఆహారం! ఆహారం పెనుతున్నామన్న పేరేగాని— అదిగాక సొంతబిడ్డ కాకపోయిన తరువాత ఏమి క్రథ ఏడుస్తుంది. చాలా కుండా బ్రతికివుండటానికే ఏదో—మాస్కోవరకూ తీసుకుపోయిందట ఆమె. అక్కడ బిడ్డ చనిపోయింది. సర్టిఫికేట్లు సంపాదించింది—అంతా బాగానే ఉంది. ఆమె చాలా తెలివగల మనిషిలే...”

తన బిడ్డనుగురించి నెట్లాడో చేయగలిగిన భోగట్టా అంతవరకే.

వచ్చి రెండుగుమ్మాలూ మదరు కొట్టించుంటూ నెట్లాడొ బైటికి వచ్చాడు. తనతో వచ్చిన పిల్లల్నినూ అక్కడ వున్నారు. ఇంకా మరి కొంతమంది జనంకూడా మూగారు. ఇంట్లో నెట్లాడొ కొంతసేపు క్రితం చూచివున్న...చంటిబిడ్డ నెత్తుకున్న యువతరహాడా ఉంది. ఆ చంటిబిడ్డ నీరసించిన ముఖంలో ఆ కుమ్మహాసం విపులంగా వ్యాపించింది.

ఆ నవ్వు బాధానూచకమైనదని నెట్లాడొకు తెలుసు. “ఆ యువతి ఎవరు?” అని అడిగాడు.

“ఆమె అనీస్యా” అని జనాబు చెప్పాడు పెద్ద బ్రాహ్మణుడు.

“నెట్లాడొ ఆమెవైపు తిరిగాడు. “ఎలా గడుస్తోంది నీకు?”

“గడవటమా? బిచ్చమెత్తుతుంటున్నాను” అంటూ ఆమె కన్నీళ్ళు విడిచింది.

ఆమె చంక్లోని చంటిబిడ్డ ముఖమంతా విప్పి నవ్వుతున్నది. పూచిక పుడకల్లా వున్న కాళ్ళు ఊగిసలాడిస్తున్నది.

నెట్లాడొ జేబులోనుంచి ఒక పదిరూబాయి నోటు తీసి ఆమెకిచ్చాడు. నాలుగడుగులు సాగివచ్చాడో లేదో, పసిపిల్లవానితో మరో యువతి, ఒక ముసలమ్మ, మగోస్త్రీ ఆతనికి ఎదురువచ్చి, చిరు చేదరికాన్ని చెప్పవని సాయం అడిగారు. నెట్లాడొ తనదగ్గరవున్న అరవైరూబాయి అలాంటి వాళ్లందరికీ పంచిపెట్టేసి, భిన్నవదనుడై సముద్రం ఇంటికైపు సాగి పోయాడు.

సముద్రం చిరునవ్వుతో ఎదురువచ్చాడు. రైతులందరూ ఆసాయం త్రమే సమాజేశం కావన్నానని, అందుకు తగిన ఏర్పాట్లుచేశానని చెప్పాడు. తరువాత నెట్లాడొ తోటలో ఒంటరిగా తిరిగి రావాలని వెళ్ళాడు. తాను ఊళ్ళో కన్ను, విన్న విషయాలను నెమరువేసుకుంటున్నాడు.

ఇంతలో సముద్రారిగారి ఇంటి కనుక భాగమంచి ఎవరో ఇద్దరు స్త్రీల కోషఘ్నాత్ కంతస్వరాలు వినిపించాయి. మధ్య మధ్య నవ్వుముఖపు సముద్రం మాటలు కూడా వినిపిస్తున్నాయి. నెట్లాడొ విన్నాడు.

“నా కిప్పుడు వాంట్లో సత్తువేము. నా మేడలో నిలువ పట్టుకు లాగుతారెందుకూ?” అంటోంది కోపంగా సుకామె.

“ఎంతో నేపు మెచ్చుచేసింది. ఒక నానమం ఉంటేమా! ఆమె గొడ్డును ఆమెకు ఇచ్చేయండి. నో రెయిని ఏ పంపునూ, దాని పాలు కావలసిన ఇంట్లో పిల్లల్ని బాధ పెడితే మీకేమి ముగుతుందో” అంటోంది మరొకామె.

“డబ్బు చెల్లించలేకపోతే ఆ నిలువకు చాకిరి చేసే మరీ వెళ్ళు” అంటున్నాడు సముద్దారు.

నెట్లాడో తిన్నగా అటు నైపుకు వెళ్ళాను. ఒకతే కడుపుతో నున్న మనిషి. నీళ్ళాడే పొద్దులు. పోలెండు కోటు తొడుక్కుని, పంటాం జేబులో చేతులు పెట్టుకుని సమాదారు తీవిగా నిల్చున్నాడు. నెట్లాడోను చూడగానే ఆ యువకులు మాటాడడం చూసివేసి నవ్రతగా నొచ్చున్నారు. జేబులో చేతులు తీసివేసి సముద్దారు నందస్మృతిం చేశాడు.

జరిగిన వ్యవహారం ఇదీ : ఎక్సేటుకు సంబంధించిన బీళ్ళిగోనికి యీ రైతులు తమ పశువుల్ని తోలి మేపుకుంటున్నారని సముద్దారు చెప్పాడు. ఆ యువకుల తాలూకు రెండు ఆవులు బీడులో పడి మేస్తున్నాయిట. అందుచేత వాటిని బందిలి దొడ్లలోకి తోలారు.

ఒక్కొక్క ఆవును ముప్పయి గోవెక్లు (గన్యన్ నాణాలు) ఇచ్చి తోలుకెళ్ళమంటాడు సముద్దారు. లేదా రెండు గోవులు నివాణంగా చాకిరి చేయమని నిగ్గంధిస్తున్నాడు. ఆవుల్ని తామ బీడులోకి తోలలేదని, వాటం తట అవే వెళ్ళి పడ్డాయని, తమవద్ద డబ్బులేదని, ఉదయం నుంచి బందెల దొడ్లలో పేతలేక ఎండలో మడుతున్న తమ పశువుల్ని తమ కిప్పించడం, జరిమానా శిక్షలసరి అంటే తరువాతి చెల్లించుకుంటామని ఆ స్త్రీలు బ్రతిమాలుతారు.

“మీ పశువుల్ని మధ్యాహ్నం ముప్పకు దొరగారి బీడులో పడకుండా జాగ్రత్తగా కనిపెట్టుకుని ఉండండి ఎన్నిసార్లు చెప్పాను మీకు?” అన్నాడు సముద్దారు. అని ఒకసారి నెట్లాడో వైపు చూశాడు ఆయన్ను తన పక్షాన సాక్ష్యం వేసుకుంటున్నవాడు వలె.

“కాస్త చంటివాడిని సంబాళిస్తూవుంటే అవి కట్టుబిడ్డలుపోయాయి”

“జాగ్రత్తగా పనులను కాపలావుంటే ఎందుకు బోతాయి ?”

“మరి పసివాడికి పాలెవరిస్తారు, తమకవ్వరుగదా ? అయినా బీడులో పడి పూర్తిగా పాడుచేస్తే అనుకోవచ్చు. ఒక్క నిమిషం నేపు ఉన్నాయేమో బీడులో.”

“బీడులన్నీ ఇలాగే పాడైపోతూ ఉన్నాయి. గట్టిగా జరిమానాలు వసూలు చెయ్యకపోతే మాకు పనులమేత ఏమైనా మిగులుతుందా ?” అంటూ సముద్రాయ నెళ్ళాడొవేపు చూశాడు.

“అలాంటి అబద్ధాలెందుకు బాబూ ! ఇదివరకెప్పుడైనా మా గొడ్డు మీ బీడులో కనిపించాయా ?” అన్నదా కడుపుతో ఉన్నాడు.

“ఇప్పుడు కనిపించిందిగా ! జరిమానా చెల్లించు; లేక చాకిరీ చేయి.”

“సరే చాకిరీ చేస్తాను. నా ఆవును నాకు ఇప్పించివ్వండి. మేత పెట్టకుండా మాడ్చుకుండి. అంట్రంటగళ్లు ఇంటిదగ్గర నాకు కొంతి లేకుండా ఉంది. అత్తగారు సుస్తీగా పడివుంది. ఆయన తాగి పడుకుంటాడు. నేను ఒక్కదాన్ని పని అంతా సవరించుకుంటున్నాను. నాకు సత్తువ లేదు.”

ఆ యువతుల ఆవును తిరుగ ఇచ్చివేసి పంపమని నెళ్ళాడొ సముద్రాయతో చెప్పాడు. తాను మళ్ళీ తన సమస్యను గురించి ఆలోచించుకునేందుకు తోటలోనికి వెళ్ళాడు. కాని ఆలోచించేందుకేమీ అవసరం కనిపించటం లేదు.

అంతా సుస్పృహగా కనిపిస్తూనే ఉంది. అయినా ఎవ్వరూ గమనించక పోవటమే ఆశ్చర్యం. తన కొక్కడికికే పట్టినగొడవగా ఉండేమిటి ? ప్రజలు నా నా చావు చస్తున్నారు. ఈ చావుకే అలవాటు పడిపోయారు. అందుకు తగిన అలవాట్లనే అలవరచుకున్నారు. బాల మరణాలు అపరిమితంగా ఉన్నాయి. స్త్రీలు శక్తి మించిన పని చేస్తున్నారు. ముసలివాళ్ళకు చాలినంత తిండిశేదు. ఇలాంటి నికృష్ట జీవితపు బాధలు సహజం అయిపోయాయి. అవి చెప్పుకునే దాగ్ధ్యం కూడా సమసిపోయింది. ఇక పెద్దలవల్లే వారు వాళ్ళ వ్యవహారం అంతా సవ్యంగానే ఉన్నదనుకుంటున్నారు. వాళ్ళకి తిండి పెట్టవలసిన భూమిని వాళ్ళ చేతుల్లోనుంచి భూస్వాములు లాగేసు

కున్నాడు. ఇదే వాళ్ళ యీ మిక్కుటమైన దారిద్ర్యానికి ముఖ్యకారణం. ఇది అంతరికీ తోసిన నగ్నసత్యం.

పిల్లలు, ముసలివాళ్ళూ ఆపరిమితంగా చనిపోతున్నారంటే వాళ్ళకు ప్రధాన అహంకారం కాదగిన పాటు లేవాయెను. పాలెలా వస్తాయి? ధాన్యం పండించుకోవడానికి సాంత భూములు అసలే లేవు. వాళ్ళ జీవితపు ఆధారం కాదగిన భూమి వాళ్ళ సొంతంకాదు. అది భూస్వాముల సొంతం. వాళ్ళు రైతులచేతి నుంచి చేయించుకుని లాభాలు గడిస్తున్నారు. భూమి గున్నక పోతే ఈ బీదవాళ్లు బ్రతకలేరు కాని అర్ధాకలితో, ఉపవాసాలతో దున్నవలసిన వారై నాను. వారు పండించిన ధాన్యాన్ని భూస్వాములు పూయి చోట్లా అమ్ముకుని టోపీలు, చేతికర్రలు, బండ్లు, ఇంకా ఇతర విలాస వస్తువులు కొనుక్కుంటున్నారు. ఒక ఆశ్రమంలో బంధింప బడిన గుర్రాలు అక్కడ ఉన్న గడ్డి అంతా మేసిన తరువాత, మరింతో చోటునుంచి ఆహారం రాకటా తే మేతిలేక కృశించిపోవలసినవే గదా! ఈ బీదత్వముల స్థితి అలాగే ఉండ.

ఇవి చాలా భయంకరమైన స్థితి. ఇలా సాగిపోవటానికి వీలేదు. ఇది మార్పుటానికి మార్గాలు కనుక్కోవాలి. కనీసం ఇటువంటి వ్యవస్థలో పాల్గొనరాదు “అటువంటి మార్గాలు కనుక్కుంటాను” అనుకున్నాడు నెహ్రూజీ ఆ తోటలో అటూఇటూ పచ్చలు చేస్తూ. “వైష్ణానికి సభల్లో, శాసనసభల్లో, పత్రికల్లో ప్రజలదారిద్ర్యానికి కారణాలుగురించి ప్రీతచర్చలు జరుపుతూ ఉన్నాం. కాని వాళ్ళకు జీవనాధారములైన భూమున్న వాళ్ళకు ఇచ్చివేయటం మే వాళ్ళ పరిస్థితులను బాగుచేయగల ఏకైకమార్గం. దీన్ని గురించి మాత్రం ఎవ్వరమూ ఎక్కిడా ప్రసంగించము కదా!

హౌస్ జాబ్బి సిద్ధాంతాలు మాటిమాటికీ నెహ్రూజీ మనస్సుకు జ్ఞాపకం వస్తున్నాయి. ఒకప్పుడు ఆ సిద్ధాంతాలచేతి తీవ్రంగా ఆవేశితుడైనాడుతాను. కాని ఇటీవల మరచిపోవటం ఆశ్చర్యకరంగా వుంది తనకే. “ప్రపంచం ఒక్కసారి సాత్రా ఏమిటి? నీళ్లు, గాలి, సూర్యరశ్మివలె భూమిమీదా అమ్మేది కాదు; కొనేది కాదు. దానివల్ల రాగల ఫలసాయానికి అందరూ వారసులే. మనమీదే స్కీల్ తానుచేసి కట్టుబాట్లను తానే ఎందుకు సిగ్గుపడవలసి వచ్చిందో నెహ్రూజీకు ఇప్పుడు తెలిసేవచ్చింది. అప్పుడొక తప్పు టూహన్

ఉండినాడు. భూమిని తన సొంత ఆస్తిగా ఉంచుకోవలసిన అవసరము ఏమూ వుండికీ లేదు. కున్ మిన్ స్కీలో అట్టి హక్కు ఏదో కొంత తాను వుంచు కుని వచ్చాడు. అట్టి హక్కు తన కేమూత్రమూ లేదని హృదయాంతరాళంలో భ్రమిస్తూనే ఉన్నది. ఈ సారి అలాంటి తప్పు చేయకూడదు. నెహ్రూజీ ఒక విధానాన్ని ఆలోచించాడు. యావత్తు భూమినీ రైతులకు కవులకిచ్చే స్తాడు. అయితే వాళ్లు చెల్లించవలసిన కౌలువసం తాను తీసుకోడు. అది వాళ్ళదే; దాన్ని వాళ్లు శిస్తులూ, పన్నులూ చెల్లించటానికి వాళ్ళే కొంచెం కోవచ్చు. ఈ విధానం బాగున్నట్టు తోచింది నెహ్రూజీకు. భూమి తన సొంత ఆస్తిగానే ఉంటుంది; అయితే నామమాత్రంగానే. శాసన పరిషత్ లాభం ఏమీ లేదు.

నెహ్రూజీ సముద్రాలు ఇంగ్లండ్ కి వచ్చాడు. సముద్రాలు తన మామాయి మందస్మితం వెలిగిస్తూ “భోజనానికి తేస్తారా?” అని అడిగాడు. ఆలస్యమైతే తనభార్య ఆ లోలాకుల అమ్మాయి సహాయంతో యావత్తునీ వంట కాలు చల్లారి చవులు తప్పుతాయని తొందర తెలిపాడు.

ఒక తెల్లనిగుడ్డ పరచిన టేబిల్ మీద వడ్డన జరిగింది. కోడిమాంసం, బంగాళదుంపల వులుసు, మీగడ కట్టిన పెరుగు — సచ్చములుగానే ఉన్నాయి పదార్థాలు. అయితే నెహ్రూజీకు ఆకలిలేదు. తింటున్నాడేగాని రుచి, పచి గమనించే స్థితిలో లేడు. ఊరిలో కనిపించిన విషయాలు గుఱు పోతువులైనవి, ఆ దుఃఖాన్ని ఒక్కనిమిషంలో మటుమాయం చేయగలిగిన ఒక చక్కని ఆలోచన తోటలో పచ్చాల్లు చేస్తున్నప్పుడు తనకు తట్టింది. ఆ యాలోచనగురించే భోజనమప్పుడుకూడా తీవ్రంగా ఆలోచించుచుంటున్నాడు.

సముద్రాలు భార్య పెత్తనంకింద ఆ లోలాకులమ్మాయి భయం భయంగా పదార్థాలన్నీ తన్నే వడ్డిస్తోంది. సముద్రాలు పూర్వంకన్న మిక్కిలి మందస్మితాలు చిలుకుతూవున్నాడు. తనభార్య చూపిన పాకళి కైశిష్ట్య నికీ గర్వించాడు. భోజనానంతరం కొంత కష్టంమీద సముద్రాలును కూడా బెట్టి తన మనోభావాలను విడమరచి చెప్పాడు. భూమిని యావత్తు రైతులకు ఇచ్చినేయాలన్న తన తలంపును బయటపెట్టాడు. అతని ఉద్దేశాన్ని అడిగి ఈ విషయాలన్నీ తాను ఇదివరకే ఆలోచించినట్లు, నెహ్రూజీ పలుకులా

తనకు ఆనందం గొలిపినట్టూ సముద్ధారు మందహాసం చేశాడు. కాని నిజానికి అతనికేమీ అర్థమై ఉండలేదు. అందుకు కారణం నెక్లూడ్ విస్ఫుటంగా చెప్పకపోవటం కాదు. అతడు చెప్పినదాన్ని పట్టి— తానేమాత్రమూ లాభం కోరకుండా భూమిని రైతులపరం చేయబోతున్నాడు. ఇటువంటిపని ఎవరైనా చేస్తారా? పైగా రైతులు ఇవ్వోన్న కొలుభనం యావత్తూ రైతుల సమిష్టి పెట్టుబడిధనం బొతుంటుంది. మానవుడైనవాడు ఇవ్వకు పోనీచేసియైనా స్వలాభం గడించుకోవాలని కోరుతాడన్న భావం సముద్ధారు నరసరాల్లో జీర్ణించిపోయివుంది. అటువంటివాడికి నెక్లూడ్ మాటల్లో ఏదో తన కర్థం గాని నిగూఢ విషయం ఉన్నట్టు భావన కలిగింది.

“ఓహో! అదా సంగతి! ఆ సమిష్టి పెట్టుబడిలో మీరు నూటికి ఇంతా అని తీసుకుంటారన్న మాట!” అన్నాడు సముద్ధారు ఉత్సాహంగా.

“ఎచ్చే లేదు. నీకు అగం కాలేదా యేమిటి? నేను పూర్తిగా భూమిని వొదిలేసుకుంటున్నాను.”

“అలాగైతే మీకేమీ ఫలనాయం రాదుగా మరి!” ఈసారి సముద్ధారు పెదవులమీద మందస్మితం లేదు.

“బౌను, రాదు. వొడులుకుంటున్నాను.”

సముద్ధారు ఒక దీర్ఘ నిశ్వాసం విడిచాడు. కాస్త మందస్మితం చేశాడు. ఇప్పటికి అర్థం చేసుకున్నాడు. నెక్లూడ్ అందరికిమల్లే మామూలు మనిషి కాదు. అయితే అతడు అచుసరికూన్న ఈ విధానం (భూమిని రైతు పరం చేసే ఈ విధానం) ద్వారా తానేమైనా బాగుపడేందుకు మార్గం ఆలోచించటంలో పడ్డాడు. కాని అట్టి మార్గం ఏమీ గోచరించటం లేదు. విచారగ్రస్తుడైనాడు. నెక్లూడ్ విధానం అతనికేమీ నచ్చలేదు—కాని యజమానిని సంతోష పెట్టటానికి మాత్రం మందస్మితం చేస్తునే ఉన్నాడు.

సముద్ధారుకు ఏమీ అర్థంకాలేదని నెక్లూడ్ గ్రహించాడు. కనుక అతడు వెదుతుంటే ఉండమనలేదు. తరువాత అతడు కిటికీ పక్కనే కూర్చుని, కాగితాలు, కలం తీసుకున్నాడు.

మార్కాస్తమీయం అయింది. దోమలు ముసురుకుంటూ వచ్చాయి. కుడుతున్నాయి కూడాను. తను అనుసరించదలచుకున్న విధానాన్ని

మాత్రప్రాయంగా రాసుకున్నాడు. ఇంతలో సమావేశానికి సిద్ధమై వెడుతున్న రైతుల కంఠస్వనులు వినిపించాయి. రైతులను దివాణానికి పిలువనంపవద్దనీ, తానే గ్రామంలోనికి వెళ్ళి వాళ్ళను కలుసుకుంటాననీ సముద్ధారతో ఇదివరకే చెప్పి యున్నాడు. సముద్ధారు తెచ్చి యిచ్చిన తేనీరు గలగబా తాగి నెక్లూడో బయలుదేరి వెళ్ళాడు రైతుల సమావేశానికి.

2

నేక్లూడో పెద్ద యింటిముందు రైతులు సమావేశమైనారు. ఏమేమో మాటాడుకుంటూ ఉన్నారు. నెక్లూడో రాగానే అంతా నిశ్శబ్దమై పోయింది. వునమిన్ స్కీలో వలెనే ఇక్కడ కూడా అందరూ మౌనంగా నూచకంగా శిరోవేష్టనాలను తీసేశారు. ఇక్కడి రైతులు వునమిన్ స్కీలోని రైతులకన్నా బీదస్థితిలో ఉన్నారు. ఆ విషయాన్ని వాళ్ళు ధరించిన దుస్తులు, చెప్పలు లేకపోవటం చెబుతూనే ఉన్నాయి.

నెక్లూడో ప్రయత్న పూర్వకమైన ఒక చిన్ని ఉపన్యాసం ఇచ్చాడు. భూమిని యావత్తూ రైతులకే ఇచ్చినేయాలన్న తపశ్శ్రద్ధేశాన్ని వెలిబుచ్చాడు. రైతులు మానముద్ర వహించి విన్నారు. కాని వాళ్ళ ముఖాల్లో మార్పెమీ కనిపించలేదు.

“భూమిని అనుభవించే హక్కు ప్రతివాడికీ ఉంది. అని నేను నమ్ముతున్నాడు” అన్నాడు నెక్లూడో రవంత సిగ్గుపడుతూ.

“ఔను, ఆ మాట వాస్తవమే” అన్నారు చాలామంది రైతులు ఏకగ్రీవంగా.

నెక్లూడో ఇంకా చక్కగా విడమరచి చెప్పాడు. భూములన్నీ రైతులపరం చేయవడతాయి. భూములమీద వచ్చే అయివేజు, రైతులు అనుభవించ తగింది పోను మిగిలింది వారి సమిష్టి పెట్టుబడి ధనంగా ఉంటుంది. కనుక కొలురేలువారి ఇష్టప్రకారం నిర్ణయించవచ్చు.

గంభీరంగా కూచుని వింటూన్న రైతుల ముఖాలు మరింత గంభీరములై నాయి. “నువ్వు వేస్తున్న ఎత్తు మాకు అర్థమయింది లేవయ్యా! మేము

నీ మోసంలో పడేవాళ్ళం కాదులే" అని నైకి చెప్పి, ఆయన్ను కించపరచటం ఇష్టంలేనివాళ్ళులాగ చూపుకు తిప్పేసుకున్నారు.

నెక్లూడో చాలా విస్పష్టంగానే చెప్పాడు. రైతులు చాలా తెలివైన వాళ్ళు. వాళ్ళు అతన్ని అగ్ధం చేసుకోలేకపోయారు; అగ్ధం చేసుకోలేదు. సముద్రారు కెందుకు అగ్ధం కాలేదో వీళ్ళకూ అందుకే అగ్ధంకాలేదు.

ప్రతివాడూ తన స్వాధీనాన్ని చూసుకొనటం సహజం. భూస్వామి రైతనవారు రైతులను కష్టపెట్టియైనాసరే, తన లాభాన్నే చూసుకుంటూ ఉంటారన్న సత్యం తరతరాలనుంచీ అసభవసిద్ధమై ఉంది వాళ్ళకు. కాబట్టి ఒక భూస్వామి వచ్చి ఏదో ఒక కొత్త విధానాన్ని ఏకరువు పెడుతున్నాడంటే-పూర్వంకన్నా ఎక్కువ మోసం ఏదో ఉందన్నమాటే.

"ఇంతకూ కాలుధనాన్ని ఎంత నిర్ణయిస్తారు?" అని నెక్లూడో ప్రశ్న వేశాడు.

"మేం ఎలా నిర్ణయిస్తాం? అది మేం చెయ్యలేము. భూమిమీది. అధికారం మీ చేతుల్లో ఉంది" అన్నారు కొందరు ఆ గుంపులో.

"అధికారం నాదికాదు. కాలుధనాన్ని మీ సమిష్టి ఉపయోగానికే వినియోగించుకోవచ్చు."

"సమిష్టి సహకార సంఘం (కమ్యూన్) అనేదానికీ, మీరు చెప్పే దానికీ చాలా తేడా వుంది."

ఇంతలో సముద్రారు అందుకున్నాడు నవ్వుతూ.

"మీకు అగ్ధం కావటంలేదా? దొరగారు భూమిని మీకే కాలుకు ఇస్తున్నారు. ఆ కాలుధనాన్ని మీ కమ్యూన్ కు పెట్టుబడి ధనంగా మీకే మళ్ళీ ఇచ్చివేస్తున్నారు.

"బాగానే అగ్ధం అయింది. ఒక బ్యాంకు మోస్తరు అన్నమాట. ఒక నిర్మిత సమయానికి మేం డబ్బు చెల్లించాలి. అది మాకు చాలా కష్టం. మా కిష్టంలేదు. అది మా నాకేనానికే" అన్నాడొక బోసిసోటి ముసావాడు.

"దానివల్ల మాకేం లాభంలేదు. పూర్వంలాగే ఏడుస్తాం" అంటూ చాలా ఆసంతృప్తి కలిగినవారూ వినిపించాయి.

నెక్లూడో తాను చెప్పిన రీతిగా ఒక దస్తావేజు రాయినానన్నాడు. “వద్దు; అక్కర్లేదు” అంటూ చాలామంది తీవ్రంగా, నిరసన సూచకంగా పలికారు.

“ఎందుకూ ఈ దస్తావేజులూ, సంతకాలు ఇవన్నీని - మేము అజ్ఞానులం, చదువుకోలేదు. పూర్వంలాగే కష్టం చేస్తూఉంటాం—” అని ఒకరు.

“మీరు చెప్పేదంతా విచిత్రంగా ఉంది. మాకు ఒప్పువలలేదు—” అని మరొకరు.

“అంటే భూమిని మీరే కాలుకు తీసుకోటానికి నిరాకరిస్తున్నారన్నమాట!” అన్నాడు నెక్లూడో ఒక మధ్యవర్తినుచునీసిని ఉద్దేశించి - అతడొక చినిగిపోయినకోటు తొడుక్కున్నాడు. నిటూరుగా ఒక పైనికుడులా నిలుచున్నాడు, ఎడమచేత్తో టోపీ పట్టుకుని - ఒకప్పుడు యుద్ధంలో పనిచేసి వచ్చిన బాపతు.

“అంతేనండి” అన్నాడతడు. మిలిటరీ తీవి, అందులో పనిచేసినప్పుడి శాసనాలు పూర్తిగా చావలేదు అతనిలో.

“అంటే మీరు బాగా చాలినంత భూమి ఉన్నదన్నమాట—” అన్నాడు నెక్లూడో.

“శీదండి; మాకేమీ లేదు” అన్నాడా మిలిటరీ వాసనల రైతు, చేతిలో టోపీ ముందుకు ఎత్తిపట్టుకుని—అది అవసరమైనవాడికి కావలిస్తే ఇస్తానన్నట్టు సూచనగా.

“సరే, కాని నేను చెప్పినమాటలు మీరు మళ్ళీ జాగ్రత్తగా ఆలోచించుకోండి” అన్నాడు నెక్లూడో - ఆ మాటలే మరొకసారికూడా అన్నాడు ఆశ్చర్యపడుతూ.

“మేము ఏమీ ఆలోచించవక్కర్లేదు” అని నిమగ్నంగా చెప్పేకాదు బోసి నోటి ముసలిరైతు.

“నేను రేపుకూడా ఉంటాను. మీ మనసు మారితే నాకు తెలియజేయండి.”

రైతులు మరి మాటాడలేదు. కాబట్టి ఈ సమావేశంవల్ల నెక్లూడో ఆశించిన ఫలితం సిద్ధించలేదు.

ఇంటికి వెళ్ళిన తరువాత సముద్రారు అన్నాడు; “మీరు ఈ రైతు జనంతో ఏ విధమైన ఒడంబడికకూ రాజాలరు. వాళ్లు అలాంటి మొండి జాతి. మీటింగులో వచ్చి మొద్దుల్లా కూచుంటారు; అంతే. వాళ్ళను కదల్చటం బ్రహ్మతరం కాదు. అంతా భయమే; అనుమానమే - మీ సూచనలకు నిరసన తెలిపిన ఆ ముసలివాడూ, ఆ నడిమివయసువాడూ—ఇద్దరూ తెలివైనవాళ్ళే. వాళ్ళిద్దరిలో ఎవరైనా సరే మన ఆఫీసుకు వస్తే చక్కగా రాజకీయవేత్తలు లా మాటాడతారు. కాని మీటింగులో కూచున్నారంటే అలాగే మొద్దుగా రిపోతారు. ఒకటేమాట మొనటిగించి చివరదాకా ఏకీకరణ పెడుతూ ఉంటారు.”

“పోనీ, వాళ్ళలో తెలివైనవాళ్ళకు, బుద్ధిమంతుల్ని ఎవరినన్నా ఆఫీసుకు పిలిపిస్తే? జాగ్రత్తగా విషయం వాళ్ళకు అవగాహన అయ్యేలాగు చేస్తాను.”

“అలా చేయవచ్చు—” సస్మితాననుడై సముద్రారు అన్నాడు.

“రేపు పిలిపిస్తావా పోనీ?”

“ఓ, అలాగే పిలిపిస్తాను” అంటూ సముద్రారు ఇతోధిక ఉత్సాహంతో మందహాసం చేశాడు.

*

*

*

*

“వారు చెప్పేది విన్నావుగా! అందులో ఏమీ కపటం ఉన్నట్టు లేదు—” అన్నాడా నల్లనిజుట్టుగల నడిమివయసువాడు గుర్రంమీద మెల్లిగా వెడుతూ తనపక్కనే చిరిగినకోటు తొడుక్కని చురో గుర్రం మీద వస్తూన్న ముసలిరైతుతో. వాళ్ళిద్దరూ తమ చైతుల గుర్రాల్ని కొన్నింటిని తోలుకుపోతున్నారు, దొరగారి అడవిలో ఆ రాత్రి మేపుకోటానికి.

“ఊరకేనే భూమి ఇచ్చేస్తాడు. దస్తావేజుమీద దస్కతు పెట్టటమే, అంతే. ఇలాంటి వ్యవహారాలు ఇంకా కెన్నిసార్లు జరుగబోతాయి! ఉహూ, ఈ మోసాలకు లొంగేది లేదు. ఇంకా బుద్ధిరాకుండా చస్తున్నామా?” అని కనిపించకుండా ఉన్న ఒక గుర్రపుపిల్లకోసం కేకవేశాడు.

“ఎప్పుడూ దొంగబుద్ధి దాడి. పోయిందప్పుడే దొరగారి పొలం లోకి. ధాన్యపు మొక్కల్ని కొరుకుతున్న చప్పుడు అనిగో వినిపిస్తాంటే” అన్నాడు నడిమివయసువాడు.

“దస్కత్ చేయాలట! దొరగారంటున్నాడు. దస్కత్ చేయటం ఆయన గొంతులో మనం ఆహుతి కావటం! అంతేనా?”

“అంత గాకపోతే ఇంకెంత?”

తరువాతి వాళ్ళేమీ మాటాడలేదు. గుర్రాల గిట్టెల చప్పుడుమాత్రమే వినిపిస్తూ ఉంది.

అ రాత్రి దివాణంలోని ఆఫీసుగడే నెహ్రూజీకు పడకగది అయింది. ఎత్తయిన మంచం, దానిమీద తూలకాతల్పు, రెండుదిండ్లు ఉన్నాయి. తల్పుమీద ఒక యెర్రని పట్టుగుడ్డపరచివున్నది. అది సముద్రపు భాగ్య ఉపయోగింపదని నేరుగా చెప్పనవసరంలేదు. సముద్రపు వచ్చి భోజనానికి రెమ్మని బ్రతిమాలాడు. అదిలి కాలేదన్నాడు నెహ్రూజీ. పడక యేర్పాట్ల లోనూ, భోజనాదికాల విషయంలో ఆయనకు తగినట్లు చేయించలేకపోయానని క్షమాపణలు చెప్పకుని సముద్రపు వెళ్ళిపోయాడు.

రైతులు తనమాటకు అంగీకరింపకపోయినందుకు నెహ్రూజీ విచారపడలేదు. కుస్‌పెన్‌స్కీలో రైతులు తన విధానాన్ని అంగీకరించారు. అందుకు కృతజ్ఞత వెలిబుచ్చుకున్నాడు. కాని ఇక్కడివాళ్లు తన్ను అనుమానిస్తూనే ఉన్నందుకు, నెహ్రూజీ కత్తువుగానే భావిస్తున్నందుకు తృప్తిపడ్డాడు.

ఆ గదిలో ఇరగ్గా వుంది. పరిమళంగానూ లేదు. నెహ్రూజీ బైటికి వచ్చాడు. తోటలోకి పయనమైనాడు. ఆప్పు డతనికి ఆ నాటిరేయి జ్ఞాపకం వచ్చింది. పరిచారికల గది కిటికీ, ఆ వనాదా జ్ఞాపకానికి వచ్చాయి. విచిత్రమైతేనాడు. అటువంటి పూర్వస్మృతులకు తెన్నూన్న ఆ చోటునుంచి వెళ్ళిపోనికి ఇష్టంలేదు. అక్కడే గదిగడపమీద కూచున్నాడు—తోట లోని పువ్వుల సౌరభ్యాన్ని మోచి తెన్నూన్న వెచ్చని గాలిపీలుస్తూ. ఆ సమీపాన చెట్లలోనుంచి, పొదల్లోనుంచి వస్తూన్న పిట్టల కలకలరవాలకు వింటూ, ఆ కిటికీ తోటలోనికి చూస్తూ చాలాసేపు ఆలాగే కూచున్నాడు. సముద్రపు గదిలో దీపం ఆరిపోయింది. అటు తూర్పువైపు, పొగాకుబేరనుల ఆవల చంద్రోదయకాంతులు కనిపించసాగాయి. క్రమశః ఆ పడిపోయిన

భవనం, ఆ నోట వెన్నెలవెలుగులో సుస్పష్టంగా కానవస్తున్నాయి. ఒక పెద్ద నల్లని మేఘం మూడువంతుల ఆకాశాన్ని కప్పేసింది. ఉరుములు వినవస్తున్నాయి. పిట్టల రోదలు అణగిపోయినవి. నదిలో అలలచప్పుడు, అచ్చటి బాతుల అరుపులు మాత్రం వినిపిస్తున్నాయి. చురికొలత నేపటికి మామూలు కన్న ముందుగానే కోడవాయటం ఆరంభించింది. అలా ముందుగా కోడి కూస్తే ఆ రాత్రి చాల అహోహళిరంగా ఉండగలదని జననాక్యం. నెమ్మొడోకు మామూలుకన్న ఎక్కువ అహోహళిరంగానే ఉంది; సౌఖ్యవంతంగా, సంతోష కరంగానూ ఉంది. ఇచ్చటనే ఆతడు తన బాల్యంలో ఒక అత్యంత సౌఖ్యవంతమైన వసంతం గడిపాడు. ఈ పూర్వస్మృతి అతన్ని చుట్టూ ఆ చీకటిచింతలు లేని బాల్యావస్థలోనికి గొనిపోయిందేమో! ఆక్షణంలో, ఆయన పూర్వ భావనా ప్రపంచంలో తన జీవితంలోని అత్యంత సౌఖ్యమయక్షణాలు అనేకామాలూ ననిపించింది. పదునాలుగేళ్ళ మయస్పష్టం తనకు సత్యపథము చూపెట్టకలసిందని భావంతుని ప్రార్థించిన నాటి న్నితీ భూపకం వచ్చింది. ఇప్పుడూ అలాగే అనుభవిస్తున్నాడు. బాల్యంలో మోకప్పుడు తిట్ల ఓడిలో కూచుని “నేనిక ఎప్పుడూ తిప్పులు చెయ్యను. నీకు కష్టం కలిగిందను” అని వాదనం చేసి ఏడ్చినప్పటి న్నితీ భూపకం వచ్చింది; ఇప్పుడూ అలాగే అనుభవిస్తున్నాడు. తనూ నికొలెంకా ఇర్ టెన్ యా కలిసి పరస్పరం సహాయం చేసుకుంటూ, తోటివాళ్ళకు సౌఖ్యం చేకూరుస్తూ నీటిజీవితం గడుపుతూ ఉన్నామని ప్రతిన చేసుకున్న నాటి అనుభవమే ఇప్పుడూ కలుగుతున్నట్లుంది.

ఆ నాడు తానా పల్లెలో చూచిన విషయాన్ని భూపకం వచ్చాయి. పిల్లలుగల ఆ యువతిభర్త, పాపం, దొరగారి (అంటే తన) అడవిలో చెట్టు నరికినందుకు జైల్లో మగ్గుతూవుండటం—పిల్లల్ని పోషించలేక ఫౌండ్రీంగ్ ఆన పక్షిక పంపించివేసే ఈ బీసవాళ్ళ దుస్థితి—తిట్ల చింతలూనీరూపు నవ్వులు చిలుకుతూవున్న ఆ పసిబిడ్డ ఆకలి—ఇంట్లో చాకిరి అంతా తానే చేయవలసి వచ్చిన ఆ గడ్డిబీ శ్రీ—ఈ దుర్దశా చిహ్నాలు యువత్వా స్మృతికి వచ్చాయి. జైళ్ళు, సంకెళ్ళు, కారాగారాలలోని ఆ దుర్వాసన, కళ్ళిలము భావించుకున్నాడు. వెంటనే తానూ, తదితర భోగలాలసులూ పట్నాల్లో గడుపుతూవుండే భోగజీవితాలను స్మరించాడు.

చూడబింబం ఆకాశాన ఎక్కివచ్చింది. పొగాకు బారసుల నీడలు పడుతున్నాయి. పడిపోతూన్న గోడలు తెల్లగా మెరుస్తున్నాయి. ఈ

వెన్నెలవెనుగున వృధానాస్తానా అన్నట్లు నైతికోపిష్ఠ సంతా ఆరంభించిని మళ్ళీ.

నెల్లాడో జీవితంలో అడుగుపెట్టబోయేముందు ఆ నాడు కునమిన్ స్కీ తోటలో కూచుని భవిష్యత్తు గురించి ఆలోచించుకున్న విషయం స్ఫురణకు వచ్చింది. అప్పుడు ఎన్నో సమస్యలు పొడనూపినవి. వాటిన్నింటినీ ఎలా పరిష్కరించవలెనో సరిగా అర్థంగాక, చాలా తీక్షణత పడ్డాడప్పుడు. అవే సమస్యలను మళ్ళీ ఇప్పుడు తలచుకుంటే ఆ నాటివలె కష్టపరచులుగా లేనే లేవు. అతి సులభమైనవిగా ఉన్నాయి. కారణం ఏమిటి? ఆ నాడు ప్రతి విషయాన్నీ... ఫలితం తినకు ఎలాగ ఉండబోతుందో అనే దృష్టితో ఆలోచించేవాడు. ఇప్పుడా దృష్టి కాదు; తను ఏమి చేసితీరాలి అనే దృష్టితో ఆలోచిస్తున్నాడు. ఇంకా విచిత్రం ఏమిటంటే—ఈ మేలుకొరకు ఏమీ చెయ్యాలో అనే దృష్టి ఇప్పుడే లేదు. ఇతల్ల మేలుకొరకు చెయ్యాల్సిన పనేమిటి అనే ఆలోచనే. మస్తావాను విడిచిపెట్టకూడదు. ఆ మేలు యావ జ్ఞీవం సహాయంచేస్తూ, పూర్వం తానామెపట్ల ఆచరించిన దోషానికి పరిహార ఇచ్చుకోవలసిందే. న్యాయవిచారణ, శిక్ష—ఈ సమస్యల్ని గురించి తీవ్రంగా ఆలోచించి, అవసరమైతే పుస్తకాలు చదివి, వొక స్థిరమైన ఆభిప్రాయానికి రావాలని ఆతనికోరిక. ఇంతవరకు అవి సక్రమంగా జీవని మాత్రం ఆతనికి తెలుసు. ఆ సమస్యల్ని గురించి పరిశోధించినందువల్ల ఫలితం ఏమగునో తెలియదుగాని—తానా పరిశోధన జరిపితిరాలి. ఈ నిశ్చయం అతనికి ఆనందాన్ని కలిగించింది.

నల్లచేగుం ఆకాశం అంతా వ్యాపించి ది తీవ్రంగా ఉరుముతోంది. మెరుపులు మెరిసినప్పుడల్లా ఆ భూభీష్మం, పడిపోయిన గోడలూ తరుక్కు మంటున్నాయి. పిట్టలరొదలు ఆగిపోయాయి. చెట్లయాకులకు గలగల లాడిస్తూ గాలి తరగలు వీచి, నెల్లాడో ముంగురులతో ఆడుకుంటున్నాయి. ఒక్కొక్క చిరుకే పడుతోంది. క్రమేణా వర్షం పెద్దది అయింది. ఇంటి కప్పుమీద చిరుకుల టపటపలు! ఒక్క పెద్దమెరుపు! అకస్మాత్తుగా ఏవో పెద్ద భయంకరమైన చప్పుడు వైచించి ఆకాశం విరిగిపక్కలు! నెల్లాడో లోనికి వెళ్లాడు.

“మానవజీవితగాధ ! ఇదంతా నాకేమీ అగ్గంకాదు. నా మేనత్తలు ఏం చేశారు ? నేను బ్రతికివుండగానే నికొలెంకా ఇంకా టెన్ గేమ్ ఎండుకు చనిపోవాలి ? మస్లావా బ్రతుకేమిటి ? నాయీ పిచ్చి అంతా యేమిటి ? ఆ యుద్ధం, ఆ తిరువాలి హద్దు, పద్దుచేసి నా జీవితం—ఏమిటి ఇదంతా. దీన్ని అర్థం చేసుకోవాలంటే భగవంతుని ఇచ్చిన అర్థంచేసుకోవాలి. అది నా శక్తికి మించిన పని. నా అంతరాత్మలో ధ్వనించే ఆయన ఇచ్చిన నెరవేర్పుటమే నా శక్తికి చాలిన పని. ఆదేమిటో మాత్రం నాకు స్పష్టంగా తెలుసు. అది నెరవేరుస్తూ ఉన్నప్పుడే నాకు శాంతి, స్థిరత.”

ధారాపాతంగా కురుస్తున్నది వర్షం. ఇంటికప్పుమీదినుంచి వర్షపు నీటిధార గొట్టంనుండి క్రిందతొట్టిలో పడుతోంది. మెరుపులు తగ్గాయి. నెహ్రూజీ మంచంమీద పడుకున్నాడు, నల్లులన్నాయేమోనని అనుమానిస్తూ.

“ఎవరై నాసరే, తాను యజమాన్ని కాదు, సేవకుణ్ణి అనుకుంటే ?” ఈ ఆలోచన నెహ్రూజీకు ఆనందాన్ని ఇచ్చింది.

దీపం ఆగ్ని కాసేపు పడుకున్నాడో లేదో, నల్లులు కుట్టడం సాగించాయి.

“భూమి యావత్తు రైతులకు వొప్పగించేసి వెదతాను సైబీరియాకు—ఈగలు, దోమలు, నల్లులు, మురికి ! అయితేయేం ? అలాగే జరుగవలసివుంటే అంతా సహిస్తాను” కాని ఎంత స్థిరమైన సంకల్పమైనా సహించలేకపోయాడు. లేచి కిటికీలో కూచుని విచ్చిపోతున్న మేఘాలకేసి, మేఘాల్లానుంచి తొలగి వస్తూన్న చంద్రునికేసి చూస్తున్నాడు.

తెల్లెవారుగూమున కాస్త నిద్రపట్టింది. కాబట్టి చాలా ఆలస్యంగా లేచాడు. అప్పటికే ఏడుగురు రైతులు వచ్చారు. సముద్ధారు కబురు చేశాడు వాళ్ళను. కర్రలు పాతించి వాటిమీద చక్కలువేసి కూచోటానికి బెంచీలుగా ఏర్పాటు చేశాడు. ఒక కుర్చీ—టేబిల్ వేశాడు. ఆతిథ్యంమీద... దొరగారు వచ్చేంతవరకూ వాళ్లు నిల్చుండ నవసరంలేదని వొప్పించి కూచోబెట్టాడు. మొదట ఎంత బ్రతిమాలినా ఆ మిలిటరీలో పనిచేసిన రైతు కూచోనే

లేదు. చరిత్రాన్ని బిక్ యోధుడు దహనక్రియలు జరుగుతున్నప్పుడు మిగిలిన యోధులంతా నిల్చుండే తీరున చీలలో టోపీ పట్టుకుని నిటారుగా నిల్చున్నాడు. వచ్చిన వారిలో చాలా మర్యాదస్తుడులా కనిపిస్తున్న ఒక పెద్దరైతు ఉన్నాడు. వికాలమైన వక్షం, ఉంగరాలు తిరిగిపోయిన గడ్డం, నెరిసినబట్టు ఆతడు వచ్చి తిన్నగా ఆసీనుడైన తరువాత మిగతావాళ్ళు కూడా వచ్చి కూచున్నారు. చివరకు నెక్లూడో వచ్చి వాళ్ళకు ఎదురుగా కూచున్నాడు. టేబిల్ మీదికి వాలి, తాను రాసుకున్న కాగితం ముందుచుకుని, తన ఆశయాన్ని వివరించాడు.

ఎక్కువమంది లేకపోవటం చేతనో, ఎక్కువగా విషయంమీద చిత్తాన్ని కేంద్రీకరించిన కారణాన్నో-ఎందువల్లనైతేనేమి, ఈసారి ఏమూ త్రిమూ తికమక పడలేదు. ఎక్కువగా ఆ ఉంగరాలు తిరిగిన గడ్డంగల ముసలి వాణ్ణి ఉద్దేశించి ప్రశంగించాడు—ఆతని ఒప్పుదలనో, నిరాశరణనో ఆకిస్తూ, ఆ ముసలివాడు తన్ను బాగా అర్థం చేసుకోగలడని అనుకోవటంలో నెక్లూడో పొరపాటు పడ్డాడనే చెప్పాలి. నెక్లూడో మాటల్ని ఆతడు చాలా కష్టం మీదే అర్థం చేసుకోగలిగాడు. నెక్లూడో వాక్యాల్ని మళ్ళీ మిగిలిన రైతులు వాళ్ళ భావలో తిరిగి చెప్పినమీదే అవగాహన చేసుకోగలుగుతున్నాడు. ఇంకా గడ్డం మొలవని ఒక యువకుడు ఆ ముసలివాని ప్రక్కనే కూచుని ఉన్నాడు, అతనికి ఒక కన్ను గుడ్డి. అతడొక తాపీపనివాడని నెక్లూడో తరువాతి తెలుసుకున్నాడు. ఆ యువకుడే మిగిలినవారికన్న బాగా అర్థం చేసుకోగలిగాడు. ఆతడు నెక్లూడో మాటల్ని జాగ్రత్తగా విని, మళ్ళీ వాటిని తన భావలో తెలియజెపుతూ ఉండేవాడు. గడ్డం, మీసాలు పూర్తిగా నెరిసి పోయిన ఒక ముసలిరైతు కూడా బాగానే అర్థం చేసుకున్నాడు; మధ్య మధ్య కాస్త హాస్యరసం వొలికించే వ్యాఖ్యానం విసురుతూ అర్థహాతున్న వాడువలెనే కనిపించాడు. మిలిటరీలో పనిచేసే వచ్చిన ఆ నడిమి వయసు రైతు కూడా కొంతవరకు అర్థం చేసుకుంటున్నట్టే కనిపించాడు. అయితే మధ్య మధ్య అర్థంలేని మిలిటరీ భావ మాటాడుతున్నాడు. వొక్క పొడ గరియైన వ్యక్తి మాత్రం నిశితమైన శ్రద్ధతో వింటున్నాడు. తెల్లని పరిశుభ్రమైన దుస్తులు ధరించాడు. కొంచెం విలంపగల చెప్పలు తొడిగాడు. కొంచెం పొటి గడ్డం; పొడుగైన ముక్కు; గంభీర కంఠస్వరం; అవసరమని తోచినప్పుడు మాత్రమే మితంగా మాటాడుతున్నాడు. లోగడ దినం మీటింగులో

కచ్చితంగా నిరాశరణ తెలిసిన ఆ పండ్లులేని ముసలిరైతు; మరొక ముసలి వాడు—ఈ ఇద్దరూ ఈసారి ఎస్కవగా మాటాడలేదు. జాగ్రత్తగానే విన్నారు.

సొంత భూ ఆస్తి అంటూ ఉండటం అనే సమస్యమైన తన అభిప్రాయాల్ని మొదట వివరించాడు నెల్లూడో. “భూ ఆస్తి కొంటిగిరిగాని, అమృతగిరిగాని కాదు. కొనతిగిరి, అమృతగిరి అయినట్లయితే వొక్క ఆసామి సర్వం కొనేస్తాడు; ఇక భూమి తేనివాళ్ళే గర్దరనుంచి తన యిష్టం వచ్చినదల్లా దోచివేయ గలుగుతాడు.”

“ఆ మాట నిజమే” అన్నాడు పొడుగాటి ముక్కుగల పొడగరి.

“ఔను, అంతే” అన్నాడు మిలిటరీ రైతు.

“వొక అమృత తన ఆవుకోసం పొలంలో గడ్డికోస్తుంది; తీసికెళ్ళి జైల్లో బంధించేస్తారు” అన్నాడు మీసాలు, గడ్డం నెరిసిపోయిన ముసలిరైతు.

“మాకు ఉన్న కాస్త సొంత పొలం నాంజుగమడ దూరాన ఎక్కడో ఉంది. మరింత పొలం కాలుకు తీసుకు పనిచేద్దామంటే గిట్టుబాటుకాదు. కాళ్ళు విపరీతంగా పెరిగిపోయాయి. కామండు నెత్తురు పీల్చేస్తాడు. యిది నికృష్టమైన బానిసత్వం” అన్నాడు పళ్ళూడిపోయిన బోసికోటి రైతు.

“అలాగే నేనూ భావిస్తున్నాను. సొంత భూ ఆస్తి అంటూ ఉండటం పాపం అని గుర్తించాను. అందుచేతనే భూమి యావత్తు ఇచ్చివేయ బోతున్నాను” అన్నాడు నెల్లూడో.

“ఔను, బాగానే ఉంది” అన్నాడు ఉంగరాలుగా తిరిగిన గడ్డంగల రైతు—నెల్లూడో తన భూమిని కాలుకు ఇచ్చివేయ నున్నాడని అర్థం చేసుకుని.

“నేను ఇక్కడికి వచ్చింది అందుకే. భూమిని నేనే అట్టిపెట్టుకోటం నా కిష్టంలేదు. ఎలా పంచిపెట్టేయాలి అనే విషయాన్ని మనం ఆలోచించాలి.”

“రైతులకు ఇచ్చే నెయ్యటమే” అన్నాడు బోసికోటి రైతు. ఈ మాటలో వ్యంగ్యం ఏమైనా ఉందా? నెల్లూడో కొంచెం నిచలితుడైనాడు.

తన మంచి తలంపును ఈ రైతు శంకిస్తున్నాడేమోనన్న అనుమానం నెక్లూడొకు కలిగింది. కాని అతడు తన్ను తాను సంబోధించుచు అన్నాడు.

“సంతోషంగా ఇచ్చేస్తాను. ఎవరికి ఇయ్యను? ఏ పద్ధతులమీద? ఇక్కడి మీ రైతు సంఘానికి ఇవ్వనా? పక్క ఊళ్ళో రైతుల కివ్వనా?

కానేపు అంతా హాసంగా ఉన్నారు. చివరకు మిలిటరీ రైతు అన్నాడు: “ఈ ఊళ్ళో రైతులకే” అని.

“బాగానే ఉంది. ఎలా పంచిపెడతావో చెప్పు.”

“వొక్కొక్కనికి ఇన్ని ఎకరాలు అని అందరికీ సమానంగా పంచే య్యోండి” అన్నాడు తాపీపని చేసే యువకుడు.

“ఔను, అంతే. మరింకెలాగ పంచుతాం?” అన్నాడు మంటికాలు గల రైతు.

ఈ విధానం తృప్తికరంగానే ఉన్నదని అందరూ వొప్పుకున్నారు.

“అయితే దివాణంలో ఇంకా నోకర్లు ఉన్నారు. వాళ్ళకుకూడా భాగం ఇవ్వాలి—” అన్నాడు నెక్లూడొ.

“అలా వల్లకాదు” అంటూ కేచీపెట్టాడు మిలిటరీ రైతు. కాని వివేకింతుడో పొడుగుముక్కు పెద్దమనిషి అతనితో సత్కేళించలేదు. “పంచుకోటం అంటూ వస్తే అందరూ సమంగా పంచుకోవలసిందే—” సహజగంభీరమైన స్వరాన.

“అలా లాభంలేదు” అన్నాడు నెక్లూడొ. “అందరూ సమంగా పంచేసుకునేట్టుయితే—కొంతమంది పనిచేయలేని సోమరులు, చున్నటం చేతిగాని వాళ్ళూ ఉంటారు—వాళ్లు తమభాగాల్ని ధనవంతులకు అమ్మేసుకుంటారు. ఈ విధంగా మళ్ళీ భూమి ధనవంతుల చేతుల్లోకి వెళ్ళిపోతుంది. స్వయంగా గుడ్డుకునేవారి కుటుంబాలు పెరుగుతాయి; కాని వాళ్ళకు భూమి చాలకుండా పోతుంది. అప్పుడు చాలినంతభూమి లేనివాళ్ళను మళ్ళీ ధనవంతులు గుప్పెట్లో చిక్కించుకుంటారు.”

“ఔను, ఆ మాట వాస్తవం—” అన్నాడు మిలిటరీ రైతు.

“భూమి అమ్ముకోరాదని మరతు ఉండాలి. దున్నేవాడికే భాగం ఉండాలి” అన్నాడు తాపీపని చేస్తూఉండే రైతు.

“సాంతానికి చున్నదెవరో, ఇత్తుకోసం చున్నదెవరో తెలుసుకోటం కష్టం కదా !—” అన్నాడు నెట్లూడో.

“అలాంటి ఆందరూకలిసి సమిష్టిగా చున్నవని, వ్యవసాయం చేయ గల ఒకవిధానాన్ని అనుసరిద్దాం. కష్టించిన వాళ్ళకు ఫలాసాయంలో భాగం ఇవ్వచ్చు. నాగలిపట్టనివాళ్ళకు ఏమీలేదు—” అన్నాడా పొడగరి రైతు.

“అలాంటి విధానాన్ని అమలుజరుపవలసివస్తే, నాగళ్ళూ, గుర్రాలు, ఇతర వ్యవసాయపనిముట్లు, కళ్ళంలో థాన్యాన్ని కొట్టే యంత్రాలూ— ఇవన్నీ మీ సమిష్టి సాత్తుగా వుండాలి. అందుకు మీరంతా వొప్పు కోవాలి.”

“అటువంటిదానికి మా రైతులు స్రావాయండగా వొప్పుకోరు” అన్నాడు బోసికోటి రైతు.

“అస్తమానం యుద్ధాతే సాగుతాయి” అన్నాడు ఉంగరాలు తిరిగిన గడ్డంగల రైతు.

“ఇకపోతే భూసారంగురించిన ప్రశ్నకూడా ఉంది. ఒకనికి వార వంతమైన భూమి, మరొకనికి ఇసుకనేల ఎందుకు రావాలి?—” అన్నాడు నెట్లూడో.

“అటువంటిప్పుడు భూమిని చిన్న చిన్న లాట్లుగా విభజించి ప్రతి వానికీ సమానంగా ఇస్తే సరి !—” అన్నాడు తాపీపని చేసేయువకుడు.

“ఇది ఏదో ఒక్క ఎట్టేటుకు సంబంధించిన సమస్య మాత్రమే కాదు. ఇలాగే ఒకరాజ్యంలో వున్న భూమినంతా పంచవలసిందే. అలా పంచి నప్పుడు కొందరికి సాగుతగిన భూమి, మరొకొందరికి బీడునేల ఎందుకు రావాలి? అందరికీ మంచిభూమిమీదే దృష్టి వుంటుంది.”

“ఔను” అన్నాడు మిలిటరీ రైతు. మిగిలినవాళ్ళవరూ మాటాడ లేదు.

“కాబట్టి సమస్య అంతి తేలికైనదేమీ కాదు. దీన్ని గురించి మనమే కాదు; ఇంకా చాలామంది ఆలోచిస్తూనే ఉన్నారు. హెన్రీజార్జ్ అని ఒక అమెరికన్ దేశీయుడున్నాడు. ఆయన ఏమంటాడంటే—”

“ఎందుకూ మీరు యజమానులు. మీ ఇష్టంవచ్చినట్లు పంచండి. మీకు అభ్యంతరం చెప్పేదెవరు? అధికారం మీది” అన్నాడు ముసూరైతు.

నెస్లాహ్ కోంచెం తటపటాయించాడు. ఈ అడ్డమాటలు పనికి నందును తానే కాదు మిగిలినరైతులు కూడా అసంతృప్తి చెప్పడం చింతించుకు సంతోషించాడు.

“నువ్వు ఉండవయ్యా నైమన్ గారూ! వారిని చెప్పి” అన్నాడు సహజ గంభీరమైన కింతస్వరాన ఆ బాడుకు ముక్కు పెద్దదనిపి. ఆ మాటలతో నెస్లాహ్ ఉత్సాహాన్ని తెచ్చుకుని హెన్రీజాన్ Single tax systemను పివరింపసాగాడు.

“భూమి ఏ మానవుని సొంతమూ కాదు; అది భగవంతునిది” అంటూ ఆరంభించాడు.

“ఔను, ఔను” అన్నారు చాలామంది.

“భూమి సమస్తమానవుల సమిష్టి సొత్తు. దాన్ని అనుభవించటానికి అందరికీ సమానమైన హక్కు ఉంది. కాని ప్రతివారూ మంచి సారవంత భూమినే కోరుతున్నారు. అటువంటిప్పుడు భూమిని న్యాయంగా పంచటం ఎలాగంటే—మంచి భూమిని పొందినవాడు దాని విలువను భూమిలేని వానికి ఇవ్వాలి. కాని ఎవరు ఎవరికి ఎంత చెల్లించాలి? కష్టం. అదీగాక సంఘంయొక్క సమిష్టి ఆవసరాలకు ధనం కావలసి వస్తుంది. కాబట్టి మంచి భూమిని పొందినవాడు సంఘం యొక్క ఆవసరాలకు దాని విలువను చెల్లించాలి. అప్పుడు అందరికీ సమాన భాగాల వీర్చుడుతాయి మీరు భూమిని చున్న కోడలివై మంచి భూమి తీసుకున్నవారు ఎక్కువ చెల్లించండి. బాగా పండని భూములు తీసుకున్నవాళ్లు తక్కువ చెల్లించండి. భూమి చున్న కో నవసరం లేనివాళ్ళు ఏమీ చెల్లించనక్కర్లేదు. భూమిని చున్న వాళ్ళే పన్నులు అవీ కడతాయి; సంఘం యొక్క సమిష్టి ఖర్చులు భరాయిస్తారు.”

“అది న్యాయంగానే ఉంది. మంచి భూమి అనుభవించేవాళ్ళు ఎక్కువ చెల్లించాలి” అన్నాడు తాపీమేస్త్రి.

“హెన్రీజాన్ గారిది మంచి బుర్రేనయ్యా!” అన్నాడు ఉంగరాలు తిరిగిన గడ్డంగల రైతు.

“అయితే ఆ చెల్లించే సొమ్ము మా తలకు మించింది కాకుంటే సరే” అన్నాడు పొడుగుముక్కు రైతు.

“అంత ఎక్కువగా నూ ఉండకూడదు; అంత తక్కువగానూ ఉండకూడదు. ఎక్కువైతే ఇచ్చుకోలేరు; నష్టం వస్తుంది. తక్కువైతే లాభాలు ఆర్జించటం మరిగి, భూమున్న అమ్ముకోటం, కొనటం—ఒక వ్యాపారాన్ని సాగిస్తారు.”

“బ్రౌనాను, నెజమే” అన్నారు రైతులు బాగా ఆర్థం చేసుకుని.

“పాశ్రాజ్జి వీం తెలివైన మనిషి! ఎంత గొప్ప సంగతులు కనిపెట్టాడో!” అన్నాడు మెలికెలు తిరిగిపోయిన గడ్డంగల రైతు.

“అయితే నాకు కొంత భూమి కావాలనుకోండి?” అంటూ చిరు నవ్వుల సముద్ధారు అడుగుబోయాడు.

“ఒక లాటు ఉంటే తీసుకుని నున్నండి” అన్నాడు నెహ్రూజో.

“ఎందుకు బాబూ నీకు భూమి ఇంకాను? ఉన్నది చాలాదేమిటి?” అన్నాడు ముగలిరైతు.

అంతటితో సమావేశం ముగిసింది. ఈ విషయాలన్నీ ఇతర రైతులతో కూడా బాగా ఆలోచించుకుని ఒక నిశ్చయానికి రెండని నెహ్రూజో రైతులకు చెప్పాడు. వాళ్ళంతా నెహ్రూజో మాటలనల్ల కలిగిన ఆవేశంతో ఆ చోటు నుంచి కదిలిపోయారు, పెద్దగా దారి పొడుగునా మాటాడుకుంటూ.

ఆ మర్నాడు రైతులెవరు పనిలోకి వెళ్ళలేదు. నెహ్రూజో నూచించిన విధానాన్ని గురించి చెప్పించుకున్నారు. సంఘం అంతా రెండు పార్టీలుగా ఏర్పడింది. ఒక పార్టీవారు నెహ్రూజో విధానం చాలా బాగుందనీ, దాన్ని నిరభ్యంతరంగా స్వీకరించవచ్చుననీ నమ్మారు. రెండో పార్టీవారు ఆ విధానం తమకేమీ అర్థంకాక అనుమానించారు, స్వీకరించటానికి భయగ్రస్తులైవారు. దానిమీద ఒక ముసలిరైతు వచ్చి “దొరగారు” తన ఆత్మను గురించి, మెత్తాన్ని గురించి తీవ్రంగా ఆలోచించుకుని, నిర్వాణప్రాప్తికై ఈ పని తలపెట్టాడని నెహ్రూజో విషయమై చెప్పాడు. కనుకనే పానోవోలో బోలెడంత డబ్బు ఖర్చుం చేశాడని కూడా వివరించాడు. దానితో రెండో పార్టీల వారి అసమానాలు పోయాయి.

ఇదివరకెప్పుడూ నెక్లూడో పానోవో ప్రాంతాలకు ఎక్కువగా రాలేదు. అక్కడి రైతుల దౌర్భాగ్యస్థితి చూడలేను. మొన్న వచ్చి అంతా చూశాడు. ఆయన గుండె నీరయింది. అందుచేత దారిద్ర్య భూతిం ఎంత భయంకరంగా ఉంటుందో ప్రత్యక్షంగా చూశాడు. అడిగినవారికెల్లా లేవన వుండా డబ్బు ఇచ్చాడు. గతి సాలున అడవి అమ్మగా వచ్చిన డబ్బు, కున్ మిన్ స్కీలో వ్యవసాయపు పనియిట్లూ అవీ అమ్మగా వచ్చిన డబ్బు చేతిలో ఉన్నది. ధర్మాలు చేశాడు. డబ్బిస్తున్నాడని వినగానే చాలామంది, ముఖ్యంగా స్త్రీలు గుంపులు గుంపులుగావచ్చి సాయం అడిగారు. ఎవరి కియ్యాలో, ఎంత ఇవ్వాలో అతినికేమీ తెలియదు. లేనివాళ్ళు వచ్చి అనుగు తూంటే కావలసింది ఉన్నవాడు ఇవ్వకుండా ఉండటం ఎలా? ఇవ్వను పొమ్మనటం అనుభవం అయింది. అలా ఇచ్చ వచ్చినట్టు ఇవ్వటమున్నా వివేకంగా తోచలేను.

పానోవో విడిచివెళ్ళేవాడు మేనత్తల యింట్లో ఉన్న వస్తువులన్నీ పరికించి చూచాడు. ఒక ద్రావరులో ఒక ఫోటో ఉంది. అందులో తన మేనత్తలైన సోఫియా, మేరీ, తానూ, మస్టోవా వున్నారు. అప్పుడు మస్లావా ఎంత అందంగా, ఎంత పరిశుద్ధంగా, ఎంత ఆనందంగా ఉంది! ఆ ఫోటో, ఇంకా కొన్ని అక్కడ పడేవున్న వుత్తరాలు నెక్లూడో తీసు కున్నాడు. ఇకపోతే, మిగిలిన వస్తువులు, అయిల్లూ ఒక మిల్లుయజమానికి అమ్మివేశాడు. చిరునవ్వుల సముద్ధారు సిఫారసుమీది ఆ మిల్లరు కొన్నాడు. నెక్లూడోకు వచ్చిన క్రయధనం అసలు విలువలో పవోవంతు మాత్రమే.

కున్ మిన్ స్కీలో ఆస్తి అమ్మివేసినప్పుడు ఒకరికమైన మరోకైకలగ్నం అనుభవించాడు నెక్లూడో. ఇప్పుడు మాత్రం బరువుపించేసుకున్న వాడులా పోయి అనుభవించాడు. ఒక ప్రయాణికుడు కొత్తదేశాలకు కనుగొన్నప్పుడు అనుభవించే ఉత్సాహంలాంటిది పొందాడు.

౧౦

నెక్లూడో మళ్ళీ పట్నం చేరుకున్నాడు. కాని ఈ సారి పట్నం అతనికి పూర్వంలా కనిపించటంలేదు. సాయంత్రమప్పుడు రైలుదిగి, బండి యొక్క యింటికి వెళ్ళాడు. అగ్రఫేనా, కార్నీ ఇద్దరూ చాలా అలసి, అన

తృప్తి వదనాలతో ఉన్నారు. ఇద్దరియధ్య నీదో చిన్న వాగ్వాదం జరిగి నట్టుగా వుంది. నెళ్లాడో గది ఖాళీగానే వుంది. కాని లోపలికి వెళ్ళటానికి వీలేమీకూడా పెట్టాలు అడ్డుగా పడివున్నాయి. తన రావటంతో ఇంట్లో జరుగుతున్న ఒక సంచలనం ఆగిపోయింది. పల్లెటూళ్ళలో నాలుగునాళ్ళుండి అక్కడి రైతుల నిరంతర దౌర్భాగ్యన్ని, విక్లిప్త జీవితాల్ని ప్రత్యక్షంగా చూచివచ్చాడు నెళ్లాడో. ఇప్పుడాతనికి పట్టుంగోని విలాసజీవితాలవై, తానిదివరకు పట్నాల్లో గడపిన విషయలోలతవై ఒకరకమైన విరక్తి కలిగింది. మర్నాడే మరొకచోటికి నిరాడంబర ప్రదేశానికి వెళ్ళి ఒక చిన్నయిల్లు అద్దెకు తీసుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. ఈ లోగా ఇక్కడ తనకున్న వస్తువు లన్నింటినీ అగ్రఫేనా ఆమెయిష్టం నచ్చినట్టు సర్దిపెడుతుంది. తరువాత తన సోదరి వచ్చి ఇల్లు ఖాళీ చేస్తుంది.

నెళ్లాడో మర్నాటి ఉదయమే లేచాడు. జైలుకు సమీపంలో ఒక వీధిలో రెండు గదులు అద్దెకు తీసుకున్నాడు. ఏమంత సరిశుభ్రమైన ఇల్లు కాదది. తన సామాను చాలావరకు ఈ గదుల్లోకి పంపించమని కబురు చేశాడు. తనేమో వీడర్ని చూడానికి వెళ్ళాడు. రాత్రి బాగా వర్షం కురిసింది. బైట వాతావరణం శీతలంగా వుంది ఉదయంనుంచీ. చలికి వోణు కుతూ నెళ్లాడో గబగబా నడిచాడు. పల్లెటూళ్ళ దౌర్భాగ్యజీవితం— ముఖ్యంగా నీరసపు చిరునవ్వులు ఒలుకబోస్తూ, ఊయకుపోయిన కాళ్లు ఊగిసలాడిస్తూ తల్లిచంకలోనుండి తనకేసి చూస్తూ ఉండిన ఆ పసిబిడ్డ ముఖ్యంగా మాటిమాటికీ తలపుకు వస్తోంది. పల్లెరైతులు, బస్తీ వ్యాపారస్థులు—ఈ రెండు తెగలవారిమధ్యగల అంతరాన్ని గురించి ఆలోచింపసాగాడు. షాపుల ముందునుంచి వెళుతున్నాడేమో, ఆ వ్యాపారస్థుల లావుపాటి బోరలు, ఏ నాడూ ఆకలిబాధ అంటూ యెరగని మొఖాలు చూచాడు. ఇలా జీవన సంతృప్తిని వెళ్ళగ్రక్కుతున్న మొఖం ఒక్కటికూడా పల్లెరైతుల్లో అతనికి కనిపించలేదు. వస్తువుల విలువలు సరిగ్గా తెలియని అమాయక ప్రజలను మోసగించటము వీరికి ఒక ప్రముఖవ్యాపారము—తోడలు బలిసి, మెడదగ్గర నుంచి బొడ్డువరకూ గుండీల వరుసలు మెరుస్తూన్న కొటు తోడుమ్మని బండివాళ్ళు—జరిటోసీలు పెట్టుకుని దొవారికులు - రంగురంగుల అంచులు తళుక్కుచుంటూన్న గొనులు ధరించి పనికత్తెలు—సగర్వంగా కులుకుతూ— అందరూ కడుపునిండినవాళ్ళలాగే కనిపిస్తున్నారు. వీళ్ళలో కొంతమంది

బహుశః పల్లెల్లో దున్నుకుని బ్రతికేందుకు చాలివంత భూమిలేక, పన్నులుండలేక పారిపోయి బస్తీకి చేరుకున్నవాళ్లుకూడా ఉంటారు. అటువంటివాళ్లు కొంతమంది ఈ పట్నవాసపు సభలు తిరుగు ఆరుకూలంగా పనిచేసి, తమ యజమానులకువలెనే ధనం ఆర్జించుకుని తృప్తిపొందివున్నారు. మరి కొందరు బస్తీనేరినా బాగుపడలేక, పల్లెల్లో వున్నప్పటికీన్నా నికృష్టంగానే బ్రతుకు వెళ్ళిపోసుకుంటున్నారు. ఇటువంటివాళ్లు పల్లెరైతులకన్నా దయ నీయులై వున్నారు. నైదుకాలువల ప్రక్కన కూచుని చెప్పలు కుడుకున్న వాళ్లు, పాలిపోయిన ముఖాలు గల చాకలివాళ్లు, మరకలుపడిన చొక్కాలతో ఇళ్ళకు చంగులు వేస్తున్నవాళ్లు, వంటికి సరియైన అచ్చాదనలకూడా లేక పనిపాటలకోసం వెతుక్కుంటూ తిరుగుతాము పోటీలుపడి పోట్లాడు కుంటూన్న కూలివాళ్ళూ—వీరంతా అటువంటి రకానికి చెందినవాళ్ళే. రిక్షాలు లాగుతున్న వాళ్ళముఖాలు, ఇళ్ళముందు బిచ్చం ఎత్తుకుంటూ వీనంగా ఆరుస్తున్న వాళ్ళ ముఖాలు ఒక మోస్తరుగానే వున్నాయి. కాఫీ హోటళ్ళముందు బాల్లగట్టి నిల్చున్న బిచ్చగాళ్ళ ముఖాలకూడా నెక్లూడో చూచాడు. ఎత్తిన కనుబొమలతో పెదవి విరుస్తూ కాఫీహోటలు కిటికీ ముందు నిరుత్సాహంగా కూచున్నా డొకడు.

వివిధ భావశబలితమైన వ్యవయంతో నెక్లూడో గబగబా నడుస్తున్నాడు ఇంతలో వెనుకనుంచి ఒక పరిచితమైన కంఠస్వని వినిపించింది. “నెక్లూడో! నువ్వేనా?”

నెక్లూడో ఆగిపోయాడు. ఒకవిధమైన సంతోషం కలిగింది. కాని మరుక్షణమే సంతోషించవలసిన ఆవసరం ఏమీ లేదని తెలుసుకున్నాడు. “ఓ, నువ్వా! స్కోన్ బక్!”

ఆ నాడు తన మేనత్తల యింట్లో తప్పువచ్చి కలుసుకున్న స్కోన్ బక్! తరువాత ఇతనెప్పుడూ తనకు కనిపించలేదు. అప్పుల బాధ అధికం అయినప్పటికీ ఆశ్వికదశంబోనే ఉంటూ వచ్చాడనీ—నీదో—ఒక రీతిగా ధనవంతుడనిపించుకుంటూ నే వున్నాడనీ—ఈ స్కోన్ బక్ నుగురించి నెక్లూడో వింటూవచ్చాడు. ఆత్మసంతృప్తిని ప్రకటించే అతనిముఖం, ఆనందాన్ని నూచిస్తూన్న అతని కంఠస్వరం విన్నదానికి వ్యతిరేకంగా లేవు.

“నిన్నిక్కడ కలుసుకున్నందుకు ఆనందంగా ఉన్నదబ్బాయి! ఎంత ముసలాడివైపోయావప్పుడేను! నీ నడకనుబట్టి గుర్తించాను సుమీ! ఇదిగో మనిద్దరం ఈ మధ్యాహ్నం కలిసి భోంచెయ్యాలి. మాంచిహోటలు ఎక్కడుందో చెప్పు—” అంటూ సోనోబక్ రిక్షా దిగి చేరుకుని వచ్చాడు.

“నాకిప్పుడు తీరికలేదు...అయితే సువ్వు ఇక్కడి కెలా వచ్చావు” అన్నాడు నెక్లూడో, వీడిని ఎలా వొదిలించుకుందామా అని లోలోన ఆలోచిస్తూ.

“ఉద్యోగమాయ్, ఉద్యోగం! మేనేజరును తెలుసా? సమనోవ్ అనే లక్షాధికారి గారి వ్యవహారాలు చూస్తున్నానిప్పుడు. ఆయనకు యాభై నాలుగువేల ఎకరాలభూమి ఉంది—” అంటూ సగర్వంగా పలికాడు. ఆ యాస్తి అంతా తనే సంపాదించి పారేసినట్లు - ఇంకా ఇలా చెప్పాడు : “ఆయన వ్యవహారాలు బాగా సాగటంలేదు. భూమి కొలుకు ఇస్తే రైతులు దమ్మిడికూడా చెల్లించరు. 80 వేల రూబుల్సు ఆప్పు పెరిగిపోయింది. నేను వచ్చాక ఒక్కసంవత్సరంలో పరిస్థితుల్ని చక్కజేశాను. ఇదివరకున్నా ఇప్పుడు 70 శతాంశాలు అధికలాభాన్ని చేకూర్చిపెట్టాను. చూచావా మరి?”

సోనోబక్ తన ఆస్తి అంతా పాడుచేసుకుని అప్పులపాలు కాగా ఒక పెద్దమనిషి పలుకుబడివల్ల ఒక ధనవంతునివద్ద మేనేజరుగా నియమితుడై బ్రతుకు గడుపుకుంటున్నాడని నెక్లూడో వినియున్న సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. అతని స్వప్రయోజకత్వాన్ని గురించిన ప్రసంగాన్ని వింటూ “ఇతని మనస్సుకు నొప్పు కలిగించుకుండా తిన్నగా వొదిలించుకుపోవటం ఎలాగ?” అని ఆలోచిస్తున్నాడు.

“మనం ఈ మధ్యాహ్నం ఎక్కడ భోంచేద్దామంటావు?”

“నాకు తీరికలేదని చెప్పాను కాదా!” అన్నాడు నెక్లూడో చేతి గడియారం చూస్తూ.

“పోనీ, ఈ రాత్రి గుర్రపుపందేలు చూడడానికి వస్తావా?”

“రాను.”

“రద్దూ. గ్రహగారి గుర్రాలమీద నేను పండ్ల కాస్తున్నాను. అతని గుర్రాలు చాలా మంచివి; నీకు తెలుసుగా ! వస్తావు కదూ ! రాత్రి భోజనం ఇక్కరం కలిసి చేద్దాం.”

“ఉహూ, రాత్రికై నా నిన్ను కలుసుకోలేననుకుంటాను” అన్నాడు సెక్లూడో చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

“చెడ్డవాడివై నావు. ఇప్పు డెక్కడికి వెళుతున్నావో చెప్పు.”

“ఇక్కడే; ఆ సందుమలుపున స్థిరమైనది మార్చడానికి వెళుతున్నాను.”

“ఓహో, జైల్లో సుబంధం పెట్టుకున్నావుటగా ! ఖైదీల తరపున పనిచేస్తున్నావని విన్నానే. ఏమిటి ఇదంతా ? కాస్త చెప్పు.”

“నువ్వు విన్నది నిజమే కాని సంగతి యావత్తూ వీధిలో నిల్చుని చెప్పమంటావా ?”

“పోనీలే అయితే-గుర్రపుపండ్లు మార్చడానికి వస్తావు కదూ !”

“ఉహూ, రాలేను. రావటం నా కిష్టంలేదు. కోపగించుకోకేం !”

“కోసమా ? ఎంతమాట ! నువ్వు ఉండేదెక్కడ ?” అని అడుగు తూండగానే స్కోన్ బక్ ముఖకవళిక మారిపోయింది. ఆహాచనా నూచ కంఠా కనుబొమలు ముడుచుకున్నాయి. వీరొడ్డుపకిం వచ్చిన వామలా కనిపించాడూ. కాఫీచోటలు కిటికీమందు ఎత్తయిన కనుబొమలు గలిగి, వెదవి విరుస్తూ కూచున్న ఆ వ్యక్తి ముఖంలోని నిరుత్సాహమే స్కోన్ బక్ ముఖంలోకూడా సెక్లూడో చూచాడు.

“ఎంత చలిగా ఉన్న దివాళి !”

“ఔనాను,”

“అయితే వెడతాను మరి ! మొత్తానికి నిన్ను కలుసుకున్నందుకు చాలా ఆనందం అయింది” అంటూ సెక్లూడోతో కరస్పర్శచేసి, తెల్లని దంతాలు కనిపించేట్టు నవ్వుతూ రిక్వాయెక్టి వెళ్ళిపోయాడు స్కోన్ బక్.

సెక్లూడో అనుకున్నాడు : “నేనూ అలాగే జీవించాలనుకున్నాను, నవ్వులతో, ఆనందంతో.”

నెహ్రూజీ స్నేహరుగారి సమక్షంలోకి వెళ్ళాడు. మెన్ హామ్ వంశీకుల కేసును గురించి ఏకరువు పెట్టాడు స్నేహరు. “ఈ కేసు చాలా విపరీతంగా ఉంది. ఇన్ ఘారు ఫనం కాజేయ్యాలన్న తలంపుతో యజమానే భవనానికి నిప్పు అంటించియుండవచ్చును. మెన్ హామ్ వంశీకుల నేరం ఋజువు కావడం సాక్ష్యంగా ఉండవలసింది. ప్రాసిక్యూటరు పట్టుదల, మేజిస్ట్రేటు అజాగ్రత్త ఇంతవేరాయి. రాష్ట్ర న్యాయస్థానంలో గాక, ఈ కోర్టులో విచారణ జరిగేట్లయితే మెన్ హామ్ వంశీకుల విడుదల అయ్యేట్లు చేస్తానని హామీ ఇస్తున్నాను. అందుకు నేను ఫీజుకూడా తీసుకోను. ఇక థియోడోసియా మీద కేసు : చక్రవర్తికి ఆపీలు రాశాము. పీటర్సుగర్లకు మీరు వెళ్ళేట్లయితే ఆపీలుకూడా తీసుకువెళ్ళండి. స్వయంగా మీరే దాఖలుచేయండి. మీరుకూడా విన్నవించుకోండి. వాల్లేదో నాలుగు ప్రశ్నలు అడుగుతారు. అయితే ఫలితం ఏమీ వుండననుకుంటారు. ఆపీలు కమిటీలో పలుకుబడి కలవాళ్ళను కట్టుకోవాలి. అంతేన్నా మీరు చేసు కలిగింది ఏమీ ఉండ దనుకుంటాను.”

“ఒక ఉద్దేశం తెచ్చానండి...”

“ఒహో, టైపిల రొదలన్నీ ప్రవహిస్తున్న ఒక నీటి పంపులాగ తయారైనారు మీరు. చాలా బాధ్యత నెత్తిమీద నేనుకుంటున్నారు; నిర్వహించలేరేమో నుమండి!” అన్నాడు స్నేహరు మందహాసం చేస్తూ.

“ఇదొక విచిత్రమైన కేసు నుమండి!” అంటూ నెహ్రూజీ వివరాలు చెప్పాడు. ఒక పల్లెలో ఒక రైతు తన స్నేహితులతో టైపిల్ గ్రంథం చదివి చచ్చు చచ్చాడు. చచ్చి అక్కరాలు దీన్ని ఒక నేరంగా భావించి కేసు పెట్టారు. మేజిస్ట్రేటు దర్యాప్తు చేశాడు. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్ కేసు తయారు చేశాడు. విచారణ జరుగనై ఉంది” చూడండి; ఎంత ఘోరమో!” ఇది నిజమేనంటారా? అన్నాడు నెహ్రూజీ.

“ఇందులో నీకు ఆశ్చర్యం కలిగించే విషయం ఏమిటి?”

“ప్రతి అంతమున్నూ, ఒక పోలీసు ఉద్యోగి గవర్నమెంటువారి ఆజ్ఞను కిరణాధీనియటం నేను అగ్గం చేసుకోగల విషయమే. కాని పబ్లిక్

ప్రాసిక్యూటర్ ఇంటికి వెళ్ళును బనానం దులు తీసి—ఒక విద్యా వంతుడు—”

“అసలు తప్పు అంతా బుద్ధి ఉంది. స్టాక్ ప్రాసిక్యూటర్లనూ, జడ్జీలను సాధారణంగా అభ్యుదయ భావుకులని భావిస్తూ ఉంటాము. ఒకప్పుడు అలాంటివాళ్ళే అయివుండవచ్చు. కాని ఇప్పుటి తరహా నేను. ఇప్పుడు వాళ్ళు కేవలం ఉద్యోగస్తులు మాత్రమే. ప్రజలెలా ఒకటో తార్కికు వాళ్ళను పర్వదించి. జీతాలు పుచ్చుకుంటున్నారు. ఇంకా కావాల్సి కోరుతారు. వాళ్ళ ఆశయాల్ని అంతటితో సరి. ఎవరిమోదనైనా సరే కేరం బనాయిస్తారు, విచారణ చేస్తారు, శిక్షిస్తారు.”

“ఔను. కాని మరి టైటిల్ చదివినందుకు మానవుని వైచిర్యముకు ప్రవాసం ఉంటుంది శిక్షాస్మృతిలో ఎక్కడా లేదే !”

“టైటిల్ చదివి, చెప్పవలసిన రీతిగా గాక చచ్చి అప్రాయాలు భరించాడని రుజువు అయితే ప్రవాస శిక్ష ఉన్నది. ప్రజలముందు సనాతన గ్రీకు సాంప్రదాయాన్ని నిందిస్తే 196 సెక్షన్ ప్రకారం వైచిర్యముకు ప్రవాస మన్న మాటే !”

“అసంభవం !”

“పుస్తకిగా సంభవమే. నా మాటలు నమ్మండి. ఈ పెద్దమనుషులనబడే జడ్జీలతో చెయ్యూనే ఉంటాను; వాళ్ళనెప్పుడూ కృతజ్ఞతతో చూస్తూ వుంటానని. నవ్వుగాని, నేనుగాని, క్లెల్లో ఉడకుండా వున్నామంటే అది వాళ్ళ దయచేతనన్న మాటే. మన ముఖభిత్తూన్న సోర్యాలను అపహరించేసి, మనల్ని వైచిర్యం అంతర్భాగానికి పంపించి జేయటం వాళ్ళకు చాలా తేలికైన పని.”

“అలాగ న్యాయాన్ని వాళ్ళ ఇష్టప్రకారం అమలు చేయటం, అమలు చేయకపోవటం జరుపుకూ వుండే వ్యక్తులమీదే సర్వం ఆధారపడి వుండేట్టు అయితే ఈ కోర్టులూ, విచారణలూ దేనికోసం ?”

క్లిడరు పకపకా నవ్వాడు; “చాలా విచిత్రమైన ప్రశ్నలు చేస్తారు మీరు. బాగుంది, దాన్ని గురించి కూడా మనం చర్చించుకోవలసిందే. కనివారించాడు వస్తారా ? ఆనాడు పైంటింగ్, సారస్వత వేత్తలు, కళాభి

జ్ఞులు వస్తారు ఇక్కడికి. 'ఈ 'తాత్త్వ' సూత్రాన్ని ఆపట్టుకుని వెళ్ళుచు కుందాం, అప్పుడుండే" అన్నాడు. 'తాత్త్వ' సమస్యలు అన్న పదాన్ని క్యంగ్యాన్తనూనంగా వున్నారని తన దిక్ గమనం ముందు వెళ్ళాడో అడిగి ప్రశ్నలు అడిగి ఎకసే నన్ను చిహ్న మాడగా పీడకు యొక్కగాని, అతని స్నేహితుల యొక్క గాని దృక్పథం తన దృక్పథానికి భిన్నంగా వుంటుందని వెళ్ళాడో భావించాడు.

"వస్తాలిండ; రావటానికి ప్రయత్నం చేస్తాను" అన్నాడు. ఆ మాట అంటూ అందరి చెబుతున్నవాడులలా ఆ భవించాడు. నిజానికి రావటానికి కాదు; గానుండా నుండిటానే ప్రయత్నిస్తాడు. సో, నో కలం వూర్వ పరిచయాలూ తిలకా మధ్య ఇప్పుడు పెద్ద అంతరమే ఏర్పడింది. ఈ పీడకుగారి మితి బృందానికి తనకు సభ్య అంతుకన్నా పెద్ద అంతరమే వుంటుంది.

౧౨

జ్ఞులు చాలా దూరంగా వుంది. నడిచి వడిచే ఆలస్యం జోతుంది. అందుచేత దిక్ గిట్టా ఎక్కి బయలుదేరాడు వెళ్ళాడో. జిట్టావాడు నడిచయస్సులో వున్నాడు. సాధనైన యుగం. దిక్ విస్తారం వెదుతూన్నప్పుడు వాడు వెనక్కి అడిగి వెళ్ళాడోను వుద్దేశించి సుర్యుడగా పలుకుతూ దిక్ పెద్ద భవనంకేసే చూపాడు. కట్టడం పూర్తికాదేద; నిర్మాణదశలో వుంది. "చూశావా, ఎంత పెద్ద భవనం కదుతున్నారో!" అన్నాడు వాడు. ఆ కట్టడంలో తనకేవల భాగం వున్నట్లు సంగతంగా.

నిజానికి భవనం చాలా పెద్దది. అపూర్వమైన స్థాన చుట్టూ పెద్ద పెద్ద గడల్పం వాటి అంచలు కట్టి వున్నాయి. వాటిమీద పనివాళ్ళు నిల్చుని భవనం పై భాగాన్ని కడుతూ వున్నారు. కొందరు చిహ్నాలు సున్నపు తట్టలు, ఇటుకల బొట్టలు మోసుకు వస్తున్నారు. కొందరు వాటిని అందుకుని నిచ్చల మీదగా అంచలమీద మేస్త్రీలకు అందిస్తున్నారు. కొందరు నీటి బిందెలు మోసుకొస్తున్నారు. కొందరు సున్నపు కుప్పలు కలుపుతున్నారు. ఇంకా కొందరు రాళ్ళను కోరని రూపాల్లో పగులగొడుతున్నారు. మేస్త్రీ కామాల-లావుగా వున్నాడు, మంచి గుస్తులు ధరించాడు-అంచల సమీ

పంజా నిచ్చని మహాశక్తి వ్యక్తిగో బహుశక్త్యా నిర్వహించు సుకూలు కామాలు చేతులున్నాడు. ఆ పంజా వ్యక్తి కంట్రాక్టుకు కాదు! వాడి మరో రాష్ట్రంనుంచి వచ్చిన ఒక రైతు అను ప్రాంతం. మేస్త్రీ చెబుతున్న విషయాన్ని శ్రద్ధగా ఆలకిస్తున్నాడు. కట్టెపై సామానాలను వెళ్ళుకొస్తున్న బండ్లు పెద్ద గేటులోనుంచి లోనికి వెళ్ళుతున్నాయి; భాళి బండ్లు దైవకి వస్తున్నాయి.

మేస్త్రీలు, కూలీలు, కంట్రాక్టర్లు-నూవన్నాడే రెండు తన పనులలో నిమగ్నులై వున్నారు. ఆ కూలీలు భాగ్యా విశ్వరూపహా మామూలుగా నేళమ సరియైన తిండితో నూదుకొన్నవాళ్ళు. అయినా వాళ్ళంతా ఉపయోగం, చిరువ్యయ సర్వతూ తమ సర్వాంశాలలో మునిగి వ్యక్తులై వున్నారు. ఒక నిద్రాసయోగమైన వివేకానందమైన భీమం! సుసూనికి నిద్రాసయోగమైన, వివేకానందమైన ఎవరో వ్యక్తిహాసం! ఈ కూలీలను వీడించే, వోచివేసే ఒక ప్రముఖుని కోసం! ఇలా అనుకుంటూ వెళ్ళాడో అన్నాడు. “ఒక నిరర్థకమైన భీమం!” అన్నాడు.

“నిగ్గళమేం? ఎంతవూనికి? పరిదోషకుతున్నది. నిగ్గళం కాదండీ!” అన్నాడు బండివాడు.

“కాని ఆ శ్రమ యావత్తు నిరుపయోగమే.”

“నిరుపయోగం అయితే ఎందుకు చేస్తున్నారండీ! దారివల్ల కూడు దొరుకుతున్నదిగా!”

వెళ్ళాడో మాగడలేదు. రోడ్డుమీద బండిచక్రాలు చప్పుడు వాస్త్రీ అయింది. అందుచేత మాటాడినా సరిగా విచపడ్డట్టు లేదు.

జైలు ఇంకా ఎంతోదూగంతేను. రోడ్డు వెళ్ళగా ఉన్నచోట చక్రాల చప్పుడు తగ్గింది. అప్పుడు బండివాడు వెళ్ళాడో వైపు తిరిగిచూస్తూ, “ఇప్పుడు పల్లెటూళ్ళనుంచి వ్యవసాయకూలీలు, బీదరైతులు ఎంతమంది పట్నానికి వచ్చేస్తున్నారనుకున్నారు. గుంపులు గుంపులుగా వచ్చినాడు తున్నారండీ” అన్నాడు. అదేసమయాన రంసాలు, బాడిశలు పుచ్చుకుని వస్తున్నారు ఎవరుగా పనివాగు. వాళ్ళంతా పల్లెటూళ్ళనుంచి వలసవచ్చిన రైతుకూలీలేనని వారి దుస్తులే చెబుతున్నాయి.

“పూర్వంకన్నా ఎక్కువగా శస్త్రనిర్మలంగావా?”

“ఈ సంవత్సరం నుండి ఎక్కువగా వచ్చారండి. యజమానులు కూలి వాళ్లకు పురుగుణ్ణా చూస్తున్నారండి. పనిదోరుకుండా గాలా కట్టుమోపాయింది.”

“ఎందుకల్లా?”

“చాలామంది వచ్చారాయ్. అందరికీ పని ఎక్కడ దొరుకుతుందీ?”

“అంతమంది ఎందుకు రావాలి పల్లెటూర్ల వాదిలేసి?”

“పల్లెటూర్ల వీముంపండికీ పనిసాటలు లేవు. దున్నుకుందామంటే పాలందేదు.”

పుండుమీద కెలికినట్టుగా నెల్లూడో బాధపడ్డాడు. అన్ని పల్లెటూర్ల పిత్తి ఇలాగే వుందా? నెల్లూడో అంటివాడిని చాలా ప్రశ్నించాడు. ఏ వూరు నుంచి వచ్చిందీ, ఎందుకు వచ్చిందీ, వాడి పల్లెటూర్లో ఎన్ని ఎకరాలపాలం సాగు బొతున్నదీ-ఈ మొదలైన విషయాలన్నీ అడిగి తెలుసుకున్నాడు.

“మా పల్లెటూర్ మనిషికి ఎకరంభూమి చొప్పున ఉండండి. ఒక్కొక్క కుటుంబానికి వచ్చే ఫలసాగం ముగ్గురు మనుష్యులకు మాత్రమే సరి పోతుంది. నా తండ్రి, ఒక సోదరుడు ఇంటిదగ్గరేవుండి ఉన్నంతలో వ్యవసాయం చేసుకుంటున్నాను. ఇంకో సోదరుడు సైన్యంలో పనిచేస్తున్నాడు. ఇంటిదగ్గర పనిపాటలేమీ లేవటం. ఆ సోదరుడు కూడా మా స్కూలు వచ్చేద్దా మనుకుంటున్నాడు.”

“కాలుకు తీసుకోకూడదూ ఇంకా కొంతభూమిని?”

“ఎలా తీసుకుంటామండి. భూమి ఉన్ననాళ్ళు అమ్మేసుకుంటున్నారండి. వాళ్లు కాలుకు ఇచ్చారా? మా వూర్లో ఒక ప్రాంతం దేశముడు అధికారం మహా చలాయిస్తున్నాడు. ఎట్టేటుదారు భూమి అంతా లేనే కొనేకాడు. ఆయన కాలుకు ఇవ్వడు. ఆయనదే రాజ్యం ఇప్పుడక్కడ?”

“ఎవరా ప్రాంతించాడు?”

“ఆయన పేరు డ్యూఫర్. మీరు వినే ఉంటారనుకుంటా. నటులకు బిగ్గులు తయారుచేస్తాడు. భలే వ్యాపారంలెండి అది. చాలా ధనం గడించాడు. మా ఎట్టేటు దొరసానిగారి భూమి అంతా కొనేకాడు. ఇప్పుడాయన పల్లెటూర్ల విశ్వాసం. మామీద స్వాధీనం చేస్తున్నాడు. కొంతవరకు ఆయన మంచి

వాడే అనాది. ఆయనభాగ్య ఒక రష్యన్ యజమాని. కాకాని నున్నాడీ! ప్రజల్ని దోచుకోవడమే అతని పని. చాలా ఘోరం అంటే — అదిగో జైలు. వచ్చేశాం. గేటుగాకా తీసుకుపోతున్నారా? చాచ్చు రావలసిందే. అయినా తీసుకుపోతాను రండి...”

౧౩

నెక్లాడో జైలు ఆవరణలో ప్రవేశించాడు. జైల్లో మస్టర్ వా ఎటు వంటి దీనపరిస్థితులో ఉన్నాడో! మిగతా జైలంతా ఎంత నిశ్శబ్దంగా ఉన్నారో! ఈ ఆలోచనతో నెక్లాడో మనస్సు కుంగిపోయింది. నెక్లాడో మస్టర్ వాతో సం వచ్చినట్టు తెలుసుకుని, ఆమె ఆసుపత్రిలో వున్నదని చెప్పాడు జైల్. నెక్లాడో ఆసుపత్రివైపు వెళ్లాడు. అక్కడ దావానికుడు కాస్త దయాదాక్షిణ్యాలు గల వ్యక్తి. మస్టర్ వా పిల్లల వాడ్లలో ఉంటుంది, వెళ్ళమన్నాడు.

దానిలో చిన్న డాక్టరు ఎరుచైనాడు. కార్పాలిక్ ఆయనను గ్రహ్యుతున్న దతని కరీరం. “ఎందుకొచ్చారు?” అని అమర్యాదానూచకమైన కంఠస్వరంగా ఉగ్రిమాడు. ఈ డాక్టరు టైటిలరు కాస్త పనిపాటలు కిష్ట తరమైనవి కానివి వొప్పగిస్తూవుంటాడు. అందుచేత పెద్ద డాక్టర్ గా కితోనూ, జైలు అధికారులతోనూ తరచు సంఘర్షణపడుతూవుంటాడు. ఇప్పుడు వచ్చినతడు చట్టవిరుద్ధమైన కోరిక ఏమైనా వెళ్ళబెడతాడేమోనని ఊహించి, అటువంటి పప్పులేమీ తనదగ్గర సాగవన్నట్టుగా కటుత్వం చూపించాడు మొదట. “ఇక్కడెవరూ ఆడవాళ్ళు లేరు. ఇది పిల్లలవాడ” అన్నాడు.

“ఆ సంగతి నాకు తెలుసు. ఒక టైటి ఇక్కడ నన్నుగా నియమితు రాలెందని విన్నాను.”

“ఔను, ఇద్దరన్నారు అటువంటివాళ్ళు, ఎవరు కావాలి?”

“మస్టర్ వాతో నాకు దగ్గరసంబంధం వుంది. ఆమెతో కాస్త మాటాడాలి. ఆమె తరపున ఆస్పీలు దాఖలుచెయ్యటానికి పీటర్స్ బర్న్స్ వెడుతున్నాను. ఆమెకు ఇది ఇచ్చి వెడతాను. ఏమీలేదు; వొక ఖాతా మాత్రమే” అంటూ నెక్లాడో తనజేబులోనుంచి ఒక కివరు టైటి ~~...~~

“సరే అయితే” అంటూ ఆ దాష్ట్య మహోదయ నిర్మలమయమైన పేరు వలే నున్న ఒక ముసలమ్మని పిలిచింది. “అమ్మో! ఈ మర్రిగోరూమంటారా? లేక ఆ దివిగోరూమంటారా?” అన్నాడు నెల్లూడోన ఉద్దేశించి వున్నాడు.

దాష్ట్యగారి కంఠస్వరంలోని స్వరంతోగ్ని గమించి నెల్లూడోన సంతోషించాడు. “అనుగ్రహం మహోదయ ప్రవర్తన తృప్తికరంగా ఉందాండీ?” అని అడిగాడు.

“ఆమె పూర్వగత స్థల దృష్ట్యా ఇప్పుడామె చాలా బాగానే నడుచుకుంటున్నదని చెప్పాలి, తన పాపాలు పెద్దగానే చేస్తున్నది.”

ముసలివయస్సు పరిగినప్పుడు, ఆమె వెంకటేశ్వరమహాదేవి అవుతుంది. ఆమె వొక నిలకదా అవుతుంది. ఒక తెల్లని గుర్రం తలగూడ కేకలను కట్టి అంచులు వేయడం అవుతుంది. నెల్లూడోన మాడగానే ఆమె ముఖం రాగరిగిపోతుంది. ముందుకు గోరూమనిక తలగూడాయింది. ఏదో కోపపు చూపు విసిరింది. వెంటనే మాపులు చేతులు దించుకుని నెల్లూడోన వద్దకు వచ్చింది. వచ్చిందిగాని కంఠస్వరం నేను నడచుకుంటాను. కాని అప్రయత్నంగా చెయ్యాలింది; ఆమె ముఖం కింగువైతే అయింది.

తన కోపానికి క్షయించుకుని మహోదయ ప్రార్థించిన అనాటినుంచి ఆమెను నెల్లూడోన చూడలేదు. ‘నాటికంటే నుండుగది ఇప్పుడు చూడాలి’ అని అనుకున్నాడు. కాని నాటికంటేగాక భిక్షంగా వున్నదీనాడు. ఆమె ముఖం కనీసం ఒక విచిత్రత కనిపిస్తున్నది. ఒక స్థిరమైన! మితభాషిత్యం! తన యెడల శక్తులూనా? తాను పీటలన్నీ వెదురుతున్న సమాచారాన్ని చెప్పాడు. పానోవోనంబి తాను తెచ్చిన ఫోటోలన్నీ కనీసం ఆమెకు అందించాడు. “ఇది పానోవోనం వుండే ఒక పాత ఫోటో. ఆ పేక్షతో స్వీకరిస్తావని తెచ్చాను తీసుకో అన్నాడు.”

నల్లని కనురెప్పలు విప్పి అతనికేసి చూసింది. “ఎందుకీ?” అని అశ్చర్యంగా అడుగుతున్నట్లున్నది ఆమె మాపులు. మానముద్ర వహించి ఫోటో చూడండి.

“పానోవోనం మీ పినతల్లి మేలేవాడు చూపిస్తాను.”

“అలాగా!” అన్నది స్వచ్ఛందంగా మస్టావా.

“నీకు ఇక్కడ బాగుందా?”

“అఁ బాగానేవుంది.”

“కష్టంగా నేనుగదా!”

“లేదు. ఆయితే ఇక్కడ సరిపోతుంది ఇంకా బాగా అలవాటు కాలేదు.”

“మొత్తానికి అక్కడికింటే ఇక్కడ హాయిగా వుంటున్నావని సంతోషిస్తున్నాను.”

“అక్కడ అంటే?” మస్టావా ముఖం రాగరింతయైంది.

“జైల్లోకింటే.”

“ఎందువల్ల?”

“ఇక్కడ వుండేవాళ్లు మంచివాళ్ళు. అక్కడ వుండవలసినవాళ్ళ తీరు నేరుకగా!”

“అక్కడ కూడా మంచివాళ్లు చాలామంది వున్నారు.”

“మెన్షన్ వంకేశ్వరిమిది కేసు కూడా చూస్తున్నాను. పాల్లు విడుదల కావచ్చు.”

“భగవంతుడి దయవల్ల కానీయండి. ఎంత మంచి దా ముసలమ్మ!” అంటూ మస్టావా మరలపోసు చీసేసింది.

“ఇవాళ పీటర్స్ బర్లు వెడుతున్నాను. త్వరలోనే నీ కేసు ఆపేలు విచారణకు వస్తుంది. పూర్వపు శిక్ష రద్దవుతుంది.”

“రద్దు అయినా, కాకపోయినా వొకటే ఇష్టం.”

“ఇష్టం-అన్న మాటలో భావం?”

“నురి...” ఆమె ఆతని ముఖంలోకి ప్రశ్నార్థకంగా చూసింది.

ఆమె వున్నరిందిన పదం, చూచిన చూపు ఆతనికి అర్థమైనాయి. “నువ్వు ఇంకా నీ నిర్ణయానికే అంటిపెట్టుకుని ఉన్నావా? నా నిరాకరణను అంగీకరించావా?” అని అడుగుతున్నదామె. దానికి ఆతడు పలికిన జవాబు ఏమంటే—“రద్దు అయినా కాకపోయినా నీకు వొకటే నంటున్నాను.

ఎంకవల్లనో నాకు అగ్గం కావటంచేదు. నాకు మాత్రం నావ్వు విడుదల అయినా, కాకిపోయినా వొకటే కావచ్చు. నీమైనా నేను ఇదివరకు చెప్పినట్టు నేనీ తీరుతాను” అన్నాడు నిమగ్నంగా.

“మీరు అలా ఆనకండి.”

“నేవు తెలుసుకోవాలని చెబుతున్నాను.”

“ఈ విషయమై జరుగవలసిన వాదం అంతా అయింది. ఇంకా చెప్పే దేమీ లేదు” అన్నది మస్టావా అతి కష్టమైన సమస్య ఆపుకుంటూ.

అనుప్రసాదించి అరుపు వినవచ్చింది. వొక బిడ్డ బిగ్గరగా ఏడుస్తోంది.

“నే నిక వెళ్లాలనుకుంటాను” అన్నది మస్టావా వెనక్కు తిరిగి చూస్తూ.

“సరే; నేనూ వెడతాను.”

అతడు చాచిన మాస్టాన్ని చూడనట్టుగా నటించి ఆమె వెనక్కు తిరిగి వెళ్ళిపోయింది—అనుభవించిన హృదయవేగాన్ని దాచుకునేందుకు ప్రయత్నిస్తూ.

“ఆమె ఆలోచన తేలికటి? భావాలు ఎలాంటివి? ఆమె నన్ను పరీక్షిస్తోందా? నిజంగా నన్నామె క్షమించలేదా? తన ఆలోచనలను, భావాల్ని చెప్పలేకపోతున్నదా? చెప్పటానికి ఇష్టంలేదా? ఆమె హృదయం మెర్తపడిందా? కఠినత్వాన్ని తాలుస్తున్నదా?” ఇన్ని ప్రశ్నలు తోచాయి నెహ్రూదొకు. కాని ఒక్కదానికీ జవాబు దొరకలేదు. ఆమెలో ఏదో ప్రముఖమైన మార్పు వస్తున్నమాట మాత్రం నిజమే. ఈ మార్పు అతన్ని ఆమెకు మరింత సన్నిహితుణ్ణి చేస్తుంది. ఈ సన్నిహితత్వం అతనికి ఆహ్లాద కారణం అయింది.

మస్టావా తిరిగి నిల్లల వాడుగోకి వెళ్ళింది. ఎనిమిది తొమ్మిది పక్కలు ఉన్నాయక్కడ. నర్సు ఆజ్ఞానుసారం ఒక పక్కను సరిచేస్తున్నది మస్టావా. వంగి దుప్పటి సూజేస్తున్నప్పుడు కాలు జారింది. పడిపోయింది పని జరిగింది.

మెడమీద తగిలిన గాయానికి కట్ట కట్టించుకుని ఆ చేరువనే పడివున్న ఒక కుర్రవాడు పక్కన నవ్వాడు. మస్టావా కూడా ఆపుకోలేక

పెద్దగా నవ్వించి దానిలో నవ్వు జాత్యం వ్యాపించి అక్కడి పట్టణం తొ పకపకా నవ్వారు. లేజీ డాక్టరు అందుకు కోపగించుకుని ముగ్ధువాడు కాస్త మందలించింది. “దేనికా పక్షిదళం? జైలులో ఉన్నట్టుగానే ఆడుకున్నా వేమిటి? పెళ్ళి విళ్ళకు ఆహారం పట్టువరా.”

మల్లవా మరీ మాటాడలేదు. కాని తిరిగి వెళ్ళబోతూ ఆ కెందమిది గాయం గల కుర్రవాణ్ణి చూసి మరొకసారి అప్రమత్తుంగా నవ్వించి.

బింటుకిగా ఉన్న పువ్వులూ మల్లవా ఆ కవరబోలూచి ఫోటోను కొద్దిగా ఇవతలకు లాగి తడవ తడవకూ చూసుకుంటుంది ఆస్వాదుగా. నర్సు తను ఒక గదిలోనే ఉంటున్నాను. పని ఆయాక అక్కడికి పోయి ఆ మె కవరులోంచి పూర్తిగా బైటికి తీస్తుంది ఫోటోను. నిశ్చలంగా చూచి అందులోని ప్రతి అంశాన్నీ చూస్తూ చూచుంటుంది. వరండా మెట్లు, తిన వేనకాల ఉన్న పాదాలు, ఆయన మీసలైల ముఖాలు, ఆయన ముఖం, నారు ధరించి వున్న గుత్తులశీర, ముఖ్యంగా తాను, తన యక్ష్మనాకితమైన ముఖం, ముఖంలోని గోబూచులాడుతున్న ముసుగులు—అన్నీ చూసి మెచ్చుకుంటుంది. ఒకసారి అలా తిదేకిగా చూస్తూ చూచుకున్నప్పుడు వెనుక నుంచి నర్సు వచ్చింది. కాని మల్లవా గమనించలేదు.

“అనునచ్చిపోయింది కదా! ఇదెవరూ? నువ్వేనా?” అని అడిగింది ఆ లావుపాటి శరీరంగల నర్సు వంగి చూస్తూ.

మల్లవా ఆమె ముఖంలోకి చూసి నవ్వుతూ “మరికెవరు?” అన్నది.

“అది ఆరెనేనా? అక్కనున్నది అతని తల్లి కామాలేం?”

“కాదు పేనత్తి. నా బొమ్మ గుర్తుపట్టగలిగావే!”

“అప్పటికి ఇప్పుటికి చాలా మారిపోయావు. ఇది పంచవత్సరాల క్రిందటి ఫోటో అనుకుంటాను.”

“పదేమిటి? నూరు సంవత్సరాల క్రిందటిది” మల్లవా ముఖంలోని ఆనంద రేఖలు మాయమైనాయి. వివాదచ్ఛాయ అవలించిపోయింది.

“నీవు చాలా తేలికైన జీవితం నువ్వించావనుకుంటాను.”

“ఔను. తేలికైనదే. సరకంకన్నా నిశ్చలమైనది.”

“ఏం, ఎందువల్ల?”

“ఎందువల్ల! ఎనిమిది మొదలు తెల్లవారు ఝామున నాలుగింటిదాకా; ప్రతి రాత్రి అంతే.”

“ఎందుకు మార్పుకోలేదు?”

“మార్పుకో దలుచుకున్నా మార్పుకోలేం. మాటలవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటిలే” అంటూ మస్తావా చివాలున లేచింది. ఫోటోను డ్రాయరులో పెసిరివేసింది. కోపం మిక్కుటమై పొద్దువచ్చే కన్నీళ్ళు బలవంతాన ఆపు కుంటూ ఇర్రస బైటికి పోయి తలుపు దగ్గరుని మూసివేసింది.

ఫోటో చూస్తున్నంతసేపు ఆమె ఆ దినాలను స్మరించుకుంటూ ఉంది. అప్పటి సుఖాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకుంది. మళ్ళీ అతనితో పాంపగల సుఖాన్ని ఊహించుకుంది. కాని నన్ను కదిలించిన విషయాలవల్ల తన ప్రస్తుత స్థితి జ్ఞాపకం వస్తుంది. పూర్వచరిత్ర సుస్థరణకు వచ్చింది. గతజీవితపు కుష్టంతా కన్నుల గట్టున అయింది. అప్పటి నిశ్చిష్ట స్థితిని గుర్తించుకొని దైర్యం ఎప్పుడూ కలుగలే దామెను. కాని అస్పష్టంగా అనుభవిస్తూనే ఉండేది.

గత జీవితంలోని ఆ భయంకర రాత్రులు కన్నుల గట్టినట్టున్నాయి. ముఖ్యంగా ఒక పండుగ నాటి రాత్రి. తన్ను డబ్బిచ్చి అనుభవించటానికి వస్తానన్న ఒక విద్యార్థికోసం ఎదురు చూస్తూ కూచుంది. తలలో ఎర్రటి రిబ్బన్. సిల్కు దుస్తులు ధరించింది. తాగిన సారాయం ఆ గుత్తులమీద పడి అక్కడక్కడ మరకలైంది. సారాయం మత్తుతో అలసి సాలసి వుంది. వచ్చిన మగాళ్ళు నాట్యం చూసి, సంగీతం విని వెళ్ళిపోయారు. రాత్రి రెండు గంటలైంది. కాసేపు ఓయానోవద్ద విశ్రాంతిగా కూచుంది. ఓయానో వాయించే పిల్ల కూడా అక్కడే వుంది. ఆమెతో ఈ జీవితపు రోత చెప్పుకుంది. ఓయానో వాయించే పిల్ల కూడా తనకున్నా ఇలాంటి బ్రతుకు అసహ్యం గానే ఉందనీ, మార్పుకోవాలనుకుంటున్నాననీ చెప్పింది. అప్పుడే బెర్నా కూడా అక్కడికి వచ్చింది. ముగ్గురూ కలసి ఇలాంటి జీవితానికి ఇంతటితో స్వస్తిచెబుదామని నిశ్చయించుకున్నారు. ఈ రాత్రి ఇంతటితో సరి అనుకున్నారు. ఆ చోటు విడిచేసి వెళ్ళిపోడానికి నిర్ణయపడ్డారు. కాని ఇంతలో సారాయపు మత్తు సూచించే కంతభవనాలు వెనుక గదిలోనుంచి వినిపించాయి. వెంటనే ఫీడేలు మోగింది.

వియాసో వాయించేప్పి చక్కగా వేళ్ళు నడుపుతూ ఆంధ్ర గీతం వాయించింది. ఒక పొట్టివాడు—తెల్లని నెక్కెటై వేసుకున్నాడు; మెత్తని కోటు విప్పేసి, ముంగుతు వచ్చి మస్తావాను పట్టుకున్నాడు. అతని వంటి నిండా సారాయం కంపు. ఇంకో లావుపాటి పురుషుడు—పొడుగైన గడ్డం ఉంది అతనికి—గబగబా వచ్చి బెత్తాను కావలెను మునున్నాడు. తరువాత చాలా సేపటివరకూ నాట్యం చేశారు, రాగాలు పాడారు; కేకలు వేశారు; తాగారు...ఇలా ఇంకో సంతోషం సాగిపోయింది; మనో సంతోషం కూడా గడిచింది; ఇంకో సంతోషమున్నూ. ఎలా మార్పుకో గలుగుతుంది జీవితాన్ని? దీనికంతకూ కారణం అయినాదు !

మస్తావాకు పూర్వం అతనిపై రేగిన కోపం అంతా మళ్ళీ రగులుతుంది. కనితీర తట్టి వెయ్యాలనిపించింది ఆసుపత్రికి వచ్చినప్పుడు ఆనాల్సిన నాలుగు మాటలూ అనేసివుంటే బాగుండిపోయేదనుకుంది.

“నీ సంగతి నాకు తెలుసుకు పో. నీకు లాంగుతాననుకున్నావా ? శారీరకంగా ఉపయోగించుకున్నావు. ఆధ్యాత్మికంగా కూడా ఉపయోగించుకో చూస్తున్నావు. సాగనియ్యను” అని చెప్పేసి ఉంటే బాగుండేది.

తనమీదే తనకు జాలికలిగింది. ఈ దైన్యాన్ని, అతని యెడల కోపాన్ని ఉపశమింప జేసుకునేందుకు కాస్త సారాయం త్రాగాలనుకుంది. జెల్లోనే ఉండినట్లయితే తానిచ్చిన మాట నిలుపుకోలేకపోయేదే. కాని ఇక్కడ డాక్టరుకు అర్జీ పెట్టుకుంటేనేగాని సారాయంగాని, అలాంటి పానీయం ఏదిగాని దొరకదు. కాని అతనింటే ఆమెకు భయం. అవీగాక పురుషులతో ఏ విధమైన దగ్గర సంబంధం పెట్టుకోవటమూ ఆమె కిప్పుడు ఇష్టంలేదు. చాలాసేపు అక్కడ వరండాలోనే కూచుండి, చిరవకు లేచి గది లోకి వెళ్ళింది. నర్సు! ఆసుపత్రి వాక్యాలనేమీ వినిపించుకోకుండా చాలా సేపు తన గత జీవిత కల్మషాన్ని తలుచుకుంటూ ఏడ్చింది.

౧౪

నెక్లూడో పీటర్స్ బర్గుల్ సానుకూలంగా చేసుకురావలసిన పనులు నాలుగున్నాయి. మస్తావా తరపున పిటిషన్ నెనేట్ లో దాఖలు చెయ్యాలి. థియోడీసియా కోరికలు ఛెండింటిని నెరవేర్చాలి. ఆమె మిత్రత్వమైన మస్తా

వాను జైలునుంచి విడుదల చేయబడునట్లు, "కొన్ని జైలువులు తన కొడుకును చూడడానికి ఆనుమతిని సూచించివేయడమున్ను. ఇక నాకుగోసని : మత ద్రోహులగా పరిగణించబడి కనేడియన్ పద్ధతి ప్రాంతానికి ప్రవాస శిక్ష విధింపబడినవారి విడుదలయ్యె. ఈ సమయ నిర్ణయంతవలన చిక్కిరియిన నని వాళ్ల బంధుమిత్రులను దూరం యిచ్చి వచ్చారు.

ఇటీవల ఇల్లెటూళ్ళలో తిరిగి వచ్చిన నాటినుండి పట్టుకొని సంఘ వ్యవస్థ అంటే అస్పృశ్యం కలిగింది. లక్షలాది సాధారణ ప్రజల కష్టాన్ని, బాధాన్ని మనుషులకే వ్యవస్థ ! అల్పసంఖ్యాకులకు భవవంతులను విశ్రాంతిని ఆనందాన్ని కల్పిస్తూన్న వ్యవస్థ ! ఈ భవవంతులు ఆ బీదల కష్టాన్ని చూడరు; చూసే అవసరం లేదు; తమ గుర్తొచ్చి, క్రూరకృత్యాన్ని తెలుసుకోలేరు. ఇటువంటి సంఘంలో మెలగటం నెట్లొడొతు కష్టమనిపించింది. మెలగవలసి వచ్చినందుకు తన్ను తొను వించించుకున్నాడు. ఇటువంటి సంఘంలోనే తనకు చుట్టాలున్నాడు; స్నేహితులున్నాడు. ఈ బంధాలన్నీ ఆటే లాగుకున్నాయి మరి ! తన ఆలవాట్లు కూడా ఆ సంఘం ఆహ్వానం వీడ్పడినవి. అదీగాక ఆ సంఘంలో కేరుగన్న వ్యక్తుల సహాయాన్ని సంపాదించే అప్పు మస్తానాను, తిరిగి దీనజనాన్ని గతించే అవకాశం లేదు. కాని మరి ఆవ్యక్తులంటే అతనికి గౌరవం లేదుగదా? వాళ్ళను అనేకసార్లు ఏవగించుకున్నాడు, అసహించుకున్నాడు.

పీటర్స్ బర్గ్ లో పితల్లిగారింట్లో నిస. ఆమె తన తల్లికి చెల్లెలు. ఆమె భర్త మాజీ నృత్రి; ఒక జమీందారు. అంటే పక్కా భవిష్యత్తులో వచ్చి పడ్డాడన్న మాట. నెట్లొడొతు అసహ్యంగానే ఉంది. కాని తప్పనిసరి అయింది. ఎక్కడైనా హోటలులో బస చేద్దామంటే ఆమెకు కోపం రావచ్చు. వైగా ఆమెకు పెద్ద పెద్ద పరిచయాలున్నాయి; తన వ్యవహారాల్లో ఆమె సహాయం ఎక్కువగా ఉండవచ్చుననే ఆశ. ఆమె ఒక జమీందారు భార్య కూడాను.

"ఏమిటబ్బాయి ! నిన్ను గురించి చాలా విచిత్రాలు విన్నానే !" అన్నదామె నెట్లొడొ రుగానే కాఫీ యిచ్చి.

"ఎట్టే, ఏమీలేదమ్మా."

“ఏరూ లేకపోవటమేమిటి? వైశ్యులవల్లనే తిరుగుబాటు వుంటుంది. వైద్యులకు సాయం చేస్తున్నావుంటే, అలాంటి పనులు చేయవలసి ఉండకో. అలాంటి వ్యాయంకంతోవాలు ఏదో ప్రకటనలు కూడా చెప్పేస్తారు తెలుస్తున్నది. అంతా వివరంగా చెప్పు దాగా!”

మహావాసు, తనకుగల సంగతి చెప్పాలన్నీ సాకల్యంగా చెప్పాడు నెహ్రూడో.

“ఔనాను; మీ అమ్మ చెప్పగా విన్నాను. అది నీ మేల్కత్తలతో ఉంటూ ఉన్నప్పటికీ భయం కాదు! నీ మేల్కత్తల నీకు ఆ పనికైతే కట్టాలని చాకారం వుంటుంది.”

ఈ మేల్కత్తలపై ఈ పినశిల్పికి ఇష్టముండేది కాదు, నెహ్రూడో తండ్రి వైపు చుట్టాలు కావడంచేత. ఈ పినశిల్పికి రీతి సంఘము ఉన్నది. అయినా బలిష్ఠంగా ఉంది. ముఖం వికాసవంతంగానే ఉంది. వాగుడొక్కవ. చిట్టని నూగు మీసం స్పష్టంగా కనిపిస్తూ ఉంటుంది. మంచి పొడగరి పాదుక్కు తగిన లావుంది. ఆమె అంటే నెహ్రూడోకు చాలా ఇష్టం. చిట్ట తండ్రిలో ఎక్కువగా ఆమె చలాచలనం చేత, హాస్యప్రియత్వం చేత ఆకర్షితుడయ్యాడు.

“అదంతా ఇష్టమేమీ లేదు. కేవలం ఆమెకు సహాయం చేయాలని మాత్రమే నా కోరిక. ఆమె నిరపరాధి. ఆమె ప్రస్తుతదుస్థితికి కారణం నేను. ఆమె కిప్పుడు చేతనైన సాయం చేయటం నా ధర్మం.”

“మరి నున్నామెకు పేళ్ళి చేసుకుంటావని కూడా విన్నానే!”

“ఔను; నేను అలానే అనుకున్నాను. కాని ఆమె కిష్టంలేదు.”

ఆమె మానముద్ర వహించి, కనుమబ్బారెత్తి, ఆశ్చర్యంగా అరచిపో చూసింది. మరుక్షణమే ఆమె ముఖవైఖరి మారింది. “బాగుంది; ఆమె నీ కన్నా తెలివైన మనిషి. నీకు బుద్ధిలేదురా అబ్బాయి! నువ్వు ఆమెకు పెండ్లాడాలనే?”

“ఔను. ఖచ్చితంగా.”

“ఆమె ఇలాంటి స్థితికి దిగజారిన తరువాత కూడానా?”

“ముఖ్యంగా అందువల్లనే. అందుకు కారణం నేనే గనుక”

చిరునవ్వు ఆపుకుంటూ ఆమె అన్నది : “భేష్, భలే తెలివితక్కువ పెద్దమ్మవు. అంత తెలివితక్కువ పెద్దమ్మవు కాబట్టి నీమీద నా కంఠ అపేక్ష. సరే; నీకు తెలుసా? ఎంత గొప్ప అవకాశం! ఎలీనా ఒక శరణా లయం స్థాపించింది; పడుపు వృత్తి గడిపి సత్సత్తాప పడిన యువకులను. ఇటీవలే వెళ్ళి వచ్చాను అక్కడికి. దాన్ని అక్కడ పెడదాం—అంటే మీ ఆవిడను.”

“కాని ఆమెను సైబీరియాకు పంపించేస్తున్నారు. ఆమె తరఫున అపీలు చేయటానికే వచ్చాను. నీన్ను నేను కోర్కల కోర్కెలూ ఇదొకటి.”

“అరె, ఎక్కడా అపీలు?”

“సెనేటులో.”

“ఊహ. సెనేటులోనా? నా పెద్దమ్మగారి కొడుకు లియో ఉన్నాడు గాని అతనిది న్యాయశాఖ కాదే.

మరింతెవర్నీ నేను ఎరగను సుమీ! అంతా జర్మన్ ఉద్యోగస్థులు ఉన్నట్టున్నారు. అయితే ఏంటే. మా ఆయనగారితో చెబుతాను. ఆయనకు వాళ్ళీతా తెలుసును. ఆయనతో చెబుతాగాని విషయం అంతా నువ్వే వివరంగా చెప్పుకోవాలి. నేను చెబితే ఆయనకు అర్థంకాదు. నే నేమి చెప్పినా ఆయన అర్థంకాలేదంటారు; అందరూ అర్థంచేసుకుంటారు, అదేమి కర్మనూ, ఆయనకే అర్థంకాదు”

ఇంతలో దావారికుడొకడు ఉత్తరం తెచ్చి యిచ్చాడు.

“ఇదుగో ఎలీనా దగ్గర్నుంచే. కీన్ వెటర్ తో. సంభాషించే సదవ కాశం నీకు లభిస్తుంది”

“కీన్ వెటర్ ఎవరు?”

“కీన్ వెటర్! అతడు ఎంత గొప్పగా మాటాడుతాడనుకున్నా వేమిటి? రాతిగుండె నేరస్తులెనాసరే ఆయన మాటలు వింటే కరిగిపోయి, అప్పుటి కప్పుడు పశ్చాత్తాపాశ్రువులు విడుస్తారు. మీ ఆవిడ అతని ఉపన్యాసం విన్నదంటే మంచి దారికి వచ్చేస్తుంది. సాయంత్రానికి ఇక్కడే ఉండు. విందువుగాని. అతడొక అద్భుతమైన వ్యక్తిలే”

“నా కటువంటి కుతూహలం లేదు.”

“కాని విన్నావంటే మెచ్చుకుంటావు. తప్పకుండా చాయంత్రం రా. ఇంకో కోరికేమిటి ? బయటపెట్టు, దాపరిక మెందుకు ?”

“కోటలో కాస్త పనివుంది.”

“కోటలోనా ? క్రీస్సుతో దొరగారికి ఉత్తరం రాసి యిస్తాను. అతడు చాలా గొప్పవ్యక్తి. అయినా నీ కాయన తెలుసు నుకుంటాను. మీ నాన్నకు, ఆయనకూ మంచి స్నేహం ఉండేది. కాస్త ఆధ్యాత్మిక విచారం గలవాడు. అయినా నీకేంకావాలి అక్కడ ?”

“జైల్లోవున్న ఒక కొడుకును చూడ్డానికి వోకమ్మకు అనుజ్ఞ కావాలి. ఇందుకు క్రీస్సుతోను కాదు, చెర్వియాన్స్కీని ఆశ్రయించాలన్నా”

“చెర్వియాన్స్కీ అంటే నాకు అసహ్యం. అయినా అతడు మేరి యటీ భర్త. ఆమెతో మాటాడదాం. ఈ మాత్రం చేసిపెడుతుందిలే. మంచి మనిషే.”

“కారణం చెప్పకుండా జైల్లో వేయబడిన వొక స్త్రీ తిరపున కూడా పిటిషన్ దాఖలు చేయాలి. నేను వచ్చిన పనుల్లో అదొకటి.

“నేరస్థులకు కారణం బాగానే తెలిసి ఉంటుంది. ఎందుకు తెలియ దబ్బాయి ! వాళ్ళకటువంటి కాస్త జరిగితీరాల్సిందే.”

“జరగాలో, జరగనక్కర్లేదో నాకు తెలియదు. కాని అక్కడవాళ్లు యమయాతన లకుభవిస్తున్నారు. నువ్వు క్రీస్తు మతస్థురాలివి. బైబిలు పారాయణ చేస్తున్నావు. నీకు జాలి అన్నమాటే లేదే !”

“నేను బైబిలు చదవటానికీ అటు వాళ్ళమీద జాలిపడటానికీ సంబంధం ఏమిటి ? జైబిల్ బైబిల్, దుర్మార్గులు దుర్మార్గులే. అందులోనూ-తప్పుడు పనులుచేసి జైల్లోపడ్డ ఆడవాళ్ళమీదనా జాలిపడమంటున్నావు ?”

“ఎందుకు జాలిపడతూ ?”

“అలాగోడరు చక్రవర్తి హత్య జరిగిన తరువాత కూడా అలా అడుగుతున్నావా ?”

“అంతా ఆ హత్యలో సాక్షాత్తులన్నీ చంపావా?”

“అయినా వాళ్ళను కాని వ్యవహారాల్లో ప్రేమ పెట్టడం దేనికి? అందులో ఆడవాళ్ళు!”

“అయితే పోలీసులే ఈ వ్యవహారంలో కల్పించారని నాయుం చేస్తుందంటున్నావుగా!”

“వీరి మఱి మేరియటియే. ఆ మేరం వాళ్ళూ సాపక్షం ఏమిటి? వాళ్ళు అందరికీ బుద్ధులు చెప్పి వచ్చారు.”

“బుద్ధులు చెప్పరావటం కాదు. కేవలం ఇష్టం నాయుం చేయటం”

“వాళ్ళ సలహాలు లేకుండానే ఎవరికి సహాయం చేయాలో, ఎవరికి చేయకూడదో అందరికీ తెలుసు”

“కాని రైతుకూతులు కాకూ బేమడిలో వున్నారు. ఇటీవలనే పల్లెటూళ్ళకుంచి వచ్చారు. మనం ఇక్కడ భోగభాగ్యానితో తులతూగుతూ వున్నాం. వాళ్ళు వొళ్ళు అలసిపోయేలాగ పనిచేసి కూడా చాలినంత తిండి వేళకుకీ అలచటించాల్సిందేనా?”

“అయితే నువ్వేమంటావు? నేను కూడా చూడగలిగి ఉన్నట్టుగా చేసి అన్నం తినటం మానేయనా?”

“నెక్లాడ్ మందహాసం చేశాడు అశ్రుశుత్తుంగా.”

“నిన్ను అన్నం మానేయవలసిందిగా. మనందరమూ పనిచగ్గువలె, తినాలి.”

మరొకసారి ఆమె అతని ముఖంలోకి ఆశ్చర్యంగా చూచింది. “నీ వ్యవహారం ఏమీ బాగుండలేదు” అన్నది.

“ఎందువల్ల?”

ఇంతలో పోలీస్ భర్త వచ్చాడు. విశాలమైన కక్షస్థలం - “ఒకానొక, నెక్లాడ్ బాగున్నావా?” అంటూ కుశలప్రశ్న చేశాడు. దానికి జపిం దారిణి అందుకుని ఇలా జబాబు చెప్పింది:—“అనన్య సామాన్యంగా ఉండి ఈ అబ్బాయి వ్యవహారం. నిన్ను బట్టలు వుత్తెమంటున్నాడు. కేవలం బంగాళీగుంపలు తిని బ్రతికేమంటున్నాడు. వట్టి తెలివితప్పువ పెద్దమ్మ అయిపోయాడు. అయితే యేం? మీరుకూడా అతను చెప్పినట్లే చేయండి.

మతిచెడిపోయిందనికి... విన్నారా? కమెన్స్కేత్లో పరిస్థితి భాగులేదట. ఆమె జీవించదని భయపడుతున్నారు.”

“గుప్త అక్కడికి వెళ్ళిచూచి రావాలి” అన్నాడామె భర్త.

“ఓను, చాలా విచారకరమై పరిస్థితి.”

“వెళ్ళి అతనితో మాటాడిగా. ఇంతలో నేను కొన్ని ఉద్ఘాటనలు రాసుకుంటాను.”

నెహ్రూజీ లేచి పక్కగదిలోకి వెళ్ళాడు. కాని మిగిలిన మళ్ళీ భర్తని పిలిచింది. “మేరియటీకి ఉత్తరం రాయనా?” అని అడిగింది.

“దయచేసి అలాగే...”

“నీ ఆడభ్రాతృ విషయంలోమాత్రం నేనేమీ సిఫార్సు చెయ్యను. మేరియటీ తంభర్తతో చెబుతుంది. ఆయన ఏదో చేస్తాడు. నన్ను దుర్భాగ్యురాలనుగ్రాకు సుమీ! వాళ్లంతా ఆసహ్యకరమై వ్యక్తులు. సరే, ఇక వెళ్ళు. కాని రాత్రికి కీన్ వెటర్ ఉపన్యాసం వినటానికి తప్పకుండా రావాలి సుమీ! తరువాత ప్రార్థనలుకూడా ఉంటాయి. వచ్చావంటే నీ వంటికి, యింటికి మేలు కలుగుతుంది. నీ తల్లి, నువ్వు ఇటువంటి విషయాల్లో చాలా వెనుకపడివున్నారు. ప్రస్తుతానికి వెళ్ళిగా!”

౧౫

ప్రిథోల్చీ మాజీచుండ్ర. కొన్ని స్థిరమైన ఊహలు కలవాడు. పట్టలకు రంగురంగుల యీకెలు వుండటం, అది పురుగులకు తినటం, గాల్లో ఎగరటం కేవలం సహజములు. అలాగే ఎక్కువశీతాలు పుచ్చుకునే మంట వాళ్లు తయారుచేసే విలునైన మంచుమంచి కూరలు ఆరగించటం; ఖరీదుగల సుఖకరమైన దుస్తులు ధరించటం; వజ్రగల గుర్రాలమీద స్వారిచేయటం— ఇవన్నీకూడా తనకు సహజమని ఆయన భావిస్తాడు. అన్నీ అందుచేత తనకు సర్వదా సిద్ధంగా ఉండాలని ఆయన కోరిక. అనేకవిధాలుగా ప్రైజరీలోనుంచి ధనం తినయింట్లో వచ్చిపడుతున్నావుండాలి. వీలైతే అధికారం చెలాయిస్తూ ఉండాలి. తరచుగా సంఘంలో వై అంతస్తుకు చెందిన స్త్రీ పురుషులతో సంభాషిస్తూ ఉండాలి.

అంటే ఆయన కావలసింది. విగ్రహాన్ని అతిచిత్త్యంగా అల్పముగా, నీచములు-ఇలాంటి ఊహలతో, తదనుగుణ్యంగా నల్లబడి యేర్లు గడిపాడు. తరువాతి మంత్రి అయినాడు. ఈ పదవిని అతడు పొందుటకు సాయంపడిన యోగ్యతలు ఏమంటే—

ఒకటి : దస్తావేజులు, చట్టాలు బాగా చెదిరి స్థాపనమంటాడు; వీధోవిభంగా మొత్తానికి ఎక్కువ తప్పులు లేకుండా ప్రభుత్వ పత్రాలు రాస్తాడు. రెండు : అతినివిగ్రహం గర్వనూచకంగా, తీనిగా, దురాసదంగా ఉంటుంది; అనసరమైతే అతి నికిష్ట బానిసస్వీ నూచకంగానూడా ఉండగలదు. మూడు : కృత్రిమంగానూ, రాజకీయంగానూ అతిన్ని లంఘించే వైతికనూత్రిమీ లేవు. కనుక గమయాన్నిబట్టి ఒకరు చెప్పింది బౌసంటాడు, లేదా కాదంటాడు. అతడు చెప్పేమాటల్లోనూ, చేతల్లోనూ వ్యాఘాతాలు ఉన్నా ఆనికేం ఫరవాలేదు. మొత్తంమీద తనొక కులీనుడన్నట్టి ప్రవర్తనూఉంటే అతనికి చాలు. తను చేసేపనులు రష్యన్ సామ్రాజ్యానికీ, ప్రాచీనానికిగాని మహాపకారం చేస్తున్నాయో, మహాపద్రవాన్నే తెచ్చిపెడుతున్నాయో— ఆ రకమైన ఆలోచన తనకేమీ ఆకర్షలేదు.

అతడు మంత్రి అయినప్పుడు అతనిమీద ఆభారపడివున్నవాళ్లు (అట్టివాళ్ళు చాలామంది వున్నారు), బంధువులు, తిదితరులు, అతడు చాలా తెలివైన రాజకీయవేత్త అని పిశ్వనించాడు. తానూ అలాగే పిశ్వనించాడు. కాని కొంతకాలం గడించింది. మంత్రిపదవిలో వుండి అతడు చేసిందేమీ లేదు. బ్రతుకుతెరువుకైన పోరాటంలో అతనిలాగే ఏ ఆశయాలూ లేని—డాక్టరమెంట్లు అర్థంచేసుకోటం, రాయటం తెలిసిన-తీవి, ఒడుపుగల కొందరు ఆయన్ను పదవీభ్రష్టుణ్ణి చేశారు. అప్పుడందరూ సంకుచితబుద్ధి గలవాడు, చదువు సాధ్యలు బాగారావు, గర్వచోతు, ఉన్నతిన్నన ఊహలు కలవాడేమీ కాదు అని అనుకున్నారు. ఇతని స్థానం ఆక్రమించిన ఆ చదువురాని గర్వచోతులకిన్నా ఇతనిలో ఉన్న ఆధిక్యత యేమిటలేదని తెలిసిపోయింది. ఆ సంగతి తనూ తెలుసుకున్నాడు. కాని ప్రతిసంవత్సరమూ శ్రావణిలోనుంచి (ప్రభుత్వపు బొక్కసం) రెనకు పెద్దమొత్తం వచ్చితీరాలి అన్న సిద్ధాంతాన్ని మాత్రం విడిచిపెట్టలేదు. ప్రభుత్వ సంస్థలో కొంతకాలం ఉండినందున

కొన్ని కమిటీల అధ్యక్షుడైనందునా జీతంకూ షేజా కొంత, వెస్టర్నకూ షేజా కొంత, కాజేస్తున్నాడు. ఇవ్వకుండా నిలిపివేసే తానాడు ఎక్స్‌పెన్డిచేసు. కాగా అతనికి పెద్దపెద్దనాళ్ళలో సుబంధాలు ఉన్నాయి.

అతడు నెహ్రూజీ చొప్పినమాటలన్నీ విన్నాడు—పిపాస్టుమోటు సెక్రటరీ మాటలు విన్నట్టు—అంతా విని ఇద్దరు ప్రముఖ వ్యక్తులకు ఉద్దేశాలు రాసి ఇస్తానన్నాడు. రెండింటిలో ఒకటి పూర్ణుగారికి. ఆయన ఒక సెనేటు సభ్యుడు. ఆయనది అసీలుకాఖ.

“సాధారణంగా అన్ని కృపహారాలు ఆయనే చూస్తూఉంటాడు. చాలా పెద్దచునిసి. నా మాట కాదనలేడు, చేతనైనంత చేసి తీసుతాడు” అని చెప్పాడు.

రెండో ఉత్తరం పిటిషన్ కమిటీలోని పలువురుజిగల ఒక ప్రముఖ సభ్యునికి. థియోడోసియా కథను నెహ్రూజీ చెబుతూంటే మాజీమంత్రి శ్రద్ధగానే విన్నాడు. ఈ విషయమంతా మహారాణికి తెలుపుతూ రాస్తానని నెహ్రూజీ అన్నాడు. ఒది చాలా విషయకరమైన గాథనని మాజీమంత్రి అంగీకరించాడు; అనంతరం దొరికినప్పుడు మహారాణికి చెబుతానన్నాడు; కాని ఖచ్చితంగా వాగ్దానమూత్రం చెయ్యలేనన్నాడు. పిటిషన్ నేరుగా మహారాణికి గాక అఫీసర్లద్వారానే వెళ్ళాలి. వచ్చే గురువారంనాడు పిటిషన్ కమిషన్ సమావేశమయ్యేట్టయితే మహారాణితో తానుకూడా చెబుతానన్నాడు. మేయిటికి తన మేనత్త రాసియిచ్చిన ఉత్తరమూ, మాజీమంత్రి గారిచ్చిన ఉత్తరాలూ తీసుమని బయలుదేరాడు నెహ్రూజీ.

మొదట మేయిటి ఇంటికి వెళ్లాడు. ఆమె నతన చిన్నతంబో ఎరుగును. అంత గొప్ప ధనవంతులు కాకిపోయినా కుటీరుల ఇంట్లో పుట్టింది. ఆమె భర్తను గురించి పొక్కిన వార్తలు చాలా విన్నాడు. అయితేయే? పెద్ద ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. తాను గౌరవించలేని ఒక వ్యక్తినుంచి ఒక మేయను ఆర్జించటం మనస్సుకు కించగానే ఉంది. అదిగాక ఇటువంటివాళ్ళ సంఘంలో ఉండటం తనకు ఇష్టంలేదు. తాను కూడా అట్టి సంఘంలోని వాడేనని వాళ్ళంతా అనుకుంటూ ఉన్నారు. చుట్టూ ఈ సంఘపు అవినీతి వాతావరణానికి తాను లొంగిపోతున్నట్టు అనుభవిస్తున్నాడు. పివత్లినో

మాటాడుతున్నప్పుడు ఇట్టి అనుభవం కలిగింది. పీటర్స్ బర్గ్ లోని వాతావరణం శారీరక ఉష్ణాన్ని కోగిస్తున్నది. నైతిక స్థితిను కలిగిస్తున్నది.

అంతా హాయిగా, పరిశుభ్రంగా, సుఖవంతంగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నది నైతిక విషయాల్లో ప్రజలకు పట్టుదల లేవు. తేలిక జీవితం పరుగులు పెడుతున్నది.

పరిశుభ్రమైన చుట్టులు ధరించిన ఒక బండివాడు నెహ్రూడోసు బండిలో యెక్కించుకుని పెద్ద పెద్ద చక్కిని విధులగుండా, మేరియటీ యింటికి తీసు పోయాడు. ఇంటిముంగు జోడు గుర్రాలబండి ఆగి ఉంది. బండివాడు బుగ్గల మీద పడేలాగు జులపాలు చువ్వకుని, కొరడా పట్టుకుని నిల్చున్నాడు.

డవాలు వేసుకున్న దొవారికుడు నెహ్రూడోసు చూసి “అస్మగారిని గాని, అయ్యగారినిగాని ఎవర్ని ఇప్పుడు కలుసుకోలేదు. బైటికి వెళ్ళిపో బోతున్నారు” అని చెప్పాడు. నెహ్రూడో తిరిగి వెళ్ళిపోబోతున్నాడు. అప్పుడొక సన్నిపాటి యువతి మెట్లుదిగి వస్తుండటం చూశాడు. ఆమె ఒక మేలి ముసుగు ధరించింది తలమీద ఈకలటోపీ ఉంది. నల్లటి గాను తొడు క్కుంది. ఆమె నెహ్రూడోసు చూడగానే మేలి ముసుగు ఎత్తింది. అందమైన ముఖం. ప్రకాశవంతములైన రెండు కళ్లు అతనికేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూచాయి. మరుక్షణమే—

“ఓహో, నెహ్రూడో! సువ్వే?” అన్నది మెత్తని, అహోదకరమైన కంఠస్వరం.

“నా పేరు కూడా జ్ఞాపకముందే!”

“ఉండకేం? నేనూ నా అక్కలూ కూడా నిన్ను ప్రేమించాం కదూ! కాని అరె, ఎంత మారిపోయావు? అయ్యో! ఇప్పుడే నేను బైటికి వెళ్ళాల్సి వచ్చిందే! మళ్ళీ వైకి వెడదామా?” అని కాస్త అలోచించి, గడి యారంకేసి చూసి ఇప్పుడు కమెన్స్ కి ఇంటికి వెళ్ళాల్సిందే. కమెన్స్ కి తల్లి చాలా ప్రమాదస్థితిలో ఉందిట!”

“కమెన్స్ కి యెవరు?”

“నువ్వు వివరేదా? కమెన్స్ కి ఒక ద్వంద్వ యుద్ధంలో చనిపోయాడు. పోస్ట్ మోర్టల్ షాట్ లాడాడు. పాపం ఒక్కడే కొడుకు. తల్లి దుఃఖం చెప్పటానికి వీలేదు.

“అలాగా ! కొద్దిగా విన్నాను”

“నే నక్కడికి తప్పకుండా వెళ్లాని. సాయంత్రంగాని, రేపుగాని తప్పకుండా రావాలి నువ్వు” అంటూ ఆమె ముందుకు సాగింది.

సెక్లూడో ఆమెను అనుసరించి వచ్చాడు. “ఇవాళ సాయంత్రం రావటానికి నాకు తీరదు. నేను నిన్నొక్కటి అడగాలనుకుంటున్నాను” బోడు గుర్రాల బండి ఇంటి ముందుకు తెస్తున్నాడు బండివాడు.

“ఏమిటది ?”

“మా పినతల్లి దగ్గర్నించి ఉత్తరం తెచ్చాను. అందులో విషయం అంతా ఉంది” అంటూ కివరు తీసి యిచ్చాడు.

“మా వారి వ్యవహారాల్లో నా కేవలం పలుకుబడి ఉన్నదని ఆవిడ అనుకుంటుంది. అది పొరపాటు. నే నేమీ చెయ్యలేను; మావారి వ్యవహారాల్లో బోక్యం కలిగించుకోవటం నా కిష్టంలేదు. అయినా నీ కోసం, ఆ దొరసాని కోసం ఇష్టంలేకపోయినా చెయ్యాలిగా ! విషయం ఏమిటి ?

“ఒక పిల్లను కోటలో వైదు చేశారు. ఆమెకు సుస్తీగా ఉన్నది. ఆమె నిరపరాధి.”

“ఆమె పేరు ?”

“షస్తావా—ఉత్తరంలో రాసి ఉన్నది.”

“సరే, చేతనయినంత సాయం చేస్తాను” అంటూ త్వర త్వరగా పోయి బండిలో యెక్కి కూచుంది. బండివాడు గుర్రాల్ని అడలించాడు. బండి కదిలింది. కాని మేరియటీ బండిని ఆపించి, సెక్లూడోకేసి తిరిగి “మళ్ళీ నువ్వు రావాలినుమీ ! ఏదో పని ఉంటేనే రావటం, లేకపోతే మానేయటం అలా ఉండకూడదు. ఏం ? అంటూ ఒక చిరునవ్వు నవ్వింది. అలాంటి తన చిరునవ్వు ప్రభావం ఎంతో ఆమెకే తెలుసు. ఆ మాటలు పలికేసి, తెర చాటుకు నిష్క్రమించే నటివలె మేలి ముసుగు దించుకుని బండివానివైపు తిరిగి “తోలే సెయ్యి” అన్నది.

సెక్లూడో కూడా తన దారిని తాను బయలుదేరాడు. ఆ రబ్బరు టైర్ల బండి రోడ్డుమీద మెత్తగా పరుగులు పెడుతోంది. ఎక్కడో మిట్టపల్లాలు వచ్చినప్పుడు మాత్రం గతుక్కుమంటోంది.

మేరియట్ విసిరిన మందహాసం భాషకం వచ్చినప్పుడల్లా నెహ్రూజీ తల ఊపుతున్నాడు నై, కింది. “ఈ విలాస చీపిత పుస్తకానికి ఇట్టే లాగి వేయబడుతున్నాను” అనుకున్నాడు. తను గౌరవించని వ్యక్తుల దగ్గరకే సిఫార్సుల కోసం వెళ్ళటంలో ఉన్న ఏకాభావం ఆతన్ని కుంగదీసింది.

ఇంకెక్కడికి వెళ్ళాను? కాస్త ఆలోచించి సెనేటుకు వెళ్ళాడు. అక్కడ నైభివో శేతమైన ఒక గదిలో చాలామంది ఆఫీసుల్లో ఉన్నారు. మస్లావా తరపున పిటీమన్ అందిందనీ, నాన్ని పరిశీలించి నివేదిక సమర్పించేందుకు వుల్ఫుగారికి పంపించామని ఆఫీసుల్లో చెప్పారు. మామగారు ఉత్తరం రాసి యిచ్చింది ఈ వుల్ఫుగారికే.

ఈ వారంలో సెనేట్ సమావేశం జౌతుంది. కాని ఏదైనా ప్రత్యేకమైన ఒత్తిడి వస్తే తప్ప మస్లావా కేసు విచారణీయాంశాలలో ఉండకపోవచ్చు. అలాంటి ప్రత్యేకమైన ఒత్తిడివస్తే బుధవారంనాడు విచారణకు వస్తుంది” అని ఒక ఆఫీసురు చెప్పాడు.

నెహ్రూజీ అక్కడ ఆఫీసులో ఉన్నంతసేపు అక్కడి ఉద్యోగస్తులంతా కిమెన్స్కీ అను యువకుడు ద్వంద్వ యుద్ధంలో చనిపోయిన గాథనే చెప్పుకుంటూ ఉన్నారు. ప్రస్తుతం పీటర్స్ బర్గ్ లో సంచలనం కలిగిస్తున్న విషయం అదే. దాన్ని గురించి నెహ్రూజీ సెనేట్ ఆఫీసులో చాలా వివరాలు విన్నాడు. అసలు గాథ ఇది : కొందరు ఉద్యోగస్తులు కూచుని నత్తలు ఫలహారం చేస్తున్నారు. సారాయం కూడా తాగుతున్నారు. ఆ సందర్భంలో ఒకడు కిమెన్స్కీ పని చేస్తున్న నైకిదశాన్ని గురించి దూషణవాక్యాలు పలికాడు. కిమెన్స్కీ కోపం తెచ్చుకుని వాణ్ణి అబద్ధాల కుంక అని నిందించాడు. వాడొక డెబ్బ కొట్టాడు. మర్నాడు ఇద్దరూ పెద్ద యుద్ధం చేశారు. కిమెన్స్కీకి కడుపుమీద పెద్ద గాయం తగిలింది, చనిపోయాడు. చంపినవాడినీ, ఆతని యువచుల్నీ త్రైగులాపెట్టారు. కాని మరి రెండు వారాలలోనే విడుదలచేస్తారని అంతా అనుకుంటున్నారు.

తరువాత నెహ్రూజీ వెరుబోవ్ దొరగార్ని చూడడానికి వెళ్ళాడు. ఆయన పిటీమన్ కమిటీలో ఒక పలుకుబడిగలసభ్యుడు. ఒక మహాభవనంలో

ఉంటున్నాడు. అది ప్రభుత్వభవనాల్లో ఒకటి. నెల్లూడొ రాగానే, కాపలావాడు రవంత నిష్కణ్డంగా జవాబు చెప్పాడు—‘దొంగలు ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు అందరికీ దర్శనం ఇవ్వాలి’. అ నాడు ఆయన చక్రవర్తిని సందర్శించేందుకు విశ్రాంతి. మర్నాడుకూడా ఏదో ప్రభుత్వ నిజీక తయారుచేయాలన్న పని ఉంటుంది. నెల్లూడొ తన కింతంత్రాగిరిన్నుంచి తెచ్చిన ఉత్తరం కాపలావాడి పరంగా ఇచ్చి, సెనేటర్ వున్న కలుసుకొ టానికి వెళ్ళాడు.

పున్న అప్పుడే భోజనం చేసి, తిన్నది బాగా జీర్ణం అయ్యేందుకు గాను గదిలో అటూఇటూ పచ్చాళ్లు చేస్తూ చుట్టూ కాలిస్తున్నాడు. భార్య వైపునుంచి అతనికి సాలుకు పద్దెనిమిదివేల రూబుల్లు అయివేజువచ్చే ఆస్తి సంకలించింది. సాంతప్రయత్నాలవల్ల సెనేటర్ అయినాడు. ప్రముఖేటు వ్యక్తులదగ్గర్నుంచి రహస్యంగా లంచాలు పుచ్చుకోటం గౌరవానికి భంగకర మని అతనికి తెలుసు. కాని ప్రభుత్వ కార్యాలన్న నెహ్రూ ఏ ఘోరమైనా చేస్తూంటాడు. అందుకు ప్రతిఫలంగా భృతి, భత్తిఖర్చులు మొదలైనవి చాలా పుచ్చుకుంటూనే వుంటాడు. తమ తోడిప్రజల్ని క్రేమిస్తూన్నందుకు, తమ తండ్రితాతల మతాన్ని మర్చిస్తున్నందుకు అనేకవందలయందే జైళ్ళలో వేయటం, ప్రవాసం పంపించటం—ఇలాంటి పనులు నికృష్టమైనవిగా అతడు భావించాడు—చాలా ఘనమైనవనీ, దేశభక్తి పూరితములనీ అనుకుంటాడు. పోలెండులో గవర్నరుగా ఉండినకాలంలో అలాంటి ఘనకార్యాలు చాలా చేశాడుకూడా. తనభార్యపేర, తనవదినగారిపేర వున్న ఆస్తిపాస్తులను తిన్నగా తనపేర పెట్టించేసుకోటం అతనికిమీ అక్రమంగా కనిపించలేదు. వైగా తన కుటుంబవ్యవహారాలూ ఆరీతిగా చక్కదిద్దుకోటమే తెలివైనపని యని భావించాడు. ఇంట్లో అతనిభార్య, వదినగారు, మామయ్య, ఒకకొడుకు ఉన్నారు. వదినగారి భూమిపై యాదత్తు అమ్మవేసి ఆరోగ్యాన్ని తన పేర బ్యాంకులో వేశాడు. మామయ్య వట్టి భయగ్రస్తుడూ, కూనారి. అస్తమానం వొంటురిగానే కాలంగడవుతూ ఉంటుంది. ఎందుకొచ్చిన బ్రతుకా అన్నట్టు వుంటుంది. ఇటీవల ఆమెకు భక్తిమాగ్గం అలవడింది. నెల్లూడొ పిరితిల్లిగారింటికి వెళ్ళి అక్కడ తరచు సాగుతూవుండే మతవిషయక సమావేశాలకు హాజరవుతూ ఉంటుంది. ఇకపోతే కొడుకు వట్టి దిప్పుకాయ. పదిహేను సంవత్సరాల వయసప్పడే గడ్డాలు, మీసాలు వచ్చాయి. త్రాగుడు

అలనాటైంది. చురుపు పూర్తి చేయబడిన గొర్రెను వేసిన తండ్రి వినుక్కుంటూవుంటాడు. బడికి పోకపోవటమే గాదు, అప్పులు కూడా చేయటం నాగించాడు. ఒకసారి అతడు చేసింది రెండువందల ముప్పాబురూబులు అప్పు తండ్రి తీర్చవలసివచ్చింది. మరికొన్నాళ్ళను ఆరువందల రూబులు అప్పు మరొకటి తీర్చవలసివచ్చింది. “ఇక నువ్వు అప్పులు చేస్తే నేను తీర్చేదికదు. ఇంట్లోనుంచి కూడా వెళ్ళగొట్టేస్తాను” అని హెచ్చరిక చెప్పి తండ్రి ఆ అప్పు తీర్చాడు. కొడుకు తండ్రి హెచ్చరికను పాటించలేదు. తన ప్రవర్తన మార్చుకొనూ లేదు. మరో వెయ్యిరూబులు వరకూ ఊళ్లో అప్పులు చేశాడు. ఇంట్లో ప్రతుకు తనకేమీ సౌఖ్యంగా లేదని తండ్రితో ధైర్యంగా చెప్పాడు.

“అయితే నువ్వు నా కొడుకునే కాదు. నీ యిష్టం వచ్చిన చోటికి వెళ్ళి బ్రతుకు పో” అన్నాడు తండ్రి. నాటినుంచీ ఊన్న తనకు కొడుకింటూ ఒకడు లేనట్టే ప్రవర్తిస్తున్నాడు. ఎవరూ ఆయన ముందు ఆ కొడుకు విషయమై ప్రసంగించటానికి సాహసించరు. కొడుకును వెళ్ళగొట్టేసి తన కుటుంబ వ్యవస్థను నిష్కళంకం చేసినట్టు ఆయన భావించాడు.

నెక్లూడో రాగానే అతడు పచ్చాల్లు అపసేశాడు. వ్యంగ్యభరితమైనా, స్నేహనూచకమైన ఒక చిరునవ్వుతో స్వాగతం ఇచ్చాడు. ప్రతివారిముందూ అట్టి చిరునవ్వుతోనే తన పెద్దరికాన్ని అప్రమత్తంగా ప్రకటించుకుంటూ ఉంటాడు. మామూలు ప్రజలందరికీనూ తాను అధిపతిడనే అహంభావం ఆ చిరునవ్వులో వుంటుంది.

నెక్లూడో ఇచ్చిన వుత్తిరం అందుకుని చనివాడు. “బూవోండి” అని ఆసనం చూపించాడు. “దయచేసి మీరేమీ అనుకోకండి; నేను ఇలాగే అటూ ఇటూ కాస్త పచ్చాల్లు చేస్తూ వుంటాను” అంటూ కోటు జేబుల్లో చేతులు పెట్టుకుని యధాపూర్వంగా ఆ వికాలమైన గదిలో పచ్చాల్లు సాగించాడు మళ్ళీ.

“మీ పరిదయం లభించినందుకు సంతోషం. మిఫేలిచ్ కోరికను, ఎట్టిదైనా నెరవేర్చటం నాకు ఆనందం” అంటూ పెరవుల సందునుంచి చుట్టూ జాగ్రతగా (చూసి క్రింద పడకుండా) తీసి, పొక ఊదాడు నోట్లోనుంచి త్రొక్కి.

“కేసు తొందరగా విచారణకు వస్తే బాగుంటుందని కోరుతున్నాను. ఒకవేళ ఆ ట్రైబీ నైటిరియాకు వెళ్ళవలసి వచ్చేట్టయితే తొందరగా బయలుదేరగలంకులను.”

“ఓహో, నిజ్జీనుంచి ముందుగా బయలుదేరే స్టీమరు... వెళ్ళాలిగా! ఆ ట్రైబీ మేను?”

“మస్టావా.”

వుల్ఫు టేబిల్ దగ్గరకు వెళ్ళాడు. టేబిల్ మీద కాగితాలు చాలా ఉన్నాయి. ఒక కాగితం తీసి చూచాడు. “ఓహో, మస్టావా! సరే; ఇతర సెనేటర్లతో చెబుతాను. బుధవారంనాడు ఈ కేసు విషయమై ఆలోచిస్తా” అన్నాడు.

“అయితే వకీలుకు తంతి ఇమ్మన్నారా?”

“వకీలా? ఎందుకూ? పోనీ, ఇస్తే ఇవ్వండి.”

“అవీలులో ఎలా లేకపోవచ్చు. అయినా కింగ్ కోర్టులో విధించిన శిక్ష అన్యాయం అని తెలుస్తుంది.”

“ఓహో, కాదు. కాని సెనేటు తీర్పు కేసులోని సులభజాల్ని బట్టి వుండదు. చట్టనిబంధనలను సరిగా అర్థం చేసుకోకుండా, వాటిని అనులుపరచటం—సీటిమీద ఆధారపడివుంటుంది—” అన్నాడు వుల్ఫు చుట్టకొసన ఉన్న చుసితేలి చూస్తూ, గంభీరంగా.

“కాని ఇది అన్ని కేసులవంటిదికాదు సుమంజీ!”

“నాకు తెలుసు, నాకు తెలుసు. అన్ని కేసులూ అసాధారణములే. మా విద్యుక్తం మేము చేస్తాము-అంతే.” చుట్టచివర నుంచి అలాగే అంటిపెట్టుకుని వుంది. క్రమేణా ఒక చీలిక యేర్పడింది. జారిపడేట్టుగా వుంది. అది కిందపడకుండా జాగ్రత్తగా పట్టుకుని “మీరు పీటర్స్ బర్న తరచుగా వస్తుంటారా?” అని ప్రశ్నించాడు వుల్ఫు. చుట్టనుండి పకీపోయేట్టుగా వుంది. దాన్ని జాగ్రత్తగా తీసుకుపోయి బల్లమీది పళ్ళెంలో బారవిడిచాడు.

“కమెన్స్ స్పీకర్ సమాచారం విన్నారా? భయంకరమైన గాఢ కాదు!... మంచునియును... లెక్కి ఒక్కడే కొడుకు... పాపం!... ఆ లెక్కి...” అంటూ అప్పట్నుండి సీటున్నగర్లు ప్రతివాడి నోటా వెలువడే మాటలే

అతడూ పలికాడు. తరువాత వుల్పు మిఖేలిచ్ భార్యను గురించి, ఆమెకు మతిబోలయెడ గల శ్రద్ధను గురించి కాసేపు ప్రసంగించాడు. అట్టి మతి బోలయెడ అతనికి శ్రద్ధలేదు; అశ్రద్ధలేదు. 'తనవంటి వున్నత ఎథంటావున్న వాడికి అటువంటివాటితో పనేమిటి?' అన్నట్లు కాసేపు మాటాడాడు.

చివరకు నెక్లూడో వెళ్ళిపోయేందుకు లేచాడు.

“మీకు తీరని నుటే బుధవారంనాడు మాయంటికి భోజనానికి రండి. మీ కేసు విషయమై ఇదమిర్దమని ఆ నాడు చెబుతాను.—” అంటూ వుల్పు చెయిచాచి కరచాలనం చేశాడు నెక్లూడోతో. తరువాత నెక్లూడో ఎకాయెకి పిసెత్లి గారంటికి వెళ్ళాడు.

౧౭

రత్రి పడున్నరగంటలయింది. పిసెత్లిగారింట్లో వడ్డనలొతున్నాయి. నెక్లూడోకూ కా భోజనానికి కూచున్నాడు. ఆయింట్లో భోజనవిధానం కొంత నూతన గా ఉంది. పళ్ళాలు, గిన్నెలు భోజనాలతో నింప అక్కడ బల్లమీద పెట్టిబైటికి వెళ్ళిపోతాడు వంటవాడు. దొరలు వాటిని ఆరగించిన తరువాత దొరసాని ఒక స్వీచ్ నొక్కి గంటమోగిస్తుంది. అప్పుడు వంట వాడు లోనికివచ్చి ఆ పళ్ళాలను, గిన్నెలను తీసుకుపోతాడు. ఇంకా ఆరగించవలసిన ఇతర పదార్థాలను పెట్టుకుని మళ్ళీ పళ్ళాలను, గిన్నెలను తెచ్చి, బల్లమీద పెట్టిపోతాడు. చాలావరకు మగవాళ్ళే పళ్ళాలను జరిపి, ఆడ వాళ్ళకు అందిస్తూంటారు. ఆడవాళ్ళు ఏ విధమైన పని చేయ్యరు. భోజనం ఆహ్లాదకరంగానే వుంది. సారాయములు మంచి విలువైనవి. వంటవాడు ఒక ఫ్రెంచివాడు. వాడికింద మరియద్దరు పనివాళ్లు. భోజనానికి కూచున్న వాళ్ళు మొత్తం ఆరుగురు—దొరసాని, ఆమెభర్త మిఖేలిచ్, వాళ్ళకొడుకు (మైస్యోలో ఉద్యోగి), నెక్లూడో, ఒక ఫ్రెంచిమిత్రుడు, దొరగారి ప్రధాన సేవకుడు. ఇక్కడకూడా ఆ ద్వంద్వయుద్ధంగురించే సంభాషణ సాగింది. చనిపోయిన యువకుని తల్లిస్థితికి చక్రవర్తికూడా దుఃఖించాట్ట. చంపిన వాడైనా తన వృత్తిగౌరవాన్ని కాపాడినవాడులాగే భావించబడుతున్నాడు. అందుచేత చక్రవర్తి అతన్ని తీవ్రంగా శిక్షించబోవటంలేదట! అలాగే చాలామంది ప్రజలుకూడా, హరితికునిమీద కారాలు, మిరయాలు నూరటం లేదుట—కాని దొరసాని కాథరెన్ మాత్రం అందుకు ఒప్పుకోలేదు:

“తాగి యిష్టంవచ్చినట్టు యువకులకు చంపేవాళ్ళను నేనైతే అసలు క్షమించను” అన్నదామె.

“నువ్వు ఆనేది నా కర్థం కావటంలేదు” అన్నాడు ఆమెభర్త.

“నా మాటల్ని మీరు అర్థం చేసుకోలేరని నాకు తెలుసు” అంటూ ఆమె నెక్లూడో వైపు తిరిగి - “మాచావా, నా మాటలు అందరికీ అర్థం కా తాయి—మా ఆయనకు తప్ప. ఆ తిల్లివిషయమై నేను చాలా విచారపడ్తు తున్నానని చెబుతున్నాను. వా డతన్ని చంపేసి హాయిగావుండటం నాకిష్టం లేదు” అన్నది.

అంతటితో ఆమెకొడుకు ప్రసంగంలో దిగాడు హంతకుని పక్షాన వాదిస్తూ తనతల్లిమాటల్ని తీవ్రంగా విమర్శించాడు. “ఒక సైనికోవ్యోగి అయినవాడు అలాకే ప్రవర్తించాలి. మరోరకంగా ప్రవర్తిస్తే పరువుపోతుంది; తోడి ఉద్యోగిగతులు తాటాటులు కట్టి బైటికి గెంటుస్తారు” అని చెప్పాడు. నెక్లూడో ఈ సంభాషణలో చొరలేడు. అంతా వింటున్నాడు మామూల వహించి. తానుకూడా కొన్నాళ్ళు సైన్యంలో పనిచేశాడు. అయినా మిఖేలిచ్ కుమారుడు చేసినవాదం ఆతనికి నచ్చలేదు. వైద్యుడో తాను చూచిన ఒక అందమైన రైతుయువకుడు జ్ఞాపకంవచ్చాడు. ఆతన్నీ ఇలాగే ఎవరినో ఒప్పితేనే ప్రేమచేశాడు. తరువాత విచారణానికని ఆతన్ని గనులలో నిర్బంధబానిసగా పంపించాలని శిక్ష విధించారు. ఈ రెండుకేసులనూ పోల్చి చూచుకున్నాడు నెక్లూడో. ఇద్దరూ తిప్ప తాగి హత్యచేసినవాళ్ళే అయితే యువకుని వెంటనే తెచ్చి జైల్లో పడేశారు; భార్యాబిడ్డలూ ఎవరూ ఉండేవాడో చూడకుండా కాళ్ళకు ఇసుపసంకెలు తగిలించారు. బుర్రగొరిగిం చేసి సైబీరియాకు గుడ్లూ నిర్బంధంగా పనిచేసేందుకు తీసుకుపోతున్నారు. ఈ సైనికోవ్యోగి మాత్రం జైలుగదిలో హాయిగానే ఉంటున్నాడు. మంచి భోజనం తింటున్నాడు, విలువైన సారాయమే తాగుతున్నాడు, పుస్తకాలు ఉడుసుపోకకు చదువుకుంటున్నాడు; రెండుమామూలీజులతో విడుదల జౌతాడు. యధాపూర్వంగా జీవయాత్ర గడుపుకోగలుగుతాడు. వైగా యీ సన్నివేశంవల్ల ఒకరకమైన కీర్తినికూడా అర్జిస్తాడు.

ఈ ఆలోచనలనే నెక్లూడో వైకి చెప్పాడు. వెంటనే దొరసానీ కాథరెన్ అతని అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించింది. కాని అతడు అలాగే

ఇంకా తీవ్రంగా మాటాడుతూ ఉండగా అందరూ ఏమీ పలకకుండా గమ్మన మోసముద్రలు వహించి ఉన్నారు. కేథనైన్ కూడా అలాగే చూసంగానే ఉండిపోయింది. ఆ నిశ్చేతను గమనించి 'స్లాడ్' తానేమో మహాపచారం చేసినట్టు అనుభవించాడు.

భోజనాలు అయినాయి. పక్కనే ఉన్న పెన్ గదిలో మంచి తుర్పీలు మరుసగా వేశారు. ష్రవహారం చూస్తే ఒక పొటింగు జరుగబోయేట్టుగా ఉంది. గది మధ్యలో ఒక ఎత్తు తుర్పీ వేశారు. దానిముందు ఒక 'చేబిల్' ఉంచారు. దానివూద ఒక నీళ్ళగ్లాసు పెట్టారు. ఆ తుర్పీనివలనకే ఉపన్యాస తునికి కామలు. ఉపన్యాసం మధ్యలో గొంతు తడుపుకోటానికీ కామలు ఆ గానెను నీళ్లు. తిన్న తిన్నగా జనం పోగొన్నారు. ఉపన్యాసకుడు (బోధకుడంటే బాగుంటుంటేమో) కీన్ వెటర్ అని తేలింది.

చాలామంది గుర్రపు బిగ్గీలలో వచ్చారు. అవన్నీ ఇంటిముందు ఆగి ఉన్నాయి. చాలామంది యువతులు, ధనవంతుల ఇల్లాళ్ళు కామలు, విలువ గల పట్టు దుస్తులు, శేసులు ధరించి చిమీకీల మెరుపులు చిమ్ముతూ సుఖా సీనులై యున్నారు. పురుషులు కూడా చాలామంది ఉచిత వేషభూషణాలతో హాజరైనారు. ఒక అరడజనుమంది సాధారణ కుటుంబీకులు ఉన్నారు— ఇద్దరు నౌకర్లు, ఒక దుకాణదారు, ఒక దొవారికుడు, ఒక గుర్రపు బండి వాడు.

కీన్ వెటర్ రన్యా చేసియుడు కాను. బలిష్ఠకాయుడు. ఇంగ్లీషుతో మాటాడాడు. ఒక యువతి అతని ఉపన్యాసాన్ని రన్యా భాషలోకి చాలా బాగానే అనువదిస్తోంది.

“మన పాపాలన్నీ చాలా భూరంగా ఉన్నాయనీ, వాటికి లభించే శిక్ష కూడా చాలా తీవ్రంగానే ఉన్నదనీ” అతడు చెప్పాడు.

“సోదర సోదరీమణులారా! మనం రోజూ ఏమేమి చేస్తూ ఉన్నామో కాస్త పర్యవేక్షించండి. మన జీవన విధానం ఎలా ఉంది? భగవంతునియెడ ఎన్ని అపరాధాలు చేస్తున్నాం? ఈ విషయాల్ని వివరంగా తరచి చూసు కుంటే ‘మనం తుమార్లులం కాదు; మనకు మోక్షం లేదు’ అని తెలుసు కుంటారు. కాళ్ళత సరకమే, అక్కడ మనం అనుభవించాల్సిన యాతనలే

మన నుడుట రాసి వున్నాయి. ఈ మహాగ్ని గుండంలోంచి మనం బయట పడే దారి ఏమిటి? ఇట్లు తగులబడిపోతోంది. తెప్పించుకుపోయే మార్గం కనిపించటం లేదు..." క్రపీతా ఉపన్యాసమని కంఠస్వరం కంపించింది. కన్నీటి చుక్కలు విడుస్తున్నాడు.

ఉపన్యాసకుడు కాసేపు ఆగాడు. కన్నీళ్ళు చెక్కిళ్ళమీద ప్రవహిస్తున్నాయి. ఎనిమిది సంవత్సరాలనుంచి ఇలాంటి ప్రబోధాలు ఆడేడు చేతులే ఉన్నాడు. ఈ రకమైన ఉపన్యాస భాగానికి వచ్చేసరికి అతని గొంతు గార్గదికం పొందుతుంది. నేత్రాలు ఆకుసిక్తాలు జౌతాయి. ఈ ఉపన్యాస భాగమంటే అతనికి ప్రీతి యెక్కువ. అశ్రువులు ప్రవహిస్తున్న కొద్దీ అతనికి ఆవేశం జాస్తి జౌతుంది.

గదిలోని శ్రోతలంతా కూడా వెక్కి వెక్కి పీడనటం సాగించారు. కేథరైన్ మోచేతులు నిల్లమిడవెట్టి, అగచేతులతో తలకాయ పట్టుకుని కూచుంది. ఆమె వికల వక్షోభాగం ఊగిసలాడుతోంది. బుజాలు ఎగిరి పడుతున్నాయి. భయంగా ఆశ్చర్యంగా చూస్తున్నాడు గుర్రపు బండివాడు. రోడ్డుమీద బండి తోలుతూ ఉండగా - అకస్మాత్తుగా ముందు పోతూన్న ఒక జర్మన్ దేశీయుడు దారి తొలగకుండా వుంటే, తాను, తనబండి వాడి మీదనుంచి పోవలసివచ్చిన పరిస్థితిలోవలె. ధవంతుల ఇల్లాళ్ళంతా కాఫరైన్ వలెనే తీవ్ర భావనిచలితులై నట్టు కనిపిస్తున్నారు. ఉల్లు కూతురు తాత్కాలపు ఘేవనుకు తగిన దుస్తులు ధరించి ఉంది. తండ్రిలాగే ఉంటుంది చూపులకు చాలావరకు. ఆమె కూడా చేతుల్లో ముఖం వంచుకుని ప్రాణాలతో వలె మోకాళ్ళపై నిల్చుంది.

మగ్నక్షణంలోనే ఉపన్యాసకుని ముఖ కవళిక మారిపోయింది. ఒక మధురమైన మందహాసం చేశాడు. రంగంమీద నటకుడు తన హృదయానం దాన్ని వ్యక్తం చేసేందుకుగాను ప్రదర్శించే చిరునవ్వు లాంటిది అది. మధురంగా, నెమ్మదిగా మళ్ళీ ఇలా ఆరంభించాడు—

“ఆఁ. ఉన్నది మనకొక తరుణోపాయం. ఒక ఆనంద ప్రదమైన, తేలికైన మార్గం. భగవంతుని కుహరుడైన ఏసుక్రీస్తు మనకొసమై నిలువమీద యాతనపడి రాబ్బిన నెత్తురు చుక్కలలో మన మోక్షం గ్యారంటీ చేయబడినది. ఆయన బాధలు, నెత్తురు మనల్ని రక్షిస్తాయి...” మళ్ళీ అకస్మాత్తుగా

అతని కన్నుల్లోనుంచి అశ్రువులు రాలాయి—అన్నాడు—“సోదర సోదరీమణులారా! మనం సర్వేశ్వరుని సమీపింపాలి. ఆయన ఈ ప్రపంచాన్ని సర్వ పాపాలనుంచి గత్తిరిచే నిమిత్తం తన కుమారుణ్ణి ఈ భూమిమీదికి పంపించాడు గదా? ఆయన పవిత్ర రక్తము—”

నెస్టాడోకు విశిష్టాధిపతిగా ఉంది. నెస్టాడోగా లేచి, చప్పుడు కాకుండా మునివేళ్ళమీద నడుచుకుంటూ అవోప్పేటు వీడి తనగనికి వెళ్ళిపోయాడు.

౧౮

మర్నాడు నెస్టాడో చుస్తులు మార్చుకుని ఎక్కడికో వెళ్ళటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు. అప్పుడు దోవారికుమ ఒక చీటీ ఇచ్చాడు. అది మాస్కో చీటీలు. మాస్కో చీటీలు ఏవో సొంత పనిమీద పీటర్స్ బర్గ్ వచ్చాడు. నెస్టాడో పంపిన తంతి అతనికి దారిలో ఉంది. అసలు ఆయన పీటర్స్ బర్గ్ రావటంలా—ఒక నేళ త్వరలో మస్టావా కేసు విచారణకు వచ్చేట్లయితే సెనేటులో తానూ హాజరు కావచ్చునన్న ఉద్దేశం కూడా ఉంది. మస్టావా కేసు ఎప్పుడు విచారణకు రానున్నదీ, సెనేటులో ఎవరెవరు హాజరు కానున్నదీ, సెనేటులో ఎవరెవరు హాజరు అయ్యేదీ నెస్టాడో చెప్పాడు. అంతా విని చీటీలు నవ్వి అన్నాడు;

“అయితే మూడురకాల సెనేటుల్లు ఉన్నారన్నమాట! ఉన్న అధికార వర్గానికి చెందిన వ్యక్తి. స్కోవరోడ్ నికో న్యాయశాస్త్ర పుస్తకాల పరిచయం అధికంగా కలవాడు. బే దొర అచ్చం వాస్తవికవాది. అదినో ఆ మూడో పెద్దచునిషిలోనే మన ఆశలన్నీ. సరే, ఇకపోతే పిటిఎస్ కమిటీ వ్యవహారం ఏమిటి?”

“ఇదిగో ఇప్పుడే బయలుదేరుతున్నాను వెరొబేవ్ దొరగారి దగ్గరకు వెడదామని. నిన్న వెళ్ళినాగాని దీర్ఘకాల దొరకలేదు” అన్నాడు నెస్టాడో ‘దొరగాడు’ అన్న పదంమీద వ్యంగ్యంగా నొక్కుతూ.

“వెరొబేవ్, దొరగాడు ఎలాగైనాగో చెప్పనా? అతని తాత కోట్లలో డబ్బేదాగా ఉండేవాడు. పాత చక్రవర్తిని ఎలాగో ఆశ్రయించి, సంతోషపెట్టాడు. చక్రవర్తి అతనికి ‘దొర’ అని బిరుదు ఇచ్చాడు. ఈ

బిరుదు చూసుకుని వెలిబేట్ చాలా గర్వపడతాడు. ఆతడొక పెద్ద భయం కనుడైన ముసలి మోసగాడు”

“వెళ్ళి చూస్తానుగా !”

“మంచిదే. అయితే ఇద్దరమూ కలిసే బయలుదేరుదాం.”

ఇద్దరూ బయలుదేరబోతుంటే నాకిరువచ్చి ఒక ఉద్దరం ఇచ్చాడు. అది మేరియటీ పంపిన ఉద్దరం.

“నిన్ను సంతోషపెట్టే నిమిత్తం మా వారితో సేపు కోరిక విషయమై చెప్పాను. మావారి ఆధికారిక వ్యవహారాలలో జోక్యం కలుగజేసుకోటం నాకు ఇష్టంలేని పని. అయినా నీకోసమని చేయవలసిందంతా చేశాను. కోటలో ఖైదీ చేయబడిన ఆ పిల్లను తక్షణమే విడుదల చేయటం జరగవచ్చు. మావారు అక్కడి నైస్వాధీపతికి రాశారు. కాబట్టి ఒక పనికోసం అంటూ గాక మామూలుగా వచ్చేయి. నీ కోసం ఎదురుమాస్తా ఉంటాను” అని వున్నది ఉద్దరంలో.

“మాశావా ! ఎంత ఘోరమైన సంగతీ ! ఏడు నెలలకుంచీ ప్రేమ చేయబడివున్న యువతి ఇవాళ నిరపరాధి అని తేలిపోయింది. ఇక ఆమె విడుదల కావటానికి ఒక్క మాట వెలువడాల్సి వుంది” అన్నాడు వెల్లూడో వకీలుతో.

“ఎప్పుడూ అంతేమరి ! ఏమైనా మొత్తానికి అనుకున్న పని సాధించావు కదా ! ఛేష్.”

“కాని ఈ విషయం నన్ను దుఃఖపరుస్తున్నది. అక్కడ ఏమి జరుగుతూ ఉండాలో కాస్త ఆలోచించు. ఆమెకు అక్కడ ఎందుకు బంధించారు ?”

“మనీ అంత లోతుగా ఆలోచించకుండా ఉండటమే మంచిది. సరే, ఇక మనం వెళదామా ?”

వకీలు ఎక్కివచ్చిన బండి వాక్ట్లొనే ఉంది. ఇద్దరూ అందులో ఎక్కి వెలిబేట్ దొరగారి యింటికి వెళ్ళారు. దొరగారు ఇంటి దగ్గరే ఉన్నారు. యువకుడైన ఒక ఉవ్వోగి—సామగ్గరి, సన్ననిమెడగలవాడు -

ముందు గదిలో ఉన్నాడు. అతనితోపాటు ఇద్దరు యువకులు కూడా ఉన్నారు.

“మీ పేరు?” అడిగాడా యువకోద్యోగి నాజూకుగా ముందుకు నడిచి వచ్చి.

“నెస్టాకో తన పేరు చెప్పాడు.

“ఒహో, దొరగారు మీ సంగతి చెప్పినట్లండి. ఒక్క నిమిషం ఆగండి” అంటూ తానున్న గదిలోని మరో గుమ్మం గుండా వెళ్ళాడు. మరి కొంతసేపటికే అతడు తిరిగి వచ్చాడు. అతనితోపాటు ఒక స్త్రీ కూడా వచ్చింది. ఆమె ఏడుస్తోంది. విచారాన్ని సూచించే నల్లదుస్తులు వేసుకుంది. కన్నీళ్ళు పగులకు కనిపించకుండా ఉండేందుకు మేలిముసుగు ముఖం మీదికి తీసుకుంటోంది.

ఆ యువకుడు నెస్టాకోను లోనికి తీసుకుపోయి ఒక గది తలుపు తెరచాడు. నెస్టాకో గదిలో ప్రవేశించాడు. అక్కడ దొరగారు కనిపించాడు. అతని శరీరం కిట్ మస్తీగానే ఉంది. అంత ఎత్తుగాక, పొట్టిగాక ముఠాటగా ఉంటాడు. ఒక ఛేరిల్ ముందు కుర్చీలో కూచుని వున్నాడు. ముఖ కివళిక ఉల్లాసంగానే ఉంది.

నీరాక నాకు చాల సంతోషంగాఉంది. మీ తల్లి, నేను బాల్య స్నేహితులం సుమీ! నిన్ను నేను చిన్నప్పుడొకసారి, తరువాత ఉద్యోగం లో ఉన్నప్పుడొకసారి చూచాను. కావో, ఏంకావాలి నీకు చెప్ప” అన్నాడాయన.

“నెస్టాకో ధియోడోసియా కథంతా చెప్పాడు. అంతా విన్నతరువాత “ఒహో నాకు అద్దం అయింది. చాల విషాదభరితమైన గాథ! మరి పిటిషన్ ఇచ్చావా?” అని అడిగాడు దొరగారు.

“పిటిషన్ అంతా తయారుచేసిపెట్టాను”- అంటూ నెస్టాకో పిటిషన్ బైటికితీశాడు జేబులోనుంచి. ముందుగా మీతో మాటాడితే కేసును ఒక ప్రత్యేకమైన దృక్పథంతో విచారిస్తారని ఆశ!”

“సరే, బాగానే చేశావు. నేనే స్వయంగా రిపోర్టు ఇస్తాను” ఉల్లాసమై ముఖంలో విచార లీలను తెచ్చిపెట్టుకోటానికి వ్యర్థప్రయత్నం చేస్తూ దొరగారు అన్నారు. “చాల విచారికరమైన కథ సుమీ! పాపం

చిన్నపిల్ల ! భర్త ఆమెను అసహ్యంగా చూశాడు, ఆమెకు విక్రేత కలిగింది. కాని క్రమేణా పగస్పరం ప్రేమ కలిగింది. బేను, ఈ కేసును రిపోర్టు చేస్తాను.”

“మఖేలిచ్ కూడా ఈ కేసు విషయమై మాట్లాడుతాడు” ఈ మాటలు సెక్లూజో నోటినుంచి వెలువడినవో లేదో దొరగారి ముఖకైఫిని మరి పోయింది.

“పిటిషన్ ఆఫీసులో ఇచ్చెయ్యి. నాకు చాతనైన సాయం చేస్తాను” అన్నాడు.

ఈ సమయాన యువకోర్కొగి నాజూకు నడకలతో అక్కడికి వచ్చాడు.

“ఆ స్త్రీ తమతో ఇంకా నాలుగు మాటలేవో చెప్పవంటూ నంటోంది.”

“సరే లోనికి రమ్మను...ఎన్ని కన్నీళ్లు చూడాలోగద మనం ప్రపంచంలో ! మనం వాటిని అన్నింటిని ఇసుకగొట్ట గలమా ? ఏదో ఎవడికి చాతినయినంత వాడు చేస్తాడు...”

ఆ స్త్రీ లోనికి వచ్చింది.

“ఒక్క విషయం తిమ్మరి అర్థించటం మరచిపోయాను. ఆతడు తన కూతుర్ని విడిచిపెడతాడేమో; అలా చేయనీయరాదు. ఎందువల్లనంటే అతి డప్పుడే—”

“చేతనైనంతా చేస్తానన్నాను గదా !”

“భగవంతుడు మిమ్మల్ని చల్లని చూపులు చూస్తాడు : ఒక తల్లిని రక్షించాలి” ఆమె అతిని చేయి అంది పుచ్చుకుని ప్రాథనా నూచకంగా, కృతజ్ఞతా చిహ్నంగా ముద్దు పెట్టుకుంది.

“అంతా చేస్తాను.”

ఆ స్త్రీ వెళ్ళిపోయాక, సెక్లూజో కూడా కలవు పుచ్చుకోటానికి లేచాడు. “మీము చేతినయినంత సాయం చేస్తాం. న్యాయశాఖ మంత్రులతో ఈ విషయం చెబుతాను. వాళ్ళే జవాబు వచ్చాక మాకు చాతినైనంత సాయం చేస్తాం” అన్నాడు దొరగారు.

నెక్కుడో అక్కడినుంచి బయటదే దొంగగిరి అఫీసు గదిలోకి వచ్చాడు. అక్కడ చాలామంది గుమాస్తాలు, సెక్రటరీ అఫీసులోవలెనే, పరిశుభ్రమైన కేవలభాషలతో, సంతృప్తిని ప్రకటిస్తూన్న ముఖాలతో కనిపించారు.

“పిళ్ళందరికీ కడుపునిండా తిండి ఉంది. రుభ్రమైన దస్తులు ధరించారు. పిళ్ళ బూట్లు చక్కగా పాలిష్ చేయబడి ఉన్నాయి. అక్కడ ఖైదీల కన్నా, ఆ పట్లలోని రైతులకన్నా వీళ్లు సుఖంగా ఉన్నారు” అప్రయత్నంగా ఇటువంటి ఆలోచనలన్నీ మళ్ళీ నెక్కుడో మెదడులో సందడి చేశాయి.

౧౯

ప్పిటర్సు స్ట్రెట్ ఖైదీల భవిష్యత్తు ఒక మహామహునిమీద ఆధారపడి వున్నది. అతడే జర్మన్ వంశీకుడు. అతడు చాలా ప్రజ్ఞావంతుడని చాలామంది చెబుతారు. అతనికి చాలా బిరుదులు, బహుమతులు ప్రభుత్వం ఇచ్చింది అతడు సేనాపతి. ఒకప్పుడు కి కాసన్ పర్యంత ప్రాంతంలో ఒక యుద్ధం జరిగింది. అక్కడి రైతులంతా కవచాలు ధరించి, కత్తులు పుచ్చుకుని యీ మహామహుని ఆహ్వానించి, వేలాది ప్రబల్లని చంపారు; తమ స్వాతింత్ర్యాన్ని కాపాడుకుంటూన్న వాళ్ళను; తమ ఇండ్లను, తుటుంటాలను రక్షించుకుంటూన్న వాళ్ళను. అందుకుగాను యీ సేనాపతికి చాలా బిరుదులు, బహుమానాలు దొరకాయి. తరువాత అతడు పోలెండులో పని చేశాడు. అక్కడ కూడా ఇలాగే రైతులచేత చాలా అత్యాచారాలు చేయించాడు; అందుకు కూడా బిరుదులు, బహుమానాలు ఆర్జించాడు. ఆ తరువాత ఇంకెక్కడో పని చేశాడు. ఇప్పుడు ముసలివాడైనాడు, చిక్కి వున్నాడు. అయినా ఒక చక్కని భవనం ఉంది, మంచి రాబడి వుంది, మర్యాదఉంది. ప్రభుత్వ చట్టాల్ని, నిబంధనలను పట్టుదలతో అమలు జరుపుతూ ఉంటాడు. ప్రపంచంలో ఏమి మారినా అది మాత్రం కాశ్వతములని అతని అభిప్రాయం.

ప్రస్తుతం అతని ఉద్యోగం ఏమిటంటే—రాజకీయ ఖైదీలపై పర్యవేక్షణ చేస్తూ ఉండటం. పది సంవత్సరాలయ్యే సరికి కిసిసం సగంమంది, ఖైదీలైనా-పిచ్చెక్కో, క్షయవ్యాధి చేతనో, నిరాహార్యై కృశించో,

ఆత్మహత్య చేసుకొనో, ఉరి తీసుకొనో, నిప్పు పెట్టుకొనో చచ్చిపోయా
ఉండాలిందే అతని పర్యవేక్షణ.

ఈ ఘోరాలన్నీ అతని కళ్ళముందే జరుగుతూ ఉంటాయి. చూస్తూనే
ఉంటాడు. అంతా తెలుసు. కాని అతని అంతరాత్మకు చీమ కుట్టినట్టేనా
అనిపించదు. అవన్నీ ఈ ముసలి మాజీ సేనాపతి ప్రభుత్వ కాసన్నా 'తుచ'
తప్పుకుండా అమలు పరుస్తూన్నందువల్ల కలుగుతున్న ఫలితాలే - వాటిని
తప్పనిసరిగా అమలుజరుప వలసిందేకనుక, అమలు జరిగినందువల్ల ఫలితాలను
గురించి ఆలోచించటం నిరుపయోగం. అతడు వాటిని గురించి తలచనే తల
చడు. తలుచుకోటం మొదలుపెడితే అతి ప్రమాఖములైన ప్రభుత్వస్థలను
సెనవేర్చలేని దుర్బుస్థితి అయిపోతానేమోనని అతని భయం. అటువంటి
జాబి యేమీ పెట్టుకోకుండా వాటిని సెనవేర్చటమే దేశభక్తి పరుడైన తన
ధర్మం అని భావిస్తాడు-చారానికి ఒకసారి ఇతడు జైలు వాళ్ళలన్నీ వెళ్ళి
చూస్తాడు-"మీ కోరికలేమైనా ఉన్నాయా? అని ఖయిదీల నందరినీ
అడుగుతాడు. వాళ్ళకైతే చాలా కోర్కెలు ఉంటాయి. మౌనంగా అవన్నీ
సావధానంగా వింటాడు. కాని ఒక్క కోరికా, ఎవరినీ సెనవేర్చిన పాపాన
పోలేదు. ఎందుచేతనంటే-అతని దృష్టిలో ఆ కోరికలన్నీ ప్రభుత్వ చట్ట
విరుద్ధములు.

నెహ్రూజీ ఈ ఉద్యోగి ఇంటికి వెళ్ళేసరికి రెండుగంటల లయింది.
ఆ సమయాన అతడు ఒక చిత్రనితో కలిసి చచ్చిపోయినవారి ఆత్మలతో
మాటాడే ప్రయత్నంలో ఉన్నాడు. బల్లమీద ఒక పెద్ద కాగితం ఉంది.
దానిమీద వర్ణక్రమం అంతా రాసివుంది. ఒక చిన్న గిన్నెను ఇద్దరూ పట్టు
కుని జరుపుతూ ఉన్నారు. ఎప్పుడో చనిపోయిన జోన్ ఆఫ్ ఆర్మీ ఆత్మను
ఆవాహనంచేశారు. ఒకప్రక్క అడిగాయ; ఆ గిన్నె జరుగుతోంది. ఒక్కొక్క
అక్షరంమీద ఆగుతూ ఉంది. ఆ యక్షవాల్ని కూడబలుకుకుని అదే జోన్
ఆఫ్ ఆర్మీ చెబుతున్న సమాధానం అని భావిస్తున్నారు. కొంతసేపటివరకూ
బాగానే నడిచింది. తరువాత వచ్చే సమాధానం విషయంలో ఇద్దరూ చెకోక
విధంగా ఊహించుకున్నారు-ఎవరి ఊహకు అనుగుణ్యంగా వారు తత్సం
బంధమైన అక్షరం మీదికి గిన్నెను లాక్కుంటూ ఉన్నారు. ఇటువంటి
సమయంలో నెహ్రూజీ వచ్చి యున్నట్టు దొవారికుడు వార్త తెచ్చాడు.

మాజీ సేనాపతి లేచి మరోగదిలో స్నానాద్వారము దర్శనం యిచ్చాడు. ఆసనం చూపిస్తూ “ఓహో, సీ రాక నాకు చాలా సంతోషంగా ఉంది. ఎన్నాళ్ళయింది నువ్వు పీటర్స్ బర్గ్ వచ్చి?” అని అడిగాడు.

“కొద్దిరోజులే అయింది.”

“మీ అమ్మ కులాసాగా ఉందా?”

“ఆమె చనిపోయింది.”

“ఓహో, ఔనాను” విన్నాను. మా అబ్బాయికి నువ్వు ఒకసారి కనిపించావట; చెప్పాడు.”

అతనికుమారుడు కూడా తండ్రికివలెనే చాకిరికారంతో ప్రభుత్వ ద్యోగంలో కుదురుకుని వున్నాడు. మిలిటరీ విశ్వవిద్యాలయంలో తెర్సిడు పొంది ఇప్పుడు ప్రభుత్వ సమాచారశాఖ ఆఫీసులో పనిచేస్తున్నాడు. ప్రభుత్వ గూఢచారులందరివైనా అతడు వై అధికారి. సగర్వంగా తన విద్యుత్తాలను నెరవేరుస్తూ ఉంటాడు.

“మీ నాన్నా నేనూ ఒకేవోట పనిచేశాం. ఇద్దరమూ చాలా స్నేహితులం. మరి నువ్వేదై నా ఉద్యోగంలో ఉన్నావా?”

“లేదు”. ఈ సమాధానానికి మాజీ సేనాపతి సంతృప్తి పడలేదు. “మమ్మల్ని ఒకటి అడుగుదామని వచ్చాను” అన్నాడు స్నానాద్వారము.

“చాలా సంతోషం. నీకు నేను చెయ్యాల్సిన సహాయం అంటూ ఒకటి ఉన్నదా?”

“నేను అడిగేది మీకు నచ్చడేమో! అయినా అడక్క తప్పటంలేదు; క్షమించాలి.”

“ఏమిటది?”

“గుర్తేవిచ్ అను వ్యక్తి కోటలో ఖైదీ, అతనితల్లి అతన్ని చూడాలనుకుంటున్నది. కనీసం అతనికి కొన్ని పుస్తకాల్ని అయినా పంపించేందుకు అనుమతి కోరుతున్నది.”

మాజీ సేనాపతికి ఆ మాటలు రుచించినట్టూ కనిపించలేదు; రుచించనట్టూ కనిపించలేదు. తం ఒకపక్కకు వంచి కళ్ళు మూసుకున్నాడు ఏదో

ఆలోచిస్తున్నట్టు. కాని నిజానికి ఆతడేమీ ఆలోచించటంలేదు; స్వేచ్ఛాతో మాటలు అతనికి నచ్చలేదు. వాటికి తాను ప్రభుత్వ విబాధనల సీత్యా జవాబు చెప్పవలసిందే. కనుక మానసికంగా నిశ్రాంతి తీసుకుంటున్నాడే గాని ఏమీ ఆలోచించటంలేదు. చివర కన్నాడు—

“చూచావా, ఇందులో చేయతగింది యేమీలేదు. వైదీలు బంధువులువచ్చి చూడటం విషయంలో చక్రవర్తి జాతీయేనని నిబంధనలుఉన్నాయి. ఇక పుస్తకాలు పంపించే విషయం : జైల్లో మంచి గ్రంథాలయం ఉంది. చట్టం అంగీకరించిన పుస్తకాల్ని వైదీలు తీసుకోవచ్చు.”

“కాని ఆతనికి వైజ్ఞానిక (Scientific) గ్రంథాలు చదవటమంటే ఇష్టం.”

“అటువంటి మాటలు నువ్వు నమ్మబోవు” అని పలికి కాసేపు హాసంగా ఉండి “ఆతనికి కావలసింది చదువుకోటం కాదు; ఆశాంతి—” అన్నాడు.

“ఏం చేస్తారు పాపం! అటువంటి కష్టపరిస్థితిలో ఎలాగో కాలం వెళ్ళబుచ్చుకోవాలిగా మరి!”

“వాళ్లు ఆస్తుమానం అది కావాలి, ఇది కావాలి, అంటూ గొణుగుతూనే ఉంటారు. వాళ్ళ సంగతి నాకు తెలుసు—” వాళ్ళంతా పాపజాతి వాళ్ళన్నట్టుగా ఒక చిన్న ఉపన్యాసం ఇచ్చాడు. “ఇక్కడ కోటలోని వైదీలకు ఇవ్వబడుతున్నన్ని సౌకర్యాలు మరే జైలులోనూ లేవు. తెలుసునా?” అంటూ ఆ సౌకర్యాలన్నీ ముసగా వీక్షిస్తున్నట్టుగా, అసలు వాళ్ళను జైల్లో పెట్టారంటే ఒక చక్కని, సౌఖ్యవంతమైన గృహంలో ఉంచినట్లే నన్నట్టు వాదించాడు. “ఒకప్పుడు జైళ్ళలో ఏమేమో ఇబ్బందులుంటే ఉన్నాయేమో. ఇప్పుడలా కాదు. చాలా జాగ్రత్తగా చూస్తున్నాం. మూడేసి అనుపానాలు ఇస్తున్నాం భోజనానికి. అదివారంనాడు తీవ్రఫలహారం కూడా పెడుతున్నాం” ఇదే ధోరణిలో వైదీలు కొరుతూవుండే కోరికలన్నీ సవ్యమైనవి కావనీ, వాళ్లు వట్టి కృతఘ్నులనీ రుజువుచేయటానికి తన వాక్యాలు తుర్రుమంతా వినియోగించాడు. “వాళ్ళకు చదువుకోడానికి మతిసంబంధములేన పుస్తకాలిస్తున్నాం-పాఠపత్రక లిస్తున్నాం. ఒక గ్రంథాలయం ఉంది.

అయితే అవి యెవరూ నడవరు. మొదటిగోల్ఫ్లో ఏదో కంప్లెక్స్ పేజీలు తిరుగవేస్తారు. ఇక అంతే. ఎం యిచ్చిన ఫుల్ల కాలు అలాగే తీరి ఇచ్చి వేస్తారు. అంతేకాక రాసుకోవటానికి పలకలు, బలసాలుకూడా ఇస్తాం. పలకనిండా రాసి, చెరిపివేస్తే మళ్ళీ రాసుకోవచ్చుగా! కాని వాళ్ళు రాయరు. మొదట కొంచెం అశాంతిగా ఉంటారు. కాని గోల్ఫులు గడిచిన కొద్దీ చాలా శాంతంగా ఉంటారు; బలుస్తారు కూడా” అంటూ చాలాసేపు మాటాడాడు మాజీ సేనాపతి, తనమాట్లాడిని భయంకర అంతర్ధాన్ని ఈ ప్రశ్నాశ్రంబుడా అనుమానించకుండా.

సెక్లూడో ముసలివాని కఠిన కంఠస్వరాన్ని వింటూ, మాస్తున్నాడు అతని క్రూరత అవయవాలను, అతని మెరుక్కున్న కన్నుల్ని, సున్నగా గొరిగివున్న చెంపల్ని, అతనికి గర్వకారణాలైన కోటుకు తెగిలిచివున్న పతకాల్ని. ఆ పతకాలన్నీ అతడు యుద్ధంలో అమాయక ప్రజల్ని హత్యచేయించి అర్జించినవని సెక్లూడో యెరుగును. అతనికి సమాధానం చెప్పటానికిగాని, అతడు పలికిన మాటల ఆర్థాన్నే వివరంగా బయటపెట్టటానికిగాని ప్రయత్నించటం నిరుపయోగమని భావించాడు. చివరకు ‘షష్టావా’ ఆసు ఖైదీని గురించి అడిగాడు. ఆ ఖైదీని విడుదలచేయుటకు ఉత్తర్య జారీచేయబడినట్లు ఆ యుదయమే అతనికి తెలిసింది.

“షష్టావా—షష్టావా? వాళ్ల పేర్లన్నీ నాకు జ్ఞాపకం ఉండవు. బోలెడుమంది ఉన్నారాయెను” అన్నాడు ముసలిసేనాపతి—ఖైదీల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉన్నందుకు వాళ్ళను దూషిస్తున్నవాడువలె. గంటమోగించి, నాకరు రాగా, తన కార్యదర్శికి కబురునెకాడు రమ్మని. అతడు వచ్చేలోగా సెక్లూడోను ఒక ఉద్యోగంలో చేరమని బుధులు చెప్పటంలోకి దిగాడు. “నన్యకస్తులైన మలీనుల్ని ప్రభుత్వోద్యోగాల్లో నియమించుకోవాలని జార్ ప్రభువు కోరిక. అటువంటివాళ్ళు చాలామంది కావాలి. నేను చూడు: ఈ ముసలితనంలోకూడా శక్తివంచనలేకుండా ఎలా పనిచేస్తున్నానో!”

ఇంతలో కార్యదర్శి వచ్చాడు. పాలిపోయి కుష్మించివున్నాడు. తెలివి తేటలనే గాక అశాంతినికూడా ప్రకటిస్తున్న కళ్ళు. చెప్పాడు; షష్టావాను విడుదలచేసే విషయమై తనకేమీ ఉత్తరవులు రాకదని.

“అట్టి ఉత్తరమును వస్తే వచ్చినాడే విడుదల చేస్తాను. వాళ్ళను అట్టి పెట్టుకోవాలన్న కోరిక మాకేం లేదు” అంటూ ముగిసినట్లుచేశాడు మాజీసేనాపతి.

అతన్ని చూస్తోంటే పుట్టుకొస్తున్న జాబిని, అనన్యతను ప్రకటించుకుంటూ నెక్లూడో ఇక వెళ్ళిపోడానికి లేచాడు. తనమీదని కుదరుడు ఈ నెక్లూడో పాపం ఆలోచనలేనివాడు, తప్పుదారిలో నడుస్తున్నామి అని చూపి సేనాపతి అనుమన్నాడు. మరి కఠినంగా మండలినికొడుమిచుకున్నాను. మంచి హితోపదేశం చేయాలనుకున్నాడు.

“ఇదిగో అబ్బాయి! నేను చెప్పేమాట జాగ్రతగా వినుమీ! వాత్సల్యంవల్ల చెబుకున్నాను. ఈ తైవీలతో నీ కేసుకొచ్చిన సావాసం చెప్పి. వాళ్ళుగో నిరపరాధి ఎవడూ లేడు. అంతా ఆచిసీతపరులు. మేము ఎరుగుదుము” అన్నాడు లేతమైనా సందేహానికి తాపీనికంతస్వరాస. “ఎక్కడేనా మంచి ఉద్యోగంలో జోరబడు. నమ్మకస్తుడైన కుదిరులు జార్ ప్రభువుకు కావాలి. దేశానికికూడా కావాలి. నీకు మల్లేనే నేనూ, నా వంటి వాళ్ళూ ఈ ఉద్యోగాలు మానేస్తాం అయితో; ఇక మిగిలేదెవరు? వ్యవస్థలోపాలు ఉన్నాయంటూ మాటాడుతూ ఉంటాం. కాని ప్రభుత్వంతో సహాచరించం. ఎలా?”

నెక్లూడో ఒక నిట్టూర్పులిడినాడు. నెలవుపుచ్చుకొని కదిలిపోయాడు.

మాజీసేనాపతి తిరిగి తనమిత్రుడున్న గదిలోనికి వెళ్ళాడు. జోక్ ఆఫ్ ఆర్క్ ఆత్మ తెలిపిన సమాధానాన్ని ఆ మిత్రుడు రాసేపెట్టి వుండాడు. సేనాపతి చదువుకున్నాడు ఆశ్చర్యంగా.

౨౦

మర్నాడు సెనేటులో మస్టావా కేసు తీర్పు చెబుతారు. నెక్లూడో, అతని ప్లీడరు ఫాసరిన్—ఇద్దరూ సెనేటు భవనంముందు కలుసుకున్నారు. ఫాసరిన్ కు ఈ భవనం యావత్తూ కొట్టిపిండి. గబగబా మెల్లెక్కి మొదటి అంతస్తులో ఒక గదిలో ప్రవేశించాడు. అక్కడ ఒక నాకరద్వారా సెనేటు

గ్లంతా వచ్చివున్నారని తెలుసుకున్నాడు. తిన్నగా లోపలివాకిలిదాటి మనోగదిలో ప్రవేశించాడు. అక్కడ ఫానరిన్ వ ఒక వక్రిని కనిపించాడు. ఇద్దరికీ ఒకేవృత్తి కనుక చప్పున మిత్రులైపోయారు. సంభాషణలో పడ్డారు. ఈ లోగా నెక్లాడ్ ఆ గదిలోని వ్యక్తులనందరినీ పరిశీలిస్తూ ఉన్నాడు. ఆ రోజున ఒక మానవస్తువుదావా చెప్పుకుంటోంది. కనుక ముఖానికిన్న జడం ఎక్కువగానే వచ్చారు. చాలావరకు ప్రతికారచయితలు ఉన్నారు.

ఇంకా నెనేటుగుమాస్తా ఒకడు ఫానరిన్ దర్శనమవచ్చి, “మీరు వచ్చిన పనేటు”ని ప్రశ్నించాడు. మస్లావా కేసు విషయమై వచ్చానని ఫానరిన్ జవాబు చెప్పాడు. గుమాస్తా ఒక కాగితంమీద రాసుకొని వెళ్ళిపోయాడు.

తరువాత ఒక వృద్ధుడు—జలతారు దుస్తులు ధరించాడు—వీవేవో పతికాలు తిగిలించుకున్నాడు—గదిలోకి వచ్చేసరికి అందరూ ఆశ్చర్యంగా ఆతనికేసే చూడనాగారు. నెమిలిపిట్టలా ఉన్నాడతడు. తన విచిత్రవేషం ఇంతగా ఇతర దృష్టిని ఆకర్షించినందుకు భావాసహ్యత కలిగి, త్వగత్వరగా అటువేపు గుమ్మందాటి వెళ్ళిపోయాడు.

“ఆ వృద్ధునిపేరు ‘బే’. పెద్ద పేరు ప్రత్యులు కలవాడు” అన్నాడు ఫానరిన్ నెక్లాడ్తో. తరువాతి నెక్లాడ్తోను వక్రిని సోదరునితో పరిచయం చేశాడు. మస్లావా కేసుకు గురించి వివరంగా చెప్పాడు.

నెనేటు గుమాస్తా లేచి నెనేట్ల ఆగమమును ఉద్ఘోషించాడు. అంతా లేచి నిల్చున్నారు. నెనేట్ల ప్రవేశించారు - ఉన్నతాసనాలను అలంకరించారు. మొత్తం నలుగురు నెనేట్ల హాజరై ఉన్నారు. మొదటి వాడు : నికిటిన్, కోలముఖం, చురుకైన కిళ్ళు. రెండవవాడు : వుల్పు; గంభీరభావ నూచకంగా ముడివడి యుండే పెదవులు. మూడవవాడు : స్కావోరోడ్ నీకో; బరువైన, లావుపాటి, సోఫిస్టికం మచ్చలుగల మనిషి. నాలుగోవాడు : బే. పెద్దరికాన్ని చాటుకునే ముఖం.

నెనేట్లతోపాటు ప్రధాన కార్యదర్శి, పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు వచ్చారు. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు సన్నగా ఉంటాడు. పొట్టి, పొడుగు కాని విగ్రహం. విచారనూచకాలైన నల్లని కళ్ళు. అతన్ని నెక్లాడ్ ఆరు నెలల

క్రితం చూశాడు. ఇప్పుడు చూడగానే గుర్తించాడు. చదువుకుంటోన్న శోజుల్లో ఇద్దరూ పరిచయ మిత్రులు.

“అతిథు పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్, సెలెనిన్ కదూ!” నెల్లూజో తన వకీలు కేసే తరగి అడిగాడు.

“ఓహో; ఏం?”

“అతన్ని నేను బాగా ఎరుగుదును. మంచివాడు.”

“మంచి ప్రాసిక్యూటర్ కూడాను.”

“ఏమైనా అంతాత్మ ఆదేశానుసారం వడినేవ్వత్త” అన్నాడు నెల్లూజో, అతనితో తన చిన్ననాటి పరిచయాన్ని గుర్తుచే చెప్పుకుని; అతని పవిత్రతను, సత్వశీలతను స్మరించి.

“అతన్ని కూడా ఒకసారి నువ్వు వెళ్ళి చూసివుంటే బాగుంటేయి. కాని సమయం దాటిపోయింది” అంటూ వకీలు ఫ్యానిన్ సెనేటులో ఆరంభమైన కేసు వివరణలో మునిగిపోయాడు.

ఆరంభమైన కేసు మొదట జిల్లా కోర్టులో విచారణ జరిగి, తీర్పు చెప్పారు. తరువాత అప్పీలు కోర్టులో ఆ తీర్పునే ఖాయం చేశారు. ఇప్పుడు అదే కేసు సెనేటులో పరిశీలనకు వచ్చింది. నెల్లూజో జాగ్రతగా వింటున్నాడు బాగా ఆర్థం చేసుకోవాలన్న తలంపుతో. కాని క్రిమినల్ కోర్టులో లాగే ఇక్కడ కూడా తీవ్రంగా చర్చించబడుతున్నది. అసలు ప్రముఖ విషయం కావే కాదు. ప్రధాన విషయం ఎగిరిపోయింది. ఆ ప్రధానమైన ఇతర విషయాల చర్చ తీవ్రంగా సాగుతోంది. అసలు కేసు ఇది : ఒక లిమిటెడ్ కంపెనీ డైరెక్టరు ప్రజల్ని మోసగించే పెద్ద పన్నాగం పన్నాడని నిరూపిస్తూ, లోగుట్టు అంతో బయటనెడుతూ ఒక వాక్తాపత్రక వ్యాసం ప్రకటించింది, అసలు నిజంగా కంపెనీ డైరెక్టరు అటువంటి మోసాన్ని తలపెట్టాడా? తలపెట్టి చట్టముతో దాన్ని నిర్ధోషించటం ఎలాగ? ఇది ప్రధాన విషయాల. వీటిని నిర్ధారణచేసి తీర్పు చెప్పాలి. కాని అక్కడ సెనేటులో యీ విషయాల చర్చ యేమీ జరుగటం లేదు. ఇక్కడ తక్షణ శక్తిని జరుగుతున్న విషయాలేమంటే—అటువంటి వ్యాసం రాసి ప్రచురించటానికి చట్ట సమ్మతమైన అధికారం ప్రతికూ సంపాదకునికి

ఉన్నదా? అలా రాయటం కింపెనీ డైరెక్టరును నిందించటం బానా, కాదా? నిందించటం మాన నట్లు కిందికి వస్తున్నా, రాదా? ఇటువంటి - సాధారణ ప్రజకు అర్థంగాని-విషయాన్ని, చట్టాన్ని చర్చించి తర్క చాతుర్యాలు చూపారు.

యీ కేసు విషయమై పుల్లు మాటాడాడు. “సెనేటు తీర్పు కేసు లోని గణగణాల్ని బట్టి వుండదు” అని ఆశ్చర్యం లోగడ దినం నెహ్రూజీతో చెప్పి పున్నాడు సబ్బిగ. కాని యీనాడు యీ కేసు విషయంలో కింది కోర్టు తీర్పును రద్దు చేయవలసిందేనని తీవ్రంగా వాదించాడు. సెలెనిన్ మామూలుగా ఆత్మీయత మిలిచింది. నిగ్రహం గలవాడు. కాని యీనాడు ఆవేశంగా మాటాడాడు. పుల్లు చెప్పిన వాదాన్ని పూర్తిగా ఖండించాడు. అతినిలో ఎన్నిడూ లేని ఈ ఆవేశానికి నెహ్రూజీ ఆశ్చర్యపోయాడు. అతడంత తీవ్రంగా, ఉద్వేగంగా వాదించటానికి కారణాలు ఉన్నాయి. పుల్లు ధనాశాపం దని అతనికి తెలుసు. అదీగా ఇటీవలే మోసగాడైకి ఆ కంపెనీ డైరెక్టరు ఇచ్చిన విందుకు పుల్లు హాజరైనాడని విన్నాడు.

పుల్లు తర్కయుక్తంగా, బహు జాగ్రత్తగా వాదన చేశాడు. కాని పక్షపాతం కనిపించింది అతినిలో. అందుచేతనే సెలెనిన్ కోపాగ్నితడై, అంత ఆవేశ పూర్వకంగా మాటాడాడు. అతిని ఉపన్యాసం పుల్లుకు కోపం తెప్పించినమాట వాస్తవం; అతిని ముఖం కిందగడ్డ అయింది; కుర్చీలో అకాంతంగా ఊగాడు. చివరకు ఇతర సెనేటుగ్లతో కూడా కలిసి చర్చా గృహంలోకి వెళ్ళాడు.

సెనేటు గుమాస్తా మరొకసారి ఫానరిన్ వద్దకు వచ్చి “మీరు ఏ కేసు విషయంలో వచ్చానన్నారా?” అని అడిగాడు.

“ఇదివరకే చెప్పానుగా! మస్లావా కేసు.”

“బానాను. అది కూడా యీ రోజే తీర్పు చెప్పాలి. కాని—”

“కాని ఏమిటి?”

“మస్లావా కేసు విషయంలో వాదన ఏమీ విసాలనుకుంటున్నట్లు లేదు సెనేటుల్లో. కాబట్టి ఇప్పటి యీ కేసుకు సంబంధించిన తీర్పు చెప్పేసిన తర్వాత సెనేటుల్లో మళ్ళీ ఇక్కడికి రారేమో ననుకుంటాను. అయినా నేను చెబుతారండి.”

“అంటే?”

“నేను చెబుతాలెండి; చెబుతాను” అంటూ కాగితంమీద ఏమో రాసుకుని వెళ్ళిపోయాడు.

అసలు సంగతేమంటే—నెనేటర్ల యీ మానవత్వపు కేసు విషయంలో తీర్పు చెప్పేసి, అక్కడే ఆ చర్చా గృహంలోనే తేనీరు తాగి, సిగరెట్లు కాలుస్తూ మస్లావా కేసు, ఇంకా ఇతర కేసులూ కూడా పూర్తి చేద్దామని నిశ్చయించుకున్నాడు.

౨౧

చర్చాగృహంలో నెనేటర్లంతా ఒక బల్లచుట్టూ ఆసీనులైనారు. ఆ కేసు విషయంలో కిందికోర్టు తీర్పును కొట్టివేయటానికి తన కారణాలన్నీ పుల్లు బయటపెట్టాడు. అధ్యక్షుడు వస్తుతిః కొంచెం దుర్మార్గుడు. ఆ నా డెందుకో కోపంగా ఉన్నాడు. చాలాకాలంనుంచీ అతడొక ఉన్నతోద్యోగాన్ని ఆశిస్తూ వున్నాడు. కాని ఆ వుద్యోగం తనకు రాకేదు. విల్లకోవ్ కు పోయింది. ఆ సందర్భంలో ఆయన డైరీలో రాసుకునియున్న ఆంశాలపై కేంద్రీకృత మనస్కుడై ఉన్నా డిక్షనరీ. తనకన్నా ఉన్నతోద్యోగ శాఖలో ఉన్న వ్యక్తులను గురించిన తన యభిప్రాయాలు భావచరిత్రకారులకు విలువైన విషయసామగ్రి కాకలదని అధ్యక్షుడు నికిటిన్ విశ్వాసం. ప్రస్తుతం రష్యన్ పరిపాలకులు దేశాన్ని ఒక మహావిద్యాశాస్థితికి తీసుకుపోతున్నారనీ, ఆ దుర్విధిని తప్పించేందుకు తాను కంకణం కట్టుకున్నారనీ అతని భావం. కాని అట్టి సత్కార్యాన్ని తన్ను చేయనీకుండా అరికట్టేందుకే ఆ యున్నతోద్యోగ శాఖలలోని ఉద్యోగులు నియమితులై నారని తన డైరీలో ఒక పెద్దప్రకరణ రాసుకునివున్నాడు. దీనిభావం ఏమిటీ అంటే—తాను ఇప్పుడు తీసుకుంటున్న దానికంటే పెద్దజీతం తీసుకోకుండా వాళ్లు అడ్డుపడ్డారు. భావి చరిత్రలో ఈ రాసిన ప్రకరణ ప్రముఖం కాకలదని అతని భావన.

“ఓహో! నిజమే” అంటూ కూచున్నాడు, అధ్యక్షుడు నికిటిన్, పుల్లు చెబుతాన్న మాటలన్నింటికీ.

బే ఒక విచారకరమైన ముఖం పెట్టుకుని పూర్ణవాదం వింటున్నాడు. టేబిల్ మీద ఒక కాగితంమీదవున్న ఒక పూలదండరు అంటూ ఇంటా కది

లిస్తూ, అతడు లిగుల్ పక్షియగుడు. సాధారణంగా అన్ని కేసుల్లోనూ తటస్థంగానే ఉంటాడు. కాని యీ తన స్వాభావిక తటస్థ విధానానికి భిన్నంగా ప్రవర్తించినప్పుడల్లా లిగుల్ పక్షి ఆశ్చర్యమైన అనుభూతిని అనుభవించాడు. ఈ కేసులో ఒక పత్రికాధిపతి మానవత్వపు దావాకింద శిక్షితుడయ్యేట్లయితే పత్రికా స్వాతంత్ర్యానికి ఆఘాతం కలుగుతుందన్నమాట. అందుచేత కంపెనీ డైరెక్టరు అపీలును కొట్టి వేయించవలసిందే అని నిశ్చయించుకున్నాడు.

పుల్కువాదం ముగిసింది. బే ఫోలదండను ఆడించటం ఆపినేశాడు. తిన్నని కంఠస్వరాన, నిరాడంబరంగా, అందరికీ నచ్చేలాంటి తర్కంతో ఉపన్యసించాడు. కంపెనీ డైరెక్టరు అపీలును కొట్టి వేయవలసిందేనని వక్కాణించాడు. ఉపన్యాసం ముగించి మళ్ళీ పూలదండతో ఆడుకోటంలా పడ్డాడు.

స్కోవోరోడ్నికో పుల్కుకు ఎదురుగా కూచున్నాడు మీసాలు పెదవులనుదుకు తేచ్చునుని కొరుక్కుంటూ. బే ఉపన్యాసానంతరం ఈ మీసాలు కొరకటం మానేసి తన గంభీర కంఠస్వరాన్ని అందరికీ వినిపించాడు. “అ కంపెనీ డైరెక్టరు ఒక పెద్దభయంకర దుర్మార్గ చక్రవర్తి అయినా... ఏ కాస్తో చట్టసమ్మతమైన ఆధారం అంటూ ఉన్నట్లయితే... కిందికోర్టు చెప్పినట్లును రద్దుచేసేయ్యండని చెప్పటానికి నేను సంకోచించేవాణ్ణి కాదు. కాని అటువంటి చట్టసమ్మతమైన ఆధారం ఏమీలేదు కాబట్టి నేనుకూడా బే అభిప్రాయంతో ఏకీభవిస్తున్నాను—” అన్నాడు.

అధ్యక్షుడు స్కోవోరోడ్నికో వాదాన్ని అంగీరించాడు. కంపెనీ డైరెక్టరుగారి అపీలును కొట్టివేశాడు.

పుల్కుకు చిన్నతనం అయింది. తానేదో పక్షపాతం వహించినట్లు ఇతర్లు అభిప్రాయ పడినందుకు మరింత చిన్న పుచ్చుకున్నాడు. కాని తీర్పు ఎలావున్నా తనకేమీ పట్టనట్లు, తానేదో న్యాయమూత్రాల రీత్యా వాదించినట్లు నటించాడు. మస్లావా కేసుకు సంబంధించిన కాగితాలు తీసుకుని అవి ఇదవటంలో పడ్డాడు. ఇంతలో పెనేటర్లు నొక్కర్లను పిల్చి తేనీరు తీసుకు రావలసిందిగా అజ్ఞాపించారు.

ఆ రోజుల్లో పీటర్సుబర్గ్ లో ప్రతివోటా ప్రజలు మాటాడుకుంటూ ఉన్న విషయాలు రెండు. ఒకటి : ఆ ద్వంద్వ యుద్ధం. రెండు : ఒక ప్రముఖ ప్రభుత్వోద్యోగివై 995 సెక్షన్ అనుసరించి పెట్టబడిన కేసు. ఆ కేసు విషయమై ప్రసంగిస్తూ, అసహ్య భావాన్ని ప్రకటిస్తూ “ఎంత ఘండాలం?” అన్నాడు నే.

“ఏం, అందులో తప్పేమంది? మగాళ్లు మగాళ్ళనే పెళ్ళిస్తూ చేసుకోనివ్వాలనీ, అలాంటి పెళ్ళిళ్ళను చేసుకున్న వాళ్ళను నేరస్థులుగా పరిగణించరాదనీ ఇటీవల ఒక జర్మన్ రచయిత ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతాన్ని వివరిస్తూ ఒక రష్యన్ శ్రుప్తకం తెలువడింది, తెలుసునా?” అంటూ ఆహ్వానంగా పొగపీల్చి వదులుతూ, పకపకా నవ్వాడు స్కోవోరోడెనికో.

“అబద్ధం” అన్నాడు నే.

“కావలిస్తే చూకిస్తాను మీకు” అంటూ స్కోవోరోడెనికో ఆ శ్రుప్తకం పేరు, అది ఎక్కడ, ఎప్పుడు ప్రచురితమైనదీ-అన్నీ వివరాలు చెప్పాడు.

“తరువాత అతన్ని వైబీరియాలో ఒక పట్టణానికి గవర్నరుగా నియమించారని విన్నాను.”

“అద్భుతమైన పనిచేశారు. అక్కడి బిషప్ దొరగారు ఆయనకు హృదయపూర్వక స్వాగతం ఇస్తారు. బిషప్ కు కూడా అటువంటి రకాన్నే నియమించాలి. కావలిస్తే అటువంటి బిషప్ కు ఒకణ్ణి సిఫార్సు చేస్తాను” అంటూ చేతిలో సిగరెట్టు పారేసి, మీసాలు చెదవుల సందుల్లోకి తీసుకుని కొరుక్కుంటూ కూచున్నాడు.

సెనేటు గుమాస్తా వచ్చాడు. మస్లావా కేసు పరిశీలన జరుగుతున్నప్పుడు సెక్రూడో, ఫాసరిన్ కూడా వచ్చి చూస్తామన్నారు. వాళ్ళ కొరికను గుమాస్తా సెనేటర్లకు విన్నవించాడు.

“ఇది చాలా అద్భుతమైన కేసు” అంటూ చుట్టూ తనకు తెలిసినంత వరకు మస్లావా-సెక్రూడోల సంబంధాలను చెప్పాడు. దాన్ని గురించి కొంత సేపు మాటాడుతున్న తరువాత, టీ తాగి, సిగరెట్లు కాల్చి, సెనేటర్లు సెనేటు గదికి బయలుదేరి వచ్చారు. మాననస్తవు దావా కేసు అపీలు విషయంలో తమ తీర్పును చెప్పేసి, మస్లావా అపీలు పరిశీలన ఆరంభించారు.

మహావా అపీలు పూర్తిగా సభ్యులను వినిపించాడు పుల్లు. ఈసారి కూడా కొంచెం పక్షపాతిం ధృవించింది అతని కలతలలో. కింది కోర్టు తీర్పును కొట్టివేయాలన్న నూచనలు యిస్తున్నట్టే మాటాడాడు.

“మారేమేనా చెప్పవలచుకున్నారా?” అని ఆధ్యక్షుడు ఫాసరిన్ ను ఉద్దేశించి అడిగాడు. ఫాసరిన్ గొమ్ము విరుచుకుంటూ లేచి గంభీరోప న్యాయం చేశాడు. ఆరు అంశాలలో క్రమినల్ కోర్టు తీర్పు చట్ట విరుద్ధంగా ఉన్నదని వాదించాడు. శిక్ష విధించటం శాస్త్రాయం అని రుజువు చేశాడు. కేసులోని గుణ గణాలను వివరించాడు. ఈ విషయాలన్నీ న్యాయశాస్త్ర వేత్తలు, విజ్ఞాన మూర్తులు అయిన సెనేటర్లకు నేను చెప్పకుండానే గ్రహింప గలరు. అయినా నా ధర్మం కేసు నెరవేర్చులి గనుక అంతా చెప్పాను” అంటూ తన ఉపన్యాసాన్ని ముగించాడు.

ఫాసరిన్ ఉపన్యాసం విన్న తరువాత తిప్పకుండా సెనేటర్ల కింది కోర్టు తీర్పును రద్దు చేస్తారు అని అంతా అనుకున్నారు. ఉపన్యాసం ముగించి విజయనూచకంగా చిరువత్స చిలుకుతూ ఫాసరిన్ సెక్లూడోకేషి చూశాడు. ‘కేసు గెల్చాం, ఇంకేముంది’ అనుకున్నాడు సెక్లూడో. కాని సెనేటర్ల ముఖం చూసి నిరుత్సాహపడ్డాడు. ఆ చిరువత్స, విజయగర్వం ప్రదర్శించింది ఒక్క ఫాసరిన్ మాత్రమే. సెనేటర్ల ముఖంలోగాని, పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్ ముఖంలోగాని అటువంటి చిరునవ్వుకాని కనిపించలేదు. వైగా వకీలు ఉపన్యాసానికి విసిగెత్తిపోయినట్టు కనిపించారు. “ఇటువంటి ఉపన్యాసాలు చాలా విన్నాం; లాభంలేను లేవోయ్” అన్నట్టు వెక్కిరిస్తున్నాయి వారి నోసర్లు. ఫాసరిన్ ఉపన్యాసం ముగించిన తరువాత “అమ్మయ్య, వొదిలిందిరా వీడ” అన్నట్టు నిట్టూర్పు విడిచారు.

వకీలుగారి ఉపన్యాసానంతరం ఆధ్యక్షుడు పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరువైపు చూశాడు. సెలెనిన్ లేచి వికేదంగా ఒక చిన్న ఉపన్యాసం ఇచ్చాడు. కింది కోర్టు తీర్పును మార్చవలసివ అనసరం ఏమీ కనిపించటం లేదన్నాడు. అపీలును అంగీకరించటానికి తగిన కారణాలేమీ లేవన్నాడు. అంతట సెనేటర్లంతా మళ్ళీ చర్చా గృహానికి దయచేశారు.

పుల్లు అపీలును అంగీకరించుదామన్నాడు. బే కూడా, కేసును అర్థం చేసుకుని పుల్లుతో ఏకీభవించాడు. నికిటిన్ వ్యతిరేకించాడు. ఇక స్కోవో

రోడ్ నికో అభిప్రాయమిద పశ్యవసానం ఆధారపడి వుంది. ఆతడు అపీలును త్రోసివెయ్యాల్సిందేనని ఖచ్చితంగా చెప్పాడు. అందుకు అతని అంతరంగికమైన ముఖ్య కారణం ఏమిటంటే- నెహ్రూజీ ఆ స్త్రీని వివాహం చేసుకోడానికి నిశ్చయించు కోవటమనేది అతనికి అసహ్యంగా కనిపించింది.

స్కోవో రోడ్ నికో ఒక భౌతికవాది. డాప్లెన్ సిద్ధాంతాన్ని అంగీకరిస్తాడు. అదగ్గ నైతిక ప్రవర్తనాన్ని, మత తత్వాన్నీ అసహ్యించుకుంటాడు. ఇంతనూ అని ఒక పడుపుకత్తై; దానికోసం ఒక శేరుపక్ష వకీలుతో తాను నెనేటుకు హాజరు కావటం- ఈ చాంగమా అంతా అతనికి ఏహ్యమనిపించింది. కనుక మీసాలు మాటి మాటికీ వెదపుల సూచనలు? తెచ్చుకుని కొడుక్కుంటూ, పలు సకాలుగా ముఖం పెట్టి, కేసును గురించి తనకు ఎక్కువగా ఏమీ తెలియనట్లు నేర్పుగా నటిస్తూ, అపీలులో పొందుపరచబడిన కారణాలు చాలవని వేర్వేరుంటూ కింది కోర్టు తీర్పును ఖాయం చేయటమే సమంజసమని ముగింపు మాట చెప్పాడు.

కాబట్టి కింగి కోర్టు విధించిన శిక్ష రద్దు కాలేదు.

౨౨

“ఘోరం, ఘోరం” అంటూ నెహ్రూజీ వకీలుతోబాడా పైటి గదిలోకి వచ్చాడు. వకీలు తన కాగితాలూ, అపీ సంచీలూ సర్దుకుంటున్నాడు. “కేసు అంత బట్టబయలుగా కనిపిస్తూఉంటే కారణాలు చాలవంటూ కొట్టేస్తారా? ఘోరం!” అన్నాడు నెహ్రూజీ.

“క్రిమినల్ కోర్టులోనే కేసు పాడుచేశారు” అన్నాడు వకీలు.

“సెలెనిన్ కూడా అపీలును తోసివెయ్యమన్నాడే. ఘోరం! ఇక చెయ్యాల్సిందేమిటి?”

“చక్రవర్తికి పిటిషన్ రాద్దాం. మళ్ళీ ఇక్కడే వున్నావుగా! నువ్వే స్వయంగా ఇద్దరుగాని. పిటిషన్ నేను రాసిపెడతాను.”

ఆ సమయాన పుల్గు నెహ్రూజీను సమీపించాడు. “గత్యంతరంలేక పోయింది. అపీలుకు తగినంతబలం లేదు” అంటూ బుజాలు ఎగతాళి, కళ్లు ఒకసారి చిట్టించి వెళ్ళిపోయాడు.

సెన్సాడో సెనేటుకు వచ్చివున్నాడన్న సంగతి సెనేట్ల వల్ల తెలుసు కుని సెటెస్కోపా దా అక్కడికి వచ్చాడు చూచిపోనాడని.

“నిన్న ఇక్కడ చూస్తానని నేనెప్పుడూ అనుకోలేదు సుమీ! నువ్వు పీటర్సుబర్గ్ వచ్చావన్న సంగతి నాకు తెలియ నే తెలియను” అన్నాడు సెటెస్కో ద్వారకువచ్చి సెన్సాడోతో, పెదవులతో మాత్రమే వత్సతూ. కళ్ళు విచారనూచకంగానే వున్నాయి.

“నువ్వు ఇక్కడ పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరువన్న సంగతి నాకు తెలియ.”

“అలాగని నువ్వు సెనేటుకు వచ్చావు, ఏం పనిమీద? పీటర్సుబర్గ్ వచ్చావన్న సమాచారం నా చెవినిపడింది గాని, ఏం చేస్తున్నావిక్కడ?”

“ఇక్కడా? ఇక్కడైనా న్యాయం జరుగుతుందేమో, ఒక అనూ యకురాల్సి రక్షించగలనేమో ననుకున్నాను.”

“ఎవరావిడ?”

“ఆమె అపీలునే ఇందాక మీరు చర్చించింది.”

“ఒహో, మస్లావా కేసా? అపీలుకు బలంలేదు.”

“అపీలు సంగతి అలా ఉంచు పాపం, నిగ్గోషి ఆమె. శిక్షకు పాత్ర రాతాతోంది.”

సెటెస్కో నిట్టూర్పు విడిచాడు. “కావచ్చు, కాని—”

“కావచ్చు కాదు, అయింది.”

“నీ కెలా తెలుసు.”

“అప్పుడు జ్యూరీ సభ్యులలో నేనే ఒకణ్ణి. మేము నేసిన తప్పు నాకు తెలుసు.”

సెటెస్కో కాస్త ఆలోచించాడు. “మరి, ఆ సమయంలో నువ్వు ఒక ప్రకటన చేసి యుండవలసింది.”

“చేకాను.”

“అది ఆధికారికంగా ఒక కాగితంమీద ఉండేది, దాన్ని కూడా అపీలు టెటిషన్తో జోడించి ఉన్నట్టుయితే—”

“ఛే! ను. ఆ మాట నిజమే. కాని ఇప్పటి మీ సెనేటు తీర్పు చూడు, ఎంత ఘోరంగా ఉందో!”

“కింది కోర్టుల తీర్పులు న్యాయమైవా, కా? అనే సమయంలో సెనేటు తన ఇష్టం వచ్చినట్టు ఒక నిర్ణయానికి రావాలదు. ఆధారం అంటూ ఉండాలి. అలా ఇష్టం వచ్చినట్టు నిర్ణయించేట్లయితే కింది కోర్టుల, జూరీల తీర్మానాలు నిర్లక్ష్యము దొలొయి. ఈ విధంగా సెనేటు న్యాయాన్ని అపయ పరచవాలను; వైగా అటుకి పరుస్తుంది.

“ఆమె పూర్తిగా నిరపరాధి అని నాకు తెలుసు. అన్యాయంగా విధించబడిన శిక్షనుంచి ఆమెను రక్షించటానికి మేము ఈ సెనేటులో పెట్టినట్లు తున్న ఆతి కూలిపోయింది-ఘోరమైన అన్యాయాన్ని ఈ పెద్ద కోర్టు కూడా భాయపరచింది.”

“భూయపరచెదను. సెనేటు కేసులోని నుత నితాల పరిశీలనకు తెగదు.”

సెలెన్ ఎక్కువగా ఆ యీ సమావేశాలకు హాజరై ఉండవలసి. కనుక ఎప్పుడూ సెల్లాడో ప్రేమ గాధను గుంచి విని యుండలేదు. సెల్లాడో ఆ సంగతి గ్రహించాడు. కనుక తనూ మస్లావాకు మధ్యల గుంధాలను అతనికి చెప్పవండా ఉండటమే ముచ్చదని నిశ్చయించుకున్నాడు.

సెలెన్ విషయం మార్చాడు. “మీ షిఫ్ట్ గార్డినింగ్ లో ఉన్నట్లున్నావు కామాతే? ఆమె చెప్పింది నువ్వు వచ్చావని. కన్న కూడా కన్నుని చెప్పింది. నాయంత్రమప్పుడు ఎవరో విదేశీయ మతపోధకుడు వచ్చి ఉపన్యాసం ఇస్తాట కదా!” అంటూ పెదవులతో మాత్రమే నవ్వాడు.

“బోయ్, నిన్ను ఉపన్యాసానికి హాజరై గారు. కాని విసుగెత్తి లేచి పోయారు.” సెలెన్ విషయం మార్చుకుంటు విసుక్కున్నాడు మనస్సులో సెల్లాడో,

“విసుగెత్తటం ఎందుకు? మతవిషయంమైన భావనిశ్శాస్త్రం. అంతే కద!”

“అంతేకాదు. ఒక అర్థదీని నేలంవై.”

“కాదు, కాదు; అలా అడవి-మని మతివిషయాలు మనకు అట్టంగా తెలుసు. మతివిషయకములైన మూఢవిశ్వాసాలను నాటిగానే ఒక కొద్ద పెంచుకు మనం చూడగలుగుతాం.”

“ఇంకా సెలెనిన్ మాటాడడం నెస్టాడో ఎప్పుడూ వినలేదు - ఇటువంటి కొన్ని ఉద్దేశాలు వెలువరిస్తున్నా సెలెనిన్ ను ఎగాదిగా చూచాడు నెస్టాడో. సెలెనిన్ తిలవంచుకున్నాడు. అతనిముఖంగా ఏదో విషాదచ్ఛాయ తొణికిసలాడుతోంది.

“అయితే ఈ మూఢమతసమ్మతాల్లో నీకు నమ్మకం ఉందన్నమాట!” నెస్టాడో అడిగాడు.

“ఔను, ఉంది” అంటూ సెలెనిన్ నెస్టాడో కన్నుల్లోకి చూచాడు. ఆ చూపుల్లో జీవం ఉన్నట్టులేదు.

నెస్టాడో నిశ్చయించాడు. “ఆశ్చర్యంగా ఉండే!”

“మరొకసారి మాటాడుకుందాం” అంటూ తనకోసమని వచ్చిన సెలెనిన్ గుమ్రాస్తో “వస్తున్నాను” అని పనికి మళ్ళీ నెస్టాడో వైపు తిరిగి “మరొకసారి కలుసుకుందాం? కాని నిన్నెక్కడని వెతుక్కుంటూ రాను? నేను మాత్రం సాయంత్రం ఏడుగంటలకు ప్రతిరోజూ ఇంటివద్దే ఉంటాను” అంటూ తన చిరునామా తెలిపాడు. మళ్ళీ పెదవులతో మాత్రమే నవ్వి వెళ్ళి పోబోతున్నాడు.

“ఏమైతే నేరొకసారి వచ్చి తప్పుకుంటా కలుసుకుంటాను” అన్నాడు నెస్టాడో. ఒకప్పుడు ఈ సెలెనిన్ తనకు మిత్రుడు, ఆత్మంత సన్నిహితుడు. కాని ఇప్పుడు ఈ కాసేపు సంభాషణవల్ల తనకెంతో దూరం, అపరిచితుడు, దుర్గాహుడుగా కనిపించాడు.

౨౩

నెస్టాడో సెలెనిన్ ను బాగా యెరిగివున్న రోజుల్లో ఆతడు పితృభక్తిపరుడు, స్నేహపాత్రుడు, విద్యాధికుడు, నేర్పుగలవాడు, అందగాడు, మర్యాదస్తుడు అని పేరు పడ్డాడు. ఆసాధారణ సత్యసంఘ డనిపించుకున్నాడు. ఎక్కువగా కృషిచేయకుండానే ఉన్నతవిద్య అభ్యసించాడు. రాసిన వ్యాసాలకు బంగారు పతకాలను బహుమానం పొందాడు. మానవ సేవ జీవితపరమావధిగా యెంచుకునేవాడు. మాటల్లోనే కాదు చేతల్లోనూ డా

న వ జీ వ న ం

అలా ఋజువు చేశాడు. చదువు పూర్తికాగానే తాను ఏ డిపార్టుమెంట్ చేరితే దేశ సేవ చేయటానికి అనువుగా వుంటుందో బాగా యోచించి, త్వపు న్యాయశాఖలో చేరాడు. ఈ శాఖలో తన విద్యుత్ కాలను నిర్వహించాడు. కాని తనవల్ల ప్రజలకేమీ ఉపయోగం ఉంటున్న పించలేదు. సక్రమంగానే తాను ప్రవర్తిస్తున్నట్టు కూడా అం చెప్పలేదు.

అదీగాక అతనిపై యధికారి సంకుచిత మనస్కుడు-అర్జున నితో యేదో పెచ్చి వస్తూనే ఉండేది - కాగా అసంతృప్తి పెరిగిపో, ఉద్యోగం వదిలివేసి సెనేటులో చేరాడు. ఇక్కడ బాగానే ఉంది అసంతృప్తి అతనిని వొడలటంలేదు. పరిస్థితులు తాను ఆసక్తికరమైన సక్రమంగాని పద్ధతిలో నడుస్తూ ఉండటమే అతని అసంతృప్తికి కా

సెనేటులో తనకిచ్చిన ఉద్యోగంలాంటిది ఉండవలసిన అ ఏమిటో అతనికెంత ఆలోచించినా బోధపడలేదు. కాని ఆ వు వొదిలేసి వచ్చేస్తే, తిన్న మన్నించి ఆ వుద్యోగం ఇష్టించినవారి కోపం వస్తుందోనని భయం. అదీగాక హోదా ఆక్షన్ చేయంగా పించింది.

రోజులు గడవగా అతనికి ఒక పెద్ద పెళ్ళి సంబంధం కుదిర్చారు. వివాహం చేసుకోగోరుతున్న పెళ్ళికూతురు మనస్సును నొప్పించి ఇష్టంలేక - సంబంధం కుటర్చినవారికి ఎదురుచెప్పలేక—ఒక ధనికుల బిడ్డను భార్యగా స్వీకరించటం గర్వకారణమేనని సునిరించినవల్ల మొత్తంమీద పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. కాని యీ పెళ్ళికూడా కాల అసంతృప్తికరంగానే పరిణమించింది, ప్రభుత్వశాఖలో ఉద్యోగ సెనేటులో ఉద్యోగంవలెనే.

ఒక్కబిడ్డను ప్రసవించిన తరువాత, ఇక పిల్లల్ని కనకూడదు అ భార్య నిశ్చయించుకుంది. అక్కడనుంచి ఒకరకమైన, ఆడంబర జీ గడపసాగింది-ఇష్టం ఉన్నా, లేకపోయినా సెలెనిన్ కూడా ఆమెకు రించక తప్పలేదు.

ఆమె ప్రత్యేకమైన అందగత్తె యేమీకాదు; భర్తయెడల కృత గానే వుండేది. కాని ఆమె తలపెట్టి, సాగించుకుంటున్న ఆడంబరతే!

అలసట, త్రిప్పట శిష్ట పొందినలాభం ఏమిలేదు - కాని ఈ అన్యాయం ప్రాచీనమైన సాధారణమగుటతోసం పాటుగానే ఉన్నది ఆమె విడువలేదు. ఈ రకమైన జీవితవిధానం - ఆమె భర్తకు నిష్కలంగా పరిణమించింది. దీన్ని మార్చాలని అతడు కాదుకాదు ప్రయత్నించాడు. కాని ఏమాత్రమూ లాభంలేకపోయింది. 'అసలు జీవితం సుఖాలతోనే - ఇలాగే ఉండాలి' అనే తన భార్య నమ్మకాన్ని ఆమె స్నేహితులు, బంధువులు ఆమోదించారు; బలపరచారు.

పూర్వం ఆడుబిడ్డ పాడుగ్గా ఉన్న అందంగా ఉంటుంది; ఆ పసిపిల్ల చిన్నతనం నుంచీ ఇటువంటి వ్యవస్థలతోనే సన్నిహితులందరూ అతనికి ఇష్టం లేదు. తత్కారణంగా భార్య భర్తల మధ్య భేదాభిప్రాయాలు మొలకెత్తాయి. వగళ్ళు సంపాదించుకునే ఆలవాటు సోదరియి. ఒక రకమైన సంసార సంగ్రామం ఆరంభమైంది. ఇది నాలుగుగోడల మధ్య భీభత్సంగా ఉండేది. నలుగురిలోకి వచ్చినప్పుడు మగ్గాడాగ్గా అణగిస్తుండేది - అతనికి గార్హస్థ్యభారం అయింది. ఉద్యోగంలాగే ఇదీ సవ్యమైనదిగా కనిపించలేదు.

ఇక తనకు మతంయెడ గల భావం కూడా అపసవ్యంగానే తయారైంది. విశ్వవిద్యాలయంలో చదువుకుంటున్న రోజుల్లో మూఢమత విశ్వాసాలనే సంకెళ్ళను త్రేంపేసుకున్నాడు. సాధారణంగా అందరూ అలాగే చేస్తారు చదువుకుంటున్న రోజుల్లో. మతం అంటే ఒక ఏహ్యభావాన్ని ప్రకటించేవాడు. కాని రోజులు గడవగా, ఉద్యోగంలో ఉన్నతకి వెళుతూన్న కొద్దీ ఈ ఏహ్యభావమే అతని దారి కడ్డంగా ఉండి వెక్కిరించటం మొదలుపెట్టింది. ఒకవంక కాటునిక వ్యవస్థ తెచ్చి వెళుతూన్న ఒత్తిడివల్ల ముఖ్యంగా తల్లి కోరికను పాటించక తప్పని స్థితిలో, ఇతరలేమనుకుంటూరో అన్న భయంచేత, కొన్ని సాంప్రదాయ సిగ్గుమైన ఆచారాలను అన్యాయం తప్పలేదు. ప్రభుత్వోద్యోగంలో ఉన్నందున తత్సంబంధమైన ఆచారాల గీత్యా ప్రాధాన సమావేశాలకేమి, తదితరములైన వాటికేమి హాజరు కావలసి వచ్చింది. ప్రతిరోజూ అటువంటి ఏదో సమావేశానికి హాజరుకాక తప్పలేదు. హాజరైనప్పుడు తనకు నమ్మకంలేని ఇటువంటి ఆచారాలతో నమ్మకం ఉన్నట్టే వైకి నటించాలి. కృత్రిమం ఎరుగనివాడు కాబట్టి అలా నటించటం చాలాకష్టపడేది. లేదా, ఈ బాహ్యచారాలన్నీ వట్టి ఆడంబరాలని నిశ్చయించుకుని, వాటిని పాటించే ఈ ఉద్యోగానికి తిలాంజలిచ్చి వైకి వచ్చే

యాలి. కాని అది చేయటం చాలా చుట్టుకొని పని. అలా చేస్తే నైవాది కందరికీ తీగని కోపం వస్తుంది ఈ శిష్యుని వ్యాధి తాను చేతులను కున్న మానవనే ఇంట్లో నుండేదని. అటువంటి వ్యాధి చెయ్యాలంటే మొదట తాను చేస్తున్నది సక్రమమేనని పరీక్షించాడని కలిగి వుండాలి. అయితే అది సక్రమమేనని అతనికి విశ్వాసమే. రాస్తూ చివరి తెలిసిన ప్రతిపదా, ఈ మాటలు, ముఖ్యంగా క్రైస్తవ మత కాలరూప ఉత్పత్తి యెరిగిన ప్రతిపదా అది సక్రమమేనని విశ్వసించాడు. ఇప్పుడు ప్రసాదించే ఈ ఆచారాలన్నీ మూఢతమములని అతని ప్రమాదపడడం

కాని దైవంవిన జీవితావసరాలన్నీ ఈ సత్యంమీదే తీసుకోవాలి కొంత ఆసత్యం కూడా ప్రవేశించింది-ప్రవేశంపడేవాడు వాడి! ఒక అవివేక జన్మమైన సంగతిని న్యాయయంతిగా సరిమూలించాలంటే మొదట దాన్ని సాక్ష్యంగా అర్థం చేసుకోవాలి అనుకున్నాడు. దానిలో ఒక చిన్న మెట్టు దిగాడు. చతుర్థ ఆసత్యం ప్రవేశించింది. అది అదన్నీ ఒక పెద్ద ఆసత్యంలోకి దింపేసింది. అందులోనే ఇప్పుడు పూర్తిగా ముగిసి ఉన్నాడు.

తాను పుట్టి పెరిగిన ఈ సనాతన వ్యవస్థలో సత్యం ఉన్నదా, లేదా? అని తన్ను తాను ప్రశ్నించుకోకముందే—ఆ సనాతన వ్యవస్థ—మానవ నేపానుగుణ్యంగా తాను నిర్వహించడం ఉచిత్యకార్యాలకు అత్యవసరమైన ఆ సనాతనవ్యవస్థ ఆ ప్రశ్నకు జవాబుగా నిర్ణయించేసింది. కాగా అసలు సమస్య పరిష్కారం కోసం అలిఖ వాడేర్, స్కాకెన్ షోర్, హెచ్.బి. స్పెన్సర్, కాంటీ మొదలైన వారి గ్రంథాలను చదవలేదు, హేగెల్ నేపాంతి గ్రంథాలు; విన్ ట్, హామెయోకేవ్ మొదలైనవారి మత గ్రంథాలు చదివాడు. వాటిలో తనకు కావలసిన మనశ్శాంతి, ఆత్మానందం—ఈ రకమైన విషయవిస్తృతి దొరికింది. ఒకప్పుడు తన వివేకం అంగీకరించలేకపోయిన మతాచారాలే ఇప్పుడు శరణ్యమైనాయి. వాటిని పాటించలేక పోయినందు వల్లనే ఇన్నాళ్ళుంచీ తన జీవితంలో ఆసౌఖ్యం అనుభవించినట్టు తోచింది. ఈ ఆసౌఖ్యం పోవాలంటే వాటిని స్వీకరించక తప్పదనిపించింది.

అప్పటినుంచీ మామూలు తర్కాభాసం ఉపయోగించి—ఒకే ఒక సామాన్య మానవుని బుద్ధికి సత్యం గోచరించదనీ—జన సమాహానికి అది భగవత్ ప్రసాదంగా గోచరించాల్సిందేననీ—ఈ ప్రసాదం చర్చిలోని మత గురువుల

దగ్గర ఉన్న నిధి ఆనీ-ఇలాంటి విషయాల న నేటిం నిర్ధారణ చేసుకున్నాడు. నాటినుంచీ మామూలుగా ప్రాధాన్యతలు-చనిపోయినవారి ఆత్మ శాంతి కోసం చేసే మతి విషయకమైన పంతులకు-పాపప్రాయశ్చిత్త తంత్రాలకు హాజరౌతూ ఉన్నాడు. తనలో ప్రవేశించిన అసత్యాన్ని పూర్తిగా విస్మరించాడు. మానవసేవ చేయటానికి వీలుగా ఉన్నదని తనకు వమ్మకం కలిగిన ఆ ఉద్యోగంలోనే గోడలు గడుపుతున్నాడు. సుఖంలేని తన సంసారంనుంచి విశ్రాంతి కల్పిస్తున్న దా ఉద్యోగం. ఇలాంటి స్థితిలో కూడా ఇప్పుడు తా ననుసరిస్తూన్న — తనకు మనశ్శాంతి నివ్వగలుగుతున్నాయన్న భావాన్ని కల్పించిన - మతి సాంప్రదాయాలు సక్రమమైనవి కావన్న ఒక భావం అతని నిలువెల్ల వ్యాపించిపోయి ఉన్నట్టే తోస్తుంది. కనుక నే అతనికన్ను లెప్పుడూ విచార సూచకంగా ఉంటాయి.

ఈ సత్యాలన్నీ తనలో నెలకొనక మునుపు అతనికీ, నెహ్రూజీకు గాఢ పరిచయం ఉండేది. ఇప్పుడు నెహ్రూజీను చూడగానే నెలెనినీ తన పూర్వస్థితి యావత్తూ జ్ఞాపకం వచ్చింది. మరీ విషయికిగా తనకు గల ప్రస్తుతాభిప్రాయాలను నెహ్రూజీ ముందు చెల్లించి నప్పుడు 'ఇదంతా సవ్యంగా లేదు' అనిపించింది గాఢంగా. మిక్కిలి విచారపడ్డాడు. నెహ్రూజీ కూడా మొట్టమొదట తన పాతి స్నేహితుని చూచినప్పుడు పొందిన ఆనంద తరంగం జారిపోగానే విచారమునే పొందాడు.

కాబట్టి మరొకసారి కలుసుకుందామని విడిపోయిన మిత్రులు అలా కలుసుకోటానికి చేసిన ప్రయత్నమేమీ లేదు. కాగా నెహ్రూజీ వీటన్న బద్దలో ఉన్నన్ని నాళ్ళూ వార్లు తిరిగి కలుసుకోలేకనే పోయారు.

౨౪

నైసేటులోనుంచి బైటికి వచ్చి నెహ్రూజీ, ఘనశర్మ కాలినడకన బయలుదేరారు. ఎక్కివచ్చిన బండిని వెనుకాల తీసుకురమ్మని వకీలు బండి వానితో చెప్పాడు. 995 వ నెక్స్ట్ ప్రకారం నేగడ్డుడై, తనవాత పైకిరి యాలో ఒకపట్నానికి గవర్నరుగా నియమితుడై ప్రభుత్వోద్యోగినిగురించి నైసేటర్లు మాట్లాడుకునియున్నారు. ఆ గవర్నరు మొట్టమొదటగా గురించిన

వివరాలు వకీలు చాలా చెప్పాడు. అతడు ఆ తప్పు ఎలా చేసిందీ, న్యాయ చట్టరీత్యా అటువంటి నేరం చేసినవాడు స్రవాసక్షకు అయ్యడై ఉండగా ఎలా గవర్నరుగా నియమితుడైనాడీ - అన్న విషయాలూ సమగ్రంగా చెప్పాడు. తరువాత - ఆ యువయం వారు మాచియన్లు, ప్రజోపహాగాన కట్టటం తూర్పు ఒక భవనాన్ని గురించి సాగింది. హుళురు పయబడిగల పెద్దమనుష్యులు దాని నిర్మాణంకోసం భవం ప్రజలచే పోగుచేసి ఎలా కాజేస్తున్నారో చెప్పాడు వకీలు. ఆ నిర్మాణం ఇంకో కేటావంకా పూర్తికాదని కూడా చెప్పాడు - మాటలనోరణిలో వకీలు ఇంకా లోకాభిమానుల సంగతులు చాలా చెప్పాడు. ఒకనోక ప్రముఖుడు ఉంచునన్న యువతి వ్యాపారంలో లక్షలు గడిచిందట! మరొక ప్రముఖుడెవరో భార్యను అంగడిలో అమ్మటానికి బేరం పెట్టాడట! పెద్దపెద్ద మోసాలచేసి, చెట్టరాని మేరాలు చేసి, కైళ్ళలో శిక్ష అనుభవించటానికి గురైన ప్రభుత్వోద్యోగిల లలో ఉన్న తపనపు లలంకరించినవారి కథలు చెప్పాడు వకీలు. ఇటువంటి కథలన్నీ వకీలు బుర్రలో అసంఖ్యాకింగా ఉన్నాయి. ఇవన్నీ చెబుతున్నప్పుడల్లా అతనికి ఆనందం బొతుంది. పీటర్స్ బర్గ్ లో ఉద్యోగస్తులు నల్లు సంపాదించే విధానాలు ఘోరాతిఘోరంగా ఉంటాయి. వాటితో తన స్త్రీదరు వృత్తిని పోల్చి చూచుకునే అవకాశాన్ని కన్పిస్తాయి ఈ కథలు - అలా పోల్చి చూచుకున్నప్పుడల్లా తనవృత్తి చాలా న్యాయవంతమనీ, తానే చాలా అమాయకుడనీ, స్ఫురించి ఆత్మసంతృప్తి పొందుతూవుంటాడు. అందుచేత ఆ కథలన్నీ ఒకటివెంటే ఒకటి చెప్పకొస్తున్నాడు. కాని ఆకస్మాత్తుగా నెస్టాడో దారిపక్కన కనిపించిన రిక్షాయెక్కి, నెలవుపుచ్చుకుంటానని చెప్పి, దాటిపోయాడు. వకీలు అతని ప్రవర్తనకు ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

నెస్టాడోకు చాలా విచారంగా ఉంది. సెనేటులో అసీలు కొట్టి నేకారు. అంటే నిరపరాధిని మస్టావా అనుభవిస్తూన్న యాతనలు ఖాయ పడినాయన్నమాట! ఇక తనదాని, ఆమెదారి యీ ప్రపంచంలో భిన్నమై పోవలసిందేనా? ఈ రక్షయెర ఆలోచనలతో అతనిలో రేగుతూన్న విషాదం - వకీలు ఆనందంగా చెప్పకొస్తూన్న - దేశంలోని దుర్మానాలనుగురించిన గాథల వల్ల అధికం అయింది. ఒకప్పుడు ఎంతో సౌజన్యమూర్తి, ఉచారుకుగా ఉండిన నెలెనిన్ ఈ నాడు తనకేసి చూచిన మామూలు పూర్వపు మిత్రభావం

ఉన్న ప్రేమను. నీరసములైన అరినిచూపుచు నూరినూరికి పైకిం వచ్చి నెన్నోడో విచారాన్ని అక్షతలించి ఉన్నానని.

ఇంటికే రాగానే అతనికొక ఉత్తరం వచ్చింది. అనారంభం వచ్చి ఎవరో రాసినట్టేమోయిన ఉత్తరం అని నొంద చూసాడు. ఆ రాసినవ్యక్తి మనోవా అని. ఈ కుటుంబం మేననేని పుత్రపురుషుని చూచి, కృతజ్ఞత తెలుపుకుని వచనాన్ని వచ్చింది. ఈ చిరునామా తెలుపుతూ, తన యింటి కొకసారి వచ్చి చూచుకోవలసిందిగా ప్రార్థనగా ఉత్తరం రాసిపెట్టిపోయింది. “మా కృతజ్ఞతాభివ్యక్తికలతో మమ్మల్ని చూడగలమనిగా చేస్తామని భయపడండి. ముగ్ధుల్ని చూచి సుఖం ఉండగా వీలుగా ఉంటే రేపటి ఉదయం దూరమవుతుంది.”

మరొక ఉత్తరంగాడా పడ ఉంది. మరొక కథన అంగరక్షకాని ఒక ఉత్తరం రాసిన ఉత్తరం అని. నెన్నోడో కోరిక పూర్వపురుషుం గలవాడు. బైబిల్ చదివి అంగరక్షకులను గురించి తెలుసుకోవడానికి వారి తిరుపున ఒక పిటిషన్ రాసి సభకర్తకి అందజేయవలసిందిగా ఆ ఉత్తరం ఇచ్చివున్నాడు నెన్నోడో. కానీ అప్పుడే అంగరక్షక అందజేస్తాడు; కానీ మొదటి నెన్నోడో ఒకసారి మళ్ళీ పిటిషన్ రాసి సంబంధించిన ఉత్తరం గితో ముగిసి వస్తే బాగుంటుందేమోనని ముగిస్తూ అతడు రాసిన ఉత్తరం అని.

ఈ నాలుగై నెన్నోడో పీటర్స్ బర్గ్ లో వుండి గడించిన అనుభవాన్ని బట్టి ‘ఎక్కడ మనం చేసుకొనినది ఎంతోమీద’ అనుకున్నాడు నెన్నోడో. తాను సాధనాలని అనుకున్న అశక్తులన్నీ స్వస్థతుల్యంగా కనిపిస్తున్నవి. ఏమయినా పీటర్స్ బర్గ్ లో ఉండవలసినన్ని గోజులూ ఉండి తన భర్తాన్ని నిర్వర్తించే ప్రయత్నాలు చేయవలసినదని నిశ్చయించుకున్నాడు.

ఆ బైబిల్ తిరుపున రాసిన పిటిషన్ చూపుతుండగా తెలుపు తోసిన చెప్పుడు అయింది-నాకరులోనికి వచ్చి - పిన్నమ్మగారు టీ తాగిపోవటానికి పిలుస్తున్నారని చెప్పాడు.

కాగితాలు చూడిచిపెట్టి, పై అంతిముఖా పిన్నమ్మగారి గదిలోకి వెళ్ళాడు. గది బైట మేరియటి విడిచియుంచిన చెప్పులు చూచాడు. ముఖం కనపించింది. నవ్వుచ్చింది.

అర్థగారి పక్కనే ఒక పడకమర్చిలో మేరియట్ కూర్చుని, శోభి
గిన్నె చేతిలో పట్టుకుని నుంచుంది. ఆమె రంగురంగుల చుట్టును నేసుకుని
సీతాకోక చిలుకలా ఉంది. ఏ విషయాన్ని గురించో ఎవరదా వాడుకోండి.
అందమైన కళ్లు నవ్వుతూ వికాసవంతంగా ఉన్నాయి. ఆమె యెవరో నవ్వు
వచ్చే తమాషా ప్రసంగం - అసభ్యమైనదే చెప్పివుండాటి—అని నెక్లాజో
వాళ్ళ నవ్వునుబట్టి ఊహించాడు. పిన్నమ్మగారి లావుబాటి విగ్రహం
యావత్తూ ఆ నవ్వుకు ఊగిసలాడిపోతోంది. మేరియట్ ముందహాసం చూడకు
తూన్న మాత్రా త్రపి, తల ఒక ప్రక్కగా వంచి, ఉత్సాహాన్ని చూపి
చిలికే ముఖంలో చిలిపితనం ఊగిసలాడుతుంటే అలా ఆమెకు గాల్గోసి
చూస్తూ నుంచుంది.

వార్యు మాటాడుకుంటూన్న మాటలు ఏ క్లాస్ వినిపించాయి
కామారు. వైబీరియాకు గవర్నరుగా నియమితుడైన ఆ నేతృత్వ విషయమే
ఆ శ్రీలింగరూ మాటాడుకుంటున్నారని నెక్లాజో తేల్చుకున్నాడు. ఆతన్ని
గురించే మేరియట్ చిలిపిగా ఒక వ్యాఖ్యానం వినిరివుంటుంది హాస్యంగా.
కేథరైన్ ఆపుకోలేక పగలుబడి నవ్వుతోంది. పొట్టచెక్కలమ్యే ఆ నవ్వు
తమాయించుకోలేక “చంపేశావ్” అంటోంది ఆమె.

“కులాసా?” అని మేరియట్ ని పుకార్లు నెక్లాజో వచ్చి కూచు
న్నాడు. మేరియట్ అంత ప్రోల్లాసంగా, వెకిలిగా ఉంటున్నందుకు
నెక్లాజో తన మనస్సులో కోపగించుకోబోతున్నాడు. ఆమె ఆతని ముఖ
వైఖరిలోని గాంభీర్యాన్ని, చూపుల్లోని అసంతృప్తికి కనిపెట్టేసింది. పెంజునే
తన ముఖకవళికలో మార్పు తెచ్చుకుంది. తన మానసిక స్థితినికూడా సుదా
ళించుకుంది. చూడగానే ఆతన్ని సంతోషపెట్టాలి అని భావనకి లొంగి
పోయింది. తానుకూడా ముఖంలో గాంభీర్యాన్ని తెచ్చిపెట్టుకుంది - రస
ప్రస్తుత జీవితవిధానంతో అసంతృప్తి చెంది, ఒక ఉన్నతమైన ఆశయకోసం
తపిస్తున్న దానివలె కనిపించింది. అదంతా నటనకాదు. నెక్లాజో మనస్థితి
ఎలాంటిదో మాటల్లో చెప్పవలసివస్తే మేరియట్ కి చేత కాదు. అయినా అతని
మనస్థితివంటి మనస్థితిని తనలోకూడా నెలకొల్పుకుంది.

“నువ్వు తలపెట్టిన సత్కార్యాలన్నీ సాగుతున్నాయా?” అని మేరి
యట్ ప్రశ్నించింది. పెన్సేలులో తన ఓటమిని, ఆ తరువాత నెలెనిన్ తో సమా
వేశం గురించి చెప్పాడు నెక్లాజో.

“అహా! అతిడొక పవిత్రవ్యక్తి. నిశ్చయము. ఏ విషయంలోనూ పేలుషుడిపించుకు నేవాడు కాదు—చాలా పవిత్రుడు” అన్నారా యిద్దరు స్త్రీలు సెలెనిన్ ప్రసంగం రాగానే. సాధారణంగా సెలెనిన్ గురించి చెప్పుకునే టప్పుడు నీటున్సుబర్గ్ లో ప్రజలంతా ఉపయోగించే విశేషజాతీ వీరూ ఉపయోగించారు.

“అతినిభార్య ఎలాంటిదేమిటి?” నెక్లాడొ ప్రశ్నించాడు.

“అతినిభార్య? ఇతిగతుగురించి వ్యాఖ్యానంచేయటం నా కిష్టంకేదు. కాని అతిని స్వభావాన్ని సరిగా గుర్తించలేకపోతున్నది ఆనె.”

“సెలెనిన్ కూడా అపీలును త్రోసివేయటానికే వోటు చేశాడా? చాలా ధూరం! పాపం, ఆ యువతిని తలచుకుంటే నాకు చాలా విచారం కలుగుతోంది—” అన్నది మేరయటి నిజమైన బాలి ప్రకటిస్తూ.

నెక్లాడొ కనబోమలు కుందుకుపోయాయి. విషయం మార్చాడు. మేరియటి సౌజన్యంవల్ల కోటలో ఘైదులోనుంచి విడుదలై బయటపడిన వస్త్రోవాసాగురించి ప్రసంగించాడు. ఈ విషయంలో మేరియటి కొంత శ్రమ తీసుకుని సాయంచేసినందుకు కృతజ్ఞులై తెలిపాడు. అధికారు లెవరూ సాయ పడేవాళ్లు లేక వస్త్రోవా, అమె కుటుంబము ఇన్నాళ్ళనుంచీ ఎన్ని బాధలు పడ్డారో తలచుకుంటే భయంకరంగా ఉంటుంది. అని నెక్లాడొ చెప్పబోతూ ఉంటే మేరియటి అడ్డం వచ్చి—

“నవ్వు ఆ సంగతి నాకు చెప్పనక్కర్లేదు. ఆమెకు విడుదల చేసే య్యవచ్చునని మా వారు చెప్పినప్పుడు—‘ఆమె నిరపరాధి అయినప్పుడు అసలు ఎందుకు నిశ్చంధించాలి?’ అని నాకు చాలా కోపం వచ్చింది. అది చాలా అక్రమం” అంటూ ఆమె నెక్లాడొ చెప్పవచ్చిన మాటలు తానే చెప్పింది.

మేరియటి నెక్లాడొ ముందు ఇచ్చుకాలు పలుకుతున్నదని కేధరైన అనుకుంది. మేరియటి మాటలన్నీ వింటూంటే ఆమెకు తమాషాగా ఉంది. లోలోపల ఆనందిస్తూ కూచుంది. చివరకు వాళ్ళ సుంభాషణ ముగిసిన తర్వాత “రేపు రాత్రికి ఎలీనా యింటికి వస్తావు కదూ! కీన్ వెటర్ కూడా అక్కడే వుంటాడు” అని నెక్లాడొను ఉద్దేశించి పలికింది. వెంటనే మేరి

యటి వైపు తిరిగి “నువ్వుకూడా రావాలి” అంది. మళ్ళీ నెక్లూడో వైపు తిరిగి “అతడు నిన్ను చూచాడు. నువ్వు నాకు చెప్పినమాటలన్నీ ఆచరిసి చెప్పాను-అదంతా మంచిదేనన్నాడు. నువ్వు తప్పనిసరిగా ఏనుక్రీస్తుప్రభువు పరివ్వంగంలోకి వస్తావన్నాడు. నువ్వు గట్టిగా రావాలి” అని మేరియజీ కేసి తిరిగి “నువ్వుకూడా రమ్మని చెప్ప. నువ్వు రావాలి” అన్నది.

“ఇంతకూ నెక్లూడోకు సలహా ఇవ్వదగిన హక్కు నాకేముంది? అవీ గాక, నీకు తెలుసు గదా! నాకు ఇటువంటి విషయాల్లో సరదా లేదు” అంటూ మేరియజీ నెక్లూడో వైపు చూచింది. కేథరైన్ మాటలపట్ల తమ యిరువురకూ సమానమైన ఒక భావాన్ని వ్యక్తం చేస్తున్నదా చూపు. అంతే గాదు మతవిషయిక చర్చలపట్లకూడా తమ యిద్దరికీ గల ఆసక్తి భావాన్ని కూడా ప్రకటించిందా చూపు.

“ఓనాను. నువ్వు చేసేపనులన్నీ నీ సొంత ఊహల ప్రకారం అవ సత్యంగా చేస్తూఉంటావు.”

“నా సొంత ఊహలూ? మామూలు పల్లెటూరి యువతిలా ఎవరేది చెబితే అది నమ్ముతూ ఉంటాను” అని మందహాసం చేస్తూ “అయినా లేపు రాత్రికి నేను ఫ్రెంచి నాటకానికి వెళుతున్నాను” అన్నది.

“ఓహో, నువ్వు చూచావా - ఆ-ఆవిడ పేరేమిటి?” అని నెక్లూడోను ఉద్దేశించి ప్రశ్నించింది. ఒక కేరుగన్న నట్టువరాలిపేరు చెప్పింది మేరియజీ.

“నువ్వు తప్పకుండా వెళ్లాల్సిందే. ఆవిడ అద్భుతంగా నటిస్తుంది.”

“నేనెవన్న దర్శించాలి మొదట? నట్టువరాలినా? మతబోధకు డినా?” వచ్చుతూ అడిగాడు నెక్లూడో.

“దయచేసి పరిహాసా లాడకు.”

“మొదట మతబోధకుడినే దర్శించాలనుకుంటాను. లేకపోతే మతోపన్యాసాలమీద కోరిక పూర్తిగా నశిస్తుంది. అంతేనా?” అన్నాడు నెక్లూడో.

“అలా కాదు. మొదట ఫ్రెంచి నాటకంతో ఆరంభించి చివరకు తపస్సులో దిగాలి.”

“నేను ఒప్పుకోను. మీరిద్దరూ నన్ను ఆటలు పట్టిస్తున్నారు. మత బోధకుడు మతబోధకుడే; నాటకం నాటకమే. యూతి దిగించుకుని ఏడు

స్త్రీగేగాని వెళ్ళం రాదా యేమిటి? జేవులలో విశ్వాసం ఉండాలి; ఆత్మా నందం తప్పకుండా చేకూరుతుంది.”

“మతబోధకులను మించి ఉపన్యసిస్తున్నావు”

“నేను చెబుతున్నాను కదూ! నువ్వు రేపు నాటకానికి తప్పకుండా రావాలి” మేరియటి అన్నది.

“నేను రాజాల—”

నాకరు తలుపు తోసుకుని లోపలికి రావటంతో సంభాషణకు అంత రాయం కలిగింది. పీటర్సుబర్గ్ లో ఒక ‘నిర్భాగ్య సహాయసంఘం’ ఏర్పడింది. దీదలకు సహాయం చేయాలన్న ధర్మపరులు అందులో సభ్యులు. కేథరైన్ అధ్యక్షురాలు. ఇప్పుడామెను దూచిపోడానికి ఆ సంఘ కార్యదర్శి వచ్చాడని నాకరు చెప్పాడు.

“వట్టి మూఢుడా కార్యదర్శి. బైటినుంచే మాటాడి పంపించివస్తాను. అతనికి లేవీరు కలిపి ఇవ్వు” అని మేరియటితో చెప్పి కేథరైన్ బయటికి వెళ్ళింది.

స్త్రీమీద కాగుతూన్న పాలుతీసి టీ కలిపి నెక్లూడోకు అందించి “తీసుకో” అంది మేరియటి. ఆమె ఉంగరాల వ్రేళ్లు లిఖింక్కుమంటున్నాయి గిన్నెమీద. చిటికెన వేలు మాత్రం గిన్నెమీద ఆనకుండా చిత్రంగా దూరంగా ఉంది - అతనిముఖం గంభీరంగానూ, విచారనూచకంగానూ ఉంది.

“ఎవరి ఆశయాలను ఎక్కువగా గౌరవిస్తానో, వారి సమక్షమందు నా ప్రస్తుత జీవనస్థితి జ్ఞాపకంవచ్చి దుఃఖిసముద్రంలో మునకలువేస్తూ ఉంటాను” అని పలుకుతూ ఉంటే ఆమెకు కళ్ళనీళ్ళ పర్యంతం అయింది. ఆ మాటలు విడదీసిమాస్తే అర్థరహితాలే. ఉన్నా ఏ కాస్తో అగ్ధం వుంటుంది. అయినా వాటిలో అపారమైన అగ్ధం, లోతు, ఉన్నట్టు నెక్లూడోకు తోచింది. ఆమెకు తనయొడగల సద్భావంకూడా కనిపించింది ఆ మాటల్లో. ఆకన్న కములైన దుస్తులు ధరించిన ఆ అందగత్తె ఆ మాటలు పలుకుతూన్న పూజామె చూపులకాంతికి ముగ్ధుడైనాడతడు. ఆమె ముఖంలోనుంచి తన చూపులను మతబుద్ధికోలేకపోయినాడు; అలాగే చూస్తూ కూచున్నాడు.

“నిన్ను, నీ భావాలను నేను అర్థం చేసుకోజాలనని అనుకోకు. నువ్వేం చేస్తున్నావో అందరికీ తెలుసు-అది అందరికీ తెలిసిన రహస్యం. నీ భావాలతో నేను ఏకీభవిస్తున్నాను. నీ పనులను అభినందిస్తున్నాను” అన్న దామె.

“నన్ను అభినందించ తగినంతగా నేనేమీ చేయలేదే!”

“చేయలేకపోతే ఫరవాలేదు. నీ మనోభావాలను నేను గ్రహించాను. ఆమెను ఆవగాహన చేసుకోగలిగాను. చాలా బాగుంది. ఇంత కంటే ఆ విషయమై నేనేమీ చెప్పను” అన్నది అతని ముఖంలో నిరాశంబరేఖను గమనించి. అయినా స్త్రీ గనుక అతనికి ఇష్టమైన, ప్రముఖమైన, ప్రియమైన సంగతి తేలిగ్గా ఉండినది అన్నది—“జైశ్చిల్లో ఆ త్రైవిది పడు తూన్న విపరీతభావాలను చూచి, సహించలేకపోయావు. ఇతల్ల నిష్కణ్డభావానికి, క్రూరానికి గురిమై నానాయాతనలను అనుభవిస్తున్నవారికి సాయం చేయ తలపెట్టావు. అట్టి ఆత్మత్యాగాన్ని నేను అర్థంచేసుకోగలను. కాని ఎవరి విధి వ్రాత వాళ్ళది!”

“అయితే నీ విధివ్రాతకు నీవు సంతృప్తిపడలేకపోతున్నావా?”

ఆ ప్రశ్న అతడడుగుతాడని ఆమె అనుకోలేదు. ఆశ్చర్యాన్వితయై “నేనా? తృప్తిపడక తప్పదు. తృప్తిపడే ఉన్నాను. కాని మాటి మాటికీ ఒక పురుగు తొలుస్తూ ఉంటుంది.”

దాన్ని తొలవనిస్తూ ఉండాలిందే! దాన్ని సమసిపోనీయకూడదు. అది అనుసరించదగిన ఒక సందేశం” అన్నాడు నెక్లూడో ఆమె పన్నిన వలలో చిక్కుకుని.

తరువాత చాలాసార్లు ఈ సంభాషణ తలపుకు వచ్చినప్పుడల్లా నెక్లూడో తనలో తాను సిగ్గుపడేవాడు. ఆమె పలుకుట అబద్ధాలు కావు; కాని తన అనుకరణాలు. చాలాకాలంవరకూ ఆ పలుకులు అతనికి జ్ఞాపకం వస్తూనేఉండేవి. బైబిలబాధలనుగురించి, పల్లెటూరులనుగురించిన తన యభిప్రాయాలను నెక్లూడో చెబుతూన్నప్పుడు ఆమె ఎంతో శ్రద్ధగా, బాలిపడుతూ విన్నప్పుడు ఆమె ముఖంకూడా చాలాకాలం స్మృతిపరంపరించి నీడిపోలేదు.

కేదార్దేవుని తిరిగి వచ్చింది. చిగకాలంనుంచీ ఆశ్రమశ్రమములుగా వుండిన వ్యక్తులవలె ఇద్దరూ మాటాడుకుంటూ ఉన్నారు. పెగ్గెగ్గెభావాలను పరిపూర్ణంగా అర్థం చేసుకున్న సన్నిహితులుగా కనిపించారు.

అధికారుల ఆన్యాయాన్ని గురించి, అమాయకుల అవస్థలనుగూర్చి, ప్రజలనుభవించే దారిద్ర్యాన్ని గురించీ వారిద్దరూ చాలాసేపు ప్రసంగించుకున్నారు. కాని వాస్తవికంగా మధ్యమధ్య ఒకరి కన్నుల్లోకి ఒకరు బరపుతూన్న చూపుల్లో “నన్ను ప్రేమించగలవా” అన్న ప్రశ్నలు, “బోను ప్రేమించగలను” అను జవాబులు దొర్లిపోతున్నాయి. కామేచ్ఛ తలచని తలంపుగా, విచిత్రరూపాలుగా సాగుతూ ఇద్దరీ దగ్గరకు చేర్చింది.

“నీకు ఏ సమయాన ఏ విధమైన సాయం కావలసివచ్చినా నేను వెనుదీయను. నీకు సాయపడటం నాకిష్టం. నీకొక ముఖ్యవిషయం చెప్పాలి. రేపురాత్రి నాటుకకాలలో కలుస్తావు కదూ? కనీసం ఒక్కనిమిషం అయినా సరే!” అన్నది మేరియటి వెళ్ళిపోడానికి లేస్తూ. “మళ్ళీ ఎప్పటికీ కలుస్తామో, ఎవరు చెప్పగలరు? వస్తావు కదూ!” అని అడిగింది.

సెక్లూడో వస్తానని వాదానం చేశాడు.

ఆ రాత్రి సెక్లూడో దీపం ఆగ్నుకుని నిద్రపోదామని పడుకుంటే కళ్లు మూత పడలేదు. మస్తావాను తలచుకున్నాడు. సెనేటు తీర్పును స్మరించాడు. ఏమైతేగానీ మస్తావాను అనుసరించి వెళ్ళేటానికే నిశ్చయించుకున్నాడు. తన భూ ఆస్తి యావత్తూ రైతులపరం చెయ్యాలనే నిశ్చయించుకున్నాడు. ఇంతలో అకస్మాత్తుగా మేరియటి వదకం గోచరించింది. తన కన్నుల్లోకి చూస్తూ, నిట్టూర్పు విడుస్తూ ‘మళ్ళీ ఎప్పటికీ కలుస్తామో కదా!’ అంటోంది. చిరునవ్వు నవ్వుతోంది ప్రస్ఫుటంగా. ఆమె నిజంగా తనయెదుట ఉన్నట్టుగానే తానుకూడా నవ్వాడు. “నేను వైచిరియాకు వెళ్ళేటానికే నిశ్చయించుకోటం సుబేనా? నా ఆస్తిఅంతావోదులుకోటంలా? మంచిపని చేస్తున్నట్టేనా?” అని ప్రశ్నించుకున్నాడు.

“ఈ నా నూతన విశ్వాసాలన్నీ స్వప్నతుల్యలే బోలే? ఈ ఆశయాల్నింటినీ కొనసాగించ లేకపోలే? ఇన్ని మంచి పనులు తలపెట్టినందుకు చివరకు పశ్చాత్తాప పడవలసివస్తే? ఇలా రేగుతూన్న ప్రశ్న పరంపరలకు

జవాబులు రాలేదు. ఏకా నిరాశ, నిస్పృహ, బాధ ఇదివరకెన్నడూ లేనివి అతన్ని ముందుకున్నాయి. వేకాటలో ఆహారం కట్టెన్ని పొందిన తర్వాత ఒకప్పుడు తానునుభవించినంతవంటి ఒక గాఢ నిద్రలో పులికిపోయాడు చివరకు.

౨౨

తెల్లవారి నిద్ర లేచాడు. అంగడ విషం ఏవో గొప్ప అన్యాయం చేసిన వాడులా అవ్యక్తబాధ అనుభవించాడు. నిశితంగా ఆత్మ పరిశీలన చేసుకున్నాడు. తానేమీ తప్పు చేసినట్టు అోచలేదు. ఏ మర్యాదలూ చేయలేదు. కాని కొన్ని చెడు ఆలోచనలు కలిగినట్టు స్ఫురించింది! ముష్టివాడు వెళ్ళి చేసుకోవాలనీ, తన ఆస్తిని యావత్తూ వొదిలేసుకోవాలనీ తాను కావించుకున్న నిశ్చయాలు నెరవేరజాలని స్వప్నాలనీ అనుకున్నాడు. తాను తన ఆశయాలను నెరవేర్చాలని నేమోనని భయపడ్డాడు. అదంతా కృత్రిమం, అన్యభావికం అనుకున్నాడు. ఇదివరకు వలెనే జీవితం గడుపుకు వావలసిందే ననుకున్నాడు.

తానేమీ తప్పుపని చేయలేదు. కాని ఇటువంటి తప్పుటూచాలే తప్పు పనులకన్నా హానికరాలు. వాటినుంచే తప్పు పనులు ఉత్పన్నమౌతాయి. ఒక తప్పుపని చేశాక పక్కాత్తాపపడి దాన్ని మళ్ళీ చేయకుండా ఉండకద్దు. కాని తప్పుడు ఆలోచనల ఫలితంగా తప్పుడు పనులు జరిగి నీరుతాయి. ఒక చెడి పని మరొక చెడుపనికి దారి చేస్తుంది. చెడు ఆలోచనలు నుండిన చెడు మార్గాన బలవంతాన ఈడ్చుకు పోతాయి.

అటువంటి ఆలోచనలు గతరాత్రి తనలో ఎందుకు పొడచూపినవో తనకే ఆశ్చర్యమయింది. తాను చేయ సరికల్పించుకున్న పనులు కొద్దిగా కావచ్చు, కష్టతరములైనవి కావచ్చు. అయినా ఇకముందు తన జీవితంలో అనుసరించదగిన మార్గం అదే. పూర్వం మల్లేనే బ్రతుకుదామని వెనక్కు తిరిగిపోవటం తేలికే. కాని అది బ్రతుకు కాదు; మృత్యువు. గాఢనిద్రనుంచి మెలకువ వచ్చినప్పుడు తాత్కాలిక ఒక అలసభావం ఆవరిస్తుంది. ఇంకా సేపు హాయిగా పక్కమీదే పరుండివుందామనిపిస్తుంది. అలాంటిదే తనకు

గతరాత్రి అంకురించిన నిరుత్సాహభావమూడా. కాని పక్కమీడిననుంచి లేచి ఆ నాటి కార్యక్రమంలో జొరబడాలని తెలియమిండా వుంటుందా ?

ఇక నీటర్నుగ్గు విడిచివెట్టి మర్నాడు వెళ్ళిపోతాడనగా నెస్టుడా వస్తావాను చూడ్డానికి వెళ్ళాడు, ఉత్తరంలో ఆమె తల్లి రాసిపెట్టిపోయిన చిరునామా ననుసరించి.

ఆమె రెండో అంతస్తులోని గదిలో వుంటున్నది. ఇంటి వైపుననున్న మెట్లెక్కి వెళ్ళాడు. సరాసరి వంటయింట్లోకి తీసుకుపోయాయి ఆ మెట్లు. వాళ్ళు వండుతున్న అన్నం, కూరలవాసన కొట్టింది, కళ్ళజోడు పెట్టుకుని ఒక వయసుమళ్ళిన స్త్రీ పొగలుగ్రుక్కతోన్న చట్నీని గరిపెపెట్టి గబగబా త్రొక్కుతున్నది. కళ్ళద్వారాలనుంచి నెస్టుడా వైపు తీక్షణంగా చూస్తూ “ఎవరికోసం ?” అని అడిగింది.

నెస్టుడా తన పేరు చెప్పబోయాడు. కాని మరుక్షణమే ఆమె ముఖంలో భయం, ఆనందం చుట్టుముట్టిన తీరు గోచరించింది.

“ఓహో ! దొరగారా ? వెనకవోవని వచ్చారే ? మా పాలిదేవుడు తమరు ! ఆ పిల్ల తల్లిని నేనే. జైల్లోవాగు మా పిల్లను హత్య చేసినంతవని చేశారు. మీరు మమ్మల్ని రక్షించారు - మీ దర్శనం చేసుకుందామని నిన్న వచ్చాను. మా చెల్లెలు వెళ్ళిరమ్మని పోరుపెడితే వచ్చాను. ఇలా, ఇటు వైపు రండీ” అంటూ ఆ పక్కద్వారంలోనుంచి అవతల వున్న చిన్నగది లోనికి తీసుకుపోతూ “ఇక్కడుంటూన్న మా చెల్లెలిపేరు కోర్ని గోవా. మీరు వినే ఉంటారేమో !” అని చెప్పి కొంచెం నెమ్మదిగా “ఆమె నీవో రాజకీయ గొడవలో పనిచేస్తున్నది. చాలా తెలివినగల మనిషి” అన్నది.

ఆ చిన్నగదిలో ఒక సోఫామీద పొట్టిగా, బొద్దుగా ఉన్న పిల్ల కూచునివుంది. ముందు బేబిల్ ఒకటి వుంది. ఆమె బాట్టు చాలా అందంగా వుంది. పాలిపోయిన ఆ గుండ్రని ముఖమీద ముంగురులు అడుకుంటు న్నాయి. గళ్ళగొను తొడుక్కుంది.

ఆమెకు ఎదురుగా ఒక కుర్చీలో నూనూగు గడ్డం, మీసం గల ఒక యువకుడు ముందుకు వంగి కూచున్నాడు. వాళ్ళిద్దరూ ఏదో సంభాషణ లో మునిగిపోయివున్నారు. నెస్టుడా లోపలికి వచ్చిన కాసేపటికి గాని వాళ్ళు తలెత్తి చూడనేలేదు.

“అమ్మా వస్తావా! నెళ్లాడో దొరగారే! వాచె...” అన్నది తల్లి.

ఆ పిల్ల ఊలికపడి లేచింది. ముసురుకొత్తూన్న ముంగురులను వైకి తోసుకుంటూ, లెవ చేరదేసి కర్లువిప్పువని, భయభయంగా చూచింది ఆగుంతువ కేసి.

“దుభోవా నాతో...నిడిపించితారని చెప్పిన ఆ మహాకేరణ్ణురాయి నున్నా?” నెళ్లాడో నవ్వుతూ అడిగాడు.

“నేనే” అంటూ ఆమె నవ్వింది అందమైన దంతాలవరుస కనిపించేట్టు. “మా పిన్ని మిమ్మల్ని చూడాలని ఎంతో ఇదిగా అనుకుంటోంది.” అంటూ మృదుమధుర స్వరాన పిన్నిని కేక వేసి పిలిచింది. ‘ఇక్కడ కూచోండి’ అని సోఫా చూపించింది. ఇంతలో కుర్చీలోని యువకుడు లేచాడు. “హానీ, కుర్చీలో బాగుంటుంది. దయచెయ్యండి. అతడు మా పిన్ని కుమారుడు జఖరోవ్ —” అని చెప్పింది.

నెళ్లాడో జఖరోవ్ కేసి చూశాడు. అతడు మందహాసంచేస్తూ నెళ్లాడో కుర్చీలో కూచున్న తరువాత మరో కుర్చీ తెచ్చుకుని ఆయన పక్కనే కూచున్నాడు మరొక పదహారేళ్ళ కుర్రవాడొకడు ఇంట్లోనుంచి వచ్చి, కిటికీలో కూచున్నాడు.

“దుభోవా మా పిన్నికి మంచి స్నేహితురాలు. కాని నే నామెను ఎరగను —” అన్నది వస్తావా.

ఇంతలో ఒక యువక—వృద్ధియోల్లాసం తోణికిసలాడే ముఖం— తెల్లనిగొంతు తొడుక్కండి—ఒక తోలుపట్టా పెట్టుకుంది—పక్కానిలో నుంచి వచ్చి “బాగున్నారా? మీరు వచ్చిందనుకు కృతజ్ఞతావందనాలు” అని పలుకుతూ వస్తావా పక్కనే సోఫాలో కూచుంది. “దుభోవా కులా సాగా ఉన్నదాండి! మీ రామెను చూచాను కామాలు. కిష్టాన్ని ఎలా సహిస్తోందో!” అన్నది.

“ఆమె సుఖదుఃఖాలను అతీతురాలైపోయింది. తు కష్టాలను తలచి కంటున్నట్టే లేదు.”

“ఆమె యెప్పుడూ అంతే. నాకు తెలుసుగా! ఆమె శిలం గొప్పది. ఎప్పుడూ ఇతర సౌఖ్యాలనే కోరుతుంది. తనకేమీ అక్కరలేదు.”

“జూను, తనకు ఫలానా సాయం కావాలని నోటా, పట్నా వెళ్లి అడగలేదు. ఎప్పుడు—మీ అక్కగారికు తుర్ని గురిం తాపత్రయపడతూ ఉండేది. ఈ పిల్ల పాపం, నిరపరాధిని, అన్యాయంగా బైబీ అయిందే అని విచారపడతూ ఉండేది.”

“జూను, చాలా ఘోరం. ఆసలు నామూలాన్నే ఈ పిల్ల ఇన్నికష్టాలకు గురిఅయింది.”

“కాదమ్మా పిన్నీ! నువ్వు వద్దన్నా నేనా కాగితాలు తీసుకుపోయేదాన్నే!”

“ఆసలు ఇంతలా ఎలా జరిగిందో చెప్పమన్నారా? ఎవరో ఒక పెద్ద మనిషి ఏవో కొన్ని కాగితాలు తెచ్చి నా దగ్గర కొన్నాళ్లు దాచిపెట్టుకుని ఇచ్చాడు. నా కళ్ళకు ఇట్లా వాకిలీ లేదు. ఈ యమ్మాయి కిచ్చాను. ఆ రాత్రే పోలీసులు ఈమె గదిని సోదాచూచి, ఆ కాగితాల్ని, పిల్లను తీసుకు పోయారు. ఆ కాగితాలు ఎక్కడినుంచి వచ్చాయో చెప్పమని వాళ్ళి పిల్లను నానాపాంసలూ వెట్టారు.”

“అయితే నేను వాళ్ళకు చెప్పానేమిటి? చెప్పలేదు—” అంటూ ఉత్తేజితయైనట్లు తన వెంట్రుకల పాయ గట్టిగా పట్టుకుంది వస్తావా.

“నువ్వు చెప్పావని నే నన్నానా?” అన్నది పినతల్లి.

“వాళ్లు మిటిన్ ను కూడా పట్టుకొచ్చారంటే నా మూలాన్నేమీ కాదు” అన్నది వస్తావా అపరాధినివలె సిగ్గుపడుతూ; నిచలితయైనట్టు అటూ ఇటూ చూస్తూ.

“ఆ కషయం నువ్వేమీ మాటాడకు వస్తావా!” అన్నది తల్లి.

“ఎందువల్లేమిటి? నే నదితంత తప్పుకుండా చెబుతాను” అన్నది వస్తావా, ఆమె పెదవులమీద చిరునవ్వు మాయమైంది. వెంట్రుకల పాయ ముందుకు లాక్కుని వేలికి చుట్టుకుంటోంది. ముఖం జేవురించింది.

ఆ కషయమై ప్రసంగించినప్పుడు నన్ను ఏమైందో ఎంగున్నావు కదా!”

“ఎరిగన్నానే - అయినా నువ్వు అడ్డురాకు అమ్మా! నేనేమీ చెప్పలేదు. నోరు తెరవకుండా గమ్మన ఉండిపోయాను - మిటిన్ ను గురించి

పిన్నినిగురించి ఆయన అడిగినప్పుడు నేనేమీ చెప్పలేదు. చెప్పనని గట్టిగా చెప్పేశాను. అప్పుడు పెట్రోవ్...”

“పెట్రోవ్ ఒక ప్రభుత్వ గూఢచారి, పరమ దుర్మూర్ఖుడు—” అంటూ పిన్ని చెప్పింది శెక్కాడోవు, ఆ పిల్లమాటలు అగ్గను మేలగుతు.

అప్పుడా పిల్ల దృఢయావేగంతో గలగలా చెప్పసాగింది.

“పెట్రోవ్ బుజ్జగించాడు. ‘అనవసరంగా మేము నిరపరాధుల్ని బైదుచేయటం తప్పుతుంది, చెప్పు’ అని బ్రతిమాలాడు. నేను చెప్పనన్నాను. ‘అయితే సరే, చెప్పకపోయావు గాని; నేను చెప్పేది కావలసినదా ఉంటావా?’ అంటూ మిటిన్ పేరెత్తాడు.”

“ఆ సంగతేమీ మాటాడకు వస్తావా!” అన్నది ఎన్నటి

తలమీది జుట్టు గట్టిగా పీక్కుంటూ ఆ పిల్ల చెప్పింది—

“నువ్వు నా మాటలకు అడ్డం రాకమ్మా, పిల్లీ!...ఆ మర్నాడే మిటిన్ ను బైదుచేసి తీసుకొచ్చారని తెలిసింది - నా మూలాన్నే అతన్ని బైదుచేశారనిపించింది. నేను అతనికి ద్రోహంచేశానని పరితపించాను. ఆ పరితాపం నాకు పిచ్చెత్తినంత అయింది.”

“తరువాత తేలిపోయిందిగా అతడు నీ మాటలుబట్టి బైదు చేయబడ లేదని!”

“ఘోను. కాని నాకేం తెలుసు. నేనే ద్రోహం చేశాననుకున్నాను.

ఆ నాలుగుగండల మధ్య అటు, ఇటు తిరుగుతూ ‘నేనే ద్రోహం చేశాను, నేనే’ అనుకుంటూ ఉండేదాన్ని. మునుగుంపుకుని పడుకుంటే “ద్రోహం! మిటిన్ కు ద్రోహం చేశావు. మిటిన్ కు” అన్న మాటలు ఎవరో పలుకుతున్నట్టు వినిపించేవి. అది నా భ్రమేనని నాకు తెలుసు. అయినా ఆ మాటలు వినిపిస్తూ వుండేవి. నిద్రపోదామనుకుంటాను; నిద్రపట్టదు. ఈ సంగతే ఆలోచించకుండా ఉందామనుకుంటాను; కాని ఉండలేను. అదొక భయంకరమైన మహాభాష!—” ఈ మాటలు పలుకుతూన్న వస్తావా మరింత ఉత్తేజిత అయింది. వెంట్రుకలపాయ వేలికి చుడుతోంది, విప్పుతోంది, మళ్ళీ చుడుతోంది, వెరిగా అటు, ఇటు చూస్తోంది,

ఆమె తల్లిరచ్చి నిజంమీద చెయివైచి రాస్తూ “కాంతంగా ఉండమ్మా! ఆవేశం తెచ్చుకోకు” అన్నది. కాని ఆ పిల్ల ఆపుకోలేకపోయింది.

“అబ్బ ఎంత భయంకరమైన బాధ!—” అంటూ ఆ పిల్ల మళ్ళీ ఆగంభించింది. కాని మరుక్షణమే ఆగిపోయింది. ఒక వెర్రికేకవేసి గదిలో నుంచి బయటికి పరుగెత్తిపోయింది - ఆమె వెంటనే ఆమె తల్లి కూడా శిశువు బోతోంది.

“ఆ గాడిదల్ని ఉరిదీయాలి—” అన్నాడు కిటికీలో కూచున్న కుగ్రవాడు.

“ఏమిటిది?”—తల్లి అన్నది అతనికేసి చూచి.

“ఏమీలేదు. ఎవ్వీ. ఏముందీ” అంటూ ఆ కుగ్రవాడు పేచితమీది నుంచి ఒక సిగరెట్టు అందుకుని, ముట్టించాడు.

౨౬

“ఒంటరిగా జైల్లో నివాసం చిన్నవాళ్ళకు చాలా అపాయకరంగా పరిణమిస్తుంది” అన్నదా పినతల్లి ఒక సిగరెట్టు తీసి వెలిగిస్తూ.

“చిన్నవాళ్ళకే అన్న మాటేమిటి? ఎవరికై నాను—” అన్నాడు నెక్కాడ్.

“ఉహూ, అందరికీ కాదులెండి. నీసలైన విప్లవవాదులకు జైలు నివాసం చాలా కాంతంగా, హాయిగావుంటుందని కొందరు చెప్పగా విన్నాను. పోలీసులు తనకోసం వెతుకుతున్నారనే సరికి ఎవరికైనా భయం భయంగా వుంటుంది; ఆత్మతగా ఉంటుంది; తన ఉద్యమం భంగపడిపోతుండేమోనని తాపత్రయపడతాడు. కాని పోలీసులచేతుల్లో చిక్కిపోయిన తరువాత ఈ బాధలేమీ ఉండవు. బాధ్యతలన్నీ జారిపోతాయి; హాయిగా జైల్లో ప్రకాంతంగా కాలక్షేపం చేయవచ్చు. అరెస్టు అయితే వాళ్ళు చాలా సంతోషిస్తారని చాలామంది చెబుతారు. కాని చిన్నవాళ్ళు, నిరపరాధులు మాత్రం చాలా బాధపడతారు. అసలు వాళ్ళు మన వస్తావాలంటి చిన్నవాళ్ళను, నిరపరాధులనే వైదుర్యపెట్టారు. స్వాతంత్ర్యభంగం, అక్కడ పెట్టే దుర్భే

జనం—అటువంటి నేమీ పరవాదేసి. శరీరం చచ్చు. కాని నైతికంగా తగితే ఆపూతం—అదే గున్నహం.”

“అయితే నీ కెప్పుడైనా జైలువాసం అనుభవం అయిందా?”

అమె ఒక విచారనూడక మొదలైన చిరువ్వు నవ్వింది. “నేనా? రెండు సార్లు జైలుకు వెళ్లాను. మొదటిసారి జైలుకు వెళ్ళినప్పుడు నేనేమీ నేరం చేయలేదు. అప్పుడు నాకు ఇరవై రోజులు. ఒక కిక్ - మళ్ళీ కడుపుతో ఉన్నాను. భర్తను, బిడ్డను, స్వేచ్ఛను వదిలి వెట్టుకులసిరయ్యెను నేనంతగా జాఫ పడలేదు. అయ్యో, మానవవ్యక్తిని కాకుండాపోయానే అని ఏడ్చాను—బిడ్డను ముద్దు పెట్టుకుని వస్తానన్నాను. ‘తొందరగా లారీ ఎక్కి’మని దబాయించారు వాళ్ళు. ‘ఎక్కడికి తీసుకుపోతున్నా’రని అడిగాను. ‘చెక్కేక తేలుస్తుందిలే’ అన్నారు. ‘నేనేమి నేరం చేశాను’ అని అడిగాను. జవాబు లేదు— విచారణ అయిన తర్వాత నా చున్నట్ని మార్చి, జైలుకుస్తుంటు ధరింపించారు. ఎక్కడికో తీసుకుపోయారు. ఒక తలుపు తెరిచి లోపలికి లోకారు. మళ్ళీ తలుపు దిగించారు. అక్కడ అంధకారంలో ఒక్కదాన్ని. టైట జైలు కాపరి తుపాకి పట్టుకుని అటూ యిటూ పచార్లు చేస్తున్నాడు. చువ్వల సందుల్లోనుంచి కనిపించేది అతడే. అప్పుడు నాకు పాతాళంలోకి కృంగి పోతున్నట్టనిపించింది—నన్ను విచారించిన ఆ పోలీసు ఉద్యోగి నా కొక సిగరెట్టు కాల్చటానికి ఇచ్చాడు. అది నాకు చాలా వింతగాలికిన సన్నివేశం. మానవులు సిగరెట్టు కాలుస్తారని అతనికి తెలుసు. కాని మానవునికి స్వేచ్ఛ, వెలుతురు కావాలని తెలిదా? తల్లులు తమ పిల్లల్ని ప్రేమిస్తారనీ, పిల్లలు తమ తల్లులు లేకపోతే ఏడుస్తారనీ ఎరగదా? ఎరిగవుంటే నాకు ప్రియమైన, సన్నిహితమైన బంధువర్గంనుంచి లాగితెచ్చి ఇలా జైల్లో ఒక్క అడవిజంతువును వలె బంధిస్తాడా? అట్టి నిష్పంధపు పర్యవసానాలు గుర్తయ్యగా ఉండితీర తాయి. భగవంతునిమీద, తోడిమానవునియెడల విశ్వాసంగల వ్యక్తి— సర్వమానవుల సంబంధాలు ప్రేమబద్ధాలని నమ్మే వ్యక్తి—ఇటువంటి జైలు నివాసం అనుభవించి వచ్చాక ఆ విశ్వాసాన్ని తప్పునిసరిగా కోలుపోతాడు. నా సంగతేమయింది? ఆ నాటినుంచీ నాకు మానవత్వంలో విశ్వాసమే పోయింది. హృదయం కరుకుబారిపోయింది” అంటూ ముగించి అమె మంద హాసం చేసింది.

వస్త్రావా తల్లి వచ్చింది. ఆ పిల్ల మనస్సు మళ్ళీ బాగా ఉత్తేజితమై ఉన్నదనీ, అందుచేత ఆమె తిరిగి రాజాలగున్నదనీ చెప్పింది.

“చూడండి, పాపం, ఆ చిన్న పిల్ల జీవితం ఎలా పాడైపోయిందో! అనవసరంగా దీనికంతకూ నేను ఒకరికంగా కారణమైనానే-అని బాధపడుతున్నాను” అన్నదా పినతల్లి.

“పల్లెటూరు పంపితే భగవంతునిదయవల్ల ఆ పిల్ల కోలుకుంటుందనుకుంటాను. తండ్రిదగ్గరికి పంపించేస్తాను” అన్నదా పినతల్లి.

పినతల్లి నెక్లూడోను ఉద్దేశించి మళ్ళీ ఇలా చెప్పింది :

“మీరు దేవుడులాగ ఆడ్డుపడకపోతే ఆ పిల్ల చచ్చిపోయేదే. మీకు మేము కృతజ్ఞులం. మీ దర్శనం చేసుకోవాలని నేను ఇంతగా ఎందుకు కోరానంటే—దుభోవాకు ఒక ఉత్తరం పట్టికెళ్ళి ఇస్తారేమోనని నా ఆశ” అంటూ ఒక కవరు తీసింది. “ఈ కవరు నేను అంటింపలేదు. మీరు చదివి ఆమె కివ్వండి, లేదా చించిపారేయండి. మీకు ఎలా తోస్తే అలా చెయ్యండి - మంచిచెడుగులు మీకు తెలుసు.”

నెక్లూడో ఉత్తరం తీసుకున్నాడు. దాన్ని దుభోవాకు తప్పకుండా ఇస్తానని వాదానంచేశాడు. వాళ్ళదగ్గర నెలవు పుచ్చుకుని వెళ్ళిపోయాడు. తాను చదవకుండానే కవరు అంటించివేశాడు-ఆ పినతల్లి చెప్పినట్టు దుభోవాకు ఇచ్చివేద్దామని.

— 2 —

ఐక పీటద్వారాలో నెక్లూడో నిర్వహించవలసిన పని ఒక్కటే ఉంది. మతద్రోహులుగా మైదుచేయబడినవారి తరపున పిటిషన్ చక్రవర్తికి అందజేయాలి. అది చక్రవర్తి అంగరక్షకశాఖలోని ఒక ఉద్యోగిద్వారా జరగాల్సిన పని. ఆ ఉద్యోగిని నెక్లూడో ఎరిగివున్నాడు. కొంత పూర్వపరిచయం ఉంది. ఉదయాన్నే వెళ్లాడు ఆ వుద్యోగి యింటికి.

ఈ వుద్యోగి ఆశానుభావము కాదు. అయినా బలిష్ఠుడు. చక్కని శరీరం. దయాదాక్షిణ్యాలు కల వ్యక్తి. కృత్రిమంలేదు. ఉదారబుద్ధి ఉంది. అతనికి జార్ చక్రవర్తి అన్నా, అతని కుటుంబీకు లెవరన్నా చాలా యజ్ఞం.

చక్రవర్తి దర్బారులో మంచి గౌరవపడి సుసాదించాడు. చక్రవర్తికి, చక్రవర్తి బంధువర్గానికి సన్నిహితంగా ఉంటూ వాళ్ళ జీవితాల్లోని మంచి మూత్రమే చూస్తూఉండేవాడు. మర్కటాస్త్రి, క్రూరత్వాస్త్రి ఎవరగు. వాటిల్లో పాల్గొనేవాడు కాదు-వస్తుతః అతిదేవస్త్రిగా, విచరిసిగాని నిండి చడు. చాలావరకు మానంగానే ఉంటూంటాడు. తాను చెప్పుదలుదుతుంది వీడన్నా వుంటే పెద్ద గొంతుకుతో, ఎవరదా చెప్పేసి, వికారక నవ్వేస్తూ ఉంటాడు. అది రాజకీయపు నేర్పు కాదు, అది అతని స్వభావం.

“వచ్చావు, మంచిపని చేశావు. నీ సంగతే అనుకుంటున్నాను. పిటిషన్ చక్రవర్తి చేతికి నేనే స్వయంగా ఇస్తాను, నువ్వు అనుమానించ నక్కరలేదు. కాని ముందొకసారి నువ్వు టోపాలోవ్ ను వెళ్లి చూడడం మంచి దేమో అనుకుంటాను” అన్నాడా ఉద్యోగి.

టోపాలోవ్ పేరు వినగానే ముఖం ఒకరకంగా పెట్టి కూచున్నాడు నెక్లాడ్.

“ఈ వ్యవహారం చాలావరకు అతనిమీద ఆధారపడివుంది. కిరీసం అతని సలహా అయినా తీసుకుంటారు. నువ్వే ముందుగా వెళ్ళి ఒకసారి ఆయన్ను కలిస్తే నీ కోరిక కాదనలేకపోవచ్చు.”

“నువ్వు వెళ్ళమంటే వెడతాను.”

“వెళ్ళిరా;—వీటర్నుబర్గ్ లో ఎలావుంది నీకు?”

“సమ్మాహితుడి నాకున్నాను.”

“ఏమి చేమిటి? సమ్మాహితుడా?” అంటూ పకాపకా నవ్వాడు.

టోపాలోవ్ ను సందర్శించటంవల్ల లాభం కలుగుతుందన్న ఆశ నెక్లాడ్ దోరు లేదు. అయినా మిత్రుని సలహావలనసరించి వెళ్ళాడు. టోపాలోవ్ నేస్తున్న ఉద్యోగానికి ఒక మందబుద్ధి—నైతక విచక్షణ లేనివాడు—చాలు. టోపాలోవ్ అచ్చం అటువంటివాడే. చచ్చిని భగవంతుడే స్వయంగా సృష్టించాడు. దాన్ని సంస్కరించేందుకుగాని నిర్మూలించేందుకుగాని మానవుడికి హక్కులేదు. భగవత్ స్థాపితమైన యీ సంస్థను హింసాత్మకవిధానం అవలంబించియినా సరే రక్షించేందుకు ఒక శాఖ ఉంది. ఈ శాఖకు టోపా

గోవ్ అధిపతి. సర్వసమానత్వాన్ని ప్రబోధిస్తుంది. మరల. అటువంటి ప్రబోధం ఏమీ టోపాగోవ్ హృదయంలోకి ఎక్కరలేదు. మిగతా సామాన్య ప్రజలంతా తనలాంటి ఉత్తములు కానిని భావిస్తాడు. తన కిక్కరలేని సర్వ సమానత్వం వాళ్ళిగో లేదని ఆక్రోశిస్తాడు. నిజానికి తనరు నేవుమీద నమ్మకం లేకంకూడా లేదు. అదే తనకు చాలా హాయిగా, సుఖంగా ఉందని తెలుసు. కాని ఇతరులకూడా అటువంటి నాస్తిక స్థితికి వస్తూ రేమొనని భయ పడతాడు. వాళ్ళెరు అలా తెయారుకాకుండా అడ్డగించటం తన పెనిత్ర కర్తవ్యం అని భావిస్తాడు.

“తమ్ము ఎవరన్నా ఉడకబెట్టుకుని తిరిపే బాగుండునని ఎండ కాయలు అనుకుంటూ ఉంటానుని ఒక పాకశాస్త్రునేత్ర రాకాట్ట. అలాగే సాధారణ మానవులంతా ముఘనమ్మకాగో మునిగిఉంటానితో కోరుతూ ఉంటారని టోపాగోవ్ ఆటపిక్కిరించిన మనోవ్యర్జానికి సత్వం.

కోళ్ళను పెంచుకునేవార్యు చదవుకున్నానుంచి ఏమనుకుంటారు? వెధవచెదలు, ప్రతివస్తువునూ పాడుబేస్తున్నాయి. కోళ్ళు వాటిని ఆస్య యంగా తింటాయి. కాబట్టి వాటిని కోళ్ళను పట్టెనువలసందే - అనుకుంటారు. మతాన్ని గురించికూడా టోపాగోవ్ కు అలాంటి అర్కుమే ఉంది.

క్రీస్తు తల్లియైన మేరీబొమ్మను, ఇంకా ఇతర దేవమూతల విగ్రహాన్ని ఆరాధించటం సాధారణమానవులకు ఇష్టం, కాబట్టి వారిని అలా విగ్రహ రాధన చేయనిస్తూ ఉండాలనిదే; వాళ్ళు నమ్ముతూన్న మూఘనమ్మకాన్ని నమ్మనిస్తూ ఉండాలనిదే—అని టోపాగోవ్ వాదం. పొంగంపట్టంగా వస్తున్నాయి కాబట్టి ఇలాంటి మూఘనమ్మకాన్నీ అనారాగ్య ప్రజలు పొటిస్తూంటారు. కాని టోపాగోవ్ వంటి క్రూరాత్ములు, తాము నిజానమూర్తులై కూడా—అజ్ఞానాంధకారంగా మునిగిలేలతూ ఉండేవంళ్ళరు ముగు ఇవ్వరు సరికదా, ఇంకా మరింత చీకటిగా అణగడ్రోక్కే ఉంచుతారు.

సెక్యులర్ వచ్చినప్పుడు టోపాగోవ్ ఒక సంబంధికారికితో మాటాడుతున్నాడు. ఆమె మంచి ఇలాఠీమనిషి, బాగా డబ్బుగల స్త్రీ. గ్రీసులో ఉన్న సవారస క్రీస్తుమతసిద్ధాంతాన్ని పశ్చిమదమ్యగా ప్రచారం చేస్తున్నది.

ఒక గుమాస్తా వచ్చి నెక్లూడోను “వచ్చిన పనేంటి”ని ప్రశ్నించాడు. “చక్రవర్తిగారి ఒక పిటిషన్ గాఖలు చేసుకోవాలి” అన్నాడు నెక్లూడో. “మొదలుగా మేము దాన్ని చూడవచ్చునా?” అని ప్రశ్నించాడు గుమాస్తా. దానికి జవాబుగా నెక్లూడో పిటిషన్ తీసి జతని కట్టాడు. అతడా పని పనేను టోపాగోవ్ తీసుకువచ్చి ఇచ్చాడు. మతాధికారి వెళ్ళిపోయింది. నెక్లూడోను లోపల ప్రవేశపెట్టుతుని వెంటనే గుమాస్తాని ఆహ్వానించలేదు. టోపాగోవ్, పిటిషన్ యావత్తూ... చుక్క మధ్య లెల చొప్పుకుంటూ... చదివాడు. అది రాయబడిన చక్కిరి తీరుకు ఆట్టుకొన్నాడు. “ఇది చక్కవర్తి చేతుల్లోకి వెడితే చాలా అపొహలకు వాటిస్తుంది. చాలా అసహ్యంలై ప్రశ్నలు వస్తాయి” అనుకున్నాడు తనలో తాను. చక్కవర్తి ఆయా నెక్లూడోను లోపలికి రమ్మచదుని గుమస్తా ద్వారా కయకు చేశాడు.

టోపాగోవుకు ఈ కేసు జ్ఞాపకమే. ఇదివరకొకనాడు ఇలాగే ఒక పిటిషన్ వచ్చింది. గ్రేవ్ సాంప్రదాయపు సభ్యులైన సహాయక క్రిస్తులు సిద్ధాంతాల్ని పాటించి కొందరి సభ్యులపై కేసు ఇది. కోర్టులో మొదట విచారణ జరిగింది. కాని వొందలపెట్టేశారు. తరువాత ఆ ప్రాంతపు మతాధికారి, గవర్నరు ఇద్దరూ కలిసి, ఆ మత ప్రోహాలు చేసుకున్న వెళ్ళిపో చట్టము తములైనవి కొవని కేరం మోష, భ్యాలు భగ్తలకు కాకుండా, ప్లీలు లెట్లు అకు కాకుండా విడదీసెయ్యాలని తీర్మానించారు.

“అలా విడదీయండి బాబో!” అని ఇదివరకువాడు ఒక పిటిషన్ పెట్టుకున్నాడు. వై తీర్మానానికి ఒకప్పుడు టోపాగోవు కూడా అంగీకరించాడు. అలా వాళ్ళు విడదీసేసి, ప్రవాసం పంపించేట్టు చేత, వాళ్ళ వాసనలేకండా ఉన్నవాళ్ళు జాగ్రత్తగా ఉంటారని, సహాయక క్రిస్తు మతాన్ని మన్నించి బుద్ధిమంతులై సమమంబారని ఆయన అభిప్రాయం. అదేగా మతాధికారి పట్టుపట్టాడు. అందుచేత కేసు యథావిధిగా సమప్తమైంది.

కాని ఇప్పుడా సేరకులకలమతాన్ని వారి తరపున నెక్లూడోలాంటి వాడు పని చేస్తున్నాడాయని. అతనికి ఫీటుప్పూర్లులో కొంత పనులుబడి లేకపోయేను. స్వయంగానే చక్రవర్తిచేతుల పోయి, ఈ కేసు చాలా అచ్యాయం అనీ, కూరత్వకం అనీ చెప్పుకోవచ్చు. ఇదంతా విడదీ పట్టకొక కూడా.

ఎక్కువచ్చు. ఈ విషయాలన్నీ ఆలోచించుకుని టోపీరోవు ఒక చాతాతో నిన్ను గూనికి వచ్చాడు.

చాలా పని తొందరగా ఉన్నవాడులా నటిస్తూ, ఒక మందహాసం విసిరి వెంటనే ప్రస్తుత విషయాన్ని ఎత్తుకుని అన్నాడు: “బోను, ఈ కేసు నాకు తెలుసు. ఎత్తి చదవగానే జ్ఞాపకం వచ్చింది. మీరు మళ్ళీ దీన్ని నా స్మృతికి తెచ్చించుకు భగ్యవాదాలు. చాలా అన్యాయమే పాపం! కాని ఇదంతా ఆ ప్రాంతీయ అధికారుల పట్టుదల!”

సెస్టాడో ముఖంలో ఏ విధమైన భావమూ పొడనూపలేదు. ఆ కిరి నాత్మని ముఖంలోకి యాదాలాపంగా చూస్తూ నిలుచున్నాడు.

“నేరస్థులకు విధించిన శిక్షను తొల్యేసి, వాళ్ళకు ఇళ్ళకు పంపించే ఏర్పాట్లు చేస్తాను” అన్నాడు టోపీరోవు.

“కాబట్టి నేనీ పిటిషన్ ను ఉపయోగించ నక్కర్లేదన్నమాట!”

“బోను, చురుకూర్చుకోక వాదానం చేస్తున్నావుగా!” అన్నాడు. ‘చురుకూర్చుకోక’ అన్న పదాన్ని వొత్తి పలుకుతూ: తాను, తన మనస్సు, తన మాట చేసేదానా పెద్ద గ్యారంటీ అయినట్టు.

“ఇప్పుడే రాసేస్తాను, అదే మంచిది. దయచేసి గూచోండి” అంటూ టేబిల్ దగ్గరకు వచ్చి, రాయటం ఆరంభించాడు. సెస్టాడో కూచోలేదు. ఆతని బట్టల కేసి, చరచరా కలాన్ని నడుపుతున్న వేతిమీది నరాల్ని చూస్తున్నాడు. “ఇదేమిటి? ఈ హృదయంలేని పెద్దమనిషి ఈ మేలుపని ఎలా చేస్తున్నాడు? ఇంత ఇబ్బాల్నిగా వేస్తున్నాడే!” అని ఆశ్చర్యపడు తున్నాడు.

“అయింది. ఇక నువ్వు ఈ సువార్తకు వాళ్ళకు చెప్పవచ్చు” అని రాసిన కాగితం కవరులో పెట్టి ఇస్తూ, ఒక చిరునవ్వు ప్రదర్శించటానికి ప్రయత్నించాడు.

“ఇంతకూ అకారణంగా వాళ్లు ఎంత బాధ పడాల్సివచ్చిందో చూశారా?” అన్నాడు సెస్టాడో కవరు తీసుకుంటూ.

టోపీరోవు తల యెత్తి మందహాసం చేశాడు—సెస్టాడో ప్రశ్న తనకు అనందదాయకం అయినట్టు. “అందుకు జవాబు నే నేమీ చెప్పలేను

సుమండీ! నేను చెప్పగలిగినదంతా ఏమంటే ప్రజల మేలు మేం చూస్తూ ఉండాలి. మత సాబంధములైతే విషయాల యెడ... ఇప్పుడు పొడవైన తూన్న అలక్ష్యభావం వలె... అత్యవసరమైన వస్తువుల అపరాధకరమైనది కాదు."

"కాని మతం పేరుమీద సామాన్య న్యాయమంతా తప్పుచూడా పోటి చకపోవటం జరుగుతున్నదే? భార్యాభర్తల్ని, తల్లి పిల్లల్ని ఎకదాపు చేస్తారా?"

నెహ్రూజీ మాటలు చక్కగానే ఉన్నాయి. టోపానోపు ప్రహిం చాడు. ఎంత చక్కగా వున్నా అనివాదం ఏకపక్షీయమని అతని భావం. తనకు తెలిసినంతగా అపార రాజకీయవిషయాలు నెహ్రూజీకు ఏం తెలుసు అన్నట్టుగా ఒక మందహాసం విసిరాడు-అన్నాడు: "వ్యక్తిగతంగా మీకు అలా తోచవచ్చు-కాని పరిపాలనాబాధ్యతల దృష్ట్యా మనోవిధంగా అనిపిస్తుంది సుమండీ-అయినా ఇక నాకు వేరేపనులున్నాయి-" అంటూ వీడ్కోలు మర్యాదగా లేచినిల్చుని చెయి ముందుకు చాచాడు.

నెహ్రూజీ అతని కరస్పెన్డేసి తొందరగా టైటికి వచ్చేశాడు. వీడి చెయ్యి ఎందుకు ముట్టుకున్నానా? అని పశ్చాత్తాప పడ్డాడు.

"ప్రజలు మేలు చూస్తూ ఉంటాట్ట! అంటే తన మేలన్నమాట!" అనుకున్నాడు నెహ్రూజీ వెనుతూ. మత సంప్రదాయాల్ని రక్షిస్తూంటే— ప్రజల్ని విజ్ఞానవంతుల్ని చేయ సంకల్పించే ప్రభుత్వకాఖల కన్నెర్రవ కురియైన వాళ్ళినందరినీ లెక్క వేసుకున్నాడు. దొంగతనంగా సారాయం అమ్మి నందుకు ఒక స్త్రీ; దొంగతనం చేసినందుకు ఒక తుర్రవాడు; మోసం చేసినందుకు వడ్డీ వ్యాపారస్థుడు—ఇలా వైదీ అయిన వాళ్ళంతా గుర్తవవచ్చాడు. పాపం! మహ్మదా! ఆమెవల్ల ఏదో సమాచారం రాబట్టవచ్చునని ఆమెను పట్టుకుపోయి కైల్లో పడేశారు. సనాతన సంప్రదాయాల్ని పోషించినందుకు మతద్రోహులని కొందరినీ, బాధ్యతాయిత ప్రభుత్వం కావాలన్నందుకు గుర్తే-విచ్ఛీన శిక్షించారు. ఇంతమందిని కారాగారాల్లో బంధించేస్తున్నారంటే, ప్రవాసం పంపించేస్తున్నారంటే, వాళ్ళంతా న్యాయవిరుద్ధంగా ప్రవర్తించటం చేతకాదు, దట్టవిరుద్ధంగా నడుచుకుంటున్నారని కొడు; ప్రజలదగ్గర వోచుకున్న సామ్యమ ఈ ధనవంతులు, ఉద్యోగవైఖరు

అనుభవించటానికి ఆటంకప్రాయమైతే అనుచున్నవల్లనే వాళ్ళకా శిక్షలన్నీను పై పెన్ను వేకుండా సాగాయి అయ్యిపోయాయి ఆ (స్త్రీ), ఆ దొంగ పిల్లవాడు, సోనీసులకు కావలసిన సమాచారాన్ని చెప్పడం దాచిన వస్త్రవా, మూఢమత నమ్మకాల్ని పోషించని ఆ పుర ద్రోహులనబడే వాళ్లు—మూఢమతనమ్మకాల్ని పోషించని ఆ మతి ద్రోహులు, బాధ్యతా యుత ప్రభుత్వాన్ని వాంఛించిన గుర్కేనివ్ — పీఠం తా అటువంటి ఆటంకప్రాయమే—ఈ ఉద్యోగులంతా నెల్లూడో పిన్నిగారి మొగుడు, నెనేటల్లు, టోపాలోవు, ఇంకా అంతకన్న తక్కువ హోదాలో వుండే మంత్రి మాణిక్యల ఆఫీసులలో ఉండే శుభ్రవస్త్రధారలైన సముఖ గుమాస్తాలు — ఈ యావన్మందిరి శివ అధికారంలో నడుస్తూన్న ప్రస్తుత వ్యవస్థలో ఎంతమంది నిరపరాధులు, అమాయకులు బాధపడుతున్నారో లేకమాత్రమా పట్టెను.

న్యాయతః నిరపరాధి శిక్షితుడు కారాగు, పదిమంది నిజమైన నేరస్థులు దొరక్కపోయినా సరే. కాని ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో జరుగుతున్న దేమంటే—ఒక్క నిజమైన అపరాధిని వదిలించుకునేందుకుగాను పదిమంది నిరపరాధులను శిక్షిస్తున్నారు—ఒకపండులో కుళ్ళిపోయిన భాగాన్ని కోసి వేసే ప్రయత్నంలో మంచిగా వున్న భాగాన్ని కూడా కొంతవరకు కోసేసి నట్టు.

ఇంతకూ న్యాయం, ధర్మం, మతం భగవంతుడు—ఇకన్నీ మహా భయంకర క్రూరానికీ, కామానికి ముసుగులైన పదాలు మాత్రమేనా?

౨౫

నెల్లూడో ఆ సాయంత్రమే పీటన్నబద్ద విడిచివెట్టి వెళ్ళిపోవలసింది కాని నాటకశాలలో వచ్చి కలుసుకుంటానని మేరియట్ కి వాగ్దానం చేసి యున్నాడు. అటువంటి వాగ్దానాన్ని పోషించనక్కరలేదని ఆతనికి తెలుసు. అయినా అన్నమాట నిలబెట్టుకోకపోవటం తప్పు అనే జనవాక్యాన్ని స్మరించి ప్రయాణం ఆపుకున్నాడు.

“ఈ ప్రలోభాలకు లొంగిపోకుండా నిలబడగల తామతునాకు నీవు? చివరిప్రయత్నం చేస్తాను” అనుకున్నాడు.

తత్సమమౌనిత దుష్టులు భరించి నాటకకాలప వచ్చాడు. రెండో అంకం యిరు సంతోంది. అది ఒక ప్రాచీనాటకం. ముయకోగిడితయైన ఒక యువతీ మరణ గాధ. విశేషియ పురుషుని ఒకరై అందులో అమ్మతంగా వచ్చి న్నుచ్చది. నెక్లాడో గేటు కాపలామనిషిని కళగొన్నాని మేరియటీ కూమన్న బాల్కనీలోకి వెళ్లాడు.

నీలకేశాలవారు, సెరసిక లలలవారు, ఉంగరాల జుట్టువారు, బట్టతలల వారు, హేలంతా సింధీవున్నార కుంగమిద పట్టువరాలికిసి తడకింగా చూస్తూ పరవశులై ఉన్నారు. ఆ సజీమణి ఎముకలు వెళ్ళుకొచ్చి, సన్నగా వుంది. పట్టుగుట్టులు, లేనులు భరించి, కృత్రిమ కంకర్షనాక ఏమిచో మాటాడుతోంది.

నెక్లాడో మేరియటీని చూచాడు. ఆమె ప్రక్కనే మరొక స్త్రీ యొకతో వున్నది. ఆమెను నెక్లాడో యెరగడు. అటుప్రక్కన మేరియటీ మొగుడు ఉన్నాడు. మంచిపాడగిరి, అందగాడు. రోమన్ జాతివారికివలె ఉన్నతమైన నాకిక. గంభీరమై, లోనిభావమెరుగదాని ముఖం. ఆయనకు ప్రక్కగా మరో గిరజాల వెదమనిషి ఒకడు వున్నాడు.

పరిపూర్ణ సువిలాసిని మేరియటీ. భుజాలవద్ద నీలైవ వొంపులు తిరిగిన మెడమిది పుట్టుమచ్చ కనిపించేలాగు కొత్తఫ్రేషన్ జాకెట్టు తొడుక్కుంది. నెక్లాడోను చూచింది, కృతజ్ఞత, ఆదరణ వెల్లివిరియించే మంద హాసంతో ఆహ్వానించింది. ఆచియనవులలో బహు శతగ్రంథాలు ఉన్నట్టని పించింది నెక్లాడోకు. తన వెనుకవున్న మర్చీలో ఊచోమని చేతిలోని విననకర్రతో సైగచేసింది ఆమె.

ఆమెభర్త అతనికేసి శాంతంగా చూశాడు. ఆయన అన్ని పనులూ శాంతంగానే చేస్తూండటం అలవాటు. మర్యాదా నూచకమైన ఒక శిరశ్చాలనం చేశాడు. తమవార తన భాగ్యంతో చూపులు కలిపాడు. ఆ మాపుల్లో, ఆ అందగత్తె యజమాని, హక్కుదారుడు తానే నన్నభావం వ్యక్తమొంది.

ఇంతలో ఆరంగం ముగిసింది. ప్రేక్షకుల చప్పట్లతో హాలు ప్రతిధ్వనించింది. మేరియటీ లేచింది. గరగరలాడుతూన్న తన కొత్త సింక్రగోను కొంచెం ఎత్తిపట్టుకుని వెనక్కు వచ్చింది. నెక్లాడోను తనభర్తకు

పరిచయం చేసింది. “చాలా సంతోషం” అని మాత్రం పలికి కన్నులతో నవ్వుతూ, మానంగా కూచుండిపోయాడు.

“వస్తానని మాట యిచ్చాను కాబట్టి గాని, లేకపోతే ఇందాక సాయంత్రం బండికే వెళ్ళిపోయి వుండేవాణ్ణి—” అన్నాడు నెల్లూడో.

“పోనీ, నన్ను చూడాలన్న అపేక్షలేకపోతే మానె. ఇక్కడ ఒక ఆపూర్వ సటీమణిని చూడగలవు” అని భర్తకేసి తిరిగి.

“ఇందాకటి రంగంలో ఎంతో గొప్పగా నటించలేనుటండీ!” అన్నది. భర్త బొసన్నట్టు తలచుకున్నాడు.

“రంగంమీది బాధ నన్నెక్కువగా ఆకర్షించును. ఇవ్వాలే నిజమైన బాధ ఎంతో చూచాను—” అన్నాడు నెల్లూడో.

“చెప్పు చెప్పు” అన్నది మేరియటీ.

ఆమె భర్తకూడా అంతా విన్నాడు. మొదటనుంచి చివరవరకూ అతని నేత్రాలు వ్యంగ్యహాసాన్ని ప్రదర్శించినాయి.

“ఇన్నాళ్ళనుంచీ జైల్లో అట్టిపెట్టి విడిచిపెట్టారే, ఆ అమ్మాయిని చూడడానికి వెళ్ళాను. సాపం! ఆ పిల్ల మానసికంగా తీరనిదెప్పు తిన్నది.”

“నేనావేళ మీతో చెప్పింది ఆ పిల్లనుగురించే” అని మేరియటీ భర్తకు జ్ఞాపకం చేసింది.

“ఓహో, ఆ అమ్మాయిని విడిచిపెట్ట గలిగినందుకు చాలా సంతోషించాను—” అన్నాడామెభర్త. అతని మీస్టర్లో దాగిన పెదవులమీది నుంచి వచ్చిన చిరునవ్వు వ్యంగ్యభరితమని నెల్లూడోకు తోచింది. ఒక సిగరెట్టు కాల్చి రావటానికి జైటికి వెళ్లాడామె భర్త.

ఆమె తనకేదో సుగతి చెబుతానన్నది. ఏమి చెబుతుందా అని ఆత్మ తగా వున్నాడు నెల్లూడో. ఆమె యేమీ చెప్పనేలేదు. అస్తమానం నాటక ప్రదర్శనంగురించి ప్రసంగించింది. ఆ నాటక ప్రదర్శనం నెల్లూడో వంటివాణ్ణి బాగా ఆకర్షించగలదని ఆమె అభిప్రాయం.

ఇంతకూ ఆమె తనకు చెప్పేదేమీ లేదని తేలిపోయింది. ఆకర్షకములైన తన విలాసవేషభావలను, ఒయారాల్ని, సుందరమైన వొంపు తిరిగిన మెడమీది పుట్టుమచ్చను అతనికి చూపించాలని ఉబలాటం తప్పితే మరేమీ

ఉన్నట్టా లేదు. దుస్తులు, మొదల, పుట్టుచున్న అందంగానే వున్నాయి. కాని ఎందువల్లనో ఏవ్యంగానూ కనిపించాయి అరిగి.

తెరివీడలేదు. కాని తెరచుకు రహస్యం నెట్లాడో మాడగలుగు తూనే వున్నాడు. మేరియటీని చూచి ఆమె తివాన్ని చూచుటో అభిసం దించాడు. కాని ఆమె అసత్యవాదిని అని తెలుసు. ఆమెభర్త వేలాది ప్రజల కన్నీళ్లు, ప్రాణాలు పంచె ఒడ్డి తన భవిష్యకర్మను తిరి రచించు కొంటున్నాడు. అదంతా ఆమెకు తెలియకుండా వున్నదా? తెలిసికూడా తనకేమీ పట్టనట్టు చేసుకుంటున్నది - అంటే, భరింపం ఆమె చెప్పి ముని లన్నీ పచ్చి అబద్ధాలన్నమాట. ఆమె కోరుతున్నదా తిన్న ప్రేమవలలో చిక్కించుకోటానికే. అలాంటి కోరిక ఎందుకు కోరుతున్నావో ఆమెకూ తెలియదు, తనకూ తెలియదు. తాను ఆక్షేతుడు డౌతున్నాడు. అదహ్యం చుకుంటూనూ వున్నాడు. పలుసార్లు ఆక్షేతుని శివబోవాని ఉద్య మించాడు. కాని వెళ్ళలేదు.

చివరకు మేరియటీ భర్త సిగరెట్లు పొగవాసలు గ్రహ్యతూ వచ్చాడు. అపరిమిత వ్యక్తిని చూచే చూపు, వ్యంగ్యభరితమైన చూపు ఒకటి నెట్లాడో కేసి విసిరాడు. కానితో విసిగెత్తి నెట్లాడో అవ్వోటు పడి బైటికి పోయాడు.

ఇంటికి నిడిచిపోతూవున్నాడు. దారిలో ఒకస్త్రీ కనిపించింది. మనిసి పొడగరి. ఆమె ధరించిన దుస్తులు కొచ్చొచ్చొంక అందంగా ఉన్నాయి. అతనికి కొంతముందుగా నడుస్తోంది. దానినపొయవాళ్ళంతా ఆమెకేసి చూస్తూనే వున్నారు. ఇకెళ్లగు ఆకర్షించగల ప్రజ్ఞాపాటమంతలాని వన్నగర్వం ఆమె ముఖంలో, ఆకృతిలోని అణువణువునూ ఊగిసలాడుతోంది. ఆమెకున్న త్వరగా నడుస్తూ పోయాడు నెట్లాడో. ఆమెకు సమాపించినప్పుడు ఆప్రయ త్నంగా తాను ఆమెకేసి చూశాడు. పొడవైతో, స్నోలతో ముత్రాలు చేసిన ముఖం అందంగానే ఉంది. ఆమె అతనికేసి నవ్వుతూ చూసింది. ఆమె కన్నులు వెలుతురు చిమ్మాయి. నెట్లాడోకు ఆ సమయంలో మేరియటీ జ్ఞాపకం వచ్చింది. నాటకశాలలో ఉన్నప్పుడునలానే ఇప్పుడు కూడా ఆక ర్షితుడైనాడు. అసహ్యించుకున్నాడు కూడా.

నెట్లాదో శ్వరత్వరగా ఆమెను దాటిపోయాడు. తననై తనకే అసహ్యం వేస్తోంది. అడ్డు దోచును తూగి, అటు గోరి దూరం వెళ్ళాడు. అప్పుడు వనే నది ఉంది. ఓడలు ఆ గోరిలోను అని. ఓళ్ళలోంచి సామానాలు దింపేవోటు చక్కగా చప్పచేసి ఉన్నది. అక్కడ అటు, ఇటు పయనం అయ్యి ఉన్నాడు.

“నేను బాల్కనీలోకి వెళ్ళగానే ఆమె కూడా ఇలాగే మందహాసం చేసింది. ఈ రెండు మందహాసాల అర్థాలు ఒకటే. కానీ భేదం ఉంది. ఈ రెండో చిరునవ్వు మొదట దానికన్న బట్టబయలుగా, తేటతెల్లంగా చెప్పింది. ‘నేను నీకు కాశాలా? తీసుకురా. అక్కర్లేపోతే నీ గారన నువ్వు పో’ అని. ఆపడ మాటలే చెప్పటం తదన్నట్టు సరిపించింది. ఒక రెండుమినిట్లు, పెద్ద నాగరికి దశలో తానున్నట్టు కనిపించింది. కాని అంతరాలంతరాలలో భయించింది ఈ రూపమే. ఈ రెండోదే కొంతవరకు సత్యవారిని. మొదటిది పూర్తి అసత్యవాదిని. ఈమె అవసరమిట్టి ఈ సీటికి దిగిజారింది. కాని అది భయంకరమైన, కిన్నులు మరుమిట్టు గొలిపే ముహూర్తంతో అడుగుంటోంది. విరక్తికిన్నా దాహం అధికంగా ఉండే సాళ్ళకు వినియోగపడే మురికినీటిపాతం ఈ బాజాయలం. తాళన ప్రతిదాన్నీ నిరంతరం కలుపితం చేసివేసే ఘోర విషరాశి ఆ నాటకశాలలోని యువతి.

“శ్రీ పురుషులలోని యీ పశుత్వం కడు భయంకరమైనది సుమీ ! అది బట్టబయలుగా కనిపిస్తూన్నప్పుడు మాత్రం ఒక ఆధ్యాత్మిక భావ శిఖరం మిదినుంచి ఏహ్యభావంతోమాస్తాం, అసహ్యం ముందుకు. దానికి లాంగిపోయినా, విసర్జించినా పటితులమైనట్టూ కాదు, ఆధ్యాత్మిక చేందినట్టూకాదు. కాని యీ పశుత్వమే సౌందర్యపిపాస అనే ముసుగు వెసుకుని నువ ఆరాధనకు కోరినప్పుడు అది మనల్ని పూర్తిగా మింగేసిందన్నమాట ! మంచి చెడుగుల విచక్షణ మరచిపోయి దాన్ని లరాధిస్తాం. ఇది అత్యంత భయంకరం !”

ఆ ప్రదేశంలో ఉన్నది, పడవలు, కాపలావాళ్ళు, బ్యారంకు లిఫ్టు పరిస్థుటంగా కనిపిస్తున్నాయి. అంత పరిస్థుటంగానే మానవులలోని పశుత్వాన్ని గురించిన సత్యం కూడా గోచరంగా ఉంది. ప్రపంచంలోని ఉత్తర భూమండలంలో రాత్రి యనేది ఉండదు. పొద్దు గాదు. ఏదో ఒక మసక

వెలుగు ఎక్కడినుంచో వస్తూనే ఉంటుంది. అదేమిటిగా నెక్లూడో హృదయంలో అజ్ఞానతీమిరం జొరబడలేదు.

అంతా పరిస్ఫుటంగానే ఉంది - ప్రస్తుత సాగరక ప్రపంచంలో ప్రముఖము, మంచి అనుకున్నదల్లా అల్పము, అసహ్యకరము - ఈ వాహ్య దంబురాలలో, భోగవిలాసాలలో అనంతములైన - అంతరూ ఎక్కిన అత్యంత చారాలు నిబిడీకృతములై ఉన్నాయి. వాటికి శిక్షలేదు. వైనా అది శిక్షై సంత సవిలాసంగా అలంకృతములౌతున్నాయి.

ఈ ఆలోచనలన్నీ మరచిపోవామనుకున్నాడు నెక్లూడో. కాని ఇంత పరిస్ఫుటంగా కనిపిస్తున్న సత్యాలను మనోవీధినుంచి త్రోవేయడం పోయాడు. ఇన్ని నిగూఢసత్యాల్ని చూపిస్తున్న ఆ వెలుగు ఎక్కడినుంచి వస్తున్నదో అతనికి దురూహ్యం. ఆ వెలుగు చూపమనగా, కృత్రువుగా ఉన్నట్టుంది. అయినా అది తన కాంతిలో బహిరంగమవుతున్న విమరుచ్చి చూస్తూ అతడు వాన్నే పులికితుడైనాడు.

౨౯

మన్లోవా తిరిగివచ్చిన వెంటనే నెక్లూడో వైలు ఆశుచక్రకి వెళ్ళాడు. అక్కడ మన్లోవాను కలిసికొని నెనేలు క్రిందికోర్టు తీర్పునే ఖాయపరచిందనీ, కాబట్టి సైబీరియాకు వెళ్ళిపోవడం నిర్ణయపడిందని చెబు దామనుకున్నాడు.

మన్లోవా తరపున చక్రవర్తికి దాఖలుచేసేందుకు వీలు పిఠి పిట్టివన్ రాశాడు. దాన్ని నెక్లూడో వెంటబెట్టుకువచ్చాడు, మన్లోవా దస్సులతో కోసం. ఈ పిట్టివన్ చక్రవర్తికి దాఖలు చేసినా లాభం వుంటుందన్న ఆశ అతనికి లేదు. లాభం ఉండాలన్న కోరికకూడా అతనికి లేదు. మన్లోవాతో పాటు సైబీరియాకు వెళ్ళిపోయి, అక్కడ ఆ ప్రవాసులతోనే జీవితం సెళ్ళుబుచ్చాలన్న అభిప్రాయం అతనిలో కుదురుపనిశంది. ఇప్పుడు మన్లోవా విడుదల అయ్యేట్టుంటే, అమె జీవితం, తన జీవితం ఎలా రూపొందితాయో అత నెప్పుడూ ఊహించలేదు.

“ప్రభుత్వం అన్యాయంగా ప్రజల్ని జైల్లో వేస్తూవుంటే న్యాయ ముడైనవాడు జైల్లోనే వుండాలి” అని ఒక అమెరికన్ రచయిత ధోరణి రాసిన వాక్యాలు నెల్సాన్ డోహెర్తీ గుర్తువచ్చాయి. నెల్సాన్ డోహెర్తీ పీటర్స్ బర్గ్ వెళ్ళి, అక్కడి వ్యవహారాలన్నీ చూచాక అమెరికన్ గవర్నరు మాటమీద ప్రశంసలవిశ్వాసం కుదిరింది. “ఈ నాడు రష్యలో న్యాయబుద్ధిగల ప్రతివాడికీ జైలే ససియైన నివాసస్థానం—అనుకున్నాడు నెల్సాన్ డోహెర్తీ.

అతడు జైలు అనుపత్తికి రాగానే కాపలాఉండే అడమనిషి అతన్ని గుర్తించింది. “మస్లావా ఇప్పుడెక్కడ లేదు” అని చెప్పింది.

“ఎక్కడ న్నది?”

“మళ్ళీ జైల్లోనే”

“ఎందువల్ల మళ్ళీ ఇక్కడినంచి మార్చారా?”

“ఉంటారా బాబూ అటువంటివాళ్లు మంచివోటుల్లో. చిన్న డాక్టరుతో సాగించింది. పెద్దడాక్టర్లుగారు అమెను మళ్ళీ యధాస్థానానికి పంపించేశారు.”

ఈ వార్తవిని నెల్సాన్ డోహెర్తీ నిఘాంతపోయాడు. ఏదో అనుకోని మహా పద సంభవించినట్లు బాధపడ్డాడు. అమె హృదయంలో ఒక మంచిమార్పు క్రిమేజా జన్మన్నదని ఆశించిన తన తెలివితేటలు తనకే హాస్యాస్పదంగా పొడగట్టినవి. ‘నువ్వు నా కోసం ఏమీ త్యాగం చేయవద్దు’ అంటూ అమె పలికిన మాటలు, చేసిన మందలింపులు, విడిచిన అశ్రువులు—అన్నీ తనను తన మేలుకోసం ఉపయోగించుకోవడానికి ప్రదర్శించే మాణుషన్నాగాలని అతనికి తోచాయి. చివరసారి తానామెను చూచినప్పుడు అమెలో ఏదో మొండి భావాలు సందడిచే జాడలు గోచరించినట్లు స్ఫురించింది. తిరిగి యెకాయెకి జైలుకు వెళ్ళాడు.

“ఇప్పుడు నేనేమి చేయాలి, అమె యీ సనిచేశాక ఇంకా అమెతో నాకు సంబంధం ఏమిటి?” అని తన్నుతాను ప్రశ్నించుకున్నాడు. కాని ఇప్పుడు తాను పూర్తిగా వైదొలగిపోవటం అమెను శిక్షించడం కాదు. తన్నే శిక్షించుకున్నట్లు భావించి, అతనికి భయం కలిగింది.

గల్గి అరుకున్నాడు : “ఈ జరిగినదానివల్ల నా నిశ్చయం మారటానికి వీలేదు. నైగా బలపడకలసిందే. ఆమె తన మనశ్శితి విశదపరచి నీమైనా చేయసి; చిన్నదాక్టరుతో సాగిస్తూ ఉంటే, సాగింపి, అది ఆమె వ్యవహారం. నేను నా ఆంతరాత్మ ఆదేశించియు చెయ్యాల్సి. నా స్నేహ్యుడు అది యిచ్చుకోవాలి. అది నా ఆంతరాత్మ ఆదేశం. ఆమెను వెండ్లాడాలి; ఆమె ఎక్కడికి ప్రవాసం పోతుందో అక్కడికే నేనూ వెళ్ళాలి; అది నేను కాశించుకున్న నిశ్చయం మారకూడదు.” ఈ గతమైన నిశ్చితభావం అతనిలో సుదడించింది, ఆమె ప్రతిచర్యను జైలువైపు వెడుకూర్చున్నాడు.

జైలుగోటు కాపలా మనిషిని సమీక్షించాడు చాచు చుడ్డావాడు మాడకోరుకున్నావని ఇన్ స్పెక్టరుతో చెప్పుచున్నాడు. ఆ కాపలావాడు వెళ్ళాడోను ఎరిగివున్నాడు. పూర్వం ఉండిన ఇన్ స్పెక్టరు ఇప్పుడు లేదనీ, కొత్త ఆయన వచ్చాడనీ కాపలావాడు చెప్పాడు; “పూర్వం ఉట్టి లేకుండు; ఇప్పుడంతా చాలా కఠినంగా ఉంటోంది. అయినా చెబుతానుండండి.”

కొత్త ఇన్ స్పెక్టరు వచ్చాడు. మంచిపాడు. పెదబులు; పదనాలు, ఎక్కువ చురుకుదనం కనిపించని ముఖం. అతడు వెళ్ళాడో జైలు మాడకుండానే—“బ్రెదిలతో మాటాడాలంటే ఎప్పుడు పడతే అప్పుడు పీలు లేదు. అందుకు కొన్ని గిన్నాలు ప్రత్యేకించాం” అన్నాడు.

“కాని ఒక పిటిషన్ ఉంది. దాన్ని చక్కచర్చి చాభలు చెయ్యాలి. దానిమీద బ్రెదీ సంతకం కావలసివుంది.”

“అది నా కివ్వండి.”

“నేను బ్రెదీని స్వయంగా చూడాలి. ఇదివరకు ఎప్పుడు వచ్చినా చూడనిచ్చేవాళ్ళు.”

“ఔను; అది ఇదివరకు సంగతిలేండి” అన్నాడు ఇన్ స్పెక్టరు వెళ్ళాడో కేసి ఒక తీక్షణమైన చూపు విసురుతూ.

“నాకు గవర్నరుగారి దగ్గర్నించి అనుమతి ఉంది” అన్నాడు వెళ్ళాడో జేబులో చేయిపెట్టి నోటుబుక్కు తీస్తూ.

ఇన్ స్పెక్టరు వెళ్ళాడో ఇచ్చిన కాగితం తీసుకుని సెయిన్డిగా చురుకున్నాడు ఆ కాగితం పట్టుకున్న వేళ్ళలో ఒక దానికి బంగారు ఉంగరం ఉంది. చురుకున్న తరువాత “అయితే లోపలికి దయచెయ్యండి” అన్నాడు.

అఫీసు గది అంతా ఈసారి ఖాళీగానే ఉంది. ఇన్‌స్పెక్టరు షేబిల్ మీద కాగితాలన్నీ సుద్దుకుంటున్నాడు. స్టెషియో టైమ్‌తో మాటాడుతోన్న పుష్పకుమారి కూడా హాస్టల్‌లో ఉండాలని ఆతని ఉద్దేశ మైసట్టు స్పష్టమైంది.

‘రాజీయ టైమ్ అయిన గుఱోవాను కూడా చూడవచ్చునా’ అని స్టెషియో అడిగినప్పుడు ‘వీల్లేదన్నాడు ఇన్‌స్పెక్టరు. “రాజీయ టైమ్‌తో ఇన్‌స్పెక్టర్ ప్రవేశించటానికి వీల్లేదు” అని చెప్పి మళ్ళీ కాగితాలు సుద్దుకుంటున్నాడు. గుఱోవాకు తాను పీటర్‌బర్గ్‌నుంచి తెచ్చిన ఉత్తరం బేబులోనే ఉంది. తానొక గొప్ప వేగం చేసినట్టుగా, తన పన్నాగాలు బయటపడి, భగ్నమై పోయినట్టుగా భావించాడు ‘స్టేషియో’.

అఫీసు గదిలోనికి వస్తూ వచ్చింది. ఇన్‌స్పెక్టరు తలెత్తి ఒకసారి చూశాడు. “ఇక మీరు మాటాడుకోవచ్చు” అని అడ్డు ఇచ్చేసి, మళ్ళీ కాగితాలు సుద్దుకుంటున్నాడు.

వస్తూ వస్తూ తెల్లని జాకెట్టు తొడుక్కుంది. స్టెషియో కేసి చూసింది. ఆతని చూపు కఠినంగానూ, కోప చిహ్నితంగానూ ఉంది. ఆమె బుగ్గలు రిఫ్లెక్స్ ఎర్రబడినాయి. జాకెట్టు తొససు వేలికి చుట్టుకుంటూ చూపులు రింగులుకుంది. ఆమె ప్రవర్తించిన భావాసమృతినూ చూసి, ఆమెపత్రికాని గేటు కాపలా స్త్రీ చెప్పిన మాటలు నిజమేనని స్ఫురించింది స్టేషియోకు.

పూర్వంవలెనే ఆమెను ఆదరించాలని స్టేషియో భావం. కాని బైటికి సౌమ్యంగా ప్రవర్తించలేక పోయాడు. కరస్పర్డు చేయటానికి కూడా మన స్ఫురించలేదు.

“నేను నీకు చెబువారై తెచ్చాను. నెనేటు అపీలును త్రోసివేసింది” స్టేషియో ఆమెవైపు చూడకుండానే మామూలు కంఠస్వరంగా చెప్పాడు.

“త్రోసివేస్తారనే నేనూ అనుకున్నాను” ఆమె కంఠస్వరం మామూలుగా లేదు. ఉపరాజక రహితలా లాడుతున్నట్టుంది.

“త్రోసివేస్తారని నీ కలా తెలుసు?” అని ఇదివరకు పరిస్థితుల్లో అయితే అడిగేవాడే. ఇప్పుడలా అడగలేదు. మామూలుగా ఆమెవైపు చూశాడు. ఆమె కన్నులు అశ్రుపూర్ణమై నాయి.

నెహ్రూజీ హృదయం మెల్లపడలేదు. ఆమెమీద చోపం మరెంత ఎక్కువయింది.

ఇన్ స్పెక్టరు గారితో అటూ, ఇటూ వచ్చాడు చేస్తున్నాడు. మళ్లీవా పట్ల విగూఢనైన అనుభూతానం దశలో సందడిస్తూనే ఉంది. అయినా సెనేటు నిర్ణయం అలా ఉండిపోయింది కారణం వెలుగుచుంటుంది సమాచారం అని తోచింది నెహ్రూజీకు.

“అయినా నువ్వు నిరుత్సాహం పడకక్కర్లేదు. చక్రవర్తికి పిక్చర్స్ పెడుతున్నాం. ఈసారి మేం చేశారకదా” అన్నాడు.

“నే నలు ఆ విషయం ఆలోచించటంలేదు.” మళ్లీవా అతనికేసి జాలిగా చూసింది.

“మరి?”

“మీరు ఆసుపత్రికి వెళ్ళి ఉంటారు. అక్కడ వాళ్ళు నిన్ను గురించి—”

“అదా? అని నీ వ్యవహారం—” అని ముక్తకరిగా పనికి కరుకు చూపాకటి విసిరాడు. ఆమె ఆసుపత్రి మాట యెత్తినప్పుడు—తన అభిమానం దెబ్బతిని యున్నప్పటి కార్యభావం, కాస్త అణగియున్నది మళ్ళీ పైకి వచ్చింది.

తాను లొకితుడు. తన్ను వివాహం చేసుకోటం పరమ భాగ్యంగా కులీనలైన కన్యలుతా భావిస్తారు; సంచేహం లేదు. అయినా తాను మళ్లీ వాను వివాహం చేసుకుంటానని మాట ఇచ్చాడు. ఆమె ఒక పట్టులేక పోయింది. చిన్న డాక్టరుతో వ్యవహారం సాగిస్తుందా?

“సరే, ఈ ఓటివన్ మోద సంతకం చెయ్యి” ఒక పెద్ద కవరులోనుంచి కాగితం తీసి టేబిల్ మీద పరిచాడు. ఆమె తన కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటూ “ఏమి రాయాలి? ఎక్కడ రాయాలి?” అని అడిగింది.

ఎక్కడ సంతకం చెయ్యాలి? చూపించాడు. ఆమె గొను సర్దుకుంటూ కూచుంది. అతడామె వెనుకగా నిల్చుని చూస్తున్నాడు. ఆమె వీపు ఏ భావోద్వేగము చేతనో వాణుకుతోంది. సద్భావాలు, దుర్భావాలు. కలసి, జీరసి కొని, సందడి చేస్తున్నాయి నెహ్రూజీ హృదయంలో. తన అభిమానం దెబ్బ

తిన్న క్రొవ్వం, జైలు బాధ లనుభవిస్తూన్న ఆమెగొర జాలి—రెండు భావాలూ ఒండొంటి చుట్టం చేశాయి. రెండవ భావం ఇయించింది.

ఏది ముందు ఇరిగింగ్ తండ్రి తెలియదు. అశని హృదయంలోనికి జాతీ ముందుగా త్రోసుకు వచ్చిందా? లేక ముందుగా తన పాపాల్నే ముందుగా తలుచుకున్నాడా? ఏమైనా మొగ్గించిందా తానే అపరాధి నన్నట్టు భావించి ఆమెపై బలపడ్డాడు.

పిటిషన్ చూడ దక్కతున్నట్టి ఆమె లేచి నిశ్చంది; అతనివైపు చూసింది.

“ఏమైనా జగనీ; ఏమైనా కానీ; నా నిశ్చయం మారదు. నేను చెప్పి నంతా చేసి తీరుతాను. వాళ్ళు నిన్ను ఎక్కడికైనా పంపనీ నేను నీ వెంట ఉంటాను” ఆమెను ఉయింపగలిగానన్న భావంవల్ల ఆమెయెడ మొలకెత్తిన జాలి, సౌజన్య అధికతరం అయి వాయి. ఆమెను ఓహూర్చదామన్న తలంపు కలిగింది.

అశని మాటలకు ఆమె ముఖం వికసించింది. “ఏమి బాధం?” అన్నది.

ప్రయాణానికి ఏమేమి కావాలో ఆలోచించి చెప్పు”

“నాకేం తెలుసు?”

ఇన్ స్పెక్టరు లేచి వచ్చాడు. అతని మాటకోసం ఆగకుండానే సెక్లూడో సెలవు పుచ్చుకుని వెళ్ళిపోయాడు. అతని హృదయంలో ఎన్నడూ అనుభవించి యెరుగని శాంతి, ఆనందం, ప్రేమ పొంగులు వారినవి-మస్టావా ఎలా ప్రకర్తించినాసరే, ఆమె యెడల తన ప్రేమ విచలితం కాదు అన్న భావం అతని సంతోషానికి అవధిలేకుండా చేసింది. తానెన్నడూ చనిచూచి యెరుగని ఏ ఉన్నత పథాల అంచులో తాకివట్టనిపించింది. ఆమె చిన్న డాక్టరుతో సాగించే వ్యవహారం ఆమెది. తనకోసంగా ఆమెను తాను ప్రేమించటంలేదు. ఆమెకోసం, భగవంతుని కోసం ప్రేమిస్తున్నాడు.

అనుపప్రతిలోనుంచి మస్టావాను వెళ్ళగొట్టటానికి కారణం—నిజంగానే మస్టావా చేసేదని సెక్లూడో అనుకుంటున్న సేరం—అదేమిటంటే :

అనుపప్రతి ఔషధాలలోనుంచి ఒకానొక మూలికతో తయారైన ఔషధాన్ని తీసుకురమ్మని పెద్దవర్స మస్టావాను పంపింది. మస్టావా వెళ్ళే

సుకి అక్కడ చిన్న డాక్టరు కిక్కిడే ఉన్నాడు. అతడు కొన్నాళ్ళకుంటే మర్నోవాలై కిక్కిడే ఉన్నాడు. అతని పుట్టినదానిని తెలియజేసినా నిమిత్తం సుస్థానా అతని తలపట్టి ముందుకు తోలేనేనిది. ఆ తోపుకు అతడుపోయి బీకవామిద పడ్డాడు. ఆ పడటం దీనివల్లగా, చెంబురీసాయి పడిపోయి పగిలాయి.

ఆ సమయాన వెద్దడాక్టరు అటుకేసి వెడతూ, పనిచేసేటల వచ్చుకు విన్నాడు. ఎర్రబాంస ముఖంతో కైటకి పరిగొస్తుకుని వచ్చుకు విన్నాడు చూచాడు. కోపంతో గుండించాడు. “బిలి ప్లీ! కి క్యవహారాలు ఇక్కడ కూడా సాగించటం మొదలెట్టావంటే నీ యధా—నానికే పంపించేస్తాను...” చిన్న డాక్టర్ని ఉద్దేశించి “ఏమటయ్యా, ఈ గొడవ?” అని అడిగాడు తీక్షణంగా.

చిన్న డాక్టరు తన్నుతాను సమర్థించుకోటానికి ప్రయత్నించాడు. వెద్దడాక్టరు అతని మాటల్ని లక్ష్యంచేయలేదు. కళ్ళజోడు సమంచుపంటూ కైలువాడ్లకు వెళ్ళిపోయాడు. “మస్థానా మాకు అక్కాచను. అంత కన్నా కార్త మంచి మనిషిని పంపించండి” అని అక్కడే ఇన్స్పెక్టరుతో చెప్పివచ్చాడు.

చిన్న డాక్టరుతో ఆమె జరిగిన వ్యవహారం ఇది. వ్యవహారం చేసి సంగతులు అనుపత్రమించి వెళ్ళగొట్టినాన్నాడు మస్థానాకు కిక్కిరించింది. పురషాంతో సంబంధం ఎట్టదేనా ఆమెకు చాలావారం అసహ్యంగానే ఉంటోంది. నెక్లూడోను కలిపిననాటినుంచి ఆమెకు మరెంత ఏద్యంగా ఉంటున్నది. తన పూర్వచరిత్రనుబట్టి, ప్రస్తుతం కైటో పున్న పరిస్థితినిబట్టి ప్రతివాడూ, అఖికి ఆ ముఖం మచ్చల చిన్న డాక్టరుకూడా తన మీద ఏదో చాక్కుకలవాడలాగా ప్రవర్తించాడా? తాను నిరాశపెట్టి ఆత్మహత్య పోతాడా? ఇట్టి పరిస్థితిలో మస్థానాకు తనమీద తనకే చాలింది. కిక్కిర్లు కమ్మించి-తనమీద వచ్చిపడ్డ యీ అపవాదాను నెక్లూడోకు చెబుచాడనుకుంది. కాని ఆ విషయం గరభించేసింది... అతడు తనమాలలు : మృతమౌనని... అతని ముఖవైపురిని బట్టి అనుమానం కలిగింది. కైటో అని ననుమానం తన మాటలవల్ల మరింత బలపడిపోవచ్చుననిపించింది. చూడకు లోనంచి దశం పొంగివచ్చి గొంతుకు అడ్డం పడింది. ఆమె యేదో మాట లేకపోయింది.

“ఉహూ! నేను ఆడుతున్న ఉడుపుదీపం. ఆ ఉడుపుదీపం అంతా పడుతున్నాను. ఆ మాటే అప్పుడు వచ్చినప్పుడు ముఖాన్నే ఆహ్లాదం—” అని ఆడుతుంటూ ఉంటుంది నువ్వువా. కాని నిజాని! మళ్ళీ నెహ్రూజీని ప్రేమిస్తోంది. అందుచేతనే ఈ వరు తెలుసుకుంటానే? ఈ వరు పుట్టినప్పుడు బేత్తూనే ఉండి-త్రాగుడు అపివేసింది. సాగరీల్పటం మూసివేసింది. పుకల్పం గిరు రించటం లేదిప్పుడు. ఆసుపత్రిలో ఎన్నగా తీసుకున్నప్పుడు ఉత్సాహంతో వెళ్ళింది. అది నెహ్రూజీని ఇష్టమేనని ఆమెకు తెలుసు. నెహ్రూజీని ఎంతవల్లం వచ్చినప్పుడూ “మీరు నా కోసం ఏమీ త్యాగం చేయవద్దు. నన్ను పెండ్లి చేసుకోడం యేమిటి?” అంటూ వచ్చింది-అలా సుదీర్ఘంగా పుకటం, ఆ మాటలే మళ్ళీ మళ్ళీ అనటం ఆమెకు బాగుండేది-అవీగాక ఆమెకు తిన్న పెళ్ళాడితో అతనిలేమీ సుఖం ఉండదని ఆమె భావించేది. కనుక ఆమెని త్యాగాన్ని స్వీకరించుకొన్నాడు ఆనే గట్టిగా నిశ్చయించుకుంది. కానీ ఈ నాడు నెహ్రూజీ ఇంకా తనలో మార్పు రావడంలే అనుకుంటున్నాడు; ఇంకా పూర్వంలాంటి మస్టావా అనే భావిస్తున్నాడు; ఆపవాడు నిజమేమీ తిన్న ఆపూర్వంకు కుంటున్నాడు. ఇది ఆమెకు చాలా బాధాకరమైంది. తాను ఆసుపత్రిలో నిజంగా ఆకార్యం చేసినట్టే నెహ్రూజీ భావిస్తున్నాడు కామాలు! ఈ విషయమే ఆమెను ఎక్కువగా వధనపెడుతున్నది—నెహ్రూజీ తన శిక్షను భాయం చేశారన్న వాస్తవం.

30

నైరీరియాకు మొదటి విద్యలో పంపబడే ట్రైనిలలోనే మస్టావాను కూడా పంపారేమో! కనుక నెహ్రూజీ కూడా ప్రమాదానికి అన్నీ సిద్ధం చేసుకుని ఉన్నాడు. కాని ఇంకా బేతువలసవపని చాలా ఉంది. అంతా చేయటానికి ఎంత వ్యవధానం ఉన్నా చాలేట్టు కనిపించలేదు. పూర్వానికి ఇప్పటికీ చాలా తేడా వుంది. పూర్వం తాను ఏమీ తిలపెట్టినా, ఏమీచేసినా అవన్నీ నెహ్రూజీ కేంద్రంగా జరిగేవి. అలా తాను ప్రభావంగా జరిగినా అవన్నీ అతనికి విసుగుపడ్డాయి. కాని ఇప్పుడు తన చర్యలన్నీ పరల కొరకుగాని—తన కొరకు కానేకాదు—జరుగుతున్నాయి. ఇది తనకు హాయిగావుండున్నాయి; అక్షయ కాలంగా ఉన్నాయి. వీటికి తుది ఉన్నట్టు కని

పించును. ఇంతేకాదు. పూర్వపు తన వ్యాసాలన్నీ నిడుగును, అలసటను కలిగించేట; ఇస్పానోక పిథమైన ఆనంద స్థితిని కల్పిస్తున్నాయి.

ఇప్పుడు తాను చేయవలసియున్న కార్యకలాపాన్ని మూలంగా విభజించుచున్నాడు. ఈ మూడువిధాలకూ సంబంధించి కాగితాన్ని మూడు సంచీలతో వేరువేరుగా పెట్టుచున్నాడు.

మొదటిపని : ముష్టావాకు సంబంధించినది. ఆమె తనకు ముష్టావాకు చక్రవర్తికి అందచేయాలి. ఆమె సైన్యయాత్ర వెళ్ళక తప్పనిదని అయితే ఆ ప్రయాణానికి అంతా సిద్ధంచేయాలి.

రెండోపని : తన మొట్టేటు వ్యవహారాలను సంబంధించి ముష్టావాకులోని తన భూమిని యావత్తూ రైతులకు ఇచ్చేవాడు. వాళ్ళు చెప్పించమనిన కాలు భూమిని వాళ్ళ సమిష్టి ఖర్చుల కిందనే వినియోగముచేయించి సమిష్టి నిధిగా ఏర్పాటు అయ్యేట్లు పరిశీతుల్ని కప్పించివచ్చాడు. ఏర్పాడేట రాయించి కిజస్తరు చేయించటంద్వారా ఆ విధానాన్ని భాగ్యపరులకు పనికొంది-కున్ మిన్ స్కిలో పరిశీతులు తాను మొట్టమొదట ఏర్పాటుచేసే వచ్చినట్టే ఉన్నాయి. కాబట్టి తనకే చెల్లిస్తాడు. అయితే మరతులు నిష్క్రయించవలసి ఉన్నది - ఎంత భనం తన బ్రతుకు తెరువుకు ఉండుకోవాలో, ఎంత సొమ్ముకు రైతుల సమిష్టినిధికింద విడిచిపెట్టాలో నిష్క్రయించుకోవలసి ఉంది - ఈ సైన్యయాత్ర ప్రయాణంవల్ల ఎంత ఖర్చు కానున్నదో తెలియదు. అందుచేత తన ఆదాయాన్ని పూర్తిగా విడిచిపెట్టుకోలేదు; అయితే మాత్రం సుగానికి సగం కట్టించుకోటం జరిగింది.

ఇక మూడోపని : మాటిమాటికీ తన సహాయాన్ని అధికంగా కోరుతున్నా టైదీలకు సాయపడటం.

మొట్టమొదట అతడు జైలుకు వెళ్ళి వాళ్ళతో మాట్లాడిన తరువాత వాళ్ళు కొందరు తన సహాయాన్ని కోరారు. పాపం కదా అని, వాళ్ళ దానాలను తొలగించుదామన్న ఉద్దేశంతో వాళ్ళ తిరువుల కొంతమంది చేకాడు. దానితో అతని సహాయాన్ని అపేక్షించే టైదీల సంఖ్య నానాటికీ పెరిగింది. ఇంతమంది వ్యవహారాలను మార్గం అతనికి అసంభవంగా తోచింది. కాగా వైమూహి పనులకున్నా అతనికి మరింత ఉత్సాహాన్ని గలిపే సుకొక నిమిషటి ఏర్పడింది.

ఈ పని ఏమిటి అంటే—అతి విచిత్రంగా వున్న క్రిమినల్ చట్టం అంటే ఏమిటి? ఇది ఎక్కడినుంచి వచ్చింది? అనే సమస్యల పరిష్కారం. ఈ అసాధారణ క్రిమినల్ చట్టం మూలాన వేలాది ఖైదీలు పీటర్సుబర్గ్ కోట లోనూ, సఖాలిన్ దీవిలోనూ నిర్బంధితులై మగ్గిపోతూ వున్నారు. వీరందరి అసహ్య వేదనకు మూలహేతువైన ఈ విచిత్ర క్రిమినల్ చట్టం ఎక్కడిది?

కొంతమంది ఖైదీలతో తనకున్న పరిచయంవల్ల—జైలు అధికారులను, వకీలును అడిగి తెలుసుకున్న అంశాలనుబట్టి—ఈ క్రిమినల్ నేరస్తులబడే వారు అయినవారగుటలుగా ఉన్నట్టు సెస్టాడో గ్రహించాడు. మొదటితర గతివాళ్ళు సరపరాధులు, న్యాయాధిపతుల పొరబాట్లవల్లనే నేరస్థులుగా పరిగణింపండి, శిక్షాస్థులైనవాళ్ళు. మెన్ యోవ్ వంశీయులు, మస్లావా మొదలైన వాళ్ళంతా యీ తరగతికి చెందినవాళ్ళే. ఇలాంటివాళ్ళు ఎక్కువగా ఉండరనీ, నూటికి ఏడుగురు మాత్రమే వుంటారనీ జైలులోని చర్చి అధికారివల్ల సెస్టాడో విన్న పడయం.

రెండవతరగతివాళ్ళు : కొన్ని విపరీత పరిస్థితుల్లో చేసిన పనులకు శిక్షితులైనవాళ్ళు; కోపంగానో, ఈర్ష్యగానో, బాగా తాగివుండో ఏదో చేసినవాళ్ళు. అలాంటి పరిస్థితుల్లో...వాళ్ళను విచారించి, శిక్షించిన న్యాయ మూర్తులకూడా అలాంటి ఏదో పనులే చేసివుండేవాళ్ళే. సెస్టాడో ఎరిగి వున్నంతవరకు ఈ రకపు నేరస్థులు సగానికి మైగా ఉంటారు.

కొంతమంది తమ ఉద్దేశాలలో స్వాభావికాలు, మేలైనవి అనుకున్న పనులు చేస్తారు. కాని చట్టాన్ని, నిషేధాజ్ఞలను శారీరవేసవారి దృష్ట్యా అవి అకార్య కరణాలు బోతాయి. కాగా అట్టివారున్న నిర్బంధితులౌతున్నారు. ఇటువంటి వాళ్ళంతా మూడోతరగతికి చెందినవాళ్ళు. లై సెస్నలేకుండా సారాయాను అమ్మినవాళ్ళు, కనపడిన వస్తువు ఎత్తుకుపోయినవాళ్ళు, ధన వంతుల వకాలపైన బీళ్ళలో గడ్డి దోక్కినిపోయినవాళ్ళు, ప్రభుత్వపు అడవులలో వంటకట్టెలు నిరుక్కుపోయినవాళ్ళు, చర్చిలలో దొంగతనాలు చేసిన నాస్తికులు—ఏళ్ళంతా ఈ తరగతికి చెందినవాళ్ళే.

నాలుగోతరగతికి చెందినవాళ్ళు; సాంఘిక నైతిక మర్యాదలకు అతీతులైనవాళ్ళు. ముద్రోహులగుచేవాళ్ళు; తమ స్వాతిత్రావాన్ని పొందుటకై తిరుగుబాట్లు చేసే పర్వేషియన్, రోల్ జాతివాళ్ళు; సోషలిస్టులు, సమ్మె

దారులు, రాజకీయ ఖైదీలు — వీరంతా ఈ తరగతిలో చేరతారు. ఇలాంటి ఖయీదీలు అసంఖ్యాకంగా వున్నారు. అధికారాన్ని ఢిక్కరించి జైళ్ళ కెక్కిన మారవోల్తయూ వీళ్ళలో చాలామంది ఉన్నారు.

ఇక అయిదోతరగతివారు సంఘయెడల పాపం చేసినవారూ వారు; సంఘమే తమయెడల అపరాధం నెరవేసినవాళ్ళు. సంఘంలో తిక్కుతున్నట్లు లేని, నా అన్నవాడు లేని, అభాగ్యులు! వాపల దొంగలించుకుపోయిన ఆ మద్రవాడు, ఇంకా అలాంటి మదలాది దరిద్రులు ఈ తరగతివాళ్లే. ఇలాంటి వాళ్ళను నెల్లాడో చాలామంది జైళ్ళలో చూచాడు - పాపం పడినాకులే వాళ్ళను అలాంటి పనులకు నేరేపిస్తున్నారు. ఆ పనుల్ని సంఘం నేరాలంటుంది జైళ్ళలో నెల్లాడో చూచివున్న అనేకమంది దొంగలు, హంతకులు ఈ తరగతిలోనే వస్తారు. మండగిస్తూ, నీతుహీనులు, అమానుషవర్తనులు — క్రిమినల్ చట్టం, శిక్షాస్మృతి వుండితీరవలసిందేనని రుజువు చేస్తున్నారనబడే వీరంతాకూడా ఈ తరగతిలోనే వుండాలి నెల్లాడో అభిప్రాయం. సంఘమే వీరియెడల అపరాధం చేసిందని, ప్రత్యక్షంగా కాకపోయినా, వారి తండ్రితాతలపట్ల ఘోర నేరం చేసిందని నెల్లాడో నిర్ణయం.

ఈ రకానికి చెందిన ఖైదీ ఒకడు ప్రత్యేకంగా నెల్లాడో దృష్టిని ఆర్జించాడు. వాడు వస్తుతః దొంగ. ఏకీ పనులకువైతూ వచ్చాడు. అతి నికృష్టమైన పేదయింట్లో పెరిగాడు. ముస్లిములొంట్లకులా పోతున్నవాడి నీతినిమించిన నీతిమాతునితో అతనికి పరిచయంలేదు. చిన్నదివంట్లోనే ఒక దొంగల గుంపులో చేరిపోయాడు. అతనిలో అసాధారణమైన హాస్యరసం వుంది. దానివల్ల అతడు ఎవర్ని అయినా ఆర్జించగలడు. తిన్నకూడా ఉగ్రరించుచు అతడొకసారి నెల్లాడోను అడిగాడు—తప్పు గురించి, లాయన్ గురించి, చట్టాల్ని గురించి, జైళ్ళగురించి, భగవంతునిగురించి విపరీతమైన హాస్యంతో ప్రసంగిస్తూ.

వీడితోపాటు ఇంకో ఖైదీకూడా ఉన్నాడు. అతని పేరు థెడోరోస్. దొంగలగుంపుకు నాయకుడు. ఒకీ ముసలి ఉద్యోగిని చోరుమరి చంపేశాడు. వాడొక రైతుబిడ్డ. అతని తండ్రి యింటిని ప్రభుత్వం ఆక్రమణగా కాజేసింది. అలా ఇల్లు వాకిలి పోగొట్టుకుని వైస్యంలో చేరాడు. వైసికుడుగా ఉంటూ ఒక పై ఉద్యోగి భార్యను ప్రేమించి తిప్పలితాన్ని బాగానే అనుభ

వించాడు. షెడోరోవ్ స్వభావతః ఆనేకపరుడు. వీ విధంగానైనా సరే సాభ్యానుభవం అతని చరచులక్ష్యం. అంతకన్నా మించిన మరొక జీవిత లక్ష్యాన్ని అతడెరుగడు. ఆత్మనిగ్రహం అనేది అతని నిఘంటువులో లేదు.

వైయిద్దరిలోనూ ప్రకృతి ప్రసాదించియున్న, వీగ్యవంతములు కాగ లిగిన, లక్షణాలు ఉన్నాయి. కాని పాగుగట్టి, బ్రోది చేయని మొక్కలవలె, సంఘము ప్రాపులేక చెడిపోయారవి నెహ్లాడో గ్రహించాడు.

ఒక దిష్టకాయను కూడా నెహ్లాడో చూశాడు. ఇంకో యువతని కూడా అతడెరుగును. వాళ్లు ఇద్దరూ తామన ప్రధానులుగా, క్పూరాత్ము లుగా కనిపించారు, కనీసో ప్రసంగించిన తీరునుబట్టి. కాని వారై నా చట్టాలు నిర్వచించే క్రిమినల్ నేరస్థులుగా కనిపించలేదు నెహ్లాడోకు. వ్యక్తిగతంగా తన యెడల క్పూరంగా వాళ్లు ప్రవర్తించి యుండవచ్చు. అదేమాదిరిగా ప్రవ ర్తించినవాళ్లు నాగరిక ప్రపంచంలో కూడా చిలువైనవోళ్లు, జరీ అంచుల దుస్తులు సింగారించుకున్నవాళ్ళు లేకపోలేదు.

ఇటువంటి వాళ్ళనందరినీ జైళ్ళలో ఎందుకు పెట్టాలి? వాళ్ళ మాదిరిగానే అటువంటి నేరాలే చేసిన అనేకమంది శిక్షలు లేక హోయిగా ఎందుకు ఉండగలుగుతున్నారు? ఈ విషయాల పరిశోధన కూడా అతని జీవిత కార్యక్రమంలో మరో అంశం అయింది.

ఈ పరిశోధనకు సాయపడతాయని తాననుకున్న పుస్తకాలు తెప్పించి చదివాడు. లాంట్రానో, గరొఫలో, షేరీ, లిజిట్, మాడ్ నే, టార్డ్ మొద లైన ప్రముఖులు రాసిన గ్రంథాలు జాగ్రతగా చదినాడు. చదివినకొద్దీ ఆశా భంగమే కలిగింది. వ్యాసాలు రాయటానికి గాక - ఇతర్లకు బోధించే నిమిత్తం గాక - విషయ చర్చకుగాక - వీరో ఒక జీవిత సమస్య పరిష్కారం కోసం విజ్ఞానశాస్త్రాలు తరిస్తే అంతే. క్రిమినల్ చట్టానికి సంబంధించిన వేలాది విషయాలు ఆ విజ్ఞాన గ్రంథాల్లో ఉన్నాయి. కాని నెహ్లాడో అవలోకిస్తున్న సమస్యకు పరిష్కార మార్గం మాత్రం వాటిలో కనిపించలేదు.

కొంతమంది మరికొందరినీ ఎందుకు ఖయిదు చేస్తున్నారు? ఎందుకు తాళిస్తున్నారు? ఎందుకు ప్రవాస శిక్షలు విధిస్తున్నారు? ఎందుకు ఉరివీడ్చి చంపుతున్నారు? ఈ శిక్షించేవారు ఆ శిక్షితులవంటివారే కదా? ఈ చిన్న

ప్రశ్నకు జవాబుకోసం వెనుకకుంటే ఆ ప్రశ్నలోనుంచే తామరతంపరంగా ప్రశ్నాంతరాలు ఉత్పన్నమైతాయి జీనికి స్వతంత్ర క్రియాశక్తి ఉన్నదా? మానవుని పుర్రె కొలతలకంటే అతడు చుర్రాళ్ళుకంటే కానీ నిర్మలమైందా? ఒకడు క్రిమిని నేరడ్లుకు కావటానికి అతడు పుట్టిన మతం ఎంతవరకు కారణభూతం అవుతుంది? అవినీతి వంశ పారపర్యంగా దిగుమతి అవుతుందా? పిచ్చి యెత్తటమంటే ఏమిటి? పతితులైపోవటమంటే ఏమిటి? స్వభావమంటే ఏమిటి? వాతావరణ స్థితి, ఆహారమూ, మూఢత్వం— వీటికీ చేతులు నేరానికి సంబంధం ఎంతవరకు? సమాజం అంటేనూ, దాని ధర్మాలు అంటేనూ ఏమిటి? అంటూ ఇలా చాలా ప్రశ్నలు...

ఒకప్పుడు ఒక చిన్న కుర్రవాడు బడియించి యింటికిపోతూ నెక్లూడో కానేపు అతడితో ప్రసంగించటం జరిగింది—“అబ్బాయి! నీకు గుణాలేం బాగా వచ్చాయి?” అని అడిగాడు.

“ఓ, బాగానే వచ్చు.”

“కాల—యీ పదంలోని రెండు అక్షరాల గుణితం చెప్పి ఎలా రాస్తావో చూపించు.”

“ఎంకాలు? కుక్క. కాలా? ఇంకా దేని కాలైనానా?”

ఇలాంటి జవాబులే విజ్ఞాన గ్రంథాల్లో దొరికాయి నెక్లూడోకు తన ప్రాతిపదిక ప్రశ్నకు. తెలివితేటలైన వ్రాతలే ఉన్నాయి; పాండిత్యానికి లోటులేదు; మనోరంజకాలైన ఘట్టాలూ ఉన్నాయి. “కొందరు మరి కొందరి శిక్షించే హక్కు ఎక్కడిది?” యీ ప్రశ్నకు మాత్రం ఎక్కడా జవాబు లేదు. శిక్షయొక్క ఆవశ్యకతను నిరూపించటండా శిక్ష ఎలా ఉండాలో మాత్రం జాగా విశదీరించాయి గ్రంథాలన్నీ.

ఎన్ని గ్రంథాలు చదివినా తనకు కావలసింది దొరక్కపోవటం... బాగ్రతగా బదలకిపోవటంవల్లనేమో ననుకున్నాడు. ఎప్పటికైనా తెలియక పోయితే అనుకున్నాడు. కాని తన ప్రాతిపదిక ప్రశ్నకు జవాబు దానంతట అదే అతనికి ముప్పరిప నారంభించింది. కాని అందలి సత్యాన్ని ఇంకా విశ్వసింపలేక పోతున్నాడు.

నైలీయాకు ప్రవాస శిక్ష విధించబడిన ఖయీదీలు జులై 5 వ తేదీన బయలుదేరవలసి ఉంది. వారిలో మస్తాహ కూడా ఉంది. నెహ్లాడో కూడా ఆనాడే బయలుదేరటానికి సిద్ధపడ్డాడు.

లోగడ దినం నెహ్లాడో సోదరి, ఆమె భర్త అతన్ని చూడడానికి పట్నం వచ్చారు.

నెహ్లాడో సోదరి నటాలీ అతనికిన్న పది సంవత్సరాలు పెద్ద. నెహ్లాడో చిన్నతనంలో ఎక్కువగా ఆమె దగ్గరే పెరిగాడు. ఆమెకు అతనంటే చాలా ప్రేమ. ఆమెకు ఇంకా అయిదేళ్ళప్పుడు అతడు పదిహేనేళ్ళ కుర్రవాడు. ఇద్దరూ అత్యంత ప్రేమాస్పదంగా ఉండేవాళ్ళు. ఆమె అతని మిత్రుడైన నికోలెంకాను ప్రేమించింది. అతనంటే అక్కా తమ్ముళ్ళ కిద్దరికీ మక్కువ.

కాని నికోలెంకా చనిపోయిన తర్వాత ఇద్దరూ స్వేచ్ఛా విధాన జీవితాల్లో పడిపోయారు. నెహ్లాడో మిలిటరీ ఉద్యోగంలో చేరిపోయి ఇద్దరి పచ్చినట్టుగా చెడుముగ్గాన జీవితం గడిపాడు. నటాలీ తాను తీవ్రంగా కామించిన ఒక స్త్రీ పెళ్ళి చేసుకుంది. ఆ తర్వాత ఆమె ఉదార ఆశయాలను, మంచి ఉద్దేశాలను తెక్కిచేయలేదు. నీతి, మానవ సేవ-ఇలాంటి వాక్యాలు అతనికి అర్థంకాని పదాలు. ఆడంబర జీవితం, గుండెలో చెలరేగే కోర్కెల్ని సాధించుకోటం-ఇదే అతని జీవితాశయం.

మొదట అతనికి ఊరు, పేరు లేదు. పెద్ద ఆస్తి కూడా లేదు. కాని స్వాయత్కాఖ్ తన ఉద్యోగాన్ని అంటిపెట్టుకుని చాకచక్యంగా పని చేసే వాడు. రెండు పెద్ద రాజకీయ పార్టీల మధ్య ఊరులాడుతూ, కాలానుసరణంగా ఏ యెండ కా గొడుగు పట్టుతూ, ఆ రెండు పార్టీలను తన స్వార్థ లాభానికి ఉపయోగించుకుంటూ చాలా జాగ్రత్తగా సంఘంలో మంచి స్థానం సంపాదించుకున్నాడు. ఆడవాళ్ళకు అహోదాన్ని పుట్టింపగల మాట, నేర్పు ఉంది. ప్రభుత్వ యవ్వనం దాటిపోయిన తర్వాత నెహ్లాడో-నటాలీలతో పరిచయం కలిగింది. అప్పటికి నటాలీ కూడా చిన్నపిల్లమీ కాదు. ఎలాగైతే నేమిటమీ కన్ను తనమీద పడేలాగు ప్రవర్తించాడు. నటాలీ అతన్ని

వివాహం చేసుకోటం ఆమె తల్లి కిష్టంలేదు. అయినా నటాలీ అతన్ని ప్రేమించింది. నెల్లూడోవు కూడా బావగారిమీద అసహ్యం. కాని ఆ భావాన్ని పైకి పాక్కనీయడు.

ఆ మగనాడు పెట్టి సంకుచితబుద్ధి గలవాడు. అయినా అతన్ని నటాలీ పకుతుల్యంగా కామిస్తూ ఉన్నది. యీ తీవ్ర కామంవల్ల ఆమెలో ఉన్న మంచి యావత్తూ భగ్నమైపోగల అవకాశం ఉంది. అయినా ఆమె అతన్ని అంత స్వాస్థ్యపరిస్థితులో కామిస్తోన్నదంటే నెల్లూడోవు అసహ్యం కలిగింది. యీ అసహ్యం బావగారిమీద ద్వేషంగా కూడా పరిణమించింది.

మగ్గలో మెరుగ్గాన్న బట్టతల, వొంటిలిండా వివేచనగా వెంట్రుకలు, సంకుచితమైన చిత్తం, ఆత్మకర్షణం గల అశిషి తన ఆకర్షణాద్య అని తలుచుకుంటే నెల్లూడోవు బాధ కలుగుతుంది. వాళ్ళకు పుట్టిన పిల్లలన్నా కూడా ఒక విధమైన అసహ్యభావాన్ని అణచుకోలేకపోయేవాడు. మరొకసారి ఆమె గర్భిణి అయిందన్న వార్త విని ఒకరకమైన దుఃఖం అందుకుంటున్నాడని చాడు. మరొకసారి ఆ దుఃఖం దునిచేత ఆమె కలుషిత అయినట్టు అతని భావం.

ఇప్పుడీ భాగ్యభగ్న లిద్దరూ ఒంటరిగానే మాస్కో వచ్చారు. కొడుకునూ, నాతున్నీ ఇంటివద్దే వుండివచ్చారు. మాస్కోలోని గొప్పచోటలలో నుంచినవారు అద్దెకు తీసుకున్నారు - చక్కంటికి వచ్చిన వెంటనే నటాలీ తన తల్లిగారి పాతయింటికి వెళ్ళింది. తమ్ముడుగారు అక్కడపాంపటం లేదనీ మనోహరం వుంటున్నారనీ అగ్రాఫేనా వెస్ట్రోనా చెప్పింది. ఆమె చెప్పిన బాధనుపట్టి తమ్ముడు ఉంటోన్న చోటికి వెళ్ళింది. అక్కడ నెల్లూడో నొకరు-చాలా అపరిమితంగా ఉన్నాడు—అత్యుగాయ బైటికి వెళ్ళారని చెప్పాడు.

నటాలీ లోపలికి వచ్చింది. తమ్ముడికి ఒక ఉద్దారం రాసెప్పట్టే పెడదామని ఆమె ఆలోచన. నెల్లూడో ఉంటోన్న ఆ రెండు చిన్నగర్లు బాగా పరిశీలించింది. ఎక్కడో నడుపు అక్కడో వుండవలసినచోటనే వుంది. అంతా అత్యంత పరిగుర్తించగా వుంది-తన తమ్ముడెప్పుడూ అంతే. ఆమెకు తెలుసు. ఇకపోతే ఈ సేవ పట్ల వుండే సందేహం వుంటున్నాడేమిటి? ఇదే ఆమెకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగించింది- అతని రాకెల్ల మీది ఓవిధవిషయాలకు సంబంధం

ధించిన కాగితాలు విడివిడిగా చక్కగా పెట్టి వున్నాయి. గాలికి కాగితాలు ఎగిరిపోకుండా పెట్టుకునే ఒక పనిముట్టు కనిపించింది. దానిచేత ఇత్తడితో చేసిన ఒక చిన్నకుక్క వుంది. అది చాలా కాలంనుంచీ పెళ్లాడోవద్ద వున్నది. ఆమె యెరుగును. కాగితాలు కోసుకునేందుకు ఉపయోగించే చాకు ఒకటి టూడ్లి రాసిన ఒక ప్రైవేట్ గ్రంథంలో కనిపించింది. శిక్షాస్మృతిని గురించి వ్రాసిన గ్రంథాలు చూడాలన్నాయి. హెన్రీ జార్జి రాసిన ఆంగ్ల గ్రంథం కూడా వుంది. ఇవన్నీ ఆమె ఇదివరకు తమ్ముని దగ్గర చూస్తూ వుండినవే.

ఓర్వల్ దగ్గర కూనుని ఒక ఉత్తరం రాసింది. తాము ఎక్కడ బస చేశారో తెలియజేస్తూ, ఒకసారి వచ్చి చూచి పొన్నుని కోరింది. ఆ రోజే తప్పకుండా రావలసిందని రాసింది. తమ్ముడు ఉంటూన్న ఆ చిన్న గుత్తి, ఆ పీఠని తలచుకుని ఆశ్చర్యపడుతూ వెళ్ళిపోయింది.

పెళ్లాడోను గురించిన రెండు విషయా లిప్పుడు ఆమెకు కొత్తగా కనిపించాయి. ఒకటి : అతడు మస్తావాను పెండ్లి చేసుకోవటం. రెండు : తన భూ ఆస్తిని యావత్తూ రైతు కూలీలకు ఇచ్చినట్లుంటుంది. యీ రెండు అంశాలనూ పట్నంలో వాళ్ళూ పీళ్ళూ చెప్పుకుంటూంటే ఆమె విన్నది. అసలు అందరూ ఆ సంగతులే చెప్పుకుంటున్నారు. పట్నంలో అతడు తన భూమిని రైతు కూలీలకు పంచి పెట్టడమనేది రాజకీయ ప్రాముఖ్యతగలది అనీ, అత్యంత ఆపాయకరంగా పరిణమించగలదనీ కూడా చెప్పుకుంటున్నారు. ఆరేడు మస్తోవాను పెళ్ళి చేసుకుంటాడన్న విషయం నటాలిక ఒక కథంగా సంతోష కరంగానే ఉంది. అతనిలో ఉన్న సత్తువలకు సత్నిగించింది. అటువంటి పట్టుదల చిన్నతంలో అతనిలోనే కాదు, తనలో కూడా ఉండేది, పెళ్ళి కానంత వరకూ. కాని తన తమ్ముడు ఒక నీచ యువతిని పెళ్ళి చేసుకోబోతున్నాడని తోచినప్పుడు ఆమె విచలిత అయింది. మొదట కలిగిన ఆనందంకంటే యీ రెండవసారి కలిగిన అసహ్య భావమే బలీయమైనది. వీమెవాసరే యీ పెళ్ళి చేసుకోకుండా ఉండేందుకు తమ్ముడికి బోధ చెయ్యాలని నిశ్చయించుకుంది. అది చాలా కష్టతరమైన పనియని ఆమెకు తెలుసు.

భూమి అంతా రైతు కూలీలకు పంచిపెట్టేస్తున్నాడన్న సంగతికి ఆమె అంతగా దుఃఖపడలేదు. కాని ఆమె భర్తకు తీవ్రమైన కోపం వచ్చింది.

“నీ తమ్ముణ్ని అలాంటి షేలివిత్కవ పనులు చేయకుండా నీ పలుకుబడి ఉపయోగించి చూడు” అని భార్యను ఆదేశించాడు.

“గర్వం; అహంభావం; ఇలచిత్తం; అపూర్వవ్యక్తిలా కనిపించాలనీ, తన్ను గురించే అందరూ అనుకుంటూ వుండాలని ఆకాంక్ష—అందువల్లనే కనీ, వినీ యెరుగని ఇలాంటిపనులు తలపెట్టాడు. భూమిని కాలు కిస్తున్నాడూ? రైతులు కాళ్ళను తాము తమకే చెల్లించుకుంటారా? అతనికి దమ్మిడీ రాదా? అంతకింటే రైతుల బ్యాంకుద్వారా భూమి అమ్మి వేసుకోసూడదా? బుద్ధిగలపని ఔతుందే! ఇదేంపని చేస్తున్నాడు? వీడికి గాని పతిచెడలేదు కదా!” అన్నాడు భర్త. అలా అనటమేకాదు. “వీడి చేతుల్లో ఉంటే ఆస్తి ఇలాగే నాశనమైపోతుంది. ప్రభుత్వానికైనా తెలిపి వాడివల్ల నాశనం కాకుండా బ్రట్టలను ఏర్పాటు చేయ్యవలసివుంజుంది. నువ్వు వాణ్ణి తీవ్రంగా కేకలు పెయ్యి—” అన్నాడు.

3-2

అ సాయంత్రం నెక్లూడో ఇంటికి తిరిగివచ్చినప్పుడు అక్కగారు రాసిపెట్టివెళ్ళిన ఉత్తరం చూచుకున్నాడు. వెంటనే ఆమె వుంటూన్న హోటలుకు బయలుదేరి వెళ్ళాడు. తల్లి చనిపోయిననాటినుంచీ తిరిగి యిద్దరూ ఎన్నడూ కలుసుకోలేదు. నెక్లూడో వెళ్ళేసరికి నటాలీ ఒక్కతే కనిపించింది. ఆమెభర్త పక్కగదిలో విశ్రాంతి గైకొంటున్నాడు. ఒంటికి బిగుతుగా ఉన్న నల్లని పట్టుగొను తొడుకుక్కంది. బాగానే ముస్తాబై ఉంది. నల్లనిజుట్టు చక్కగా ఆధునికమైన ఫేషనుకు అనుగుణ్యంగా ముడిచింది.

ఆమె, భర్త-ఇద్దరూ ఇంచుమించు ఒకే యీడువాళ్లు. భర్తను సంతోషపెట్టే నిమిత్తం అలా అలంకృత కావటానికి ఎంతశ్రమ పడ్డదో కనిపిస్తూనే ఉంది.

తమ్ముడిని చూడగానే ఆమె ముందుకు గలగదా వచ్చి స్వాగతం ఇచ్చింది. పరస్పరం నవ్వుకున్నారు. వీదో అగ్గవంతములైన మామూలు

బరపుకున్నారు. ఆ మాపుల్లోని సందేశాలు భాషకు అతీతములు. అవి సత్యములు. ఆ తరువాత అసత్యములైన మాటలు దొడ్లాయి.

“నువ్వు లావెక్కావు. పూర్వంకన్నా చిన్నదానికై నావు” అన్నాడు నెక్లూడ్. ఆమె పెదవులమీద ఆనందం విరిసింది.

“నువ్వు మాత్రం చిక్కావురా !”

“మీ ఆయన ఎక్కడ ?”

“విక్రాంతి తీసుకుంటున్నారు. ఆయనకు రాత్రంతా నిద్రలేదు.”

ఇంకా చాలా చెప్పవలసివుంది. అదంతా మాటల్లో వ్యక్తం కాలేదు. మాటల్లో వాళ్లు చెప్పలేకపోయిన విషయాలను వాళ్ళేమాపులు ప్రదర్శించినవి.

“నేను నువ్వు ఉంటూన్న బసకు వచ్చాను.”

“ఔను. ఇదివరకు ఉంటూన్న యిల్లు లంకంతో ఉంటుందాయె. నేనొక్కణ్ణి అందులో దిగాలుగా ఉండాల్సివచ్చేది. అందుచేత బస మార్చేశాను. ఆ యింట్లోవున్న ఆ సరంజామా అంతా నాకు అక్కరలేదు. నువ్వు తీసుకోవచ్చు. కుర్చీలు, బల్లలు, కర్చెస్...అవన్నీను.”

“ఔను అగ్రఫేనా పెట్రోనా చెప్పింది. అక్కడికే వెళ్లాను, మొదట నీ కోసం. నీ యీదికి కృతజ్ఞురాలని కాని—”

ఇంతలో ‘హోటలువాడు టీ సరంజామా అంతా తెచ్చి బల్లమీద పెట్టాడు. అతడక్కడ ఉన్నంతసేపూ ఎవరూ మాటాడలేదు. తరువాత సటాలీ తేనీరు కలుపుతూ కూచుంది. ఆమె మానంగానే ఉండిపోయింది. నెక్లూడ్తోకూడా పెదవి కదల్చలేదు.

ఇదివరకు సటాలీ ధైర్యంచేసి ఆరంభించింది : “సరేగాని తమ్ముడూ ! నాకంతా తెలుసును నుమీ !” అంటూ అతని ముఖంలోకి చూచింది.

“దానిదేముంది ? నీకు తెలియటం నాకు సంతోషమే.”

“అమె ఎలాటి బ్రతుకు గడిసిందో తెలుసుకదా ! ఇంకా ఆమెను సంస్కరిస్తావా ? చేతనాతుందా ?”

నెక్లూడ్ ఆ చిన్న కుర్చీలో కదలకుండా కూచుని జాగ్రత్తగా వింటూ న్నాడు. ఆమెభావాన్ని గ్రహించాడు. సరియైన సమాధానం చెబుదామని

అతని ఉద్దేశం. ఇటీవల మస్లావాను కలసివచ్చినప్పుడు అతనిలో ఒకవిధమైన మానసికస్థితి కుదుగుతున్నది. ఆత్మ ఆనందంతో నిండిపోయింది. అందరి యెడల సౌజన్యమే ప్రవహిస్తోంది.

“ఆమెను కాదు; నన్ను నేనే సంస్కరింపదలచుకున్నాను.”

నటాలీ ఒక నిట్టూర్పు విడిచింది. “అందుకు వెళ్ళిచేసుకోవటమేనా మార్గం? ఇతర పద్ధతులు లేవా?”

“కాని నా ఉద్దేశంలో అదే ఉత్తమమైన పద్ధతి. అది నన్ను ఇంకో ప్రపంచంలోకి తీసుకుపోతుంది. అక్కడినుంచి ఇతరతమ కొంత ఉపయోగ పడతాయి.”

“నువ్వు ఇంగువల్ల సుఖపడలేవు.”

“నేను సౌఖ్యపడటం—అది కాను లక్ష్యం.”

“ఆమె అయినా—హృదయంగల వ్యక్తి అయితే సుఖపడలేదు. ఇటువంటిది కోర దసలు.”

“ఆమె కోరటంలేదు.”

“బాగుంది. కాని జీవితం...”

“ఉం. జీవితం?”

“ఇంతకన్న వేరైన మరొకదాన్ని కోరుతుంది.”

“సవ్యమైన, సక్రమమైన ప్రవర్తనను కోరుతుంది. అంతకన్నా మరి దేన్నీ కోరదు”—నెక్లూడో ఆమె ముఖంలోకి చూచాడు. ఇప్పటికీ ఆమె ముఖం అందంగానే ఉంది—నోటికి ఇరుప్రక్కల, కళ్ళెచ్చటూ కాస్త ముడతలు కనిపిస్తున్నాయి అంతే.

“నాకు ఆర్థం కావటంలేదు”—ఆమె ఒక నిట్టూర్పు విడిచింది. పాపం! అక్కయ్య ఎలా మారిపోయిందో! అవుతున్నాడు నెక్లూడో. చిన్న తనపురోజులు, అప్పటి తమతమ భావాలు తలుపుకుకచ్చాయి. వెళ్ళికాక ముందు నటాలీ తనకు కన్నులగట్టినట్టు స్ఫురింపసాగింది. ఆమెయెడ ఒక ఆప్యాయతతో హృదయం నిండిపోయింది. ఇంతలో బావగారు వచ్చారు, నెమ్మదిగా అడుగులు వేసుకుంటూ, తల తీవిగా ఎత్తి, రొమ్ము విరుచుకుని, నల్లనిగడ్డం, బట్టతల, కళ్ళెద్దాలు మెరుస్తున్నాయి.

“కులానా ? బాగున్నావా ?” అస్వాభావికమైన ఆ వేగంతో ప్రశ్నించాడు.

కరచాలనానంతరం బావగారు పడకకుర్చీలో వాలిపోయారు.

“అక్కా తమ్ముల సంభాషణకు నేను పానకంలో పుల్లలాగ రాలేదు కద !”

“ఉహూ...నా మాటలుగాని, చేతలుగాని బహిరంగములే - రహస్యం ఏమీలేదు.”

దట్టంగా వెంట్రుకలు గల బావగారి చేయి చూడగానే, అహంభావ-ఆత్మోన్నత్య-నూచకమైన ఆతని కంఠధ్వని వివగానే, నెక్లూడోలోని నెమ్మది తనం పలాయమానమైంది.

“ఆతని ఆలోచనలనుగురించే ప్రసంగించుకుంటున్నాం” అన్నది సతాతీ భర్తతో. “మిత్రకూడా ఒక కప్పు తేనీరు ఇవ్వనా ?” అని అందిస్తూ.

“ఏమి ఆలోచన లేమిటి ?” — కప్పు అందుకుంటూ అడిగాడు.

“నైబీరియాకు వెళ్ళి ఉద్దేశం ... వైదీలతోకూడా... నే నొకసారి ద్రోహంచేశానని నేనుభావిస్తున్న యువతితో కూడా” అన్నాడు నెక్లూడో.

“ఊరికే అనుసరించి వెళ్ళటమే కాదుటగా ! వై మాటకూడా విన్నానే.”

“ఓహూ; ఆమె యిష్టపడితే వెళ్ళిచేసుకుందామని కూడాను.”

“ఓహూ, అలాగే ? నీకు ఆభ్యంతరం లేకపోతే నీ ఉద్దేశాలేమిటో చెబుతావా ? మాకు అర్థమై చావటంలేదు.”

“నా ఉద్దేశాలేమిటంటే—ఆ యువతి యీ విధంగా ‘పతితురాలై అభిశ్ఛితి’కి రావటానికి—” తాను ఉపయోగించిన ఆ రెండుపదాలూ సరియైనవి కావన్న భావంతో, సరైనపదం దొర్కిపోయినందుకు తనకు తన మీదే కోపం వచ్చి చివరకన్నాడు—“నా ఉద్దేశం ఏమిటంటే—అసలైన నేరస్థుడు నేను. శిక్ష అనుభవిస్తున్నది ఆమె.”

“ఆమె శిక్ష అనుభవిస్తున్నదీ అంటే ఆమెకూడా నిరపరాధిని ఎలా హత్యంది ?”

“అను నిస్సందేహంగా నిరపరాధి” అంటూ నెక్లూడో తన కథ యావత్తూ అనవసరమైన ఆవేశంతో చెప్పాడు.

“ఔను; అధ్యక్షుని అజాగ్రత్త, జూరీపెద్దల అనాలోచితమైన తీర్పు-మని అలాంటి పొరపాటు జరిగినప్పుడు నెనేటు ఉందిగా!”

“నెనేటుకూడా అసీలును తోసివేసింది.”

“అంటే అసీలుకు తగినంత హేతుబలం లేదన్నమాట” అన్నారు బావ గారు. న్యాయమూర్తుల తీర్పులు సక్లబిద్ధములేనని జనవాక్యం, ఆమాటే బావగారూ నమ్ముతాను.

“నెనేటు కేసుయొక్క సునిగకాల పరిశీలనకు దిగదు. నిజంగా పొర పాటే జరిగివుంటే చక్రవర్తికి పిటిషన్ పెట్టవచ్చు—” అన్నాడు.

“ఆ పనికూడా నేకాం. కాని లాభం ఉండేట్టు తోచదు. మంత్రుల సలహా కోరబడుతుంది. మంత్రులు నెనేటుగ్లతో ఆలోచిస్తారు. నెనేటు పూర్వపు తీర్పునే బలపరుస్తుంది. నిరపరాధుల శిక్ష ఖాయం ఔతుంది.”

బావగారు పరిహాసంగా నవ్వాడు. మంత్రులు నెనేటుగ్లతో సంప్ర దించరు. న్యాయస్థానాలనుంచి మొట్టమొదట దాఖలు చేయబడిన దస్తావేజు లను తెప్పించుకుంటారు. ఏదైనా కనిపిస్తే తీర్పు మార్చి చెబుతారు. నిరప రాధుల్ని ఎవరూ, ఎప్పుడూ శిక్షించరు. ఎప్పుడో, ఏ అసాధారణ పరిస్థితు ల్లోనో మాత్రం నిరపరాధుల్ని శిక్షించటం అనేది అరుదుగా జరిగితే జరుగు తుండేమో! ఎప్పుడూ నేరస్థుల్నే శిక్షిస్తారు” అని గట్టిగా చెప్పి ఎదుటివాని తెలివితక్కువను నవ్వినట్టు నవ్వాడు.

“నీ అభిప్రాయానికి కేవలం వ్యతిరేకమైన అభిప్రాయాన్నే నేను విశ్వసిస్తాను—” నెక్లూడోకు బావగారంటే వున్న అసహ్యభావం పొంగి వచ్చింది. “మీ న్యాయచట్టంవేత నేరస్థుల్నిగా పరిగణింపబడి, శిక్షితు లౌతున్నవారిలో అధిక సంఖ్యాకులు నిరపరాధులే, అమాయకులే.”

“ఎలా నిరపరాధులంటావు?”

“అపరాధం ఏమీ చెయ్యలేదు గనుక. ఇప్పుడు మనం మాటాడు తూన్న యువతి నిజంగా విషంపెట్టి చంపిందా? ఇప్పుడే నాకొక సమా చారం తెలియవచ్చింది. హత్యానేరం మోపి ఒకరైతును ఖైదుచేశారట!

హత్య అంటే యేమిటో అతడెరగడు. ఇంకో సంగతి. ఒకతల్లి; కొడుకు ఇల్లు తగలబెట్టేరన్న నేరంమీద ఘోరశిక్ష అనుభవించబోతున్నారు. నిజంగా ఇల్లు తగలబెట్టింది అయింటి యజమానే...”

“న్యాయస్థానాల్లో అటువంటి కొన్ని పొరపాట్లు ఎప్పుడూ ఉంటూనే ఉంటాయి. మానవనిర్మితాలైన సంస్థలు అన్నివిధాలా నిర్దుష్టంగా ఎలా ఉంటాయి?”

“అంతేకాదు-కొంతమంది వున్నారు. వాళ్ళు సంఘంలో తప్పులుగా భావింపబడుతున్నవి తప్పులూ కాదో తెలియక, ఆ తప్పులే చేసి శిక్షితు తాతున్నారు.”

“అలా ఎప్పుడూ అనకు అబ్బాయి! దొంగతనం చేయటం తప్పు అనీ, తాను దొంగిలించరాదనీ, అది అవినీతి అనీ దొంగవాడికి మహా చక్కగా తెలుసు—” అంటూ బావగారు ఎగతాళి చేస్తున్నటుగా ఒక వ్యంగ్యహాసం చేశారు. సెక్లూడోకు కోపం వచ్చింది.

“ఉహూ...వాడికి తెలియదు. “దొంగతనం చెయ్యకు” అని మీరు చెబుతున్నారు వాడికి, ఫాక్టరీ యజమాని కూలిదబ్బుల్ని చాలీచాలకుండా ఇచ్చి తన క్రమను దోచుకుంటున్నాడని అతనికి తెలుసు. ప్రభుత్వం ఉద్యోగులద్వారా పన్నులు విధించి తన్ను దోచేస్తున్నదని అతనికి తెలుసు.”

“నువ్వు అరాజకాన్ని ప్రబోధిస్తున్నావు” అన్నాడు బావగారు అతని అభిప్రాయాలన్నింటినీ అరాజక ప్రబోధాలుగా ఒక్క మాటలో నిర్వచించి.

“నేను అరాజకం అంటూ ఒకదాన్ని ప్రబోధించటం లేదు. జరుగు తూన్న విషయాల్ని చెబుతున్నాను. అతడెరిగిన సంగతులు ఏమిటంటే— ప్రభుత్వం అతన్ని దోచేస్తున్నది. భూస్వాములమైన మనం ఇన్నాళ్ళనుంచీ వాళ్ళను దోచుకుంటున్నాం. సర్వలహాపూర్ణ భుక్తములో ఉండాల్సిన భూమిని అతనివద్దనుంచి కాజేశాం. అతని దగ్గరనుంచి మనం దొంగిలించు తున్న భూమిలో, వాడు పొయ్యికిందికిగాను నాలుగుపుల్లలు ఏరుకుపోతే వాణ్ణి దొంగవాడంటున్నాం; జైల్లో పెట్టిస్తున్నాం. తాను కాదు, తన భూమిని కాజేసినవాళ్ళే పచ్చిదొంగలని వాడికి తెలుసు.”

“నీ మాటలు నాకు అర్థం కావటంలేదు. అయినా నీతో నేను ఏకీ భవించలేను. భూమి ఎవరిదో ఒకరిసొత్తు అయివుండవలసిందేగా ! నువ్వు పంచిపెట్టిస్తే...” ఇక్కడ బావగారి కింతస్వరం మందగించింది. నెక్లూడో సోషలిస్టు (సామ్యవాది) అని అతని నమ్మకం. సామ్యవాద సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి భూమిని అందరికీ సమానంగా పంచియివ్వాలి అని అతని అభిప్రాయంగా భావించాడు. అలా పంచియివ్వటం చాలా బుద్ధిహీనమైన పని అని తాను చులాగ్నా ఋజువు చేయగలనని అతనిగర్వం. అన్నాడు : “నువ్వు ఇవాళ సమానంగా పంచియిచ్చేసేట్టుంటే రేపటికిల్లా అది అంతా బాగా పరిశ్రమ చేయగల, తెలివితేటలుగలవార్యే చేతుల్లోకి పోతుంది.”

“సమానంగా పంచియివ్వాలని ఎవరూ అనుకోటంలేదు. అది యావన్మంది సొత్తు. అమ్మేదీ, కొనేదీ, కాలుకిచ్చేదీ కాదు.”

ఆస్తి హక్కులు కోరటం మానవసహజం. అది లేకపోతే సాగు చేయ్యాలన్న ఉత్సాహం, కృషి ఉండనేరవు - ఆస్తి హక్కుల్ని నాశనం చేసిన మరుక్షణమే మనం అనాగరికయుగంలో కాలువేళామన్న మాట!” ఈ మాటలు తీవ్రంగా ఉచ్చరించాడాయన. సొంత ఆస్తులు కలిగివుండాలి సిందే. అది అనివార్యం అని సాధారణంగా అందరూ అంటూనే ఉంటారు. సొంత ఆస్తి ఉండాలి అనే కోరిక ఉన్నంతమాత్రాన దాన్ని కలిగివుండగల హక్కుకూడా ఉండాలిందేనని వాదించటం పరిపాటి.

“గడ్డికుప్పమీద మక్క పడుకునివుంటే ఆ గడ్డిని తాను ఉపయోగించుకోదు. దాన్ని తినే పశువుల్ని చేరనీయదు. అలాగ భూస్వాములు భూముల్ని ఆక్రమించుకుని వున్నారు. భూమి ఒకరి సొంతఆస్తి కాకుండా పోయినవాడే అది బీడుపడకుండా ఎక్కువ ఫలసాయాన్ని ఇస్తుంది.”

“కాని అబ్బాయీ! ఈ నీ మాటలన్నీ పిచ్చిప్రలాపాలుగా ఉన్నాయి. భూమిని హక్కుల్ని నాశనంచేయటం ఈ మనయుగంలో సాధ్యం అయ్యే పనేనా?”—ఈ మాటలు పలుకుతోన్న బావగారి ముఖం పాలిపోయింది. కింతస్వరం కంపించింది. ఈ విషయచర్చ అతన్ని బాగానే కదల్చింది. అన్నాడు : “ఈ సమస్యను నువ్వు ఆచరణలో పరిష్కరించబోయేముందు బాగా ఆలోచించుకోమని నేను సలహా ఇస్తున్నాను.”

“నా వ్యక్తిగత విషయాల్ని గురించి మాటాడుతున్నావా?”

“ఓహ. మనం కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితుల్లో పెరిగివచ్చాయి. అట్టి ప్రత్యేక పరిస్థితులవల్లాగా ఏర్పడిన బాధ్యతలను మనం వహించాలి. మనకు పుట్టుకతో సంక్రియించిన—మన పూర్వులనుండి అనుశ్ఛతుగా వచ్చిన—మన భావిసంతతికి మనం అందించవలసిన—సంప్రదాయాల్ని పోషించాలి.”

“ఏది నా ధర్మం అని భావిస్తున్నానంటే—”

“క్షమించాలి. ఒక్కమాట చెబుతాను. నా మేలుగానీ, నా పిల్లల మేలుగానీ దృష్టిలో వుంచుకుని ఇలా మాటాడుతున్నాననుకోవాలి. నా పిల్లల భవిష్యత్తు సక్రమంగానే వుంటుంద—మేము సుఖంగా బ్రతుకుకుంటుంటే నేను బాగానే ఆహ్లాదపడుతాను. మా పిల్లలు కూడా అలాగా బాగానే జీవయాత్ర చేయగలుగుతారని నేను ఆశిస్తున్నాను. ఏదో స్వాభావాన్ని అపేక్షించి నే నిప్పుడు నీ సాంతివిషయాల్ని గురించి ప్రశంగిస్తున్నాననుకోకు సుమీ! నేను నీ అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించలేకపోతున్నాను గనుక నే చెబుతున్నాను. నే నిచ్చే సలహా ఏమంటే—నువ్వు బాగా ఆలోచించాలి. ఏమేమి పుస్తకాలు చదవాలంటే—”

“దయచేసి నా వ్యవహారాలను నన్నే పరిష్కారం చేసుకోనీయండి. ఏమి పుస్తకాలు చదవాలో, ఏమి చరచనక్రమశీలో నన్నే నిర్ణయించుకో నీయండి—” స్నేహాడో ముఖం పాలిపోయింది. అరచతులు చల్లబడి పోయాయి. తన మనస్సు తనవశం తప్పిపోయింది. ఇక మాటాడడం ఆపి వేశాడు. తేనీరు తాగుతూ కూచున్నాడు.

33

“పిల్లలు కులాసాగా ఉన్నారా?” స్నేహాడో అక్కగారిని ప్రశ్నించాడు, కాస్త కోపం చాల్చారిన తీర్వాతి.

పిల్లలు వాళ్ళ బామ్మ దగ్గర ఉంటున్నారని ఆమె చెప్పింది. బావా మరుదుల వినాదం ముగిసిపోయింది ఆమె సంతోషించింది. పిల్లల్ని గురించి ఇంకా ఏమేమో చెప్పింది. “చిన్నప్పటి నువ్వు బొమ్మలతో ఆడుకోలే దుక్కటా? ఒక బొమ్మ ప్రాంచి దొరసాని అనీ, మరో బొమ్మ నీగ్రో అని

నువు అడుగుంటూ ఉండేవాడినే ! అలాగా మా పిల్లలూ ఇంటివద్ద అడుగుంటూ ఉన్నారు.”

స్నేహాబో నవ్వాడు. “నీకు ఇంకా ఆ సూరతులన్నీ జ్ఞాపకమున్నాయా ?

“అంతే ! అచ్చం నీకుమల్లేనే వాళ్ళూ అడుగుంటున్నారు.”

ఇప్పుటికి నటాలీ శాంతపడ్డది. వాళ్ళున్న ముగిసిపోయింది. కాని తమ్ముడికీ, తనకు మాత్రమే తెలిసిన తన భర్తకు తెలియని ఆంతురాలకు గురించి మాటాడడం ఆమె కిష్టంలేకపోయింది. అందుచేత అందరికీ అందుబాటులో ఉన్న ఒక సాధారణ విషయాన్ని సంభాషణలోకి తెచ్చింది. టమెన్ స్కీ ద్వంద్వ యుద్ధం చనిపోవటం, అతని తల్లియొక్క అపార దుఃఖం గురించి మాట్లాడ సాగింది. పీటర్సుబర్గ్ లో అందరినోటా వినబడుతూ ఉండిన ఈ ప్రసంగం మాస్కోకు కూడా చేరింది. అలాంటి ఒక ద్వంద్వ యుద్ధంలో జరిగిన వాత్యవసాహ సాధారణ క్రిమినల్ నేరంగా పరిగణించబడక పోవటానికి తన అసమర్థతని తెలిపాడు బావగారు. దానికేదో సమాధానం చెప్పకుండా ఉరుకోలేకపోయాడు స్నేహాబో. దానితో మరొక వివాదం పెరిగింది. ఇద్దరూ ఎవరి ఉద్దేశాలను వారు అంటిపెట్టుకుని ఎరుతువారిని ఖండించుకుంటూ ఉన్నారు. ఎవ్వరూ తన హృదయంలో వున్న భావాన్ని విస్ఫుర్ణంగా ప్రకటించుకోలేదు. తననూ, తన జీవిత విధానాల్ని స్నేహాబో ఆక్షేపిస్తున్నాడని బావగారు భావించాడు. స్నేహాబో ఆభిప్రాయంలోని అసామంజస్యాన్ని బయటపెట్టుదామని చూశాడు.

అనవసరంగా బావగారు తన సొంత వ్యవహారాల్లో—తాను తన అస్తిని రైతు కూలీలకు పంచి ఇస్తూన్న కార్యక్రమంలో—జోక్యం కలిగించుకుంటున్నాడని స్నేహాబోకు లోపల మంటగా ఉంది. అదీగాక తన అక్క-బావ వాళ్ళ పిల్లలు తనకు వారసు లౌతున్నారు. అందుచేత వాళ్ళు-భూమిని రైతుకూలీల పరం చేసే తన ఉద్దేశాన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నారని తెలుసుకున్నాడు. సంకుచిత బుద్ధిగల తన బావగారు-తమ్ము, నేరములు అని తాను భావిస్తున్న వాటిని న్యాయబద్ధములని వాడిస్తూ వుంటే తీవ్రమైన కోపం వచ్చింది.

“ని చుట్టం మీద ఉన్నాడీ ?” అని అడిగాడు.

“ద్వంద్వ యుద్ధంలో సతికక్షిని చంపినవాణ్ణి హంతకుడుగా నిర్ణయించి ఏ గనుల్లోనో నిర్బంధ కార్మికుడుగా పని చేసేదానికు పంపించిస్తుంది”

సెక్లూడో ఆరచేతులు చల్లబడినవి. “భేష్, దానివల్ల ఏమి మేలు చేకూరినట్టు?”

“అది న్యాయం.”

“మీ అన్యాయాలయాలలో న్యాయమే పరమలక్ష్యం అయినట్టు!”

“మరేమిటి?”

“ఛనివగ్గ రక్షణ! నా ఉద్దేశంలో మీ చట్టాల, చిట్టల పరిమలక్ష్యం ప్రస్తుత నామాజిక వ్యవస్థకు ఇలాగే ఉండనిచ్చి మన వ్యవసారి హక్కుల్ని సమర్థించటం.”

“చట్టాలయొక్క లక్ష్యం అదికాదు. నువ్వు ఏదో కొత్తభానాలు వెల్లడిస్తున్నావు.”

“పైకి చెప్పే మాటలు ఎలావున్నా, ఆచరణలో మాత్రం జరుగుతున్నదంతే. వున్న వ్యవస్థకు ఇలా ఉంచటమే మీ చట్టాల లక్ష్యం. అందుచేతనే ఈ వ్యవస్థకు అతీతులై, దీన్ని మార్చి బాగుచేయాలనుకుండే రాజకీయ ద్రోహు లనుబడేవారిని మీ చట్టాలు శిక్షిస్తున్నాయి. అంతేకాదు, ఈ వ్యవస్థలో ఇరుడలేక అలమటించే క్రిమినల్ నేరస్థులనాడేవాళ్ళనూ మీ చట్టాలు శిక్షిస్తున్నాయి.”

“సీ అభిప్రాయాలతో నేను ఏకీభవించలేను. రాజకీయ ద్రోహులుగా శిక్షితులైతున్నవారు నిజంగా ఈనాటి వ్యవస్థకు అతీతులై, దీన్ని బాగుచేద్దామని బయలుదేరారన్న సంగతి నేను విస్మయిస్తాను. చాలావరకు వాళ్ళంతా ఒక రకంగా మామూలు క్రిమినల్ నేరస్థులతోపాటివాళ్ళే. అంతకంటే ఎక్కువేమీ కాదు.”

“కాని ఈ మీ జడ్జిలకన్నా నైతికంగా వుత్తములని చెప్పుకోదగిన వాళ్ళు శిక్షితులైతున్నారు; నే నెరుగుదును. మతి ద్రోహు లనబడేవాళ్ళు—
వావగారు సెక్లూడో మాటల్ని వినిపించుకోకుండానే తాను ఇతివృత్తం చెప్పిన దాన్ని అనుసరించి అన్నాడు: “చట్టాల ఆశయం యీ

ప్రస్తుతవ్యవస్థను ఇలా సంక్షింపాలనే అనే నీ మాటలు నేను ఒప్పుకోను. చట్టం అనేది దోషాన్ని సంస్కరించేందుకు—”

“భేష్టుగా సంస్కరిస్తున్నారు కే జైల్లో.”

“గృహభావాలతో మత్తైక్కి సంఘాన్ని నాశనం చేసేవాళ్ళను సంస్కరించటానికి, లేదా తొలగించటానికి చట్టాలు ఏర్పడతాయి.”

“కాని ఆపనే అది చేయటంలేదు. ఆ రెండు పనుల్లో ఏదిగాని చేయటానికి తగిన సత్తా సంఘానికి లేదు.”

“అంటే ? అర్థంకాలేదు” బావగారు బలవంతాన నవ్వు తెచ్చుకున్నాడు.

“నేను చెప్పేది ఏమంటే—రెండే రెండు వివేకములకనానిన శిక్షలు వున్నాయి. పూర్వకాలాల్లో వుపయోగించినవి—దండంతో తాడనం, ఉరి వేసి చంపటం. మానవ స్వభావం మెత్తబడుతున్న కొద్దీ ఆ శిక్షలు అమలులో నుంచి పోతాయి.”

“ఇటువంటి మాటలు నీ నోటినుంచి రావటం కొత్తగానూ, విచిత్రంగానూ ఉన్నది సుమీ !”

“ఔనుమరి ! ఏ పని చేసినందుకు తాడన అనుభవించాలో, ఆ పనే మళ్ళీ చేయకుండా ఉండేందుకు వళ్ళు వాయకొట్టటం వివేకమే. సంఘానికి హానికరుడుగా, అపాయకరుడుగా వున్నవాడి తల నరికేయటమూ వివేకమే. అట్టి శిక్షలకు అగ్గం ఉంది. వృత్తిశేక, చెడ్డ మిత్రుల్ని అనుసరించి, చెడ్డవాడని పేరు పొందినవాళ్ళకు చీకటి గదుల్లోపెట్టి తాళంవేస్తే ప్రయోజనం ఏమిటి ? అక్కడవాళ్ళకు అండి పెడుతున్నారు. ఏ పని చేయనక్కర్లేక సోమర్లు బొతున్నారు. ఇంకా తనులాంటి వాళ్ళతోనే అక్కడ కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. ఈ జైళ్ళ రోషణకు ప్రజల ధనం అపరిమితంగా వ్యయం బొతున్నది. యీ ఖర్చు దేశంలో మనిషి ఒకటికి 500 రూబుల్లు చొప్పున భరిస్తున్నారు.

“ఔను, ఎంత ధనం ఖర్చు అయినా అలా జైళ్ళు జంటూ ఉన్నాయి కాబట్టి, జైలు యాత్ర అంటే భయం అనేది వున్నది కాబట్టి సరిపోయింది గాని, లేకపోతే నువ్వు నేను ఇలా శాంతంగా కూచోగలిగి వుండేవాళ్ళ మేనా ?”

“ఈ జైల్లో మన రక్షణకు గ్యారంటీ ఉంటావా ? అది తప్ప, వాళ్ళను శాశ్వతంగా బంధించేయటం లేదే ! మళ్ళీ వదిలేస్తున్నారు. జైల్లోనికే సీక సింపిసన్లును శారీరకంగా మరింత చెడిపోయి బైటికి వస్తున్నాడు, కాగా వాళ్ళవల్ల అపాయం మరింత అధికం పోతోంది.”

“అంటే జైల్లోని సంస్కరణ విధానాన్ని ఇతోధికంగా వృద్ధి పరచాలంటావా ?”

“అది అసంభవం. అందుకు పూనుకునేట్టయితే ప్రస్తుతం దేశంలో విద్యావ్యాప్తికి వినియోగిస్తున్న మొత్తంకన్న ఎక్కువ కావలసి వస్తుంది. అధిక పన్నుల రూపేణా ప్రజల బాధ అతీతయిస్తుంది.

“అయితే ఏం చేయమంటావు ? వాళ్ళందరినీ చంపిపారేయమంటా నేమిటి ? చీకపోతే ఇటీవల ఎవరో ఒక రాజకీయవిజ్ఞుడు చెప్పింట్టు అందరికీ గుడ్లు పెరికేయమంటానేమిటి ?”

“హేను, అది క్రూరమే. కాని సత్ఫలితాల్ని ఇస్తుంది. ఇప్పుడు జైల్లో అనుసరిస్తున్న పద్ధతులు క్రూరంగా ఉండలేదు గనుకనా ? క్రూరంగా ఉండికూడా తగిన ఫలితాల్ని ఇవ్వలేకపోతున్నాయి. ఇంత బుద్ధిహీనంగా వున్న యీ క్రిమినల్ కాఖులో ఏకాస్త జ్ఞానం ఉన్నవాడై నా పనిచేయడని నా అభిప్రాయం.”

“మరి నేను చేస్తున్నానుగా !” బావగారి ముఖం వెలవెలబోయింది.

“నువ్వు చేస్తావు. అది నీ పని. నాకుమాత్రం అది దుర్గాహ్యమే.”

“నీకు చాలా విషయాలు దుర్గాహ్యలే—” అన్నాడు బావగారు వొణుకుతూన్న కంఠస్వరాల.

“ఇటీవల ఒక పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు ఒక తుర్రవాణ్ణి పట్టుకుని శిక్ష వేయించటానికి చాలా శ్రమపడ్డాడు. ఆ తుర్రవాణ్ణి చూస్తే ఎవరికైనా జాలి కేస్తుంది పాపం ! మరొక ప్రాసిక్యూటరు ఒకతన్ని క్రాసుపరీక్ష చేసి బైలిట్ చదివి అర్థం చెప్పినందుకు ఒక పెద్ద సేరస్థుడినిగా నిర్ణయించేశాడు. ఈసంఘటనలు నేను ఎరుగుదును. ఈ న్యాయస్థానాలలో జరుగుతున్నవన్నీ ఇటు వంటి బుద్ధిహీనమయిన క్రూరపుపనులే కదా !”

“నేనుకూడా అలాగే అనుకున్నట్టుయితే ఈ ఉద్యోగం ఎందుకు చేస్తాను—” అన్నాడు బావగారు ఇక లేస్తాడు.

బావగారి కళ్ళద్వారా మూటున ఏనో మెరితాయి. “అభిమానం దెబ్బ తిన్నందువల్ల ఉదాసీన కన్నీళ్లు కావు కద!” అనుకున్నాడు నెక్లూడో. నిజానికి అటువంటి కన్నీళ్ళే. బావగారు కిటికీదగ్గరనుపోయి, జేబురుమాలు తీసి కళ్ళద్వారాలు తుడుచుకున్నాడు. ఆ తరువాత కన్నుకూడా తుడుచుకున్నాడు. తిరిగి వచ్చి సోఫాలో కూచుని చుట్ట వెలిగించాడు. ఇక మాటాడలేదు.

అక్కగారినీ బావగారినీ అంత యెక్కువగా ఉడికించినందుకు నెక్లూడో బాధపడ్డాడు, సిగ్గుపడ్డాడు. అదేగాక రేపు తాను వెళ్ళిపోతున్నాడు. ఇక మళ్ళీ వాళ్ళను చూడగలుగుతాడో, లేదో! ఇటువంటి పరిస్థితుల్లోకూడా అంత కఠినంగా ప్రవర్తించినందుకు నొచ్చుకున్నాడు.

చివరకు నెలవు ప్రయత్నం వెళ్ళిపోయాడు.

“నేను చెప్పినమాటలన్నీ సత్యమే కావచ్చు. కాని సరియైనరీతిలో చెప్పాను కాదు. కొంచెం నా వైఖరి మార్చుకుని యుండవలసింది. అతని మీద నాకు గల అసహ్యభావం నన్ను అలా మాటాడించింది. అదవసరంగా అతనికి బాధ కలిగించాను; పాపం, అక్రమ్యమకూడా నొవ్వచేశాను —” అనుకున్నాడు నెక్లూడో.

౬౪

స్నాయంత్రం మూడుగంటల చైల్డు టైమ్ గుంపు బయలుదేరాలి. ఆ గుంపుతో మస్టావాకూడా వెళ్ళవలసివుంది. కనుక బయలుదేరేముందే, అంటే 12 గంటలలో గానే జైలుదగ్గరకు వెళ్ళాలని అనుకున్నాడు నెక్లూడో.

గతరాత్రి తన సామానంతా సర్దుకుంటున్నప్పుడు, తన కాగితాలన్నీ బాగ్రత పెట్టుకుంటున్నప్పుడు తన డైరీ కనిపించింది. అందులో అక్కడక్కడ రాసివున్న కొన్ని సంగతులు చదివాడు. పీటర్సుబర్గ్ వెళ్ళేముందు ఇలా రాసివున్నాడు : “మస్టావా నా త్యాగాన్ని స్వీకరించటానికి ఇష్టపడటంలేదు. ఆమె ఒకత్యాగం చేయవలచుకుంది. ఆమె జయించింది. అంటే నేను విజయం పొందానన్నమాట! ఆమెలో ఒకమార్పు వత్తావున్నది.

అది నాకు ఆనందాన్ని ఇస్తున్నది. మృదువు వస్తున్నదని విశ్వసించటానికి భయపడుతున్నాను—కాని ఆమె ఒక పునర్జన్మ పొందుతున్నట్టే కనిపిస్తున్నది.” ఆ తరువాత మరొకచోట ఇలా రాసివున్నది. “ఒక కష్టాన్ని అనుభవించారు. ఆనందాన్ని పొంగారు విచిత్రమైన అనుభవం. ఆమె ఆసుపత్రిలో అసహ్యంగా ప్రవర్తించిందని నీని చాలా బాధపడ్డారు. అని అంతిమార్థ కలిగించేటటువంటిదని నేననుకోలేను. ఆమెకో మాటాడుతున్నప్పుడు, ఆమె పట్ల అసహ్యభావం, ద్వేషం ప్రకటించానేమోనూడా. కాని మళ్ళీ జ్ఞాపకం తెచ్చుకున్నారు. అనేకపార్లు ఇదివరకు—ఇప్పటికీనీ—నేను ఆమె నేనిన తప్పే కనీసం మానిసికంగానై చూస్తూనే వున్నాను. అప్పుడు నామీద నాకే అసహ్యం కట్గింది. ఆమెపట్ల జాలిపుట్టింది. నా బాధ అంతా పోయింది. ఇతర తప్పుల్ని ఎన్నేముందు మన తప్పుల్నే మనం చూచుకోవటం మంచిపని.” ఇంతవరకు చదువుకుని మల్లా రాకాడు : “నటాలీని చూడ్డానికి వెళ్లాను. మరొకసారి నేనక్కడ ఆత్మసంతృప్తికి సంగం నిద్రాక్షిణ్యంగా, కటువుగా ప్రవర్తించాను. దాని ఫలితంగా హృదయం బరువెక్కి వుంది. కాని చేసేదేమీలేదు. లేవకపోతే కొంతకాలం ఆరంభం కాబోతున్నది. పాత బ్రతుక్కు ఒక శాశ్వతమైన వీడ్కోలు—చాలా కొత్తభావాలు కూడుకుంటున్నాయి. కాని వాటినిన్నింటినీ ఇంకా చూడదీసుకొని సమన్వయించుకోలేకపోతున్నాను.”

మర్నాడు ఉదయం నిద్రలేవగానే—తనకూ, బావగారికీ మధ్య జరిగిన వాగ్వాదం తలుపుకువచ్చి పశ్చాత్తాపపడ్డాడు నెల్సాడో. వెళ్ళి వాళ్ళతో మళ్ళీ సామరస్యం కుదుర్చుకున్న తర్వాతనే వెళ్ళి పోవటం మంచిదని తోచింది. కాని చేతిగడియారం చూచుకున్నాడు. సమయంలేదు. ఆలస్యం చేస్తే తాను జైలుదగ్గరకు వెళ్ళవలసినకాలం మించిపోతుంది. వెంటనే సామానంతా సర్ది, నౌకనుక్కి పట్టేసుకుకు పంపించాడు. సామానుతోపాటు థియేట్రోసేయా భర్తకూడా వెళ్లాడు. అతడున్నా నైబీరియాకు ప్రయాణమైపోతున్నాడు. నెల్సాడో ఒక రిక్షాయెక్కి జైలువద్దకు బయలుదేరాడు.

ఫైవీలు బయలుదేరవలసిన రైలు ముందుగా వెడుతుంది. తరువాత రెండుగంటలకు మరో రైలు ఉంది. అందులో వెళ్ళటానికి నెల్సాడో నిశ్చయించుకున్నాడు. ఇంటిఅద్దె, ఇతర బాకీలు పూర్తిగా చెల్లించేసి నెల్సాడో బయలుదేరాడు.

అది పులై నెల. ఎండ తీక్షణంగా ఉంది. రాళ్ళపై నుంచి, గోడల్లో నుంచి, ఇళ్ళకు పైనుండి నెచ్చని ఆవిరులు చిమ్ముకొస్తున్నాయి. వాయువు స్తంభించి వున్నది. ఎప్పుడైనా ఒక గాలి తిరగవస్తే, అది ముమ్మస, వేడిని ఆవిరిని మోసుకొస్తోంది.

బీధుగో జనసంచారం తక్కువగా ఉంది. తిప్పనిసరిగా పీఠిలోకి రావలసినవాళ్లు నీడలు వెతుక్కుంటూ వెళుతున్నారు. గోడ్డు బాగుచేస్తున్న పూలిజనానికి ఎండబాధ తప్పనిసరి అయింది. ఆ యెండలోనే రాబ్బి పగ లేస్తున్నారు. బాళ్ళు కూచున్న యిసుకమండిపోతూవుంది. వాళ్లవంశాలు వాడి ఉన్నాయి. పోలీసువాడు విచారంగా, నిరుత్సాహంగా నాలుగు గోడ్డు కలిసేవోతు నిల్చుని తన విధిని నిర్వహిస్తున్నాడు.

స్లెహాడో జైలు ఆవరణలోకి వచ్చాడు. ఇంకా ఎవరు బయటపడలేదు తైదీలు. ఇప్పుడు జైలుదేరవలసినది 623 గురు మగవైదీలు, 64 మంది ఆడ వైదీలు. వీళ్ళందరినీ లెక్కపెట్టాలి. లిస్టు ప్రకారం విడదీసి ఈవలస తీసుకు రావాలి. బలహీనులను, గోగులను వదిలేయాలి. వీళ్ళందరినీ ఒక అధికారికి అప్పగింపుపెట్టాలి. ఈ పని అంతా తెల్లవారుజ్జూనున 4 గంటలనుంచీ జరుగుతోంది. కొత్తి ఇన్ స్పెక్టరు, ఇద్దరు గుమాస్తాలు, డాక్టరు, వైదీలను సైబీరియాకు తీసుకుపోవలసిన ఉద్యోగి—వీరంతా జైలు ఆవరణలో ఒక గోడనీడలో ఒక ఛేబిల్ వేసుకుని కూచున్నారు. సీబిబిడ్లు కాగితాలు ఉన్నాయి. ముసగా వైదీలను ఒక్కొక్కరినీ పిలుస్తున్నారు. ప్రశ్నలకు గుతున్నారు. ఏమో రాసుకుంటున్నారు.

వాళ్లు కూచున్న ఛేబిల్ దగ్గర వరకూ ప్రాకి వచ్చింది. ఎండ ఉడక పోత ఎక్కడైంది. చుట్టూ మూగివున్న వైదీల సమ్మర్దం కూడా ముప్పు పొంగు వుంది.

“అబ్బు ! ఆ, అంతలేవండా వుంది ఈ వ్యవహారానికి. నాకు ప్రాణాలు పోతున్నాయి. పాతర తవ్వినట్టు వస్తున్నావే. ఈ వైదీల నింత మందిని ఎక్కడ పట్టుకొచ్చారు ? ఇంకా వున్నారా ?” అన్నాడు బాళ్ళను సైబీరియాకు తీసుకుపోవలసిన ఉద్యోగి, బాగా పీల్చిన సిగరెట్ పొగ దట్టంగా పెరిగిన గుమరు మీసాల్లాగే ఉండుకుంటూ—పొట్టి చేతులవాడు, ఎగు బుజాలవాడు, ఎర్రటి మొగ్గ, పొయ్యి, లావుగా వుంటాడు.

గుమస్తా లిట్టు తిరగ నేతాడు. “అడ వైదీలుగాక ఇంకా 24 మందిని పరీక్ష చేయాలి” అన్నాడు.

ఆ ఉగ్రోగి విసుగెత్తి అరిచాడు. “అలా నిల్చుంటారేం? రండి!” పరీక్ష చేయించుకొని ఖయ్యీలంతా గుమి కూడి ఒకరి వెనుక ఒకరు నిల్చున్నారు. అలా మాడుగంటలనుంచీ వాళ్లు ఎర్రటెండలో అలాగే నిల్చుని వున్నారు ఎప్పుడు పిలుస్తారా అని ఎదురు చూస్తూ.

ఆవరణలో పరిస్థితి ఇది. ఆవరణ బైట గేటు దగ్గర తుపాకి పట్టుకుని కాపలా అడు నిల్చున్నాడు. ఇరవై బండ్లకు పైగా నిల్చి ఉన్నాయి ఖయ్యీల నామాను చేరవేసేందుకు, ఎడవలేని ఖయ్యీలను మోసుకుపోయేందుకు. ఇంకా ఈ ఖయ్యీల తాలూకు బంధు మిత్రాదులు కూడా వచ్చి వున్నారు. వీరైతే చివరిమాపు చూసి, నాలుగు మాటలు మాటాడదామనీ, ఏమైనా నాలుగు వస్తువులు ఇచ్చి పోదామనీ.

వాళ్ళతోపాటు నెగ్గొడొకూడా ఆక్కడే నిల్చున్నాడు. గంట సేపటినుంచీ అలాగే నిల్చున్నాడు. ఇంతలో సుకేశ్ కలగలలు, అడుగుల చప్పుడు, అధికాంగ్ల కింతస్వరాలు, దగ్గులు, ఏవేవో గుసగుసలు వివ వచ్చాయి. చాలామంది జైలు కాలాలవాళ్లు అటుఇటు పని తొందరగా తిరిగారు. చివరకు ఆర్జుణ్ణింది. జైలు గేటు ఉరుముల్లాంటి చప్పుడుతో తెరచుకున్నాయి. పెద్దగేటుమొదలు సైనికులు ఒక పెద్ద వలయాకారంలో నిల్చున్నారు. వైదీలందరినీ వీళ్ళే సైన్యీగూఢ తీసుకుపోయి దిగబెట్టి రావాలి. వాళ్ళంతా తెల్లబడిదుస్తులు ధరించివున్నారు. మరొక ఆర్జుణ్ణింది. వైదీలంతా బైటికి రానాగారు కాళ్ళపై తగిల్చిన సుకేశ్కు ఈడ్చుకుంటూ వాళ్ళు జంటలుగా వస్తున్నారు. ప్రతివాని బుజుమీద ఒకసంచి వుంది. ఒక వస్త్రో ఆ సంచినీ పట్టుకుని, మరొకేయి ఊపుకుంటూ వస్తున్నారు - ముండనం అయిన తలలమీద టోపీలు ఉన్నాయి.

సిగ్గుధ కాగ్గితులుగా సనిచేయవలసిన పురుషులు వచ్చారు ముండు - గోధుమరంగు మరాయిలు తోడుకున్నారు. తోడుకున్న పొక్కల వెనుకవేపు ఏవోగుర్తులు వున్నవి - మువకులు, వృద్ధులు; సన్ననివాళ్ళు, బాడైనవాళ్ళు; పాలిపోయినవాళ్ళు, ఎర్రనివాళ్ళు నల్లనివాళ్ళు; గడ్డాలు

ఉన్నవాడు, లేనివాడు, రమ్యము, టూటూము, యూము—ఇంతా చాలా మంది బహు దూరదేశం వెళ్ళినానికి సిద్ధమైన వాళ్ళులాగ చేతులు ఊపు కంటూ, సంకెళ్ళ గలగలలతో గంగబాగుండుకువచ్చి, వళ్ళి ఏకోగ్రాహకం వచ్చి ఆగి, ఒకరి వెనుకగా ఒకరు—దిగి నెమ్మదిగా వచ్చారు. వీరి వెనుక మరొక టైమేల గుంపు వచ్చింది. వీళ్ళకు సంకెళ్ళు లేవు. కాని ఇద్దరిద్దరి చేతులు సంకెళ్ళతో బంధితాలై నాయి. వీళ్ళంతా ప్రవాసశిక్ష విధించబడిన వాళ్ళు.

తరువాత ఆడ టైమేలు వచ్చారు. మొదట గోధుమరంగు గౌనులు ధరించి, నిగ్గుంథ కార్మికులుగా శిక్షితులైనవారు వచ్చారు. ఆ తరువాత తమ భర్తలను అనుసరించి తమ ఇచ్చానుసారం వస్తున్నాళ్ళు ఉన్నారు. కొందరు స్త్రీలు పసిబిడ్డలను బాగా ఎత్తుకుని ఉన్నారు. ఈ స్త్రీలతోవాటు బాలకులు, బాలికలు ఆవుల ననుసరించి వేగదూడటాగ వస్తున్నారు.

మగవాళ్ళు నిశ్శబ్దంగా తమ సానాగ్లో నిలబడ్డారు. అప్పుడప్పుడు మాత్రం దగ్గుతున్నారు. ఒకవేళ నోరు మెచ్చినా మిళంగా నూటాడు తున్నారు.

ఆడవాళ్ళు మాత్రం ఎడతెగకుండా మాటాడేస్తున్నారు. వాళ్ళు పెన్టాంపే నెక్లూడోసు ఒకసారి మస్టావా కనిపించింది. కాని ఆ గుంపులో ఎక్కడ కనిపిస్తోందో మళ్ళీ కనిపించలేదు. ఆ స్త్రీలంతా మాంచవ్వయి, స్త్రీ త్వయా గాడా కోల్పోయి, గోధుమరంగు పనాళాలుగా కనిపిస్తున్నారు. అందరి బురాలమీదా సూచులున్నాయి. చుట్టూ పీల్లు ఉన్నారు. చుగాళ్ళు వెంకాల తన స్థానాగ్లో వచ్చి నిలుచున్నారు.

ఒకసారి ఖయిషీల నంగర్ని లోపల లెక్కిపెట్టే ఉన్నారు. ఆయినా ఇప్పుడు కూడా మగోసారి లెక్కించి సరమాసుకున్నారు. ఆ కారులు, యీ పని చాలానేపు పట్టింది, కొంతమంది ఖయిషీలు స్థానాలు మారటంవల్ల, యీ స్థానాలు మారిం వాళ్ళకు ఖయిషీలు గదమాయించి యథాస్థానానికి తీసుకు వచ్చి నిలబెట్టి చుట్టి చుట్టి లెక్కించాలనే వచ్చింది. ఈ లెక్కి ముగిసిన తరువాత అధికారి అడ్డు ఆయింది. బలహీనులైన పురుషులు, స్త్రీలు, స్వీలు గల గబా పందెంబోవలె పరగెతుకుంటూవచ్చి, సంచలు బండ్లలోవేసి ఎక్కుతున్నారు. చుకల్లో ఏడుస్తూన్న పసిపాపలతో స్త్రీలు, శిశువుగా కొందరు

పిల్లలు, ఉత్సాహం చచ్చిపోయి నీరసంగా భగ్గు పురుషులు బండ్లలో ఎక్కి కూర్చున్నారు.

కొందరు ఖయదీలు అధికారి దగ్గరకుపోయి బండ్లలో ఎక్కటానికి అనుష్ఠా చేశారు. ఆ అధికారి వాళ్ళ ముఖాలు చూడకుండా సిగరెట్ దమ్ము పీలుస్తూ, హడావుడి సక ఖయదీ ముందు చెయ్యి అడ్డంగా పెసిరాడు. ఆ ఖయదీ భయపడి చెప్పి సడబోతున్నదన్న భయంతో తల వంచుకున్నాడు.

ఎవరికో ఒక ముసలాడికి మాత్రం బండి యొక్కటానికి అనుష్ఠా ఇవ్వ బడింది. “మిగిలినవాళ్ళంతా నడిచి వెళ్ళవలసిందే” అని ఉమాడు అధికారి. అనుష్ఠా పంపించిన ఆ ముసలివాని కాళ్ళకు సంకెళ్లు ఉన్నాయి. అతడు బండివద్దకు వెళ్ళి ఎక్కటికి చాలా అవస్థపడుతున్నాడు. అప్పుడు బండిలో వున్న యువతి చేయూత ఇచ్చి లోపలికి ఎక్కింది.

సంసులన్నీ బండ్లలో పడ్డాయి. బండ్లలో ఎక్కవలసి వాళ్ళంతా ఎక్కారు. అప్పుడు అధికారి జేబురుమాలుతో నుదుటిమీద చెమటనుక్కలు, బట్టతల, మోత టుటుచుకుని, ఎసుక్రీస్తును స్మరించి “డిఓ. ఇక పండ్డి” అని అన్న జారీ చేశాడు. ఖయదీలంతా ఏసుక్రీస్తును స్మరించారు. వాళ్ళను చూడడానికి వచ్చినవాళ్లు వీడిటో గొణగారు. అడఖయదీలు గర్హించగా వాగుతున్నారు. కైనికులు ముందుగా ఖయదీలు నడిచి వస్తున్నారు, సంకెళ్లశాదాలు ఈడ్చుకుంటూ, నుమ్మి చేపుతూ.

ముందు పైసికులు, వాళ్ళ వెనుక నిగ్బంధ కార్మికులుగా శిక్షితులైన ఖయదీలు. ఆ వెనుక ప్రవాసశిక్ష అనుభవించవలసినవాళ్ళు. ఆ వెనుక ఆడ ఖయదీలు ఇంకా వెనుక బండ్లలో నుగ్బులైన ముఘాను, స్త్రీలు. ఒక బండిలో ఒక స్త్రీ నిలువెల్ల పువ్వుటి కప్పుకుని వెక్కి వెక్కి పిలుస్తూ వుంది.

3౫

గుంపు చాలా పెద్దది. ముందున్న వాళ్లంతా కపట చాలాచూరం వెళ్ళిన తరువాత తనే చివరవున్న బండ్లు బయలుదేరింది. చివరిబండి నడచింది. బండిలో ఒక ఖయదీ ఒక స్త్రీ పువ్వుటి కప్పుకుని వెక్కి వెక్కి పిలుస్తూ వుంది. ముందుకు అనుకుంటున్న వాళ్ళను బయటపెట్టే అవస్థలు.

మగభైషిలలో తాను ఎరిగివున్నవాడు ఎవడైనా వున్నారేనా చూడాలని ఆతని వృద్ధిశం. అంతేగాక, ఆవంశ్యులలో మస్సావానా జేగి స్వయం, తానామెను పంపివున్న వస్తువులు చేరాయో లేదో కనుక్కోవాలి.

చాలా నేడిగా వుంది. గాలి స్తంభించిపోయింది. వంపలాది ఖయి దీలు నడుస్తూ లేసిన చుమ్మ పొగలుపొగలుగా వ్యాపించి చుట్టుకొరిగింది.

ఖయిదీలు వేగంగానే నడిచిపోతున్నాయి. గుర్రపుటంజీవాను వేగంగా తోలుకుపోతున్నాడు - బండిలోనుంచి వెళ్ళాడో ఆ భయంకర విచిత్ర వ్యవస్థి (ఖయిదీల్ని) చూస్తూవున్నాడు. ఎరిగినవాడెవరూ లేడు.

అందరూ ఒకేరకమైన చుమ్ములు ధరించారు. శాస్త్రాని తెలుసుకుందామని వేతులు ఊపుకుంటూ వస్తున్నారట. చాలా రిగి పోతున్నారు. అందరూ ఒకేరకంగా కనిపిస్తున్నారు. ఒక విచిత్రమైన ఆనానానా పరిస్థితులలో వున్న వ్యర్థాలు కావటంవల్ల వాళ్ళంతా వెళ్ళాడో కనిపిస్తోందని భయంకర మూర్ఖులుగా కనిపించారు. ఇంతలో హఠాత్పరిగి వైపునుండి వచ్చిన షెల్లారోవ్ కనిపించాడు. దిప్పకాయ ఒఖోటిన్కూడా కనిపించాయి. ఆప్పటికి వెళ్ళాడోను వాళ్ళంతా భయంకరమూర్ఖులన్న భావం వచ్చింది. చాలా వరకు ఆ ఖయిదీలంతా ఆ వస్త్రాన్న బండినీ, బండిలోని వెర్వచనినీ చూస్తూనే వున్నారు. షెల్లారోవ్ చూచి వెళ్ళాడోను గుర్తించిందా తల ఊపాడు ఒఖోటిన్కూడా చూపులు కలిపాడు. ఈ ముగ్ధులూ ఇదివరకు వెళ్ళాడో సహాయాన్ని ఆర్పించినవాళ్లే.

బండి ఆడఖయిదీల దగ్గరగా పోతోంది. వెళ్ళాడో సుస్థావాను చూచాడు. ఆమె రెండోవరుసలో వుంది. ఆ వరుసలో మొదట పొత్తి కాళ్ళు, నల్లకళ్ళ యువతి హోగోషా కా వుంది. ఆమె పక్కన గిట్టి నడివ లేక నడవలేక నడుస్తోంది. మూడవవ్యక్తి మస్సావా, నుంచి బుజానవేసుకొని నడుస్తోంది. ఆమె తిన్నగా ముందువైపే చూస్తోంది. ఆ సుఖంలో ఒక ప్రకాంతత, పట్టుదల కనిపిస్తున్నాయి-ఆ వరుసలోనే మస్సావా ప్రక్కన నడుస్తున్న యువతి అందగత్తె; చాలావేగంగా, ఉత్సాహంగానే నడుస్తున్నది-ఆమె ధియోషోసియా.

వెళ్ళాడో బండిదిగి ముందుకువచ్చాడు. తాను పంపిన వస్తువులు చేరాయోనో మస్సావాను అడుగుదామనీ, ఆమె మనస్థితి ఎలా వుందో

తెలుగువందామనీ అతని ఉద్దేశం. కాని ఆ ప్రక్కనే నడుస్తున్న సాగ్గంటు ద్వారకు వచ్చి—“మీరు పీల్చేమీ పలకరించకూడదండి. అది రూపుకు వ్యతిరేకం—” అన్నాడు. అన్నాడేగాని సెక్లూడో ముఖంచూచి గుర్తించాడు. తెలులూ చాలామందిః తెలుసు సెక్లూడో. కనుక సాగ్గంటు తిమాయింతుకుని “ఇప్పుడు కాదు. కాస్త ఆగడయ్యా, ట్రేవన్ చేరుకున్న తరువాత” అన్నాడు. అని “పదండి” అంటూ ఖైదీలకు హెచ్చరిక చెప్పాడు.

సెక్లూడో మళ్ళీ వెనక్కు తగ్గాడు. మామూలుగా బండి వెనకాలే వస్తోంది నెమ్మదిగా. తాను పక్కగా నడుస్తూ వస్తున్నాడు. ఆ పోతున్న ఖయిదీల గుంపును చూస్తోంటే భయమాతుంది జాలివేస్తుంది. బండ్లలో వెడుతున్న వారు హగివంగి తిడేకంగా వాళ్ళకేనే చూస్తూవున్నారు. నడచిపోతున్న వాళ్లు ఆగి ఆళ్ళర్యంగా ఆ భయంకరదృశ్యంవేపు చూస్తున్నారు. కొందరు తమకు తెలియకుండా ఆకర్షితులై ఆ గుంపుతోపాటే నడచిపోయి, చివరకు ఆగి ఆలా చూస్తూ నిల్చుండిపోతున్నారు - కొందరు ఆ ఖయిదీలకు ఏమో ధర్మం చేస్తున్నారు. అవి ఖయిదీల తరపున సాగ్గంటు పుచ్చుకుంటున్నారు. వాకిళ్ళలో నిల్చుని, కిటికీలవద్ద నిల్చుని, జనం వివరీతంగా చూస్తున్నారు. ఇళ్ళలో ఉన్నవాళ్ళను బలవంతాన పీచి చూపిస్తున్నారు. చివరకు ఈ గుంపు మూలాన ఆకర్షకతలం నాలుగుగోడ్లు కలిసేచోటు ఆగిపోవలసివచ్చింది. ఆ బండి తోలుతున్నవాడు బాగా బలిసివున్నాడు. ముఖం మెరుగుగానే వుంది. బండిలో ఒక మొగుడు, పెళ్లాం ఉన్నారు. ఆవిడ సన్నగా ఉంది. ముఖం పాలిపోయింది. భర్త చక్కని ఎర్రయిన టోపీ పెట్టుకున్నాడు. కోటు చుంచి ఫేవన్ గా వుంది. ఇద్దరు పిల్లలుకూడా వున్నారు. జుట్టు విరబోసుకుని ఒక అమ్మాయి ఒక అందమైన పుత్రులా వుంది. ఎనిమిదేళ్ళకురవాడొకడు-పొడుగైన మెడ, నాడూ అందంగా వున్నాడు.

ఆ గుంపు మధ్యలోనుంచి వీలుచేసుకుని బండి నడపలేకపోయినందుకు బండివాడిని యజమాని కూకలువేయటం ఆరంభించాడు - యజమానురాలు కోపంగా చూస్తూ, పొడుచుకువస్తూన్న సూర్యకిరణాలనూ, తోసుకువస్తూన్న దుమ్మునూ తన్ను మలినపరచకుండా ఉండేలాగు ఏం చేయాలో తోచక తీకమకపడుతోంది.

బండిని ఆ దారికే తీసుకుపోయిని యజమానే ముందర చెప్పాడు. ఇప్పుడు ఊకలు వేస్తున్నాడు. ఈ అన్యాయానికి ఆలావుపాటి బండి వాడు కోపగించుకున్నాడు లోలోపల. బలవంతాన గుర్రాల కిళ్ళాలను బిగించి పట్టుకుని బండిని అలాగే ఆవుచేసివుంచాడు.

గుంపును ఆపి, బండీ పోవటానికి అవకాశం కల్పించి, బండిలోని ఆ ధనవంతునికి సంతోషాన్ని కల్పించి, మెప్పు సంపాదించుదామని పోలీసువాడు లోలోపల ఉబలాట పడ్డాడు. కాని ఆ పని చేయకపోయాడు. ఒక సలాం మాత్రం పారేసి అతని ధనాన్ని గౌరవించాడు. బయిదీలకేసి తీవ్రంగా చూచాడు—వీళ్ళందరిబారినుండీ ఆ బండిని రక్షించటానికి తాను సర్వ సన్నద్ధుడై యున్నట్లు.

గుంపు అంతా చాటిపోయిన తరువాతనే, ఆ అశ్వశకటం ముందుకు సాగింది. సంచీలు, ఆడఖయిదీలు వున్న చివరబండిలో ఆ యువతి ఎవరో, జెక్కి-జెక్కి గోడిస్తూ యున్నది కాస్త శాంతించింది కాని ఆ పరికుభ్రంగా ఉన్న ధనవంతుల అశ్వశకటాన్ని చూడగానే మళ్ళీ కేకలు, రోదనం ఆరంభించింది-బండీ ముందుకు సాగిపోయింది.

బండీలోని పిల్లలకు తాము చూచిన ఆ గుంపేమిటో, వాళ్ల గొడవే మిటో తెలియదు-తల్లిదండ్రులైనా ఏమీ చెప్పలేదు-వాళ్ళే తమకు తాముగా ఏదో అర్థం చెప్పుకునివుంటారు.

తల్లిదండ్రుల ముఖమై ఖరినిట్టి—ఆ గుంపులో వారందరినీ-తమ తల్లిదండ్రులవంటివారు కాని ఎవరో ఒక విచిత్రజాతికి చెందినవార్యుగా భావించుకుంది ఆ పిల్ల-వాళ్ళంతా చాలా చెడ్డవాళ్ళనీ, అందుకనే అలా తోలుకు పోబడుతున్నా గనీ అనుకుంది. అందుకని వాళ్ళను చూచినప్పుడా అమ్మాయి భయపడింది. వాళ్లను చాటివచ్చేకాక సంతోషించింది.

కుర్రవాడుకూడా ఆ బయిదీలకేసి గాలాసేపు చూచాడు. వాడు ఈ సమస్యను మరొవిధంగా పరిష్కరించుకున్నాడు-తనకు మల్లేనే, అందరికి మల్లేనే వాళ్లకూడా మానవులే అనుకున్నాడు-కాని వాళ్ళకు ఎవరో ఏదో చేయరాని మహాపకారం చేసివుంటారని ఊహించుకున్నాడు-వాళ్ళను చూస్తే జాలివేసింది. ముండనం చేయబడి, సంకెళ్ళు తగిల్చబడియున్న బయిదీలను

మాస్తే భయపడలేదు. అలా వాళ్ళకు మూడనంచేసి, సంకెళ్ళు వేసిన వాళ్ళకు తలచుకుని భయపడ్డాడు. అప్పుడు వాడి పెదవులు వొడిచాయి. లోపలనుంచి వస్తోన్న ఏడుపును అణచుకోవడానికి చాలా ప్రయత్నాలు చేశాడు. అటువంటిదానికి ఏడవటం లజ్జాకరమని అనిన భావం.

తెలుగు

నెక్లూడో కూడా ఖయిదీలతోపాటు గలగల నడుస్తున్నాడు. సన్నపాటి గుస్తుతే ధరించాడు. అయినా ఎండ తీక్షణత అతన్ని బాధిస్తోంది. గాలి స్తంభించిన వాతావరణం, దుమ్ము విపరీతంగా లేస్తున్న రోడ్డు.

రెండు ఫర్లాంగులు నడిచాక మళ్ళీ తన బండి యెక్కాడు. ఉడికి పోతున్నది. గతరాత్రి తనకూ, బావగారికి జరిగిన సంభాషణ స్థాపకంవచ్చింది. కాని బావగారి యెడల ఆ వుదయం కలిగిన ఆద్వైభావం ఇప్పుడు లేదు. అది ఈ ఖయిదీల గుంపును చూస్తున్నప్పటి భావాలచేత, ఉష్ణ వాతావరణం చేత ఆఘాతంతో అయిపోయింది.

దాని ప్రక్కన ఒక చెట్టుకింది షాపులో ఇద్దరు బడిపిల్లలుకనిపించారు. ఒకడు చంచుగడ్డలు వేసిన చల్లని పానీయం తాగుతున్నాడు. మరొకని గ్లాసును దుకాణదారు ఒక పసుపుపచ్చని రంగుగల పానీయంలో నింపుతున్నాడు.

నెక్లూడోకు కూడా ఏదైనా లోనలికి పుచ్చుకోవాలన్న కోరిక జనించింది. “ఇక్కడేమయినా మంచి పానీయాలు దొరుకుతాయా?” అని ప్రశ్నించాడు బండివాడిని.

“ఇక్కడే ఆ కైపున నుంచి దుకాణం ఉందండి” అంటూ బండివాడు మూలమలుపు దాటించి ఒక దుకాణంలోకి తీసుకుపోయాడు.

దుకాణంలోకి వెళ్ళి ఒక టేబిల్ నుంచు కొనుచున్నాడు.

నెక్లూడో-ఇదివరకెన్నడూ ఆ కొట్టుమరాని అతన్ని చూచి కొట్టు యజమాని, అతని నౌకర్లు ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ ‘ఏమి కావా’లని ప్రశ్నించారు. ఒక చల్లని పానీయం తెచ్చి యిమ్మని చెప్పాడు నెక్లూడో. ఇంతలో అతనికి

ఒక మూల కూచుని తేనిరు తాగుతూన్న ఇద్దరు వ్యవస్థకు కలసిపోయారు. ఈ యిద్దరిలో ఒకడికి బట్టతల గుండ్లు తన బానిసకి చుట్టేసే. వెంటనే నెక్లూడోడు బావగారు స్నానం వచ్చాడు. ఒకసారి వెళ్ళి అక్కగార్ని, బావగార్ని చూసి, గతరాత్రి జరిగిన వాక్కులహానికి ప్రత్యామ్నాయంగా మంచి మాటలాడి వస్తే బాగుండు ననుకున్నాడు. కాని వ్యవధానం లేదు. కనుక ఒక ఉత్తరం రాద్దామనుకున్నాడు. దుకాణదారు దిగ్గు ఒక కాగితం, కనుక పుచ్చుకుని ఉత్తరం రాయటానికి ప్రయత్నించాడు. ఏమి రాయాలో అలోచించాడు. అతని ఆలోచనలు పలువిధాలుగా సందడించాయి.

“ప్రియమైన అక్కయ్యకు, నన్ను నీ భర్తతో కలిగిన వాగ్వాదంవల్ల సంభవించిన దుస్సహాయతైవ భావాలతో మిమ్మల్ని విడిచి వెళ్ళేకే బోతున్నాను” తరువాతి ఏమిరాయాలి? అతన్ని ఉమించమని కోరాలా? కాని తనప్పుడు పలికిన మాటలన్నీ తన హృదయభావాలకు అనుగుణ్యములైనవే కదా? అదేగాక బావగారు తన సొంత వ్యవహారాలలో అవసరంగా జోక్యం కల్పించుమని మాటాడాడుగా! బావగారిపట్ల మళ్ళీ పూర్వపు అసహ్యభావం యావత్తూ పొంగి వచ్చింది. పూర్తిగా కాగితాన్ని మడిచి జేబులో పెట్టేసుకున్నాడు. దుకాణదారుడు ఇన్వలలెన్స్ డ్రప్పు యిచ్చేసి బైటికి వచ్చేశాడు. మళ్ళీ బాడి యెక్కి ఖయిదీలకుపు వెళుక వెళ్ళిపోయాడు!

ఎండవేడి నుండిపోతోంది. ప్రతికర్తూ నేడి ఆమెకు చిక్కేళ్లున్నది. బండికి ఓగించిన లోహపుచుక్కలు పచ్చుకుంటే కాళ్ళపొరలున్నాయి.

పోగాపోగా ఒక పెద్దయింటిముందు వైపు కాలనవర్గం బంగారంమిగూడివున్నారు. ఖయిదీలూ తీసుకుపోతున్న వైపుతోటూ బండి అక్కడే ఉన్నాడు. కనుకున్నప్పుడు పడుతున్న బండివాణ్ణి పట్టుబండికి కలుపున్నాడు నెక్లూడో.

“ఏమిటా గొడవ” అని ఆ యింటి కాపలావాణ్ణి అడిగాడు నెక్లూడో.

“ఎవరో ఖైదీకామాలు, ఏదో జరిగింది పాపం!”

నెక్లూడో బండికి అచ్చటికి వెళ్ళాడు. వెల్లికిలా వచ్చున్నాగా ఆ ఖైదీ. కొంచెం వయసుచుట్టేవాడు—గుడ్డు పొపుడేపు అకంబలేషన్ మూర్ఖుడు.

న్నాను. ఇండి ఇండి గుండె ఉబురుకోంది. మూ సగుతున్నాను. పక్కన ఒక పోలీసువాడు, ఎవరో వక్తకుడు, ఒక ముసలమ్మ, ఒక కుర్రవాడు ఉన్నారు.

“వాళ్ళంతా బలహీనంగా వున్నారు. గోజుల తరబడి గగ్గులో బెట్టి తాళాలునేస్తారాయోరు. బలం ఏముంటుంది. ఇలాంటి ఎర్రబెండలో ఇలా తోయి కొస్తాంటే ఏమానుంది మరి!” అన్నాడు ఆ మంటి యజమాని గుమాస్తా కామలు నెట్టాడోవద్దకు వచ్చి.

“హాపం, బ్రతికేట్టు లేదు—” అన్నదా ముసలమ్మ విచారంగా.

“మెదద్గర చొక్కా వగులుచెయ్యాలి—” అని సలహాయిచ్చాడు అక్కడే వుండి చూస్తున్న ఒక బోస్టు జవారు.

పోలీసువాడు గుండీలు విప్పేసి, చొక్కాను మెదద్గర సళ్ళు చేరు టానికి ప్రయత్నం చేశాడు. అతనికేమీ తోచటంలేదు. సిగ్గుపడుతున్నాడు. తికమకగా ఉంది - “అసలే గాలి రావటంలేదు. చూడతా ఎందుకు చుట్టూ కిమ్మికోచ్చారు?”—అంటూ అక్కడ కూడిన వాళ్ళను గడమాయిం చాడు.

“ఖయదీలని ఇలా తీసుకొచ్చేముందు డాక్టరుచేత పరీక్ష చేయించాలి; బలహీనులను తీసుకురాకూడదు—” అన్నాడా యింటి గుమాస్తా.

“పదండి, ఏమిటలా తేరిపారచూస్తాడు? మీకేం పనివుంది?” ఇక్కడ అంటూ ఆ పోలీసు అక్కడ వున్న వాళ్ళను ఉద్దేశించి పలుకుతూ నెట్టాడో వేపు దీనంగా చూచాడు - కాని నెట్టాడో సాహభూతి లభించలేదు—ఇక ఆ నైసికుడు తన బూట్లువది దుమ్ము దులుపుకుంటూ అతనిపై చే చూడలేదు.

“బాధ్యతగలవాళ్ళు అలా చూస్తూ హాసంకుంటారే? అలా మనుష్యుని నిలుపునా ప్రాణాలు తీస్తారా? ఖయీస్ అయితే మాత్రం చనిసి కామిటి?” అన్నారు చాలామంది.

“తలయెత్తి, కాస్త మంచినీళ్ళు త్రాగించండి” అన్నాడు నెట్టాడో.

“పలపించాం నీళ్ళకోసం—” అంటూ ఆ పోలీసు ఆ పడియున్న వాని జబ్బులు పట్టుకుని లేవనెత్తటానికి ప్రయత్నించేశాడు.

“ఈ గుంపంతా ఎందుకు చేరిందిక్కడ?” అంటూ అధార్త శలి గిహ్లా ఒక పోలీసు ఉద్యోగి ఎక్కిడినుంచో వచ్చాడు—అతని కొత్తబూట్లు,

అప్పుడే క్షువరం చేసిన గడ్డం బాగా మెరుస్తున్నాయి. “అడ్డం లేవండి; ఇక్కడ గుంపు కూడకండి” అని గదమాయించిన తరువాతనే అసలు సంగతేమో కనుక్కోటానికి ఉపక్రమించాడు.

ఆ చనిపోతున్న ఖయిదీని సమీపించాడు, ఇదంతా తానిదివరకే ఊహించినట్టు తల ఊపాడు. పోలీసులు లక్షించి—“ఏమైంది” అని అడిగాడు.

“ప్రేమీల గుంపు ఇటుకేసి వెళ్ళిపోతోంది. ఇతడు అకస్మాత్తుగా ఇలా క్రిందపడిపోయాడు. ప్రేమీలు తీసుకుపోతున్న ఉద్యోగి ఇతన్ని ఇక్కడే అట్టిపెట్టేయండి అని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు.

“బ్రూ. బాగానే ఉంది. ఇతన్ని పోలీసుస్టేషనుకు తీసుకుపోవాలి. ఒక గుర్రపుబండిని పిలుపురా”.

“పంపించానండి ఒక కూలివాణ్ణి.”

అక్కడ వున్న వర్తకుడు ఎండవేడిమినిగురించి ఏమీ చెప్ప బోయాడు.

“చెప్పాచ్చులే మహా! నీకేం పనివుంది ఇక్కడ. వెళ్ళిపో” అంటూ పోలీసు ఉద్యోగి అతనికేసి చాలా తీవ్రంగా చూచాడు. ఆ మాటకు ఆ యింటి సమాంతాకూడా భయపడిపోయాడు.

“అతనికి కాస్త దాహం ఇప్పించాలి మొదట.” అన్నాడు నెహ్రూజీ. పోలీసు ఉద్యోగి అతనికేసిచూడా తీవ్రంగా చూచాడు. కాని ఏమీ మాటాడ లేదు. ఇంతలో ఒకడు కూడాతో నీళ్ళు తెచ్చాడు పోలీసు ఉద్యోగి పోలీసుకు అడ్డాపించాడు - అతనికి దాహం పట్టమని. ఆ పోలీసు ఖయిదీని కొద్దిగా లేప నోట్లో నిశ్చయపాశాడు. కాని ఆ యభాగ్యుడు గుటుక వెయ్య లేదు. ఆ నీళ్లు గడ్డంబొడగా స్రవించి, అతని మట్టి గొట్టుకున్న చొక్కాను తడిపాయి.

“కాసిని నీళ్లు తలమీద పొయ్యి—” అన్న ఉద్యోగి అజ్ఞానమున దించి ఆ పోలీసు ఆసిని బోపీతీసి, అతని యెర్రటి బట్టుమీద, బట్టతలమీద నీళ్లుపోశాడు. అతని కన్నులు విఘీతంగా పత్తికాయల్లా తెరచుకున్నాయి. కఠీరం సూత్రం పూర్వంవలెనే మొద్దుబాం వున్నది.

అసలే అతనినుఖం మట్టిగొట్టుతుని ఉంది. నీళ్ళు పడటంతో బుగడ-
అయింది-రోజుతూ వున్నాడు. వొళ్ళంతా వొణుకుతోంది.

నెక్కుడో ఎక్కివచ్చిన బండి కనిపించగా, పోలీసు ఉద్యోగి ఆ బండి
వాణ్ని పిల్చాడు.

“నాకు బాదుగ ఉందండి” అన్నాడు వాడు.

“నేనే ఆ బండిలో ఎక్కివచ్చాను. అయితే మానె, బాదుగ నేనే
ఇచ్చుకుంటాను. పాపా, ఇదిన్ని నీ బండిలో తీసుకుపో—” అన్నాడు
నెక్కుడో.

“ఇంకా చూస్తారేం! కానీయండి” అన్నాడు పోలీసు ఉద్యోగి.

పోలీసు, సైనికుడు, ఒక కూలివాడు—ఆతా కలిసి ఆ మనిషిని
ఎత్తి బండిలో కూచోబెట్టారు. కాని అతడు కూచోలేకపోయాడు. తల
వెనక్కు వాలిపోయింది-శరీరం కూలిపోయింది.

“పడుకోబెట్టు పోనీ—” అని పోలీసు ఉద్యోగి కేకవేశాడు.

“ఇక పరవాలేదు; ఇలాగే నేనే పట్టుకుని పోలీసు స్టేషనుకు తీసుకు
పోతాను లెండి—” అన్నాడు పోలీసు బండిలో ఎక్కి కూచుని, ఖయీదీ
నడుముచుట్టూ చెయిపోనిచ్చి జాగ్రతగా పట్టుకుని. సైనికుడు వచ్చి ఊడి
పోయిన జైలు చెప్పులను ఖయీదీ పొదాలకు తోడిగిరియాడు. పిడిగావున్న
జైలు టోపిని తీసి మైదీ తలమీద అమర్చాడు పోలీసు.

“ఇక పడండి—” అన్నాడు పోలీసు ఉద్యోగి.

“బండివాడు కోపంగా చూచి, తలవూపి, పోలీసు స్టేషనువైపు బండి
మరల్చాడు. సైనికుడు వెనకాలే వస్తున్నాడు. బండిలో ఖయీదీ శరీరం
వెనక్కు జారివస్తూంటే పోలీసు ముందుకు లాక్కుంటూవున్నాడు. ఖయీదీ
తల వెనక్కు వాలి పడుతూవున్నది.

సైనికుడేమో క్రిందికి జారుతూన్న ఆ ఖయీదీకాళ్ళను బండిలోనికి
తోస్తూ బెకాలో వస్తున్నాడు. నెక్కుడోకూడా బండిని అనుసరించి వస్తు
న్నాడు.

బ్రిండి పోలీసు స్టేషనుకు చేరింది. ఒక ద్వారం ముందు ఆగింది. చాలా మంది పోలీసులు వచ్చి బండిలోని ఖయీదీని బైటికి తీశారు. బండిలోని పోలీసు “అస్మయ్య” అంటూ దిగాడు. ఆ ఖయీదీని మేడమీద ఒక గది లోకి తీసుకుపోయారు. నెస్టూడో కూడా వెళ్ళాడు. అక్కో చిన్న గది. అందులో నాలుగు మంచాలు వున్నాయి. ఒక మంచంమీద ఒక మూతి వదికిర పోయినవాడు, మెడకు ఒక కట్టు కట్టించుకుని కూచున్నాడు. ఇంకో మంచంమీద డ్రగుగోగి ఒకడు ఉన్నాడు-మిగతా రెండు మంచాలు బాల్ గా ఉన్నాయి-ఒకదానిమీద ఆ తెచ్చి ఖయీదీని పడుకోబెట్టారు. ఎవరో ఒక యువకుడు-మెరుక్తున్న కట్టు గలవాడు, అస్తమానం కుబోమలు తీప్పు కుంటూ వుంటాడు—వచ్చి ఆ ఖయీదీ వైపు చూచి పకపకా నవ్వు నారం భించాడు. పోలీసు ఆసుప్రతిలో కొంతకాలంనుంచీ ఉంటూన్న ఒక పిచ్చి వాడు అతడు.

“వాళ్ళు నన్ను భయపెట్టాలని చూస్తున్నారు. కాని భయంలేదు. ఊరి” అన్నాడతను.

ఇంతలో వారి పోలీసు అధికారి, డాక్టరుకూడా అక్కడికి వచ్చారు.

డాక్టరు ఆ ఖయీదీ చేయిమెత్తి పట్టుకు చూచాడు. మెల్లగానే వుంది. కాని పాలిపోయింది. అత్యంతం చల్లగా వుంది, ఆ చేయి అలా కాసేపు పట్టుకుని జారవిడిచాడు. అది ఆ మృతకేరీరగా స్వాప్తమీద పడింది.

“వచ్చిపోయాడు. అయిపోయింది” అన్నాడు డాక్టరు. అయినా ఇంకా ఖచ్చితంగా తేల్చుకుందామని అతని చొక్కా బాగా పొదులుచేసి, అతని గుండె దగ్గర చెవిపెట్టి విన్నాడు. అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉన్నారు-డాక్టరు వొంగి యున్నవాడు లేచి, తల ఆడించి, ఆ శవం కినురెప్పుడు ఒకటి తరువాత ఒకటి నిశితంగా పరీక్ష చేశాడు.

“నాకేం భయంలేదు; నాకేం భయంలేదు” అన్నాడా పిచ్చివాడు డాక్టరు ఉన్నవైపు ఉమ్మివేస్తూ—

“అయిపోయినట్టేనా?” అడిగాడు పోలీసు అధికారి.

“అయిపోయినట్టే, పాతిబెట్టచ్చు.”

“బాగ్రతగా చూడండి. పూర్తిగా చచ్చిపోయినట్టేనా?”

“అయితే ఉండు; పెద్ద డాక్టరుగారికి కూడా చూపిద్దాం. శవాన్ని తీసుకురండి” అని ముందుకు సాగిపోయాడు.

పోలీసువాళ్లు మళ్ళీ ఆ కరీరాన్ని మోసుకుని క్రిందకి వెళ్ళారు. వాళ్ళతో కూడా వెడుతోన్న నెహ్రూజీకు అడ్డంగావచ్చి పిచ్చివాడు “నువ్వు మంచివాడి వేనయ్యా, నాకు ఒక సిగరెట్టు ఇవ్వు” అని అడిగాడు. నెహ్రూజీ జేబులోనుంచి ఒక శ్వేతకాఠం తీసి ఇచ్చాడు. ఆ పిచ్చివాడు కనుబొమలు అదేపనిగా త్రిప్పుతూ, ఆసుపత్రిలో తన్ను డాక్టర్లంతా ఎలా వీడిపిస్తున్నారో ఆ గొడవ అంతా చెప్పుకుస్తున్నాడు. చివరకు ఎలాగో వాణ్ణి వొదిలించుకుని నెహ్రూజీ క్రిందికి వచ్చాడు. శవాన్ని తీసుకుపోయిన గదిలోకి వెళ్లు తూంటే పోలీసు అధికారి వచ్చి అడిగాడు “ఏంకావాలి?” అని.

“ఏం ఆక్కరలేదు.”

“అయితే వెళ్ళిపోండి.”

వెంటనే నెహ్రూజీ తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు. బైట ఆవరణలో కుసుకు తీస్తున్న బండివాణ్ణి లేపి, యెకాయెకి స్టేషనుకు వెళ్ళుతున్నాడు. ఒక వంద గజాలు వెళ్ళేసరికి ఒక బండి యెదురైంది. దాని వెనుక తుపాకి పుచ్చుకుని పైనికుదొకడు ఉన్నాడు. బండిలో మరొక ఖైదీ శవం ఉంది. బండి వేగానికి అటు ఇటు ఊగుతూ ఉంది. బండివాడు గుర్రపు కిళ్ళెం పుచ్చుకుని నడుస్తున్నాడు. ఒక పోలీసు కూడా బండివెంట వస్తున్నాడు. నెహ్రూజీ తన బండిని ఆపుచేయించాడు.

నెహ్రూజీ బండి దిగి మరొకసారి ఆ బండివెంట పోలీసు స్టేషనుకు వెళ్లాడు.

సర్జన్ ఆవరణలోనే ఉన్నాడు. ఆ శవాన్ని ఎక్కడినుంచి తెస్తున్నారో అడిగి తెలుసుకున్నాడు.

“వీడూ ఖైదీయేనా?” అని అడిగాడు.

“ఔంనండి; ఇది ఇవాళ రెండోచావు”

ఇదివరకు శవాన్ని వలెనే ఈ శవాన్ని కూడా మేడమీది ఆసుపత్రికి తీసుకుపోయారు, నెహ్రూజీ కూడా మంత్రముగ్ధుడులా పైకి వెళ్లాడు.

“ఏంకావాలి తమకు ?” అని ఒక పోలీసు అడిగాడు. కాని నెహ్రూజీ వినిపించుకోకుండా లోపలికి వెళ్ళాడు. అక్కడ ఒక మంచంమీద ఆ పిచ్చివాడు పడుకుని నెహ్రూజీ యిచ్చిన సిగరెట్టును ఆప్యాయంగా తాగుతున్నాడు.

“ఓహో; నువ్వు మళ్ళీ వచ్చావే” అని పకపకా నవ్వాడు. అటు తిరిగి శవాన్ని చూచి నవ్వు ఆపి “ఓహో, మళ్ళీనా ? నాకు విసుగెత్తి పోతోంది. పసిపిల్లవాడి ననుమంబున్నారే కామాల వీళ్ళంతా ?” అంటూ ప్రశ్నార్థకంగా నెహ్రూజీకిని చూశాడు.

నెహ్రూజీ శవంకేసి చూస్తున్నాడు. ఆ చనిపోయినవాని ముఖం చాలా అందంగా ఉంది. అరయవాలన్నీ బల్యంగా ఉన్నాయి. ప్రాథమ్యవ్యసంలో ఉన్న మనిషి. నల్లటి మీసాలపై ఆ ముక్కు చాలా చక్కగా ఉంది. ఆ పెదవులమీద చిరునవ్వు రేఖ అల్లాగే ఉంది. ఆ పెదవులు రాసు రాసు నల్లబడిపోతున్నాయి. ముఖవైఖరి ప్రశాంతంగా, దయావ్యితంగా, గంభీరంగా ఉంది.

ఆ బలమైన కండరాలు, పటిష్ఠములైన యెముకలు చూస్తే అతడు చాలా అందమైన, ఉపారైన యువకుడని తేలుతుంది. అయితేయేం ఈ స్థితికి తేబడ్డాడు. పాపం, మనిషే, చచ్చిపోయాడే, అని ఎవరూ విచారించటంలే దక్కడ. మంచి పని, పాట చేయగలిగిన బలవంతుణ్ణి కోలుపోయాం-అన్న విచారమైనా లేదెవరికీ. శవాన్ని ఇంతదూరం తెచ్చి, పరీక్షించి, అంత్యక్రియలు చేయించవలసి వచ్చిన ఈ గొడవకు చింతిస్తున్నారు వాళ్ళు.

డాక్టరు, పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు వచ్చారక్కడికి. డాక్టరు బాగా కండలుచేరి బలిసివున్నాడు. సిల్కు కోటు, సిల్కు లాగు తొడుక్కున్నాడు. ఇన్స్పెక్టరు లాచైన మనిషి. గుండ్రని ముఖం. డాక్టరు శవం పక్కన కూచున్నాడు మంచంమీద. ఇదివరకు వచ్చిన శవాన్ని ఆ చిన్న డాక్టరు పరీక్షించినట్లుగానే ఈయన కూడా, చెయ్యి పట్టుకు చూశాడు, గుండెమీద చెవి పెట్టి విన్నాడు. నివరకు చావు కలుకు చల్లగా చెప్పేశాడు.

“ఎక్కడి ప్రైవేట్ వాడు ?” అడిగాడు పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు వెంట వచ్చిన సైనికుణ్ణి. సైనికుడు జవాబు చెప్పాడు. ప్రైవేట్ కాళ్ళకు తగిల్చిన సంకెళ్లు చూపించాడు.

“వాటిని కంసాలిని నింపించి తీసుస్తాంలే” అంటూ ఇన్ స్పెక్టరు తాపీగా బైటికి వెళ్లాడు.

“ఇంక ఎంకూ జరగాల్సి వచ్చిందంటారు?” అని అడిగాడు నెహ్రూజీ.

డాక్టరు కళ్ళజోడు సవరించుకుంటూ అతనికేసి చూశాడు.

“వడదెబ్బకు ఇలా ఎండుకు చస్తున్నారనా? మీరిడిగేసి! ఏముందీ, చలికాలం అంతా వ్యాధ్యాపం లేకుండా, వెలుతురు లేకుండా ప్రైడులో పడి ఉంటారు. అకిస్తాత్తుగా ఇలాంటి ఒక నేడిగోలిన గుంపులో కలిసి బైటికి తెస్తే వడ తగిలక ఏంచేస్తుంది?”

“బైటికి లేవటం ఎందుకు?”

“ఆ సంగతి ఆ తెచ్చేనాళ్ళకు పోయి అడగండి. ఇంతకూ తమకు ఎవరు?”

“నేను అపరిచితుడిని.”

“ఓ; అయితే సరే, మీజో మాటాడుతూ కూచోటానికి నాకు వ్యవధి లేదు” అంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

మూతి వంకరపోయి, మెడకు కట్టు కట్టుకుని మంచంమీద పడుకుని వున్న రోగిని పలుకొంది క్షేమం అడిగాడు నెహ్రూజీ. ఆ పిచ్చినాడు సిగరెట్టు కాల్చటం ముగించి డాక్టరు పోయినవైపు ఉమ్మి వేస్తూ ఉన్నాడు.

నెహ్రూజీ ఆ చోటు వీడి బైటికి వచ్చేశాడు. బండివాడు మళ్ళీ కునికి పాటు తీర్మాణాన్ని ఉన్నాడు.

౩౮

నెహ్రూజీ స్టేషను చేరుకున్నాడు. ప్రైవీలంతా రైలుపెట్టెలలో ఎక్కి కూర్చున్నారు. వాళ్ళకు కడసారి చూసి, సాగనంపి పోదామనివచ్చిన బంధు మిత్రాదులు ఫ్లాట్ ఫారంమీద నిల్చునివున్నారు. రైలుపెట్టెలవద్దకు పోవటానికి వీలేదు.

ప్రైవీలందరినీ పైబీరియాకు తీసుకుపోవలసిన పెద్ద ఉద్యోగి ఆ నాడు చాలా విచిత్రమై వున్నాడు. స్టేషను చేరుకునేలోగా ప్రైవీలలో...

నెట్లాడో చూచిన యిద్దరూ గాక, ఇంతా ముక్కుకూడా వదల్చు లిగిలి చనిపోయారు. రైలుపైనుంచి వేసిన తర్వాత ఇద్దరు చనిపోయారు. ఈ శవా లను ఉద్దిష్టానాలకు తీసుకుపోవటం; వాళ్ళకు సంబంధించి కాగితాల్ని, వస్తువుల్ని అధికారులకు వొప్పగించేయటా, వైద్యులూ సాక్షులూనైన వైద్యుల పేర్లలోనుంచి వాళ్ళ పేర్లను కొట్టివేయించటం—ఈ పనులన్నీ తోడువెళ్ళు తూన్న వైనికులు, తదితరులు చెయ్యాలి. బైట ఎండ ముడిపోతోంది.

ఆయా పనులన్నీ సక్రమంగా జరిగేవరకూ నెట్లాడోను రైలుపైలైల వద్దకు వెళ్ళటానికి అనుష్ఠా ఇవ్వటానికి ప్రిలేదన్నారు నెట్లాడో స్వాగంటుకు కాస్త లంచం పారేశాడు. “అధికార్లు వచ్చి చూడకముందే చచ్చిన మాటాడి వచ్చేయండి సుమీ!” అన్నాడు సార్జంటు, సరేనని నెట్లాడో వెళ్లాడు. మొత్తం పద్ధతిమీదిపెట్టెలున్నాయి. ఒక్కటిమాత్రం అధికార్లకోసం ప్రత్యే కించబడింది. మిగిలిన అన్నింటిలోనూ వైద్యులు నిండివున్నారు నెట్లాడో ఆ పెట్టెల ముందుగా నిడుస్తూవుంటే లోపలనుంచి, సంకల్పచిహ్నం, అగ్గంలేని గలభా వినిపిస్తోంది. వాళ్ళల్లో ఎవరూకూడా తమ వైద్యులలో కొందరు ఆ నాడు చనిపోయిన విషయమై మాటాడుకొంటుమేలేదు. మంచినీళ్ళకోసం, కూవోటానికి నీటికోసం గలభా పడుతున్నార

ఒకపెట్టెలో ఇద్దరు వైనికులు ఖయివీలరేతులకు వున్న సంకల్పచు తీసివేస్తున్నారు. ఒకడు తాళింతీసి సంకల్పచు లాగుతున్నాడు; మరొకడు వాటిని పోగుచేస్తున్నాడు.

పురుషులు కూచున్న పెట్టెలు దాటివెళ్లాడు నెట్లాడో - ఆశవాళ్ళ పెట్టెలు ఆరంభమైనాయి. రెండోపెట్టెలోనుంచి “అయ్యో! బాబో! దేవుడా” అంటూ ఆర్తధ్వనులు వినివస్తున్నాయి. నెట్లాడో ముందుకు నాగి బోయి మాడవపెట్టె కిటికీలోనుంచి తిరిగిరావచ్చింది. వెన్నెని గాలిసోకింది— జనుసమృద్ధమచేత ఉద్భవించేటటువంటిది—ఆశవాళ్ళ కియగొంతులు ధ్వనిస్తు న్నాయి.

శ్రీలంతా ఖయివీలు ధరించవలసిన చూస్తుల్లోనే వున్నారు. అందరి ముఖాలు ఎర్రగా కందివున్నాయి. కిటికీలోనుంచి చూస్తున్న నెట్లాడోను చూడగానే అందరూ అతనికేసి ఆకర్షితులైనారు. తమలో తాము గొడవగా మాటాడుకోవటం ఆపివేశారు. అవతలివైపు కిటికీవద్ద కూచుండి మస్తానా.

నెక్లాడో నిల్చియున్న కిటికీ దగ్గరగానే ధియోడోసియా చిరునవ్వు నవ్వుతూ కూచుంది. ఆమె నెక్లాడోను గుర్తించింది. మస్లావాను మోచేస్తో పోడిచింది.

మస్లావా ఉలికిపాటుగా లేచింది. చికిలికవ్వు నవ్వుతూ నిల్చున్న కిటికీవద్దకు వచ్చింది-“చాలా ఎండగా వుంది కదూ!” అన్నది.

“నేను పంపించిన వస్తువులు అందినవా?”

“ఔను. అందినై.”

“ఇంకా నీకు కావలసినవి ఏమైనా ఉన్నాయా?”

“ఎనున్నాయి? ఏమీ అక్కరలేను.”

“కాస్త దాహం దొరికితే బాగుండునే!” అన్నది ధియోడోసియా.

“ఔను, దాహం దొరికితే బాగుండును” అన్నది మస్లావా.

“ఏం? మీ దగ్గర మంచినీళ్లు లేవా?”

“కానీని ఇచ్చారు. కాని అయిపోయాయి.”

“వెళ్ళి ఆ జవానులతో చెబుతాను పంపించమని. ఇక మళ్ళీ నిశ్చేష్టమవు చేరేవరకూ మనం కలుసుకునే ఆవకాశం వుండను.”

“అయితే, మీరుకూడా వస్తున్నారేమిటి?” అడిగింది మస్లావా ఆ సంగతి తా నెరిగినట్టు, సంతోషంగా అతనికేసి చూస్తూ.

“ఏనీ తరువాత బయలుదేరే రైలులో వస్తున్నాను.

మస్లావా యేమీ మాటాడలేదు. కాని వొకనిట్టూగు విడిచింది.

“అయితే నాయనా, ఇవాళే పన్నెండుమంది టైపీలు చనిపోయారట, నిజమేనా?” ఒక ముసలమ్మ మగాడి కంఠస్వరాని అడిగింది. తీక్షణంగా ఉంది ఆమె ముఖం. ఆమె పేరు కొరాజేవా.

“పన్నెండుమంది సంగతి నాకు తెలియదు. నేను రెండు శవాల్ని చూశాను.”

“పన్నెండుమందిని చనిపామని చెబుతున్నాను వాళ్ళు. వాళ్ళ గతి అంతేనా? పాపం!

“అడవాళ్ళిలా ఎవరూ జబ్బు పడదా?” నెక్లాడో అడిగాడు.

“అడవాళ్ళు సహజంగా చలం కలవాళ్ళు” అంటూ ఒకతనె చెప్పా నట్టినది. “ఒక్కతే మాత్రం తిప్పించుకుపోయామని మాస్తాంకి” అంటూ ఆర్థధనులు వినిపిస్తున్న ఆ పక్క పెట్టెకపు మాపింది.

“మస్టావా తన ఆపందాన్ని అణచుకుంటూ “ఏమైనా కావాలా అని అడుగుతున్నారగా మమ్మల్ని! సాపం ఆవిడను ఇక్కడే ఉండేట్లు లేదు లేరూ! మీరు అసకాన్లతో చెబితే—” అన్నది.

“బోసు; తిప్పకుండా చెబుతాను.”

“ఇంకో విషయం కూడా ఉంది. ఈమె తన భర్తను ట్రాన్స్ మూడాలను కుంటోంది” అంటూ మస్టావా థియోడోసియాను చూపింది. “అతడు మీతో కూడా వస్తున్నట్టిదా!” అని అడిగింది.

“అయ్యో, మీ చెవితోనూ మాటాడరాదు” అన్నాడు ఒక స్వాగ్థంబు వచ్చి. ఇతడు సెక్లూడో వద్ద లంచం పుచ్చుకున్నవాడు కాదు, మరొకడు. సెక్లూడో అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోయాడు. ఎవరైనా ఉద్యోగి కనిపిస్తాడేమో, ట్రాన్స్ సంగతి, ఆ నోవ్వులు పడుకున్న యువతి సంగతి చెబుదామని వెతి కాడు. కాని ఎవరూ కనిపించలేదు. సార్థంబు అయినా సరియైన సహధానం ఎవరూ చెప్పాడు కాదు. వాళ్ళంతా తమ తమ పని తొందరలో ఉన్నారు. ఖైదీలన్న అటు ఇటు తీసుకుపోవటమో, వై అధికారి భార్యగారికి సేవ చెయ్యటమో, తమ సామానులు రైల్వో ఎక్కించుకోవటమో—మొదటి పనులు చాలా ఉన్నాయి వాళ్లకు.

రైలు బయలుదేరటానికి రెండు గంట మాడా మ్రోగింది. అప్పుడు ఒక అధికారి కనిపించాడు. ఆ పొట్టిదేతుల అధికారి చేతులమలతో మూతి మీద సుముగా పడివున్న మీసాల్ని తుడుచుకుంటూ ఒక స్వాగ్థంబును ఎంబుకో ఆధికారికమైన దర్జా ఉట్టిపడేలాగు మందలిస్తున్నాడు.

“ఏమికావాలి తమకు?” అని అడిగాడు సెక్లూడోను చూడగానే.

“ఇక్కడ ఒక స్త్రీ ఖయిదీ నోవ్వులు పడుతోంది. కాబట్టి—”

“నోవ్వులు పడితే పడనీయండి. ఆ వ్యవహారం తరువాత కనుక్కుంటాంలేండి” అంటూ తనకోసం ప్రత్యేకించబడిన రైలు పెట్టెలో ఎక్కి కాదు.

గాన బూగ ఊబేశాడు. స్థాయిభారంమీద ఉన్న ఖయీల బంధు వం, రైల్వేపున్న ఖయీల కన్నీళ్ళు కార్చారు.

సెప్టాడో స్టాట్ ఫారంమీద టారన్తో సహా నిల్చుని చూస్తున్నాడు. రైలు శబ్దం చెక్కు కనిపింది. పెట్రోల్ కిటికీలోనుంచి ఖయీల ముఖాలు వరసగా దాటిపోతున్నాయి అతని కన్నులముందు, అడఖయీలన్న పెట్రెలు వచ్చాయి. ఆ రెండో పెట్రెలోనుంచి అనేదనా కంఠస్వరాలు వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. ఆ సక్కు పెట్రె కూడా వచ్చింది. మస్టావా కిటికీ పక్కనే నిల్చుని సెప్టాడోకేసి చూస్తూ ఉంది. ఆమె చిరునవ్వులో ఏదో విషాదం !

౩౯

సెప్టాడో వెళ్ళవలచున్న తరువాత రైలు బయలుదేరటానికి ఇంకా రైలు ఎంటుల వ్యవధానం ఉంది ఈ లోగా ఒకసారి అక్కగారిని చూసినట్లనూ అనుకున్నాడు. కాని ఉదయంనుంచీ వాతావరణం ఉష్ణ మయంగా ఉండటంచేతనూ, తాను ఎక్కువగా అటూ ఇటూ తిరిగి వుండటం చేతనూ-ఫస్టుకాను మొటింగు రూములో సోఫామీద పడుకున్నాడోలేనో కళ్ళు కూరుకుపోయాయి. నిద్ర వచ్చేసింది. పడుకున్నాడు.

కొంతసేపటికి వోక పోగ్గరు వచ్చి మేల్కొల్పిచాడు.

“సెప్టాడో తిమరేనా అండీ ! మీ కోసం ఎవరో దొరికానవ్వగారు వచ్చారు” అని చెప్పాడు.

నిద్ర లేకగానే భావ విధిలో ఖయీలను మోసుకుపోతున్న రైలు కనిపించింది. ఆ యంత్రం నేనాభరితిములైన ఆగ్నేయములు వినిపించాయి. విషాదయంత్రమైన చిరునవ్వుతో మస్టావా కనిపించింది. తిన్నగా కళ్ళు ముగ్గురుని చూశాడు బట్టలు, కుర్చీలు కనిపించాయి. పోగ్గరు, రైలుకోసం కాదుకుని వున్న సరయాణీకులు కనిపించారు. తిన్నగా తన ఆలోచనలన్నింటినీ కూడ దీసుకుంటున్నాడు సెప్టాడో. అక్కడ వున్నవారి దృష్టులన్నీ గ్యారంవేపు ఆగ్నేతిక్రమము. సెప్టాడో కూడా బయటైపు చూశాడు. ఎవరో కొందరు వోక క్రీని వోక కుర్చీలో మోసుకుని వస్తున్నారు. ఆ మోస్తున్నవాళ్ళలో వోకడని తానిదివరకు చూసినట్టు స్ఫురించింది సెప్టాడోకు. వెనకాల వస్తున్న

మరొక వ్యక్తిని కూడా అతడు గుర్తించాడు. వాడు వొక దొంగవాడు. కుర్చీ వెనుక వొక పరిచారిక నడిచి వస్తున్నది. ఆమె చేతిలో సంచి, మరి కొన్ని డివో పాస్టాలు వున్నాయి. ఆ వెనుక కోర్పిగిన్ జమీందారు వస్తున్నాడు. మదపాటి పెరవు లతనిని. ఆతని వెనుక మిస్సీ వుంది. ఆమె పక్కనే మిషా వున్నాడు. వాళ్ళ ప్రక్కనే ఆస్టిన్ వున్నాడు. అన్నీ నెక్లూజో బాగా యెరుగును ఆస్టిన్ ముక్కు పొడుస్తూ వుంది. మేడ కూడా పొడుక్కో. హాస్యపీయిస్తుంది. ఏవో గప్పాలు చెబుతున్నాడు. మిస్సీ నవ్వుతూ నవ్వుతూ వున్నది. ఈ అందరి వెనుకా డాక్టరు వస్తున్నాడు, కోపంగా సిగరెట్లు గమ్ములు పీలుస్తూ ఇప్పుడే కోర్పిగిన్ వంశీకులు మాస్కో సగరానికి దగ్గరగా వున్న తమ ఎస్టేటునుంచి రిజ్ నీకి సమీపంలో వున్న కోర్పిగిన్ దొరసాని చెల్లెలిగారి ఎస్టేటుకు వెళుతున్నారు.

ఆ గుంపు అంతా స్త్రీల వెయిటింగ్ రూములోకి వెళ్ళింది. స్లాబ్ ఫారంమిది జనాలు వుత్తుకులై చూస్తున్నారు కోర్పిగిన్ జమీందారు ఫలహారాల కాలలో ఆగిపోయాడు. టేబిల్ వద్ద కూచుని ఫలహారాలు, పానీయాలు త్రేమిస్తున్నాడు మిస్సీ, ఆస్టిన్ లు కూడా ఫలహారాల కాలలోనే వచ్చి కూచోబోతున్నారు. ఇంకొకటి పరిచయస్తురాలైన నటాలీ రావటం చూసి ఎదురుగా వెళ్లారు.

నటాలీతోపాటు ఆగ్రఫేసా కూడా వచ్చింది. అద్దనూ ఫలహారాల కాలలోకి వచ్చి అటూ ఇటూ చూశారు. తన సోదరుడు నెక్లూజో కి విషించాడు నటాలీకి. ఆమె మొదట మిస్సీని పలకరించి వెంటనే సోదరుని దగ్గరకు వెళ్ళింది.

“అమ్మయ్య, దొరికావు చివరికి” అన్నది నటాలీ. నెక్లూజో లేచి మిస్సీని, మిషా, ఆస్టిన్ ను పలకరించాడు. తమ పల్లెటూరులో ఇళ్ళు తగులబడిపోయాయనీ, అందుచేత ఇప్పుడు తన వినతల్లిగారింటికి వెళుతున్నామనీ మిస్సీ చెప్పింది. ఆస్టిన్ ఇళ్ళు కాలిపోవటాన్ని గురించి వొక హాస్యగం గాథ ఆరంభించాడు. ఆ కథ వివరంలో ఆసక్తి చూపక నెక్లూజో ఆ కథ గారి వైపు తిరిగాడు—“ఎవ్వు వచ్చావు, నాకు చాలా సంతోషం అయింది” అన్నాడు.

“నేను వచ్చి చాలాసేపు అయింది. నాతో కూడా ఆగ్రహేనానాడా నీకు ; అనిగో అని అబద్ధాలు వేల్చి మాపింది. అట్లంతదూరాన నిల్చున్న ఆగ్రహేనా మర్యాదగా నెట్లాడోతు కలాం చేసింది.

“చాలాసేపటినుంచి నీ కోసం వెద కుతున్నాం” అన్నది సత్యం.

“నే నీక్కడ పని నిర్దేశిస్తున్నాను. నవ్వు రావటం నాకు సంతోషమే. నీకు ఉత్తరం గానామని ఆరంభించాను కూడా.”

“నిజంగానా ? నీమని ?” — సత్యం కొంచెం విచలితయై అడిగింది.

ఆమె తమ్ముళ్ళ మధ్య ఏదో సన్నిహితభావాలు చర్చకు రావచ్చును తెలుసుకుని విస్మయం అనిగో అక్కడినుంచి లేచి వెళ్ళిపోయారు; ఆమె తమ్ముళ్ళు కిక్కివద్ద నన్ను సోఫాలో ఆసీనులైనారు.

“నిన్న అంత జరిగిన తరువాత వాకనారి వచ్చి నా పక్కాత్రాపాన్ని మీ ముందు తెచ్చుకుందామనుకున్నాను - కాని నీ భర్త ఎలా స్వీకరిస్తాడో నాకు నోచుకోవడం - నీ భర్తతో కొంచెం తొందరపడి మాటాడను. అది నాకు కష్టంగానే వుంది” అన్నాడు నెట్లాడో.

“నువ్వు అలా మాటాడినావుగాని, కోపం తెప్పించాలన్న ఉద్దేశం చేయ నీకు, నాకు తెలుసు” అన్నది సత్యం. ఆమె కన్నులవెంట ఆశువులు జారాయి.

ఆమె ప్రదర్శించిన భావానికి నెట్లాడో మెత్తబడ్డాడు. ఆమెకు భర్త మీద అభిమానం వుంది. భర్త అధీనంలో నలిగిపోయిన మనిషే. అయినా ఆమెకు తమ్మునిమీద ఆసక్తి లేకపోలేదు. తమ్మునితో అభిప్రాయ భేదం వచ్చినప్పుడు ఆమె హృదయం బాధపడుతుంది.

నెట్లాడో విషయం మార్చాడు. “ఇవాళ ఎంతభారం చూచాననుకున్నావు. మహాభారం. ఇద్దరు ఖయిదీలు చనిపోయారు.”

“చనిపోయారా ? ఏం ? ఎంద వల్ల ?”

“బాబు, చనిపోయారు. వాళ్లను ఇంతి యెండలో బయటకు తోట కొచ్చారాయెను. ఇద్దరు వడదెబ్బ తగిలి చచ్చిపోయారు.”

“అసంభవం ? ఎప్పుడు ? ఇవాళే !”

“బౌను, ఇంతకుముందే, రెండుశవాల్ని నేను కట్టానా చూచాను.”

“ఎవరు చంపారంటావు ?”

“ఇంత యెండలో నాల్గవ దైటికి తీసుకొచ్చినవాళ్లే. ఇంకెవరు ?” అన్నాడు నెక్లాడ్. కొంచెం తీక్షణంగా — ఈ విషయాన్నికూడా ఆమె తన భర్తకు గల దృక్పథంలోనే చూస్తున్నదని భావిస్తూ.

“అయ్యో, సాపం !” అంటూ ముందుకువచ్చింది అగ్రఫేనా జాలి ప్రదర్శిస్తూ.

“బౌను; ఈ అభాగ్యులకు ఎంత అన్యాయం జరుగుతోందో మనకు తెలియదు. తెలుసుకోవాల్సి అని పనికి నెక్లాడ్ కోర్చిగిన్ యిందారు వైపు చూచాడు. కోర్చిగిన్ అదే సమయాన నెక్లాడ్ మాటలు విని అతని కేసి చూశాడు — ఓ బిల్మిది పొనీయపు పాత్ర నోటికెత్తుకోబోతున్న వాడు.

“నెక్లాడ్! నువ్వుకూడా వచ్చి నాతోపాటు కాస్త ఫలహారం అదీ పుచ్చుకున్నావు గానిరా; ఒక దీప్యప్రయాణం చేసుబోతున్నాం. ముందుగా కాస్త పొట్టలో వీదో పడవేయటం మంచిది” అన్నాడు. నెక్లాడ్ అందుకు అంగీకరించలేదు. నటాలీ వైపు తిరిగాడు.

“అయితే నువ్వు ఇప్పుడేమి చేసుబోతున్నావు?” నటాలీ అడిగింది.

“చేయగలిగింది చేస్తాను. ఏమి చేయాలో సరిగా తోచటంలేదు. కాని వీదో చేయాలి; తప్పదు.”

“సరే అర్థం అయింది. అయితే మరి, ఆమె సంగతి ఏమిటి ? అంతా నిశ్చయం అయినట్టేనా ?” అని అడుగుతూ నటాలీ ఒక చిరునవ్వు విసరి అటు కోర్చిగిన్ వైపుకూడా చూచింది. “నిస్సంకోచంగా నిశ్చయమైపోయి నట్టే” అన్నాడు నెక్లాడ్.

“నాకేమిటో విచారంగా ఉంది. ఆమె అంటే నాకు ఇష్టమే. కాని నీ జీవితాన్ని ఆమెతో బాధించుకుంటావెందుకు ? నువ్వుకూడా ఆమెతో వెళ్ళటం దేనికి ?” అని అడిగింది నటాలీ భయం భయంగా.

“వెళ్ళాల్సిందే కనుక వెళుతున్నాను” అని క్లుప్తంగా జవాబు చెప్పేసి మానంగా ఉండిపోయాడు నెల్లూడో. కాని వెంటనే తన మానానికి తానే సిగ్గుపడ్డాడు. తన సొంత ఒక్కసుందు తన వృద్ధుణ్ణాన్ని యావత్తూ విప్పి ఎందుకు చెప్పుకొన్నాడు? గాలాకాలనంచీ తమ వంగడంలో విశ్వాసంతో ఉంటూన్న పరివారిక అగ్రఫేనాకూడా తన మనోనిశ్చయాన్ని వింటే తప్పేముంది? ఇలా భావించి నెల్లూడో తనమానాన్ని భంగం చేసుకుని చెప్పాడు.

“నేను మళ్లీ నాను పెండ్లిచేసుకోబోతున్న విషయాన్ని గురించి కదూ నువ్వు అడుగుతున్నావు! ఔను అలాగే నిశ్చయం చేసుకున్నాను నేను. కానీ ఆమెమాత్రం గట్టిగా నిరాకరిస్తోంది” నెల్లూడో గొంతు వణికింది. ఈ విషయం ప్రసంగించినప్పుడెలా ఆతనికి అంతే. ఆమె నాయీ త్యాగాన్ని అంగీకరించటంలేదు. ఆమెయే తనకు మించిన త్యాగాన్ని చేయబోతోంది. అది నాకు ఇచ్చుంటేను. అందుకనే ఆమెతోపాటే వెళ్ళిపోతున్నాను. ఆమె ఉన్నచోటనే నేనూ వుంటాను. ఆమె దుఃఖాన్ని తగ్గించేందుకు ప్రయత్నిస్తూ ఉంటాను.”

నటాలీ ఏమీ మాడాడలేదు. అగ్రఫేనా ఆమెకేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూచింది. ఇంతలో...ఇంతకుముందే అటువేపు ముందుకు వెళ్ళిపోయిన వారంతా తిరిగి వచ్చేస్తున్నారు-ఆ దొవారికుడు, కోర్కగీనా దొరసాని మొదలైనవారంతా. కోర్కగీనా రాకుమార్తె తన్ను కుర్చీలో మోసుకొస్తున్నవాని అగమని, నెల్లూడోకు సైగచేసింది దగ్గరకు రమ్మని.

నెల్లూడోతో ప్రసంగించిన సుదర్భంలలో “ఘోరంగా ఉంది ఇక్కడి నేడిమి. నేను నిజపతేకపోతున్నాను. ఈ వాతావరణం నా ప్రాణం తీసేస్తోంది” అంటూ పనికి, రమ్మదేశపు తీతోష్ణస్థితిలోని దౌర్జన్యాన్ని ఉపన్యసించి, తమ్ము ఒకసారి వచ్చి చూచి పోవలసివదిగా నెల్లూడోను కోరి, సాగి పోయింది.

బోయీలు మోసుకుపోతున్న కుర్చీలోనుంచే వెనక్కు ఒకసారితిరిగి-
“మరచిపోకుండా మా వూరు ఒకసారి రావాలి సుమీ!” అని కేకచేసింది.

వాళ్ళు ఆమెను కుడిచేతివైపుగా మొదటిక్లాసు పెట్టెలు వుండే చోటుకు తీసుకుపోయారు. నెల్లూడో ఎడమచేతివైపుకు తిరిగాడు. అతని

వెంట ఒక సంచి పున్నుతుని తారిన వున్నాడు. ఒక పోస్టున వెళ్ళాడో సామాను వెస్తున్నాడు.

“ఇతడు నా అనుచరుడు” అంటూ వెళ్ళాడో తారినను చూపించాడు తన అక్కకు. అతనిగాధ ఆమెకు ఇరివరకు చెప్పి ఉన్నాడు.

వెళ్ళాడో ఒక మూడవతరగతి పెట్టెయూడు ఉగాడు. పోస్టున అతని సామాను ఆ పెట్టెలో పెడుతున్నాడు. “మూడోతరగతి పెట్టెలో ప్రయాణం చేస్తావా?” సాశ్చర్యంగా అడిగింది నటానీ.

“ఔను. అదే నా కిక్కు. టాగ్‌నతో కూడా పెడుతున్నాను కదూ! సరేగాని ఒక సంగతి. ఇరివరకు తునెమిన్‌స్కీలో భూమిని నేను రైతులకు ఇచ్చినానా లేదు. కనుక ఒకవేళ నేను చనిపోయేట్టుయితే ఆ భూమి నీ పిల్లలకే సంక్రమిస్తుంది.”

“అవే మాటలు? ఊహకో.”

“ఒకవేళ నేను బ్రతికి ఉండగానే దాన్ని రైతులకు ఇచ్చినాయటం జరిగితే నా మిగిలియున్న సమస్తమూ నీ పిల్లలకే ఔతుంది, నేను వెండి అంటూ చేసుకోవటం సుభవం కాదుకనుక. ఒకవేళ నేను వెళ్ళి చేసుకున్నా నాకు పిల్లలు పుట్టకు కాబట్టి—

“అలాంటి మాటలు మాటాడకు” అన్నది నటానీ. కాని తన మాటలకు ఆమె లోలోన సంతోషిస్తున్నదని వెళ్ళాడో అనుకున్నాడు.

ఆ మైన మొదటి తరగతి పెట్టెలో కోర్సగీన్ దొరసానిని ఎక్కించారు. ఆమెను సాగనంప వచ్చినవారంతా పెట్టె ముందు గుంపుగా కూడి ఉన్నారు. ప్రయాణీకులంతా రైల్వో ఎక్కి ఉన్నారు. అలస్యంగా వచ్చిన వాళ్ళు స్టాటుఫాగంటూద గలగబా నడుస్తూ వస్తున్నారు. గార్డ్ తెరచివున్న తలుపులు మూసేస్తున్నాడు.

వెళ్ళాడో పెట్టెలోకి ఎక్కాడు. జనసమృద్ధివందేజ లోపల వెచ్చగా ఉంది. మళ్ళీ క్రిందికి దిగాడు. అగ్రశ్రేణి పెట్రోనాకు పక్కగా నిల్చున్న నటానీ ఆమ్మనితో ఏదో మాటాడాని ప్రయత్నం చేస్తున్నది.

‘ఉత్తరాయి రాస్తాండు సుమీ!’ అని ఒక బంధువు దూరకేళం పెడుతూ పుచ్చుకు ప్రతివాళ్ళు చెప్పేమాట. ఆ మాటైనా పలుకలేకపోయింది

నటాల్, ఆస్తి పాస్తులకు సురించి వచ్చి, సహించి, ఆ ఇద్దరి సభ్యుల హాజరుగా ఉండిన ఏకాదశక్రమ భగ్నులయిన తాత్కాలికంగా, నెహ్రూజీ బండిలో ఎక్కేశాడు. బండి కదిలింది. నటాల్ “ఊంటూం తిమ్మిమా” అని మాత్రం పలికే హృదయభరితం తగ్గించుకుంది.

రైలు కదిలిపోయింది తత్కాలికం... తమ్ములతో తనకు సంభవించిన సంభాషణకు తన భర్తకు ఎలా చెయిదామా అని ఆలోచించింది. ఆ సమయం పాలు పోసింది. చుట్టూ గుంభీర ముద్ర వహించింది. హృదయం చుట్టూ బలవెక్కింది.

నెహ్రూజీ తన అక్క యెడల సహజంగా ప్రేమ ఉంది. తన హృదయం గూఢముగా ఆమెకు విప్పి చెప్పాడు. ఆయినా ఇప్పుడామెను విడిచి దాటిపోయిన తర్వాత హృదయ శాంతిని పొందాడు. ఆమె తన సమక్షంలో వున్నంతసేపూ భావాసహ్యతనే సాధించాడు. యిప్పుడు హాయిగా ఉంది. ఒకప్పుడు తానెంతగానో ప్రేమించి అక్క ఇప్పుడు లేదు. ఆనాటి అక్కగారి స్థానే ఇప్పుడు వంటిపిండా వెంట్రుకలుగల ఒక అనాథ వ్యక్తి బానిస ఉంది. తన ఆస్తి ఆమె పిల్లలకు చెందగలదులే అని తాను చెప్పినమాట ఆమె మొదటికి శ్రవణానందంగా ఉంటుంది. ఆమె ముఖం కూడా ఆ మాట విన్నప్పుడు వికసించింది. ఆ వికాసం చూసినప్పటినుంచి నెహ్రూజీ విచారంగానే ఉంది.

౪౦

రైలు పెట్టెలో వేడి యెక్కువగా ఉంది. తలుపు తెరచివుంది. అక్కడే ద్వారం ముందు నిల్చున్నాడు నెహ్రూజీ. రైలు హాటుదాటి దురులులో ప్రవేశించిన తరువాత గాలి తెరగలు రాసాగాయి. కొత్త హాయి అని పించింది.

“జాను, చంపేయ” అన్న మాటను తనలో తాను మననం చేసుకున్నాడు. చనిపోయిన రెండవ ఖైదీ ముఖం చాలా అందంగావుంది. పెనవుల మీద చిరునవ్వు వుంది. కనుబొమ్మలు గుంభీ భావనాత్మకతలుగా వున్నాయి. నెహ్రూజీ తన దృష్టి భావ వీధిలో కన్నుల కట్టినట్లుగా వున్నాయి.

“వాడిని హత్య చేశారు కాని ఎవరు హత్య చేశాడో మాత్రం తెలియదు. ఇదే మహా ఘోరం. మిగతా ఖైదీలకు చట్టేనే ఆదర్శం. పైకి తీసుకొచ్చారు. జైలు అధికారి తన ద్యూటీ ప్రకారం ఆజ్ఞా జారీ చేశాడు. దాన్ని సరిగ్గా చేశాడు. అయితే ఎండ ఎక్కువవుతుందని, అంత తీవ్రమైన ఎండగానే ఖైదీలకు తోలుకుపోతారనీ అతనికే తెలుస్తుంది. అది జైలు ఇన్ స్పెక్టరు తనకు వచ్చిన తాఫీగల ప్రకారం ఎంతమంది ఖైదీలకు జైలు పంపించాలో అంతమందినీ తెక్కచేశాడు. బైటికి పంపించేశాడు. ఏళ్ళకు పైచీరియాకు తీసుకుపోవలసిన అధికారి తనకుగల ఆజ్ఞలను పాటించాడు. దానిలో ఇలాగ ఇద్దరు చచ్చిపోతున్నారని అతడు మాత్రం కలగవచ్చాడా యేమిటి? కనుక అతనిని తప్పు కనిపించదు. ఇంతకు నీళ్ళిచ్చేటనే ఆయిద్దరూ చాతురై నారు. వాత్యా సేరంమాత్రం వాళ్ళది కాదు.

వీళ్ళే గనక ఆయావుద్యోగాల్లో లేకపోయినట్లయితే ఆ ఖైదీలకు నా గాడ్పులలో బైటికి తీసుకురావటానికి కనీసం తటపటాయించేవారే. ఎందు సాగ్లు ఆలోచించివుండేవాళ్లే. ఒకవేళ అలా బైటికి తీసుకువచ్చినా... ఇక ఇద్దరు చచ్చిపోయినప్పుడు మానవసహజమైన జాలి ప్రకటించివుండేవాళ్లే. కాని ఆవుద్యోగాల్లో ఉన్న కారణాన మానవుడు సహజంగా కోడిపోయి వుంటుండే చూపవలసిన నాధారణ దయాదాక్షిణ్యాలను ఒక్కొక్కప్పుడు చూపుకుంటేదని భావిస్తువున్నారు. అందుచేత ఖైదీలను దారిలో ఎక్కడా విక్రమించి తీసుకోనీయలేదు. ఇంకెన్నీ కూడా వాళ్ళయెడ జాలిపడే చర్యలు; ఏవిధమైన నాయకత్వం చేయనీయలేదు. ఎందుచేతి? హృదయసహజమైన దయాదాక్షిణ్యాలకిన్నా తమతమ ఉద్యోగవిధులే వాళ్ళకు ముఖ్యమైనవి. “ఎందుకంటే పరిస్థితులలోనైనా సరే... ఒక్క అరగంట సేపు వాళ్ళయెడ నా సరే... తోడి మానవులయెడ చూపనగిన ప్రేమకంటే ఉత్కృష్టమైనది మరేదో ఒకటి ఉన్నదని భావించామంటే—ఇకచాలు—ఎన్ని దౌర్జన్యాలైనా నా సహా ఘాటంగా చేయగలం. పాపం చేస్తున్నామే అన్న నొవ్వుకూడా ఉంటుంది.”

ఇలాంటి ఆలోచనలలో మునిగిపోయి, నెక్లూతో వాతావరణం... అట్టి గిన మార్పులకు కూడా గురిపించలేదు. మానవ్యభివృద్ధిని ఒక పలుకుగా మార్చుకొన్నప్పుడు, పశ్చిమభాగాన ఒక దట్టమైన నల్లనిమట్టుపట్టి ఉన్నది. ఆమె వేపు దూరాన వన్నంకుడా పడుతూనేవుంది. నీటియాదితో కూడిన గాలి

తరగలు నిల్చున్నాయి. జడపా తడపా మెరుగు తీగలతో వేళ్ళు నిల్చిపోవు న్నట్లుం. ఈటములు రైలుమోతలతో శృతి గలుపుతున్నాయి. పిన్నటి మబ్బు చీలికి పోసుకుని వస్తోంది. గాలికి వాలుగా వచ్చిపడుతున్నాయి కొన్ని జాలు చినుకులు ద్వారందగ్గర నిల్చున్న నెట్లాడో కోటుమీద. అతడు కాస్త సర్దుకుని నిల్చున్నాడు. పుణివి తడిసిని సుగంధాన్ని మోసు కొస్తూవు గాని యాలలను ఆఘాతాంతా—పొలాలును, తోటలను చూస్తున్నాడు. ప్రకృతంతా క్రొత్తపూతలను సవరించుకున్నట్లున్నది. పచ్చనిది మరుతి పచ్చని; పసుపుది మరింత పసుపుగా, నల్లనిది మరింత నల్లగా ఉన్నాయి.

దానిల్లాడో ఒకనూతన వికాసాన్ని పుణికిపుచ్చుకున్న తోటల్ని, పొలాల్ని చూచినప్పుడు నెట్లాడో వ్యాధయం ఆనందతరంగిణి అయింది. జల్లు ఎంతోసేపు పడలేదు. మేఘం రెండుపాయలుగా విచ్చిపోయింది. ఒకటి ప్రక్కగా సాగిపోయింది. మరొకటి నూటిగా దాటిపోయింది. నేనిం తగ్గి వానచితులు కొద్దికొద్దిగా చిటుపటలు చేస్తూపడుతున్నాయి - మళ్ళీ నూర్చుకుంటుంది కనిపించింది. అంతా ప్రకాశవంతంగా వుంది. తూర్పువైపు ఆకాశాన ఒక పెద్ద ఇంద్రధనుస్సు వెలుగుతోంది.

నెట్లాడో తానింక సేపటినుంచీ ఆలోచిస్తూన్న నిషయాన్ని తాత్కాలికంగా నిర్ణయించాడు. మళ్ళీ జ్ఞాపకం తెచ్చుకున్నాడు. ఇన్ స్పెక్టరు, జైలు అధికారి మొదలైనవాళ్ళంతా ముమ్మాటగా వృద్ధులగుట మునుస్యశి. కాని ఇంకా సుగ్రాహ్లాన్ని కారణంబేత క్రూరంగా ప్రవర్తించవలసి వస్తోంది. ఈ కని జలించవల నారంభాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాడు.

ఇంకా మిగిలినావున్నదే జైలు అధికారి చెప్ప నిరాకరించారు. ఇన్ స్పెక్టరు, ప్రాంగణ జవాబు చెప్పాడు—ఒక అధికారి—పాపం పైచీలకు బండ్లను పెట్టి, కూచోటానికి అనుమతి ఈయలేదు. నిండుచాలాలు ఒకతే వున్నాడు. అంతాన్ని గుర్తించనే లేదు. “అయో అధికారి అలాగే ఉన్నాడు. అతే మానవ కుటుంబమైన దయాదాక్షిణ్యాని గుంటు వాళ్ళలా అవ్వాలి. రాతికేలనై వానచినుకులు ఇనికిపోవు—దయ, సాలి వాళ్ళింకా చూడండి చోరవు—” అని అనుకుంటూ నెట్లాడో అక్కడ చచ్చిపోయిఉన్న నేలపైపు చూచాడు. దానిమీద వాననీళ్ళు కాలిపగటి

జనము ప్రసహించును. ఒక్కయక్కనూడా భూమిలోకి దూకిపోతుం
డు. భూమి కొన్ని పోట్లు చూచేనుటం అవచ్చును. కాని
చచ్చగా చెప్పుచేరు పెంపొందవలసివచ్చు. ఇలా భూమిలో ప్రవేశించి
విచారించు.

“సమస్తముల విషయంగానూడా అంతే. ఈ అధికారులంతా అవసర
మై రావచ్చు. కాని మానవునికి ప్రధానంగా ఉండవలసిన జాలి, దున్న, సాగ
భూమి—ఇత్యాది గుణాలు లేకపోవటం భూమి అధికారం. ఈ అధి
కారుని సహాయముగా అయినదానిని న్యాయముని అంగీకరించకపోవడం. భగ
వంతుడు సర్వవృద్ధియొక్కనూ రాసిపెట్టివుంచిన శాస్త్రసమగ్రమును సత్యంగా
అంగీకరించలేదు. ఇది మిక్కిలి పిచ్చిత్రం! అందుచేతనే వాళ్ళు సులక్షణలో
వున్నప్పుడు నామ నిరత్యాసవంగా ఉంటుంది; భయంకేస్తుంది. నిజంగా
వాళ్ళు చాలా భయంకరులు! దోపిడిదొంగలకన్నా భయంకరులు! ఒక్కొక్క
ప్పుడు దొంగవాడికైనా జాలి కలగవచ్చు; వీళ్ళకు మాత్రం కలగదు. రాతి
వేలచే చెల్లు మొలవవు. వీళ్ళ వృద్ధియొక్క జాలి ఉత్పన్నం కాదు. కను
కనే అంత భయంకరిగా ఉంటారు వాళ్ళు. రాక్షసులకన్నా, పిపాచాల
కన్నా నేయి రెండు క్రూరులు వాళ్ళు!

“సమస్తములచేత, దయాదాక్షిణ్యమంతులచేత నిష్కలంకంగా
భయంకరియై స్థలము చేయించటం ఎలాగ అనే మనోహరమైన సత్యవస్తే,
దానికి పరిష్కారముగ ఒకే ఒకటి వుంది: గవర్నరుగా, ఇన్స్పెక్టరుగా,
పోలీసు అధికారులుగా నియమించే సమయాలి - గవర్నరులు సర్దుకు అనే
ఒకరికి మైన వ్యాపారం వుంది; మానవుడు తోడిమానవున్ని సోదరులుగాగాక,
అవేతనవస్తువులుగా సమాదరించగల హక్కును ఈ వ్యాపారం ఇస్తుంది అని
వాళ్ళకు నచ్చచెప్పి—వాళ్ళు చేసేపనుల ఫలితాలు ఏ ఒక్కరియినా
వ్యక్తిగతంగా పడకుండా ఈ గవర్నరుమొటు సర్వము అనేది వాళ్ళవాళ్ళ
అధికారాన్ని పరస్పరాధారితాలుగా చెయ్యాలి - ఇటువంటి పరిస్థితులకి లేక
పోతే ఈనాడు సేను చూసినటువంటి భూమిలు జరగటానికి అర్హత
లేదు. ‘వోడి మానవులపట్ల నైనాసరే దయాదాక్షిణ్యము లేకుండా ప్రవ
ర్తించాల్సిన సమయాలు ఉన్నాయి’ అనే తిప్పుటావో వల్లనే ఇటువంటి
అన్యాయాలు జరుగుతున్నాయి. నిజానికి అటువంటి సమయాలు ఉండవు.

అపేక్షించుచున్నాడు. ప్రేమ లేకుండా వ్యవహరిస్తాం. చెట్లను సరికిస్తాం, ఇంటిని కాలుస్తాం, ఇరుమును కాల్చి సమ్మెటతో కొడతాం, కాని తోటి మానవులతో ప్రేమ గహితంగా వ్యవహరించలేము. కేసెట్లతో వ్యవహరించినప్పుడు జాగ్రత్తగా ఉంటాం, జాగ్రత్తగా ఉండకపోతే అపాయం కలుగుతుంది. మనుష్యులతో వ్యవహారం చేసేటప్పుడూ అంతే. మానవ జీవితంలోని ప్రాతిపదిక నూత్రం పరస్పర ప్రేమ. ఒకనిచేత బలవంతాన మనకింగ పని చేయించుకోగలం. అట్లే బలవంతాన ఒకణ్ణి మనల్ని ప్రేమించేలాగ చేసుకోలేము. ముఖ్యంగా అతని వద్దనుంచి ఒక ప్రయోజనాన్ని ఆశించేటప్పుడు, లేదా కాసిం చేటప్పుడు అతని ప్రేమను పొందలేము. నువ్వు ప్రేమించలేకపోతే గమ్మని ఒక నోట కూచో; నీకు కావలసిన వస్తువుల్ని పెట్టుకుని ఒంటరిగానే కాలక్షేపం చెయ్యి. మనుష్యుల్లోకి రాకు. ఆకలి కలిగినప్పుడే భోజనం చేయగలుగుతావు. ప్రేమించినప్పుడే మానవులతో ప్రయోజనాత్మకంగా వ్యవహరించ గలుగుతావు. నిన్న నేను నా బావగారి స్వర్ణ వ్యవహరించినట్టే నువ్వు నీ తోడి మానవులతో ప్రేమ లేకుండా వ్యవహరించు; నీవు కొని తిచ్చుకునే బాధలకు అంతం ఉండదు. బేస, అది సత్యం. ముహూర్తానికి సత్యం.”

మధ్యాహ్నపు ఎండ తాపం తగ్గి ఇప్పుడు చాలా హాయిగా ఉంది. చిరకాలంగా తిన్న కేఫిస్తాన్న ఒక సమస్య విడిపోయినట్టుగా సంతోషించాడు నెహ్రూజీ.

౪౦

నెహ్రూజీ ఎక్కిన పెట్టెలో సగంవరకూ జనం ఉన్నారు. నౌకర్లు, కూలీలు, ఫాక్టరీ పనివాళ్ళు, యూదులు, వర్తకులు, కూలీల భార్యలు, ఒక సైనికుడు, ఇద్దరు స్త్రీలు (ఒక తెలుగువతి, మరొక తెలుగు వృద్ధ; మెల్లో హోరాలు, చేతులకు దండకడియాలు ఉన్నాయి), నల్లటి టోపీ పెట్టుకుని గంభీర వదను ధరించిన ఒక పెద్దమనిషి—చాలామంది ఉన్నారు. సామాన్లు సద్దకునే గొడవ అణగిపోయింది ఎప్పుడో. ఇప్పుడంతా శాంతంగా కూచున్నారు. కొందరు ఏవో ఫలహారాలు చేస్తున్నారు; కొందరు బాతాఖానీ వేశారు; కొందరు పొగ పీలుస్తున్నారు.

టూరస్ కుడివైపు యెర్రనిద-ఆ పక్కనే నెక్లూడోసు చోటు అట్టి పెట్టి కూచున్నాడు. ఎర్రనిద-కూచున్న ఒక బావుపాటి కృత్తితో ఉత్సాహంగా సంభోషిస్తూ ఉన్నాడు. ఆ బావుపాటి కృత్తి ఒక తోటనుంచి అని నెక్లూడోసు తిరువారే తెలిసింది. టూరస్ పక్కన ఉన్న సీటు దగ్గరకు పోతూ మధ్యలో ఆగాడు నెక్లూడో. అక్కడ గడ్డం కూడా నెక్లూడోయిన ఒక ముసలివాడు ఒక యువతితో మాటాడుతున్నాడు. ఆ యువతి మామూలు రైతు కుటుంబాల్లో ధరించే దుస్తుల్లో ఉంది. ఆమె పక్కనే ఒక ఏజేన్స్ బాలిక అస్తమానం రేగుపప్పు తింటూ ఉంది. ఆ పిల్ల జుట్టు చాలా అందంగా ఉంది. తిలకొక చిన్న రుమాలు దుస్తుకుంది. రైతు బాలికలు ధరించే డ్రాక్ తొడుక్కుంది.

ముసలివాడు నెక్లూడోసు చూశాడు, వెంటనే కాస్త పక్కకు జరిగి, స్నేహపీఠ్యులంగా అన్నాడు : “దయచేయండి, కూచోండి” నెక్లూడో. కూచున్న తిరువారే ఆ యువతి...ముసలివానితో మళ్ళీ ప్రసంగం సాగించింది. ఆమె ఇప్పుడు తన తిండిగారి గ్రామం వెళుతోంది. భర్త పట్నంలో ఉన్నాడు. ఆయనకోసం తాను పట్నం వెళ్ళినప్పుడు తన్ను ఎలా ఆదరించాడో ఆమె చెబుతోంది.

“మొన్న నే వెళ్ళి కొన్నాళ్లండి వస్తున్నాను. మళ్ళీ వచ్చే పండక్కు పెడతానేమో!”

“ఓహో, అలా వెళ్ళినట్లా ఉండటం చాలా మంచిది. లేకపోతే యువకుడు పట్నంలో పుండి చెడిపోటానికి అవకాశాలు ఉన్నాయి” అన్నాడు ముసలయ్య నెక్లూడో వైపు చూస్తూ.

“లేదులేండి; మా ఆయన అటువంటివాడు కాదు. ఈ పాడు వ్యవహారాలేమీ లేవు ఆయన దగ్గర. సమర్థాడని పిల్లలాంటి నిర్మల మూర్తి. యీ పిల్లను చూస్తే ఆయనకెంత సంతోషం అనుకున్నారు! చాలా ఆనందపడతాడు” అని ఆమె నవ్వుతూ చెప్పింది.

రేగుపప్పు తింటూ, విత్తులు పుమ్మిలేస్తూ తన తల్లి చెబుతూన్న మాటల్ని వింటూ వుంది, ఆమె చెప్పడంతా సత్యమేనని స్థిరీకరిస్తున్నట్టుగా ఆ పిల్ల, నెక్లూడోకేసి, ముసలతినికేసి తెలివైన కళ్ళెత్తి చూచింది.

“అంత బుద్ధిగలదండైతే ఇంకేం?” అన్నాడా ముసలయ్య. “అటు వంటి వ్యక్తపనిగని సీమిపోయిపోతు!” అన్నాడా చివగ సీమిగారి. చివ్వు కూలి దంతులవైపు చూస్తూ. మొగుడు పెడయెడ్డి, వెనక్కు వాల్చి, గొంతులో పోస్తున్నాడు సారాబుడ్డి యెత్తిపుచ్చుకుని. సారాబుడ్డి పున్న పెట్టె పుచ్చుకుని... మొగుడికేసి చూస్తోంది భార్య.

“ఎళ్ళీ, మా ఆయన తాగడు; సిగరెట్టు కూడా కాల్చడు” అన్నదా యుకతి సారాబుడ్డి తన భర్తను పొగడుకునే అవకాశం లభించినందుకు సంతోషిస్తూ. “మా ఆయనలంటివాళ్ళు ప్రపంచంలో చాలా కొద్దిమంది మాత్రమే ఉంటారు అంటే” అని నెట్లాడోవైపు చూచి “ఇదిగో వీరిభాగే ఉంటారు మా ఆయన” అన్నది.

అక్కడ ఆ ఫాస్టర్ కులీ సగం సీసా భాళి చేశాడు. మిగిలింది భార్యను తాగమని ఇచ్చేశాడు ఆమె వత్తుతూ సీసా అంగురుని తాగేస్తోంది. ముసలయ్య, నెట్లాడో వాళ్ళకేసి చూస్తున్నారు. తమ కేసి చూస్తున్నారని తెలుసుకుని ఆ మాలినాడు వాళ్ళను ఉద్దేశించి ఇలా అన్నాడు: “ఏం బాబులూ! మేము తాగుతున్నామనా? మేము గోజూ ఎంతెంత పని చెయ్యాలి అంటే ఎవరూ చూడరు. మేము ఎలా తాగుతున్నామో మాత్రం అందరూ చూసేవాళ్ళే. నేను సంపాదించుకున్న డబ్బు, నేనే తాగుతున్నాను. నా భార్యను సంతోష పెడుతున్నాను-ఇంకెవర్ని కాదు.”

“బావా” అన్నాడు నెట్లాడో సమాధానం తోచక.

“నిజమే బాబూ! నా భార్య చలచిల్లంలేని మనిషి, దానితోనే నాకు తృప్తి. నే నంటే దానికిష్టం—బావా కాదేమారా!”

“ఊ. ఇక నువ్వే తీసుకో. నా కక్కల్లేవు” అంటూ అతని భార్య సీసా ఇచ్చింది, “ఏమిటి అలా వాగుతున్నావ్” అని అడిగింది.

“తే. ఇలాతే. చాలామందిది. ఎంత మంచి దనుకున్నారు. యిక చూడండి: ఇరుసులో నూనె వెయ్యని చక్రంలా ఎలా కీమలాడుతోందో! బావా కాదులే మారా!”

మారా నవ్వింది. తాగిన మత్తులో తూలసాగింది.

కూలివాడికి కళ్ళు కూరుకు పోతున్నాయి. మత్తు ఎక్కువైంది.

“క్షమించాలి బాబూ! ఒక చుక్క ఎక్కడైతే, ఏం చేస్తాం” అంటూ చందమామం చేస్తున్న భార్య వాళ్ళో కల వాచ్చి పడుకున్నాడు.

నెస్టాజో కొంతసేపు ముసలతని దగ్గరే కూచున్నాడు. ఆతడు తన కథంతా చెప్పాడు. తన సంవత్సరాలు అతడు రాపీపని చేస్తూ ఉండేవాడు. ఎన్నో ఇళ్ళు కట్టాడు. ఇప్పుడు పని ఎక్కడాగా చేయటంలేదు. విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నాడు. తన పిల్లల్ని పట్నం తీసుకుపోయి, అక్కడ వాళ్ళకు నాకిరీలు పోదించి, తిరిగి తన యింటికే పోతున్నాడు.

ఆ తరువాత నెస్టాజో లేచిటూరన్ రోడ్లోనూ అట్టపెట్టిన సీమూని వెళ్ళి కూచున్నాడు. కొంచెం తాగితేగాని డ్రాస్ మాటాడలేదు. తాగినప్పుడే తాను గుచ్చిచూచి పదాలు ఉపయోగించి మూలమీలని రాసే చెయితాడు. తాగినప్పుడు చాలావరకు మారంగానే ఉంటాడు. ఎప్పుడో పండగ, ఎప్పుడో కట్టినప్పుడు-ఏవో కొన్ని ప్రత్యేక సమయాల్లోనే కాస్త తాగుతాడు. ఆ తాగినప్పుడు మాత్రం చాలా ఉల్లాసంగా, ఏదో దయా దాక్షిణ్యాలతో, చిక్కగా మాటాడుతాడు. నీలిరంగు కురువామీల విడిగా ప్రకాశిస్తూ ఉంటాయి. ఒక స్నేహ పిచ్చిలమై చిరుకళ్ళు వెలిస్తూ నవ్వు బాచుకు.

ఇప్పుడు ఇటువంటి స్థితిలోనే ఉన్నాడు టూరన్. ఎదురుగా కూచున్న తోటసూరితో ఆసే పనిగా సంభాషిస్తున్నాడు. నెస్టాజో రాగానే కాసేపు మాత్రం సంభాషణకు అంతరాయం కలిగింది. నెస్టాజో వచ్చి ఏడు సీటులో కూర్చున్న తరువాత నువ్వీ టూరన్ కి కథ సాగించాడు. తన భార్య తోట ప్రభుకు పరిచయం, తరువాత కలిగిన పరిణామాలు, ఇప్పుడామె కైదీ రియాకు సంబంధించినాన్ని సంగతీ, తాను ఆమెను అనుసరించి ఎందుకు వెడుతున్నదీ చెబుతున్నాడు.

ఈ కథ ఇంత విపులంగా నెస్టాజో ఇదివరకెప్పుడూ విని వ్రువలేదు. అందుచేత అందున్నా బ్రతగా విన్నాడు. నెస్టాజో అక్కడికి వచ్చిన ఎ టికి-ఇయోడీనిగా భక్తుల నిమం పెట్టిన సూర్య ఇంట్లో లాంటి తెలిసి పోవటం వరకూ వచ్చింది కథ.

“నా కష్టాల కథ చెబుతున్నాను. హృదయంగల స్నేహితులు దొరికాడు. అతని నుండు వెళ్లబోసుకుంటున్నాను” అన్నాడు టారన్ స్వేల్లాడో వైపు చూస్తూ.

“ఓహో, అలాగా!”

“ఏమం పెట్టిన సంగతి ఎలా తెలిసిందంటే—ఆ రొట్టె పుచ్చుకుని మా అమ్మ పోలీస్ స్టేషన్ కు వెడతానని ఎయిన్ చేరింది. మా నాన్న ముసలి వాడు, న్యాయుడు. ‘కాస్త ఆగు. ఆ పిల్ల చిన్నది. తెలిక నేసింది. మనం దాన్ని తీసుకుంటాం. క్రమేణా బుద్ధి వస్తుంది’ అన్నాడు. కాని మా అమ్మ వినలేదు. ‘ఈ పిల్లను ఇంకా ఇంట్లో అట్టిపెట్టుకుంటే నువ్వందన్నీ కూడా చంపేస్తుంది’ అని పోలీసు స్టేషనుకు వెళ్ళింది. ఇంకేముంది? వెంటనే పోలీసు ఉద్యోగి వచ్చి మీద పడ్డాడు.”

“మరి నీ సంగతేమైంది” తోటమాలి అడగడం.

“నేనా? నేను కడుపులో చెప్పగాని బాధతో మెలికలు తిరిగి పోతున్నాను. మాటాడలేను. మా నాన్న బండి కట్టుకొని ధమోడీసియాను పోలీసు స్టేషనుకు తీసుకుపోయాడు. అక్కడినుంచి మేజిస్ట్రేటు దగ్గరకు వెళ్ళారు. అక్కడ ఆమె అంతా వొప్పుకుంది. మొదటినుంచీ వొప్పుకుంటూనే ఉందిగా! తనెక్కడ పాపాణం తీసుకొచ్చిందీ, ఎలా రొట్టె తయారుచేసిందీ అంతా చెప్పేసింది. ‘ఎందుకు చేశావు అటువంటి పని?’ అని మేజిస్ట్రేటు అడిగాడు. ‘ఎందుకా? ఆశించే నాకు ఆసూయం. అతనితో—అంటే నాతో నన్ను మాట—కాపురం చేయటంకంటే నైపుయాకు పోయినా నా కిష్టమే’ అని జవాబు చెప్పిందామె.

“అలాగ అంతా వొప్పుకుంది. తరువాత మా నాన్న వొక్కడే ఇంటికి వచ్చాడు. కోతల సమయం వచ్చింది. ఇంటి దగ్గర మా అమ్మ వొక్కతే. ఆమె అయినా బలమైన మనిషి కాదు. ఏం చేయాలి? ఆలోచించాం. పోనీ బేలుమీద ఆమెను విడిపించుకు రాకూడదూ? అనుకున్నాం. అప్పుడు మా నాన్న వెళ్ళాడు ఒక ఆఫీసుకు దగ్గర. ‘ఉహూ, పో’ అన్నాడాయన. మరో ఆఫీసును బలిమాలాడు. ఇలా అయిదుగున్న బలిమాలాడు. ఇక లాభించేదు, ఈ ప్రయత్నం విరమింపదామని కూడా అనుకున్నాం.

చివరకొక గుమాస్తా తటస్థపడ్డాడు. అటువంటి జీవితమారి మంషీలి ఉన్న క్కడా పని విని యెరగవు. “నాకు అయిదు రూబుల్లు ఇవ్వండి. నాకు తీసుకొస్తాను” అన్నాడు. చివరకు మూడు రూబుల్లును వచ్చినట్లుంది. అప్పుడు నేను ధీయోడిసేయా అల్లిన ‘లిసెన్ ఆర్లిక్’ తీసుకుపోయి, వరుస బెట్టి డబ్బు తెచ్చి ఇచ్చాను. అతడేవో కాగితం రాశాడు. మూడు నిమిషాల్లో పని అయిపోయింది.

“నే నామెను ఇంటికి తీసుకురావటానికి ఆ కాగితం ఉపయోగపరి పట్టుంలో జైలుకు వెళ్ళాను. “ఎందుకొచ్చావ్?” అన్నాడు. ఎందుకొచ్చావో చెప్పేశాను. “మరి కాగితం తెచ్చావా?” అని అడిగాడు. నేనా కాగితం ఇచ్చేను చూసుకున్నాడాయన. “అయితే ఆగండి” అన్నాడు. అక్కడికి బెంచీమీద కూచున్నాను. అప్పటికి సుధ్యాన్నాం ముగిసోయింది. ఒక ఆఫీసరు వచ్చాడు. “టారన్ నువ్వేనా?” అని అడిగాడు. “నే నేనండి” అన్నాను.

“అయితే ఆమెను తీసుకుపోవచ్చు” అన్నాడు. గేటు తెరిచారు. జైలు దుస్తులు తీసేసి ఆమె దుస్తులు ఆమెకొచ్చారు. నాకు వొప్పుతెచ్చారు. “రా, వెడదాం అన్నాను. “నడిచే వచ్చావా?” అని అడిగిందామె. “నీకు బండి తెచ్చాను” అన్నాను. బండిలో గడ్డి బాగా నర్తి వైచాప వేసాడు. ఆమె బండి యెక్కి కూచుంది. ఇంటివారిబట్టి పోతున్నాం. ఆమె మాటాడలేదు, నేనూ మాటాడలేదు. ఇల్లు సమీపించినప్పుడు ఆమె అడిగింది, “అర్తగాను నాగున్నారా?” అని. “ఆ బాగానే ఉంది” అన్నాను. “మామనాడు కులాసాగాఉన్నారా?” అంది. “ఆ కులాసాగానే ఉన్నాడు” అన్నాను. “నన్ను సువ్రుక్షమించాలి, తప్పు చేశాను. నాకు తెలియలేదు” అన్నది. “మాట లెండుకు? నేను నిన్నెప్పుడో క్షమించాను” అన్నాను. ఇక ఆమె మాటాడలేదు. ఇంటికి పోయాం. ఆమె మా అమ్మ సాదాల మీద పడ్డది. “భగవంతుడు నిన్ను క్షమిస్తాడు” అని అశీర్వాదించింది, అమ్మ. “జరిగిందేదో జరిగింది. ఇక ముందు మంచిమార్గాన ఉండు. ఈ సంవత్సరం బాగా ఎరువు పెట్టాం. పంట బాగా పండింది. చప్పున కోసెయ్యాలి. కుప్పలు నూర్చాలి. నువ్వు, టారన్ కలిసి ఆ పని అంతా చూడండి అన్నాడు మా నాన్న కోడలితో. అప్పటినుండి

అనుకుంటే పనిలో అడ్డంకు చిక్కింది. అందరిచేతా మంచి పనిమందుగా అనిపించుకుంది ఉన్న పొలంగాక, ఇంకా కొంత పొలం కూడా కాలువ తీసుకొన్నాడు. రైదాన్యం, ఓటు ధాన్యం బాగా సంతాయి. కేసీ కొడవలి పట్టుకుని కోసెవాణ్ణి. అమె కట్టలు కడుతూ ఉండేది. లేకపోతే ఇద్దరూ కోసెపనిలోనే ఉండేవాళ్ళం. నాకూ పని పొటలు బాగా తెలుసు. నా కన్నా కూడా బాగా చేసేదామె. ఉత్సాహంగాల పిల్ల. అస్తమాన ఏదో పనిలోనే ఉంటూంటే నేనే కేసీలేసేవాణ్ణి అప్పుడప్పుడు. పొలంతా పొలంలో పనిచేసి, బుజాలు నొప్పెడుతూంటే ఇంటికి వచ్చేవాళ్ళం. అప్పటికయినా విశ్రాంతి తీసుకోవచ్చా? మళ్ళీ 184 ద్వంద్వం పోయి ఏ పని పెట్టుకునేది. అంత మార్పు వచ్చేసింది మనిషిలో."

"అయితే నీమీద అశేషమిందా?" తోటమాలి అడిగాడు.

"అమానం ఏంటేను. మే మిద్దరమూ ఒకే ఆత్మ అన్నట్టుగా ప్రవర్తిస్తుంది. నా ఆలోచనల్ని అర్థం చేసుకుంటుంది. మా అమ్మ కూడా "మన ధియోడీసియా పూర్వం మనిషే కాదు, పూర్తిగా మారిపోయింది" అని అంటూ వుంటుంది. ఒకనాడు కళ్ళం తొక్కించటానికి మే మంతా రెండు బండ్లమీద బయలుదేరాం. కేసూ, ధియోడీసియా ముందు బండిలో ఉన్నాం. నే నన్నాను. "ధియోడీసియా, అలా ఎందుకు చేశావా నాడా." అని. "ఎందుకు చేశానా? నీతో వుండటం నా కిష్టంలేకపోయింది. అంత నన్ను చచ్చిపోదా మనిపించింది" అన్నది. "మరి ఇప్పుడో?" అన్నాను "ఇప్పుడా? మవ్వ నా గుండెలో వున్నావు" అన్నది. ఇక్కడ టారన్ కాసేపు ఆగి నవ్వాడు. నూపుట్ల అయిపోయి ఇంటికి వచ్చాం. సమస్తం వచ్చాయి. అమె వినారణకు కోర్టులో హాజరు కావాలి. ఇన్నాళ్ళకుంచి మేము ఈ సంగతే మరచిపోయాం."

రైలు కేగం తగ్గింది. "ప్రేమను వచ్చింది కొమారు. వెళ్ళి కాస్త పానీయము త్రాగి వస్తాను" అన్నాడు తోటమాలి.

సంభాషణ ఆగిపోయింది. రైలు దిగి ప్లాట్ ఫారంమీద వెళుతోన్న తోటమాలికిని చూస్తూ వున్నాడు నెట్లూడో.

గొర్రవల వైపు స్టేషన్ ఆవరణలో గుర్రపు బండ్లు చాలా కట్టబడినవి. మాచెస్టర్ నాలుగోసే గుర్రాలు లాగే బండ్లు కూడా వున్నాయి. కొంచెం కూడా బోగా వున్నాయి. వాటి మెడలలోండా గజ్జెలు కట్టబడినవి. కొను తున్నాయి. సెన్టూడో స్లాట్ మిద కాలుపెట్టి దిగాడు. మొదట తిరుగుతూ వెళ్తుంటే జనం గుంపుగా కూడి వున్నారు. ఆ గుంపులో ఒక లానైన యువతి కనిపిస్తోంది. ఆమె పెట్టుకున్న టోపీకి మంచి కలువైన యీకలవంటే అలంకరణాలు వున్నాయి. ఒక పొరుగుగాటి యువకుడు, ఆద మైన నూటు నేసుకుని వున్నాడు. అతని కాళ్ళు చాలా సన్నగా వున్నవి. అతని పక్కనే ఒక పెద్ద మక్క వుంది. దాని మెడను పట్టి చాలా ఖరీదైనది. మక్క ఆకారాన్ని చూస్తే, దానికి తిండికేమీ కరువు లేదనిపిస్తుంది. వీళ్ళి వెళ్ళే దిక్ నోకరు గొడుగు, కొన్ని పొట్టలు పట్టుకుని నిల్చున్నాడు. అతనితోపాటు ఒక బండివాడు కూడా వున్నాడు.

ఆ గుంపులో ఆ స్త్రీ దగ్గర్నించి నోకిరువరకూ—అందరిముఖాల్లోనూ ఆశ్చర్యప్రసాదం, ధనికత్వపు చిహ్నము కనిపిస్తున్నాయి. ఎవరో పిళ్ళని తెలుసుకుందామన్న మనోహరంతో ఇంకా చాలామంది భావనాస్పదముల ముట్టూ చేరారు—ఎర్రటోపీ పెట్టుకుని స్టేషన్ మాస్టరు, రమ్యన్ ముఖం నేసుకున్న ఒకయువతి (ఈమె మెడలో పూసలగండ వుంది. రైలుస్టేషన్ లో వచ్చి అగింపుడల్లా స్లాట్ ఫారంమీదికి వచ్చి చూడటం ఆమెకు ఆచారం), టెలిగ్రాఫ్ గుమాస్తా, ప్రయాణికులే కొందరు.

మక్కను పట్టుకు నిల్చున్న యువకుడు కోర్సిగన్ జమీందారు కొడుకని సెన్టూడో గుర్తించాడు. లావుపాటి యువతి కోర్సిగిన్ దొరసాని సోదరి. ఈవిడ యెట్టేటకే ఇప్పుడు వీరంతా పయనమై వెళుతున్నారు. జమీందార్లాయెను; గార్డువచ్చి తిలుపుతీసి పట్టుకున్నాడు. లోబలగంచి కోర్సిగిన్ దొరసాన్ని మళ్ళీలో కూచోబెట్టుకుని టైటికి మోసుకొచ్చారు నేవకులు. అక్కా చెల్లెల్లిద్దరూ ఒకరినొకరు పుకరించుకున్నారు - అందరు కలిసి ఒకగుర్తుగా బయలుదేరారు. కోర్సిగిన్ దొరసాని పరిచారిక ఒక తోట వెళ్ళే, మరికొన్ని తేలికవస్తువులు వుచ్చుకుని వెనకాల నడుస్తున్నది.

నెక్లూడో పెళ్ళి వాళ్ళను కలుసుకోలేదు. కలుసుకోవాలన్న కోరిక లేదు. తన పెట్టెముందే నిల్చుని చూస్తున్నాడు.

కోర్పిగిన్ దొరనాని, ఆమెకొడుకు, డాక్టరు, మిస్సీ, పరిచారిక ముందు నడుస్తున్నారు. కోర్పిగిన్ జమీందారు, మరదలు వెవకాల వస్తున్నాడు. నెక్లూడో ఈ గుంపుకు దూరంలోనే వున్నాడు. వారి మాటలతనికి వినిపిస్తే, వినబడకుండా వున్నాడు.

“అరెడు ఉన్నతసంఘంలో వెదిగాడు” అంటున్నాడు కోర్పిగిన్ జమీందారు మరదలుతో స్టేషన్లోనుంచి బైటి ఆవరణలోనికి వెళ్ళిపోతూ. ఈ వాక్యంమాత్రం నెక్లూడోకు వినిపించింది. కాని ఎవరినిగురించి అంటున్నాడో మాత్రం తెలియదు.

ఈ సమయాన స్టేషన్లో ఒకమూలనుంచి కూలీలు గుంపుగా వస్తున్నారు బుజాలమీద మూటలు వేసుకుని. వచ్చి ఒక పెట్టెలో గబగబా ఎక్కబోతున్నారు. కాని గార్డువాళ్ళను ఎక్కనీయలేదు, ఆ కూలీలు అక్కడి నుంచి బయలుదేరి మరొక పెట్టెలో ఎక్కబోతున్నారు. అప్పుడు మరొక గార్డువచ్చి ఎక్కవద్దని గదమాయించాడు. లోపలికి ఎక్కినవాళ్ళుకూడా మళ్ళీ దిశేశారు. అందరూ కలసి ఇంకా ముందుకుపోయి నెక్లూడో ఉన్న పెట్టె ముందు ఆగారు. గార్డు మళ్ళీ వాళ్ళను అడలించబోయాడు.

“కూచోనీయండి పోనీ, లోపలవోటు చాలాఉంది” అన్నాడు నెక్లూడో. వెంటనే కూలీలంతా బండిలో ఎక్కారు. కాని వీళ్ళంతా లోపలికి ఎక్కటం-చేతులకు దండకడియాలున్న ఆ స్త్రీ లిద్దరూ, గంభీరపదనడై యున్న నెక్లూడో అంగీకరించలేదు. మళ్ళీ వాళ్ళను బైటికి గెంట్లయించాలని కోరాడు. ఆ కూలీలు మొత్తం ఇరవైమంది ఉన్నారు. అంతా చిన్న వాళ్ళే. ఆలసివున్నారు. ముఖాలు ఎండదెబ్బ తిన్నట్టు ఉన్నాయి. బుజాల మీద మూటలూ వాళ్ళూ పెట్టెలో గడబిడ పడుతూ ఉన్నారు. ఇరుకునిపించింది. తమదే తప్పుగా భావించుకుని మరింత పెట్టెలోకి పోదామని వుత్సాహపడతారు.

“ఏమిటి? దయ్యాలిలాగ వున్నారే! ఎక్కడికి పోతారు, అక్కడే కూచోండి” అన్నాడు గార్డు ఎదురై.

ఒక పెద్ద గండం తప్పింత సంఘోషం కలిగి ఆ కూలీలు తమ మూటల్ని బల్లల కిందకి తోసి, కూచోటానికి నీట్లు వెతుక్కుంటూ వున్నారు.

హోరాలు వేసుకున్న యువతి తడవ తడవకూ ముక్కు మూసుకుంటూ ముఖం చిట్టిస్తూ, కూలీలమధ్య కూచుని, కంపుకొడుతూ వుంటే ప్రయాణం చేసుటంలో ఉన్న ఆనందాన్ని వర్ణిస్తోంది. తన వాక్చాతుర్యంతో సెక్లూడో దృష్టిని ఆకర్షించాలని ఆమె కోరిక.

టారన్సో మాటాడుతున్న తోటమాలి తన పూర్వస్థానాన్ని వదలి వెట్టి, అతని పక్కనే వచ్చి కూచున్నాడు. ఇప్పుడు టారన్సో ఎదురుగా రెండు నీట్లు, పక్క నొక నీటు ఖాళీగా ఉన్నాయి. వాటిల్లో ముగ్గురు కూలీలూ వచ్చి కూచున్నారు. సెక్లూడో లోనికి వచ్చాడు. అతని దుస్తుల్ని బట్టి కులీనుడనుకుని—ఆయన కూచోటానికి చోటులేకపోయిందే అని కించపడుతూ వాగ్వి లేవబోయారు. సెక్లూడో వాళ్ళను లేవవద్దని చెప్పి తానొక నీటు చివరి అంచన అలా ఆనుకుని కూచున్నాడు.

ఆ కూలీలు ముఖం ముఖం చూచుకున్నారు. భయపడ్డారు. కులీనుడన బడేవాడు తన నీటు ఇల్లు ఇక్రమిస్తే ఉరుకుంటాడా? తిట్టి, బైటికి గెంటేస్తాడు. సెక్లూడో అలా చెయ్యలేదు. లేచిన వాళ్ళను కూచోమని, తాను వెళ్ళి ఎక్కడో ఇరుకులో కూచున్నాడు. మహాపచారం జరిగింది. తరుకేదో ఆపద రానున్నదని భయపడ్డారు.

కాని సెక్లూడో టారన్సో అంత ఆప్యాయంగా మాటాడుతూ ఉండటం చూసి వీళ్ల మనసులు కుదుటపడ్డాయి. ఒక కుర్రవాణ్ణి ఇవతలకు వచ్చి మూటమీద కూచోమని చెప్పి, సెక్లూడోను తిరిగి తన స్థానంలో కూచోండని పట్టు పట్టారు. సెక్లూడోకు ఎదురుగావున్న నీటులో ఒక నడి వయసు కూలీ ఉన్నాడు. అతడు తనకాళ్లు - చేతులు సెక్లూడోకు తగులు తాయేమోనన్న భయంతో వొదిగి, వొదిగి కూచున్నాడు మొదట. కాని క్రమశః ఆయనతో పరిచయం వెరిగింది. ఆయనతోనూ, టారన్సోతోనూ మాటాడు తున్నప్పు డొకసారి సెక్లూడో మోకాలుమీద తన అరచేత్తో తట్టాడు కూడా, తను చెబుతూన్న వాక్యంలోని ప్రాముఖ్యతను గుర్తించ మన్నట్టుగా. అతడు తన కథంతా చెప్పాడు. గత రెండున్నర నెలలయంచీ

పట్నంలో ఒకచోట పనిచేస్తూ ఉన్నాడు. ఇప్పుడు తిరిగి ఇంటికి పోతున్నాడు. తన గొప్పలు అలాగా ముగియాలని కోరిన పని రూబులు అతని దగ్గర ఉన్నాయి. అతడునుంచి సానుభూతి వరకూ తానక్కడ ఎలా కష్టపడి పని చేసినదీ చెప్పాడు. మధ్యాహ్నం మాత్రం భోజనం చేసి రావటానికి రెండు గంటలు నిశ్చయించి ఇచ్చేవాడు.

“పని చాలా కష్టమే. అయితే కాస్త అలవాటు పడ్డాక పరవాలేదు. మొదట ఆహారం మంచిది ఇచ్చేవాళ్ళు కాదు. తరువాత అందరూ కలిసి ఆందోళన చేశాం. ఇప్పుడు మంచి ఆహారమే ఇస్తున్నారు.”

28 సంవత్సరాలనుంచి ఇలా కూలిపని చేసుకుంటూ ఇంటికి ఏదో కాస్త పంపిస్తూనే ఉన్నాడు. మొదట తండ్రికి పంపించేవాడు. తరువాత పెద్దన్నర పొపుతూ ఉండేవాడు. ఇప్పుడు ఇంటిపెద్దగా వ్యవహరిస్తూన్న మేనల్లుడికి పంపిస్తున్నాడు. సువత్సగానికి 50, 60 రూబులు సంపాదిస్తాడు. అందులో రెండుమూడు రూబులు మాత్రమే తనకింద పొగాకుకూ, ఆగ్ని పెట్టెలకూ ఖర్చు అనేవి అంతే.

“కాని నేను పాపిని. అలసిపోయినప్పుడు కాస్త సారాయం తాగుతూ ఉంటాను” అన్నాడు చిరునవ్వుతో.

అతనితోపాటు పనికోసం పట్నం వెళ్ళిన వాళ్ళలో ఒకడు చని పోయాడనీ, మరొకడు సుస్తీగా వున్నాడనీ చెప్పాడు. జబ్బుపడ్డవాడు కూడా అతనితోపాటు తిరిగి వస్తున్నాడు. ఆ పెట్టెలోనే ఒక మూల కూచున్నాడు. అతనిముఖం పాలిపోయింది. పెదవులు నీలిరంగును మారాయి. బాధపడుతూ కూచున్నాడు. నెహ్రూడో అతని దగ్గరను పోయి మాచాడు. కాని ప్రశ్నలు వేసి బాధించటం బాగుండదు అన్నాడు. “ఇతనికి క్విజైన్ ఇవ్వండి, తగ్గిపోతుంది” అని సలహా ఇచ్చాడు. ఆ మందు పేరు ఒక కాగితం మీద రాసికూడా ఇచ్చాడు. అది కొవటానికి డబ్బుకూడా ఇవ్వబోయాడు. కాని నడివయసు కూలితీసుపోతేను. “నేను కొంటా అవుతాడ” అన్నాడు.

“నేను చాలావూళ్ళు తిరిగాను; కాని ఈయన గారిలాంటి మనిషిని నేనెక్కడా చూడలేదు. చెవులు కిండి, బయటికి గెంటుకుండా తననీటు

ఇచ్చేస్తున్నాడు” — అన్నాడా నడివయసుకూలీ టారిస్తో. “గొప్పవాళ్ళలో
కూడా అన్నిరకాల మనుషులు ఉంటారు” అన్నాడు.

కూలీలంతా ఎందుకుపోయి ఉన్నారు. వారూ వెళ్ళి కొస్తున్న ఆవ
యవాలు. అలసిపోయిన ముఖాలు. కాకి దయాదాక్షిణ్యం చిలుకుతూన్న
చూపులు. ఇంట్లో స్వయంగా కేసునున్న డిక్షులు భరించేస్తున్నారు. కార్మిక
జీవితపు కష్టసుఖాలు వ్యాపించివున్న ఈ వెట్టెలో, వాళ్ళచుట్టూ కూచున్న
నెట్లడొస “ఇదంతా ఒక ప్రత్యేకమైన కోర్తప్రపంచం”లా కనిపించింది.
“ఉన్నతిసంఘం” అని ఆనుకుంటూ పోయిన కోర్చిగిన్ జమీందారు మాటలు
గుర్తుకొచ్చాయి. కోర్చిగిన్ జమీందారు పండిచ్చు చెందిన సుఖులలోని
సోమరితనం, భోగలాలనత, నైజ్యత స్ఫురణలకు వచ్చాయి. ఒకకోర్చి, అంద
మైన, అద్భుతపూర్వమైన మరో ప్రపంచాన్ని కనుగొన్న ప్రయాణీకుడువలె
ఆనందపడ్డాడు.

మస్టావా ఉన్న ఖైదీల జట్టు సుమారు మూడువేలమైతే ప్రయాణం చేసింది. క్రిమినల్ నేరాలకింద శిక్షితులైన ఖైదీలనందన్నీ రైలుమీదా, స్ట్రీటులమీద పెరమ్ అనే పట్నంవరకూ తీసుకొచ్చారు. ఆ తరువాత మస్టావాను రాజకీయ ఖైదీలతోపాటు ప్రయాణం చేయింపేట్టుగా అనుమతి సంపాదించాడు నెహ్రూజీ. ఘఖోవా సలహామీద నెహ్రూజీ ఈ పని చేశాడు. ఘఖోవా రాజకీయ ఖైదీల జట్టులో ఉంది.

పెరమ్ పట్నంవరకూ సాగిన ప్రయాణం మస్టావాకు శారీరకంగానూ, మానసికంగానూ చాల విసుగు కలిగించింది. జనం క్రిక్కిరిసిపోవడం వాళ్లు. ఎక్కడచూచినా మట్టి, ఈగలు, దోమలు. అందువల్ల శారీరకంగా ఆమె చాలా బాధపడాల్సి వచ్చింది. ఇకపోతే పురుషులవల్ల ఆమె నైతికంగా తట్టుకోవలసిన ఆవశ్యకతకూడా ఏర్పడింది. మజిలీచేసినప్పుడల్లా పురుషులు మారుతూ ఉండేవాళ్లు. ఏనా వాళ్లు ఈగలు దోమల్లాగ ఆమె చుట్టూ మూగే వాళ్లు. ఆమెకు ఖైదీలకూడా విశ్రాంతి అనేది లేకుండా సుంచరించేవాళ్లు. అడ ఖైదీలలోనూ, మగ ఖైదీలలోనూ, జైల్లర్లలోనూ, వీళ్ళందరినీ కని పెట్టిచూస్తూ ఉండవలసిన సైనికుల్లోనూ ఒకరికీ మైన వ్యభిచారత్వం పొడనూపుతూ ఉండేది. ఇటు నంటి పూనితలలో ఒక అడది తన స్త్రీత్వాన్ని వినియోగించుకుందామనుకుంటే తప్ప...ఎంతో జాగ్రత్తగా ఉండక తప్పదు. మస్టావారూపం ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది. ఆమె గతచరిత్ర అందరికీ తెలిసిపోయింది. అందుచేత ప్రతివాడూ ఆమెను ఆక్రమించాలని చూచేవాడే. ఇట్టి భయంకర పరిస్థితిలో అస్తమానం అత్యుగ్రహణ సరాయణయై మస్టావా ఏమరకుండా అతిజాగ్రత్తగా మెలగవలసినచ్చేది. స్థిరచిత్తయై వాళ్ళ దౌష్ట్యాన్ని ఎదుర్కొన్నది. అందువల్ల వాళ్ళకు ఆమెపట్ల ద్వేషం ఉత్పన్నమైంది. కాని మస్టావాకు ధియోడోసియాతోనూ, టారన్తోనూ పరిచయం ఏర్పడ్డది. అందువల్ల ఆమెకు కొంత మనశ్శాంతి చిక్కింది. పరపురుషులు తన భార్యను బోబరుచుకోజూస్తున్నారని తెలుసుకుని తనభార్యను రక్షించుకునేందుకు టారన్ తానై కోరి నిజీనీవద్ద అరెస్టు అయి ఇప్పుడు ఖైదీలతోనే ప్రయాణంచేస్తున్నాడు.

మస్తావాను రాజకీయభైదీలతో కలిపిన తరువాత ఆమె పరిస్థితి ఇంకా బాగుపడదని. రాజకీయభైదీలను మొరటుగా చూడరు. వారికి మంచిసౌకర్యాలు వుంటాయి; మంచి ఆహారం ఇస్తారు. ఇప్పుడామెవై దురాక్రమణ చేసే పురుషులెవరూ లేరు. తన గతచరిత్ర యావత్తూ మరచిపోవాలని ఆమె కోరిక. అలా మరచిపోవటానికి తగిన అవకాశం ఆమెకిప్పుడు లభించింది. అనేకమంది సత్పురుషులతో ఆమెకు పరిచయం కలిగింది. వారి సాహచర్యం వల్ల ఆమెకెంతో మేలు చేశారనిది. వారి ప్రభావం ఆమెశీలములో మంచి పరిణామాన్ని తేగలిగింది.

మజిలీ చేసినప్పుడల్లా మస్తావా రాజకీయఖయదీలతోనే ఉండేది. కాని మనిషి బలంగా, ఆరోగ్యంగా ఉన్నందువల్ల క్రిమినల్ ఖయదీలతోపాటు నడచిరమ్మనేవాళ్ళు. అలాగ ఆమె టోమస్సువరకూ నడచే వెళ్ళింది. ఈ గుంపుతోపాటు ఇద్దరు రాజకీయఖయదీలు నడచివెళ్ళేవాళ్ళు. వారిలో ఒకతె మేరీపావ్ లోనా. ఈమె అందమైన పిల్ల - నీలినేత్రాలు - భైదులలో దుఖోవాను చూడ్డానికి వెళ్ళినప్పుడు ఈమె నెక్లూడో దృష్టిని ఆకర్షించింది. రెండోవ్యక్తి నైమన్ సన్. నల్లనియువకుడు; లోతైన కళ్ళు. ఇతన్ని కూడా 'నెక్లూడో' ఆ సందర్భంలోనే చూచివున్నాడు. యాకుటస్కీ జిల్లాకు ప్రవాసం వెడుతున్న డిప్పుడు నైమన్ సన్. మేరీపావ్ లోనా బండిలో ప్రయాణం చెయ్యాలి. కాని ఒక ఆడఖయదీ గర్భిణిగా ఉండి నడవలేకపోతుంటే... మేరీపావ్ లోనా ఆమెకు బండిలో కూచోబెట్టి తాను నడుస్తోంది. తన తోటివాళ్ళంతా నడుస్తోంటే తాను బండెక్కి రావటం ఇష్టంలేక నైమన్ సన్ కూడా నడుస్తున్నాడు. ఈ ముగ్గురూ అందరికన్నా ముందుగా తెల్లవారుఝామునే బయలుదేరేవారు. ఆ తరువాత కొంతసేపటికి ఇతర రాజకీయఖయదీలు బండెక్కి బయలుదేరేవారు.

నెప్టెబరునెల ఒకనాటి ఉదయం చలిగాలి రివ్వున వీస్తోంది. వర్షం కురుస్తోంది. వర్షం ఆగినప్పుడు మంచుపడుతోంది. ప్రదీలంతా ఒక పెద్దపట్నం చేరారు. వారున్న బసముందు ఖాళీస్థలంలో అంతా సమావేశమైనారు. సుమారు 450 మంది ఖయదీలు. ఒక ఉద్యోగి ఖయదీలకు డబ్బు పంచిపెడుతున్నాడు. ఆ పట్నంలో ఉండే రెండురోజులకూ వాళ్ళు ఆ డబ్బు ఖర్చుపెట్టుకోవచ్చు. ఆ ఉద్యోగి చుట్టూ చాలామంది మూగారు.

కొందరు తిసుబందారాలు అమ్మే స్త్రీలు దైత్యునిచి గోపలికి వచ్చారు. కొందరు ఖయదీలు ఆ స్త్రీలదుట్టూ మూగి అవీ, ఇవీ కొనుక్కుంటున్నారు. తిసుబందారాలమ్మే ఆ స్త్రీల గొంతులు, తిను డబ్బులు లెక్కబెట్టుకుంటూ అవీ, ఇవీ కొనుక్కుంటున్న ఖైదీల అరుపులు-అంతా కోలాహలంగా ఉంది.

మస్తావా, మేరీపావ్ లోనా ఉన్నికోట్లు, ఎత్తుబూట్లూ ధరించారు. తలకు చేతిరుమాళ్ళు చుట్టారు. ఇద్దరూ ఆవరణలోకి వచ్చారు. ఉర్ద్రతపు వేపు గోడనీడన కూర్చుని స్త్రీలు బటానీలు వేసి ఉడకబెట్టిన మాంసం కూరలు, చేపకూరలు, గోధుమపండివంటలు, గుడ్లు, పాలు, పండిమాంసం వేపుళ్ళు అమ్ముతున్నారు.

నైమన్ సన్ శూడా ఆవరణలోకి వచ్చాడు. అతడు కేవలం కాఖా హరి. అందుచేత ఇంతువుల చర్మంతో తయారుచేసిన దుస్తులు వేసుకోడు. రబ్బర్ జాకెట్ తొడుక్కున్నాడు. రబ్బర్ చెప్పులు వేసుకున్నాడు. ఆవరణలో నిల్చున్నప్పుడు అతనికొక ఊహాతట్టింది. వెంటనే జేబుగోనుంచి నోటుపుస్తకం తీసి అందులో ఇలా రాసుకున్నాడు : “బాక్టీరియా వచ్చి మానవుని గోరును గనక పరీక్షచేసేట్టయితే, అది దాన్ని తప్పుకుండా నిర్జీవ పదార్థమేనని ఉద్ఘాటించేస్తాయి. అలాగే మరలకూడా ఈ బ్రహ్మాండంమీది వెచ్చుకు నిర్జీవమనే ఉద్ఘాటిస్తాం. ఇది తప్ప”

గుడ్లు, చేపకూర కొని సంచిలో పెట్టుకుంటోంది మస్తావా. మేరీ పావ్ లోనా కొన్న వాటికి డబ్బిచ్చేస్తోంది. ఇంతలో ఆ ప్రదేశంలోని కలశలం అంతా అజాగిపోయింది. ఖయదీలందరూ తమతమ స్థానాలకు వెళ్ళి కూచుంటున్నారు. క్షణంలో అంతా నిశ్శబ్దం అయిపోయింది. పెద్ద ఆఫీసరు గారు వచ్చి...మళ్ళీ ప్రయాణం సాగించేముందు చెయ్యాలైన పనులన్నీ ఆజ్ఞాపిస్తున్నాడు.

అన్ని యేర్పాట్లూ సిద్ధం అయిపోయాయి. ఖైదీలందరినీ లెక్కం నారు. వాళ్ళ కాళ్ళకు తగిలించిన సంకెళ్ళు సరిగా వున్నాయో లేవో తనిఖీ చేశారు. ఇద్దరిద్దరు జతగా ప్రయాణం చెయ్యాలైనవాళ్ళ చేతుల్ని కలిపే గొలుసులు తగిలించారు. ఇంతలో ఆఫీసరుగారి అధికారయుతమైన శ్రోత కంఠస్వరం ధ్వనించింది. ఎవరనో ఒక బెబ్బకొట్టినట్టుకూడా వినిపించింది.

ఒక బిడ్డయేడుపు వినిపించింది. త్తణంసేపు అందరూ నిశ్శబ్దంగా వున్నారు. మరుక్షణం మళ్ళీ ఏవేవో గుసగుసలు రేచాయి. మస్టావా, మేరీపావ్ లోనా ఆ యేడుపు వివవచ్చే చోటికి వెళ్ళారు.

౨

అగ్రీసరుది బాగా మొద్దుబారిన శరీరం. మీసాలు అందంగానే వున్నాయి. గుడ్డుఉరిమి చూస్తున్నాడు. పచ్చిబూతులు తిడుతున్నాడు. ఒక ఖయదీని ముఖాన లాగి కొట్టాడు. తన అగచేయే నెప్పిపుట్టింది కామాల-రుద్దుకుంటూ నిల్చున్నాడు అతనియెదుట ఆ ఖయదీ నిలబడివున్నాడు. సగం గొరిగినతల, చాలీచాలని వస్త్ర, బిగుతులాగు. దెబ్బతిన్న ముఖాన నెత్తురు తుడుచుకుంటున్నాడు ఒక చేత్తో. మరోచేత్తో ఏడుస్తున్న ఒక చంటిసిల్లను ఎత్తుకునివున్నాడు.

“బాగత! (తిట్లు) నాతో వాదిస్తావా? (తిట్లు). ఆ పిల్ల దాన్ని అడవాళ్ళ కెవరికన్నా ఇచ్చేయాల్సిందే-ఊ, వెళ్ళి ఇచ్చేసిరా!” గర్జించాడు అగ్రీసరు.

గ్రామపంచాయితీవారు మోపిన నేరాలకు అతన్ని ప్రవాసం పంపిస్తున్నారు. అతనిభార్య టోమగుర్కు పట్నంలో చనిపోయింది. అక్కడినుంచి కూలిర్ని తనే మోసుకొస్తున్నాడా ఖయదీ. ఇప్పుడతనికి సంకెళ్ళు తగిలించ వలసిందిగా అగ్రీసరు ఆజ్ఞాపించాడు. సంకెళ్ళు వేస్తే బిడ్డను నోసుకురావటం కష్టంగా ఉంటుందని అతను విన్నవించుకున్నాడు. తన ఆజ్ఞను వెంటనే శిరినావహించకుండా ఎదురుమాట చెప్పాడని అగ్రీసరుకు పొళ్ళు మండి పోయింది. ఈడ్చికొట్టాడు ముఖమీద. ఆ దెబ్బతిన్నవాని పక్కనే ఇంకో ఖయదీ వున్నాడు. అతని చేతికి సంకెళ్ళు వున్నాయి. ఒకసారి అగ్రీసరుకేసీ మరొకసారి దెబ్బతిన్నవానికేసీ ముఖం తిప్పిచూస్తూ నిల్చున్నాడు. అక్కడే ఒకనైనుకుదూ వున్నాడు.

“ఆ పిల్లను తీసుకుపో” అని అగ్రీసరు ఆ నైనుకుని ఆజ్ఞాపించాడు.

మళ్ళీ గుంపులో కలకలం బయలుదేరింది. “టోమగుర్కునుంటే స్తుంకెళ్ళు బెయ్యకుండానే వచ్చారగా!...చునుమలపిల్ల అనుకున్నాడా? కుక్కపిల్ల అనుకున్నాడా?”...ఎవరోఅన్నారు కటువుగా.

“పసిపిల్లగొడవ తనకెందుకూ? ఇదేనా న్యాయం” అన్నారు ఇంకెవరో.

ఆఫీసరుకు కోపం వచ్చింది. గలగబా గుంపులోకి చొచ్చుకు పోయాడు. “ఎవరా వాగేది? నువ్వేనా? నువ్వా?.....”

“వారు పీఠేమిటి, అంతా అలాగే అంటున్నారు” అన్నాడొక పొట్టి ఖయీదీ.

రెండుచేతులూ ఎత్తి ఆఫీసరు అతని ముఖంమీద కొట్టాడు. “తీరగు బాటు చేస్తున్నారా మీరు? కాగీయండీ - మిమ్మల్ని అందర్నీ కక్కుల్ని చంపిస్తే తుపాకి పేల్చి చంకేస్తాను, వై అధికాన్లంతా సంతోషిస్తారు. తీసికెళ్ళిపో ఆ పిల్లను.”

గుంపులో మరెవరూ మాటాడలేదు. ఒకసైనికుడు ఆ పిల్లను బల వంతాన లాగేశాడు. మరొకడు ఆ ఖయీదీకి సంకెళ్ళు కిగిలించాడు. ఆ పిల్ల ఒక్కటే యేడుపు-పాపం!

“ఆ పిల్లను అడఖయిదీల కివ్వండి” ఆఫీసరు అరచాడు, తన బెట్టు సర్దుకుంటూ.

పిల్లముఖం ఏడుపుతో కందిపోయింది. సైనికునిచేతిలోనుంచి విడి పించుకోటానికి పెనగులాడుతోంది. మేరీపావ్ లోనా ఆఫీసరు ముందుకు వచ్చి నిల్చుంది. “ఆ ఆమ్మాయిని నే నెత్తుకుని తీసుకొస్తాను మీరు-వొప్పు కుంటే” అన్నది.

ఆమెముఖం అందంగా ఉంటుంది. కళ్ళు మెరుస్తూ సోగసుగా ఉంటాయి. ఇదివరకొకసారి ఆమెను ఆఫీసరు చూచి వున్నాడు. ఆమె అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానం ఆలోచిస్తున్నట్టుగా కానీపు మానంగా ఆమె వైపుచూస్తూ నిల్చున్నాడు. చివరకన్నాడు: “ఎత్తుకొస్తే ఎత్తుకురా; నా కిభ్యంతరం లేదు. దయ చూపించవచ్చు. కాని వాడు పారిపోతే బాధ్యత ఎవరిదంటావ్!”

“చంకిలో పిల్ల ఉండగా ఎలా పారిపోతాడంటే”

“ఇప్పుడు మాటాడే అవకాశంలేదు నావ. పిల్లను చచ్చు ఎత్తుకురా నీ పిట్టమేలే.”

“పిల్లను ఇచ్చేయ్య మంటారా ?” నైనెనుడు అడిగాడు.

“ఇచ్చేయ్యి.”

“ఓ, పాపా ! రా” అంటూ మేరీపావ్ లోనా బుజ్జగిస్తూ చేతులు చాచింది.

కాని నైనెనుడి చేతిలోనించి పిల్ల తండ్రివైచే సాగుతూ గీపెట్టి వీడుస్తోంది. మేరీపావ్ లోనా దగ్గరకు పోవేలేదు.

“నీ దగ్గరకు రావోతే నా దగ్గరకు వస్తుందితే” అంటూ మస్లావా తన పంచీగాని బిస్కెట్లుతీసి చూపిస్తూ పిల్లను సమీపించింది.

ఆ పిల్ల మస్లావాను ఎరుగు. ఆమె ముఖం, ఆమె చేతిలో బిస్కెట్లూ కనిపించగానే వీడుపురిపి వచ్చేసింది.

అంతటితో పరిస్థితి కాంతపడింది. కేల్లు తెరిచారు. వైదీలంతా బైటికి వచ్చి వరుగులుగా నిలబడ్డారు. అందరినీ మనోకసారి రెక్కించారు. సంచులు, సామను బండ్లకెక్కించారు. బలహీనులైన వైదీలను బండ్లలో రమ్మన్నారు. మస్లావా ఆ పిల్ల నెత్తుకుని ఒకబండిలో ధియోజోసియా పక్కన కూచుంది. వైమన్ సన్ ఇంచాటినించి జరిగిన గ్రంథమంతా చూచిచూచి చివరకు ఆఫీసుకు వద్దకువచ్చి నిల్చుని ధీమాగా “మీరు చాలా అసహ్యంగా ప్రవర్తించారు” అన్నాడు.

“ఈ విషయంలో నీకేమీ సంబంధంలేదు. నీపని నువ్వు చూచుకో పా” అన్నాడు ఆఫీసుకు.

“మీరు చాలా అసహ్యంగా ప్రవర్తించారని మీరు చెప్పటం నా విధి. అందువల్ల చెప్పను” అన్నాడు వైమన్ సన్ అతనికేసి తనపైతయిన కనుబొమలగుండా చూస్తూ.

ఆఫీసుకు అతన్ని వినిపించుకోలేదు. “చాలా ప్రయోగం సాగించండి” అని ఆజ్ఞాపించి తనబూడి యొక్కాడు. గుంపుసాగింది. రాజమార్గం బురదగా వుంది. ఇరువైపులా మురికికొలవలు ఉన్నాయి. క్రమశిక్ష దట్టమైన అడవి గుండా వెడుతున్నాయి.

ప్రస్థానికులు భారంగా ఉన్నా...రాజకీయ ప్రైవీలయధ్య జీవితం ఒక రకంగా హాయిగా ఉన్నట్టే తోస్తున్నది మస్లావాను. భ్రాతృ తాను పట్నంగా ఆరేళ్ళు విలాసంగా భోగజీవితం గడిపింది. చాలానెలలు క్రియ నల్ నేర్పులమధ్య జైలుజీవితం అనుభవించింది. ఇప్పుడు రాజకీయ ప్రైవీల మధ్య ఈ కొత్త జీవితం బాగానే ఉన్నట్టునిపిస్తోంది. గోదాను పనిమేల ఇరవైమైళ్ళు ప్రయాణం. అలా రెండురోజులు ప్రయాణం చేసిన తరువాత మూడోరోజు విశ్రాంతి. మస్లావా శరీరానికి బలంవచ్చింది. రాజకీయ ప్రైవీల సాహచర్యంలో...ఆమె భ్రాతృ మెన్నమా కలగోమూడా భావించియుండని కొత్తతీలపులు గోచరిస్తున్నాయి. వాళ్ళొకా చాల విచిత్రవ్యక్తులు. ఇచ్చి వ్యక్తులను తానిదివరకెప్పుడూ కనివిని యుండలేదు.

“మొదట నాకీ ప్రవాసశిక్ష నిధించినప్పుడు ఏడ్చాను. కాని అందు కిప్పుడు భగవంతునికి ధన్యవాదాలు అప్పిస్తున్నాయి. ఈ ప్రవాస శిక్ష మూలాగానే ఇయివంటి ఉత్తమ వ్యక్తుల సాహచర్యం లభించింది. ఎన్నో కొత్తవిషయాలు నాకిప్పుడు తెలుస్తున్నాయి” అనుకుంటుంది మస్లావా అప్పుడప్పుడు.

ఆ ఉత్తమ వ్యక్తుల భావాలు, ఆశయాలు ఆమె కిప్పుడు సులభంగా భోధపడ్డాయి. వారియెడల ఆమెకు సానుభూతి ఏర్పడింది. సంఘంలో ఉచ్చతిగతి వారికి వీరు కేత్రువులు. సామాన్య ప్రజలకు వీరు మిత్రులు. వీలో కొందరు ఆ ఉచ్చతిగతికి చెందినవారే అయినా తమకున్న సౌకర్యా లన్నీ త్యాగంచేశారు. స్వేచ్ఛ గోల్పోయారు. సామాన్యప్రజలకోసం తమ జీవితాల్ని అంకితంచేశారు. అందుచేత వారంటే మస్లావాకు ఆదరాభిమానాలు పెరిగాయి.

ఇలా కొత్తగా లభించిన మిత్రబృందం అంటే మస్లావాకు చాలా ప్రీతి. అందరిలోనూ మేరీపావ్ లోనాపట్ల ఆమెకు ఆసక్తిగౌరవం, ప్రేమ. మేరీపావ్ లోనా ఒక ధనవంతుడైన సైనికాధికారికూతురు. చాలా అంద గత్తె మూడుభాషలు మాట్లాడగలదు. తన సోదరుడు పంపించే డబ్బులు తిరస్కరించేసింది. ఒకరియేద కూలికని ఖాతురుగా నువ్వులు ధరించి

నిరాదరబద్ధంగా కాలక్షేపం చేస్తున్నది. ఈ అంశంబాల సమయమై శ్రద్ధ వహించు! విలాసా లామె కక్కరిలేదు. ముఖ్యంగా ఆమెలోని ఈ ప్రత్యేకత మస్తావాను మిక్కుటంగా ఆక్మించింది.

తాను అందగత్తైని మేరీపావ్ లోనాకు తెలుసు. ఆమెకిది సంతోష కనిపించిన విషయమే. కాని తన ఆందం పురుషుల్లో కలిగిన వైకల్యానికి ఆమె అగత్యుపడుతుంది, ఏవగించుకుంటుంది. అందరూ తన్ను చూసి మోచాపడతారేమోనని భయపడుతుంది. ఈ సంగతి పురుషులు గుర్తించారు. అందుచేత వారామెను చూచి మోహించారు. ఒకవేళ మోహించినా తమభావాన్ని అణచుకునే వారుగాని ప్రకటించేవారుకాదు. తొడి పురుషునితో చలనే ఆమెతో ప్రచర్చించేవారు. మరీ ఆమెను ఎరుగని ఆపరిచితులు మాత్రం అస్సలు స్పృహ మెత్తినేమారు వేసేవారు. అటువంటివారి బారినుండి...మంచి శరీరబలంగా ముగిసి కాబట్టి...కట్టాకుంటూ ఉండేది.

“ఒకనాడు ఏజరిగిందో తెలుసా? ఒకడు వీధిలో నా వెంటబడి ఒకపట్టాన విడిచిపోయేలాగు కనిపించలేదు. అప్పుడతన్ని విదిలించి కొట్టేశాను. భయంపడి పారిపోయాడు” - మేరీపావ్ లోనా ఒకసారి మస్తావాతో చెప్పింది.

చిన్నతనం నించీబాడా ఆమెకు ధనవంతుల భోగజీవితం అంటే అసహ్యంగా ఉండేది. అందుచేతనే ఆమె విప్లవసంఘంలో చేరింది. బాల్యంలో అస్తమానం నొకర్లతోనే ఆడుతూపాడుతూ కలంగడి పడి, ఎప్పుడూ డ్రాయింగ్ రూమ్ లోకినిపించేది కాదు. వంటచావిడిలోనో, గుర్రపు కాలాలోనో నొకర్లదగ్గరో ఉండేది. అందుచేత ఇంట్లో పెద్దవాళ్లు ఆమెకు తరచు కూకేశాస్తూ ఉండేవాళ్ళు.

ఒకప్పుడు మస్తావాతో ఇలాచెప్పింది “దొరగార్లు, దొరసార్లు సభ క్షులూ ఉన్నంతేకాదు నాకు తెలనొప్పినానే ఉండేది. వంటకాలలోనూ, గుగ్గిలచావిడిలోనూ నొకర్లదగ్గర కాలం గడపటమే నాకు అనివారంగా ఉండేది. కాస్త బుద్ధితెగిన తిర్వాన్ మనం బ్రతుకుకూన్నా బ్రతుకంతా అస్తవ్యస్తపు బ్రతుకని గుర్తించాను నాకు నిల్లి శీనేశీను. తొడ్డించి అనేడు ఉండేదికాదు. నా పందొమ్మిదోయేట ఒక అమ్మాయిలో కలిసి పట్టుకున్నాను కళ్ళిపోయాను. ఒక పార్టీలో పనికి వుదరాను.”

పార్శ్వలో పరిమానేసి కొన్నాళ్ళు పట్టేటాళ్ళో వున్నది. తర్వాత మళ్ళీ పట్నం వచ్చింది. ఆమెకుండే బసూ ఒక రహస్య ముద్రణాలయం ఉంది. అక్కడ ఆమెను ఆశ్రయించేసి పట్టుకొన్నారు. తన్ను ఎంచుకు ఆశ్రయ శాఖలో మేరీపావ్ లోనా ఎప్పుడూ చెప్పలేదు. కాని మస్టావా ఇత్యవద్ద నించి విన్నదేమిటంటే... ముద్రణాలయం సోదా చూచేందుకు పోలీసులు వచ్చారట. ఆ చీటిలో ఎవరో విస్తరసాఘంలోనివ్యక్తి తుపాకి పేల్చాడు. ఆ తుపాకి పేల్చిన శేరం మేరీపావ్ లోనా మీదపడ్డది. తానే పేల్చినట్టు ఆమె అంగీకరించినదంట.

మేరీపావ్ లోగా నడవడికను శీలన్నీ మస్టావా చక్కగా అర్థం చేసుకుంది. ఎటువంటిపరిస్థితుల్లోనూ మేరీపావ్ లోనా తన్ను గురించి, తన సౌఖ్యం గురించి ఆలోచించుకునేది కాదు ఎప్పుడూ ఇత్యవో సేవ చేద్దామనే ఆత్మితపడుతూ వుంటుంది. ఇత్యవ వ సాయంచేద్దామనే ఆమె మతూచాలి.

ప్రస్తుతం ఆమెకొక సహచరుడున్నాడు. అతనిపేరు సోవోషోరో. ఆమెది జాలిగుండె అనీ, ఆమె పరోపకార పరాణం అనీ అనిపిస్తాడు. ఆ మాట నిజమే, అటగాడు ఎప్పుడూ తనకు అభిరుచిగల ఆటలాడేందుకు ఉత్సాహపడతాడు. ఆమె ఎప్పుడూ ఇత్యవ వ సాయంచేసేందుకు అవకాశాల కోసం ఎదురుచూస్తూ ఉంటుంది. అది ఆమె అలవాటు. అదే ఆమె జీవిత కార్యక్రమం. ఈ ఆమె నైజాన్ని తెలిసినవాళ్ళు ఆమెవల్ల వుపకారం పొందటానికే రోగుతూ వుంటారు; పొందిన వుపకారానికి కృతజ్ఞత చూపరు.

మొట్టమొదట మస్టావాను చూసినప్పుడు మేరీపావ్ లోనాకు అసహ్యం కలిగింది. ఆ సంగతి మస్టావా గుర్తించింది. కాని ప్రేమగా ఆమె తన అసహ్యభావాన్ని తొలగించుకుని మస్టావాపట్ల దయగా, ప్రేమగా శ్రవహరిస్తూ వచ్చింది. మస్టావా దృష్టిలో మేరీపావ్ లోనా ఒక ఆసాధారణ వ్యక్తి. అట్టి వ్యక్తి తనపట్ల దయ, ప్రేమ చూపుతున్నందువల్ల మస్టావా హృదయం కృతజ్ఞతాపూర్ణమై పోయింది. ఆమెను మనసారా ప్రేమించింది. తనకు తెలియకుండానే ఆమె భావాలపట్ల తనకు గౌరవం ఏర్పడ్డది. అన్నింటిలో ఆమెను అనుకరించటానికి తాను ప్రయత్నించింది.

మస్టావా తన్నంతగా ప్రేమిస్తున్నందువల్ల మేరీపావ్ లోనా హృదయం మరింత మెత్తపడ్డది. ఇద్దరూ అత్యంత సన్నిహితులై వారు. **ప్రతి**

పునః పుల శారీరక కామత్పన్న అంటే ఇద్దరికీ ఆనందమే. ఈ సామ్యగుణం కూడా వారి సాన్నిహిత్యానికి చరణాకారణం. అయితే ఒకతే ఆ వలపును, దాని దుష్ఫలితా లన్నింటినీ పూర్తిగా అనుభవించిన తర్వాత... వీవగించు కుంటున్నది. చరణాకారే దాన్ని అనుభవించనేలేదు. కాగా ఆదో ఒక అగ్గంగాని పదార్థంగానూ, వ్యక్తి గౌరవానికి భంగకరమైనదిగానూ భావించి వీవగించుకుంటున్నది.

౪

వైస్రేపావలోనా ప్రభావానికి మస్లావా ఇచ్చాపూర్తిగా లొంగి పోయింది. అందుకు కారణం : తా నామెను మనసారా ప్రేమించింది. మస్లావాపై మరయొకరి ప్రభావం నైమన్ సన్ ది. దీనికి కారణం : అతడామెను ప్రేమించాడు.

సాధారణంగా మానవులంతా... కొంతవరకు తమ ఉద్దేశాలను అనుసరించి, మరికొంతవరకు ఇతర ఉద్దేశాల ననుసరించీ నడుచుకుంటూ ఉంటారు. ఇందులో ఉండే తరతమ భేదాల్ని బట్టి అనేక రీతులుగా ఉంటారు మానవులు. కొంతమందికి ఆలోచన అనేది ఒక మానసికమైన ఆట. మనస్సు కట్టబాటు లేకుండా పరిభ్రమించే చక్రం అని వారి ఆభిప్రాయం. కాబట్టి వారు చాలావరకు ఇతర భావాల్ని అనుసరించి, సాంప్రదాయరీత్యా, చట్ట బద్ధంగా, ఆచారపద్ధతనిబట్టి నడుచుకుంటారు. మరి కొందరు స్వబుద్ధికే ప్రాధాన్యత ఇస్తారు. తమ అంతరంగ బోధనలనుబట్టే నడుచుకుంటారు. ఇద్దరూ ఉపదేశాలను పాటించటమనేది వాటిని బాగా తూచి, సరిచూచి, నిచ్చిన తరువాతనే. నైమన్ సన్ ఈ రకపు మనుష్యులకు చెందినవాడు. దేనిపైనా తన బుద్ధితో ఆలోచించి, విమర్శించుకున్న తరువాతనే ఒక తీర్మానానికి వస్తాడు. ఆలా చేసుకున్న తన తీర్మానాలకు తుచ తప్పకుండా నడుచుకుంటాడు.

నైమన్ సన్ తండ్రికి ఒక గవర్నమెంటు ఆఫీసులో ఉద్యోగం. అతనికి ఒక్కోఆదానం అంతా కేవలం అన్యాయానితమేనని నైమన్ సన్ కు చిన్నప్పటి బడిలో చెప్పబడుతున్న రోజుల్లోనే స్ఫురించింది. వెంటనే తండ్రితో చెప్పేశాడు. నీకు వచ్చే డబ్బు అంతా నీది గాదు, నిజంగా ప్రజలదే అని.

తండ్రి ఆతని ముట్టె లక్ష్యపెట్టలేదు. బాగా చీవాట్లు పెట్టాడు. పెంటనే పెనెన్-సన్ ఇల్లు విడిచి లేచిపోయాడు. తండ్రి ఆస్తిలో వైసా కూడా ఆశించలేదు. దేశంలోని అసర్థాలన్నీ ప్రజల అజ్ఞానం వల్లనే సాగుతున్నాయని ఆతడు నిర్ణయించాడు. అందుచేత శిశ్యవిద్యాలయం విడిచి టైటికి రావటంతోనే ప్రజాపాస్టిలో చేరాడు. ఒక చోట బడిపంతులుగా చేరాడు. పిల్లలకూ, ప్రజలకూ న్యాయం అంటే ఏమిటో, ఎలా ఉండాలో ధైర్యంగా బోధించాడు. సంఘంలో సాగుతున్న అన్యాయాల్ని బహిరంగంగా ఖండించాడు.

ఆతన్ని ఆరెస్టుచేసి విచారణకు తెచ్చారు.

తన్ను విచారించేందుకు జడ్జీలకు ఏ విధమైన హక్కు లేదని ఆతనికి తోచింది. ఆ సంగతే జడ్జీలతో చెప్పేశాడు. కాని వాళ్ళతని మాట లక్ష్యం చేయకుండా విచారణ సాగించారు. వాళ్ళు ఏమి అడిగినా తాను సమాధానం చెప్పకూడదని పెనెన్-సన్ నిర్ణయించుకున్నాడు. వాళ్ళు ఏమి అడిగినా మాడాడకుండా గమ్మున ఉడుకుతున్నాడు.

ఆతనికి ప్రవాస శిక్ష విధించారు. ఆర్పివీంజిల్ అనే రాష్ట్రానికి పంపించారు. అతడక్కడ ఒక నూతన తత్వ ప్రచారం సాగించాడు. అతని నడవడికంతకూ ఆ నూతన తత్వమే మూలాధారం. ఆ తత్వంయొక్క పునాది ఏమంటే—ఈ విశ్వంలో ప్రతిదీ సజీవమే. నిర్జీవమైన పదార్థమంటూ లేనే లేదు. ప్రాణంలేని పదార్థాలని మనం అనుకుంటున్నవన్నీ కూడా ఒకానొక అనంతమూల సజీవ పదార్థంయొక్క భాగాలు. మానవుడు కూడా ఆ అనంత మూల పదార్థం యొక్క భాగమే. కాబట్టి జీవమును పెంపొందించుటకు ప్రయత్నించటమే అతని విధి. ప్రాణనాశన హేతువులైన కార్యాలన్నీ అకార్యాలే. యుద్ధాలు చేయటం; ఉరిశిక్షలు విధించటం; మానవుల్ని, జంతువుల్ని చంపటం—ఇవన్నీ క్రిమినల్ నేరాలు. వివాహం గురించి కూడా అతనికి ప్రత్యేకాభిప్రాయం ఉంది. పెళ్ళి చేసుకుని, బిడ్డల్ని కని, జనాభాను పెంచటం మానవుని కర్తవ్యాలలో అధమమైనది. ఉన్న జనాభాకు గరిష్ఠ సేవ చేయటమే ఉత్తమ కర్తవ్యం. మానవ రక్తంలో Phagocytes అనే జీవకణాలు ఉన్నాయి. శరీరంలోని బలహీనమైన, వ్యాధిగ్రస్తమైన భాగాలకు పుష్టి కల్పించటం వాటిపని. అలాగే ఇంద్రియ సంగ్రహంల బ్రహ్మ

చారుల సంతోషానికి పుష్టి ప్రసాదిస్తారని సైమన్ సన్ అభిప్రాయం. యవ్వ సంఖ్య కొంతకాలం అతడు శ్రీలతో విలాసంగా గడిపినా... ఈ నిర్ణయం అతని బుద్ధికి తోచిన నాటినుంచీ మాత్రం... నిగ్రహంగానే ఉంటూ వచ్చాడు. తానూ, మేరీపావ్ లోనా మానవసంఘానికి Phagocytes వంటి వారమని అతని ఊహ.

తాను మస్లోవాను ప్రేమించటంవల్ల తన సిద్ధాంతం భంగపడిందేమీ లేదు. తన కామ్రేవై ఆధ్యాత్మిక ప్రేమ. మానవ సంఘంలో తాను Phagocyte గా పనిచేయటానికి ఆ ప్రేమ అంతరాయం కల్పించదు. వైగా ఒక రకమైన ఉత్సాహాన్ని చేకూరుస్తుంది.

ఇలాగ వైతికి సమస్యల్నే గాక, అనేక లాకికి సమస్యల్ని కూడా అతడు స్వబుద్ధితో పరిష్కరించుకుంటాడు. అనేక లాకికి వ్యవహారాల్ని గూర్చి ఆతనికి ప్రత్యేకాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. మానవుడు ఎన్ని గంటలు పనిచేయాలి, ఎంతకాలం విశ్రాంతి తీసుకోవాలి, ఎటువంటి ఆహారం భుజించాలి, ఏ రకం దుస్తులు ధరించాలి, గృహాల్లో వేడి, వెలుగు ఎంతెంత ఉండాలి... ఈ మొదలైన విషయా లన్నింటినీ గురించీ అతడు కొన్ని సిద్ధాంతాలు క్రొడీకరించుకున్నాడు.

ఇంత పాండిత్యం ఉన్నా, అతడు సిగరె; వినయశీలి. కాని పట్టుదల కలవాడు. ఒక విషయాన్ని గురించి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాడంటే ఆ నిర్ణయించుంచి చింతాకువాసి కూడా తొలగిపోదు.

ఈ వ్యక్తి తన ప్రేమవ్యాసా మస్లోవావై కొంత ప్రభావం ప్రసరించ గలిగాడు. అతడు తన్ను ప్రేమిస్తున్నాడన్న సంగతి మస్లోవా ఇట్టే కని పెట్టేసింది. శ్రీ కనా! ఉన్న తాళయాలుగల అటువంటి వ్యక్తిని కూడా ఆకర్షించగలిగానన్న భావంతో తనవై తనకు గౌరవం పెరిగింది. నెక్లూజో తన్ను పెళ్ళిచేసుకుంటానని అన్నాడంటే... అతడు ఉదార స్వభావం కల వాడు కనుక. అదీగాక ఇదవరకు చేసిన అన్యాయాన్ని సరిదిద్దుకోటానికి. కాని సైమన్ సన్ తన ప్రస్తుతస్థితిని ఎరిగివుండి కూడా ప్రేమిస్తున్నాడు, అంటే కేవలం ప్రేమించాడు కాబట్టి ప్రేమిస్తున్నాడు.

తాను ఒక ఆనాధారణ వ్యక్తి అనీ, వైతిక గుణగుంపత్తిగల యువతి అనీ అతని అభిప్రాయం వి వుండొచ్చు. తనకు ఎట్టి వైతిక గుణాల్ని అతడు

అసానున్నాడో తెలియదు. కాని ముచ్చందం అతనికి .. ఇప్పుడున్న సదభిప్రాయం మరేకండా ఉండేందుకిని... రుస్సోవా అతి బాధకరంగా సస్పైవర్తన కలిగియు సంచరిస్తోంది. ఉత్తమ నైతిక గుణాల్ని ఉపహించుకుని తదనుగుణంగా ప్రవర్తిస్తున్నాని.

ఈ ప్రేమసంబంధం జైల్లో ఉండగానే ఆరంభమైంది. ఓకనామ మస్కోవా అతన్ని చూసింది. అతడప్పుడామెను దయా చిహ్నితాలైన తన నీలి నేత్రాలతో ఒత్తైన కనబోమలక్రిందుగా తవల్లో ఉన్నాడు. ఈ విచిత్ర వ్యక్తి తనకేసి అంత విచిత్రంగా చూస్తున్నాడని మస్కోవా గమనించింది. బిరునై దుష్ట్యంకు ఒదుగని అతని బాట్టు, గంభీరమైన అతని చురుకు రూక్షస్వభావాన్ని తెలియ జేస్తూ ఉంటాయి. కాని అతని మాపులో పసిసాపల అమాయకత్వం, కరుణ తోటికే సలామత్తూ ఉంటాయి. మరొకసారి అతన్ని ఆమె తొంపుస్కులో చూసింది. అప్పుడే ఆమెను రాజకీయ ఖైదీలతో కలిపారు. అంతవరకూ వారిచుర్య మాటలు కలవలేదు. కాని ఒకరినొకరు చూసుకున్న ఆ మాపుల్లోనే ఒకరి నొకరు పోల్చుకున్న భావం, పరస్పర సమాశ్రయా వ్యక్తిత్వం అంగీకరిస్తోన్న భావం వ్యక్తమైనాయి. ఆ తరువాతి కూడా వాళ్లు ఒకరితో ఒకరు ఎక్కువగా మాటాడుకున్నట్టు లేదు. ఎలుగురిగో కూచుని అతిదేమైనా చెబుతూ ఉంటే... అదంతా అతడు ప్రత్యేకిం తనకే చెబుతున్నట్టునిపించేది మస్కోవాకు. ఆమె రాజకీయ ఖైదీలతో కలిసి ప్రయాణం చేయగల అనకాశం లభించిన తరువాత మాత్రం ఇద్దరూ ఎక్కువగా కలసికొను అవకాశాలు పేకూరాయి.

౨

పైరమ్ పట్నం విడిచి రాకముందు... ఒకసారి నివోనీలోనూ, మరొక సారి పెరమ్ పట్నంలోనూ... రెండుసార్లు మాత్రమే వెస్టాల్తో మస్కోవాతో కలిసి మాటాడాడు. ఈ రెండు సమయాల్లోనూ ఆమె నిర్దయాత్మక, మితభాషిలాగ కనిపించిందతనికి. “నీ కేమైనా కొవాలా? హాయిగా ఉంటోందా?” ఈ మొగలైన ప్రశ్నలకు ఆమె సమాధానం సరగా చెప్పి చెప్పుకొని నిర్గభినయించి ఉరుకుండేది. తనపట్ల ఆమె నిర్లక్ష్యభావం చూపుతున్నట్టుగా అతడు భావించాడు. ఇలా ఆమె ఇదివరకు చాలాసార్లు ప్రవర్తించింది. పురుషులు

ఆమెను చూసి, మోహపడి, వెంటపడి చికాకు పెడుతున్నారని నెహ్రూజీకు తెలుసు. అందువల్ల ఆమె చాలా నిరుత్సాహంగా ఉన్నదనకుని అతడు విచారపడ్డాడు. ఇటువంటి నిర్బంధ పరిస్థితులవల్ల మళ్ళీ ఆమెకు నిరాశ, నిస్పృహ కలిగి...తనపై తనకు విశ్వాసం లేకుండా పోయి...పూర్వంగా చెడిపోతుండేమోనని కూడా ఆతడు భయపడ్డాడు. ఇదివరకు ఇటువంటి చెడు పరిస్థితులవల్లనే ఆమె భూమపానానికీ, సురాపానానికీ అలవాటు పడ్డది. ఈ ప్రయాణంలో అతిడామెను తరచు కలుసుకోవాలని ఆవశ్యకం లేదు. అందుచేత తానామెకు ఏ విధమైన సాయమూ చేయకపోతున్నాడు. కాని ఆమెను రాజకీయ ఖయిదీలతో కలిపిన తరువాత ఆమెలో ఒక ఆంతరంగికమైన మార్పు ఆతనికి కనిపించింది. అట్టి మార్పు ఆమెలో రావాలనే అతడు ఇన్నాళ్ళనుంచీ కోరుకుంటున్నాడు. టోమన్స్-లో ఆమెను మొదటి సారి కలిసికొన్నప్పుడు...మాస్కో విడిచి వచ్చేటప్పుడు ఎలా ఉండెనో అలాగే కనిపించింది. తన్ను చూసి, కోపగించుకోలేదు, భావాసక్తా కనబరచలేదు. సంతోషంగా ముందుకు వచ్చి అతనితో మాట్లాడింది; అతడు చేసిన మేలుకు కృతజ్ఞత చెప్పింది; ముఖ్యంగా రాజకీయ ఖయిదీలతో తన్ను కలిపినందుకు ధన్యవాదం పలికింది.

మస్కోవాకు రాజకీయ ఖయిదీలతో సాహచర్యం లభించి రెండు నెలలయింది. ఏతిత్సారీతంగా ఆమెలో కలిగిన ఆంతరంగికమైన మార్పు పరిణామం శారీరకంగా కూడా కనిపించసాగింది. వొళ్లు సన్నబడింది. ముఖం వాడు వారింది. వయసు మీరిన మనిషిలా కనిపిస్తోంది. సుదుటిమీద, మూతిపక్కన ముడుతలు ఏర్పడుతున్నాయి. ముందుకు లిప్షడు పాలభాగంమీద వచ్చి పడటం లేదు. రుమాలుతో వైకి ఎగ గట్టేసుకుంటోంది. పురుషుల్ని చక్కలీగింత పెట్టే విలాస చేప్తలామెలో ఇప్పుడు లేవు. వేషభాషలు మార్పు చెందాయి. రోజూ రోజూకూ ఈ మార్పు సాగిపోతూనే ఉంది. అందుకు నెహ్రూజీ చాలా సంతోషించాడు.

ఇప్పుడు మస్కోవాపట్ల అతనికొక వినూత్న భావం కలిగింది. ఇట్టి భావం అతని కిదివరకెన్నడూ అనుభూతమై యుండలేదు. ప్రప్రథమంలో ఆమెపట్ల కలిగిన వలపుటూహలకన్నా...ఆ తరువాత కలిగిన తీవ్రవాంఛా సంకలితమైన మోహంకన్నా...అటు తిర్వాతి కోర్టులో పిచారణానంతరం

ఆమె యెడల తాను చేసిన అపచారాన్ని సరిదిద్దు కోవాలన్న అనుభావంతో ఉద్బవించిన సద్భావం కన్నా... ఇప్పుడు కలిగిన ఈ విహతానందం భవం భిన్నమైనది. ఇప్పుడామె అంటే అతినికి కేవలం జాతి బాధవాయించింది. మొదట ఆమెను జైల్లో చూచినప్పుడు ఈ జాతీ కలిగింది. ఆ తరువాత ఆమెను సత్రిలో దాక్టరుతో ఆమె ఏకా ప్రేమకలాపం జరిగింది. తాను భావించినకాదా ఆమెను ముగించాడు. ఆ సందర్భంలోనూ ఈ జాతీ ప్రకటించాడు. కాని అప్పటి జాతీ, ఇప్పటి జాతీ ఒక్క భేదంవుంది. అప్పటి జాతీ తాత్కాలికమైంది. ఇప్పటి జాతీ శాశ్వతమైంది ఈ జాతీ అతని ప్రతి ఆలోచనకూ, ప్రతి పనికి సాతిపడింది. ఈ జాతీ ఆ ఒక్క ముగ్ధావా అనే వ్యక్తిపట్లనే కాదు; ప్రతి ప్రాణిపట్లా ప్రవహించ సాగింది. అతని ఆశ్చర్యం అతని ప్రేమ ప్రవాహం గట్లు తెంచుకుని ప్రవహింపసాగింది.

మస్తోవా రాజకీయ ఖైదీలతో ఉంటోంది కాబట్టి నెహ్రూజీతో కూడా చాలమంది రాజకీయ ఖైదీలతో పరిచయం వర్ధిల్లింది. ఎకేటరిన్ బర్లిన పట్నంలో ఈ రాజకీయ ఖయదీలందరినీ ఒక పెద్ద గదిలో ఉంచారు. అక్కడ వారు స్వేచ్ఛగా కాలం గడిపారు. ఆ సందర్భంలో నెహ్రూజీ కూడా వాళ్ళతోనే ఉన్నాడు. అక్కడనించి ప్రయాణమైన తరువాత మస్తోవా జైలులో అయిదుగురు పురుషులు, నలుగురు స్త్రీలు ఉన్నారు. నెహ్రూజీ రాజకీయ ఖయదీలతో సరియైనా ఎక్కువేళున్న కొద్దీ, వాళ్ళింటే తన కదివలకున్న అనివారాలు చాలవరకు తొలగిపోయాయి.

ఆరోజుల్లో రష్యాలలో సాగుతోన్న విప్లవోద్యమం అంటే మొదటి నిలచినాడా నెహ్రూజీతో కోపం, అసహ్యం. ప్రభుత్వాన్ని కూలదోయ్యటం కోసం వాళ్ళు అనుసరించే క్రూరములైన రహస్య విధానాలను ఆతిడు ఏవగించుకునేవాడు. వాళ్ళు దుర్మార్గంగా అనేక హత్యలు చేశారు. విప్లవోద్యమంగా పనిచేసే ప్రతివాడికీ తప్పనిసరిగా అహంభావం ఉండేది. ఇవన్నీ నెహ్రూజీతో అసహ్యంగా ఉండేవి. కాని ఇప్పుడతనికి వారితో ముఖా ముఖి పరిచయం కలిగింది. వారిని గురించి ఎక్కువగా తెలుసుకోగల అవకాశం లభించింది. ప్రభుత్వం చేతుల్లో వాళ్ళు ఎన్నో భాధలు అనుభవించారు 'అటు వాళ్ళు అలాగే ఉంటారు. అలాగే సంచరిస్తారు. ఇంకో విధంగా ఎలా ఉంటారు?' అనుకున్నాడు.

క్రిమిసల్ నేరస్తులనబడేవాళ్ళను ప్రభుత్వం కూరాతీ కూరంగా పిలిచిస్తోంది. కాని శిక్షచేప్పేముందు, చెప్పిన తిర్వాతి వాళ్ళపట్ల రివంథ న్యాయంగానే ప్రవర్తిస్తోంది. కాని రాజకీయ ఖయిదీలవిషయంలో ఆ మాత్రం న్యాయంకూడా చూపటంలేదు. ఈ విషయం చుస్తోవా, మరి ఇంకా కొంతమంది రాజకీయ ఖయిదీలసంగతి గానినిస్తే తెలిసిపోతుంది. విశ్వ గతి వలలోచిక్కిన చేపల గతిలాగ ఉంది. వలలో చిక్కిన చాపల్ని లాగి ఒడ్డుకు విసరిపారేస్తారు. ఆ తరువాత పెద్ద చేపల్ని వీరి పట్టుకుపోతారు. చిన్న చేపల్ని అక్కడే విడిచి వేళ్ళిపోతారు. అవి అక్కడ గిలగిల తన్ను కుని చచ్చిపోతాయి. వాటి గతి ఎవరూ చూడరు. ఏ నేరమూ చేయని వాళ్ళను, సంఘానికి ఏ విధంగానూ అపకాయలు కనివాళ్ళను వందల మందిని ప్రభుత్వం ఖయిదు చేస్తుంది. వాళ్ళను ఏళ్ళుతరబడి జైళ్ళలో బంధించి వుంచుతుంది. కొంతమంది క్షయ మొదలైన రోగాలకు గురిపొతారు. కొందరికి మతిచెడిపోతుంది. ఇంకా కొందరు ఆత్మహత్య చేసుకుంటారు. ఆఫీసర్లకు వాళ్ళును బడిచిపెడదామన్న బుద్ధి కలగదు. ఏ కేసు విచారణలోనైనా వాళ్ళవల్ల ఏ అంకానికైనా సమాధానందొరకగలదన్న ఉద్దేశంతో జైళ్ళలోనే వుంచుతారు. ప్రభుత్వం దృష్టిలో కూడా విశ్వంతా నిర్దోషులే. విశ్వ బ్రతుంంతా పోలీసు ఆఫీసర్లు, పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్లు, మేజిస్ట్రేట్లు, గవర్నర్లు, లేక మంత్రుల చేతుల్లో వుంది. ఎవరో ఒక వుర్వోగి తన పై అధిగ్రాన్ల ఆజ్ఞాను సారినా, లేక తాను కేసు ప్రతిష్టలు సంపాదించుకోవాలనో కొన్న వందల మందిని ఆరెట్టు చేయిస్తాడు; జైల్లో పెట్టిస్తాడు, ఇష్టమైతే వొడిలిపెడతాడు, లేకపోతే లేదు. వై యభికార్లు కూడా అట్టి వుద్దేశాలతోనే... ఏ మంత్రులతోనో తనకున్న పలుకుబడి ఆధారంగా... అనేకమందిని ప్రపంచంలో ఏ మూల మూలకో... ప్రవాస శిక్ష విధించి... పంపించేస్తాడు, లేదా పైలీరియాకు తోలేస్తాడు, ఊరిశిక్ష విధిస్తాడు... లేకపోతే ఏ ఆడవో వచ్చి బ్రతిమాలుతే విడిచిపెట్టేస్తాడు.

యుద్ధంలో శత్రువుల్ని నిర్మూలించేందుకు ఎటువంటి విధానాల్ని సాధారణంగా అనుసరిస్తారో, విశ్వపట్ల కూడా అట్టి విధానాల్నే కొనసాగిస్తూ వుంటారు. మిలిటరీవాళ్ళ దుర్మార్గాలన్నీ ఎవరూ నిందించరు. వైగా ఆ దుర్మార్గాలే ఉత్తమ వీర కృత్యాలుగా ప్రచారం పొందుతూ ఉంటాయి.

అలాగే ప్రభుత్వ యంత్రం నిర్వహిస్తున్నామనుకునే ఈ రాజకీయవేత్తల అకృత్యాలన్నీ, అమానుష కార్యాలన్నీ ప్రజా సంక్షేమ కార్యకలాపాలుగా ప్రచారం పొందుతూ వుంటాయి. ఇది చాలా విచిత్రమైన విషయం. ఒక ప్రాణి బాధపడుతూంటే మనం చూడలేం. ఇంకో ప్రాణికి బాధ కలిగించటం మంటే వాళ్ళు జలదరిస్తుంది. అయినా... అంత మెత్తని మనస్సుగల వ్యక్తుల్ని కూడా ప్రభుత్వం హంతకులుగా తియ్యబెడుతున్నది. శాస్త్ర సందర్భాల్లో, ఆత్మరక్షణయందు, ఉన్నతాదర్శాల సాధనయందు, ప్రజాసంక్షేమ సిద్ధి... వాత్యం న్యాయసమ్మతమైనాయి. ప్రభుత్వం తన కార్యకలాపాలకు, తాను నిర్మించే శిక్షలకు ప్రాధాన్యత ఇస్తున్నట్లే ఈ విప్లవకారులు కూడా తమ ఉద్యమానికే ఎక్కువ ప్రాధాన్యత యివ్వటం సహజమే. అంత ఆత్మ విశ్వాసం, ఆహంభావం లేకనేపోతే వాళ్ళు... ప్రభుత్వం తమవల్ల చూపు తూన్న క్రూర్యాన్ని, విధిస్తున్న శిక్షల్ని... తట్టుకోటం చాలా కష్టం. విప్లవ కారులపట్ల నెహ్రూజీకు క్రిమీణా యిలాటి భావాలు కలుగుతూ వచ్చాయి.

ఇలాగ విప్లవకారులను గురించి నెహ్రూజీ ఎక్కువగా తెలుసుకో గలిగాడు. కొందరు అనుకుంటున్నట్లు వారు కేవలం దుర్మార్గులు, పిన్ వో హులు కానేకారు; మరికొందరు భావిస్తున్నట్లు ఉత్తమ నాయక శిరోమణులూ కారు; కేవలం మామూలు మనుషులే. వాళ్ళలోనూ మంచివారూ, చెడ్డవారూ, మధ్యస్థులూ... అన్నిరకాలవారూ వున్నారు.

ప్రస్తుతం సంఘంలో వున్న అనర్థాలను నిర్మూలించేందుకే కొందరు విప్లవకారులుగా మారిపోయారు. దాన్నే వారు తమ కర్తవ్యంగా భావించారు. మరికొందరు, స్వలాభాపేక్షతో స్వార్థపరులై విప్లవ సంఘంలో చేరినవారూ వున్నారు. వొంట్రో వేడిరక్తం ప్రవహిస్తున్న సాధారణ యువకులందరికీ మామూలుగా ఏవో సాహస కృత్యాల్లో జొరబడి అపాయాల్ని ఎదుర్కో వాలన్న తహ తహ, యితర ప్రాణాలతో చెలగాటం ఆడాలన్న ఉత్సాహం వుంటాయి. మిలిటరీ ఉద్యోగం చేసినప్పటి తమ అనుభవం వల్ల నెహ్రూజీకు ఈ సంగతి తెలుసు. అట్టి వుత్సాహ వంతులైన సాధారణ యువకులే ఎక్కువగా ఈ విప్లవ సంఘంలో చేరారు. అయితే వీరికి గల నైతిక భావాలు మామూలు యువకుల వంటే భావాలకన్నా ఉత్కృష్టమైనవనే చెప్పాలి. ఆత్మనిగ్రహం, ఎట్టి కష్టాలనైనా సహించటం, సత్యాన్ని అంటే వెట్టుకుని

వుండడం...యట.వంటి గద్దణాల్ని వాళ్లు అలవరుచుకుంటున్నారు. అంతే కాదు, ప్రజాబాహుళ్యం కోసం దెనివైనా-ఆఖరుకు ప్రాణాల్ని అయినా సరే-త్యాగం చెయ్యటానికి సిద్ధపడుతున్నారు. కాగా వారిలో ఉత్తములైన వారు అసత్య దుష్టభవైన స్థాయిలో వున్నారు. అధములైనవారు నీచాతి నీచమైన స్థాయిలో వున్నారు. అట్టివారు అసత్య ప్రలాపులు, అహంభావ పూరితులు, గర్వపోతుల్లాగే వున్నారు. అట్టి ఉత్తములైనవారి పట్ల నెక్లూడోకు గౌరవం కుదరింది. వారిని హృదయపూర్వకంగా ప్రేమించాడు. అధములైనవారి పట్ల సుత్రం అసహ్యించుకుంటూనే వున్నాడు.

౯

క్రిత్వోసో అనే యువకునిపట్ల నెక్లూడోకు ప్రత్యేకాభిమానం ఏర్పడింది. అతన్ని నిర్బంధ బానిసగా పని చేయించటానికి దూరదేశం తీసుకు పోతున్నారు. అతనికి డ్యూయివ్యాధి. మస్తోవా జిల్లాలోనివారిలో అతిదొడ్డిడు. ఎకేటరీన్ బర్గ్ పట్నంలో నెక్లూడోకు అతనితో పోచయం ఆరంభమైంది. వేసంగిలో ఒకరోజుల్లా నెక్లూడో అతనితో గడిపాడు. అతడొకసారి తన కథ అంతా...ఎప్పుడు ఎలాగ తాను విప్లవ సంఘంలో చేరిందీ...చెప్పాడు. అతని తండ్రి ఒక పెద్ద భూస్వామి, చాలా ధనవంతుడు. క్రిత్వోసో చిన్నతనం లోనే తన తండ్రిని కోల్పోయాడు. తల్లి పోషణలో పెరిగాడు. ఒక్కడే కొడుకు. బడికి వెళ్ళి చదువుకున్నాడు. విశ్వవిద్యాలయంలో గణితశాస్త్రంలో ప్రథముడుగా ఉత్తీర్ణుడైనాడు. విదేశాలకు వెళ్ళి చదివేందుకు విశ్వవిద్యాలయంవారు అతనికి కొంత ఉచిత వేతనం యిస్తామన్నారు. కాని విదేశాలకు వెళ్ళే విషయం త్వరగా తేల్చుకోలేక పోయాడు క్రిత్వోసో. ఒక అమ్మాయిని ఎవరినో ప్రేమించాడు. ఆమెను వెళ్ళి చేసుకుని పట్టేటూల్లో ఒక ఉద్యోగం సంపాదించుకుని జీవితంలో కుదురుకుందా మనుకున్నాడు. కాని అతడు త్వరగా ఏ నిర్ణయానికీ రాలేదు. అనేక తోవలు ఆలోచిస్తూ వుంటాడు. ఇలా వుండగా కొందరు కాలేజీ స్నేహితులు వచ్చి కొంత ధనం యిమ్మని అర్జించారు. ఆ ధనం వాళ్లు విప్లవ సంఘ కార్యకలాపాల కోసం అడుగు తున్నారని అతనికి తెలుసు. ఆ రోజుల్లో అతనికి విప్లవ సంఘంపట్ల సానుభూతి ఏమీ ఉండేదికాదు. కాని స్నేహితులు అడిగారుకదా అనీ, ఏదో

కాస్త మెహర్షానీ కోసం, వాళ్ళు తిన్న భయస్తుడని అనుకోకుండా, దెబ్బ ఇచ్చాడు. అలా దెబ్బ పట్టకుపోయినవాళ్ళు ప్రభుత్వం చేతుల్లో పట్టుబడ్డారు. వాళ్ళకు ధన సహాయం చేసినవాడు క్రిట్స్ సో అని వాళ్ళ దగ్గర దొరికిన ఒక ఉత్తరంపల్ల తెలిసిపోయింది. క్రిట్స్ సో కూడా అరెస్టుచేసి పోలీసు స్టేషన్ కు తీసుకొచ్చారు, జైల్లో పెట్టారు.

ఈ కథంతా క్రిట్స్ సో ఒక మంచంమీద... మోచేతులు మోకాళ్ళపై ఆనించి ముంచుకు వొంగి కూచుని చెబుతున్నాడు నెహ్రూజీకు. జ్వరతీవ్రతలో వలె అతని కళ్ళు మెరుస్తున్నాయి. అతనిని చాల చచ్చిన కళ్ళు. ఇలా చెబుతున్నాడు: “ఆ జైల్లో అంత కఠినంగా ఉండేవాళ్ళు కాదు అధికాంశం ఖయదీలమంతా స్వేచ్ఛగా మాటాడుకుంటూ ఉండేవాళ్ళం. ఒక కొకరం ఆహారపదార్థాలూ, పుగాలు ఇచ్చుకుంటూ ఉండేవాళ్ళం. ఆప్పుడప్పుడు వరుండాలో పచార్లచేస్తూ ఉండేవాళ్ళం. సాయంత్రమప్పుడు ఆనిరం కలసి వీవో గీతాలు పాడేవాళ్ళం. నా గొంతుకు చాలా బాగుండేది. జైల్లో ఉన్నప్పుడే... ఎంతో పేరుపడ్డ పెట్రోవ్ ను మీరు ఎరిగివున్నారు కదూ... అతనితో నాకు పరిచయం కలిగింది. పెట్రోవ్ తరువాత కొన్నాళ్ళకు ఒకగాజు ముక్క మింగి ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. అంతవరకూ నేను విప్లవసంఘంలో చేరనేలేదు. పక్క జైలుగదిలో ఉన్న మరియిద్దరు విప్లవవీరులతో కూడా నాకు పరిచయంలభించింది. వాళ్ళిద్దరూ ఒకే సందర్భంలో అరెస్టు అయినారు. వాళ్ళ దగ్గర పోలీష్ ప్రొక్క మేషను దొరికాయి. వారిలో ఒకని పేరు లోజిన్ స్కీ. అతడు పోలెడు వాస్తవ్యుడు. రెండవవాడు యూదుజాతి మనిషి. అతనిపేరు రొజోస్కీ. ఈ రోజోస్కీ చాలా చిన్నవాడు. తన వయస్సు పదిహేడు సంవత్సరాలని చెప్పాడు. కాని పదిహేనేళ్ళ కుర్రవాడులా కనిపించేవాడు. సన్నగా, పొట్టిగా, బహుచురుగ్గా ఉంటాడు. నల్లని కళ్ళు మెరుస్తూ ఉంటాయి. గొంతులో జీర ఉంటుందిగాని చాల చక్కగా పాడేవాడు. ఒకనాటి ఉదయం వాళ్ళిద్దరూ విచారణకు తీసుకుపోయారు. సాయంత్రానికల్లా మళ్ళీ తీసుకొచ్చేవారు. కోర్టులో విచారణ అయిపోయింది. ఇద్దరికీ మృత్యుదండన విధించారు. అంత కఠినశిక్ష విధిస్తారని ఎవరూ అనుకోలేదు. వాళ్ళు చేసినతప్పు అంత గొప్పదేమీ కాదు. పోలీసుల చేతుల్లో చిక్కిన తరువాత పారిపోవటానికి ప్రయత్నించారుట, అంతే. వాళ్ళు ఎవరికీ ఏ విధమైన అపకారమూ చేయలేదు. అధికార అంత చిన్న

కుర్రవాడు రోజొస్తేని కూడా చంపిపారేయటమేనా? అటువంటి కఠిన శిక్ష నిధించినట్లు...వాళ్ళను భయపెట్టటానికి...ప్రకటించారే గాని... నిజంగా ఆమలు జరుపని...జైల్లోఉన్న ఖయదీలమంతా అనుకున్నాం. మొదట చాల ఆత్మశ్రద్ధాం. కాని క్రమేణా ఏదో సమాధాన పడ్డం. మళ్ళీ పరిస్థితులు మామూలు ధోరణిలో సాగిపోతున్నాయి. ఒక నాటి సాయంకాలం జైలు కాపలాదారు నా గదిలోకి వచ్చి ఉరికింటం ఏర్పాటు చేస్తున్నారని వార్త చెప్పాడు. మొదట నాకేమీ బోధపడలేదు. ఏమిటది? ఉరికింటం ఏమిటి? ఆ జైలుకాపరి చాల భావావేశంలో ఉన్నాడు. ఉరికింటం ఆ యిద్దరికోసమేనని నాకు స్పష్టించింది. పక్క గదుల్లో ఉన్న ఖయదీలకు ఈ వార్త అందజేద్దామని అనుకున్నాను-కాని నాకు భయం కలిగింది. సుగతి మూర్తి అందరికీ తెలిసింది. ఆ సాయంత్రం ఆ ప్రాంతమంతా నిశ్శబ్దంగా ఉండింది. ఎవరూ గొంతెత్తి పాడలేదు. పడిగంటలప్పుడు ఆ జైలుకాపరి మళ్ళీ వచ్చాడు. ఉరితీసేంట్లకు ప్రత్యేకంగా ఒక ప్రముఖుడు మాస్కోనగరం నించి వచ్చాడని చెప్పాడు. చెప్పి వెంటనే వెళ్ళిపోతున్న వాణ్ణి తిరిగి రమ్మని కేక వేశాను. ఇంతలో రోజొస్తే కంఠధ్వని వినిపించింది: “ఏమిటది? ఎందు కతన్ని పిలుస్తున్నావు?” అని అడిగాడు నన్ను వరండాలోనించి. “పొగా కేమన్నా తెచ్చివెడతాడే మోసాని పిలుస్తున్నాను” అన్నాను. కాని అతడు నిమయం గ్రహించినట్టున్నాడు. “ఇవాళ మీ రెవరూ కూడా పాడలేదే?” అని అడిగాడు. దానికి సమాధానం నేనేమి చెప్పానో నా కిప్పుడు జ్ఞాపకం లేదు. అతనితో మాట్లాడడం ఆపేసి లోపలకు వెళ్ళిపోయాను. అది చాల భయంకరమైన రాత్రి. చీమ చిటుకుమంటే వినిపిస్తోంది. తెల్లవార వచ్చింది. తలుపులు తెరచినప్పుడు చాలమంది నడిచిపోతున్న ఆలికిడి. లేచి తలుపుదగ్గ రకు వచ్చాను. తలుపు సందులోనించి చూచాను. వరండాలో ఒకలాంతరు వెలుగుతోంది. మొట్ట మొదట ఇన్స్పెక్టరు వెళ్ళాడు. లావుపాటి మనిషి ఆయన. మామూలుగా ఒక స్థిరసంకల్పం, అత్యునిగ్రహంగల మనిషి. కాని ఆ తరుణంలో ఆయనముఖంలో నెత్తురు చుక్కలేదు. ఎందుకో భయభీతుడులా కనిపించాడు. అతని వెనుకనే చిన్న ఇన్స్పెక్టరు వెళ్ళాడు. ఏదో పట్టు దలతో ఉన్నవాడులా కనిపించాడు. కాని ముఖవైఖరి సవ్యంగా లేదు. ఆ వెనుక చాలమంది వెళ్ళారు. చివరకు జైలుకాపరి కూడా వెళ్ళాడు. అందరూ నాగదిముందునించే వెళ్ళారు. వెళ్ళి నాపక్కగదిముందు ఆగారు. “లోజిన్ స్కీ,

నిద్రలే. లేచి దుస్తులు ధరించు”-అన్నాడు ఇన్స్పెక్టరు. అతని కంఠ ధ్వని అహం రకంగా ఉంది. ఆ వెంటనే తలుపు తెరుచు ధ్వని-వాళ్ళంతా ఆ గది లోకి వెళ్ళారు. వరండాలో ఇన్స్పెక్టరు ఉన్నాడు. అతని ముఖం పాలిపోయి ఉంది. కోటుగుండీలు సస్టనుంటూ ఉన్నాడు. బుజాలు ఎగురవేస్తున్నాడు మధ్య మధ్య. మరి కాసేపటికి ఎందుకో భయపడుతున్న వాడులాగ ఉన్న చోటునించి కదిలిపోయాడు. ఇంతలో అతని పక్కగా నడిచివచ్చాడు లోజేన్ స్కీ నా గది ముందుకు. అతను చాల అందమైన యువకుడు. మంచి పోలిషేఫ్ వన్ లో ఉంటాడు. వెడల్పు అయిన ఎదురురొమ్ము. చక్కని శింగ రాలు ఓరిగిన జుట్టు - ఒకటోపే - అందమైన కప్పు. మంచి అలోగ్యవంతుడు. యౌవనంలో మిసమిసలాడుతూ ఉన్నాడు. అతిడువచ్చి నా గదిముందు ఆగాడు. తలుపు సందులోనించి అతని ముఖం నాకు బాగా కనపిస్తోంది. “క్రిట్టోనో! సిగరెట్లు ఏమైనా ఉన్నాయా?” అని అడిగాడు. నా దగ్గర ఉన్న సిగరెట్లు కొన్ని తీసి ఇద్దామరుతున్నాను- కాని ఇంతలోనే ఇన్స్పెక్టరు వచ్చి తన సిగరెట్ కేసు అందించాడు. లోజేన్ స్కీ ఒక సిగరెట్ తీసు తున్నాడు. ఇన్స్పెక్టరు ఒక అగ్గిపుల్ల గీచాడు. లోజేన్ స్కీ సిగరెట్ వెలి గించుకుని పొగ పీలుస్తూ ఏమో ఆలోచిస్తున్నట్టుగా నిల్చున్నాడు. ఇంతలో ఏవో జ్ఞాపకం వచ్చినవాడులాగ మాటాడ్డం ఆరంభించాడు. “ఇది చాల క్రూరం; అన్యాయం; నేనేమీ నేరం చెయ్యలేదు. నేను—” అతని కంఠం వొణుకుతోంది. మాట ఆగిపోయింది. నా దృష్టి అతని కంఠంమీదే ఉంది. ఇంతలో రోజోస్కీ బిగ్గరగా అరవటం వినిపించింది. లోజేన్ స్కీ సిగరెట్ పారేసి నా తలుపుముందునించి కదిలిపోయాడు. అతని స్థానంలో రోజోస్కీ వచ్చి నిల్చున్నాడు. అతని ముఖం ఎర్రగా, పాలుగిక్కుతోంది. ఉదకిన దుస్తులు ధరించాడు. అతని లాగు వొదులు వొదులుగా ఉంది. మాటిమాటికీ వైకి లాక్కుంటున్నాడు. వాళ్ళంతా కంపిస్తోంది. అతని ముఖంలో దైన్యం కనిపిస్తోంది. నా తలుపు సందువద్ద వచ్చి నిల్చాడు. “క్రిట్టోనో! డాక్టరు నాకు దగ్గుమందు ఇచ్చాడు కదూ! ఇంకా కొంచెం తాగనా?” అని అడిగాడు. ఎవరూ జవాబు చెప్పలేదు. నాకేనీ, ఇన్స్పెక్టరువైతూ మాత్రా నిల్చు న్నాడు. అతని ఉద్దేశం ఏమిటో నాకు బోధపడలేదు. ఇంతలో చిన్న ఇన్స్పెక్టరు ముందుకు వచ్చి కఠినంగా అరిచాడు: “ఏమిటీ పరాచకాలూ, మీరూను? పదండి” రోజోస్కీ తనకు ఏం జరగబోతున్నదో తెలుసుకో

తన అయోమయవస్థలో ఆటూ ఇటూ వరండామీద సరుకులెత్తాడు. అర చాడు. ఏడ్చాడు. నాకంతా నినిషిస్తోనే ఉంది. క్రమేణా ఏడుపు అగి పోయింది. తరుపు తెరచిన చిన్నాడు. తరువాత అంతా నిశ్చలం. వాళ్ళను ఉరి తీశారు. ఆ దృశ్యమంతా చూచివచ్చిన జైలుకాపర ఒకడు నాకు అంతా చెప్పాడు. లోజిస్టీక్స్ ఏమాత్రమూ పెనా లాడలేదుట. రోజోస్క్రీ మూత్రం చాలాపు పెనగులాడుతూ గొడవ చేశాట్ట. అప్పుడు కొందరిని బలవం తాన లాక్కొచ్చి, తలకాయ ఉచ్చులో చూర్చారు. ఈ విషయమంతా నాకు చెప్పి ఆ జైలుకాపరి వట్టి ముదబుద్ధి. ఇలా అన్నాడు: “ఆ వ్యవహారమంతా మార్దాసికి చాలా భయంకరంగా ఉంటుందని చెప్పారు నాకు. కాని ఏమీ భయంకరంగా లేదు. వాళ్ళు ఉరికిందానికి వేలాడుతూ కాస్త బుజాలు ఎగురవేశాను, అంతే” అంటూ తన బుజాలు వైకి కిందికి ఊపి చూపించాడు. “ఆ తరువాత ఉరికింబు దిగిన ఉన్ని మనిషి వాళ్ళ కాళ్ళు పట్టుకుని కిందికి లాగాడు. ఉచ్చు దిగిసింది. అంతటితో ఆ వ్యవహారం ముగిసిపోయింది. మళ్ళీ వాళ్ళు బుజాలు ఊపలేదు.”

“ఏమీ భయంకరంగా లేదు” అంటూ ఆ జైలుకాపరి చెప్పిన వాక్యమే మరొకసారి ఉచ్చురిస్తూ క్రిల్స్ సో మందహాసం చే చుటానికి ప్రయత్నించాడు. కాని మరుక్షణమే వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాడు.

తన్ను ఉక్కిరి చిక్కిరి చేస్తూ, పొర్లి పొర్లి వస్తూన్న దుఃఖాన్ని బలవంతానపుకుంటూ క్రిల్స్ సో ఆలాగే చాలాసేపు గడిపాడు.

“ఆ నాటినుంచీ నేను కూడా విప్లవ సంఘంలో చేరాను” అన్నాడు చివరకు క్రిల్స్ సో. ఆ తరువాత తన కథ యావత్తూ స్పష్టంగా చెప్పి ముగించాడు.

అతడు తీవ్రవాదుల పక్షానికి చెందిన వ్యక్తి. తమ తీవ్రతర కార్యకలాపాల ఫలితంగా ప్రభుత్వం భయపడటాన్ని అధికారాన్ని నిడిచిపెట్టి వైదొలిగిపోవాలని ఈ సంఘీయుల పట్టుదల. ఈ ఆశయంతోనే అతడు పీటర్స్ బర్గ్, కేప్, ఒడిసా, ఇంకా విదేశాల్లో కూడా పనిచేశాడు. అన్ని వోల్టా అతని కార్యకలాపాలు విజయమే పొందాయి. చివరకతన అనుచరుడే తనకు ద్రోహం చేశాడు. పోలీసులు అతన్ని ఆరెస్టుచేసి పట్టుకొచ్చారు; శిక్షారణ జరిగింది; చెండు సంవత్సరాలు జైల్లో అట్టిపెట్టారు. మొదట

మరణశిక్ష విధించారు. కాని తరువాత దయవలచి శిక్ష తీసివేశారు. యిప్పుడతన్ని నిర్బంధ బానిసగా ఎక్కడికో తీసుకు పోతున్నారు.

జైల్లో నిర్బంధితుడైన తరువాతనే అతనికి తురువ్యాధి వచ్చింది. అతని ప్రస్తుతిస్థితినిబట్టి చూస్తే ఇంకా కొన్ని నెలలేమన్నా బ్రతుకుతాడేనా! ఆ సంగతి అతనికి తెలుసు. అయినా అతడు విచారపడటంలేదు. యితో జన్మ ఎత్తవలసి వచ్చేట్లయితే ఆ జన్మకూడా యిలాగే... ప్రస్తుతం సుఖముగా జరుగుతున్న దుర్మార్గాల్నీ, అత్యాచారాల్నీ నిర్మూలించేందుకే వినియోగిస్తానని నిరాశూటంగా చెబుతాడు.

ఇతని కథ, యితనితో పరిచయం నెహ్రూజీకు ఎన్నో కొత్త విషయాలు...తా నిదివరకు ఎగియించని అంశాలకు బోధించింది.

౭

చంటిబిడ్డ విషయమై ఆఫీసరు పెద్ద గందరగోళం చేసిన ఆ రోజు రాత్రి నెహ్రూజీ ఆ ఊళ్లో ఒక సత్తంతో గడిపాడు. మర్నాటి ఉదయం కొంచెం ఆలస్యంగా లేచాడు. ఆ చేరువనే పోస్టాఫీసు వున్న పట్నానికి వెళ్ళి కొన్ని ఉత్తరాల్తో రాసి పోస్టు చేశాడు. మళ్ళీ సత్తానికి వచ్చి బయలుదేరేసరికి ఆలస్యం అయింది. ఈ లోగానే ఖయిదీలంతా ప్రమాణమై సాగిపోయారు. నెహ్రూజీ వాళ్ళను దారిలో కలుసుకో లేకపోయాడు. సాయంత్రమైన తర్వాత ఖయిదీలు చేరిన పల్లెకు తాను చేరుకున్నాడు.

ఆ ఊళ్లో ఒక సత్తం వుంది. ఆ సత్తం యజమానురాలు ఒక వయసు మళ్ళీన యువతి. కొంచెం లావుగా వుంటుంది. నెహ్రూజీ ఆ సత్తంతో బస చేశాడు. కాస్త విశ్రాంతి తీసుకున్న తర్వాత ఒక పరికుంభమైన గదిలో కూచుని తేనీరు తాగాడు. ఆ గదినిండా చాలా పటాలు వేలాడుతున్నాయి. మరీ కాసే సటికి నెహ్రూజీ లేచి ఆఫీసరు దగ్గరకు బయలుదేరాడు. ఆఫీసరు అనుజ్ఞ తీసుకుని మస్లావాను కలుసుకుందామని అతని వుద్దేశం. కొన్నాళ్ళ నుంచి అలాడు మస్లావాను కలిసి మాటాడలేదు. ఆరు ఊళ్ళలో ఆయన ఖయిదీలు ఈ సుధ్య. కాని ఎక్కడా అతడు మస్లావాతో కలిసి మాటాడేందుకు అధికారులు అనుజ్ఞ ఇవ్వలేదు. ఆఫీసరు మారుతూ వచ్చారు. కాని

ఏ ఒక్కడూ ఆతన్ని ఖయదీలండే చోటుకు పోనీయలేదు. ఎవరో పెద్ద ఆఫీసరు రానున్నాడన్న భయంవల్ల ఆఫీసర్లు స్త్రీప్రగా ఉంటున్నారు. కాగా నెక్లూడో మస్లాచాను మాసి వాగం రోజులు దాటింది. ఈ మధ్య ఆ వస్త్రాడనుకున్న పెద్ద ఆఫీసరు ఆ దారినే... ఖయదీల బసఖాకి వచ్చి చూడకుండానే వెళ్ళిపోయాడు. కాబట్టి ఇక ఆఫీసర్లు తనకు అనుష్ట యిస్తారనీ, ఖయదీలతో వెళ్ళి మాటాడవచ్చుననీ నెక్లూడో ఆశించాడు.

ఖయదీలందరినీ ఊరి చివర ఎక్కడో బస చేయించారు. సత్రం గుజ మానుకాలు తన గుర్రపు బిగ్గి చూపించి అందులో వెళ్ళమంది నెక్లూడోను. కాని అతిడు నడిచే వెడతానన్నాడు. ఆమె అతని వెంట ఒక నౌకరును పంపించింది దారి చూపేందుకు. అతడు వికాలమైన ఛాతీ గలవాడు; మంచి బల్లిస్తుడు; కొత్తగా తారుపూసి ఘాటుగా వాసన కొడుతున్న నల్లని యెత్తయిన బూట్లు లోడుక్కున్నాడు.

దట్టంగా పొగమంచు అలముకుంది. కిటికీ చీకటిగా ఉంది. నౌకరు ముందు నడుస్తున్నాడు. అతిడు నెక్లూడోకు కనిపించటమే లేదు. అతని ఎత్తుబూట్ల చప్పుడు మాత్రం వినిపిస్తున్నది. ఏ యింటి కిటికీలోంచైనా దీపపు వెలుగు వచ్చి పడ్డప్పుడు మాత్రమే ఆ నౌకరు కనిపిస్తున్నాడు నెక్లూడోకు. చర్చి ముందునుంచి, ఆ వైపు వున్న మైదానం దాటి వెళ్ళారు. ఆ తరువాత ఒక పెద్ద వీధిగుండా సాగిపోయారు. అరీధికి ఇరువైపులా ఇండ్లు ఉన్నాయి. కిటికీల్లోంచి వెలుతురు వచ్చి పడుతూనే వుంది. చివరకు ఊరు పొలిమేర చేరారు. అక్కడ మళ్ళా కిటికీ చీకటిగా వుంది. అయితే అల్లంల దూరాన ఖైదీలు బస చేసినచోట ఉంచిన దీపాలు మసక మసకగా కనిపిస్తున్నాయి. చేరువకు వస్తున్న కొద్దీ అవి ఎర్రని నిప్పు కణికల్లాగ అగుపించాయి. చివరకు గుడారాలు, కాపలా కాస్తున్న మనిషి, నల్లని అక్షరాలేవో రాసిన ఒక బోర్డు కనిపించాయి.

“ఎవరది?” కాపలా కాస్తున్న మనిషి మామూలుగా ప్రశ్నించాడు. నెక్లూడో దగ్గరకు వచ్చాడు. ఎవరో అపరిచితుడనుకుని ఆ కాపలా కాస్తున్న వాడు అతన్ని ముందుకు సాగి రానివ్వలేదు. అడ్డగించాడు. నెక్లూడోతో వచ్చిన నౌకరు మాత్రం ఏమీ విచలితుడు కాకుండా “ఎందుకంటే జబ్బునీ”

చేస్తా వబ్బాయి ? మేం ఇక్కడే వుంటాంగాని నువ్వు వెళ్ళి మీ ఆఫీసులో చెప్ప” అన్నాడు.

ఆ కాపలాదారు జవాబేమీ చెప్పలేదు. మక్కకు తిరిగి ఏదో కేక వేశాడు. ఈ లోగా ఆ నౌకరు ఒక పెరురుపుల్ల తీసుకుని నెహ్రూడొ బూట్లకు అంటుకున్న బురద అంతా తుడుస్తున్నాడు. లోచలిగుంచి కొంచెం స్త్రీ పురుషుల కంఠధ్వనులు వినిపించాయి. మరి కాసేపటికి ఒక సాష్టాంగం కొంటు బుజాన నేసుకుని బైటికి వచ్చాడు.

సాష్టాంగం సౌమ్యుడే. కాని “తమరెవరు ? ఆఫీసులో మీకేంపని ?” అంటూ యిలా చాలా ప్రశ్నలు వేశాడు. నెహ్రూడొ తనొక పనిమీద వచ్చానని చెబుతూ ఒక చీటీ రాసి ఆఫీసుగారికి అందజేయమని ఇచ్చాడు. అది పుచ్చుకుని సాష్టాంగం తల ఊపుకుంటూ వెళ్ళాడు.

చురి కాసేపటికి గేటు తెరిచారు. చాలామంది స్త్రీలు బుట్టలు, పెట్టెలు కూజాలు, సందులు పట్టుకుని బిగ్గరగా మాటాడుకుంటూ బైటికి వచ్చారు. వాళ్ళలో ఎవరూ పల్లెటూళ్ళకు చెందిన వాళ్లుగా కనిపించలేదు. అంతా బస్తీలో నివసించే వ్యక్తుల్లా ఉన్నారు. జాకెట్లూ, పూలుకోట్లూ ధరించారు. తలలకు ఉన్ని రుమాళ్ళు ఉన్నాయి. వాళ్లు నెహ్రూడొను, అతని నౌకరునూ పరీక్షగా చూశారు దీపాల వెలుగులో. వారిలో ఒకతె... వెదల్వాటి ఛాతీ గల ఆ నౌకరును చూడగానే సంతోషంగా, ఉల్లాసంగా “ఒరి, దయ్యమా ! నువ్వు వచ్చావా ? ఏంచేస్తున్నా విక్కడ ?” అని అడిగింది.

“చీరెవరో కొర్రవారు వస్తే-దారి తెలీదని వెంటవచ్చాను. చువ్వెంచు కొచ్చావ్ ? ఏం తెచ్చావేమిటి ?”

“పాలు, పెరుగు తెచ్చాను. రేపు ఉదయం మళ్ళీ లేవాలి ?”

“ఈ రాత్రికి నిన్నిక్కడే ఉండమనలేదటే వాళ్లు ?”

“పోరా, పో భడవా !” అన్నదామె నవ్వుతూ. “సరేగాని మాతో కూడా ఊళ్లోకి రారాదూ ?” అన్నది.

దాని కతకేదో పరాచికంగా జవాబు చెప్పాడు. ఆ స్త్రీలు, పెద్దలీ కూడా నవ్వారు. తరువాత ఆ నౌకరు నెహ్రూడొవైపు తిరిగి అన్నాడు. “మీరు ఒంటరిగా తిరిగి రాగలరా ? దారి తప్పురకదా ?”

“వస్తావే-పరవాజేదు.”

“చచ్చి దాటిన తర్వాత ఆ రెండవస్తుల పేడ పక్కన రెండో యిల్లె. ఈ కర్ర ఉంచుకోండి” అంటూ తనకన్నా పొడుగ్గావున్న తన కర్రను నెక్లూడోకు యిచ్చేసి ఆ యువతులతో కలిసి, బుగదలో రోడ్డుమీద ఎత్తయిన బూట్లు తళతళ శబ్దస్తోంటే వెళ్ళిపోయాడు.

చాలానేపటివరకూ ఆతని కింతం, ఆ యువతుల కింతం ఆ పొగ మంచులోనుంచి వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. చివరకు గేటు తెరచుకుని సాగ్గంటు వచ్చి, నెక్లూడోను లోపలికి రమ్మ తీసుకుపోయాడు.

౮

బైబిలును బస చేయించిన ఆవరణ చాలా పెద్దది. చుట్టూ ముళ్ళతీగ మూడు వరుసలుగా నిర్మించారు. ఆ లోపల మూడు గృహాలు ఉన్నాయి. వాటిలో పెద్దది బైబిలుకు, రెండవదానిలో సైనికులు, మూడోది ఆఫీసరుకు. ప్రతి యింట్లో కిటికీలో దీపాలు ఉంచారు. ఇళ్ళముందు వరండాల్లో కూడా దీపాలు ఉన్నాయి. సాగ్గంటు నెక్లూడోను వెంటబెట్టుకుని ఒక యింటికి తీసుకుపోయి బైటిగదిలో ప్రవేశించాడు. అక్కడొక సైనికుడు తేనీరు తియ్యబడేటూనికి కుంపటిమీద నీళ్లు కాస్తున్నాడు. నెక్లూడోను చూడడంతోనే ఆతడు లేచి లోపలిగదిలోకి వెళ్ళి “నాచెవరో వచ్చారండీ” అని కబురు చెప్పాడు.

“సరే, లోపలికి రమ్మను” కింతస్వరం కోపంగా వుంది.

ఆ సైనికుడు మళ్ళీ వచ్చి “ఇలా ఆ గదిలోకి వెళ్ళండయ్యా” అని నెక్లూడోతో చెప్పి మళ్ళీ కుంపటి ముందు కూచున్నాడు.

లోపలి గదిలో ఒక లాంతరు వేలాడుతోంది. ఆఫీసరు ముఖం ఎర్రగా వుంది. మీసాలు ఆందంగా ఉన్నాయి. ఆస్టియన్ జాకెట్ తొడుక్కున్నాడు. అది ఆతనికి బిగుతుగా వుంది. టేబిల్ ముందు కూచున్నాడు. ఆప్పుడే భోజనం అయింది కామాలు! టేబిల్ మీద రెండు సారా సీసాలు వున్నాయి. గదిలో పెచ్చగానే వుంది. సిగరెట్టు పొగ కువాసన దట్టంగా

వస్తోంది. యేదో చౌకపాటు సెంటు వూసుకున్న వాసన కూడా కొడు తోంది. నెక్లూడోను చూడగానే ఆఫీసరు లేచి అతనికేసి వ్యంగ్యంగా, అనుమానాస్పదంగా చూడసాగాడు.

“ఏం కావాలి తమకు ?” అని అడిగి జవాబుకోసం ఎదురుమాడ కండానే ఆఫీసరు అటువైపు గడికేసి తిరిగి-“ఏయ్, బెన్నో! ఏం జేస్తున్నావు ? తేనీరు ఎవ్ ?” అని అడిగాడు.

“వొస్తున్నానండీ”

“ఏం వస్తున్నావు ? ఎంతసేపనీ !” గర్జించాడు కోపంగా ఆఫీసరు. ఆయన కళ్ళు ఎర్రబడి పోయాయి.

“వచ్చేస్తున్నానండీ” అంటూ సైనికుడు తేనీరు తీసుకొచ్చాడు. సైనికుడు తేనీటి కెటిల్ ఫేబుల్ మీద పెట్టి వెళ్ళిపోయాడు. ఆఫీసరు అతనివైపు తీక్షణంగా చూస్తూ ఉన్నాడు..వాడిని ఎక్కడ కొడదామా అన్నట్టు. సైనికుడు దాటిపోయాడు. ఆ తరువాత ఆఫీసరు తన పెట్టెలోనించి బిస్కెట్లు తీసి ఫేబిల్ మీద పెట్టాడు. తేనీరు కప్పుల్లో పోకాడు. అప్పుడు తలెత్తి నెక్లూడో కేసి చూచి, “ఇప్పుడు నాతో మీకేం పని ?” అని అడిగాడు.

నెక్లూడో ఇంకా కూచోలేదు. అన్నాడు: “ఒక ప్రైవీని చూడ్డానికి నాకు తమరు అనుమతి ఇవ్వాలి.”

“రాజకీయ ప్రైవీయా ? అయితే అది చట్ట విరుద్ధం”

“నేను చూడగోరే ప్రైవీ ఒక యువతి. ఆమె రాజకీయ ప్రైవీ కాదు.”

“అలాగా ? దయచేసి కూచోండి”

నెక్లూడో ఒక వర్చీల్లో కూచున్నాడు-అన్నాడు: “ఆమె రాజకీయ ప్రైవీ కాదు. కాని ఉన్నతాధికారుల అనుమతితో ఆమె ఇప్పుడు రాజకీయ ప్రైవీలతోనే ఉంటోంది—”

“ఓహో, అలాగా-ఇప్పుడు గుర్తుకొచ్చింది. కొంచెం నల్లగా ఉంటుందికదూ!-సిగరెట్లు కాలస్తారా ?”-అంటూ సిగరెట్ పెట్టె నెక్లూడోకు అందించి...తేనీటిగిన్నె అతని ముందు పెట్టాడు.

“కాని నే నామెను చూచి—” నెక్లూడో ఏమో చెప్పబోయాడు. ఆర్మోక్టిలోనే ఆఫీసరు అడ్డువచ్చి—

“రాత్రి ఇంకా చాల ఉంది. నీం పరవాలేదు. ఆమెను మీ దగ్గరకు పంపిస్తాను” అన్నాడు.

“నా దగ్గరకు పంపించటం దేనికి. ఆమె ఎక్కడున్నదో అక్కడికే నేను వెళ్ళకూడదా?”

“అది చట్ట విరుద్ధం. రాజనీయ ఖయదీలున్న నోటికి మీరు వెళ్ళ కూడదు.”

“ఇదివరకు చాలసాగు వెళ్ళనిచ్చారే! నేను వాళ్ళకేదైనా అంద జేస్తారనని మీ భయమా? ఒకవేళ ఆమెనే నావద్దకు పంపించినా... ఆ అంద జేసేది ఆమెద్వారా అందించకూడదూ నేను?”

“ఆమెను నేను సోదా మాస్తాంగా!” అంటూ అఫీసరు చాల అసహ్యంగా నవ్వాడు.

“పోనీ, నన్నే సోదామాచి పంపించండి”

“అంత అవసరం లేకండానే మాస్తాం” అంటూ అఫీసరు కెజిల్ ఎత్తి మరికొంత లేసీరు నెక్లూడో ఇప్పులో పోయిబోతూ “ఇంకా కొంచెం పోయ్యమంటారా? వద్దా? పోనీలండి, మీ యిష్టం. ఈ స్ట్రీబీరియాలో మీ వంటి చదువుకున్నవాడు ఎవడన్నా కనిపిస్తే ఆనందంగా ఉంటుంది. మా దంతా చాల కష్టమైన పని నుమండీ! ఈ ఖయదీలవై ఉద్యోగంచేసే మాబోటి వాళ్ళకు చదువు సంధ్యలు రావనీ, చాల మోటుగా ఉంటామనీ అంతా అనుకుంటారు-కాని మాకూ బుర్ర అనేది ఉంటుందని ఎవరూ అనుకోరు” అన్నాడు అఫీసరు.

అతని కిందగడ్డలాంటి ముఖం, ఉంగరాలు, నెంటు, అసహ్యపువస్సు చూస్తూంటే నెక్లూడోకు విసుగెత్తిపోతోంది. కాని ఎప్పుడూ ఇతర్లను చుట కిం చేసే స్వభావంకాదు అతనిది. ఎవరిపట్లనైనా మర్యాదగానే ఉంటాడు. ఇప్పుడతనికి అఫీసరుగారి మానసికస్థితి అర్థమైంది. అన్నాడు గంభీరంగా: “మీరు యీ ఉద్యోగంలో ఉండికూడా బాధితులకు సహాయంచేసే మన క్యాంతి పొందవచ్చుదా!”

“ఏమున్నాయి వాళ్ళకు బాధలు! వాళ్ళు ఎటువంటివాళ్ళో మీ కసలు తెలియదు.”

“వాళ్ళు ఒక ప్రత్యేక జాతియేమీ కాదు. అందరిలాంటి మనుషులే వాళ్ళకూడా. వారిలో కొంతమంది నిద్రోషులు కూడాను”

“అవును మీరన్నట్టు చాల రకాల వాళ్ళు ఉన్నారు. ఒక్కొక్కప్పుడు వాళ్ళను చూస్తే జాతీ వేస్తుంది. వీలైనప్పుడల్లా ఏదో కాస్త వాళ్ళ బాధల్ని తగ్గించటానికి చూస్తూ ఉంటాను. వాళ్ళకన్నా ఎక్కువగా నేనే బాధ పడాలని నా కోరిక. కొందరు ఆఫీసుల్లో రూలుకు వస్తుంటారు. ఎడమ కిండా చాల కఠినంగానే ఉంటారు. కాని నేను జాలి చూపిస్తూనే ఉంటాను. దయచేసి ఇంకో కప్పు తాగండి” అంటూ కెటీబ్ ఎత్తి సెల్లూడొసుంనున్న కప్పులో తేనీరు పోశాడు. “ఇప్పుడు మీరు చూడాలనుకుంటున్న ఆ యువతి ఎవరు?”

“ఒక అభ్యాసురాలు. పడుపువృత్తిలో దిగాల్సి వచ్చింది. ఎవరినో విమంబెట్టి చంపిందన్న కేరంమీద ఆమెను శిక్షించారు. కాని ఆమె చాల మంచిది.”

ఆఫీసుకు తల ఊపాడు: “బౌనాను. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆలానే జరుగుతూ ఉంటుంది. కాజాన్ నగరంలో ఎమ్మా అనే ఒక యువతి ఉండేది. ఆమె హంగేరీ దేశస్తురాలు. కాని కళ్ళుమాత్రం పన్నాస్త్రిల కళ్ళలా ఉండేవి. ఆమె అందంచూస్తే ఏ జమీందారు భార్యో అనిపిస్తుంది...”

ఆఫీసుకు ధోరణి సాగనీకుండా సెల్లూడొ అడ్డువచ్చి వెళా ఆన్నాడు. “మీరీ అధికారంలో ఉన్నన్ని నాళ్ళయినా పాపం వాళ్ళ ముఖభారాన్ని తగ్గించటానికి ప్రయత్నిస్తే మీకు చాలావగకు అర్థమౌతుంది కలుగుతుంది” ఒక కొత్త విషయాన్ని పనివానికి బోధిస్తున్నట్టు విషువ్తంగా చెప్పాడు సెల్లూడొ.

“అగవయ్య!” అన్నట్టుగా ఆఫీసుకు సెల్లూడొవైపు చూశాడు. అతని భావవీధిలో యింకా ఆ హంగేరీ బాలిక సూచిస్తున్నా వే వుంది. ఆమెకు గురించి తాను ఆరంభించిన గాథ చెప్పాలని ఉన్నట్టుగా తున్నాడు.

“బౌనాను. మీరు చెప్పింది నిజమే. వాళ్ళందరే నాకు జాలి కలుగుతూనే ఉంటుంది. కాని ఎమ్మా సంగతి చెబుతా నింకా. అను. మేమి చేసిందనుకున్నారు...”

“ఎమ్మా సంఘతి కేమిలెండి. నాకు వినాలని కుతూహలంగా లేదు. పూర్వపు నాకూ, యిప్పుడు నాకూ చాలా తేడావుంది. స్త్రీలతో అటు వంటి సంబంధాన్ని యిప్పుడు నేను యేవగించుకుంటాను.”

అఫీసరు నెక్లూడోకేసి విచిత్రంగా చూశాడు. “ఇంకో కప్పు తేసేరు తాగుతావా?”

“వద్దండి.”

అఫీసరు బెర్నోను కేకి వేసి పిల్చి “వీరిని వాకులూ వర్తకు తీసుకుపో. వీరిని రాజకీయమై వీలున్న వార్డుకు తీసుకుపోమ్మని చెప్పాడు. అనిభీచేసే వేళయ్యేవరకూ మీరు అక్కడ వుండవచ్చు” అని చెప్పాడు.

నెక్లూడో వైసికుని వెంట బైటికి వచ్చాడు. అక్కడ దీపాలు మసక మసకగా వెలుగుతున్నాయి.

“ఎక్కడికి?” బైటువున్న సెంట్రీ అడిగాడు బెర్నోను.

“రెవ సెంటరు గదిలోకి.”

“ఈ దారిని వెళ్ళటానికి వీలేదు తాళం వేసి వుంటుంది. అటు తిరిగి వెళ్ళండి.”

“తాళంచెవి యేమైంది?”

“అయ్యగారు గ్రామంలోకి వెళ్ళారు. వెదుతూ తాళంచెవి కూడా పట్టికెళ్ళారు.”

“సరే, అయితే అటు తిరిగి వెడదాం పదండి” అంటూ బెర్నోను నెక్లూడోను వేరే దారిని తీసుకుపోయాడు. లోపలనుంచి మైదీల కంఠస్వనులు వినిపిస్తున్నాయి. తేనె తెట్టెమీది ఈగల గొడవలాగ లోపల కలకలంగానే ఉంది. చేరువకు వచ్చారు. తలుపు తెరచారు. లోపల అంతా చెడ్డ గందర గోళంగా వుంది. ఎవ్వుతున్నారు, ఆరుస్తున్నారు, తిట్టుకుంటున్నారు. సంకెళ్లు గలగల మంటున్నారు. యేదో దుర్వాసన గా నూడా వుంది.

ఆ గందరగోళం, ఆ దుర్వాసన నెక్లూడోకు మోహం జలదరించేట్టు వున్నాయి. లోపల ప్రవేశించగానే అక్కడ ఒక పెద్ద తొట్టి కనిపించింది.

ఆ తొట్టి అంచున ఒక స్త్రీ కూచుని వుంది. ఆమె కెనుయగా ఒక ముసలి నిల్చున్నాడు. వాడి గొరిగిన తలమీద ఒక కుకిర బోపే వుంది. వాళ్ళిద్దరూ యేదో మాటాడుకుంటున్నారు. నెట్లాడోను చూడగానే ఆ ముసలి కను చెప్పి ఎగురనేసి “రిహ్య చక్రివర్తి కూడా పొంగు ఆపుకోలేదు” అన్నాడు. ఆ స్త్రీ ముక్తులు సద్దుమంటూ సిగ్గుభరించుకుంది. మధ్యలో ఒక కుంభాకాశ వుంది. దానికి ప్రక్కగా గదులు వున్నాయి. మొదటి గదిలో తులుచుబాలు వుండచ్చు. రెండో గది బ్రహ్మచారులకు. ఆ ముసలి చివరపున్న రెండు గదులూ రాజకీయ కైవేలకు.

ఆ గృహం నూటయ్యైదువందల బైవేలకు మాత్రమే సరిపోతుంది. కాని యిప్పుడు నాలుగువందల యైబైవందలకి వైగా వున్నారు. గదులు చాలక చాలామంది బైట వరండాలోనే క్రిక్కిరిసివున్నారు కొందరు కూచున్నారు, కొందరు పడుకున్నారు, కొందరు తేనీరు తేచ్చుకుంటున్నారు. ఆ సమయాన టారన్ తేనీరు తేచ్చుకుంటున్నాడు. అతను నెట్లాడోను చూశాడు. చూడగానే నవస్కారం చేశాడు. టారన్ ప ముక్కుమీద, కంఠక్రంద దెబ్బలు తగిలిన్నట్లు కనిపిస్తోంది.

“ఆ గాయాతీమిటి?” అడిగాడు నెట్లాడో.

“యేదో జరిగిందిలెండి” టారన్ మందహాసం చేశాడు.

“అస్తమానం పిళ్ళకు కొట్టాటలేగా!” అన్నాడో నైనికుడు.

“అడవాళ్ళ మూలంగానే. గుడ్డిఫెక్కాతో భిషగ్లతో అయిందిగా!” అన్నాడా ప్రక్కనేవున్న బైవే.

“ఫియోడోసయా కులాసాగా వుందా?”

“ఆ కులాసాగానే వుంది. ఆమెకోసమే తేనీరు తీసుకుపోతున్నారు” అంటూ టారన్ తులుచుబాలు వుండే గదిలోకి వెళ్ళాడు.

నెట్లాడో గదిలోకి చూశాడు. స్త్రీలు, పురుషులు క్రిక్కిరిసి వున్నారు. కొందరు మంచాలమీద, కొందరు మంచాల క్రింద పడి వున్నారు. ఆరనేసిన తడినిట్టల మూలాలన అక్కడ గాలి అంతా నీటి ఆరితో నిండివుంది. స్త్రీలంతా గలగల మాటాడుకుంటున్నాయి.

ఆ ప్రకారము బ్రహ్మచార్యుని కూడా క్రిక్కిరిస్తే వుంది. గుమ్మంలోనూ బైట కూడా గుమికూడి వున్నారు జనం. వాళ్ళ బట్టలన్నీ తడితడిగా వున్నాయి. కూచుని యేవో మాటాడుతుంటున్నారు. 'సెక్లూడోనూ, సాక్షం టునూ చూడగానే వాళ్లు మాటలు మానేసి వాళ్ళకేసి కోపంగా చూడ సాగారు. అక్కడ సెక్లూడోను ఫెడోరో కనిపించాడు. అతడొక క్రిమినల్ నేరస్థుడు. సెక్లూడో అతన్ని యెరుగును. సోఫిటంక మచ్చల ముఖం, వాడూ చాలా ఆసక్తిగా వుంటాడు. జైల్లోనుంచి పారిపోవటానికి ప్రయత్నిస్తూ అతడొకసారి తన తోడివాణ్ణి చంపేసి వాడి మాంసం కూడా తిన్నాట్ట. వాడిప్పుడు సెక్లూడో వెదుతూన్న దారిలో అడ్డంగా, ధీమాగా నిల్చుని అతనికేసి నిర్లక్ష్యంగా చూస్తున్నాడు. దారి కడ్డంగా నిల్చుని తొలగేలేదు. సెక్లూడో ఆ పక్కనుంచి తప్పుకుని వెళ్ళాడు.

మాడు సెలలనించీ ఈ ఖయిదీలనూ, ఈ నికృష్ట పరిస్థితులనూ సెక్లూడో చూస్తూనే ఉన్నాడు. ఈ నాలుగుమందల మంది ఖయిదీల వివిధ దియ్యరీయ స్థితిగతుల్ని చూస్తూనే ఉన్నాడు. గొలుసు తగిలించిన కాళ్ళు ఈడ్చుకుంటూ రోడ్డుమీద గుమ్మంలో వాళ్ళు నడుస్తూ వుంటారు, ఎర్ర టెండలో. ఆ టెండలోనే గదులు చాలక బయట అవస్థపడుతూ వుంటారు. స్త్రీ పురుషులు మరులు కొని సిగ్గువిడిచి ప్రవర్తిస్తూ వుంటారు. వీళ్ళ పరిస్థితి చాల భయంకరంగా, భీభత్సంగా వుంటుంది. వీళ్ళను చూచినప్పుడల్లా సెక్లూడోను సిగ్గేస్తుంది. వాళ్ళపట్ల తాను అన్యాయంగా ప్రవర్తిస్తున్నట్టు భావం కలుగుతుంది. ఆ పరిస్థితుల్లో వుండి వాళ్ళు అంతకన్నా మెరుగ్గా వుండలేరు. అయినా వాళ్ళను చూస్తే తన మనస్సుకు చాల బాధ కలుగుతూ వుంటుంది.

“వాళ్ళంతా అంతేకావాలి”-అంటున్నాడేవరో కలుపుకూ సెక్లూడో రాజకీయ ఖయిదీలున్న గదుల దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు. ఆ పరికినవాడు అంత టీతో ఆగక ఇంకా ఏవో బూతులు పలికాడు. ధానికి చాలమంది పకపకా నవ్వుసాగారు.

నెక్లూడో, సార్జంటు బ్రహ్మచారు వుండే గదిదాటి వచ్చారు. “నేను మళ్ళీ తనిఖీ జరిగేవేళకు వచ్చి కలుసుకుంటానండి” అని చెప్పి సార్జంటు వెళ్ళిపోయాడు. సార్జంటు వెళ్ళిపోగానే చేతులకు సంకెళ్ళు తగిలించిన ఒక ఖయదీ గబగబా నెక్లూడోను సమీపించి మెల్లిగా ఇలా చెప్పాడు: “ఆ కేసు లో మీరు క్లాస్ జ్యోక్యం కల్పించుకోవాలి. వాళ్ళు ఆ కుర్రవాణ్ణి పాపం వెర్రి వెంగళప్పును చేశారు. బాగా సారా తాగించారు. యివాళ తనిఖీ జరిగినప్పుడు వాడు తనపేరు కార్మినో అని చెప్పాడు. అలా జరగనీయండి బాబూ! వాళ్ళు మమ్మల్ని చంపిస్తారు” అని చెప్పి భయం భయంగా అటూ యిటూ మాశాడు.

అసలు సంగతేమంటే: కార్మినో ఒక క్రిమినల్ నేరస్థుడు. గనుల్లో నిర్బంధంగా పని చేయించేందు కతన్ని తీసుకుపోతున్నారు. అతనిలాంటి రూపురేఖలుగల ఒక కుర్రవాడు వున్నాడు. అతనికి ప్రవాస శిక్ష విధించారు. తనపేరే కార్మినో అని ఆ కుర్రవాడిచేతి చెప్పించటానికి కార్మినో ఒప్పించాడు. అలా ఒప్పించినందువల్ల ఆ కుర్రవాణ్ణి గనుల్లో పని చేయించేందుకు తీసుకుపోతారు. కార్మినో తన శిక్ష తప్పించుకుని ప్రవాసానికి వుండచ్చు.

ఈ వ్యవహారం నెక్లూడోకు తెలుసు. ఈ సంగతి అంతా ఒక వారం రోజుల క్రితం అతని కెసరో వైదీ చెప్పాడు. “నాకు తెలుసులే. యెవో చేతనైనపని చేస్తారు” అన్నట్టుగా తల డోపి నెక్లూడో దాటిపోయాడు.

ఇప్పుడు తనతో వచ్చి మాటాడిన వైదీ తన్ను ఒకసారి కలిసి... తన భార్య కూడా తనతోపాటు రావటానికి ఆధికార్థ అనుమతి సంపాదించి నెట్టువలసిందిగా అర్థించాడు. అతడొక మామూలు రైతులా కనిపిస్తాడు. సుమారు ముప్పయి సంవత్సరాల వయస్సు వుంటుంది. అతన్ని నిర్బంధ బానిసగా పని చేయించటానికి తీసుకుపోతున్నారు. వాత్య, దొంగతనం చేశాడట. అతనిపేరు మ కార్ దేవకిన్. తన కథ కొంతవరకు తానే నెక్లూడోకు చెప్పుకున్నాడు. “నేరం నేను కాదండి చేసింది. నా నెత్తిమీద దయ్యం” అంటాడు.

ఒకసారి ఒక బాటసారి వాళ్ళింటికి వచ్చాడట. ఇరవైయార్డుమైళ్ళ దూరంలో వున్న ఒక గ్రామానికి వెళ్ళాలిట అతడు. అందుకోసం గుర్రపు బండి ఒకటి బాక గతు కావాలన్నాడు. మకార్ దేవకిన్ తండ్రి కొడుకును పిల్చి బండి కట్టాడుని ఆ పెద్దమనిషిని ఆ గ్రామంలో దించిరమ్మని చెప్పాడు. మకార్ దేవకిన్ బండి సిద్ధంచేసి ఆ పెద్దమనిషితో కలసి తేలిక తాగు తున్నాడు. ఆ సమయంలో ఆ పెద్దమనిషి...తాను వెళ్ళి చేసుకోబోతున్నానని, తన దగ్గర తాను మాస్కోలో ఆర్జించిన అయిదుమందల రూబుల్స్ వున్నాయని చెప్పాడు. ఆ మాట విన్న తర్వాత మకార్ దేవకిన్ రహస్యంగా ఒక గొడ్డలి తీసుకుపోయి బండిలో గడ్డిక్రింద పెట్టాడు

“గొడ్డలి ఎందుకు తీసుకుపోతున్నావో నాకే తెలియదు. ‘తీసుకుపో గొడ్డలి’ అని దయ్యం చెప్పింది. తీసుకుపోయాను. ఆయన బండిలో ఎక్కాడు; నేను తోలుకుపోయాను. ఈ ముగ్గురూ నేను ఆ గొడ్డలి విషయమే మరచి పోయాను. ఆ గ్రామం చేరువకు వచ్చేకొంతం యింకా నాలుగుమైళ్ళు వుంది. అక్కడనుంచి పక్కగొడ్డుకు తిరిగి వెళ్ళాలి. అది మిట్టప్రదేశం. నేను బండి దిగి గుర్రాన్ని నడిపిస్తున్నా. అప్పుడు దయ్యం నా చెవిలో గుసగుస లారంభించింది, ‘ఇంకా ఊరుకుంటావేమిరా? ఈ మిట్టప్రదేశం దాటితే చాలా మంది జవసుచారం వుంటుంది. ఆ వెంటనే గ్రామంలోకి వచ్చేస్తావు. వాడు డబ్బుతో సురక్షితంగా వెళ్ళిపోతాడు. నువ్వు చేయదలచుకున్న పని యిప్పుడే చేసెయ్యి ఇనే మంచి సమయం’ గడ్డి సగ్గుతున్నట్టుగా బండిలో చెయ్యి పెట్టాను. గొడ్డలి దానంతటదే నా చేతిలోకి దూకి వచ్చింది బండిలో పెద్దమనిషి వ్యవహారం కనిపెట్టాడు. “యేంచెయ్యబోతున్నావ్” అని అరచాడు. నేను గొడ్డలి ఎత్తి కొట్టబోయాను. అతడు దెబ్బ తిప్పించుకుని నా చేతులు గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. ‘ఒక దుర్మార్గుడా?’ అంటూ నన్ను క్రింద పడేసి, చేతులు కాళ్ళు కట్టేసి, బండిలో వేసుకుని పోలీసు స్టేషనుకు తీసుకు పోయాడు. నేను కిక్కురుమనలేదు; పెనగులాడలేదు. లొంగిపోయాను. నన్ను జైల్లో పెట్టాడు; తరువాత విచారణ జరిగింది. మా ఊరివాళ్ళంతా నేను చాల మంచివాడేననీ, నే నెప్పుడూ ఏ దుర్మార్గుమూ చెయ్యలేదనీ సాక్ష్యం చెప్పారు. నేను అక్కడా అక్కడా పనిపాటలు చేస్తూ ఉండేవాణ్ణిగా. ఆయా యజమానులు కూడా నేను మంచివాడిననే చెప్పారు. కాని క్షీడరుకు

పెట్టుకునేందుకు మాకు డబ్బులేదాయె. నాలుగేళ్ళు నిర్బంధబానిసగా నాకు శిక్ష విధించారు.”

ఇప్పుడిప్పుడు నెహ్రూజీను సమీపించి ఒకతోటి గ్రామస్థులికి జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని గురించి వలపోసుకున్నాడు. ఈ రహస్యం బయట పెట్టినందుకు తనకు అపాయం సూభవిస్తుందని అతనికి తెలుసు. ఇలా చెప్పాడని తెలుస్తే అతనినొంతు పిసికేస్తారేమో కూడా. అయినా చెప్పాడు.

౧౧

చివర ఉన్న రెండుగురులూ రాజకీయవైదీలకోసం ప్రత్యేకించబడినవి. ఆ గిడులమూడు కొంత ఖాళీపలం ఉంది. నెహ్రూజీ అక్కడికి వచ్చేసరికి...రబ్బరు జాకెట్ తొడుక్కుని మంపటి రాజేంద్రాన్నై ప్రెమన్ సన్ కనిపించాడు. అతడు నెహ్రూజీను చూడగానే..తెరలేదుగాని...కూమినే చెయి చాచాడు కరచాలం కోసం... “మీరాక నాకు సంతోషాన్ని కలిగించింది. మీతో కొంచెం మాటాడాలి” అన్నాడు భావగర్భితమైన మాపులతో.

“ఏ విషయం గురించి?”

“తరువాత మాటాడదాంలెండి; ఇప్పుడు పనిమీద ఉన్నాను” అంటూ మంపటి విసరటంలో నిమగ్నుడైనాడు ప్రెమన్ సన్.

నెహ్రూజీ మొదటిగదిలోకి వెళుతూ గడపదాకా వచ్చాడు. ఇంకెలా రెండోగది గుమ్మంలోనించి మస్లావా బైటికి వచ్చింది. ఆమెచేతిలో చీపురు ఉంది. గదిఅంతా ఊడ్చి తెచ్చిన చెత్త, చెవారూ బైట పారబోసింది. తెల్లని జాకెట్ తొడుక్కుంది. తలకు దుమ్ముపడకండా రుమాలు చుట్టుకుంది. నెహ్రూజీను చూడగానే ఆమె కపోలాలి లజ్జారణములైనాయి. చీపురు అవతలి పడేసి, చేతులు తుడుచుకుని అతని దగ్గరకు వచ్చింది.

నెహ్రూజీ ఆమెతో కరచాలనం చేశాడు. “గదును ఊడ్చి సుగ్రం చేస్తున్నావట్లే ఉండే,”

ఆమె మందహాసం చేసింది. “అవును. అసలు మెట్టమొదట ఇదేగా ఉండొగ్గం. కాని ఇక్కడ దుమ్ము ఊడ్చినకొద్దీ ఇంకా వెళుకుతూనే

ఉంటుంది. అస్తమానం చీపురు పుచ్చుకుని శుభ్రం చేస్తూ ఉండాలి... ఇంతకూ ఆ కుంపటి రాజుకుందా?" అని మస్లావా సైమన్ సన్ వైపు తిరిగి ప్రశ్నించింది.

"రాజుకున్నట్లే" అంటూ సైమన్ సన్ మస్లావా కేసి చూచిన చూపు ఆదోరకంగా ఉంది. నెస్టూడో గమనించాడు.

"సరే, బాగుగా రాజుకుంటే ఇశ్రీవెట్టె తెస్తాను. దుస్తులు ఆరబెడదాం..." అంటూ నెస్టూడోవైపు తిరిగి "మంవాళ్ళంతా లోపల ఉన్నారు" అని మొదటి గదిలోనికి వెలుబెట్టి చూపిస్తూ మస్లావా రెండో గదిలోకి వెళ్ళింది.

నెస్టూడో మొదటిగదిలో ప్రవేశించాడు. ఆదోక చిన్న గది. ఒక చిన్న దీపం గోడకు తగిలించి ఉంది. గదిలో చాల చల్లగా ఉంది. నేల చెమ్మగా ఉంది. మట్టి వాసనకొడుతోంది. వీపానికి దగ్గరగా ఉన్న వాళ్ళ ముఖాలు మాత్రం స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి. సిగరెట్ల పొగ వాసన కూడా దట్టంగా ఉంది.

ఇద్దరు మాత్రం లేవీరు తయారు చేసుకోవడానికి వేస్తీళ్ళు, ఇంకా కొన్ని ఆహారపదార్థాలూ తీసుకురావడానికి వెళ్లారు. మిగతా వైదీలందరూ గదిలో గుమికూడి ఉన్నారు. నెస్టూడో ఎరిగివున్న ధుఖోవా అక్కడే ఉంది. ఆమె రోజుగోజుకూ సన్నబడి పోతోంది; వొంట్లో నెత్తురు తగ్గి పోతోంది. వికాలమైన ఆమె నేత్రాలు భయం భయంగా చూస్తున్నాయి. ఆమె నడుటివై నరం ఒకటి ఉబికివుంది. ఒక గోధుమరంగు జాకెట్టు తొడుక్కుంది. ఆమె ముందోక వార్తాపత్రిక పదివుంది. సిగరెట్లు తయారు చేస్తోంది.

ఎమిలీరాంట్ నేనా కూడా అక్కడే ఉంది. రాజకీయ వైదీలందరి లోనూ ఆమె చురుకైనవనిషి అని నెస్టూడో అభిప్రాయం. చాలా ఉల్లాసంగా ఉంటుందామె. ఏ వస్తువు ఎక్కడ ఉండాలో సద్దుత్తూ భోజనానికాల ఏర్పాట్లు పర్యవేక్షిస్తూ ఆమె... జైలుకూడా ఒక గృహంలా అని పింఛేట్టు వ్యవహరిస్తూ ఉంటుంది. జైల్లోని అతిక్లిష్టపరిస్థితుల్లో కూడా అక్కడే వాళ్ళకు కాస్తసుఖం, ఆనందం కలిగేట్టు పనిపాటలు చక్కబెడుతూ

ఉంటుంది. ఒక దీపంముందు కూచుని ఆమె చెంబులు, కప్పులు, తదితర పాత్రలు తోమి, శుభ్రంచేసి అక్కడ పంచివున్న ఒక గోనెపట్టుమీద జాగ్రతగా పెడుతోంది. ఆడంబరం ఏమీలేని యువతి. తెల్లనితేటలుగల మనిషి. ముఖంలో ముగ్ధత్వం కనిపిస్తుంది; కాని ఆమె చిరునవ్వు తనపరి సరాలను ముగ్ధపరుస్తుంది; శివానికి ప్రాణం వచ్చినట్టనిపిస్తుంది; చాలా ఉల్లాసంగా, అకిన్నెణీయంగా ఉంటుంది అట్టి సజీవమైన చిరునవ్వుతోనే ఆమె ఇప్పుడు నెహ్రూడోరు స్వాగతం పలికింది.

“అరె, మీరు తిరిగి రహ్యకు పోయారనుకున్నామే ! “అన్నదామె.

అక్కడే మేరీపావ్ లోనా కూడా ఒకమూల కూచుని ఉంది— చక్కని ఉంగరాల జుట్టుగల ఒకచిన్న అమ్మాయి జిలి బిలి పలుకులు విని ఆనందిస్తూ.

“వచ్చారా? చాల సంతోషం. మస్లావా కనిపించిందా?” అని పలుకరిస్తూ మేరీపావ్ లోనా “మనల్ని చూడానికి ఎవరో వచ్చారు, అయ్యో” అంటూ తన దగ్గర ఉన్న చంటిపిల్లకు చూపించింది.

క్రిస్ట్లోనో కూడా ఫెల్లులూట్లు తొడుక్కుని అక్కడే ఉన్నాడు. చేతులు కాళ్ళసందున ముడిచి పెట్టుకుని, చలికి వోణుకుతూ, జ్వరతీవ తను వ్యక్తం చేస్తున్న చాపులతో నెహ్రూడోరు అవలోకిస్తూ ఒకమూల కూచుని వున్నాడు. నెహ్రూడో అతని వద్దకు వెడదామని సాగాడు. కాని ఇంకా ఆ ప్రక్కనే కళ్ళద్దాలు పెట్టుకున్న ఒకవ్యక్తి రబ్బరుబాకెట్ తొడుక్కుని గ్రాబెట్టు మాటాడుతూ కనిపించాడు. అతడే ప్రఖ్యాతిపొందిన విప్లవనాయకుడు నొవోడోరో. నెహ్రూడో పక్కకు తిరిగి మొదట అతని వద్దకు వెళ్ళాడు. రాజకీయ ఖైదీలందరిగూ అతనంటే నెహ్రూడోరు అసహ్యం. నొవోడోరో తననీలి నేత్రాలతో, కళ్ళద్దాలకుండా నెహ్రూడోరు కోపచిహ్నంలా అవలోకిస్తూ తన సన్నని చేయి చాచాడు కరచాలనం కోసం.

“మంచిది; మీకీ ప్రయాణం సుఖదాయకంగానే ఉన్నదనుకుంటాను” అన్నాడు నొవోడోరో వ్యంగ్యంగా.

“ఓను. మనసుకు పట్టించుకోవలసిన చాలా అంశాకే చూస్తున్నాను” అని జవాబు చెప్పేసి అతని మాటలోని వ్యంగ్యాన్ని గమనించని వాడువలె నటించి నెహ్రూడో తిన్నగా క్రిస్ట్లోనో దగ్గరకు వెళ్ళాడు.

పైకి అలా పటించినా నెస్టాడో మనసులో చాల బాధపడ్డాడు. ఒక్కొక్కరినే మిత్రులను చూస్తున్నప్పుడు కలిగిన ఉన్నాహం తగ్గిపోయింది. వావాడోరో మాటలు; చేతిలు ఇతెల్ల కు కప్పుల కలిగించేట్టుగానే ఉంటాయి.

నెస్టాడో వచ్చి క్రిస్ట్లోతో కరిచాలనం చేశాడు: “ఎలాఉన్నావు? ఆరోగ్యంగా ఉందా?”

“బాగానే ఉన్నా. కాని ఇక్కడ ఎంత చలి అనుకున్నాను? ఈచలి అకిగే సాధనే కనిపించటం లేదు. ఆ టిటికీల అద్దాలు చూడండి; అన్నీ పగిలి పోయాయి...మీరు కులాసాగా ఉన్నారా? ఇన్నాళ్ళనించీ మమ్మన్నీ చూడానికి రానేలేదే!”

“అధికార్లు రాసేలేదు. చాల స్పిర్టింగ్ గా ఉంటూ వచ్చారు. ఇవాళి మాత్రం ఆఫీసరు కాస్త చనువుగానే మాట్లాడేడు.”

“చనువా? మంచి చనువే. మేరీ హాల్ లోనాయి అడగండి, ఇవాళ ఉదయం ఏం చేశాడో!”

ఆ మూల కూచున్న మేరీ హాల్ లోనా...నాటి ఉదయం ఆ చంటి బిడ్డ విషయమై ఆఫీసరు చేసిన రభస అంతా...పూసగుచ్చిట్టు చెప్పింది.

“మన ఫ్రైవీలమంతా కలిసి ఉమ్మడిగా మన అసమ్మతిని ప్రకటించటం అత్యవసరం. నైమన్ సన్ తన అసమ్మతిని తెలియజేశాడని కోండి...యినా అంత మాత్రం చాలను-” అన్నది గుభోవా తన మాటలకు అందరూ సమ్మతిస్తారా లేదా అన్న అనుమానంతో భయం భయంగా చూస్తూ.

“ఏం అసమ్మతి తెలుపుతావ్!” అన్నాడు కోపగించుకున్నట్టుగా క్రిస్ట్లో. ఆమెలోని అడంబరానికి, అసహజ ప్రవర్తనకూ, భయగ్రస్తమైన స్వభావానికి ఆమె అంటే అతనికి చాలకాలనించీ కోపంగానే ఉంది.

“మస్టావాకోసం వచ్చారా? ఆమె అస్తమానం వీరో పనిచేస్తూ ఉంటుంది. ఇప్పుడే ఈ గది కుభ్రంపెసి, ఆ గదినుడా కుభ్రంచేయటానికి వెళ్ళింది. ఈ యీగల్ని మాత్రం తొలిపారేగులేక పోనున్నాం. అవి మా ప్రాణాల్ని తీసేస్తున్నాయి...మేరీ హాల్ లోనా ఏమి చేస్తోందక్కడ?” అన్నాడు క్రిస్ట్లో.

“పెంపుడు కూతురును తల దువ్వకోం”-రాంబోసేవా జవాబు చెప్పింది.

“ఆ పిల్ల నాశ్రయించుకుని ఉంటున్నాయి ఈగలన్నీ. ఆ యీగలన్నీ యిటుకేసి తోలుతున్నా వేమిటి?” అన్నాడు క్రిష్టిఫో విస్సుగా.

“ఎట్టేలేదు. చాల జాగ్రత్తగా దువ్వకున్నాను. ఆయినా ఇప్పుడేపిల్ల చాల ఎరిసుధంగా ఉంోంది” అని చెప్పి మేరీవాట్లోనా ఆ పిల్లను రాంబోసేవాకు అప్పగించేసినదిలో మళ్లీవాడు సాయం చేసేందుకు వెళ్ళి పోయింది.

రాంబోసేవా ఆ పిల్లనెత్తుకుని, తల్లిలాగ ప్రేమతో సుండెలకు పాతుకుంటూ బుద్దులాడి, ఇంతి పంచవారాని ఉపయోది.

మేరీవాట్లోనా గదివిడిచి వెళ్ళగానే ఇద్దరి వస్త్రాలు వేసిస్సు, మకి కొన్ని ఆహార పదార్థాలు పట్టుకుని లోపల ప్రవేశించారు.

౧౨

అయిదరిలో ఒకడు పొట్టిగా, సన్నగా ఉన్నాడు. వై ఎేగుడ్డ వేసి గొర్రె తోలుతో కట్టిన చొక్కా వేసుకున్నాడు. ఎత్తు బూట్లు తొడుగు, న్నాడు. చుసల కాగిని నీళ్ళు రెండు పాత్రలు రెండు చేతుల్లో పట్టుకుని, రొట్టెల పొట్లం ఒకటి చంకలో పెట్టుకుని తెచ్చాడు.

నీటి పాత్రలు అక్కడ కప్పుల దగ్గర పెట్టేసి, రొట్టెల పొట్లం రాంబోసేవా కిచ్చేసి “ఓహో, మన జమిందారుగారు మళ్ళీ ఏమచేశాన్న మాట” అంటూ గొర్రెతోలు చొక్కా విప్పి అక్కడోకి మంచంమీదికి విసింపారేసి “మేము చాలా పదార్థాలు తీసుకొచ్చాం. మార్కెట్ పాలూ, గుడ్డూ తీసుకొచ్చాము. ఈ రాత్రి విందు చేయవచ్చు. రాంబోసేవా పని కుభ్రంగా అంతా ఏర్పాటు చేయాలి. ఆమె యిప్పుడు మనకు లేనిరు తయారుచేసి యిస్తుంది” అంటూ ఆమెకేసి చిరునవ్వు చిరునవ్వు చూశాడు.

ఆ కృత్తి మామలు, చేతలు, చూపుతున్న ఆంధ్రకంఠా, జ్ఞాన సూక్ష్మత ఉన్నాయి. రెంజో వ్యక్తి మాత్రం ఇలా ఉండడు. పూర్తిగా కృత్తి లేకంగా ఉంటాడు. ఎప్పుడూ నిశితస్వభావం, విచారంగా ఉంటాడు.

అతడు పొట్టిగా ఉంటాడు. ఎముక పుష్టిగల మనిషి. వెడల్పాకే చెప్పలు. పలుచని పెదవులు. కళ్లు అందంగానే ఉంటాయి. ఒక పాతకోటు, పాడు గాటి బూటు తోడుకున్నాడు. రెండు కుండల పాలు, రెండు చెక్కి పెట్టెలనిండా ఏవేవో పదార్థాలూ తీసుకొచ్చాడు. అవన్నీ రాంట్ సేవా ముందు పెట్టాడు. నెహ్రూడోసు సలాంచేసి, కిరణాలనానంతరం పెట్టెలు తెరచి పదార్థాలు బైటికి తీస్తూ కూచున్నాడు. ఈ యిద్దరు రాజకీయ ప్రైవీలూ సాధారణ కుటుంబాలకు చెందినవాళ్ళే. ఒకని పేరు నబుల్. ఇతడొక రైతు. రెండోవాడు మార్కెల్. ఇతడొక ఫ్యాక్టరీ కార్మికుడు. నబుల్ పద్దెనిమిదేళ్ళ వయస్సులోనే విప్లవ సంఘంలో చేరాడు. మార్కెల్ చాలా పెద్ద వాడైన తుపాతగాని చేరలేదు. స్వగ్రామంలోని బడిలో చదువు పూర్తి చేసుకొని ఒక బస్తీ హైస్కూల్లో చేరాడు. నబుల్ ఒక వంక తాను దడుపు కుంటూ, ఇతగ్లకు పాతాని చెప్పి డబ్బు సంపాదించుకునేవాడు. మంచి తెలివితేటలగల మనిషి. బంగారు సతకం పొందాడు. హైస్కూలు చదువు పూర్తి అయింది. కాని అతడు కాలేజీలో వెళ్ళి చేరలేదు. హైస్కూల్లో ఉన్నత తరగతిలో ఉన్నప్పుడే అతనికి అశయం ఉండేది. అవకాశాలు లభిస్తే, చదువు సంధ్యలు లేక, ఆదిరణలేక పల్లెటూళ్ళలో పడివున్న అనేక మంది తనలాంటి బీద పిల్లలకు జ్ఞానోదయం కలిగించి వైకి తీసుకురావాలని అతనికి కోరిక ఉండేది. అందుచేత కాలేజీలో చేరకుండా ఒక పెద్ద గ్రామంలో గవర్న మెంటు గుమాస్తాగా చేరాడు. రైతులకు ఆ యీ విషయాలు పుస్తకాల్లోనించి చదివి చెబుతూ ఉండేవాడు. ఒక సకాకార సారి శ్రామిక సంఘాన్ని కూడా ఏర్పరచాడు. అందుచేత అతన్ని ప్రభుత్వం అరెస్టు చేసింది. ఎనిమిది నెలలు జైల్లో వుంచి నొదిశీకారు కాని పోలీసు లతని చగ్గలన్నీ కనిపెట్టి చూస్తూనే ఉండేనాళ్ళు. జైల్లోనుంచి బయట పడ్డాకే అతడు మరో గ్రామం వెళ్ళి ఒక బడి పంతులుగా కొన్నాళ్ళు పని చేశాడు. అలా బడి పంతులుగా ఉంటూ మాడా ఇదివరకు ఆ ఊళ్లో చేసి నట్టుగానే చేశాడు. కాగా మళ్ళీ అతన్ని అరెస్టు చేశారు. పద్నాలుగు నెలలు జైల్లో ఉంచారు. ఈ లోగా అతని రాజకీయభిప్రాయాలు మరింత పటిష్టములు ముఖ్యములు అయినాయి.

ఆ తరువాత అతనికి పెరమ్ రాష్ట్రానికి ప్రవాస శిక్ష విధించారు. అతడు అక్కడనుంచి పారిపోయాడు. కానీ మళ్ళీ పట్టుబడి ఏడు నెలలు

జైల్లో ఉన్నాడు. తరువాత మళ్ళీ ప్రవాసశిక్ష విధించి ఆర్పి ఏంజిల్ రాష్ట్రానికి పంపించారు. అక్కడినుంచి కూడా పారిపోవటానికి ప్రయత్నించాడు మళ్ళీ పట్టుబడ్డాడు. ఈసారి కూడా ప్రవాస శిక్ష విధించి యానుటన్ రాష్ట్రానికి పంపించారు. ఈ విధంగా నడివయస్సు వచ్చేసరికి జీవితంలో సగం భాగం జైళ్ళలోనూ, ప్రవాసంలోనూ గడిచిపోయింది. యిన్ని కష్టాలు అనుభవించినా అతనిలో ఉత్సాహం, ఉల్లాసం తగ్గలేదు. జీవిత క్షిబ్దాబాగా ఉంది; చురుగ్గా ఉంటాడు. పనిపాటలు సమగ్రంగా నిర్వహిస్తాడు. గతాని కెప్పుడూ విచారించే మనిషి కాదు. దూర భవిష్యత్తును గురించి కూడా ఆలోచించడు. వివేకం, తాకిజ్ఞానం, శక్తి సామర్థ్యాలు-అన్నీ వస్త్రమాన సమస్యలకే వినియోగిస్తూ ఉంటాడు. అవకాశం కలిగినప్పుడల్లా పల్లెల్లోని కార్మికుల్లో వికృత, విజ్ఞానం మెంపొందించటానికి శాయశక్తులా ప్రయత్నించాడు. జైల్లో వున్నప్పుడైనా వీలైతే సంతకరతు బయటి ప్రపంచంతో సంబంధం పెట్టుకోవటానికే ప్రయత్నించాడు. జైల్లో పరిస్థితుల్ని కూడా సాధ్యమైనంతవరకు తనకూ, తన చుట్టూ ఉన్నవాళ్ళకూ సౌఖ్యప్రదంగా ఉండేలాగు ఏర్పాట్లు చేసుకుంటూ ఉండేవాడు. సంఘవృద్ధిగల మనిషి. కమ్యూన్ సభ్యుడు. తనకోసం, తన హక్కులకోసం తన తహాలాదేవాడు కాదు. తాను వ్యక్తిగతంగా తేలిగ్గానే తృప్తిపడేవాడు. తన సంఘంవారి శ్రేయస్సు కోసం, వారి హక్కులకోసం మాత్రం రాత్రొంటవళ్ళు నిద్రావారాలు లేకుండా కారీరకంగా, మానసికంగా కష్టపడేవాడు. తానొకరైతు. తన నిత్య జీవనంలో కష్టజీవి. తెలివితేటలతో, నూత్నవృద్ధితో వ్యవహరించేవాడు. ఆత్మవిగ్రహంగల మనిషి. ఇతర్లయెడ సహజంగా చాలా మర్యాదగా ఉంటాడు. ఇతర్ల వాంఛల్ని, ఉద్దేశాల్ని మన్నించే వ్యక్తి. వితంతువైన అతని తల్లికి చదువు రాదు. గుడ్డి నమ్మకాలు ఆమెకు జాస్తిగా ఉండేవి. చాలా ముసలది. ఇప్పటికీ బ్రతికే వుంది. ఆమె అప్పుడప్పుడు వచ్చి కొడుకును ఎక్కడున్నా చూసిపోతూ ఉంటుంది. జైల్లోగాక ఇంటి వద్ద ఉన్నప్పుడు నబటో గృహకృత్యాల్లో తల్లికి సాయపడుతూ ఉండేవాడు. మామూలు మిత్రులతో వినోదంగా కాలక్షేపం చేసేవాడు. వాళ్ళతో పాటు చౌకపాను సిగరెట్లు కాల్చేవాడు. ప్రభుత్వం వాళ్ళందరినీ ఎలా మోసం చేస్తున్నదో, ఆ మోసంలోనుంచి వాళ్లు ఎలాగ బయటపడాలో... నబటో బోధిస్తూ ఉండేవాడు. విప్లవ సంఘ కార్యకలాపాల్ని గురించి

ఆతడు ఎప్పుడు ఎక్కడ ప్రసంగించినా సాధారణ ప్రజల్ని... బెత్తెను భూమి కూడా తేకుండా దదిద స్థితిలో అటుమటిస్తూ వున్న తలలాంటి సాధారణ ప్రజల్ని దృష్టిలో ఉంచుకునే మాటాడేవాడు. విప్లవం ఆనేది మానవ జీవిత సౌధంయొక్క పునాదుల్ని కూల్చివేయకూడదు. సాధాల్ని యాకత్తూ కూల్చివేయరాదు. ఈ అందమైన, పెద్ద, గట్టికట్టడంలాని లోపలి గోడల్ని మాత్రం మార్చివేయాలి—అని నబట్టో అభిప్రాయం. ఇది నానాదొరొ సిద్ధాంతాలకు కీన్న మైన అభిప్రాయం. మి ర్క్సల్ నానాదొరొ అనుచుడు.

మత విషయమై కూడా నబట్టోకు ప్రత్యేకాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. తాత్విక సమస్యలను గురించి ఆతడాలోచించుడు. సృష్టి ఎలా ఆనంభమైంది? ముందు ఎలా వుండ బోతుంది?— ఈ రకమైన ప్రశ్నలతో అతనికి పని లేదు. భగవంతుడొకడున్నాడన్న సిద్ధాంతం అతనికి ఆనవసరం. ప్రపంచం ఎలా పుట్టింది, పెరిగింది అన్న సమస్యతో అతనికి సంబంధంలేదు. ఈ విషయంలో మోసెస్ రైటా? డార్విన్ రైటా? అనే ప్రశ్నకే తావులేదు. ఈ ప్రపంచం ఆరు రోజుల సృష్టి అన్న బైబిల్ కథ ఎంత పుక్కిటి పురాణమో, డార్విన్ సిద్ధాంతం కూడా అతనికి అటువంటి కట్టుకథే. తమియ్య విప్లవకారులకు మాత్రం డార్విన్ సిద్ధాంతం చాలా ప్రముఖమైనది.

మానవ జీవితం ఎలా బాగుపడాలి? అనే సమస్య ఎప్పుడూ అతని దృష్టిలో ఉంటుంది. అందుచేత సృష్టి ఎలా ఉద్భవించిందీ అనే సమస్య అతనికి అక్కర్లేదు. జంతు లోకంలోనూ, వృక్ష ప్రపంచంలోనూ వీడి కీంపు చెందటం లేదు. ఆవిరాళంగా మార్పు చెందుతూ ఉన్నాయి. ఎరువు ధాన్యం బొతుంది. తోకతో ఉన్న చిరుకప్ప తోకలేని అసలు కప్ప బొతుంది. గొంగళి పురుగు సీతాకోక చిలుక బొతోంది. విత్త వృక్షం బొతోంది. కాబట్టి మనిషి కూడా లయం పొందడు. మార్పు చెందుతాడు ఈ అభిప్రాయం తాత ముత్తాతల కాలం నాటి నించీ కూలీ నాలీ చేసుకు బ్రతికే పల్లెప్రజలలో స్థిర పడిఉంది. ఇదే అభిప్రాయం నబట్టో అంతరాత్మలో గాఢంగాఉంది. అందు చేత ఈ సృష్టి భవిష్యత్తునుగురించిన ఆలోచనే అతనికి కలగదు. మృత్యు వంటే అతనికి భయంలేదు. అందుచేత ఎన్ని కష్టాల్ని అయినా, ఎటువంటి భాగల్ని అయినా సహించటానికి భయపడడు. అస్తుమానం వీదో పనిలో

నిమగ్నుడైఉంటాడు. తోడివారిచేతకూడా ఉత్సాహంగా పనిచేయుస్తూ ఉంటాడు. సోమంతం అత డేరగడు.

మార్కెల్ ఇంకోరకమైన మనిషి. పదిహేనోయేట ఫ్యాక్టరీలో పనికి కుదిరాడు. యజమానులు చేసే అన్యాయాలనూ, పెట్టే బాధల్నీ సహించలేక సిగరెట్లకూ, నురాపానానికి అలవాటుపడ్డాడు. ఒక క్రిస్టమస్ పండుగనాడు యజమానిభార్య ఫ్యాక్టరీలో పనిచేస్తున్న పిల్లన్ని పిండుకు ఆహ్వానించింది. మార్కెల్కూడా వెళ్ళాడు. అతనికి ఒక బూగ, (కానీ ఖరీదు కూడా ఉండదు) ఒక ఆత్తిపండు, ఒక యాకీల్ పండు ఇచ్చారు. యజమాని పిల్లలకు గొప్ప గొప్ప వాళ్ళంతా వచ్చి రకరకాల ఆంద్రమేక వస్తువుల్ని బహుమానంగా ఇచ్చారు. ఆ వస్తువులు దేవలోకంనిండి తెచ్చాకా అన్నట్టు ఆకర్షణీయంగా వున్నాయి. ఒక్కొక్క విడ్డూకు వచ్చిన వస్తువులన్నీ యాభైరూబుల్సు విలువ చేస్తాయి. ఇందంతా చూచి మార్కెల్ తన శేవో పెద్ద అన్యాయం జరిగినట్టు భావించాడు. అతనికి ముప్పుయి సంతప్త్యాలు వచ్చాయి. ఆ ఫ్యాక్టరీలోనే పనిచేయటానికి ఒకావిడ వచ్చి చేరింది. ఆమె విస్తవనాయకురాలు. అతనిలో మంచి శక్తిసామర్థ్యాలున్నట్టు ఆమె ఊహించింది. అనేక పుస్తకాలు, కరపత్రాలు అతనికి చదవమని ఇచ్చింది. అతని ప్రస్తుత దయనీయస్థితిని, అందులోనించి బైటపడి బాగుపడేందుకు మాగ్గాలూ తెలియ జెప్పింది. తనూ, తన అనుచరులూ ఈ ప్రస్తుత దుస్థితిలో నించి తప్పించుకోడానికి మాగ్గాలున్నాయని బోధపడేసరికి మార్కెల్కు యజమానులు చేసే అన్యాయాలు, అక్రమాలు అత్యంత భయంకరములు, దుస్సహములుగా కనిపించాయి తానీగుంజాటనలోనించీ బయటపడాలనీ, ఈ అన్యాయాలకూ, దురంతాలకూ కారకులైన వారిని శిక్షించాలనీ అతనికి తీవ్రమైన వాంఛరేకై ఉంది. ఈ వాంఛ తెగవేరాలంటే విజ్ఞానం కావాలని అతనికి చెప్పారు. అందుచేత విజ్ఞాన సముపార్జనకు తీవ్రంగా కృషి చేశాడు. విజ్ఞానసముపార్జనవల్ల సామ్యవాద లక్ష్యసాధన ఎలా సిద్ధిస్తుందో మాత్రం అతనికి బాగా తెలియదు. కాని ఏ విజ్ఞానం తనకు ధనస్వాముల అన్యాయాల్నీ అక్రమాల్నీ చూపించిందో, ఆ విజ్ఞానమే ఆ అన్యాయాల్నీ అక్రమాల్నీ నిర్మూలించగలదుకూడా అని అతడు విశ్వసించాడు. అవీగాక విజ్ఞానం పెరిగినట్టయితే తనస్తాయి పెరుగుతుందనికూడా అతని ఆశ. అందు

కని ధూమపానం, సురాపానం మానేసి ఆవకాశం దొరికినప్పుడల్లా పుస్తకాలు చదివేవాడు.

ఆ విప్లవనాయకురాలు అతనికి పాఠాలు నేర్పేది. అతని విజ్ఞానదాహానికి, ఏ విషయాన్ని ఆయన అతి సులభంగా గ్రహించగలుగుతూన్న అతని సామర్థ్యానికి ఆమె ఆశ్చర్యపోయేది. రెండు సంవత్సరాల్లో బీజగణితం, రేఖాగణితం, చుర్ర బాగా చదివేశాడు. చరిత్ర అంటే అతనికి చాలా యిష్టం. పర్యవారస్వతం, నవలా సాహిత్యం, విమర్శన వ్యాసాలు కూడా చదివాడు. సామ్యవాద సాహిత్యం అంటే మాత్రం అతనికి ప్రత్యేకాభిమానం.

కొన్నాళ్ళు కా విప్లవ నాయకురాలిని అరెస్టు చేశారు. ఆమెతోపాటు మార్క్సిజ్మను అరెస్టు చేశారు. ప్రభుత్వం నిషేధించిన సాహిత్యం వాళ్ళ దగ్గర దొరికింది. వాళ్ళను కొన్నాళ్ళు జైల్లో వుంచి ఆ తరువాతి వోల్ గాకు ప్రవాసం పంపించారు. అక్కడ మార్క్సిజ్మకు నోవోడోరోవో పరిచయం లభించింది. ఇంకా ఎక్కువ విప్లవ సాహిత్యం చదివాడు. జీర్ణించుకున్నాడు. సామ్యవాద సిద్ధాంతాన్ని గురించి అతనికి స్థిరమైన ఊహలు ఏర్పడ్డాయి. ప్రవాస శిక్ష అనుభవించి బైటికి వచ్చాక ఒకచోట నాయకత్వం వహించి సమ్మె నడిపించాడు. ఆ సమ్మె ఫలితంగా ఒక ఫ్యాక్టరీ నాశనమైపోయింది. ఫ్యాక్టరీ డైరెక్టర్‌కు ఘాతుకమైంది. మార్క్సిజ్మను మళ్ళీ అరెస్టు చేశారు. నైరీయంకు పంపించారు.

ప్రస్తుత ఆర్థిక స్థితిగతుల్ని గురించిన అతని అభిప్రాయాలెట్టివో, అతని మత విషయకమైన ఊహలు కూడా అలాంటివే. తాను ఏ మతంలో పెరిగాడో ఆ మతంలో ఉన్న గుడ్డి నమ్మకాలన్నింటినీ గుర్తించాడు. మొదట కొంత భగవద్భక్తి అనేది లోపల కలకవేసినా క్రమేణా మత విషయకమైన కట్టుబాట్లనుంచి, గుడ్డి నమ్మకాలనుంచి బయట పడ్డాడు. యిలాయిన్నాళ్ళనుంచి అగ్ధులైన మతంలో ఉంటూ తాను మోసపోయినందుకూ తన పూర్వీకులందరూ, ఇలాగే మోసపోయినందుకూ అతని కెక్కడలేని కోపం వచ్చింది. అందువల్ల ఆస్తమానం మతబోధకులనూ, మత సూరంధ్రులనూ చూడ విశ్వాసాలనూ పోలేనగా విమర్శిస్తూ ఉండేవాడు.

అతడు విషయ లాలసుడు కాదు. అతని కోరికలూ స్వల్పం. చిన్న పుటిసుంచి కాయకష్టానికి అలవాటు పడినవాడు కాబట్టి కండగాలు చక్కగా

వెరిగాయి. శారీరకమైన పరిశ్రమ అంటే వెనుకంజ వేయదు. చురుగ్గా చేస్తాను. కాని ఎప్పుడు ఏ కాస్త విరామం దొరికినా పుస్తకాలు ముందేసుకుని కూచుంటాడు. చదువంటే అతనికి సరదా. ఇష్టపడతాడు కారల్ మార్క్స్ రచనల ప్రభువు సంపుటం చదువుతున్నాడు. దాన్ని ఒక అమూల్యమైన వస్తువులాగ తన సుచిగో భద్రంగా దాస్తాడు. సాధారణంగా మితభాషి, ఒక్క నోవోడోలోతో తప్ప మిగతా అందరిపట్ల నిష్ఠుత్వంగానే ఉంటాడు. నోవోడోలోతో మాత్రం అతనికి స్నేహితి మిత్రత్వం ఉంది. ఏ సమస్య గురించైనా నోవోడోలో అభిప్రాయాలే ప్రమాణాలుగా గీరచా వహిస్తాడు.

మార్క్సల్ తు స్త్రీలంటే పరమాసహ్యం. పురుషులు తలవెట్టే మంచి పనులకు స్త్రీలు విఘ్నకారకులని అతని అభిప్రాయం కాని వస్తావాపట్ల మాత్రం అతనికి ఎంతో బాగ్. ఆమె యెడల దాక్షిణ్యంగా వ్యవహరిస్తాడు. క్రింది తిరగతివారిని వై తిరగతులవారు ఎలా బాధిస్తాలో పీడిస్తాలో ఏజువు చేయటానికి మస్తానా గాథ ఒక తార్కాణం. అందువల్ల అతనికి నెక్లాడో అంటే అసహ్యం. కాగా అలిడెప్పడో నెక్లాడోతో ఎక్కువగా ప్రసంగించడు. దగ్గరకు వచ్చి కిరచాలనం చెయ్యడు. ఊరికే చెయ్య మాత్రం చాస్తాడు ఇచ్చం లేకపోయినా.

౧౩

కుంపట్టు వెలిగించారు. వంటకాలు తయారైనాయి. తేనీరు కలిపారు.

చిన్నట్లు, గోధుమకొట్టెలు, వెన్న, ఉడికించిన గుడ్డు, గొడ్డు మాంసం అన్నీ...ఒక బిల్ల చెక్కిమీద గుడ్డ పరిచి వరుసగా వేటారు. అంతా చుట్టూ కూచుని తింటున్నారు, లోకాభిరామాయణం మూలాడు తుంటున్నారు. రాంట్ నేవా ఒక పెట్టెమీద కూచుని కప్పుల్లో తేనీరు పోస్తోంది. అంతా ఆమె చుట్టూ మూగారు తేనీటి కిట్టల కోసం. ఒక్క క్రిట్టెలో మాత్రం అటుకేసి రాలేను. తడి దుస్తులు తీసేసి పొడి దుస్తులు వేసుకుని అక్కడే కూచున్నాడు నెక్లాడోతో మాటాడుతూ.

వన్నెలో బురద రోడ్డుమీద దూర ప్రయాణించేసి వచ్చాక, వాళ్ళంతా శుభ్రమైన దుస్తులు ధరించి ఏదో తిని, తాగిపోయి...మళ్ళీ ప్రాణాలు లేచివచ్చి పట్టనిపించి ఉల్లాసంగా ఉన్నారు.

అవతలి పక్కనుంచి క్రిమినల్ ట్రైబిల సూకెళ్ల చప్పుడు, అప్పుడూ, ఒకొక్కొక్కప్పుడు తిట్టుకుంటోన్న బూతులు వినిపిస్తున్నాయి. ఒక మహా సముద్రం మధ్య ఒక ద్వీపంలో ఉన్నట్టు... చుట్టూ క్రిమినల్ ట్రైబిల ఇష్టపరిస్థితులు, మధ్య తాము హాయిగానే ఉన్నట్టు... రాజకీయ ట్రైబిలు భావించుకుంటున్నారు. వాళ్ళకు హాయిగా, ఉల్లాసంగా వుంది. తమ ప్రస్తుత స్థితిగతుల్ని, భవిష్యత్తులో తమకు కలుగబోయే అనుభవాల్ని తలచుకోకుంటేదు. అవి పూర్తిగా విస్మరించారు. ఏనాడో ఇతర విషయాల్ని గురించి చర్చించుకుంటున్నారు. ఈ విధంగా అనేకమంది యువతీ యువకులు ఒకే చోట కలసి వుండవలసిని పరిస్థితి ఏర్పడితే ప్రేమలు, ఈష్టలు, ద్వేషం... ఏనాడో ఏర్పడుతూ ఉంటాయి. నోవాడోగో గ్రాబెట్స్ ను ప్రేమిస్తున్నాడు. గ్రాబెట్స్ ఒక అంగమేఘం సిల్. ఆమె నవ్వు చాలా రమణీయంగా ఉంటుంది. కాని అలోచన లేని మనిషి. కాకేజీగో చదువుకుంటూ ఉండేది. విప్లవ సంఘంతో ఆమెకీమీ సంబంధంలేదు మొదట. కాని కాలమాన పరిస్థితుల్ని బట్టి చివరకు అందులోకి అకర్షింపబడింది. తల్లి లిలంగా ప్రవాస శిక్షణ గొన్నదిప్పుడు కాకేజీగో చదువుకుంటున్నప్పుడు గాని, పట్టుబడి జైల్లో ఉన్నప్పుడుగాని, ఇప్పుడీ రాజకీయ ట్రైబిలుగో కలసి ప్రయాణం చేస్తున్నప్పుడుగాని... ఆమె జీవితానందకరమైన విషయం ఒక్కటే ఉంది. ఆమె పురుషులైనాల్ని అవలీలగా కైవసం చేసుకోగలది. ఇప్పుడామెను నోవాడోగో కామించి వెంటపడుతున్నాడు. ఆమెకు అతనిమీద వలపు కలిగింది. దుఖోవా కామిస్తుంది; కాని కలపించునేర్పు తక్కువ. ఆమె మనస్సు ఇప్పుడు కాసేపు నటబోవైపు, మరి కాసేపు నోవాడోగోవైపు పరుగెత్తుతోంది. క్రిట్టెస్ మేరీహావ్ లోనాను బృందం పూర్వకంగా ప్రేమిస్తున్నాడు. కాని అతనికి మేరీహావ్ లోనా వ్యవహారం బాగా తెలుసు. అందుచేత తనప్రేమను బైటికి ప్రకటించలేదు. మామూలు స్నేహభావమూ... ఆమె తనకు చేస్తున్న సమర్థలపట్ల కృతజ్ఞతా భావమూ మాత్రమే వ్యక్తమిస్తున్నాడు. నటబో-రాంటో సేవాల సంబంధం చిత్రగతుల్లో నడుస్తోంది

రాంటో సేవా తన పదహారో మీటు... రాంటో చదువుకుంటున్న రోజుల్లో ఒక యువకుని ప్రేమించింది. అతడు నీటుస్సుగ్స్ బిల్వనిద్యాలయ

విద్యార్థి. ఆతని కాలేజీచదువు ముగియకముందే ఇద్దరినీ వివాహం అయింది. అప్పటికి గాంట్ సేవాకు పందొమ్మిదేళ్ళు. ఆ యువకుడు కాలేజీలో నాలుగో ఏండ్లో చదువుతున్నాడు. అప్పుడు విద్యార్థులు ఏవోకొన్ని అల్లర్లలో పాల్గొన్నారు. ఆ అల్లర్ల ఫలితంగా అతనికి ప్రవాసేశిక్ష విధించారు. తరువాత అతడు నిష్టవ సంఘంలో చేరిపోయాడు. వైద్యవిద్య అభ్యాసిస్తూన్న గాంట్ సేవాకూడా తన చదువుకు స్వస్తిచెప్పి భర్తను అనుసరించి వెళ్ళింది. తాను కూడా విస్తవ సంఘంలో చేరింది. తన భర్త ఉత్తముడు, మిక్కిలి తెలివైన వాడు అని ఆమె అభిప్రాయం; అందువల్లనే అతన్ని ప్రేమించి వివాహం చేసుకుంది. వివాహం చేసుకున్న తరువాత భర్త వ్యవధాన్ని అనుసరించే తన జీవిత కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయించుకుంటూ వచ్చింది. అనేక విషయాల్ని అభ్యసించి నేర్చుకోవాలి అని ఆమె లక్ష్యం. అందుచేత ఆమె అనేక గ్రంథాల్ని శ్రద్ధగా చదివింది. అతడు విస్తవ సంఘంలో చేరాడు; తానూ చేరింది. స్రుతత సాంఘిక వ్యవస్థ చాల భూయిష్టంగా ఉంది; ఈ పరిస్థితులు ఇలాగే సాగిపోయేలాగా; ఈ వ్యవస్థను ఇంతటితో అంతాచేసి... ప్రతి వ్యక్తి స్వేచ్ఛగా కావలసినంత వికాసాన్ని పొందటానికి అనుకైన అవకాశాలుగల ఒక సౌష్టవమైన వ్యవస్థను నిర్మించాలి—అని తన భర్త సతర్కంగా రుజువుచేస చెప్పాడు. అదంతా నిజమే నచ్చులు ఆమెకు స్ఫురించింది. భర్త ఏమిచెప్పినా ఆమెకు పరమ సత్యంలాగే స్ఫురించేది. అతని భావాలతో తాను సంబంధించిన సామాన్యం పొందితేనే తనకు ఆత్మ సంతృప్తి అన్నట్లుగా ఆశకు అనిపించేది.

విషయామె భర్తను విడిచిపెట్టి రావలసి వచ్చింది. ఈ యెడబాటు చాల గుర్తింపజేసినదే. అయినా ఆమె దైర్యంతో సంహించింది. తన భర్త ఒక మహావ్యక్తిత్వం వీక్ష గైకొన్నాడు. అతని ఆశయం నెరవేరాలిందే. కాబట్టి తానీ యెడబాటు దుర్భరమైనా భరించక తప్పదు. అతనితో ఉన్న కష్టం అతన్నే అనుసరించి, ఆరాధించింది ఇప్పుడైనా నిరంతరం ఆమె అభ్యసించి అలోచిస్తూనే ఉంటుంది. అతన్నే తప్ప ఇంకెవరినీ ఆమె ఎప్పుడూ ఆమెంచనేలేదు. ఇప్పుడామెకు నలుటో మిక్కిలిగా ప్రేమిస్తున్నాడు. అతని నిశ్చల నీరంధ్రమైన ప్రేమకు ఆమె కొంతవరకు విచలించి రాత్రి... తన సీతమంతుడే; స్థిరసంతృప్తి వ్యక్తి; ఆమె భర్తకు మిత్రుడున్నాడు. అతడామెను తన చెల్లెల్నిలాగా ఆత్మీయంతో చూస్తున్నాడు.

కాని అతని ప్రవర్తనలూ మరేదో కొంత అధికంగా కనిపిస్తోంది. అది ఇద్దర్నీ భయగ్రస్తులను చేస్తోంది. అయినా ఈ కష్టస్థితిలో అదే ఓదార్పుగానూ పని చేస్తోంది.

ఇంతకూ అక్కడున్న వారిలో ఏ ప్రేమగొడవల్లానూ తగులుకొనిన వాళ్లు ఇద్దరే ఉన్నారు-మేరీపావ్ లోనా, మార్క్సెల్.

౧౪

తేనీరు తాగిన తరువాత నెహ్రూజీ క్రిబ్బెస్ దగ్గర కూచుని మాటాడు తున్నాడు మస్తావాతో కాసేపు ఏకాంతంగా కలసి మాటాడి పోవాలని అతని ఊహ. మార్క్ గాధ, అతడు రచనతో చేసిన విజ్ఞాపన క్రిబ్బెస్ తో చెప్పాడు. క్రిబ్బెస్ గుడ్లు వొప్పజెప్పి అంతా సావధానంగా విన్నాడు.

“బాను వాళ్ళంతాకూడా మాతోనే ప్రయాణాలు చేస్తూవస్తున్నారు. ఎవరు వాళ్ళందరూ? వాళ్ళకోసమే మేము ఇంత శ్రమపడి ఇలా అవస్థలు పడుతున్నాం. అయినా వాళ్ళు గురించి మాకేం తెలీదు; తెలుసుకోటానికి ప్రయత్నించం. వాళ్ళ స్థితిగతులు మరీ దిగ్గసారి పోతున్నాయి. మళ్ళి వాళ్ళు అసహ్యించుకుంటున్నారు; మళ్ళి శత్రువులుగా పరిగణిస్తున్నారు. ఎంతఘోరం” అన్నాడు క్రిబ్బెస్ వినివిసి.

ఆ పక్కనేవున్న నొనాడోరో ఆ మాటలు విన్నాడు. అన్నాడు : “అందులో ఘోరం ఏమీలేదు. మామూలు ప్రజలు అధికారాన్ని వూజిస్తారు. అధికారం ప్రభుత్వం చేతుల్లో ఉంది. కాబట్టి వాళ్ళు ప్రభుత్వాన్ని వూజిస్తారు, మనల్ని ద్వేషిస్తారు. రేపు అధికారం మనదేతుల్లోకి వస్తుంది. అప్పుడు వాళ్ళు మనల్నే వూజిస్తారు.”

ఆ సమయాన గోడ అనతిదూరమై క్రిమినల్ థైవీల సుకర్నో గలగల, వాళ్ళు మాటాడే బూతులు వినిపించాయి. వీరో గోడకు కొట్టుకుంటున్న చప్పుడు, అవైని అరుపులు, కేకలు, ఎవరనో ఎవరో చూవగొడుతున్నాడు. ఇంకెవరో అరుస్తున్నాడు; “వాళ్ళ! హాళ్ళ! గక్షించండి” అని.

“విన్నారా! నురుషులు కాదు, బ్రుగాలు వాళ్ళు! వాళ్ళూ మనకు సాన్నిహిత్యం ఎలా వదులుతుందో?” అన్నాడు నొనాడోరో.

“వాళ్ళను మృగాలు అంటున్నావా? ఇంతకు ముందే నేర్చుకోవడం ఏమిచెప్పాడో విన్నావా?” అంటూ క్రిష్టియో...మకార్ ఏ విధంగా చిన ప్రాణిమీదికే వస్తుందని తెలిసికూడా ఒక తోడిగ్రామస్తుని రక్షించేయకల సంతృప్తిచాడో ఆ కథంతా...చెప్పి “ఇది మృగజ్ఞానం కాదే! ఉత్తమ నాయకుని లక్షణమేనే!” అన్నాడు...కొంచెం కోపంగానే.

“అదేవో తాత్కాలిక ఆవేశం బలపడచు” అంటూ నొవ్వాడోలో ఎగతాళిగా నవ్వేశాడు. “వాళ్ళ భావాలేమిటో, ఉద్దేశాలేమిటో గ్రహించటం కష్టం. ఒకనిలో బౌద్ధార్యం ఉన్నట్టు వైకి కనిపించవచ్చు. కాని అది ఇంక వరిమీదనో ఈవ్వే కావచ్చు నిజానికి” అన్నాడు నొవ్వాడోలో..రెండో ఖైదీమీది ఈర్ష్యవల్లనే మకార్ దేవకిన్ తోడి గ్రామస్తుని రక్షించేయకు ప్రాయశాసనం ఉండవచ్చుననే భావం భవించింది.

“మీ కెప్పుడూ ఎవరిలోనూ మంచితనేది కనిపించడం?” మేరీనావ్ లోనా ముందుకువచ్చి కోపంగా అడిగింది.

“అసలు లేనిదే ఎలా కనిపిస్తుంది?”

“ప్రాణాలకు తెలియకూడా ఒకదొక సత్కార్యం చేస్తున్నాడంటే లేకండా ఎలా పోతుంది?”

దీనికి నొవ్వాడోలో సమాధానం చెప్పసాగాడు. ఆ సమయాన మార్కెట్ తాను చదువుతున్న పుస్తకం మూసేసి తన గురువుగారైన నొవ్వాడోలో చెబుతోన్న సమాధానం సావధానంగా వింటున్నాడు. నొవ్వాడోలో సమాధానం ఇది: “మన తాత్వికతకు ఊహలు, భావనా పటిమకాదు; మన చేతల్ని నిర్ణయించవలసింది. పరిస్థితులు ఉన్నవి ఉన్నట్లుగా ఆర్థం చేసుకోవాలి. సాధారణ ప్రజలకు మన కాయకత్తులూ సేవ చెయ్యాలి. అందుకు ప్రతిఫలం మనం ఆశించకూడదు. వాళ్ళను దృష్టిలో పెట్టుకునే మనకాత్మికమంసాలి. కాని వాళ్ళు ప్రస్తుతం అచేతన స్థితిలో ఉన్నారు. ఇలా అచేతన స్థితిలో ఉన్నంతవరకూ వాళ్ళు నం కాన్యకృషిలలో మనోపాటు పని చెయ్యటానికి వీలేదు. కాబట్టి వాళ్ళలో చైతన్యం, వివాసం వచ్చేంతవరకూ వాళ్ళసహాయాన్ని మనం ఆశించటం ఆహాయ చేయవచ్చు. వాళ్ళు చైతన్యవంతులు కావటానికి మార్గం మనం తియ్యాలి చేస్తున్నాం” అంటూ ఉపన్యాస ధోరణిలో చెప్పాడు.

“ఏంమార్గం?” క్రిబ్బసోతు కోపం వచ్చింది. ఇంకా ఇలా అన్నాడు.
“మనం నిరంకుశత్వాన్ని ఖండిస్తున్నాం. కాని నీ మాటల్లో భయంకర నిరంకుశత్వం తాండవిస్తోంది.”

“నిరంకుశత్వం ఏమిటేను. ప్రజలు తరించవలసిన పంథా ఉంది. ఆ పంథా నాకు తెలుసు; ప్రజలకు చూపిస్తాను” అన్నాడు నెమ్మదిగా నోవోడోరో.

“కాని నువ్వు మాపేమార్గమే సరైన మార్గమని నీకేం తెలుసు? నీది ఒక్కటే సరైన మార్గమని భావించటం నిరంకుశత్వం కాదా? స్పెయిన్ లో అనేకమంది కేథలిక్ లకు నానాహింసలపాలు చేసింది... ఫ్రెంచి విప్లవాన్నికీ హేతువు... ఈ రకమైన నిరంకుశత్వమే కాదా? వాళ్ళకూ తెలుసునన్న మాటేగా ఆ ఒకే ఒక సరైన మార్గం?”

“వాళ్ళు పొగపాటు పడ్డారు. కాబట్టి నేనూ పొరపాటు పడతానని నువ్వు అనటం మంచి తిర్కం కాదు. అదీగాక, వాళ్ళు ఏవో ఆదర్శాల్ని పట్టుకుని ఊగులాడారు; కేసు వాస్తవిక పరిస్థితులను అనుసరించి పనిచేస్తున్నాను. ఆదర్శవాదానికీ, వాస్తవిక దృష్టికీ బోలెడంత తేడా వుంది” బిగ్గరగా గది అంతా తానే అన్నట్టు ధాటిగా మాటాడాడు నోవోడోరో చాలాసేపు. మరెవరూ మాటాడలేదు.

“వాళ్ళకెప్పుడూ వాగ్వాదమే” అన్నది మేరీపావ్ లోనా ఆఖరుకు.

“ఇంతకూ ఈ విషయమై నీ ఉద్దేశం ఏమిటి?” నెమ్మదిగా అడిగాడు ఆమెను.

“మన ఉద్దేశాల్ని యితర్లపై రుద్దకూడదని క్రిబ్బసో చెప్పిన మాటతో నేను ఏకీభవిస్తున్నాను” అన్నదామె.

“మరి నీ ఉద్దేశం ఏమిటి?” నెమ్మదిగా మస్టావాకేసి తిరిగి ప్రశ్నించాడు. కాని ఆమె ఏమి అసందర్భపు సమాధానం చెబుతుందోనని కాస్త జంకాడు.

“అలనా, పాలనా లేని సాధారణ ప్రజలకు చాలా అన్యాయం జరుగుతోంది. నిత్య నీడితులైన వాళ్ళ అవస్థలు చెప్పటానికి నీల్లేదు” అన్నది మస్టావా సిగ్గుపడుతూ.

“చాలా బాగా చెప్పావు మహిళావా! నిజం చెప్పావు. ప్రజలకు అన్యాయం జరుగుతోంది. మన కార్యకలాపం అంతా అన్యాయం జరగకుండా ఉండేందుకే” అన్నాడు సబితా.

“విప్లవ కార్యక్రమం యొక్క మీ ఉద్దేశం చాలా చిత్రంగా వుంది” అంటూ కోపంగా పత్రిక నోవోడొరో సిగరెట్ వేగించాడు.

“నే సతనితో వాదించలేను” అన్నాడు నెమ్మదిగా క్రెట్జ్ సో నెక్లూడోతో.

“వాదించక పోవటమే మంచిది” అన్నాడు నెక్లూడో.

౧౫

విప్లవకారులందరికీ నోవోడొరో అంటే మంచి గౌరవమే ఉంది. అతడు చాలా చదివాడు. అందరూ అతన్ని చాలా తెలివగలవాడనే అంటారు. కాని ఆ వ్యక్తి...విప్లవ ఉద్యమంలో నైతికంగా చాలా తక్కువ స్థాయిలో ఉన్న సాధారణులలో ఒకడుగా నెక్లూడో భావించాడు. అతని కే.ధాశక్తి గొప్పదే. అహంభావం అంతకన్నా గొప్పది.

అతని స్వభావం సైమన్ సన్ స్వభావానికి పూర్తిగా వ్యతిరేకం. సైమన్ సన్ నిజంగా మగవాడని చెప్పాలి. ఏ విషయమైనా స్వబుద్ధితో ఆలోచించి ఒక నిర్ణయానికి వస్తాడు. స్త్రీలు సాధారణంగా ఉద్దేశంతో, అవేశంతో వ్యవహరిస్తారు. ఆ ఉద్దేశంలో, అవేశంలో చేసిన పనులను సమర్థించుకో చూస్తారు. నోవోడొరో ఈ తరగతికి చెందిన మనిషి.

నోవోడొరో తన విప్లవ కార్యక్రమం చాలా విశిష్టమైనదని చక్కగా ఇతరులకి నచ్చేటట్లు వివరించి చెప్పగల వాక్పాతుర్యం కలవాడే. కాని అతనికి బాగా అధికార వ్యామోహం, కీర్తి పిపాస ఉన్నట్లు నెక్లూడో గమనించాడు. హైస్కూల్లోనూ, తరువాత కాలేజీలోనూ చదువుకునే రోజుల్లో పుస్తకాలు బాగా చదివి వాటిలోని భావాల్ని మళ్ళీ చక్కగా తిరిగి చెప్పగల సామర్థ్యం నోవోడొరోకు బాగా ఉండేది. విద్యార్థికి కావలసిన ప్రజ్ఞ అదే కదా! అందుచేత అతన్ని ఉపాధ్యాయులు, తోడి విద్యార్థులు బాగా పోగిడేవారు. అతని ఆత్మకు తృప్తిగా ఉండేది. కాని డిగ్రీ పుచ్చుకుని కాలే

జీవించి బైటికి వచ్చాక ఆ పొగడ్తలు, ఆత్మత్వప్తి కనిపించలేదు. అందు చేత తన భావాన్ని మార్చుకుని మనో రంగంలో ఆధిక్యత సంపాదించాలని అనుకున్నాడు. పూర్తిగా అతివాదిగా మారిపోయాడు... అని స్వీస్ అలెస్సీ గూర్చి చెబుతోడు.

మంచి, చెడ్డా: నీతి, అనినీతి, అనే విచక్షణ కలవాడికే ఏ విషయం గురించైనా సందేహాలు, అనుమానాలూ కలుగుతూ ఉంటాయి. నోవోడో రోవ అటువంటివేమీ లేవు. తొందరలోనే ఒక పార్టీ నాయకుడైనాడు. మళ్ళీ ఆత్మ సంత్వప్తి పొందాడు. ఒక పంథా నిర్ణయించుకున్నాడంటే మళ్ళీ అతనికి అనుమానాలుగాని, సందేహాలుగాని వచ్చేవి కావు. తానేమీ పోరపాటు పడటం లేదని అతనికి గట్టి నమ్మకం సంకుచిత తత్వం కలవాడు కాబట్టి ఏ సమస్యనూ సర్వతోముఖంగా చూడడు. ఒకవైపు చూస్తాడు. అందుచేత అతనికి ఏ సమస్య క్లిష్టంగా ఉండదు. సులభంగా పరిష్కరించేదిగానే ఉంటుంది. చెప్పే విషయం సహేతుకంగా చెబితే చాలునని అతని ఆభిప్రాయం. తన ఆభిప్రాయాలే ఉత్కృష్టమైనవని అతనికి ప్రబలమైన విశ్వాసం. ఈ ప్రబల విశ్వాసానికి కొందరు లొంగిపోయి అనుచరులౌతారు. మరి కొందరు అసహించుకుంటారు. యువక పౌడయాల్ని మాత్రం అతడు తేలిగ్గా ఆకర్షించ గలిగాడు. విస్తృతమైన పాండిత్యం, ప్రజ్ఞా ప్రాభవాలు గల వ్యక్తి కనుకనే అంత అహంభావంగా, పట్టుదలగా ఉంటాడని వాళ్ళు భావించి అతనికి లొంగిపోయి అనుచరులైనారు. అతని ప్రభావం సాగినంత వరకు విజయవంతంగానే సాగింది. విప్లవం ద్వారా అధికారాన్ని తాను హస్తగతం చేసుకుని, ఒక కాన్సిల్ ను ఏర్పరుస్తాడట. తాను తయారుచేసిన ఒక కార్యక్రమం ఆ కాన్సిల్ ముందు పెట్టి ఆమోదింపజేస్తాడు. ఈ కార్యక్రమం ప్రతి సమస్యనూ పరిష్కరింపగలదని అతని విశ్వాసం. దాన్ని అమలు జరిపిస్తాడట. యిదీ అతని ఆశయం.

అతడుంటే అతని అనుచరులగు గౌరవమేగాని ప్రేమలేదు. అతనికి ఎవరిమీదా ప్రేమలేదు. కాస్త షేరు ప్రఖ్యాతి సంపాదించిన ప్రతివాడినీ తనకు పోటీదారుగా భావిస్తాడు. అటువంటి వాడిని నులిమిపెంచుకొన్నంత కోపంగా ఉంటాడు. తన ప్రజ్ఞ, తెలివితేటలూ చూపించాలనే అతని తాపత్రయం. తన కెదురు ఎవ్వరూ ఉండరాదు. ఉంటే అటువంటివాళ్ళ మెదడు

లాగేనే పాతెయ్యాలన్నంత దుష్టం ఆతనికి. తనకు చక్క చాతుర్యేనే వాళ్ళకు మాత్రమే అందు మగ్నమైనా చూస్తాడు. తన ప్రచారవల్ల ప్రభావితమైన మార్కెట్ నూ, తన్ను ప్రేమిస్తోన్న మఖోవా, గ్రాడెబ్స్ కు మాత్రమే కొంచెం ఆదరణగా చూస్తాడు. వైకి మాత్రం మహిగా శిష్యులపట్ల సానుభూతి ఉన్నవాడులాగే నటిస్తాడు. కాని స్త్రీలు వట్టే బుద్ధిహీనులనీ, ఎందుకూ పనికిరానివాళ్ళనీ అతని నిజమైన ఆంతరంగిక అభిప్రాయం. తన ప్రేమ ప్రసరించిన గ్రాడెబ్స్ లాంటి యువకుల్ని మాత్రం అసాధారణ వ్యక్తులని కీర్తిస్తాడు...వాళ్ళ గుణగణాల్ని గ్రహించగల సామర్థ్యం తనకే ఉన్నట్టు.

స్త్రీ పురుషులు యథేచ్ఛగా ఎవరి యిరుండు చచ్చివట్టు వాళ్ళు అని మెలసి వ్యవహరించవచ్చు...అని నోవోజోవో సిద్ధాంతం.

ఆతనికి నామక ఒక భార్య వుంది. అసలు భార్య మనోరే ఉంది. ఒకరిమీద ఒకరికి నిజమైన ప్రేమ లేదన్న నిర్ణయానికి వచ్చేసే అసలు భాగ్యం విడిచిపెట్టేశాడు. ఇప్పుడు యథేచ్ఛగా గ్రాడెబ్స్ కి వ్యవహరించాలని చూస్తున్నాడు. నెక్లాజో అంటే, అతనికి అసహ్యం. ముక్లోవాలో ఆయన 'బుద్ధిహీనుడు'లా వ్యవహరించాడని అతనుంటాడు. నెక్లాజో సొదా ప్రస్తుత వ్యవస్థాని లోపాల్ని గ్రహించాడు, వాటిని సరిదిద్దటానికి విధానాల్ని ఆలోచిస్తున్నాడు. కాని అతని దృక్పథం, ఒక బుద్ధిహీనుని దృక్పథం అని నోవోజోవో వ్యాఖ్యానిస్తాడు. అందుచేత నెక్లాజోకు అతనంటే సదృశం లేదు.

౧౬

ప్రొక్క గదిలోనుంచి ఆఫీసర్ల కొంతస్వరం వినిపించింది. తైపిలంతా నిశ్శబ్దంగా ఉన్నారు. ఒక సాష్టాంగం, ఇద్దరు వైరితులూ లోనికి వచ్చారు. తనిఫీదేనే వేళ అయింది. సాష్టాంగం అదన్నీ తెల్పబెట్టాడు. నెక్లాజో దగ్గరకు వచ్చాడు. "తనిఫీ జరిగేటప్పుడు మీ ఏకైక ఉద్దేశం ఏమిటి. మీరికే దయచేయ్యాలి" అన్నాడు మరొకడు.

సెస్టాన్లో ఆ మాటల అర్థం గ్రహించి, మూడు రూబుల్సు నోటు చేతిలో పెట్టాడు.

“అయితే సరే, మీ వల్ల మాకేం యిబ్బంది? కావలినై యింకా కాసేపు ఉండండి” అని పలికి సాగ్జంటు వెళ్ళిపోతున్నాడు. ఇంతలో మరో సాగ్జంటు వచ్చాడు. అతనితోపాటు ఒక క్రిమినల్ ఫ్రైదీ వచ్చాడు. ఆ ఫ్రైదీ గడ్డం పలుచగా ఉంది, అతని కంటికిద ఒక గాయం ఉంది. “మా అమ్మాయికోసం వచ్చాను” అన్నాడతడు.

“అవును, మా నాన్నోచ్చాడు” అంటూ రాంట్ సేవా పక్కనున్న ఆ పిల్ల కలకల లాడుతూ పలికింది. మేరీపావలోనా, మస్టావాల సాయంతో రాంట్ సేవా తన వద్దనున్న గుడ్డ ఒకటి చింపించి ఆ పిల్లకు కొత్త గౌను ఒకటి వుడతొంది.

“ఔనమ్మా! నేనేనే! అన్నాడా ఫ్రైదీ బిడ్డను ఉద్దేశించి. అతని పేరు బుజోకిన్.”

మేరీ పావలోనా అరచింది గాయంకేసి బాలిగా చూస్తూ “పిల్ల యిక్కడ ఖలాసాగానే ఉంది మా దగ్గరే ఉండనీ” అన్నది.

“నాకు కొత్త గౌను కడుతున్నారు నాన్నా!” అంటూ ఆ పిల్ల రాంట్ సేవా చేతుల్లో ఉన్న గుడ్డకేసి చూపిస్తూ “ఎర్రగా, ఎంత బాగుందో చూడు” అన్నది.

“నువ్వు మా దగ్గరే పడుకుంటావు కదూ?” రాంట్ సేవా బుజ్జి గిస్తూ అడిగింది పిలను.

“అఁ, మా నాన్న కూడానా?”

“ఉహూఁ, మీ నాన్న యిక్కడ కాదు” అని పలికి రాంట్ సేవా బుజోకిన్ వైపు తిరిగి “పిల్లను మా దగ్గరే ఉంచుకుంటాంనీ” అని చెప్పింది.

“ఇంకేం? యిక నువ్వు వెళ్ళిపోవచ్చు” అన్నాడు మొదటి సాగ్జంటు బుజోకిన్ తో. ఆ తరువాత ఇద్దరు సాగ్జంటు వెళ్ళిపోయారు.

ఆప్పుడు నలుబో బుజోకిన్ దగ్గరకు వెళ్ళి, వీపుతట్టి “ఏం ముస అయ్యా! కార్మికో పేరు మార్చుకోవాలనుకుంటున్న మాట నిజమేనా?” అని అడిగాడు.

మరుక్షణమే బురోస్ ముఖం మణిభరితమై పోయింది. అతని కన్ను చెమ్మగిల్లాయి. “ఆ సంగతి... మే మేమో వినిలేదు” అని పనికి అశ్రుక్తి నేత్రాల్ని కూతురువైపు ప్రసరించి “ఏం తప్పి! నవ్వు ఆ అమ్మగారవల్లలే హాయిగా ఉండు” అని ఉచ్చరించి త్వరత్వరగా వెళ్ళిపోయాడు.

“వాడు పేరు మార్పుకుంటాడన్న మాట నిజమే. ఇంకా ఇంతా తెలుసు” అంటూ నటబో “మీరు ఏమేమాలకు ముందున్నా?” అని ప్రశ్నించాడు.

“మీరు పేరు వెళ్ళాక అధికారంతో చెప్పేస్తారు. ఆ యిద్దరు ఖైదీలనూ నేను ఒకరి చూశాను; ఎరుగుదు” అన్నాడు నెల్లూడో.

మళ్ళీ వాగ్వాదం ఆరంభమౌతుండేమోనన్న భయంతో ఎరుగు మాటాడలేదు. అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉండిపోయారు.

ఇంకొకరవాకా చేతులు తలకింద వెట్టుకుని చూసంగా పడుకున్న వైమన్ సన్ ఏదో నిర్మయానికి వచ్చినవాడూ లేదో నెల్లూడోకు సమాపించి “మీరు నా మాట ఒకటి వింటారా?” అన్నాడు.

“తప్పకుండా” అంటూ నెల్లూడో వైమన్ సన్ కు అనుసరించి వెళ్ళాడు.

మస్టావో అశ్రుగ్రాసా చూసింది. నెల్లూడో ఆమెకేసి చూశాడు. అతని చూపు తెదుర్కొని ఆమె సిగ్గు పడ్డది. ఆ యిద్దరు సుభాషణా చేర్చి గురించి ఆమె ఊహకు అందలేదు.

ఆ యిద్దరూ దైట వరండాలోకి వచ్చారు. క్రిమిల్ లైట్ ల అరుపులు, చప్పులు కిందగా వినిపిస్తున్నాయి. వైమన్ సన్ తనకు చెప్పబోయే ఏమిటా అని నెల్లూడో ఆత్మతగా చూస్తున్నాడు. వైమన్ సన్ మాత్రం కాంతంగా చాలా ఆకంభించాడు. “నేను తమకు చెప్పదలచుకున్న సంగతి ఏమిటంటే; నెల్లూడోతో మీకుగల సంబంధం నాకు తెలుసు కాబట్టి మీరు నేనొక విషయం తెలియజేయటం నా అధి అని భావిస్తున్నాను” — నెల్లూడో ముఖంలోకి నూటిగామాడ్డా అంతవరకు మాత్రమే చెప్పి ఆగిపోయాడు. ఎం.కె.వల్లంకి: ఆ సమయాన పోల్లడుకుంటూన్నట్టు ఇద్దరి కలతపడటం తెలుపుకొనగ పనిపెట్టాయి.

“నేను చెప్పటం లేదట్రా మతి పోయినవాడా! అవి నావికావు”... అంటూ ఒక కంఠం.

“నీ గొంతు పూడిపోను గదరా!”... అని రెండో కంఠం.

ఆ సమయం మేరీపావ్ లోనా వరండాలోకి వచ్చింది. “ఈగంధర గాళంత మీరెమి మాటాడుకుంటూ ఉక్కడ? ఆ గదిలోకి వెళ్ళండి. దుఖోవా ఒక్కతే ఉండక్కడ” అంటూ ఆమె వాళ్ళిద్దర్నీ లోక చిన్ని లోపలి గదిలోకి తీసుకుపోయింది. అక్కడ దుఖోవా ఒక్కతే ఒంటిపొందా దున్నటి కప్పుకొని పడుకుంది.

“ఆమెను కలనోప్ప వచ్చి, పడ కుని నిద్రపోతోంది. మీ మాటలూ ఆమెకు వినిపించవులండి. నేనూ వెళ్ళిపోతున్నాను” అని చెప్పి మేరీపావ్ లోనా అక్కడనించి పోబోయింది.

“నువు వెళ్ళనక్కర్లేను ఉండు ఇతెగ్లు వినరాని రహస్యాలూ నాకు లేవు. అందులో నువు వినకూడనివంటూ అసలే లేవు” అన్నాడు సైమన్ సన్.

“అయితే సరే” అంటూ మేరీపావ్ లోనా తిరిగివచ్చి... అయిదుగంటే కొంచెం దూరంగానే కూచుంది... అటెంట్ చూస్తూ.

సైమన్ సన్ ఇలా చెప్పాడూ నెక్లూడోను లక్షించి: “మస్టావాతో నీకున్న సంబంధాలు నాకు తెలుసు. కబట్టి ఆమెతో నాకున్న సంబంధాలెట్టివో... అదకూడా నీకు నేను చెప్పి తీరాలి.”

సైమన్ సన్ అంకి అరమర లేకుండా మనసువిప్పి మాటాడు కున్నందుకు నెక్లూడో అతన్ని లోలోన ప్రశంసించాడు. “అంటే మీ ఉద్దేశం ఏమిటి?” అని ప్రశ్నించాడు.

“మస్టావాను వెళ్ళి చేసుకోవాల్సి నా అభిప్రాయం”

మేరీపావ్ లోనా సైమన్ సన్ వైపు కేరిపారి చూచింది. “చాలా విచిత్రంగా ఉందే!” అన్నది.

“నా భార్యవు కమ్మని ఆమెను అడగటానికి నిశ్చయించుకున్నాను” అన్నాడు సైమన్ సన్.

“ఈ విషయమై నేను చేసేదేముంది? అని అవివేకమున ఆధ్యాపతి ఉంటుంది” అన్నాడు నెల్లూడో.

“అమాట గిజమే. కాని ఆమె మీ ఉద్దేశాన్ని తెలుసుకోకుండా ఒక నిర్ణయానికి రాజాలదు”

“ఎందువల్ల?”

“ఆమెతోడి మీ సంబంధం ఒక రూపానికి రాకమునా ఉన్నంతకాలం ఆమె ఏమీ నిర్ణయించుకో జాలదు.”

“నేనొక సుస్థిరమైన నిర్ణయానికే వచ్చాను. ఆమెపట్ల నేను నిర్వృత్తింపవలసిన విధి ఎంతవరకో అంతవరకూ నిర్వృత్తిస్తాను. ఆమె సవిష్కృతుల బాగుచెయ్యటం నా ధర్మం. కాని ఆమెపై ఏ విషయంబోనూ నిలచుట తీసుకురావటం నా కిష్టంలేదు.”

“తనకోసమై మీరు అంత త్యాగానికి పూనుకోటా ఆనోష్ట్యంలేదు.”

“ఇది త్యాగం కాదు.”

“ఆమెకిది యిష్టంలేదనే నాకు తెలుసు”

“అయితే ఇకనాతో మీరు మాటాడవలసిం దేముంది?”

“అమెలాగే మీరూ భావిస్తున్నట్టు అంగీకరించాలని ఆమె కోరిక.

“నా విధిని నేను నిర్వృత్తించను అని నేనెంచు కంగీకరిస్తాను. ఆమె కున్నంత స్వేచ్ఛమాత్రం నాకు లేదు. అమాట మాత్రం ఓప్పుకుంటాను.”

సైమన్ సన్ జవాబేమీ చెప్పలేదు. కానీపు ఆలోచించుకుని చివరికిలా అన్నాడు: “సరే నే నామెతో చెబుతాను. ఆమెను నేను కామిస్తున్నట్టు మీరు భావించకండి సుమీ! ఎన్ని బాధలనో ఓస్టిగా సహించిన ఒక గొప్ప ఆసాధారణ వ్యక్తి ఆమె అని ప్రేమిస్తున్నాను. ఆమె వ్యగ్ర నుంచి నేను కోరేది ఏమీ లేదు. ఆమెకు సాయం చెయ్యాలనీ, ఆమె భవిష్యత్తును బాగుచెయ్యాలనీ నాకు గట్టి పట్టుదలగా ఉంది” సైమన్ సన్ కంతధ్వని వొణికింది. అది చూసి నెల్లూడో ఆశ్చర్యపోయాడు సైమన్ సన్ ఇంకా యిలా చెప్పనాగాడు: “ఆమె మీ సహాయాన్ని స్వీకరించుకోవోతే నా సహాయాన్ని అయినా పొందనీయండి. ఆమె వొప్పుకునేట్లయితే... ఆమెను నిర్బంధించే చోటుకే వచ్చు తీసుకుపోవడని అధికార్లను చేడుతుం

టాను. నాలుకేళ్ళంటే యుగాలు కాగుకదా! అంతకాలం ఆమెకు సమీపంలోనే వుంటూ ఆమె బాధల్ని వీలైనంతవరకు తొలగించటానికి ప్రయత్నిస్తాను” సైమన్ సన్ వల్లీ కానేపు అగాడు. భావ-వేళలో యిక మాటాడ లేకపోయాడు.

“ఇక నేను చెప్పేదేముందీ? మీ కంటి ఒక వుత్తమ వ్యక్తిని తన రక్షకుడుగా పొందగలిగిందంటే నేను చాలా సంతోషిస్తున్నాను” అన్నాడు సెక్లూడో.

“అదే నేను తెలుసుకో గోరుతున్నాను. మీరూ ఆమెను ప్రేమిస్తున్నారు; ఆమె నుఖాన్ని కోరుతున్నారు. కాబట్టి ఆమెకు నేను వివాహం చేసుకోవటం ఆమెకు శ్రేయస్సు బౌసో కాదో మీవల్ల తెలుసుకో గోరుతున్నాను.”

“విషయం ఇలా శ్రేయోదాయక పే” అన్నాడు సెక్లూడో.

“ఇంతకూ ఆమె యిష్టం. ఇన్ని బాధల్ని అనుభవించిన ఆమె ఆత్మకు శాంతి చేకూర్చుకొని నా కోరిక, అంతే” అన్నాడు సైమన్ సన్. సాధారణంగా ఎప్పుడూ విచారంగా, మితిభాషిగా ఉండే ఈ వ్యక్తి ఇంతగా, ఈ ఘోరణిలో మాటాడ్చుచూచి సెక్లూడోకు ఆశ్చర్యం కలిగింది.

సైమన్ సన్ శిచి సెక్లూడోకు దగ్గరగావచ్చి, సిగ్గుగా నవ్వుతూ అతన్ని ఆలొంగనం చేసుకున్నాడు.

“ఇక నేను వెళ్ళి ఆమెతో చెబుతాను” అని పలికి సైమన్ సన్ వెళ్ళి పోయాడు.

౧౭

మేరీ పావలోనా ఒక నిట్టూర్పు విడిచింది. “మాశారా వ్యవహారం? మనిషికి ప్రేమ జాడ్యం తగిలింది. ప్రేమే అది. సందేహం లేదు. సైమన్ సన్ లాంటి మనిషికి ప్రేమ జాడ్యం తగులుతుందని నే నెన్నడూ అనుకోలేదు. మర్రకుంకలాగ, చాలా అసహ్యంగా ఎలా తయారై నాడో! చాలా చిత్రం! చాలా విచారకరం!” అన్నదామె.

“మరి మళ్ళావా మా పేమిటి? ఈ వ్యవహారం... ఆమె అభిప్రాయం యెలా ఉంది? నీ కేసుగా తెలుసునా?” నెహ్రూదొ అడిగాడు.

దానికి సరైన సమాధానం బాగా ఒలోచించి చెబుతామన్న సాదే శంతో మేరీపావ్ లోనా కాకేప్త, ఈ చివరకు యిలా చెప్పింది: “మళ్ళావా సంగతా? ఆమె గత జీవితం ఎలాంటిదై నా, ఇప్పుడు మాత్రం చాలా నీతి మంతురాలుగా ఉంది. ఆమె మిమ్మల్ని ప్రేమిస్తోంది తన మూలంగా మీరు బాధపడటం ఆమె కిష్టంలేదు. మిమ్మల్ని వివాహం చేసుకోటా ఆమెకు పూర్వంకన్నా ఎక్కువ అభ్యంతరం కలుగుతుంది. అందుచేత మీరే వివాహానికి ఆమె అంగీకరించదు. కాని మిమ్మల్ని చూసినప్పుడల్లా ఆమెకు కలవ-పాటు కలుగుతూ వుంటుంది.”

“ఇక నే నేం చేయను, మాయ మైపోనా?”

మేరీ పావ్ లోనా ఒక పసిపిల్లలాగ నవ్వింది. “ఔను, సగం మాయ మైపోండి.”

“సగం మాయచుకుటం ఎలా సాధ్యం?”

“నే నేమిటో అర్థం కాకుండా మాట్లాడుతున్నాను వైచన్ సన్ ప్రేమను మళ్ళావా చిలిపితనంగా భావిస్తున్నది. అతడు తనకు కోరిన ప్రేమా వేశంలో ఒక విధమైన ఆనందాన్ని అనుభవిస్తున్నా భయగ్రస్తుడూ ఔతు తున్నాడు. ఇంకా అతడామెతో వెళ్ళి తన ప్రేమ చెప్పుకోలేదు. నా కంటి వ్యక్తి యిటువంటి ప్రేమ విషయాల్లో ఒక అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించ బోవటం సాహసమే. అయినా చెబుతున్నాను. వైచన్ సన్ ప్రేమ ఒక సాధారణ పురుషునికి స్త్రీవై కలిగేటటువంటి వ్యామోహమే. కాని అది ఒక ఆదర్శం అనే ముసుగును తగిలించుతుంది. తన ప్రేమ ఆదర్శప్రాయ మైనదనీ, అది తనకు ఉత్సాహాన్ని ప్రసాదిస్తుందనీ... అతనంటాడు. కాని యీ ఆదర్శం అడుగున మామూలు కిళింకం ఉండనే వుంది—నోవోడోలో— గ్రాబెబుల ప్రేమలో వున్న కిళింకం లాంటిదే.”

మేరీపావ్ లోనా అసలు విషయాన్ని దాటి చాలా దూరం వెళ్ళి మాట్లాడుతోంది.

“మరి నే నేం చెయ్యను” నెహ్రూదొ ప్రశ్న.

“మీ రామో అంతా చెప్పేయ్యండి. ముహూర్తం గుర్తులాట ఎందుకు? ఆసుహనాలు ప్రహారం చూడటం మంచిది. ఆ మెతోనే చివర ముఖి మాటాడేసేయ్యండి. వెళ్ళిపోతున్నారా?”

“సరే” నన్నాడు నెక్లాడో. మస్టావాకు సిల్బుస్ గావగానికి ఘేరి పావ్ లోనా వెళ్ళింది.

నెక్లాడో ఒక్కడే ఉన్నాడు గదిలో, దుఖోనా గుర్రకపెట్టి నిద్ర పోతోంది. అతనికి ఒక విచిత్రమైన భావావేశం కలిగింది. తాను మస్టావా పట్ల నిర్వర్తించవలసిన విధి ఒకటి ఉన్నదనీ, దాన్ని తాను నిరాటంకంగా నిర్వర్తించాలనీ అతనికి తెలుసు. కాని అది చాలా బాధలతో కూడుకున్న వ్యవహారమనీ, కొంతవరకు డిక్షిభూయిష్టమైనదనీ అప్పుడప్పుడు తనకు స్ఫురిస్తూనే ఉంటుంది. ఇప్పుడు లెన్నీ బాధ్యతలనుంచి తప్పించటానికి సైమన్ సన్ దొరికాడు. సైమన్ సన్ చాలా మంచివాడు అతనికి మస్టావాకు ఏ విధమైన పూర్వ సంబంధం లేదు. అతనికి ఆమెవల్ల కావలసిందీ ఏమీ లేదు. అయినా అతడు తన జీవితాన్ని ఆమె జీవితంతో ముడి బిల్లుకోవాలని చూస్తున్నాడు. అతడు తిలవెట్టిన త్యాగం మహద్దైనదే. అతని త్యాగం ముందు నెక్లాడో త్యాగం ఎంత? నిజంగా తన త్యాగం తానకు కున్నంత ఉత్పన్నమైనది కాదేమో ననిపించింది నెక్లాడోకు. అదిగాక తనకు సైమన్ సన్ పై ఈర్ష్య కూడా కలిగిందేమో! చాలా కాలంనుంచి తాను మస్టావాకు ప్రేమిస్తున్నాడు. కాగా ఆమె తన్ను తప్పు మరెవరినో ప్రేమించగలదన్న భావాన్ని అంగీకరించలేక పోతున్నాడు.

ఆమె శిక్ష పూర్తి అయ్యేవరకూ ఆమెకు సమీపంగానే ఉంటూ కాలక్షేపం చేయాలని నెక్లాడో నిర్ణయించుకున్నాడు. కాని ఆమె సైమన్ సన్ కు వివాహం చేసుకునేట్టుగాలే తా నామెను యింకా ఆసుసరించి ఉండవలసిన అవసరం లేదు. తన కార్యక్రమాన్ని మార్చుకోవాలి.

ఇలా తన భావాల్ని తాను పరామర్శించుకుంటూ ఉన్నాడు నెక్లాడో. అవతల క్రిమిల్ ఖయిదీలు వున్న గదుల్లోనుంచి, శ్రమక కలుపులైన శబ్దాలు వినిపించాయి. ఇంతలో తలుపు తెరుచుకుని మస్టావా లోనికి వచ్చింది. తోట్రుపాటుగా అడుగులు వేసుకుంటూ నెక్లాడోను సమీపించింది.

“మేరీ పావ్ లో నాతో నాకు కియరు కేళా రెండుకు ?”

“హేను. నీతో మాటాడాలి. కూచో. ఇంకెవరు ముందే నైచన్ సన్ నాతో మాటాడి వెళ్ళాడు.

మస్లావా చేతులు బిడిలో పెట్టుకుని కూచుంది... సశాంతం కానే. కాని నైచన్ సన్ చేరు వినగానే ఆమె కిలోలాటా రాగరంజితాలైనాయి.

“వారు ఏమన్నా కేమిటి ?” మస్లావా అడిగింది.

“నిన్ను పెళ్ళి చేసుకుంటానన్నాడు.”

ఆమె కేదో బాధ కలిగినట్టయింది. తల వంచుకుని క్రిందికి చూస్తూ కూచుంది.

“నా అంగీకారం, సలహా అడిగాడు. అదే నీకు సులభంగానే విషయం అని చెప్పాడు. నువ్వే నిర్ణయించుకోవాలి.”

“ఏమిటీ గంభీరం ? ఎందుకొచ్చింది నిద్రంబా ?” అంటూ మస్లావా అతనికేసి చూసింది. ఆమె మెల్లకింటి చూపు అతని హృదయంలో. కుదురు పోయింది. ఒకరు నొక్కిరు చూసుకుంటూ కాసేపు మాటలాడేకొన్నాల్సిందే. ఆ చూపులే భావను మించి అనేక భావాల్ని వ్యక్తం చెందాయి.

“నువ్వు ఒక నిశ్చయానికి రావాలి” అన్నాడు నెక్లాదొవ్ స్కీ.

“నేను నిశ్చయించుకునేది ఏముంది ? చాలా కాలం ప్రతిమ నిర్ణయ మైపోయింది.”

“నైచన్ సన్ ను వివాహం చేసుకోవడానికి నువ్వు వొట్టాకుంటావో లేదో నిర్ణయించుకుని చెప్పు.”

“కే నో. భయపడినా. గృహిణి సన్నివేశం నా కళ్ళకు కనిపిస్తోంది ? నైచన్ సన్ ను కూడా నే నెందుకు చెడగొట్టాలి ?” అన్నవామె కోపంగా చూస్తూ.

“మనోహర నువ్వు నిర్ణయించుకుని రుబై, యానికాల్ నిర్ణయించుకుని నుకో అప్పుడో ?”

“అవును ! నన్ను పట్టుకుని నానింటికి వెళ్ళి కే నో కేవలమేమో చేయ” అంటూ ఆమె పెళ్ళికోడానికి లేచింది.

వృష్టావా వెనకాలే నెహ్రూడొ మళ్ళీ రాజకీయ ఖైదీ లందరూ సమావేశమై ఉన్న బోటికి వచ్చాడు. నటబో ఆ చుట్టుప్రక్కల తిరిగి ఒక వార్త పట్టుకొచ్చాడు. అది పని అందరూ నిగ్గుతెబోయారు. క్రిమినల్ ఖైదీలు ఉన్న ఆవరణలో ఒక గోడమీద కొన్ని వాక్యాలు రాసి ఉన్నాయిట. ఆ వాక్యాలు పెట్లన్ అనే ఒక విప్లవ నాయకుడు రాసినవట. కొంత కాలం క్రితం పెట్లన్ ప్రభుత్వం ఖయిదుచేసి, విచారణ జరిపి 'కారా' అనే ప్రదేశానికి నిర్బంధ బానిసగా పని చేయటానికి పంపించారు. అతడీ సరికి 'కారా' పరియుంటాడనే అందరూ అనుకున్నారు. కాని అతడు ఇటీవలనే ఈ దారిని వెళ్ళియున్నట్లు యిప్పుడు విశదమైంది, ఈ గోడమీది రాతెనుట్టి క్రిమినల్ ఖయిదీలతోపాటు కొనిపోబడన రాజకీయ ఖయిదీ అతనిొక్కడే. గోడమీది వాక్యాలు యివి:

“ఆగస్టు 17వ తేదీని నన్ను క్రిమినల్ సేగులనుతోపాటు పట్టుకు పోతున్నారు. నెహ్రో కూడా నాతోనే వున్నాడు. కాని అతడు కాళాన్ లో పచ్చి ఆసుపత్రిలో ఉండి తీసుకుని చెప్పబోయాడు. నేను ఆరోగ్యం గానే, ఉత్సాహంగానే ఉన్నాను. మంచి రోజుల కోసం ఎదురు చూస్తున్నాను.”

పెట్లన్ సితాతుల్ని గురించి, నెహ్రో ఆత్మహత్య చేసుకోవటానికి కాకాణాల్ని గురించి... ఏవేవో ఊహలపై ఊహలు అల్లుతూ అందరూ గలభాగా చెప్పుకుంటున్నారు. ఒక్క క్రిట్టినో మాత్రం ఒక మూల మానంగా, శూన్యంలోకి తిడేకింగా చూస్తూ కూచున్నాడు.

“నెహ్రోకు ఒకసారి కేసరిలు కనిపించారు. ము నారు చెబుతూ ఉండేవారు” అన్నది రాంట్ నేవా.

“బోనాను. అతడు స్వప్న ప్రపంచములో పహరిస్తానంటే ఒక కవి. అం. వంటివాళ్ళను ఒంటరిగా జైల్లో నిర్బంధిస్తే తప్పుగావుంది”... ఒకసారి నున్న ఒక్కడనే జైల్లో నిర్బంధించారు. అప్పుడు నేను వట్టి భావనా ప్రపంచంలో విహరించి పాడేపోలేదు. ఒక రకమైన రాత్రిక్రమం నేనుని అంతా ఓపికగా నిర్బంధించి ఉంటున్నాను” అన్నాడు నెహ్రూడొగ

“ఎక్కడైనా ఎటువంటి కష్టాన్ని అయినా గహించ గలుగుతారు. నువ్వు ఏమిటేమిన్నా మా చేతుటి? ఎన్నమాత్రం కైగ్లో పెట్ట తాళాలనేకారు కాదూ? అప్పుడు నేనెంతో సంతోషంగానే కాలక్షేపం చేశాను. కైట ఉన్నన్నాళ్ళూ ఏరో ఒకరకమైన భయంగానే ఉంటుంది. ఎప్పుడు బోలీసులు వచ్చి అరెస్టు చేస్తారో అని భయం. మంత్రోవాలు ఇంకా ఎవరెవరు బాధనడాల్సి వస్తుందోనని భయం. మనం తలపెట్టిన క్లాం చువ్వలో ఎక్కడ భగ్నమైపోతుందోనని భయం. కానీ కైగ్లో పెట్టడం చివరకు మనబాధ్యతలన్నీ ముగిసిపోతాయి; వాయిగా విశ్రాంతి తీసుకోవచ్చు. శాంతిగా కూచుని సిగరెల్లు తాగచ్చు” — అన్నాడు నటబో.

“నెవెరోను మీరు బా... ఎరిగవున్నాడు కదూ!” మేరేనావ్ లోనా క్రిట్టసోను అడిగింది.

క్రిట్టసో వెంటనే సమాధానం చెప్పాడు: “నెవెరో స్వప్న జగత్తులో విహరించేవాడా? అటువంటివాళ్ళు ప్రపంచంలో బహు కొద్దిమంది ఉంటారు. నిమగ్నమైన మనస్సు కలవాడు. అపధాలాడడు; ఇతరలను మోసం చెయ్యడు. బక్కపలచగా చిరాలు బైటికికనిపిస్తూ పీలగాఉంటాడు. క్రిట్టసో కానీపురిగి మళ్ళీఇలా ఆరంభించాడు. ఈసారి కింతం కొంచెం కోపచిహ్నాలింకా ఉంది: “మొదట ప్రజల్ని విభావమవుల్నే చేసి తరువాత సాంఘిక వ్యవస్థని మార్చాలా? లేక మొదటే సాంఘిక వ్యవస్థను మార్చి ఆ తరువాత ప్రజల్ని పట్టించుకుంటున్న చేయాలా? మన కార్యక్రమాన్ని కొనసాగించవలసివది కాంతి యంతంగానా? హింగామృతింకానా?... ఇటువంటి సమస్యల్ని పరిగిచి చెప్పిస్తాం అట్టిప్రాయ భేదాలతో వివాద పడతాం. కారి నెవెరోలాంటి వ్యక్తులు ఈ అనివశు వివాదాలను దిగదు. తమకర్తవ్యం ఏమిటో వాళ్ళకు బాగా తెలుసు. మదలమది ధీరోదాత్తులు ఆ కర్తవ్యంలో బలికొంటుంటుంటుందని వాళ్ళకు తెలుసు. అలాగే బలి చొతూ ఉంటారు.”

“అందుకని బలియైనా ఆ తత్వం గలవాళ్లు ఇంకా ఉంటూనే ఉంటారు. కార్యక్రమం సాగుతూనే ఉంటుంది. కదయ.” అన్నాడు నటబో ఉత్సాహంగా.

క్రిట్టసో మరీ నూటాడలేదు. నటబోను అడిగి ఒక సిగరెట్ పుచ్చుకున్నాడు.

“కాదు, మీరు సిగరెట్ కాల్చుదు. మీ ఆరోగ్యం మరీ పాడవుతుంది.” అన్నది మేరీపావలోనా.

“నాకు బద్దంరాకు” అని కోపంగా పైకి క్రిబ్బిస్తో సిగరెట్ వెలిగించి ఒకదమ్ము పీల్చుకోలేదో దగ్గుతెరి తీవ్రంగా వచ్చింది. అది కాస్త తగ్గినతర్వాతి మళ్ళీ ఇలాఅన్నాడు. “మనం ఊరకే చచ్చులకు దిగుతాం. అది కాదు, మనం చేయవలసినపని, మనంఅంతాకలిసి, వికమత్యంగాపనిచేయాలి. మన శత్రువులు వాశనం కావాలి”

“ఆ శత్రువులనబడేవాళ్ళు కూడా మానవులేకదా?” అన్నాడు సెక్సాడో.

“ఉహు-కాదు. వారు మానవులు కాను. వాళ్ళు ఇప్పుడు చేస్తోన్న అకార్యాలు గమనిస్తే మనుష్యులని అనుకోటానికి వీలేదు. కొంతరికం బాంబులు, కిరూనాకూడా కనిపెట్టారు. ఏముందీ? విమానాల్లో పైకి వెళ్ళి బాంబులు పడేస్తారు. వీళ్ళంతా నల్లుల్లా మాడిపోవలసిందే...నిరవశేషంగా, ఊరకంతే...” క్రిబ్బిస్తో ఇంకా ఏమో చెప్పబోయాడు. కాని ముఖం ఎర్రబడిపోయింది. దగ్గు విపరీతంగా వచ్చింది. నెత్తురు కక్కాడు. నలటో మంచుగడ్డ పట్టుకురావటానికి పరుగెత్తాడు. మేరీపావలోనా మందు తెచ్చి అతని నోటికి అందించబోయింది. క్రిబ్బిస్తో రోషంతూ, రోజుతూ ఆమెను అవతికి తోసివేశాడు. కళ్ళు మూసుకున్నాడు. ఇంతిహా నలటో చిన్నీళ్ళు మంచుగడ్డ తీసుకొచ్చాడు. వాటివల్ల కొంచెం గుండెం కనిపించింది. దగ్గుతెరి ఆగింది. క్రిబ్బిస్తోను ఒక మంచంమీద పక్కవేసి పడుకోబెట్టారు. సెక్సాడో కాసేపు ఉండి అందర్నీ వీడ్కొని అవొచ్చటువీడి వెళ్ళిపోయాడు

క్రిమినల్ టైటిలంతా నిశ్చయంగా నిద్రపోతున్నారు. కొందరు మంచాల మీద, కొందరు మంచాలక్రింద పడివున్నారు. అందరూ గదుల్లో పట్టుకుగా! కాబట్టి చాలమంది వరండాలోనూ, ఖాళీ స్థలంలోనూ సంచులు తెరికింద పెట్టుకుని, తడిచుప్పట్టే కప్పుకొని పడుకున్నారు. జైలు గుస్తులు ధరించి వాళ్ళంతా కుప్పలు కుప్పలుగా పడివున్నారు. బ్రహ్మచారుల గదిలో మాత్రం కొద్దిమంది దీపంమందు కూచుని మాటాడుకుంటున్నారు. ఒక ముసలివాడు ఆ దీపపు వెలుగులో తన దుస్తులమీద కమ్మివున్న పురుగున్నీ ఏరి పోతేసుకుంటున్నాడు. రాబకీయ టైటిలున్న గదుల్లోనే అసహ్యంగా ఉంది. అంత

కన్నా అసహ్యంగా ఉంది ఈ క్రిమినల్ ట్రైబిల్ గడులు. ఎక్కడవేలే అక్కడ ట్రైబిల్లు పుట్టుకుగా పడివున్నందున అది బాగరగా దారి చేసుకొని నెహ్రూజో ఎదుర్కున్నాడు అతుగుతీసి అడుగు పెట్టటం కష్టంగా ఉంది. ఎక్కడా చోటులేక ముగ్గురెండు కారుతున్న నీటితోటైదగ్గర పడుకున్నారు. వారిలో ఒకడు ముసలివాడు; అతన్ని నెహ్రూజో చాలాసార్లు చూచాడు. ఇంకొకడు పన్నెండేళ్ళ కుర్రవాడు; ఇతడు మిగతా ఇద్దరిచుక్క, ఒకనికాళ్ళ మీద తల పెట్టుకొని పడుకున్నాడు.

గేటుదాటి వచ్చుకొని నెహ్రూజో ఒక దీర్ఘనిశ్వాసం విడిచాడు.

౧౯

ప్రొగమగు తగ్గింది. వక్షత్రాలు ప్రకాశిస్తున్నాయి. వారివెంట చాల వోట్లు బురద గట్టిపడింది. నెహ్రూజో తిరిగి సత్రానికి చేరుకొని దిగుతున్నాడు. విశాఖలో రిసుకుడు ఆ నాకరువచ్చి తలుపు తీశాడు. నెహ్రూజో లోబల ప్రవేశించాడు. వెంకాల దొడ్డితలుపు దగ్గర పడుకొని కొండరు నాకర్లు కామాలు గురక పెట్టి నిద్రపోతున్నారు. అటుపక్కన ఉన్న కాలలో గుర్రాలు గడ్డి మేస్తున్న చప్పుడు వినిపిస్తోంది. ముంగడిలో ఒకలాంతరు వెలుగుతోంది. గదిలో అడ్డంకట్టిన తెరవెనుకనుంచి ఒక నిద్రపోతోన్న వ్యక్తి గురక వినిపిస్తోంది. నెహ్రూజో తనదింకొకటి వేసుకుని సోఫాలో పడుకున్నాడు. మళ్ళీ కప్పుకున్నాడు. నాటి వ్యవహారమంతా స్మృతిపథంలో తిరిగింది. నిరు కారి పోతోన్న నీటితోట్టి దగ్గర పడుకున్న ఆ కుర్రవాని స్థితి పాపం ఎంత ఘోరంగా ఉంది!

తనకు ఆనాడు నైమన్ సెన్తోనూ, మస్తావాతోను సంభాషణ అలా సాగటం చిత్రంగానే ఉంది. పరిస్థితి అలా వస్తుందని తానెన్నడూ ఆచుకోలేదు. కాని ఆ విషయానికి సంబంధించిన ఆలోచనలు తన మనసులోకి రానీయటం లేదు నెహ్రూజో. ఈ వ్యవహారంలో తన పాత్ర ఎంతవరకు ఎలా ఉండాలో తనకే అగమ్యగోచరంగా ఉంది. అందువేత ఆ సంగతి గురించి ఆలోచించటం మానేశాడు. కాని ఆ క్రిమినల్ ట్రైబిల్ దుస్థితి... సురక్షాసనకొడుతున్న ఆ చెమ్మగేలమీద అలా పడుకున్న ఆ యభాగ్యుల అవస్థలు...

ముఖ్యంగా ఆ పన్నెండేళ్ళ కుర్రవాని నిద్రాముదితమైన ముఖం...అతని మనస్సులో పడేపడే ఆనందతమ లాతున్నాయి.

తాను మూడు నెలలనించీ చూస్తున్నాడు; ఈ అభాగ్యులు నానా బాధలు, అవమానాలు, అత్యాచారాలు తలవంచుకుని సహిష్ణున్నారు. వీళ్ళను ఇంత అమానుషంగా నీడిపిస్తోన్న అధికార్ల ప్రవర్తన తాను చూస్తూనే ఉన్నాడు. ఎవరికీ కనిపించని ఈ ఘోరమంతా తనకే కనిపిస్తోందంటే-తన కేమన్నా మతిపోయిందా? ఈ ఘోరాలన్నీ చేస్తున్న వాళ్ళకే పిచ్చెత్తిందా? ఈ ఘోరాలన్నీ తప్పకుండా చెయ్యాలిందేనని ప్రయోజనం కోసమే చేస్తున్నామనీ-వాళ్ళు విశ్వసించి మగి చేస్తున్నారే. మరి వాళ్ళకు పిచ్చెత్తిందని ఎలా అంటాం? తానూ నిజానికి పిచ్చివాడేం కాదే! మరేమిటీ వ్యవహారమంతా?

ఈ వైదీల్లో చాలామంది ఆనేకపరులు, ముక్కోళ్ళు, గలవంతులు, ప్రజ్ఞాశాలలు ఉన్నారు. కాని వీరందరూ ఎక్కువ జాగ్రత్త గలవారు. జిత్తులు తెలిసినవారూ కారు. వీళ్ళకింటే సంఘానికి ఎక్కువహాని చేస్తున్నటువంటివాళ్ళు ఇంకా చాలామంది స్వేచ్ఛగా, హాయిగా ఉంటూనే ఉన్నారు. కాని వీళ్ళనే ప్రభుత్వం చేజిక్కించుకొని, నేరాలు ఆగోపించి, విచారణ జరిపి, జైళ్ళలో నిర్బంధించి చివరకు నైరీయాకు పంపించేస్తోంది. అక్కడ వీళ్ళకింత కూడేస్తారు. సువత్సరాల తరబడి అక్కడే ఆర్పివెడతారు. ప్రయోజనకరమైన పనిపాటులేక, కుటుంబాలకు దూరమై వీళ్ళిక్కడ అసహజమైన జీవితాలు గడుపుతూ కాలక్షేపం చేస్తూ ఉండాలి.

ఇక రెండో విషయం: వీళ్ళంతా అనేక రకాల అవమానాలను గురి బొతున్నారు. అధికార్ల వీళ్ళపట్ల చాల అమర్యాదగా ప్రవర్తిస్తూ ఉంటారు. సంకల్ప తగిలిస్తారు. తలలు గొరిగిస్తారు. చూస్తే అసహ్యంపుట్టే దుస్తులు తొడిగిస్తారు. ఇందువల్ల క్రమశిక్ష వీళ్ళను ఇతరుల తమకుదాచి ఏమనుకుంటారో అన్న భేదయంగాని సిగ్గుగాని అవగారిపోతున్నది. ఇతర దృష్టిలో మర్యాదగా ఉండాలన్న భావంగాని, ఆత్మగౌరవంగాని నశించేపోతున్నాయి.

మూడో విషయం: వీళ్ళకు సరైన తిండి ఉండదు. అధికార్ల చేతుల్లో దెబ్బలుతింటూ ఉంటారు. సరైన గాలిరాని ఇరుకు ప్రదేశాల్లో నిర్బంధితులై ఉంటారు. ఆందుచేత తరచు రోగాలకు (ముఖ్యంగా అంటురోగాలకు) ఎర

దేవుడు ఉంటాడు. ఇటువంటి నికృష్ట పరిస్థితులలో ఎంత నైతిక భావాలుంటే తత్కృష్ట వ్యక్తులూ కూడా ఆత్మిరక్షణకోసం అతి భయంకర మార్పులను కూడా చిగుతారు; సంకేపించేదు ఇక వీళ్ళ మాటేమిటి?

నాలుగో విషయం : వీళ్ళుగో కొంతమంది వస్తుతః మర్కాన్లును కొంత వచ్చు అనేకాక తామున్న నికృష్ట పరిస్థితులవల్ల కొందరు బారులు, బోరులు, హంతకులుగా మారిపోవచ్చు. అటువంటివాళ్ళ సామాజ్యవ్యవస్థను చూచివాళ్ళుగా ఉండే ఇతివృత్తాడా పాడైపోవటానికి చాల అవకాశాలు ఉన్నాయి.

అయితో విషయం : వీళ్ళు సుఖం వ్రోహులుగా, జేవ్రోహులుగా భావించి, ప్రభుత్వం అనుసరించున్న శిక్షా విధానం బహు దుర్బలంగా, హింసాత్మకంగా, అమానుషంగా ఉంది. పిల్లల్ని, స్త్రీలను, వృద్ధులను కూడా నానా హింసలు పెడుతున్నారు కిరిలతో, కొరడాతో, కొడుకులను. ఏ బయటి అయినా పోలిపోతే వాడిని మళ్ళీ పట్టి తెచ్చి వ్యక్తికి బహుమానా చేస్తున్నారు. భార్యా భర్తలను యెడవబుతున్నారు. దెబ్బలితగా కామత్పత్తి కోసం స్త్రీలు పర పురుషులతోనూ, పురుషులు పర స్త్రీలతోనూ ముండాట పోస్తున్నారు. కొందరు బయటిలను ఉరివేస్తున్నారు; మరి కొందరిని కాల్చి చంపేస్తున్నారు. అన్ని హింసలూ వున్న ప్రభుత్వ మేయింత అమానుషంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉంటే... కేమితో, దుఃఖితో, కష్టాలతో అలమటిస్తూన్న ఈ అభాగ్యులు అమానుషంగా ప్రవర్తించే తప్పేముంది? అనిపిస్తుంది మా సేవాళ్ళకు.

ప్రభుత్వం అమలుపరుస్తున్న శిక్షాస్పృతి యావత్తూ... ఈ ఖయిలలోనే కాదు... కేసెలో వున్న ప్రజలందరిలోనూ... అవినీతి, మర్కాన్ల పెంపొందించటానికే ఉపయోగిస్తుంది. జైళ్ళలో ఆధికార్లు చేస్తూన్న అకృత్యాలు చూస్తే... అసంఖ్యాకమైన ప్రజల్ని ఎలా అవినీతి పరులగా తయారు చేస్తామా? అనే ప్రభుత్వ-ఆశయం కాబోలని తోస్తుంది. ప్రతి సంవత్సరం యిలాగే వేలాది మందిని జైళ్ళలో పెట్టి... జబ్బున్నీగా అవినీతి పాతాలు నేర్పి... నాళ్ళు బాగా పాడైపోయిన తర్వాతి యిళ్ళకు పాపాన్ని తొడిచేస్తారు. వీళ్ళ మూలాన కేసెలో యింకా యికిర్లు కూడా పాడైపోతారు. జైళ్ళలో తాము నేర్చుకున్న వచ్చిన అవినీతి నే కేసెలో విస్తృతం చేస్తూ ఉంటారు వీళ్ళు.

ట్యూమెస్, ఎకేటరిన్ బర్గ్, బోమన్స్ మొదలైన చోట్ల జైల్లోలో పరిస్థితులు కళ్ళారా చూచాడు నెహ్రూజీ. జైల్లోలో మధుతూ పుంటే ఖయీ దీలకు ప్రమేణా సంఘస్పర్తి నశించిపోతుంది. నీతి, అనీతి అనే విచక్షణ చచ్చిపోతుంది. లాభనాయకమైపో నునిషి మనిషిని హింసించకచ్చు. యెంత ఘోర కార్యమైనా చేస్తే తప్పులేదు... అనే అభిప్రాయం ఏర్పడుతుంది. సాధారణంగా ప్రతి వ్యక్తికీ సగుణము, మతము నేర్చిన కొన్ని నీతులు తెలిసే వుంటాయి. కాని కొన్నిసార్లు ఈ జైల్లోలో అవస్థలు పడిన తరువాత, తమ కిక్కడ జరిగే అన్యాయాలన్నీ అనుభవించిన తర్వాత... 'నీతి శాస్త్రం వేర్తే... మన బోధకులు చెప్పే సిద్ధాంతాలన్నీ అసలు జీవితంలో ఎవరూ పాటించటంలేదు. నైతి వాటిని సిగ్గుజ్యోతించేసి త్రోసిపారేస్తున్నారు'... అనే అభిప్రాయం కలుగుతుంది. "మనం మాత్రం ఈ నీతుల్ని ఎందుకు పాటించాలి?" అనే నిర్ణయానికి వస్తారు. జైలు జీవితంవల్ల కలిగే ఈ పరిణామం ఛెడోగో, మకార్, టాగోర్ మొదలైన వ్యక్తులలో నెహ్రూజీ చూశాడు. కొందరు ఖయీదీల ఈ జైల్లోలోనుంచి తప్పించుకు పారి గోదానుని ప్రయాణాలు చేస్తారు. ఎలాగో తప్పించుకుని అడవుల్లో పారిపోతూ ఉన్నప్పుడు ఆరికి చిట్టుకోలేక బిరిని నికర చంపుకుని తింటారు. ఇలా నరమాంసం భుజించిన ఒక ఖయీదీని నెహ్రూజీ చూసి వున్నాడు. వాడా ఆకార్యం చేసి నట్టు ఒప్పుకోంటున్నాడు కూడా. ఇటువంటి సన్నివేశాలు ఎప్పుడో సృష్టించుకుంటుంటాడు... పరిపాటైపోయాయి. చాలా విచారకరం!

ఈ శిక్షాస్పృతిని అనులు జరుపుతున్నది... నేరస్థులకు భయం గొలిపి వాళ్ళు మళ్ళీ అటువంటి నేరాలు చెయ్యకుండా చూసేందుకూ... వాళ్ళను సత్ప్రవర్తకులుగా మార్చేందుకూ... అని సమర్థింప జూస్తారు. కాని పాప వికంగా... ఆరించిన ఆ ఫలితాలు కలగటంలేదు. నేరాలు అంతటితో ఆగి పోవటంలేదు. వైగా విస్తృతం అవుతున్నాయి. వాళ్ళు భయపడటంలేదు. వైగా చేసిన నేరాల్ని మళ్ళీ ధైర్యంగా చేస్తున్నారు. జైల్లోలోంచి పంపిస్తే తిరిగి ఆ నేరాలే చేసి బుద్ధిచూర్యకంగా జైల్లోకు వచ్చేస్తున్నారు. వాళ్ళను సత్ప్రవర్తకులుగా బాగు చెయ్యటం జరగటం లేదు. అనినీతి ఇంకా ఎక్కువగా బోధిస్తున్నారు.

“మరి యిదంతా ఎందుకు చేస్తున్నావు?” తన్ను తాను ప్రశ్నించుకున్నాడు నెల్లూడో. కాని దానికి సరైన సమాధానం రావడం.

అన్నిటికీ నన్నా మిక్కిలి చిత్తవైస ఎంతోమేరం—ఈ క్యాంపేక్షణ విధానం యెవో పొరపాటుగా, సక్రమంగా, కాకిదాశీయంగా ఆ నలు జరుగుతున్నట్టిది కాదు. శతాబ్దాల శరబడి అవ్యాకారంగా ఇట్లే వ్యవస్థాపితమైన వస్తువు. పూర్వకాలంలో నేరస్థుల ముచ్చటలు, చెప్పక పోయి పోకే శాసన మరె రొన్నాళ్లయిన తర్వాత చేస్తున్న వాతలు నెట్టే ప్రభావం కట్టేసేవాడు. ఇప్పుడేమో సుకెప్పు అనినట్లు, మారే పాతలకు ప్రవాసం పంపిస్తున్నాడు—ఇంతే తేడా.

“ఎందుకైనా జైలు నిర్మాణం కావడం. అధునిక వ్యవస్థలు మునుపటి కొత్తగా జైళ్లను నిర్మించిన తరువాత అన్ని యేర్పాట్లూ పొందాయి. ప్రస్తుతం చెప్పి లోటుబాటున్న సర్దుబాటు దొకాయీ” అంటారు అధికారులు. కాని ఈ సమాధానం నెల్లూడోకు తృప్తికరమైందిగా కనిపించలేదు. జైళ్ళ లోని వసతులు, ఏర్పాట్లను గురించి కాదు “లోటుబాటపడకున్నా”. టూడే అను వ్యక్తి అధునిక కాలంలో జైళ్ళు ఎలా పుండాలో వికృతా వికృత గ్రంథం రాశాడు. విశ్వచ్ఛక్తి సహాయంతో నేరస్థులం తేర్చా, తొందరగా విడిచేయగల విధానాలను గురించి చూడాలి. ఆ పుస్తకంలో నెల్లూడో చదివాడు. ఈ నాగరిక హింసా విధానాలను నెల్లూడోకు మరే అసహ్యం.

ఇలాంటి పుస్తకాలే అధికాంశం ఎందుకూ రాసింది ఉన్నాయి. మంత్రాలు, న్యాయసాహిత్యం అధికాంశం చదువుతారు. ఆ రాసివారు, ఈ విధానాలను ఒకే రకమైన ముచ్చటతో అవార్చే వాళ్ళు రాసిన అంశాలకు అనుగుణ్యంగా ఈ అధికారులు శిక్షలు విధిస్తారు. నేరస్థులను మళ్ళీచెరికి రాకుండా ఎక్కడికో పంపివేస్తారు. అక్కడే లక్షలమంది ఆ యభాగ్యులు మైలికులు, ఇన్స్పెక్టర్ల దియాదాక్షిణ్యాలకు అధినిపించి బతుకుతూ ఉంటారు; చివరకు అక్కడే తమ ప్రాణాన్ని గోల్పోతారు.

జైళ్ళలోని ఖైదీలు చాలమంది త్రాగుడుకూ, జూదానికి, అనేకరకాల దుర్మాలకూ, అభయకు నరమాంస భోజనానికికూడా అలవాటు పడుతున్నారు నెల్లూడో కళ్ళూ చూచాడీవన్నీ. ఈ అలవాట్లన్నీకీ కొరత

ఏమిటి? “వాళ్ళ మనస్తత్వం అలాంటిది. ప్రశ్నోత్తరం దుర్మార్గపు పనులు చేసేందుకే భగవంతుడు వాళ్ళను సృష్టించాడు” అని బుర్రలు పని శాస్త్రాన్ని ప్రభుత్వాన్ని సమర్థిస్తూ చెబుతారు. కాని అసలైన “రణం అదిరాదు. ‘మానవులు పరస్పరం శిక్షించుకోవచ్చు’ అనే సిద్ధాంతమే ఈ ఆస్థానాన్నింటికి మూలమౌను. నరమాంస భోజనం పాపమైన వైదీల బుర్రలలో, అడవులో ఉద్భవించిన అసభ్యతాదు. అది సుమత్ర ద్వీపంలో, ప్రభుత్వ సభ్యుల కంటేలా, ప్రభుత్వ పరిచాలన శాఖలలో ఆంధ్రమైనవి ఉన్నాయి. తిన బావగాదు, లావాదేవీ ఇతర ప్రభుత్వదౌర్భాగ్యాల ప్రబాషణకు గురించే విస్తారంగా మాట్లాడతారు కాని ప్రజలంటే వాళ్ళకు లక్ష్యంలేదు. వాళ్ళకు న్యాయం అక్కర్లేదు. వాళ్ళకిచ్చే పెద్దపెద్ద జీతాలమీదే వాళ్ళ దృష్టి. ఆజీతం రెళ్ళకోసమే ప్రజలపై చెప్పరాని ఇన్ని అత్యాచారాలూ జన్మిస్తాయి. దీని ఫలితమే వైదీలలో పెచ్చుపెరిగిపోతున్న అవినీతి, దుర్మార్గం. ఇది బహిరంగం స్వయం.

ప్రభుత్వం సరిగా పరిస్థితుల్ని అవగాహన చేసుకోలేక పోతున్నందు వల్ల కలుగుతున్న అసభ్యతా ఇదంతా? ఇన్ని దుర్మార్గాలు, అత్యాచారాలు చెయ్యకుండా ఈ ఉద్యోగస్థులకు ఇంటింటి పెద్దజీతాలు కట్టబెట్టటానికి ఏమిలేదా?...ఈ రకమైన అగోచరలతో...అప్పటికే కోర్టు రెండోసారి కూశాయి...ఈగలు దోపిడీలు ముసురుతున్నాయి...నెహ్రూజీ నివరకు నిద్రపోయాడు.

౨౦

నెహ్రూజీ నిద్రలేచేసరికి బాగా పొద్దొంది. దొడ్డిపమ్మంకొర పడుకున్న నోకర్లంతా పీచి సన్నానికి వెళ్ళిపోయాయి. సుఖం యజమానురాలు తేనీరు తాగి...చెనటువల్లిన మొద చీలనుమాలుతో తుడుచుకుంటూ వచ్చింది. వైదీలను చుట్టి చేయించిన బోటునుండి ఒక సయినాబు డేవర్ చీటి ఒకటి తెచ్చిచ్చి పోయాడని చెప్పింది. అది హేరీపాన్ గోనా నెహ్రూజీకు రాసిన చీటి. క్రిల్లుసో పరిస్థితి ప్రమాదంగా ఉన్నదని తెలుపుతూ “అత్తన్నీ ఈ వూళ్లోనే అట్టపెట్టేయవలసి; అలాని పరిచర్య సాధించి సేకరణదా ఇక్కడే అగిపొయ్యేయవలసి” మొదట నిర్ణయించామని. కాని నిధికొట్ట ఒప్పు

కోలేదు, అందుచేత అతన్ని కూడా మాతోనే తీసుకుపోతున్నాం. కాని అతని పరిస్థితి చాల ప్రమాదంగా ఉంది. కాబట్టి... ఈ రాత్రికి ఇంకో పాత బెడతాం దా! ఆ పూర్వోనైనా అతన్ని అకోగ్యం వుదాకేవరకు అట్టివేట్టేయకూ, నేనూ అతనితో ఉండిపోయేందుకూ మీరు అధికార్లు అనుచునీ చంపించాలని ప్రార్థిస్తున్నాను. నేను అతనినో ఆగిపోవటానికి అతని భార్యకైపుండా లని అధికార్లు వరకు వెట్టేట్టయితే నేనతన్ని వెళ్ళాడేయకు సిద్ధం నానే ఉన్నాను" అని రాసింది.

సెల్లాడో సత్రంలోని ఒక నాకర్ని పిల్చి, బండి స్క్రీ చిరుమరి చెప్పి, మూట ముల్లె కట్టేసుకుంటున్నాడు. తేనీరు తాగాడు. సురి కాసేపటికి మూడుగుర్రాలు కట్టించండి ఒకటి వచ్చింది. సెల్లాడో సత్రం చురుమారు రాత్రికి చెల్లించవలసిన దబ్బు ఇచ్చేసి బండిలో ఎక్కికూచున్నాడు. బండి వానితో వేగంగా తోలమని చెప్పాడు. టైటిల ఈపాటికి చురువాటిపోయి వుంటారు. వాళ్ళు త్వరగా వెళ్ళి కలుసుకోవాలని సెల్లాడో ఉద్దేశం. సెల్లాడో ఎక్కినబండి ఊరి పొలిమేర దాటింది. అదైకన్న గడ్డిమీదకూడా దాటింది. రోగగ్రస్తులను, సామానులను ఎక్కించిన బండ్లు కనిపించాయి. అక్కడ ఆఫీ సుకరూ లేరు. బాగా సారా తాగిన నైపులమూత్రం ఆ బండ్లకు ఎక్కుగా నడచి వస్తున్నారు. అటువంటి బండ్లు చాలఉన్నాయి. ఒక్కొక్క బండిలో ఆరుగురు చొప్పున రోగగ్రస్తులను బయటిలకు చూస్తారు. టైటిగాక ప్రతి బండిలోనూ ఇంకా సామానులుకూడా ఉన్నాయి. చివరకు మూడు మళ్ళలో, బండికి ముగ్గురు చొప్పున రాజకీయ టైటిలు ఉన్నాయి. నొవో గోనో, గ్రాబెల్స్, యార్క్స్ ఆబండిలో ఉన్నారు. రెండో బండిలో టైటి నేనా, నబిలో ఉన్నారు. అందులో మేరీపావ్ లోనా కూచోవల సేసి. కాని ఆమె తన స్థానాన్ని మరెవరెతో ఇచ్చింది. మూడో బండిలో ఇరవై ఎండుగడ్డి పరచివుంది. ఆ గడ్డిమీద క్రిబ్బినో పడుకున్నాడు. కోసన కూచుంది మేరీపావ్ లోనా.

సెల్లాడో తన బండిలోంచి దిగి క్రిబ్బినోవద్దకు వచ్చి వెళ్ళాడు. స్థానికము ఒక వైద్యుడు 'వెళ్ళు' అన్నట్లుగా చెబు ఉంటుంది. కాని సెల్లాడో అతన్ని లక్ష్యం చెయ్యలేదు. క్రిబ్బినో చాల నిస్సత్తురగా పడుకుని ఉన్నాడు. ముఖమంతా పాలిపోయి ఉంది. గొట్టెతో చుట్టూ చూస్తూ

తొడుక్కున్నాడు. తలపై ఊలుటోపీ ఉంది. నోటికి ఒక పేతిరుమాయి అడ్డంగా కట్టారు. అతని అందమైన కళ్ళు మామూలు కన్న పెద్దనిగా, ప్రకాశవంతంగా కనపిస్తున్నాయి. బండి కుదుపులకు అతనివొళ్ళు సతమత హాతొంది. బండి వెనుక నే వస్తోన్న నెక్లూడో కేసీ చూస్తూ పడుతున్నాడు. “వంట్లో ఎలా ఉంది?” నెక్లూడో అడిగాడు. క్రిల్టసో కళ్ళు మూసుకుని కోవనూచుకుండా తల ఊపాడు. బండి కుదుపుల్ని తిట్టుకునేందుకే విసియోగ పడుతున్నది, అతని శక్తి అంతా. మేరీపావ్ లోనా కూడా నెక్లూడో రావటం చూచింది. ఆమె చూపులో క్రిల్టసో పరిస్థితిని గురించిన అపగ్గా కనిపిస్తోంది. మరుక్షణమే ఆమె ముఠాయి ధోరణిలో ప్రసంగం ఆరంభించింది.

“చివరకు ఆఫీసుకు సెక్స్ చేస్తున్నాంది. బుజ్జో కనుకు తగిలించిన సుంకెళ్ళు తీసివేయించాడు. అతనిష్టుడు తన కూతుర్ని ఎత్తుకుని నడుస్తున్నాడు. మస్టావా, నైచన్ సన్, దుఖోవా కూడా అరిచితోవాటా నడచి వెళుతున్నారు.” అన్నదామె.

క్రిల్టసో ఏమి చెప్పాడు. కాని బండ్ల చప్పుడు మూలాన వినిపించలేదు. మరకాసేటికి వస్తోన్న దగ్గుతెర ఆపుకుంటూ ముఖం ఆలోచకంగా పెట్టాడు. అతనిమాటలు నిందాచుని బండిలోకి కంగాడు నెక్లూడో. మూతికి కట్టిన రేతిరుమాయి తీసేసి క్రిల్టసో “నా కిప్పుడు కొందెం గుంపా-గానే ఉంది. బిలుబు చాలభాగం తగ్గింది” అన్నాడు. నెక్లూడో తల ఊపాడు.

“అమ్మార్ల సమస్య ఏమైంది? తేలిగ్గా పరిష్కారమవుతుంది సమస్య కాదనుకుంటాను” అన్నాడు క్రిల్టసో ప్రయత్న పూర్వకంగా ముంద హాసం చేస్తూ.

నెక్లూడోకు అర్థం కాలేదు. మేరీపావ్ లోనా శబదంగా చెప్పింది. అమ్మార్లంటే నెక్లూడో, నైచన్ సన్, మస్టావా. తాను పరియూచుకుండా పలికిన క్లిష్టభావకు మేరీపావ్ లోనా చెప్పిన వాగ్విశ్వాసం సుదీర్ఘమే వన్నట్టు క్రిల్టసో తల ఊపాడు.

“పరిష్కారం కావచ్చు, కాకపోవటం మరేమీ.” అన్నాడు నెక్లూడో.

“మీరు నేనుపంపిన చీటీ అందివా? అందులో నేను కోరికలు ఏర్పాటు చేస్తారా?” వేరిసావ్ లోనా నెల్లాడోను అడిగింది.

“తప్పకుండా”

క్రిబ్బసో విచారంగా చూచాడు. నెల్లాడో సరిగ్గవచ్చి తన బండిలో కూచున్నాడు. రాస్తా చాల ఎగుడు దిగుడుగా ఉంది. కుచుపుబనో బండి సాగిపోతోంది. గొర్రెతోలు చోక్కాలు తొడుక్కుని, సంకెళ్ళతో అవళ్ళ పడుతూ నడచిపోతున్నారు ఖైదీలు. రోడ్డుమీద ముచ్చాచునైలు వరకూ వాళ్లే ఉన్నారు. నెల్లాడో ఎక్కినబండి పీల్చిందన్నీ చాటివచ్చేసింది. అగ్గిరే దూరాని రోడ్డుకు పక్కగా నలుపుచున్నట్టి వైన వేసుకున్న చుట్టావా, నల్ల కోటు ధరించిన చుఖోవా కనిపించారు. నైచున్ సన్ వాళ్ళతోపాటు నడుస్తూ న్నాడు. అతడు తెల్లని స్ట్రాకింగు తొడుక్కొన్నాడు. ఒకటోపేకాంది తలమీదో ముగ్గునూ ఏ విషయమో తీవ్రంగా చర్చించుకుంటున్నారన్నే చెంది.

నెల్లాడో వాళ్ళను సమీపించాడు. ముగ్గునూ ఆరెన్ని చూడగానే నడుస్కారం చేశారు. నెల్లాడో బండి ఆపలేదు. వాళ్ళతో ఓకానమనూన మాటాడాల్సిగా నేమీలేదు. మూడుకు సాగిపోయింది బండి. ఆ కరువాలే రాస్తా ఎగుడు దిగుడుగా లేకుండా బాగానే ఉంది. బండివాడు బండిని చేగంగా తోలుతున్నాడు, కాని రోడ్డుమీద ఖైదీలనూ, బండ్లనూ చూచిపోతే తప్పు తుని పోవాలనే వస్తోంది.

అది ఒకచిట్టడని, రకరకాలచెట్లు ఉన్నాయి. నెల్లాడో బండి ఖైదీ లందరినీ చాటిపోయింది. అప్పటికి అడవికూడా చాటిపోయినట్టే. ఇక రోడ్డుకు ఇరుప్రక్కలా పొలాలు ఉన్నాయి. దూరాన ఒకచర్చి కనిపించింది. ఆకాశం నిర్మలంగా ఉంది. మేఘాలన్నీ పోయాయి. చలిగాలి తగ్గింది. చచ్చి కిఖరం, గోడలమీదపెట్టిన సింబలు నూర్యకాంతిలో ప్రకాశిస్తున్నాయి మడిచేచివైపు దూరానఉన్న కొండలు తెల్లగా మెరుస్తున్నాయి. నెల్లాడో బండి ఊళ్ళోకి వచ్చేసింది. అదొక పల్లెటూరు. వీధుల్లో రవ్వన్ ప్రజలు, ఇంకా ఇతరజాతుల వారు చాలమంది రకరకాల టోపీలు ధరించి కనిపించారు. స్త్రీలు, పురుషులు...కొందరు తాగివున్నారు, కొందరు బాగానే ఉన్నారు...అక్కడక్కడ గుంపులు గుంపులుగాకూడి బాతాఖానీ వేస్తున్నారు.

గండివాడు తన ప్రజానిశేషాన్ని ఆ పల్లెటూరి ప్రజలకు ప్రదర్శించాలన్న తలంపుతో కొరడాతో గుర్రాన్ని అవశిష్టా బండి అతివేగంగా తోలుతున్నాడు. రోడ్డుకు అడ్డంగా నది ఒకటి వాటాలి. ఇవతలి ఒడ్డున చాలబండ్లు నిలిచిఉన్నాయి. ఆవన్నీ పడవమీద అవతలి ఒడ్డుకు దాటిపోవాలి. ఇంతలో అవతలి ఒడ్డునుంచి రేవుపడవ ఈవలిగట్టుకు వచ్చింది. పడవ మనిషి పొడుగ్గా బలంగా ఉంటాడు. వెడల్పుకొనిన ఛాలి. అతడు అవలి ఒడ్డునుంచి ఎక్కించుకువచ్చిన బండ్లను ఒడ్డుమీదికి దించేవాడు. ఇందాకితిసుంచి కాచుకునిఉన్న బండ్లను పడవమీదికి ఎక్కించుకున్నాడు. పడవంతా బండ్లతో, గుర్రాలతో నిండిపోయింది. నదిలోని నీరు చూచేసరికి గుర్రాలు సకిలించటం మొదలు పెట్టాయి. అది చాలవెడల్పుయిన నది. ఉరవడిగా ప్రవహిస్తోంది. అలలువచ్చి పడవకు తగిలి తటతట శబ్దిస్తున్నాయి. నెక్లాడో ఎక్కివచ్చిన బండి, గుర్రాలు కూడా పడవమీదికి చేరాయి. ఇంకా చాలమంది తమ బండ్లనుకూడా ఎక్కించుకోవలసిందంటూ మొరబెడుతూ చాలమంది ఉన్నారు. పడవ మనిషి వాళ్ళ మొరలు ఆలకించలేదు. ఇక ఖాళీ లేదని నిక్కచ్చిగా చెప్పేసి ఆపని గట్టుకు ప్రయాణం సాగించాడు.

౨౦

పడవ అంచుమీద ఒకవైపున నిల్చుని నెక్లాడో నదివైపు చూస్తూ ఉన్నాడు. ఇద్దరు వ్యక్తులు ఆస్తమానం అతని మనఃపథంలో చొచ్చుకొని వస్తున్నారు. ఒకరు కోపంతో తల ఊపుతూ చావుకు సిద్ధమైఉన్న క్రిబ్బసో. మరొకరు: నైమన్ సన్ ప్రక్కనే చురుగ్గా అడుగులువేస్తూ నడచివస్తోన్న మస్లావా. క్రిబ్బసో చాల చిన్నవాడు. అప్పుడే చచ్చిపోవలసిన వాడుకాదు. అతన్ని తలచుకుంటే నెక్లాడోకు చాల విచారంకలుగుతోంది. మస్లావా మంచి నయనుగోఉన్న ఉల్లాసనతి. గతజీవిత కల్మషం కడిగివేసుకుని సత్సంధంపట్టింది. నైమన్ సన్ వంటి ఉత్తముని ప్రేమ సంపాదించగలిగింది. నిజానికి ఆమెను తలచుకుంటే నెక్లాడోకు ఆనందం కలగవలసిందే. కాని ఇప్పు డతన్ని ఏదో ఒక విచిత్రమైన భావం ఆవేకించేది. దాన్ని తొలగించుకోలేక పోతున్నాడు.

అక్కడికి చేరువనే ఒకపట్నం ఉంది అక్కడినించి కంచుగంటలేవో వినిపించాల్సింది. అవి చర్చిగంటలు కామాలు. గంటలమోత వినిపించగానే

నెక్లాడో బండిమనిసి, ఇంకా పదమూరడున్న ముప్పలందరూ తలలమీది టోనీలు వేసి ప్రార్థనకు సన్నద్ధులైనారు. ఒక పూర్వమునలిపినిపిచూత్రం ప్రార్థన చెయ్యలేదు. అరిజెడలో కొత్తస్థితి. అతన్ని నెక్లాడో ఇంజనీర్ కెన్నడూ చూచియుండలేదు. ఒక మానిసి వేసిన కొలు, లాగు తొడుక్కున్నాడు. తలమీద టోలుటోపీ పోలింది; చెప్పబడుతూడా పోతనే. బాగా అరిగి పోయాయి.

“ఏం, ముసలయ్యా! ఇప్పుడు ప్రార్థన చెయ్యటంలేం?” నెక్లాడో బండిమనిసి అడిగాడు తన ప్రార్థన ముగించి తనవారు.

“ఎవరిని ప్రార్థించా రేమిట?” కిడ్నీ క తస్వర చ జవాబు.

“ఎవరినా ? భగవంతుణ్ణి.”

“ఎక్కడున్నాడో చూపించు భగవంతుడు!”

అతని కంఠస్వం తీక్షణంగా ఉంది. కొన్ని నిమిషాలకు టోనీలుగల మనిసిగా కనిపించాడు. అతని జవాబుకు బండివాడు చిన్నయిచ్చుకున్నాడు. కాని అతనిముందు తాను చిన్నబోయినట్టు ఇతిర్లకు కనిపించటం ఇష్టంలేక... తాను మళ్ళీ సరైన జవాబు చెప్పకపోతే ఓటమిని అంగీకరించునట్లు అవుతుందన్న భావంతో... వెంటనే

“ఎక్కడున్నాడంటూవా ? స్వర్గంలో ఉన్నాడు” అన్నాడు.

“స్వర్గానికి నువ్వు ఎప్పుడైనా వెళ్ళి ఆయన్ను చూసి వచ్చావా?”

“నేను వెళ్ళితే యేం ? వెళ్ళకపోలేనేం ? భగవంతుని ప్రతివాడూ ప్రార్థన చెయ్యాలిందే”

“భగవంతుని ఎవ్వడూ యితవరకు చూసినవాడు లేడు. (ఏనుక్రీస్తు) వచ్చి భగవంతుడనేవాడొకడున్నాడంటూ బోధించాడు. అంతే” ముసలయ్య కొపంగా చూస్తూ పలికాడు.

“అయితే నువ్వు క్రీస్తు సుతంతుడివి కామాల. ఏదో బొక్క వెతుక్కుని ప్రార్థించు” అన్నాడు బండివాడు కిసితీర. —తన కొరడాకర్ర బెట్టిలో పెట్టుకుంటూ.

ఆ పక్కనున్న వాడెవడో నవ్వాడు.

“అయితే నీది ఏ మతం తాతయ్యా?” అడిగాడు ఒక నడివయసులో ఉన్న మనిషి.

“నాకు మతం ఏమీ లేదు. ఎందుకల్లనంటే...నాకు ఎవరిమీదా విశ్వాసం లేదు; నాకు నా మీదే విశ్వాసం. అంతే” నిక్కచ్చిగా చెప్పాడు.

సెస్టాడో కూడా ఆ కొత్త వ్యక్తితో సంభాషణను దిగాడు: “నీమీదే నీకు విశ్వాసం ఎలా పెదకగలదు? నువ్వు పొరపాటు పడచ్చుగా?”

“నే నెస్టూడూ పొరపాటు పడవు” ఖండితంగా చెప్పాడా వ్యక్తి.

“మరి ఇన్ని మతాలు ఎలా వచ్చాయంటావ్?”

“మానవుడికి ఆత్మవిశ్వాసం వుండదు. ఇతర మూటమీదే విశ్వాసం. అందుచేతే యిన్ని మతాలు వచ్చాయి. నేనూ చాలాకాలం యితర నే నమ్మి వాళ్ళ మాట ప్రకారమే నడుస్తూ వచ్చాను. అందుమూలంగా నా గతి ఏమైంది? అధఃపతనం అయింది. ప్రతివాడూ తన మతాన్నే పొగడుకుంటూ కూర్చుంటూ మండుకంటా ఉంటున్నాడు. ఎన్ని మతాలన్నా ఉండవచ్చు. కాని నీలో, నాలో, ఇతనిలో...అందరిలో ఉండే ఆత్మ ఒక్కటే. కాబట్టి ఎవడికి వాడు తన ఆత్మలో విశ్వాసం కలవాడై వుంటే మనందరం ఏకమాతాం. ఎవడికి వాడు ‘తాను’ ‘తాను’లాగే వుంటే మన అందరి ఏకత్వం గుర్తించ గల్యగుతాం.”

ఈ మాటలూ ముసలివాడు విగ్రహం...అందరూ తన భావాన్ని తెలుసు కోవాలన్న ఉద్దేశంతో మాటి మాటికి చుట్టూ తిరిగి చూస్తూ...పలికాడు.

“నువ్వు చాలా కాలంనుంచీ ఈ ఉద్దేశంతోనే వున్నావా?”

“నేనా? ఇరవై మూడేళ్ళనుంచీ నా ఉద్దేశం అదే. ఇవాళ నన్ను హింసిస్తున్నారు.”

“హింసిస్తున్నారా? ఏ విధంగా?”

“ఏనుగ్రీస్తును హింసించినట్టే. నన్ను పట్టుకున్నారు, కోర్టుల చుట్టూ తిప్పారు. ఒకసారి పిచ్చి ఆసుపత్రిలో పడేశారు. కాని వాళ్ళు నన్ను ఏమీ చేయలేకపోయారు. నేను స్వతంత్రుణ్ణి. “నీ పేరేంటి?” అని అడిగారు.

నాకు నే నొక ప్రత్యేకమైన పేరు పెట్టుకుంటానని వాళ్ళ భావం. కాని నే నేమీ పేరు పెట్టుకోలేదు. నేను నన్ను కలిపిపెట్టేశాను. నాకు పేరు లేదు, ఊరు లేదు.

నేను నేనే. నా పేరు “మనిషి” అంటే.

నాకు వయస్సు యెంత? నేను ఏళ్ళు లెక్కపెట్టుకోను. లెక్కపెట్టలేను కూడా. నేను పూర్వం ఉన్నాను. ఇకముందు ఉంటాను. నా తల్లి తండ్రు లెవరు? ఎవరూ లేరు. నా తండ్రి భగవంతుడు, నా తల్లి భూదేవి. “మరి రమ్య చక్రవర్తిని నువ్వు గుర్తిస్తావా?” అని అనుశత్రువు నన్ను. “ఔను. ఎందుకు గుర్తించు? ఆయన ఆయనకే చక్రవర్తి. నేను నాకు చక్రవర్తి” అంటాను. నేను వట్టి పిచ్చివాడినని వాళ్ళు అనుకుంటున్నారు. నాతో మాటాడనందువల్ల ప్రయోజనం లేదని వాళ్ళ భావం. “నాతో మీరు మాటాడ నక్కర్లేదు” అని నే నంటాను. దానితో వాళ్ళకు కోపం వచ్చి నన్ను హింసిస్తారు.”

“ఇప్పుడు నువ్వు ఎక్కడికి పోతున్నావ్?”

“భగవంతుడు ఎక్కడికి తీసుకుపోతే అక్కడికి. పని పోతే సరే సరి. లేకపోతే అడుక్క తింటాను.”

పడవ ఆవరిత ఒడ్డు సగొపించింది. ముసలివాడు వెజ్జయనూచకంగా చూశాడు అందరికీనీ.

నెహ్రూడొ జేబులోంచి మనీపర్సు తీసి కొంత వట్టు నక్కరలే చూడు. ముసలివాడు తీసుకోలేదు. “నాకు వట్టు అక్కర్లేదు - అన్నది “వాల్చి” అన్నాడు.

“అయితే నన్ను ప్రమించు.”

“ఇందులో డ్రమించే దేముందీ? మీరు యేం కోపం తెచ్చుకుంటున్నారో? నా కి సరే కోపం తెచ్చించలేరు మీరు”

సడవ మీదికించి నెహ్రూడొగారి బండిని దించారు. బండివాడు గుర్రాల్ని కట్టాడు. నెహ్రూడొ పడవ మీదికి దిగి వెళ్ళి బండిలో ఎక్కాడు. “ఆ ముసలాడతో అంతసేపు మాటాడాలిమంటే చాలా! నాకు వట్టి నిప్పుకాయ పెళవ అయితేనూ” అన్నాడు బండివాడు.

బిందె పట్నంలోకి వచ్చేసింది. బండివాడు కేనమ్మ తొగి “ఏ హోటలుకు తీసికెళ్ళమంటారు?” అని అడిగాడు.

“ఏ హోటలు బాగుంటుంది?”

బండివాడు రెండు మూడు కేర్లు చదివాడు.

“సీ యిమ్మం వచ్చిన హోటలుకు తీసుకుపో” అన్నాడు నెట్లూడో.

బండిని ప్రక్క గోడ్డుకు తిప్ప వేగంగా తోలాడు బండివాడు. ఈ పట్నం అన్ని బస్టాగానే ఉంది. ఇల్లు, గోడ్డు, చెర్చీలు, మూతాలు, పోలీసులూ అన్ని ఎట్టాల్లోలాగే ఉన్నాయి. కొని యిమ్మ అన్ని ఏక్కలతో కట్టిపెట్టి, గోడ్డు కింకరు చేతులేదు. బండివాడు ఒక హోటలు గుండు బండి ఆపి లోపలికి వెళ్ళి కనమ్మన్నాడు. హోటల్లో ఇలాగే గదులు లేవుట. అందుచేత మరో హోటలుకు తీసుకు వెళ్ళాడు. నెట్లూడోకు ఆ హోటల్లో చాలా హాయిగా ఉంది. ముఖ్యంగా పెరుగుగ్రామం ఉంది హోటలు. అన్ని సుసాధాలుగా ఉన్నాయి. రెండు సెలవునంటే యింత హాయిని ప్రదేశం యొక్కదా దొరకలేదు. ఇన్నాళ్ళనంటే పట్టణాల్లో నెట్లూడో బస్ స్టా వచ్చాడు. ఎక్కడా యింత హాయి కనిపించలేదు.

హోటల్లో దిగటంతోనే మొట్టమొదట కుభింగా స్నానం చేశాడు. నెట్లూడో పట్నం వాసానికి తగిన మాలిన దుస్తులు భరించాడు. ఆ తరువాత ఆజిల్లా గవర్నరును చూడడానికి బయలు పడ్డాడు. హోటలు యజమాని ఒక జట్కా యిచ్చాడు. ఆ జట్కా లోయెక్కి ఒక పెద్ద సుందర భవనమును దిగాడు. అక్కడ ఒకపోలీసు, ఇంకా కొందరు పహారావాళ్ళు ఉన్నారు. భవనమును చక్కనితోట ఒకటిఉంది. పెనుకవైపు కూడా విశాలంగా కొమ్మలుప్రాకే ఏనేవో వృక్షాలుఉన్నాయి. గవర్నరుగారికి సుస్తీగా ఉండిట. అందుచేతి యెకాయకి లోనికిపోవటానికి నీళ్ళిపోయింది. అయినా నెట్లూడో ఒకచీటీ పంపించాడు లోపలికి ఒక నౌకరుద్దాగా. ఆ నౌకరు తిరిగివచ్చి “లోనికి దయచేయాలి” అన్నాడు.

ఈ భవనమూ పీటకట్టబడ్డలోని ఉన్నతాధికార భవనాల్లాగే ఉంది. ఒక చక్కని హాలు, మేడమీనికి మెట్లవరుస, వ్యర్థశాల... అన్ని చూడటా ఉన్నాయి. అయితే అంత పరిశుభ్రంగా లేదు.

గవర్నరుగారి అధ్యంతర మందిరంలోకి తీసుకుపోబడ్డాడు స్టేషనరీ.

గవర్నరు లావుపాటి మనిషి. బుర్రముక్కు. నువ్వులూప పీచో కాయలు కాశాయి. కినురెప్పలమట్టూ నలుపుచారులన్నాయి. బట్టకెల. ఒక సిల్కుగౌను నేసుకున్నాడు. తేనీటిగ్లాసు ముందు పెట్టుకుని కొంచెంకొంచెం చప్పరిస్తూ సిగరెట్ కాలుస్తున్నాడు. “రండి, దయచేయండి... నేనెప్పుడు సగైన దుస్తుల్లో లేను. క్షమించాలి. కొన్నాళ్ళనుంచి సుట్టిగా ఉంటున్నాను. బ్రెటికెక్కిడికీ వెళ్ళటం లేదు.. ఈ మా దూరప్రాంతాలకు వచ్చేరేమిటి?” అడిగాడాయన.

“నేనీ టైవీల గుంపుతో కూడావచ్చాను. ఆ టైవీలలోని ఒకవ్యక్తిగో నాకు దగ్గర సంబంధం ఒకటిఉంది. ఆ వ్యక్తిని కురించి, చూడచ్చి వ్యవహారం కురిపించి మీతో మాట్లాడిపోదామని వచ్చాను.”

గవర్నరు సిగరెట్టుదమ్ము పీల్చి, మరికాస్త చేతులు చప్పరించి, స్టేషనరీ ముఖంలోకి నావధానంగా అవలోకిస్తూ అంతరించాడు.

ఈయన ఇతరప్రార్థన ఒక మిలటరీ ఉద్యోగి. చాలా విచిత్రాన్ని బాపతే. ఉంచిన భావాలు కలవాడు. మెత్తని ద్వావయాల మనిషి. తన ఉదార స్వభావానికి, మిలటరీ ఉద్యోగానికి పొత్తు మదకపోతుందా అన్న ధైర్యంతోనే ఉండేవాడు మొదట. నూత్యబుద్ధి కలవాడు, చాల దయావాక్కి చాటులన్న వ్యక్తి. తన బౌద్ధార్య బుద్ధికి, మిలటరీ ఉద్యోగానికి పొత్తు మదరటం అసంభవమని కాలక్రమేణా తెలుసుకున్నాడు. ఈవాడు మదకపోవటంవల్ల మనస్సుకు కలిగే బాధనించి విముక్తి పొందటా కిగాను తాగుడు అలవాటు చేసుకున్నాడు. మిలటరీవాళ్ళలో ఈ తాగుడు అలవాటు సర్వ సాధారణంగా అందరికీ ఉండేదే, ఈయన అస్తమానం సారాయంలో మునిగి లేలుతూ ఉండేవాడు. రాసురాసు మామూలు సరుకువల్ల నిషేధావహం పోయింది. అందువల్ల నిఖాయు అయిన సరుకే ఉపయోగిస్తాడు. అది లేకపోనే క్షణం గడవదు. ప్రతి సాయంత్రం వతకవకూ తాగవలసిందే. ఎంతతాగనా ఇతరలూగ తూలిపడడు. అందునగా మాట్లాడడు. ఒక వేళ అస్తవ్యస్తంగా

ఆ నిమిషాలో మాటాడినా...అదంతా ఎంతో బుద్ధిచాకచక్యంతో మాటాడు తున్నట్టే భావిస్తారు, దుట్టూ ఉన్నవాళ్ళూ. ప్రముఖమైన ఉన్నతోద్యోగంలో ఉన్నాడుకదా మరి! ఉదయనమాత్రం తాగడు. మామూలుగానే ఉంటాడు. ఈయన త్రాగుబోతని వై యధికార్లకు తెలుసు. కాని మిగతా వాళ్ళందరికన్నా బాగా చదువుకున్నాడు; ధైర్యసాహసాలు గలవాడు. అధికార పదవికి తగినట్టు గంభీరంగా ఉంటుంది రూపం. సారా నిమిషాలో ఉన్నా చాకచక్యంగా మెలిగేరికిం. కాబట్టి బాధ్యతాయుతమైన ఈ గవర్నరు పదవిని ఆతనికే ఇచ్చారు.

ఫైదీలలో తనకు సంబంధంఉన్న ఆవ్యక్తి ఒక స్త్రీ అనీ...ఆమె తరపున ఒక పిటిషన్ చక్రవర్తికి అందజేయబడిందనీ నెహ్రూజీ చెప్పాడు.

“ఊఁ తరువాత?” అన్నాడు గవర్నరు.

“ఈ నెలలోనే ఈ ఊరికే ఆ పిటిషన్ ను జవాబు రాగలదని నాకు పీటర్స్ బర్గ్ లోనే గట్టిగా చెప్పారు”

గవర్నరు తన లావుపాటి చెయిచాచి బల్లమీద గంట మోగించాడు... సిగి రట్ దమ్ముకీల్చి దగ్గుతూ, నెహ్రూజీవైపు చూస్తూ.

“కాబట్టి ఆమె పిటిషన్ ను జవాబు వచ్చేంతవరకూ ఆమెను ఇక్కడే అట్టివెట్టి ఉంచగలదులకు మిమ్ము కోరుతున్నాను.”

గంటమోత విసగానే ఒక నౌకరు లోపలికి వచ్చాడు.

“అన్నావాసిలీనా నిద్రలేచిందేమో చూడు. తేనీరు ఇంకా కొంచెం పట్టుకురా” అని గవర్నరు నౌకరుతో పలికి మళ్ళీ నెహ్రూజీవైపు తిరిగి “ఊఁ చెప్పండి” అన్నాడు.

“ఒక రాజకీయ ఖయదీని గురించి మీతో నేనొక విషయం మనవి చెయ్యాల్సివుంది” అన్నాడు నెహ్రూజీ. “అలాగా?” అంటూ ఆదోరకంగా తల ఊపాడు గవర్నరు.

“అతడు పాపం తీవ్రమైన జబ్బులో...చావుకు సిద్ధమై ఉన్నాడు. ఒహూశా ఆతిన్ని ఇక్కడే ఒక ఆసుపత్రులో అట్టివెట్టేసి వెళ్ళిపోతారనుకుంటాను. ఆతినితో కూడా కాస్త సాయంగా...పరిచర్యకోసం ఒక స్త్రీ...ఆమె కూడా రాజకీయ ఖైదీయే...ఇక్కడే ఉండిపోనాలనుకుంటోంది.”

“అతనికేమీ బంధువు కావా అమె?”

“కాదు. కాని ఆమె అతన్ని నివాహం చేసుకోవటానికి సిగ్గుగానే ఉంది...అందువల్ల ఆమె అతనితోపాటు ఉండిపోవటానికి బియ్యం తీసి...”

గవర్నరు అతనికేసి తన పెరుస్తూన్న కళ్ళతో తడవేసి...అక్కర్లే నివుతుడై చూస్తూ...సిగ రెట్టు పీయిస్తూ...వింటున్నాడు.

నెహ్రూజీ తాను చెప్పవలసినదంతా చెప్పాడు. గవర్నరు డెస్కు నుంచి నికపుస్తకం తీశాడు. పేజీని తిప్పాడు. వివాహాలకు సంబంధించిన చట్టం పరిశీలించాడు. చివరకు తలెత్తి: “ఆమెకు విధించిన శిక్ష మేమిటి?” అని అడిగాడు.

“ఆమెకా? నిర్బంధ బానిసత్వం”

“నిర్బంధ బానిసత్వ శిక్ష విధిపబడిన వ్యక్తి పౌరస్థితి వివాహాలవల్ల ఏమీ బాగుపడేది కాదే!”

“ఔను- కాని...”

“శిక్షితుడు కాని ఒక స్వతంత్రుడు ఆమెకు వివాహం జరిగినా...ఆమె తనశిక్ష అనుభవించి తీరాలింకే. ఇటువంటి సందర్భాల్లో చూడాలిం జేమిటంటే...ఎవరిశిక్ష గొప్పది? అతనిదా? ఆమెదా?”

“ఇద్దరికీ నిర్బంధ బానిసత్వ శిక్షే.”

గవర్నరు పకపక నవ్వాడు. “అయితే బాగానే ఉంది. ఇద్దరినీ ఒకేరక మైన శిక్ష. అతనికి సుస్తీగా ఉంది కాబట్టి ఇక్కడే దిగబెట్టి వెడతారేమో! మందులు, మాకులు, పరిచర్య...వీలై నంతసాయం చేస్తాం. ఇక ఆమెనిషును: అతన్ని వివాహం చేసుకున్నా ఆమె నిక్కడ దిగబెట్టి పోవటానికి వీలేదు.”

ఇంతలో నొకరువచ్చి “అమ్మగారు నిద్రలేచి కాఫీ పుచ్చుకుంటున్నారు” అని కబురు చెప్పాడు.

“అలాగా” అన్నట్టు తలదోపాడు గవర్నరు. వెంటనే నెహ్రూజీలైపు తిరిగి ఇలా అన్నాడు: “ఏమైనా ఈ విషయమై మళ్ళీ ఆలోచిస్తాను, వాళ్ళ కేసు చెప్పండి. ఆ కాగితంమీద రాసిపెట్టి పొండి.”

నెల్లూడో ఆ యిద్దరి పేర్లు ఒక క్కాతంమీద రాసియిచ్చాడు.

చావుకు సిద్ధంగాఉన్న ఆ రాజకీయ ఖైదీని తానువెళ్ళి చూడడానికి అనుమతించవలసిందిగా కోరాడు నెల్లూడో. అందుకు సమాధానంగా గవర్నరు...“అపని నేను చెయ్యలేను. నేను మిమ్మల్ని అనుమానిస్తున్నానని కాదు. అతడెచ్చా, ఇంకాఇంకా ప్రైవీలన్నా మీకు అభిమానం ఉండచ్చు. మీకు డబ్బుఉంది. ఆ డబ్బుతో మాచేత ఏ పన్నైనా చేయించగలుగుతారు. “లంచగొండితనం నిర్మూలించు” అని నై యధికార్లు నాకు తాళీకు పంపుతూ ఉంటారు. బ్రతివాడూ లంచాణే పుచ్చుకుంటూ ఉన్నాడు. ఇక నేనా దురాచారాన్ని ఎలా మాపుచేయగలగుతాను? ఉద్యోగం చిన్నదైన కొద్దీ లంచాలమీద ఆశ ఎక్కువేతూ వుంటుంది. మాడుజేలమైళ్ళ పాడుగున్న ఈ ప్రదేశంలో ఎన్ని లంచాలకేసులు పట్టాకోను? ప్రతి చిన్న వుద్యోగీ తానొక చక్రవర్తి ననుకుంటూ వుంటాడు. ఇక్కడ నేననుకోటం లేదా?” అంటూ బిగ్గరగా నవ్వాడు. “మీరిదివరకు చాలసార్లు వెళ్ళి రాజకీయ ఖయదీలను చూచి వచ్చేగుతుంటాను. అందుకుగాను ఆ దూపుద్యోగగులకు లంచాలు ఇచ్చేవుంటారు. బోనా?” అన్నాడు మండిహాసం చేస్తూ.

“బాను”

“లంచాలు ఇవ్వాలి మరి. ఇవ్వకపోతే కుదురదు. మీకు ఏ రాజకీయ ఖయదీనో వెళ్ళి చూడాలనిపిస్తుంది. ఇన్స్పెక్టరుగాని, కాపలా వుండే నైని కుడుగాని చేయి చాపుతాడు. అతనికి రోజుకు ఒక షిల్లింగుజీతం. కుటుంబ భారమాయెను, లంచం తీసుకోక ఎంచస్తాడు? నేనే వాళ్ళస్థితిలో వుంటే నేనూ తీసుకుంటాను. నేనే మీ స్థితిలోవుంటే నేనూ ఇస్తాను. కాని నా ప్రస్తుత స్థితిలో నేనుమాత్రం అలాచెయ్యను. చింతాకు వాసికూడా చట్టానికి వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తించను. నేను దయ, జాలి మొదలైన భావాలకు లొంగి పోకుండా నాకు చట్టమే శరణ్యం. నేను పరిపాలన శాఖలో వున్నమనిషిని. నాకీ బాధ్యతాయంతమైన వుద్యోగాన్ని కొన్ని మరతులమీద ఇచ్చారు. ఆ మరతులను నేను తు. చ. తప్పకుండా నెరవేర్చాల్సిందే...సరే, ఈ వ్యవహారం ఇంతటితో ముగిద్దాం. ఇక మనరాజధాని పీటర్స్ బర్గ్ వ్యవహారా నేనున్నా చెప్పండి” అంటూ గవర్నరు ఏవేవో ప్రశ్న లడగసాగాడు ...తన

పాండిత్యాన్ని, కృతహార దక్షతనూ ప్రవర్ణించుకోవటానికి పొన్న విషయాల్ని గురించి ప్రసంగం చేస్తూ.

౨౩

“అక్షరటం గురించి పోయారు. ఎక్కడ మీ బస్?” గవర్నరు అడిగాడు... నెక్లాడో చెల్లినాడానో తెలుసుకోవాలి.

“దుఖ్ఖవా పరోట్సుల్లా”

“అక్షరం నాగా రివాజీని ఉంటుందే. అయినట్టి? గూ యింటికి రండి భోజనానికి. మీరు యింట్లోని మూడవగలరా?”

“అలా”

“ఇంకేం! ఇక ఆగ్నేయుడు ఈ ప్రాంతంలో సంచారానికి వచ్చాడు. ప్రవాస శిక్షల సమస్యను గురించి ఆయన పరిశోధన చేస్తున్నాడు. కైరీయాలలోని కారాగారాల్ని పరిశీలిస్తున్నాడు. ఆయన కూడా మాయానికి భోజనానికి వస్తాడు సాయంత్రం. మీరుకూడా రండి. మేము సరిగ్గా అయిదింటికే భోజనం చేస్తాం. మీరు చెప్పిన ఆ యిద్దరు వ్యక్తుల్ని గురించి బాగా ఆలోచించి... సాయంత్రానికి మీరు వచ్చినప్పుడు నా సమాధానం చెబుతాను. ఆ రోజుకి పందర్య నిమిత్తం ఇంకో వ్యక్తిని కూడా ఇక్కడ దిగబెట్టటానికి వీలౌతుందని మంటారు.”

గవర్నరును విడ్కిని నెక్లాడో జట్కా యెక్కి తపాలా కచేరీకి వెళ్ళాడు. ఉత్తరాలకోసం చాలామంది జనం వచ్చి నిల్చున్నారు. ఒక బాస్టల్ ఉద్యోగి బల్లముందు కూచుని వచ్చిన ఉత్తరాలమీద ముద్రలు కొడుతున్నాడు. నెక్లాడో తన పేర చెప్పాడు. వెంటనే అతని పేర వచ్చిన ఉత్తరాలు, పుస్తకాలు, డబ్బు, సగ్రాహ—అన్నీ యిచ్చేశారు. అవన్నీ పుచ్చుకుని... అక్కడే వున్న ఒక బెంచీమీద కూచుని ఉత్తరాలు విప్పి చూసుకున్నాడు. ఒక రిజిస్టరు ఉత్తరం కూడా వుంది. కవరు చాలా అందంగా ఉంది. ఎర్రటి ముద్ర వుంది దానిమీద. నెక్లాడో దాన్ని విప్పి చూసుకున్నాడు. అందులో సెలినెస్ రాసిన ఒక ఉత్తరమూ, మరొక అధికారిక మైన

శత్రుమా ఉన్నాయి. అది చూడగానే నెహ్రూజీకు ఒక్కో నెత్తురు ఉబికి నట్టయింది. గుండె ఆగిపోతున్నట్టునిపించింది. అని మస్లావా పిటిషన్ కు సమాధానం అయి ఉంటుంది. ఏమి సమాధానం అయివుంటుందో! పత్రం చిన్ని చిన్ని అక్షరాలతో రాశారు. నెహ్రూజీ గబగబా ఓదివేశాడు. అమృత్యు! అని ఒక నిట్టూర్పు విడిచాడు. సమాధానం అనుకూలంగానే వుంది.

నెలిన్ రాసిన ఉత్తరంలో ఇలా ఉంది:

“ప్రియ మిత్రమా! మీరు నాతో చెప్పిన విషయాలు నా గుండెలో మెదులుతూనే వచ్చాయి. మస్లావాను గూర్చి మీరు చెప్పిన అంశాలు సరైనవే. ఆ కేసు వివరాలన్నీ బాగ్ రిగా పరిశీలించి చూశాను. ఆమెకు ఘోరమైన అన్యాయం జరిగినమాట వాస్తవమే. జరిగిన అన్యాయాన్ని సరిదిద్దాలంటే... ఉన్నతాధికారంతో ఏర్పడిన ఒక కమిటీ చెగ్ గ్యాలి ఆ పని. మీరు ఆ కమిటీకి పిటిషన్ పెట్టుట మంచిదే అయింది. ఈ కేసు పరిశీలనలో కమిటీకి నేను చాలా సాయపడ్డాను. కమిటీ శిక్షను చాలామట్టుకు తగ్గించేసింది. మీ అత్తగారు జమిందారికి కేథరైన్ ఇషనోవా నాకు తమ చిరునామాను తెలిపింది. కాబట్టి మీకే ఉత్తరం, ఆధికారిక పత్రం నకలు పంపించ గలిగాను. ఆసలు పత్రం... విచారణకు ముందు మస్లావాను వైనుచేసి వుంచిన చోటుకు పంపించారు. అక్కడినుంచి అది నైబీరియాలో ప్రధాన గవర్న మెంటు ఆఫీసుకు వస్తుంది. ఈ సంతోషకరమైన వార్త ముందుగా మీకు తెలియజేస్తున్నాను... నెలిన్.”

ఆధికారిక పత్రంలో ఇలా వుంది: “చక్రవర్తిగారి దివ్యసముఖమునకు సవినయంగా పెట్టుకున్న అర్జీని పురస్కరించుకుని చక్రవర్తిగారి ప్రధానోద్యోగి బారీ నేస్తున్న అనుజ్ఞ: మస్లావాకు విధించిన నిర్బంధ బానిసత్వశిక్ష-నైబీరియాలో అంత దూరంగాని ప్రదేశానికి ప్రవాస శిక్షగా మార్చు జేయడమైనది.”

ఇది చాలా సంతోషకరమైన వార్త. తన విషయంలోనూ, మస్లావా విషయంలోనూ నెహ్రూజీ ఆశించిన మంచి యావత్తూ చేకూరినట్టే. ఆమె ఒక ఖయదీగా ఉన్నప్పుడు తా నామెను వివాహం చేసుకుంటే... ఆమె కష్టాల్ని కొంతవరకు తాను తగ్గించ గలుగుతాడు. అంతకన్నా ఆ వివాహం మొక్క ప్రయోజనం మరేమీ వుండదు. ఇప్పుడామె స్వతంత్రురాలు.

తాను, మస్తావా ఒకవోట కలసి ఉండచ్చు. కాని అందుకింకా తానేమీ యేర్పాటు చెయ్యలేదు. అయినా ఆమెకూ సైమన్ సన్ కూ మనస్థి క్షణహా రాల్సిగా ఉన్నాయో! నిన్న ఆమె పలికిన మాటల అంతర్ధాతం ఏమై వుంటుందీ? ఆమె ఒకజేళ్ళ సైమన్ సన్ ను వివాహం చేసుకోవటానికి యిష్టపడే ట్టయితే దాని పర్యవసానం మంచికా? చెడుకా? ఈ ప్రశ్న లన్నింటికీ తక్షణ సమాధానాలు దొరకటం లేదు. అందుచేత వాటిని గురించి ఆలోచించటం మానుకున్నాడు. “హోబాలు గడిస్తే అన్నీ అవే తేలెపోతాయి. ఇప్పుడు నాటిని గురించి బుర్ర పగులగొట్టుకోవటం నేనికీ? ప్రస్తుతానికి ఈ శుభవార్త తీసుకుపోయి ఆమెను చెబుతాను. నిర్బంధంలోనుంచి విడిచిపెట్టిస్తాను” అనుకున్నాడు. ఆమెకు విడుదల ప్రసాదించటానికి తనకు వచ్చిన అధికారిక పత్రం చాలుననుకున్నాడు నెహ్రూజీ. వెంటనే జట్కా యెక్కి ఖయిదీలను నిర్బంధించి వుంచిన చోటుకు వెళ్ళాడు.

జైల్స్ లోకి వెళ్ళి ఖయిదీలను చూడడానికి గవర్నరు తనకు అనుమతి యివ్వలేదు. అయినా వై అధికార్లచేత చేయించలేని పని చిన్న వున్యోగులచేత కాస్త లంచం పడేస్తేరరి...చేయించవచ్చునని నెహ్రూజీకు తన పూర్వ అనుభవాన్ని బట్టి బాగా తెలుసు. యెలాగో ప్రయత్నించి జైల్లానికి పోయి మస్తావాకు ఈ శుభవార్త చెప్పటం, వీలైతే ఆమెను విడుదల చేయించటం. క్రిబ్బసోను మరొకసారి పరామర్శించటం, గవర్నరుగారు చెప్పిన మాటల్ని మేరీపావ్ లోనాకు తెలియజేయటం...ఈ పనులన్నీ ముగించుకు వద్దామని అతని అభిప్రాయం.

జైల్స్ ఇన్స్ పెక్టరు పొడుగాటి మనిషి. కివిగా వుంటాడు. పెదవుల చివర మెరుకెలు తిరిగిన మీసాలు. అతడు నెహ్రూజీతో సాయలా సాయలాగా మాట్లాడలేదు. ఒక బైటి మనిషి జైల్లో ప్రవేశించి ఖయిదీలతో మాట్లాడానికి వీలేదని ఖచ్చితంగా చెప్పేశాడు; తన వై యధికారి దగ్గరనుంచి వుత్తరువు లేనిదే ఎవరినీ లోపలికి పోనియనని ఖండితంగా చెప్పాడు.

“ఇదివరకు అనేకవోట్లు చాలాసార్లు చాలామంది ఆఫీసర్లు నన్ను లోపలికి పోనిచ్చారు.”

“హానిస్తే పోనిచ్చారేమో. నేను మాత్రం పోనీయను” అన్నాడు ఇన్స్ పెక్టరు. “మీ బస్టి మనుషాలు మమ్మల్ని తోకరా తినిపించవచ్చు ననుకున్నా

లేమో ! ఈ తూర్పు వైచీరియాలో మాకు చట్టాలూ, నిబంధనలూ అన్నీ తెలియక పోలేదు. కావలిస్తే మీకు కూడా బోధిస్తాం” అన్నట్టు బెదిరింపుగా వుంది అతని కంఠస్వరం.

చక్రవర్తిగారి ఆఫీసునుంచి వచ్చిన డాక్టర్ మెంటు కూడా పని చెయ్యలేదు. ఇన్ స్పెక్టరు నెహ్రూజీను గోపలికి పోనీయలేదు. మస్లావాను విడుదల చేయించటానికి ఆ డాక్టర్ మెంటు చాలనుకుంటూన్న నెహ్రూజీను చూసి అతడు వ్యంగ్యంగా మండవోసం చేస్తూ “జైల్లోనుంచి ఎవర్ని విడుదల చెయ్యాలన్నా స్థానికంగా వుండే నా వై యధికారి వుత్తరువు కావాల్సిందే” నన్నాడు. “కావలిస్తే ఈ వార్త మస్లావాకు తెలియజేస్తాను. నా వై యధికారి వుత్తరువు వచ్చాక ఆమెను యిక్కడ ఆరగంటనేపు కూడా యికి వుంచుకోము” అని చెప్పాడు. నెహ్రూజీ క్రిస్టియోను గురించి కొన్ని ప్రశ్నలడిగాడు. ఇన్ స్పెక్టరు ఏమీ సమాధానం చెప్పలేదు. క్రిస్టియో అసలు అక్కడ వున్నాడో లేడోకూడా చెప్పటానికి నిరాకరి చాడు. ఇక వేసేదేమీ లేక నెహ్రూజీ మళ్ళీ జిట్కాయెక్కి, హోటలుకు బయలుదేరాడు.

ఆ పూట ఇన్ స్పెక్టరు ఎండుకంటి కఠినంగా నర్సరా రాబాబీ నెహ్రూజీకు తరువాత తెలిసింది. ఆ జైలు గడుగ్లో నిలువేలా క్రిస్టియో పోయేటట్టు నిర్బంధించినందువల్ల గోగాలు యిక్కడ చూసాడు. అన్ని పాత జ్వరం తీవ్రంగా వ్యాపించి వుంటుంది. దానిలో ఎండవారు రహస్యము: “ఈ జైల్లో ప్రతిరోజూ చాలామంది చచ్చిపోతూన్నారంటే ఏ ఏ అంటురోగం పోకొన్నట్టు. రోజూ ఇంకా వ్యతిరేకం వచ్చి పొంపడు ఎండలు.”

౨౪

ఇన్ స్పెక్టరును మంచి చేసుకోలేకపోయినా నెహ్రూజీకు విచారం కలగలేదు. మనసు వుల్లాసంగానే వుంది. హోటలుకు వెళ్ళకుండా మొదట గవర్నరుగారి ఆఫీసుకు వెళ్ళాడు. ‘అసలు డాక్టర్ మెంటు అక్కడే ఉన్నా వచ్చిందేమో కనుక్కోటానికి. రాకేదన్నారు. నెహ్రూజీ తిరిగి హోటలుకు వచ్చాడు. అసలు డాక్టర్ మెంటు ఇంకా యిక్కడికి రాలేదనీ, త్వరలో వచ్చేట్టు చూడవలసిందనీ నెలినిన్ కూ, తన ఆడ్యుకేటు కూ వుత్తరాలు రచాడు.

అప్పుడు చేతి గడియారంతో చూసుకుంటే... గవర్నరుగా రింటికి భోజనానికి వెళ్ళాల్సిన వేళ అయిందని తెలిసింది; బయలుదేరాడు.

దారిలో మనస్సు పరిపరి విధాల సంఘరింప సాగింది. తన పక్షానిగా భాగం తగ్గిపోయినందుకు మస్తావా సంతోషిస్తుందా? ఆమె కాపురం ఎక్కడ పెడుతుంది? ఆమెతో తన జీవితం యెలా గడచాలి? ఇంకా పైబింగ్స్ మాటేమిటి? ఆమెతో అతని సంబంధం యెలా వుండవోతుంది? మస్తావా పూర్తిగా మారిపోయింది, ఈ విషయం తలపున రాగానే ఆమె గల జీవితం అతనికి సుస్థరణకు వచ్చింది.

“ఈ విషయాలన్నీ ఇప్పుడాగించడం ఎలా? అవసరం వచ్చినప్పుడు ఆలోచించుకోవచ్చు” అని తేల్చుకున్నాను చివరకు. మస్తావాకు సంబంధించిన ఆలోచనల్ని తన మనసు గొలిచి ప్రవృత్తి పూర్వకంగా తొలగించుకొని... తానికి భోజన సమయం గవర్నరుతో మాటాడవలసిన అంశాన్ని గురించి ఆలోచించరాగాడు.

గవర్నరుగారింట్లో భోజనం వుండనోకేతంగా, చాల ఆహ్లాదకరంగా వుంది. భవంతుల గృహాల్లోనూ, వున్నతోన్యోకుల భవనాల్లోనూ పంచులు సాధారణంగా ఇలా వైభవోపేతంగానే వుంటాయి. ఇలాంటి విశాలు నెహ్రూ డొమినియా అలవాటే. కాని ఇటీవల ఈ మూడు నెలలకి చీ ఇటుకంటే ఇంకానే భోజనం ఎక్కడా తగలేదు. గవర్నరుగారి భార్య వీటర్ని బర్నూనే నడుపుతుందిట. శ్రాంతిభావ చాల చక్కగా చూపాడుతుంది. గవర్నర్ భావ మాటాడుతుంటే మాత్రం చాల అసహజంగా వుంటుంది. ఆమె నిలుపుకుంటారుగా, తీవ్రంగా వుంటుంది. భర్తగారు సుక్ష్మనిర్దిష్ట తనచూర వహించుకుంటూ వుంది ఆమె ముఖం. వచ్చిన అతిథులయెడల చాల కారవంగా, యజ్ఞంగా ప్రవర్తించింది, నెహ్రూతోను ప్రత్యేకంగా తన సొంత కుటుంబంలోని మనిషినిలా ఆడరించింది. అతని సద్గుణాల్ని గురించి ఇన్నపకంగా ప్రశంసించింది. తన మంచుగుహాల్ని ఆమె ముఖానికి వింటున్నప్పుడు అతడు ఒకప్పుడు సుత్రప్తి ఆనందవినాడు. తాను స్వయాత్మ్యం విడిచిపెట్టి ఇంత దూరం వైదీర్యాకు వచ్చాడంటే... తన ఆంతర్యాన్ని, దౌదార్యాన్ని గుర్తించి వచ్చిన ఆమె మాటాడింది. తన్ను ఒక అసాధారణ కృత్తిగా ఆమె కీర్తించింది. తన్ను ఆమె పొగడినా భోటాబా మాత్రంగా లేదు. చాల నాగరికంగా మాటా

దీనికామె. ఆ యాదరక, ఆ యింపైన భోజనం, తన స్థాయికి చెందిన వృత్తమ కృత్యలతో సంభాషణ-ఇవన్నీ నెక్లూజోకు ఆహ్లాదం, వృత్తాసం కోగించాయి. ఇన్నాళ్ళూ మామసెలవనించీ అనుభవించిన మామూలు సాధారణ జీవితం ఒక కలలా తోచింది.

భోజనాల ద్వారా సమావేశమైన వారిలో గవర్నరుగారి కూతురు, ఆమె భర్త, ఒక మిలిటరీ ఉద్యోగి, ఒక ఆంగ్లేయుడు, బంగారపు గనుగో కింక్రాక్టర్లైన ఒక వద్దనుడు, పైబీరియాలోని మరొక జిల్లా గవర్నరు ఒకాయన ఉన్నారు. వీరందరితోటీ సంభాషణ నెక్లూజోకు ఉల్లాసంగానే ఉంది.

వద్దనుడు యువకుడే. ఇంగ్లండులో తయారు చేయించి తెప్పించిన దుస్తులు తొగుక్కొన్నాడు. వజ్రాలు పొడిగిన గుండీలున్నాయి ముక్కు. అతని ఇంగ్లీష్ పుచ్చి తైలబీ ఉంది. బీదవారైన వ్యక్తులకూ, సంఘశ్రేయస్సు కోసం సాగే ఉద్యమాలకూ భూరి విరాళాలు ఇస్తూనే ఉంటాడు. ఐరోపీయ సభ్య నాగరికత అతినిలో మూర్తిభవించినట్టు కనిపించింది నెక్లూజోకు.

పైబీరియాలోని దూరపు జిల్లా గవర్నరు కొంతకాలం క్రితం ప్రభుత్వ శాఖల హైద్రెక్టరుగా పనిచేశాడు. అతన్ని గురించి నెక్లూజో పీటర్స్బర్గ్ లో పలువురు చెప్పుకుంటూ ఉండగా వీని యున్నాడు. అతడు బాగా లావుగా వుంటాడు. ఉంగరాల జుట్టు, నల్లని కళ్ళు. వేళ్ళకు ఉంగరాలు ఉన్నాయి. అధికాయించు లావుగా ఉంటుంది. గృహ యజమానికి కుటుంబం చాలా గ్రీతి. ఎందువల్లనంటే అతడు నిస్సలాంటి మనిషి. చచ్చినా లంచం వుచ్చుకోడు. అతడు చక్కగా సంగీతం పాడగలడు. అందుచేత గృహ యజమానురాలికి కూడా అతడంటే మంచి గౌరవం. ఆమె స్వయంగా చక్కగా పాడుతుంది. ఏయానో వాయిస్తుంది అతనిలో వున్న లోకబద్ధులు గురించి నెక్లూజో పీటర్స్బర్గ్ లో కొంతవరకు విన్నాడు. అయినా ఈ సందర్భంలో అతనితో కూడా నెక్లూజో ఉల్లాసంగానే మాట్లాడాడు.

మిలిటరీ ఉద్యోగి మంచి ఉత్సాహంగాల మనిషి. సక్స్విభావం గల వాడు. నెక్లూజోకు అతని ప్రవర్తన కూడా నచ్చింది. ముఖ్యంగా గవర్నరుగారి కూతుర్నీ, ఆమె భర్తను చూసినప్పుడతనికి చాలా ఆనందం కనిగింది. ఈమె జ్యోడూగల చక్కని దాంపత్యం. ఆ అమ్మాయి చాలా నిరంజనంగా

ఉంటుంది. ఇద్దరు పిల్లలున్నారు. ఆమె భర్త నిరక్షకుడు, బుద్ధి నీకుండు. అరిన్ని ఆమె ప్రేమించి...తిట్టేదండులతో చాలా కాలం ఉండి...నర్తకి బట్టి అరిన్నే వివాహం చేసుకుంది. అతిసు మహర్షి విశ్వనాథాయా పిల్ల భర్తను. పెద్ద గవర్నమెంటు ఉద్యోగమే దొరికింది.

సెప్టాడొ ఆ ప్రాంతానికి కొత్తగా వచ్చిన కష్టకాంక్షి అందరూ అరిపట్ల ఉదారణ, అప్యాయత మాహించారు. గవర్నరు కూడా అరిపట్ల పాఠశాల స్నేహితులలాగ గౌరవించాడు. ప్రేమగా మాట్లాడాడు. “ప్రభువని నన్ను కలిసికొని వెళ్ళొక మీ కేంచేశారు?” అని అడిగాడు. సెప్టాడొ తనకు వచ్చిన డాక్యుమెంటు నకలు గురించి, తాను జైలుకుపోయింది అని వచ్చిన సంగతి—అంతా చెప్పాడు మరొకసారి అడిగాడు “జైలులో ఉన్న మహిళాను, క్రిస్టియన్లు మాని రావటానికి ఆరువది యివ్వండి” అంటూ.

భోజన సమయంలో ఈ విషయమై ముచ్చటించటం ముహూర్తానికి గవర్నరుగారు ఏమీ మాట్లాడలేదు.

“ఒక గ్లాసు సారాయం తాగండి” అన్నాడు అప్పుడే అక్కిడికి వచ్చిన అంగ్లేయుని ఉద్దేశించి.

అంగ్లేయుడు సారాయం తాగాడు. తానా ఉదయం చూచి, స్పాక్షర్ల మాని వచ్చాననీ...ఇంకా ఈ బస్తీలో జైళ్ళ పరిస్థితి పరిశీలించవలసి యిప్పుడనీ చెప్పాడు.

గవర్నరు సెప్టాడొవైపు తిరిగి అన్నాడు: “ఇంకే? అవకాశం కూడి వచ్చింది. మీ రిద్దరూ కలిసి వెళ్ళండి” అని పనికి మిలిటరీ ఉద్యోగివైపు మాని “వీరికి ప్యాస్ యివ్వండి” అన్నాడు.

“మీ రెప్పుడు వెళ్ళాలను కంటున్నారు?” సెప్టాడొ అడిగాడు.

“జైళ్ళు చూడాలంటే సాయంత్ర మప్పుడే చూడాలని నా ఉద్దేశం. అప్పుడైతే అందరూ లోపలే వుంటారు. మనం సర్వం చూడొచ్చు” అన్నాడు అంగ్లేయుడు.

“మా జైళ్ళు జైభోగం అంతా ఏ మాత్రం చీరుపోవండా సమగ్రంగా చూడదలచుకన్నారన్న మాట ! నేను పైకి రాశాను. కాని వాళ్ళు పట్టించు

కుంకే కదూ! పోనీయండి, విదేశీయ పత్రికల్లోనైనా చూచి తెలుసుకుంటారు" అన్నాడు గవర్నరు.

విందు అనుభవించి. టేబిల్ చుట్టూ అంతా ఆసీనులై వారు. గవర్నరు గారి భార్యకూ, ఆంగ్లేయునికీ మధ్య కూచున్నాడు నెక్లూడో. అలసి కేసు రుగా గవర్నరుగారి కూతురూ, దూరపు జిల్లా గవర్నరు కూచున్నారు. సంభాషణ అనేక విషయాల్ని గురించి సాగిపోయింది. ఆంగ్లేయుడు ఇంగ్లీషు గురించి ప్రసంగించాడు. గవర్నరుగారు టాన్స్లేట్ దండయాత్రను ఖండిస్తూ మాటాడాడు. తరువాతి ప్రెసీడియాలో ఉద్యోగస్తు లందరిలోనూ విరివిగా వ్యాపించియున్న లంచకొండితనం గురించి చెప్పించారు ఈ విషయాల్నినా నెక్లూడోకు నచ్చలేదు.

విందు ముగిసింది కాఫీ త్రాగుతున్నప్పుడు నెక్లూడో, ఆంగ్లేయుడు, గవర్నరుగారి భార్య... ఈ ముగ్గురి మధ్య గ్లాడ్ స్టేషన్ గురించి ఆహ్లాదకరమైన సంభాషణ సాగింది. నెక్లూడో చాలా విషయాలు చెప్పాడు. ఇంపుగా భోజనం చేసి, సారాయం తాగి, పడక తుర్పీలో వాలి కాఫీ చప్పరిస్తూ వుంటే నెక్లూడోకు చాలా హాయిగా, ఉల్లాసంగా వుంది. నాగరిక వాతావరణంలో పెరిగిన వ్యక్తుల సాహచర్యం అతనికి ఆనందాన్ని చేకూర్చింది. తనంత ఆంగ్లేయుని కోరికపై గవర్నరుగారి భార్య పియానోమీద చక్కని సాట వాయిదించింది. ఈ మధుర వాతావరణంలో నెక్లూడో ఆత్మ పరిపూర్ణ అృప్తి అనుభవించింది. తా నెంతో మంచి వ్యక్తి అయినట్లు తన కప్పుడే బోధపడు తున్నట్లు నీసింది. పియానో వాయిద్యం విన్నాడు. సంగీతంలోని మాయర్యం అనుభవించాడు.

నెక్లూడో గవర్నరు దంపతులకు తన కృతజ్ఞత చెప్పుకుని వెళ్ళిపోడానికి లేచినప్పుడు గవర్నరుగారి కూతురు ముందుకువచ్చి "మా పిల్లల్ని చూద్దరు గాని రండి" అన్నది.

ఈ "అందరికీ నీ పిల్లల్ని చూడాలనే ఉంటుందను కుంటున్నావా? పోనీ, నాకి పిల్లలంటే కోపం" అన్నది వాళ్ళ ఆమ్మ ఆమె ఆమాయి కత్వానికి నవ్వుకుంటూ.

"నాకు కోపంలేదు. నైగా పిల్లలంటే నాకు చాలా యిష్టం. ఎక్కడ ఉన్నారను-వీరి? చూద్దాం పద!" అన్నాడు నెక్లూడో.

“మా అమ్మాయి తన పిల్లల్ని చూపించటానికి నెక్లాడోను తీసుకుపోతుందా?” అంటూ పకి పక నవ్వుచు గవర్నరుగారు.

నెక్లాడో తన పిల్లల్ని ఎంతగానో మెచ్చుకొంటున్న ఉత్సాహంతో ఆతన్ని లోపలికి తీసుకుపోయింది. అక్కడ నెక్లాడోని గోడలకు తెల్లని కాగితాలంటించారు. ఒక లాంఛను వెలుగుతోంది. రెండు చిన్న మంచాలు వున్నాయి గదిలో. ఆ రెండు మంచాల మధ్య దాయమ్మ ఒక కే కూచుంది. ఆమె పైబీరియాలోనే పుట్టి పెరిగిన మనిషి. నెక్లాడో రాగానే లేచి నమస్కారం చేసింది. ఒక మంచంమీద రెండేళ్ల సంబిల్లి పడుకుని వుంది. స్రవంతంగా నిద్ర పోతోంది. చిన్నారి పెదవులు తెరుచుకుని వున్నాయి. శింగరాలు తిరిగిన అందమైన నెంటుకలు.

పిల్లమీద కప్పిన చుప్పటి తొలగిస్తూ తల్లి చెప్పింది. “ఈ బిడ్డ పేరు ‘కాటీ’ రెండోయేడు. అందంగా కేదూ?”

“చాలా అందంగా వుంది.”

“ఆ మంచంమీద వున్నది ‘వాసుక్’ వాడిని వాళ్ళతాతగారు అలాగే పిలుస్తారు. ఆచ్చం పైబీరియా మనిషిలాగే వుంటాడు.”

“చాలా అందమైన కుర్రాడు” అన్నాడు నెక్లాడో బోల్గా పడుకుని నిద్రపోతోన్న పసివాడిని చూస్తూ.

ఆ కిక్కిరింపు, ఆ సందంగా మందహాసం చేసింది.

నెక్లాడోకు ఆ సమయాన మైఖేల, సంకెళ్ళు గొరిగిన తలలు, వాళ్ళలో వాళ్ళు కొట్లాటలు-మింతాటలు, చావును సిద్ధమై క్రిల్లునో, మస్టావా, ఆమె గత జీవితం... ఏ నీ మా గుర్తుకు వచ్చాయి. ఈ యిల్లాలు పవిత్రరాజు. ఈ ఇంట్లో అంతా సుఖమయం. ఆ సభ్యుతి, ఆ నాగరికత చూసి ముగ్ధుడైనాడు.

తల్లికి బాగా సంతోషం, సంక్లిప్తి కలిగేటంతవరకూ పిల్లల్ని బాగా పోగిడాడు నెక్లాడో. చివరకు ఆమెతోపాటు మళ్ళీ డ్రాయింగ్ రూమ్ కు వచ్చాడు. ఆండ్లెయుడు జైల్లో కిక్కిరింపు పరిశీలకు చురుకుదేర బోతున్నాడు. గవర్నరు దంపతుల నెలవు తీసుకుని నెక్లాడో కూడా బయలుదేరాడు ఆండ్లెయునితోపాటు.

బైట గుండు తోరుగోరి అంగేముడు తన బండికి ఎక్కి కూచున్నాడు. నెళ్లాడో కూడా పని జట్టా యొక్కను. మంచు గడ్డలు పడివున్న రోడ్డుమీది విచిత్రం. శబ్దస్థూలం బిడ్డా సాగిపోయాడు.

౨౩

అంగేయుడు, నెళ్లాడో తెచ్చిన 'ఏవో'లను బైళ్ళ ఇన్స్పెక్టరు ఒక దీప ముండు చెయ్యవలసి శ్రవ్యపడ్డాడు. బాబూలు ఎగురవేశాడు. 'దయ చెయ్యండి' అంటూ లోపలి దారితీశాడు. కొంత దూరం పోయాక తుడిచెల్లరు తీరిగాడు. అక్కడనుంచి మెట్లమీదుగా సుడమీది ఆఫీసు గదిలోకి తీసుకుపోయాడు. కప్పులు చూపించి హాచూపున్నాడు.

“నాకు మస్తావాతో మాటాడవలసిన చిన్నదని” అన్నాడు నెళ్లాడో.

ఇన్స్పెక్టరు ఒక బైలరును పిల్చి “వెంటనే మస్తావాను ఇక్కడకి తీసుకురా!” అని ఆదేశించాడు.

ఆ తరువాత అంగేయుడు తన యింగ్లీషు భాషలో కొన్ని ప్రశ్న లడిగాడు. వాటిని రవ్వన్ భాషలోకి తర్జుమా చేసి చెప్పాడు నెళ్లాడో. వాటికి జనాబులు ఇన్స్పెక్టరు రవ్వన్ భాషలో చెబుతూంటే ఇంగ్లీషులోకి తర్జుమా చేశాడు కూడా.

ఎంతవంది బైటలను ఉంచటానికి ఈ జైలు నిర్మించారు? వారిలో పుంపు లెందరు? స్త్రీ లెందరు? గనుల్లో పని చేయించటానికి తీసుకుపోబడుతున్న వాళ్ళెందరు? ప్రవాస కిడ్నీని తీసుకు వచ్చిన వాళ్ళెందరు?”

అంగేయుడు అడిగిన ఈ ప్రశ్నలను రవ్వన్ భాషలోకి నెళ్లాడో తర్జుమా చేస్తూండగా బైట ఏవో ఆడుగుల చప్పుడు వినిపించింది. తలుపు తెరువబడింది. మస్తావాను వెంటబెట్టుకుని బైలరు లోపలికి వచ్చాడు. మస్తావా తలకొక రుమాని చూపుకుని జైలు దుస్తుల్లో ఉంది. నెళ్లాడోకు ఒక రకమైన భావావేశం పోకింది.

“నేనూ అందరిలాగా ప్రపంచంలో జీవించాలి. నాకూ ఒక కుటుంబం పిల్లలు, ఇల్లు, వాకిలి ఉండాలి...” ఇలా ఏవేవో భావాలు నెళ్లాడో మనోభీతిలో మెరిశాయి. మస్తావా తల వంచుకుని లోపలికి వచ్చింది.

నెక్లాడో లేచి యెదురు వెళ్ళాడు. ఆమె ముఖంలో కాన్ఫ్యూజ్ కనిపిస్తోంది. ఇదివర కొకసారి ఆమె తన్ను స్పృశించి చూచాడనిప్పుడు గట్టిపేళం గుర్తొచ్చింది దతనికి. అతన్ని చూడగానే ఆమె చింబా ఎర్రబడింది. కాని మరుక్షణమే తెల్లబడిపోయింది. చేతి నేళ్ళను జాకెట్ అందుకు చుట్టుకుంటూ తలెత్తి మరోసారి అరచికేసి చూసింది. చుట్టూ వెంటనే ఎలా మౌనమంది.

“నీ శిక్ష తగ్గించారు, తెలుసునా ?”

“ఔనుట. నైలరు చెప్పాడు”

“డాక్టర్ మెంటు మాత్రకి రావటంతోనే నిన్న విడుదల చేస్తారు. నువ్వు ఎక్కడ నివాసం ఏర్పరచుకునేదీ నిర్ణయించుకో. మనం ఆలోచించి...”

ఆమె మాటకు అడ్డు వచ్చింది. “అలోచించేది ఏమీ లేదు. ప్రెజ్డెంట్ యొక్కడికి పెడతాడో నేనూ అక్కడికే పోతాను.”

ఈ మాటల ఆమె అవేశంగా పలికింది. ఆయినా అతని ముఖంలోకి చూస్తూ, విస్పష్టంగా, గట్టిగా చెప్పేసింది... ఇదివరకే తానా నిర్ణయానికి వచ్చేసినట్టు.

“నిజంగానా ?”

“ఔను-మీ యింటున్నారా? నేను ఆ కిలోనే కలిపి ఉంటానని అతను కోరుకున్నాడు—” , పూర్తిగా వాస్తవం. మాట తప్పుకం. “నే నీకుకి సుమీపంగా వుంటానని అతని కోరిక. నా కంటికి నీవు వాలి. అదే నాకు పరమ సుఖం. అలాగే నీవు ముక్కువ నా కంటేం అభిముఖి ?”

నెక్లాడో అలోచనలో పడ్డాడు. ఈమె నిజంగా ప్రెజ్డెంట్ ను సైమిస్తోందా ? ఆమెకోసం తానే గొప్ప త్యాగం చేయాలని తాను ఆశించుకున్నాడు. అట్టి త్యాగం తాను చేయటం ఆంకిష్టంలేదా ? లేక ఇప్పుటికి ఆమె తన్నే ప్రేమిస్తూ, తన ప్రేయసుని కోరికను తన్ను నిరాకరించి... ప్రెమిస్ సనతో తన జీవితాన్ని ముడి బెట్టుకుని నిమగ్నమందా సాధించుకుంటోందా ? నెక్లాడో అసలో తాను సిగ్గుపడిపోయాడు.

“నువ్వు అతన్ని మేమిస్తున్నావా?” అని అడిగాడు.

“ప్రేమించటం, ప్రేమించబడటం అనే ప్రశ్న లేదు! నేనదంతా ఎప్పుడో విడిచిపెట్టేశాను. ఇంతకూ ప్రేమనోసనో ఒక అసాధారణ వ్యక్తి.”

“ఔనాను-అతిథి చాలా గొప్పవ్యక్తి. నేను అయినానే చేసుంటే...”

మల్లావా మళ్ళీ హుతు అడ్డు వచ్చింది. అధికంగా అతిథిమీ చెబుతాడోనని ఆమె భయం. “మీ రోజు ప్రకారం నేను ప్రవర్తించటం లేదని మీరు తోస్తే నన్ను త్వరితం చేయండి. నిజానికే అంతకంటే మార్గం లేదు. మీరు కూడా ఒక యింటివారై సుఖపడాలి కదా!”

ఔను. ఆ మాటే తాను కొంతసేపటి క్రితం “నువ్వున్నాడు. కాని యిప్పుడా భావం లేదు అతనికి. ఆమెను వాడుకున్నందువల్ల తనకు కలుగబోయే నష్టాన్ని తలచుకుని తనలో తాను లజ్జితుడైనాడు “విధి యిలా మారిపోతుందని నే ననుకోలేదు” అన్నాడు.

“మీరు ఈ ప్రాంతాల్లో వుండి అవస్థ పడటం దేశానికి? ఇప్పటికే మీరు చాలా బాధలు పడ్డారు” అంటూ ఆమె సుందహాసం చేసింది.

“నే నేమీ బాధలు పడలేదు. నాకు చాలా హాయిగానే గడిచాయి రోజులు. ఈ విధంగానే ముందు కూడా నీవు సహాయభూతుడుగా కాలక్షేపం చెయ్యాలనే నా రోజు.”

‘మేము...’ - ‘నేను’ అనే పదాన్ని ఉద్బుద్ధంగా వినిపించే స్వరంతో వైపు క్రిగంటు చూసింది. “మేము యింకా కోరే సాయం ఏమీ లేదు. మీరు నాకు చాలా సాయం చేశారు యితరవరకూ. మీ రోజునకే లేకపోయినట్లు యితే...” ఆమె యింకా ఏమో చెప్పగోయింది. కాని కంఠస్వరం వాటికింది.

“నువ్వు నాకు కృత్యత చెప్పకోవలసిన అవసరం ఏమీ లేదు.”

“మీరు నాకు చేసిన మేన్సు అన్నీ ఏక గుర్తు పెట్టే ఏం లాభం? భగవంతుని కన్నీ తెలుసు” అశ్రునీ క్షమలైన ఆమె నీలి వేజ్రాయి మెరిశాయి.

“నువ్వు చాలా మంచిదానివి సుమీ!”

“నేనా? మంచిదాన్నా?” కన్నీళ్ళతో తలెత్తి చూసింది. పెదవుల మీద నవ్వు చిరునవ్వు.

“అయిందా? యిక మనం బయలుదేరుదామా?” అని అంగీకరించాడు.

“హై బయలుదేరుదాం, లేవండి” అన్నాడు స్వేచ్ఛాజీ. వెంటనే మళ్ళా వాస్తవపు తిరిగి “క్రిస్టోఫో ఎలా ఉన్నాడు?” అని అడిగాడు.

మళ్ళా వా తన భావావేశాన్ని అనుభూతికీ తెచ్చుకున్నాడు. క్రిస్టోఫోను గురించి తనకు తెలిసిన సమాచారమంతా చెప్పింది. మేం మామూలుగా ఆశ్రమ పర్యాయమై చాల ఆంధ్రాళన పడుతోంది. అతని పరిస్థితికోసం ఆంధ్రాళనలో తన్ను ‘నన్ను’నుగా చేస్తుందవలసిగా అధికారాల కోరింది. తాని చూపు బిచ్చుకోలేదు... “ఇక నేను వెళ్ళిపోనా?” మళ్ళా వా అడిగింది... కంప్లీటుగా మెళ్ళాజీకోసం కనిపెట్టుకుని వున్నాడని గమనించి.

“సరే, మళ్ళీ ఒకసారి కలుసుకుంటాను.” అంటూ మెళ్ళాజీ కరచాలన నిమిత్తం చెయి చాచాడు.

“క్షమించండి” అన్నది మళ్ళా వా చాల మెరుగైనది. ఇద్దరి మాటలూ కలిశాయి. ఆమె అందమైన మెళ్ళకంటి చూపుగా, ఆ చిన్న చిరునవ్వుతో అతనికామె హృదయం తెలిసినట్టుపించింది. ‘ఆమె నిజంగా నన్నే ప్రేమిస్తోంది. కానినన్ను ఆమె వెళ్ళిచేసుకున్నట్టుయితే నా జీవితం పూర్తైపోతుందని ఆమె ఉద్దేశం. తాను నైపునన్తో కలిసి వెళ్ళిపోవలసివస్తే, నేను స్వేచ్ఛగా సుఖపడతానని, ఆమె అనుకుంటోంది. తాని నుంచిని ప్రస్తుతం దుకు అందిస్తున్న మనిషిలా కనిపించింది. కాని నిజంగా నన్ను పడచిపెట్టి పోవటానికి విచారపడుతున్నది’ అనుకున్నాడు మెళ్ళాజీ.

ఆమె అతనిచేయి అందిపుచ్చుకుంది. కరచాలనా ఎంతోమంది ఆమె వెళ్ళి పోయింది.

అంగీకరించాడు పుస్తకంలో ఏమో రాసుకుంటున్నాడు. అక్కడోక కుర్చీలో కూలబడ్డాడు మెళ్ళాజీ. ఒక విపరీతమైన ఆలచకు అనుభవించాడు. నిద్రలేని ఆలచకు కాదు. ప్రయాణం అతనికి కాదు, భూమిపై ఆలచకు అనుభవం కాదు. చివరకు ఆలచకుగా తోచింది. కుర్చీలోనే తానిని పుస్తకం రాశాడు. మరుక్షణమే బ్రహ్మాండమైన నిద్రలో మునిగిపోయాడు.

“ఇక వెళ్ళి జైలుగురులు చూస్తారా?” అని ఇన్స్పెక్టరు కడుగుతూ వున్నాడు. స్టేషన్లోకు వెళుతున్న వచ్చింది. ఈలోగా ఆంగ్లేయుడు పుస్తకంలో రాసుకోటం పూర్తిఅయింది. జైలుగురుల పరిశీలనకు బయలు దేరాడు. స్టేషన్లో అలసటగా అతన్ని అనుసరించి వెళ్ళాడు.

౨౬

పైడమిదినించి దిగి క్రిందవరం డాలోకి వచ్చారు. అక్కడ ఇద్దరు బ్రెడ్ లెవనో అల్పవయస్కం చేస్తున్నారు వరండా మీదే. ఆంగ్లేయునితో సహా స్టేషన్లో మొదటి వాళ్ళలో ప్రవేశించాడు. నిర్బంధ బానిసత్వ శిక్ష విధించిన వారంతా ఈ వాళ్ళలో ఉన్నారు. సుమారు డెబ్బయిమంది ఉంటారు. అంతా అప్పుడే పడక లేచారు. కాళ్ళు కాళ్ళూ, తలలు తలలూ ఆనించుకుని పడు కున్నాడు. క్రొత్తలక్ష్యము లోనికి వచ్చేసరికి వాళ్ళంతా లేచినిల్చున్నారు. ఇద్దరుమాత్రం లేవలేదు. తీవ్రమైన జ్వరబాధలో ఉన్న ఒక యువకుడు, తొన్న మరొక ముసలివాడు.

“ఆ యువకునికి జ్వరం ఎన్నాళ్ళనించి వస్తోంది” అని ఆంగ్లేయుడు ప్రశ్నించాడు.

“అతనికి ఇవాళ ఉదయమే తగిలింది జ్వరం. ఆ ముసలివాడుమాత్రం కడుపునొప్పితో చాలకాలనించీ బాధ పడుతున్నాడు. ఆసుపత్రి ఇప్పటికే రిండిబోయివుంది. అందుచేత ఇతన్ని ఇక్కడే వుంచాం” అన్నాడు ఇన్ స్పెక్టరు.

“మారుచేసింది మంచిపని కాదు” అన్నట్టుగా ఆంగ్లేయుడు తలచుకొన్నాడు. తరువాత ఆ డైటీలకు తానేదో నాలుగు మాటలు చెబుతానన్నాడు. మొదట అతడు ఇంగ్లీషులో చెప్పాడు. దాన్ని స్టేషన్లో రిపోర్ట్ భాషాలోకి అనువదింప వాళ్ళకు వినిపించాడు. ఆ మాటలు ఇవి: “ఏనుక్రీస్తు మిమ్మల్ని క్రేమిం చాడు. మీ స్థితికి బాలి వహించి మీ కోసమే మరణించాడు. ఈ విషయమిన్ని మీరు కేవలం సైన్స్ బాగుపడతారు. ఆ విషయమంతా ఈ పుస్తకంలో ఉంది. మీలో ఎవరన్నా చదువగలరా?”

ఆంగ్లేయుని పని కేవలం జైళ్ళ పరిస్థితులను పరిశీలించటమేగాక వాళ్ళకు మోక్షమార్గాన్ని ఉపదేశించటంకూడా కామాలు! అయిన హితోప

దేశాన్ని వైదీలు సావధానంగానే విన్నారు. వారిలో చదువగులవాళ్ళు ఇరవై మందిదాకా ఉన్నట్టు తేలింది.

ఆంగ్లేయుడు తన సంచిలోనుంచి రెండు టైల్ పుస్తకాలు దిశాక్షం చాలమంది చేతులు చాచారు. కాని ఆయన ఆ వాడ్లకు రెండు పుస్తకాలు మాత్రమే ఇచ్చాడు.

రెండవ వార్డులోకూడా ఇలాగే జరిగింది. వైదీలంతా క్రిక్కిరిసి చదువుని ఉన్నారు. చాల ఆనారోగ్యంగాఉంది వాళ్ళు. ఇక్కడా ముస్తాబువ్వలకు రోగపీడితులై ఉన్నారు. ఒకడుమాత్రం మూసింకన్ను తెరువసరిందా పడి ఉన్నాడు. ఆంగ్లేయుడు ఇక్కడకూడా తన మహాపదేశాన్ని వినిపించి రెండు టైల్ పుస్తకాలు ప్రసాదించాడు.

మూడో గదిలో నలుగురికి జబ్బుగాఉంది. “రోగు లందర్నీ ప్రత్యేకంగా ఒకే వార్డులో అట్టిపెట్టుపోయారా?” అని అడిగాడు ఆంగ్లేయుడు. మరో వార్డులోకి వెళ్ళటం రోగులకే ఇష్టంలేదనీ, వాళ్ళకు వచ్చిన వ్యాధి అంటురోగం ఏమీకాదనీ, వైద్యుడు రోజూవచ్చి వాళ్ళను చూచి హతానే ఉన్నాడనీ ఇన్స్ పెక్టరు సమాధానం చెప్పాడు.

“వైద్యుడుగారు పదిహేను రోజులయంచీ ఈ చాయలకే రావటం లేదండీ” వైదీలోనుంచి ఎవ్వరో మెల్లగా గొణిగాడు.

ఇన్స్ పెక్టరు ఏమీ మాటాడలేదు-ఇంకోవార్డుకు దాకితీశాను. అక్కడ కూడా ఆంగ్లేయుడు తన ఉపదేశం వినిపించి, టైలిలు పుస్తకాలు రెండు ఉదారంగా పంచిపెట్టాడు. ఇలాగ ఆరు వార్డులు చూచారు.

తరువాత ఆంగ్లేయుడు ప్రవాసశిక్ష విధించినవానిని చూచాడు. ఏ వార్డులో వెళ్ళిచూచినా ఆకలితో, చలితో బాధపడుతూ, రోగాలతో మూలుగుతూ, జీవిత ఆనంది నశించి, అడవి మృగాల్లాగాఉన్న మానవులు కనిపించారు. ఘోరమైన యీ కైలుపరిస్థితులు చూచిచూచి వికసిపోయాడు. తనకే ప్రాణం సామ్యవీలిపోతున్నట్టునిపించింది. ఉపవ్యాసం చెప్పటం, టైలిలుగ్రంథాలు పంచిపెట్టటం మానేశాడు. మాట, పలుకూ లేకుండా వార్డునించి వార్డుకు మరమనిషిలా చూచుకుంటూ వెళ్ళాడు; అంతే.

నెహ్రూజీకు అదంతా ఒక స్వప్న సంచారంలాగ ఉంది. ఊరికి విగపట్టుకుని ఆంగ్లేయునివెళ్ళి అనుసరించి వెళ్ళుతున్నాడు.

ప్రవాస శిక్ష విధింపబడిన ఖైదీలున్న వాళ్ళలో... చాలి ఉదయం నెస్టుడోను పడవమీద తారస్థిని ఆ ముసలివాడు కూడా కనిపించాడు. చూచి నెస్టుడో ఆశ్చర్యపోయాడు. అతడు చినిగిన రంగుచొక్కా ఒకటి తొడుక్కని ఒక్కచుట్ట ఆనుకుని కూచున్నాడు. తీక్షణంగా చూస్తున్నాడు వచ్చిన వ్యక్తులపై. చాలా బలహీనంగా కనిపిస్తున్నాడు. అయినా ముఖం ఉత్సాహవంతంగా వేరేది. ఇతని వాక్కులలోలాగే అందరూలేచి నిల్చున్నాడు ఇన్స్పెక్టరు గాగానే. ఆ ముసలివ్యక్తిమాలిని తేవలేదు. కనులెర్రజేసి, కనుబొమలు తరిచింది... "నున్నా లేచి" అని అరిచాడు ఇన్స్పెక్టరు.

ముసలివాడు లేచలేదు. నిగ్గజ్యంగా నవ్వాడు: "మీ అధాన్టీ అంతా మీ నొక్కొనిన చూపించుకోండి. నేను మీ నొక్కర్ని కాదు." అన్నాడు.

"అలా" ఇన్స్పెక్టరుకు చాలకోపం వచ్చేసింది. అతని మీదికి దూకిబోతున్నాడు.

"ఆ ముసలివ్యక్తులు నేను ఎరిగి వున్నాను. అతన్ని ఏ నేరంమీద అరెస్టు చేసినట్లు?" నెస్టుడో అడిగాడు

"అరినికి పానోహార్టు లేదు. పోలీసులు పట్టుకుని ఇక్కడికి పంపించారు. అటువంటివాళ్ళకు పరిమిచొద్దని మేము చెబుతూనే ఉంటాం. కాని వాళ్ళు పగపిస్తూనే ఉంటారు" అని సమాధానం చెబుతూ ఇన్స్పెక్టరు కోపంగా చూచాడు ముసలివాడికిపై.

"అయితే మీరుకూడా క్రైస్తవ వ్యతిరేక సామాజికులన్నమీట?" ముసలివాని ప్రశ్న.

"కాదు నేను ఊరికే చూడ్డానికి వచ్చాను" అని జవాబు చెప్పాడు నెస్టుడో.

"ఓహో ఈ క్రైస్తవ వ్యతిరేక సామాజికులు తోడిమానవుల్ని ఎలా హింపిస్తున్నారో చూడ్డానికి వచ్చారన్నమాట! బాగా చూడండి. నేలకువేలబడిన ఈ పంజరంలో బంధించారు. మానవుడు కష్టపడేసి బువ్వ సంపాదించుకుంటేనాలి. కాని ఈయన ఏళ్ళందర్నీ ఇక్కడ బంధించేసి పనిపాటలు చేసు

కోనీయటం లేదు; పండుల్ని మేసికట్టు మేపుతున్నాడు; చివరకు సెళ్ళించరూ మృగాలుగా మారిపోవాలని ఈయన ఉద్దేశం.”

“ఏమంటున్నాడు ఆలెను?” ఆంగ్లేయుడు అడిగాడు.

“వీళ్ళందర్నీ ఇక్కడ నిర్బంధించినందు కతడు ఇన్స్ పెక్టరు నిందిస్తున్నాడు” నెల్లూజో చెప్పాడు.

“మరి చట్టవిరుద్ధంగా ప్రవర్తించేవాళ్ళను ఏమి చేయమంటాడో అతన్నే అడగండి”

నెల్లూజో ఈ ప్రశ్నకు స్వభావలోకి తట్టుమాచేసి చెప్పాడు. ఆ ప్రశ్న విని ముసలివాడు విచిత్రంగా నవ్వాడు...దంతాలన్నీ కనిపించేలా.

“చట్టాలా?” అని ఉచ్చరించి మరొకసారి వ్యంగ్యహాసం చేశాడు. “మొట్టమొదట ఆయన ప్రజల్ని దోచేశాడు. వాళ్ళ భూములూ, హస్తాలూ అన్నీ కాజేశాడు. అన్నీ తన స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. తనకు వ్యతిరేకంగా వున్న వాళ్ళందర్నీ చంపేశాడు. ఆ తర్వాత చట్టాలు రాశాడు...చోరిడిలు, హత్యలు చెయ్యకూడదంటూ ఇటువంటి చట్టాలు ప్రభువులనే కానివుంటే బాగుండేవిగా!”

ఈ వాక్యాల్ని ఆంగ్లభాషలోకి తట్టుమాచేసి చెప్పాడు నెల్లూజో. విని ఆంగ్లేయుడు ముదహాసం చేశాడు.

“పోనీ, ప్రస్తుతం దొంగల్ని, హంతకుల్ని ఏం చెయ్యాలంటాడో అడిగి కనుక్కోండి” ఆంగ్లేయుడు నెల్లూజోతో చెప్పాడు.

నెల్లూజో ఈ ప్రశ్న కూడా స్వభావలోకి తట్టుమాచేసి వినిపించాడు.

దానికి సమాధానంగా ఆ ముసలివాడు యిలా అన్నాడు నెల్లూజోతో: “అసలు మొదట వారిలో వున్న క్రైస్తవ వ్యతిరేక తత్వాన్ని చంపుకోమని వారితో చెప్పండి. ఆపప్పుడు దొంగలూ, హంతకులంటూ వారికి కనిపించరు. చెప్పండి ఆ మాట.”

నెల్లూజో ఆ మాట ఇంగ్లీషులో అనువదించి చెప్పాడు. ఆంగ్లేయుడు “వాడికి పిచ్చి కామాలు లెండి” అంటూ బుజాలు యెగరవేసి మరొకరిలోకి దారి తీశాడు.

“మీ వ్యవహారం మీరు చూసుకోండి. ఇతెళ్ల బోలికి రాకండి. ఎవడి గొడవ వాడు చూసుకుంటే చాలు. ఎవరిని శిక్షించాలో, ఎవరిని క్షమించాలో భగవంతుడికే తెలుసు. సునికేం తెలీను. ఎవడికి వాడే అధికారి అయితే చూసే వేరే అధికార్లు అవ్వగలగిం ఉండదు. బోవయ్యా, సో” అన్నాడు కోపంగా. ఇంకా గడప దాటకుండా అక్కడేవున్న నెహ్రూడొ వైపు తిరిగి: “ఈ క్రైస్తవ వ్యవహారంతా మా రక్తాన్ని పేల ద్వారా, నల్లుల ద్వారా ఎలా ప్రాగిస్తున్నారో బాగా చూశారా? ఇక వెళ్ళండి” అన్నాడు.

నెహ్రూడొ గడపదాటి వెళ్ళాడు. అంగ్లేయుడు, ఇన్స్పెక్టరు మరో గది నుంచి అగి వున్నారు. “ఈ గదిలో యెవరుంటున్నారు?” అని అంగ్లేయుడు అడుగుతున్నాడు.

“ఇది శివాలి గది” అంటున్నాడు ఇన్స్పెక్టరు.

‘షివాలి’ అని పలికి, అంగ్లేయుడు లోనికి పోయి మాడాలని కుతూహలం వెలిబుచ్చాడు.

అని పెద్ద గడేమీ కాదు. ఒక మూల ఏవో బస్తాలూ, కట్టె మొద్దులు కుప్పగా వున్నాయి. గోడ కొక గుడ్డి దీపం వుంది. ఆ గదిలో నాలుగు శివాలి వున్నాయి. ఊలు వద్ద, ద్రావరు తొడిగివున్న ఒక శవం కనిపించింది. సగం గోరిన తల-శవం బాగా గట్టిపడి పోయింది. చేతులు, కాళ్ళు ఎడంగా పడి ఉన్నాయి. చెండో శవం ఎవరో ముసలమ్మరి. ఆ పక్కనే రంగు దుస్తుల శవం ఒకటి పడి వుంది. రంగుదుస్తులు కనిపించగానే నెహ్రూడొకు అనుమానం కలిగింది. దగ్గరకుపోయి చూశాడు.

ఆ గడ్డం, చక్కని ఆకృతిగల ముక్క, విశాలమైన నుదురు, ఉంగరాల జుట్టు—నెహ్రూడొ అది యెవరి శవమో గుర్తించాడు. కాని తన కన్నులు తానే సమ్యక్లేకపోయాడు. నిన్నను ఆ ముఖం కోపంగా, బాధా నూచకంగా, ఉద్రేక పూరితంగా వుంది. ఇవాళ ఆ ముఖమే నిశ్చలంగా, భయంకర సాంధ్యగృహ పూరితమై వుంది. ఔను. ప్రాణం లేని క్రిస్టియన్ భౌతిక శరీరం అది. “అతడెందుకు బ్రతికినట్టు? ఎందుకీ కష్టాలన్నీ అనుభవించినట్టు? ఇప్పుటికైనా అతనికి అర్థమై వుంటుందా?” అనుకున్నాడు నెహ్రూడొ.

కగా చూడగా తనకు మూర్ఛ వచ్చేస్తున్నట్టుచిహ్నించింది. ఆ సమయంలో కుండానే ఇన్స్ పెక్టరు సాయంతో బైటికి వచ్చేశాడు. చూస్తున్న కారణం కోరుతున్నది, ఇట్టా యెక్కి శీఘ్రమే చూడబడు వెళ్ళిపోయాడు.

౨౮

నెహ్రూజీకు నిద్రపట్టలేదు. లేచి గదిలో అటుచుట్టూ చూస్తూ ఉన్నాడు. మస్టావాతో తన సంబంధం తుదముట్టినట్టే. తానాకెంతో అడ్డు అందుకతడు విచారపడ్డాడు. చిన్నబుద్ధులన్నాడుకూడా. అది పోతే కర్తవ్యం ఒకటిఉంది. అది ఇంకా పూర్తికాలేదు. వైగా వానలోనూ చూచుకున్న వినియోగించవలసి వచ్చేట్టుంది. ఇన్నాళ్ళనించీ దేశంలో తోన్న దుర్మార్గమంతా చూచాడు. ముఖ్యంగా దాని యవార్థ స్వరూపం ఇవాళే జైల్లో ప్రత్యక్షంగా సంభవించాడు. క్రిట్టసోను బరిగొన్నది దుర్మార్గమే. దాని పరిపాలనే ఇప్పుడు అప్రతిహతంగా సాగుతోంది. నిర్జించటం ఎలాగ ?

నెహ్రూజీ మనోవిధిలో ఆ వేలాది మైలీలు ప్రత్యక్షమైనాయి. కైలస్, క్షత్తరు చాల నిర్లక్ష్యంగా ఉంటారు. వాళ్ళ యోగక్షేమమై విడిచి. ఆ ముసలిమై యెవరోగాని స్వతంత్రుడు సుమో! ఇన్స్ పెక్టరు, ను కూడా నిందిస్తాడు. అందుచేత అతన్ని పిచ్చివాడంటున్నా... క్రిట్టసో శకం! తన జీవితాన్ని తుంగపీస దుర్మార్గం చూపుకుల ఆగ్రహిస్తూ ప్రాణాలు విడిచాడు!...నిజానికి అమృతవాటికా ఉచ్చి; దుర్మార్గాలన్నీ చేస్తూ, బుద్ధిమంతుల మనుకుంటూన్న పిళ్ళికా... త్న తేలేట్టు కనిపించలేదు.

ఎంతసేపని పచార్లు చేస్తాడు? ఎంతసేపని మనస్సు ఆలోచిస్తుంది? గో కూలబడ్డాడు. పక్కనే టేబిల్ మీద ఉపం ఉంది. అంగోముడు పాపకార్థంగా ఒక్కొక్కటి ఇచ్చాడు. టేబిల్ మీదినించి దాన్ని అందుకు.

జ్ఞప్తి సమయంలో ఏ ప్రశ్నకైనా బైబిల్లో సమాధానం దొరుకుతుందని కొందరి విశ్వాసం. నెట్లూడో బైబిల్ తెరుచాడు. అది తెరిచుకొన్న పేజీ లోనే చదివాడు. “అప్పుడు ఏసుక్రీస్తువద్దకు శిష్యులువచ్చి అడిగారు: ‘స్వర్గ ధామంలో ఉండే మహనీయులెవరూ?’ అని. అప్పుడాయన ఒక బాల్కనీ చేరువకుపెట్టి అందరకు చూపించి, మీరంతా ఇలా చంటిపెల్లంగా భూరకవాళై మీకు స్వర్గధామంలో ప్రవేశించే అవకాశం రాదు. ఈ పసివానిలాగ నిరహం. కాబట్టినవాడే స్వర్గరాజ్యంలో స్థానం పొందగల మహనీయుడు” అని చెప్పాడు.”

“బోనాను నిజంగానే” అనుకున్నాడు నెట్లూడో. నిరహంకార స్థితి లోనే తనకు సంతోషం, శాంతి చేసుకొంటున్నాడేమిటో అప్పుడప్పుడు. ఇది అనుభవ సిద్ధమైన సత్యమే. ఆ తెరువాతీ పుస్తకంలో మళ్ళీ ఇలా రాసి ఉన్నది.

“అటువంటి పసివాడికి నా పేరుమీద ఎవరు స్వాగత మిస్తారో నాకు స్వాగత మిచ్చినట్టే. కాని నాపై విశ్వాసంకల అట్టి పసివాళ్ళి ఎవరు ముందుకు తోసి పడనేస్తాడో వాడిమెడకు ఒక బండరాయిని కట్టి సముద్రపు లోతు ల్లోకి దింపేస్తారు”

ఏమిటిదంతా? స్వాగతం ఇవ్వటమట? ఎక్కడక్కడా స్వాగతం? ‘నా పేరుమీద’ అనివుంది. అంటే? ఈ మాటల అర్థం తనకు బోధ పడటం లేదు. వాడిమెడకు బండరాయిని తగిలించటం చేనికి? సముద్రపు లోతుల్లోకి ఎంచుకు? ఈ మాటలు విస్పష్టంగా లేవు. బైబిలు తన బీవితంలో చాలసార్లు చదివాడు. అనేకచోట్ల అర్థం సరిగా స్ఫురించదు. వాక్యాలు విస్పష్టంగా ఉండవు. ఆ తరువాత ఇంకా కొంతభాగం చదివాడు. జెహెన్నాలోకి త్రోసి మనుషుల్ని బాధించటం గురించి, భగవంతుని ముఖాముఖి చూడగల దేవతల గురించి చదివాడు. ఇదంతా నెట్లూడోకు అసంబద్ధ విషయాల్లా కనిపించింది. మళ్ళీ ఇలా చదవసాగాడు.

“ఏసుక్రీస్తు పతితులను గక్షించేందుకు అవతరించాడు. ఒకనికి మారు గొర్రెలుంటాయనుకోండి. అందులో ఒకటి దారితప్పి ఎటో కనిపించకుండా పోతుంది. అప్పుడతడు ఆ మిగిలిన తొంభైతొమ్మిది గొర్రెలనూ అలా వోది

లేసి ఆ తప్పించుకుపోయిన ఒక్కదానికోసం కొండవల్లో, గుట్టలో వెళ్తున్నా పోయి? అది కనిపించినప్పుడు ఎంతగానో సంతోషిస్తాడు. సుదృఢంగా దారి పెంట వస్తోన్న ఆ తొంభైతొమ్మిది గొర్రెలవల్ల కలిగే సంతోషంకన్నా... తిరిగి తిరిగి చేతికి దొరికినప్పుడు కలిగే ఆనందం చాల గొప్పది. అట్టి ఏకైక జీవీ నాశనమై పోవటం... వర్షం వాసిపోయి భూమి ఇచ్చి కానేకాదు."

దోసు; ఎవరూ నాశనం కావటం కనిపించుకు ఇష్టంలేదు. కాని నందలాదిగా, వేలాదిగా ప్రజలు జైళ్ళ గోదగ్గి నాశనమైపోతూనే ఉన్నారు. ఈ అనర్థాన్ని తప్పించటం ఎలాగో దురవగాహనగా ఉంది. వెళ్ళాడో మళ్ళీ బైబిల్లో ఇలా చదువసాగాడు:

"అప్పుడు పీటరు ఆయన వద్దకువచ్చి అడిగాడు. 'ప్రభూ! నా సోదరుడు నాకు వ్రోహంచేస్తూ ఉంటాడనుకోండి. ఎన్ని సార్లని క్షమిస్తాఉండేది? ఏడుసార్ల వరకూనా?' 'ఏడు సార్లేకాదు, నాలుగువందల తొంభైసార్లు క్షమించాలి' అన్నాడాయన. ఇంకా ఇలా చెప్పుడాయన. 'ఒకనోరాజు ఉన్నాడు. ఒకడాయనకు వెయ్యి మాడలు బాకీవున్నాడు. ఆ దాకీ చెల్లించే తావాతు లేకపోయిందాతనికి. అతన్నీ, అతని భార్యనూ, పిల్లల్నీ, యావద్దాన్ని అమ్మేసి బాకీ చెల్లువేసుకోదలచాడు రాజు. అప్పుడాతనిని నానకాళ్ళ మీదపడి, వూజించి 'ప్రభూ, కొన్నాళ్ళు ఓవిక వట్టిండి; మీ బాకీ రూపత్తు చెల్లించుకుంటాను' అని ప్రతిమాలుకున్నాడు రాజుకు జైలుశిక్ష. అన్ని క్షమించి బాకీ అంతా కొట్టివేశాడు. ఆ క్షుక్తి వెళ్ళిపోయాడు. అంతే మరొకడు నూరు మాడలు బాకీ ఉన్నాడు. అతని వద్దకు పోయి నా బాకీ చెల్లిస్తావా? లేదా? అని అడిగాడు. అతడు పోయి కాళ్ళో నేళ్ళో బడి 'కొన్న ఓవికపట్టు బాబూ! మీ బాకీ అంతా చెల్లించుకుంటాను' అని ప్రతిమాలు కున్నాడు. కాని అతను వినిపించుకోలేదు. బాకీ అంతా చెల్లుచెప్పకూ వెళ్ళి పోయాడు. మిగతావాళ్ళంతా ఈ సమాచారమంతా విని చాలా విచారించారు. చివరకు వెళ్ళి రాజుగారికి మంచి చేశారు బయ్యదంట. అప్పుడు అన్ని

జిల్లెల "ఒక చక్కానా! నేను నిన్ను తామింది నీ బాకీ అంతా దమ్మికి
 పోయింది. నాకా కొట్టివేశాను, నేను నీ పట్ల బయ్య మాచించిస్తున్నానీ...
 నవ్వా నీ తోడివానిపట్ల అంత మాత్రం దయా దాక్షిణ్యం మాచించ
 నక్కర్లేదా?" అని చీవాట్లు పెట్టాడు.

"అంతేనా?" అప్రయత్నంగా నెట్లాడో నోటినుంచి వెలువడింది
 ప్రశ్న. "హేను. అంతే" అని అంతరాత్మ బవాలు చెబుతున్నట్లు కూడా
 వినిపించింది.

సాధారణంగా అధ్యాత్మిక జీవితం గడిపేటటువంటి వారికి కలిగి
 ఉండే అలవాటు అంతటి కలిగింది. ఒకానొక భావం మొదట విచిత్రంగా,
 అసంబద్ధంగా, హాస్యాస్పదంగా తోస్తుంది. కాని జీవితానుభవాన్ని బట్టి అదే
 ఒక ప్రజ్వలమైన సత్యమని ఒకానొక సమయంలో నిష్పన్నంగా, నిర్విఘటనంగా
 తేలిపోయి మనఃపలకంలో ప్రకాశిస్తుంది. ప్రస్తుతం మానవులు అనుభవిస్తున్న
 ఈ అనేక చక్కలనుంచి సూక్షదాసులైన మానవ వీరి? యువడికి బాదు
 భగవంతుని ముందు తాను దోషియని అంగీకరించాలి. నా నీ గొప్పమనస్సును
 ఇతని క్షమించే అస్త్రం తనకే మాత్రం లేదని గుర్తించాలి. అంతేకాదు;
 ఇతని సున్నరంటే అక్షయ కూడా తనకే మాత్రం లేదని కూడా తెలుసు
 కోవాలి. ఈ విషయం మనం గుర్తించ గలిగినప్పుడు ఈ అంశాలు ఉండనే
 ఉండవు. ఇన్నాళ్ళనుంచి తాను జైళ్ళలో చూస్తున్న దుస్థితి గూడనక్కా...
 మానవుడు తనకు నేతిగాని పనికి వూనుకుని పెట్టినం వలననే ఉండవచ్చునే.
 ఆ పనికిని పని ఏమిటి అంటే...తాము స్వయంగా దుర్మార్గులై యుండి
 దుర్మార్గులై రూపు మార్చడామని ప్రయత్నించుటం. దుర్మార్గులను బాగు
 చేద్దామని దుర్మార్గుల వీరి కొన్ని పద్ధతుల్ని అనుసరించి ప్రయత్నిస్తున్నాము.
 దీని ఫలితం ఏమిటంటే నాగ్గపటాలు ఈ శిక్షాస్మృతికి సమాధానం ఇవ్వ
 గాలో కుడుతున్న...దుర్మార్గుల్ని అణిస్తున్నట్లుగా నలిస్తూ తాము బలవంత
 దుర్మార్గులు అయిపోతున్నాము. తాము శిక్షిస్తున్న వాళ్ళనూ మరల దుర్మార్గు
 స్థాయిగా తయారు చేస్తున్నాము.

ఇప్పుడు నెట్లాడోకు బాగా తెలిసి వచ్చింది. ఇన్నాళ్ళనుంచి తను
 ఉన్నట్లు ఈ అంశాలన్నీ యెలా ఉద్భవించిందీ...వాటిని యెలా రూపు

గదిలో పైమనతోపాటు మస్లావా ఉన్నదీ అని, ఆ సంగతి ఆమె ఒప్పుకున్నదీ అని.

కాసేపు కోర్టు ఆంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది.

“ఇంకా నువ్వు చెప్పవలసిందేమీ లేదా?”

“అంతా చెప్పనే చెప్పాను” మస్లావా ఒక నిట్టూర్పు విడిచి కూచుంది.

ప్రెసిడెంటు ఏదో రాసుకున్నాడు. ఎడమపక్కన కూచున్న సభ్యుడేదో చెప్పింది విన్నాడు. పది నిమిషాలు విశ్రాంతి ప్రకటించి లేచాడు. పాడుగాటి గడ్డంగల సభ్యునికి కాస్త కడుపునొప్పి తీరగబెట్టింది. కాస్త మద్దన చేసుకుని, రెండు చుక్కలు మందు తాగాలి. ఈ సంగతే ప్రెసిడెంటుతో విన్నవించుకున్నాడు. అందుకనే పదినిమిషాలు విశ్రాంతి ప్రకటించవలసి వచ్చింది.

జడ్జిలు లేవటంతోనే పీఠస్థు, జ్యూరీలు, సాక్షులు-అంతా లేచారు. సగం విచారణ పూర్తి అయింది కూడా అన్న సంతోషంతో అందరూ అటూ ఇటూ తిరుగువారంభించారు.

సెక్లూడో జ్యూరీల గదిలోకిపోయి కిటికీవద్ద కూలబడ్డాడు.

౧౨

“బ్రౌను, ఆమె మస్లావాయే.”

సెక్లూడో-మస్లావావాల మధ్య నడిచిన వ్యవహారాలు ఇవీ—

తాను విద్యార్థి దశలో ఉండినప్పుడు ప్రప్రథమంగా మస్లావాను చూచాడు. విశ్వవిద్యాలయంలో మూడోయేడు చదువుతూ ‘భూమి కాలు విధానం’ అనే వ్యాసాన్ని తయారు చేస్తున్నాడు.

మస్లావాకు దగ్గరగా తన తల్లికి పెద్ద యెట్టేటు ఉంది. మామూలుగా వేసంగి నెలవులు అక్కడే తల్లితోనూ, చెల్లెలితోనూ గడుపుతూ ఉండే

ఎరి నంకా చూడటంలేదు. గోడవరకూ నడిచి, టక్కున వెనక్కు తిరుగు తోంది. తన పసిపిల్లను నూతిలో వేసిందని ఆమెమీద నేరం.

మృస్లోవా గదిలో ప్రవేశించే సరికి అందరూ ఆమెవైపు చూశారు. మతోద్యోగి కూతురు కూడా పచార్లు ఆపి, కనుబొమలెత్తి ఆమెవైపు చూసింది. అయితే ఏమీ పలుకరించలేదు. మళ్ళీ యథాభూర్వంలా పచార్లు సాగించింది.

సంచి అబ్బుతోన్న కొర్రాబైవా నూదిని సంచికి గుచ్చేసి, కళ్ళద్వారాలో నుంచి మస్తావాకేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూసింది. “అయ్యో, భగవతుడా! మళ్ళీ వచ్చావేం? నిన్ను వొదిలేస్తారనుకున్నా సుమీ” అన్నదామె కటు వైన పురుష కంఠస్వరం. కళ్ళద్వారాలు, అబ్బుతోన్న సంచి తన చక్కబల్ల మీద పెట్టింది.

“నిన్ను తప్పకుండా వొదిలేస్తారనే నేనూ, ఆముసలమ్మ అనుకున్నాం. ఒక్కొక్కప్పుడు అలాకూడా జరుగుతుంది, నిజమే. ఒక్కొక్కప్పుడు డబ్బుకూడా ఇచ్చి వొదిలేస్తారు. అదృష్టాన్ని బట్టి ఉంటుంది. ఇంతకూ మేం ఆనుకున్నదంతా తలకిందైనట్టుండే! భగవంతుని ఉద్దేశం వేరు కామాలు!”—అన్నది దీర్ఘాలు తీస్తూ రైలుగేటు కాపలావాని భార్య.

“ఏమిటి? నీకుకూడా శిక్ష పడిందా? నిజమే!”—ధియోడీసియా తృప్తిగా ప్రశ్నించింది, మస్తావాకేసి తన పసిపిల్లలవంటి నేత్రాలతో చూస్తూ. శోభావంతమైన ఆమె మోముతీరు మరిపోయింది. బావురుస వీడవబోతున్నట్టు కనిపించింది.

మస్తావా ఎవరికీ ఏ విధమైన జవాబూ చెప్పలేదు. తన స్థానంలో వెళ్ళి కూచుంది, కొర్రాబైవాను చేరువగా.

“పొద్దున్నించీ ఏమన్నా తిన్నావా?”—అంటూ ధియోడీసియా లేచి ఆమెదగ్గరకు వచ్చింది.